॥ धोळकीयाकृत ॥

॥ अथ श्रीपुरुषोत्तममहात्म प्रारंभः ॥

(सटीक)

श्री धोळकीयाकृत पुरुषोत्तममहात्म

मूळश्लोक उपरथी भाषांतर करी छपावी प्रसिद्ध कर्त्ता.

ज्योतिषीशास्त्री रमणलाल फकीरभाई व्यास.

कलकत्ता बेंगाल काशीस्थ व्याकरण तथा साहित्यनी संस्कृत परिक्षा पास करनार.

ठे. गांधीवाडा मु. धोळका जि. अमदावाद

(ता. क:-आ उपरांत अमे जन्माक्षर, वर्षफळ, जन्मोत्री, प्रश्नोत्री वीगेरे बनावी आपीये छीये.)

प्रथमावृत्ति

संवत् १९९५ शाके १८६१ अषाड सुदी १ भानुवार

कार्तिकमासे शुक्लपक्षे एकादश्यांगुरुवासरे ॥

प्रारंभः कृतोग्रंथः लेखनार्थे स्वभाषया ॥ १ ॥

मूल्यांक रु. ४-८-०

मुद्रक :
कृष्णलाल मणिलाल पटेल
ऑनेस्ट प्रिन्टरी
घीकांटारोड, अमदावाद.

卐 बे बोल 卐

श्रीमान सुज्ञ पंडितो,

विद्वानेव विजानाति विद्वज्जन परिश्रमः॥

श्री धोळकीया कृत पुरुषोत्तममहात्म्यनी रहस्यमयकथा आप श्रीमान् समक्ष रजु करतां मने घणोज आनंद थाय छे. परंतु तेमां आवता पद्दोष, शब्ददोष, भाषादोष, तथा छंदोभंग विगेरे जे कंइ दोषो आप श्रीमाननी नजरे पडे तो ते सुधारी वांची लेवा नम्र विनंति छे.

लि आपनो.

ज्योतिषीशास्त्री रमणलाल फकीरभाई व्यास.

मु. धोळका. गांधीवाडा

ता. १८-६-३९ अषाढ सुदी १ भानुवार

॥ श्रीगणेशायनमः ॥

॥ श्रीकालीकायैनमः ॥

॥ ॐ श्री हरिः ॥

॥ श्रोळकीया कृत ॥

॥ श्री पुरुषोत्तम महात्मकथा प्रारंभः ॥

(सटीक)

श्रीमद्गौरीश्वरंनत्वागणेशंच शिवागुरुम् ॥
मल्मासपुराणस्य टीकांकुर्वेस्वभाषया ॥ १ ॥

श्री गणेशाय नमः ॥ श्री कालिकायै नमः ॥ श्रीगुरुभ्यो नमः ॥

ॐ नमः श्री परमात्मने पुराणपुरुषोत्तमाय नमो हरिहर हिरण्यगर्भेभ्योनमो वाल्मिकिशुकपराशर प्रभृतिचरणकमलेभ्यो नमोनमः ॥

हंमेशां ध्यान करवाने योग्य एवा, अने दुःखने नाश करनारा, इच्छित फलने आपनारा, तीर्थस्वरुप, महादेव तथा ब्रह्माथी नमस्कार करायेला, अने सम्पूर्ण विश्वने आश्रय आपवावाळा, सेवकना दुःखने दूर करनारा, सरणागतनुं रक्षण करनारा, संसारसमुद्रना वहाणरुप एवा जे महापुरुष विष्णु परमात्मा छे. तेमना चरणरुपी कमलने हुं नमस्कार करुं छुं. ॥ १ ॥ जे कथा स्वर्गमां इन्द्र राजा पासे कहेवामां आवे छे अने पाताळमां शेषनाग कमला मनरुची सांभळे छे. बद्रीकाश्रममां सूतपुराणि द्वारा सनकादि ऋषियो सांभळे छे. तेवी पुण्यकारक कथा विष्णु परमात्मानी प्रसन्नता माटे मारी बुद्धिना अनुसारे कहुं छुं. ॥ २ ॥ श्री गणेश भगवानने नमस्कार करी, वीणाने धारण करनार सरस्वती देवीनी स्तुति करी, लक्ष्मीना पति विष्णु भगवानने हुं नमस्कार करुं छुं. ॥ ३ ॥ संसाररुपी सागरने तरवा सार रहस्यवाळी कृष्णकथा सांभळवा वास्ते दरेक प्रकारना दोषोने दूर करवाने सत्कार पामेला गुरु ब्रह्म स्वरुप छे. ॥ ४ ॥

ध्येयंसदा परिभवघ्नमभीष्टदोहं तीर्थास्पदं भवविरंचिनुतं शरण्यम् ॥ भृत्यार्तिहतप्रणतपाल भवाब्धिपोतं वंदेमहापुरुषतेचरणारविंदं ॥ १ ॥ यास्वर्गेबृहदश्वनामुरपतेरग्रेसदा पठ्यतेपाताले पिचकंबलाश्वतरुतोऽनं तेनयाश्रुयते ॥ रुष्यग्रे बदरीवने प्रतिदिनं भूतेनयातन्यनेसैषापुण्यकथायथामतिहरि प्रीत्यैमयाकथ्यते ॥ २ ॥ नत्वागजाननंदेवंस्तुत्वावीणाधरींगिरं ॥ रमाश्लिततपादाब्जं कृष्णमेवगुरुं भजे ॥ ३ ॥ संसारसागरं तर्तुकर्तुंकृष्णकथामयं ॥

नात्वंमयाद्यपापकर्तु अज्ञानंगुरुराहतः ॥४॥ असारेस्मिन भवांभोधौ सारमेतत त्रयंस्मृतं ॥ गंगास्नानंहरिकथाश्रवणं विष्णुसेवनं ॥५॥ गंगास्नानाद्भवेद्मुक्तिस्तथैवहरिकीर्तनात् ॥ सेवनाश्रमहाविष्णोः परंपदमवाप्नुयात् ॥ ६ ॥ परेषांउपकारायो व्रतैर्दानैस्तथार्जुवैः ॥ तीर्थाटनैः कथालापैर्जपैहोमैर्दयादिभिः ॥ ७ ॥ उपासनैश्चदेवानामाचारैर्मनुनिर्मितैः ॥ करोतिसभवेन्नूनमकुर्वाणोहरिप्रियः ॥ ८ ॥

संसाररूपी समुद्र तरी जवा माटे उत्तम त्रण पदार्थ छे. ते एक तो गंगा नदीमां स्नान करवुं. बीजुं भगवाननी कथा सांभळवी त्रीजुं विष्णु परमात्माना चरणकमलनुं सेवन करवुं. ॥ ५ ॥ कारणकेः गंगा नदीमां स्नान करवाथी, परमात्माना चरणकमलनुं सेवन करवाथी, अत्यंत दुर्लभ एवा मोक्ष पदने प्राप्त करी शकाय छे ॥ ६ ॥ व्रत, दान, नम्रता, तीर्थयात्रा, कथा, वार्ता, जप, होम, दया करवाथी, बीजानो उपकार कर्या बराबर छे. ॥७॥ देवतानी उपासनाथी अने मनु भगवाने बनावेला आचार द्वारा सत्कर्म करवाथी भगवान पोते प्रसन्न थाय छे. ॥ ८ ॥

उपर प्रमाणे कहेला दश पदार्थोनो जे मनुष्य बीजाने उपदेश करे छे तेवा मनुष्यने कर्मना दशमा भागनुं फळ मळे छे. अने ते पदार्थनुं अनुष्ठान करे छे. तेवा मनुष्यो मोक्षने पामे छे. ॥ ९ ॥ कारण के, सूर्यनारायणने नमस्कार घणाज प्रिय छे. महादेव उपर जळनी धारा करीये ते तेमने प्रिय छे. अने बीजाना उपर परोपकार करवो ते विष्णु भगवानने प्रिय छे. देव तथा देवीओने ब्रह्मभोजन प्रिय छे. ॥ १० ॥ आ कारणथी परोपकार माटे भगवान वेदव्यासे कळीयुगमां मनुष्योने मंद बुद्धिवाळा जाणी वेदना चार भाग कर्या. ॥ ११ ॥ लोकोने मंद भाग्यवाळा जाणी रोगग्रस्त, थोडा आयुष्यवाळा, थोडा सुखवाळा, कामक्रोधादिमां आसक्तवाळा जाणी, ॥ १२ ॥

एतान दशपदार्थान योविष्णुप्रीत्यर्थमादिशेत् ॥ कर्तारोमुक्तिभाजस्युः प्रेरकोपिदशांशभाक् ॥ ९ ॥ नमस्कारोप्रियोभानुर्जलधारा प्रियः शिवः ॥ उपकारः प्रियोविष्णुः सर्वेषांद्विज भोजनं ॥ १० ॥ तस्मात्परोपकारार्थं व्यासेनाऽमितबुद्धिना ॥ व्यस्यवेदंचतुर्धा वैज्ञात्वामंदमतीन द्विजान् ॥ ११ ॥ मंदभाग्यास्तथालोकान् रोगात्तानल्पमेधसः ॥ अल्पायुशोल्पसुखान कामक्रोधादिनिर्जितान ॥ १२ ॥ अवतीर्यसत्यवत्यांपराशरमुनेर्हरिः ॥ व्यासरूपो भवसाक्षादंशेन जगतीतले ॥ १३ ॥ पुराणानांतुसंदोहं लोकोपकृतिहेतवे ॥ चतुर्लक्षश्लोकसंख्यं चकारोवैहरिप्रियं ॥ १४ ॥ एकदा तस्यशिष्योथ व्यासस्यकरुणात्मनः ॥ सूतः पौराणिकश्चित्ते ध्यात्वाबादरीकाश्रमं ॥ १५ ॥ ऋषयउवाच ॥ धन्यावयंमहाभाग व्यासशिष्यमहामते ॥ गृहान्नस्तीर्थरुपांस्त्वंयतः कर्तुंसमागतः ॥१६॥

साक्षात् विष्णु भगवाने पोताना अंशथी पराशर मुनीना धर्मपत्नी सत्यवतीना गर्भथी अवतार लइ जगतमां व्यासरूपे प्रगट थया. ॥ १३ ॥ मनुष्य लोकनुं कल्याण करवाने माटे वेदव्यास भगवाने चार लाख श्लोकनी संख्यावाळा भगवानने प्रिय एवा पुराणने बनाव्युं. ॥ १४ ॥ हवे एक दिवसे परम दयाळु वेदव्यास भगवानना शिष्य सूतपुराणि बदरीकाश्रममां गया. ॥ १५ ॥ ऋषयउवाच ॥ हे महाभाग ! अगाध बुद्धिवाळा ! तमारां दर्शन करवाथी अमे घणाज प्रसन्न थया छीये, अने तमे अमारा आश्रमने पवित्र करवा आवेला छो. ॥ १६ ॥

हे सूतपुराणि ! आजनो दिवस धन्य छे. के, तमारा जेवा पुण्यशाळीनां दर्शन थयां अने ज्यां आगळ हरिकथानुं स्मरण थतुं न होय ते जगा व्यर्थज छे. ॥ १७ ॥ कारण के: साधुपुरुषोनां पुण्यकारक दर्शन (दर्शन करवाथीज पवित्र करे छे.) परंतु दरेक पुण्यकारक तीर्थ तो घणां लांबा समये पवित्र करे छे. ॥१८॥ शौनक उवाच ॥ हे महान बुद्धिवाळा सूतपुराणि ! अमारा उपर उपकार करी देशकालने योग्य एवी अने जेनाथी पुरुषोत्तम भगवान प्रसन्न थाय तेवी उत्तम प्रकारनी कथा कही संभळावो. ॥१९॥ सूतउवाच ॥ हे शौनकादि ऋषिओ ? तमे म्हने पुरुषोत्तम मासनी कथा कही संभळाववानुं कह्युं. तेथी तमे शांतिथी सांभळो के: भक्तिने वधारनार मलमासनी कथा कही संभळावुं छुं ॥ २० ॥ हे पापने नाश करनार ऋषियो ! आ पुरुषोत्तम मासनो वखत छे. तेथी देश कालने योग्य एवी कथा कहुं छुं. ते तमे सांभळो. ॥ २१ ॥

त एव दिवसाधन्या यत्रसाधुसमागमः ॥ अयार्थमखिलंभूतयत्र नास्तिहरेः कथा ॥ १७ ॥ साधुनांदर्शनं पुण्यं तीर्थभूताहिसाधवः ॥ तीर्थंपुनाति-कालेन सद्यः साधुसमागमः ॥ १८ ॥ शौनकउवाच ॥ कथयस्वमहाबुद्धे देशकालोचितंहिनः ॥ पुराणंयेनतुष्येतपुरुषोत्तम ईश्वरः ॥ १९ ॥ सूतउवाच ॥ श्रृणुशौनकयत्नेन कथयामि कथानकं ॥ पुरुषोत्तममासस्य महात्म्यं भक्तिवर्धनम् ॥२०॥ पुरुषोत्तममासस्यकालोयंवर्ततेऽनघाः ॥ देशकालोचितंचैतत्पुराणां-श्रृणुसादरं ॥ २१ ॥ शौनकउवाच ॥ सकथंमासरुप स्यात्परिछिन्नतयाऽव्ययः ॥ संदेहोत्रमहान् साधोहृदिस्थस्तमपाकुरु ॥ २२ ॥ सूतउवाच ॥ सत्यमुक्त-मिदंसाधो मा मोहाब्धौमनः क्षीपः ॥ कालात्मा सर्वभूतात्मामूर्तस्त्रयीमयः स्मृतः ॥२३॥ राशिद्वादशगोनित्यंनृणामायुः क्षिणोतिसह ॥ मेशादिराशिसंत्यक्तः समासपुरुषोत्तमः ॥२४॥ अत्रस्नानंगयातुल्यंतडागेपिभवेन्नृणां ॥ मेरुदानसमंपुण्यं गुंजास्वर्णप्रदानतः ॥ २५ ॥ अन्नमुष्टिप्रदानेन शतखारीसमंफलं ॥ त्रिंशन्मासकृतंपापं मासैकेनलयं व्रजेत ॥ कांस्यपात्रघृतयुतंमत्र्यद्यंयः प्रयच्छति ॥ २६ ॥ अत्रैवोदाहरंतीममितिहासं पुरातनाः ॥ आसीन्मालवेदेशेत्जयि-न्याख्यंमहत्पुरं ॥ २७ ॥

शौनक उवाच ॥ हे सूतपुराणि ! पुरुषोत्तम भगवान् मासरुप केम गणाया. माटे हे महात्मन् ! आ विशयमां अमारी चिन्तानो नाश करो. ॥२२॥ सूत उवाच ॥ हे ऋषियो ! तमे म्हने सारो प्रश्न पूछयो छे. तमे पोते मोह रुपी समुद्रमां तमारा मनने डुबावशो नहि. कारण के, कालस्वरुप, वेदस्वरुप, सर्वभूतस्वरुप, भगवान् सूर्यनारायण छे. ॥ २३ ॥ जेम बार राशि छे. तेम मास पण बारज छे. पण जे मासमां मेशादि राशीनो त्याग थाय छे. तेने ज पुरुषोत्तम मास कहेवामां आवे छे ॥ २४ ॥ आ मलमासमां तळाव, वाव, नदी कुवामां स्नान करवाथी गयाजी स्नान कर्यानुं फळ मळे छे. अने रतिभार सुवर्णनुं दान करवाथी मेरु पर्वत समान फळ मळे छे. ॥ २५ ॥ आ मलमासमां एक मुठ्ठी अनाजनुं दान करवाथी शो मण खांडी दान कर्यानुं फळ मळे छे. ॥ जे मनुष्य मलमासमां हमेशां घीथी भरेलां कांस्यपात्रनुं दान करे छे, तेवा मनुष्योनां त्रिस महीनामां करेलां जे जे पापो होय छे तेनो नाश थाय छे. ॥२६॥ हे ऋषियो ! आजे कांस्यपात्रना दाननो महिमा तमने कहुं छुं, ते तमे सांभळो. के, कोई एक मालवदेशने विशे उज्जन नामनुं नग्र हतुं ॥२७॥

ते उत्तम नगरमां राज्य करने ग्रहण करनार एक धर्मवल्लभ राजा राज्य करतो हतो. ते आहार विहारमां मरजी हतो. अने प्रजानुं पालन करतो हतो. ॥ २८ ॥ ते धर्मवल्लभ राजा न्याय करवामां धर्मना जेवो हतो. गुरु बृहस्पतिना जेवो बुद्धिवान हतो. अने समुद्रना जेवो गंभीर हतो. पृथुराजाना समान भगवाननुं पूजन करतो हतो ॥ २९ ॥ हवे ते राजाना नगरमां कोई एक प्रियंकर नामनो माणस पोतानी स्त्रीनी साथे वाणीयाने घेर नोकरी करतो हतो. तेमने कंई संतान हतुं नहि. केवल पोतानुं पेट भरवाने नोकरी करतां हतां. ॥३०॥ ते बन्ने स्त्रीपुरुष पेट भरवाने रातदिवस महेनत करता हता. तेओ द्रव्य विनाना पराधीन हता. तेमनी एक घडी पण सुखनी जती न हती. ॥ ३१ ॥ प्रियंकरनो शेठ पण घणाज क्रूर स्वभावनो हतो. तेथी तेमने एक अणवार पण बेसवा देतो न हतो. एम करतां करतां केटला वर्ष पछी पुरुषोत्तममास आव्यो. ॥ ३२ ॥ त्रिस मास सोळ दिवस चार घटि थया पछी फरथी मलमास आव्यो. ॥ ३३ ॥ मलमास आवेलो जाणी नगरवासीओ आनंदथी पोताना कुटुंब साथे श्रीप्राचीमां स्नान, दान, करवा जता हता. ॥ ३४ ॥

तत्र राज्य करग्राही राजाभूद्धर्मवल्लभः ॥ युक्ताहारविहारोसौप्रजापालन तत्परः ॥ २८ ॥ न्यायवर्तीधर्मइवगीष्पतिरिव-बुद्धिमान ॥ समुद्रइवगंभीरोपृथुवद्धरिपूजकः ॥ २९ ॥ तन्नगर्यांवणिगेहेकश्चिद्दास्यकरः पुमान ॥ वसतिस्मसभार्योसावनपत्यः प्रियंकरः ॥ ३० ॥ उदरार्थे स्वतौचोभावन्यत्किंचननैवहि ॥ द्रव्यहीनौतथैवतौपराधीनौसुखं विना ॥ ३१ ॥ वणिकसोपिमहाक्रूरः क्षणंसौख्येनरक्ष्यति ॥ इत्येवं कतिभिर्वर्षैर्मासः पुरुषोत्तमस्तदा ॥ ३२ ॥ मासैस्त्रिंशन्मितैश्चैवतथाषोडशभिर्दिनैः ॥ चतसृभिश्चघटीभिर्मलमासोभवेत्पुनः ॥ ३३ ॥ तत्रस्नानरताः सर्वेनगरस्था जनामुदा ॥ श्रीमायांस्नानदानार्थंसबालवनितागताः ॥ ३४ ॥ प्रियंकरस्यभार्यापियासीसामञ्जुभाषिणी ॥ स्नात्वासमागतान पौरानदृष्ट्वा प्रोवाच सस्मितं ॥ ३५ ॥ सर्वेसुवासापरिवीतगात्राः पात्रार्पितद्रव्य सुगंधपुष्पाः ॥ पौरासमैतत्कथयध्वमत्रकिमर्थमेवंव्रजनाश्चयूयं ॥ ३६ ॥ पौराऊचुः ॥ रेरेमुढेनजानासिमासं श्रीपुरुषोत्तमं॥ यत्रस्नानेनदानेनसत्कथाश्रवणेन च ॥ ३७ ॥ भूमिशैयाव्रतेनैवपरोपकरणेन च ॥ कांस्यपात्रप्रदानेनविप्राणांपूजनेन च ॥३८॥ तुलसीपिप्पलगवांप्रदक्षिण कृतेन च ॥ नराणांकेतिवैकुंठं यत्रानंदसुखंसदा ॥ ३९ ॥

स्नान करीने पाछा आवता एवा नगरजनोने जोइ प्रियंकरनी स्त्री मञ्जुभाषिणी आश्चर्यपूर्वक पूछवा लागी के: ॥ ३५ ॥ मञ्जुभाषिण्युवाच ॥ हे नगरवासीयो ! तमे सुन्दर वस्त्रोने पहेरी पात्रमां सुन्दर पुष्पोने लई क्यां जाओ छो. अने वळी आजे शुं छे. ते मने कहो. ॥ ३६ ॥ पौराऊचुः ॥ हे मूर्ख स्त्री ? तुं जाणती नथी के: आजे पुरुषोत्तम मास बेठो छे. आ मासमां स्नान, दान, भगवाननी कथा सांभळवाथी. ॥ ३७ ॥ पृथ्वी उपर शयन करवाथी, परोपकार करवाथी, कांस्य पात्रनुं दान, तथा ब्राह्मण पूजन करवाथी. ॥ ३८ ॥ तुलसी पिपळो, गायनी प्रदक्षिणा करवाथी, मनुष्य मात्र आनंद अने सुखने आपनार एवा वैकुंठमां जाय छे. ॥ ३९ ॥

सूतउवाच ॥ हे ऋषियो ? नगरवासीजनोनी वाणी सांभळ्या पछी ते मंजुभाषिणी घेर जइ पोताना पति प्रियंकरने कहेवा लागी. हे प्रियपति ! आपजे पूर्वे पुरुषोत्तम मासने विशे स्नान, दान. वृत्त, पुण्य कंइ कर्युं नथी. तेथी आपणो जन्म दासत्वनो आवेलो छे. ॥ ४० ॥ अने आ पण मलमासमां जेजे स्नान, दान कर्युं नथी. पोतानी शक्ति प्रमाणे ब्रह्म भोजन कराव्युं नथी भगवाननी कथा सांभळी नथी. तेवा मनुष्यो मूढ छे. ॥ ४१ ॥ हे स्वामि ! जेजे मलमासमां कोइना उपर परोपकार कर्यो नथी. शेया दान कर्युं नथी. तेवा मनुष्योने जन्म जन्मांतरमां पण दासनोज जन्म आवे छे. ॥ ४२ ॥ माटे हे पति ! म्हने तमारा संगथी कोइ दिवस सुख मळ्युं नथी. हुं घणीज नष्ट थइ गइ. ॥ ४३ ॥ में कोइ दिवस मनगमनां वस्त्र शरीर उपर धारण कर्यां नथी. पराधीनताथी मारुं रुप बदलइ गयुं छे. कोइए सारां भोजननुं पण कह्युं नथी. अने आपणां जीवन पण हरीकथा सांभळ्या विना नकामां गयां छे. ॥ ४४ ॥ प्रियंकर उवाच ॥ अरे हे स्त्री ! तुं मारा जीवतां छतां आवो बकवाद केम करे छे. वळी जो शास्त्रमां कह्युं छे के, जीवतो मनुष्य भद्राने पामे. माटे हजु तो हुं जीवतो छुं. तेथी चिंतानो त्याग कर. ॥ ४५ ॥ अने वळी म्हने एक ब्राह्मणे कह्युं छे के: हालमां तमारी ग्रहदशा खराब हती ते हवे सारी थइ छे. ॥ ४६ ॥

सूतउवाच ॥ इत्थंनिशम्यसकर्लकदितं स्वगेहंगत्वाप्रियंप्रतिवचोऽमलमित्थमूचे ॥ हे कांतकिंसुखकरं न कृतंमयैकंपुण्यं तथैवभवतापि च दास्यहंत्र ॥४०॥ मलिम्लुचेमासेन ्यैव नद्यांस्नानंनदत्तंद्विजपुंगवेभ्यः ॥ वित्तानुसारंचहरेः कथायांवितंनदत्तंसएवमूढाः ॥ ४१ ॥ किंतस्य सौख्यं भवतीहभूमौ शय्याप्रदानानमलिम्लुचेस्मिन ॥ परोपकारोहिकृतोनयेन स एवदासोबहुजन्मसुस्यात् ॥४२॥ हाहाहताहंकिलकांत-कामैस्त्वत्संगमेनैवसुखंनलेभे ॥ सदापराधीनतयामयाच कालस्त्वथैवंविनिवर्त्तितश्च ॥४३॥ वस्त्रंनचांगेमनसोनुरुपं रुपं च मे स्वश्नतयाविनष्टं ॥ पृष्टंनकेना-पिसुभोजनार्थव्यर्थंगतंजन्महरिंविनानौ ॥४४॥ प्रियंकरउवाच ॥ किमेवलंप्स्यसेकांतेमयिजीवतीबालिशे ॥ जीवन्नरोभद्रशतंप्राप्नोतीतिश्रुतं मया ॥ ४५ ॥ इतप्रभृतितेनूनंदशाप्यंन्तर्दशापिच ॥ सावासुखकरादासदासमुक्तिप्रदातव ॥४६॥ गृहराज्यंप्रयच्छंतिगृहराज्यंहरंति च ॥ गृहैर्व्याप्तंजगत्सर्वंत्रैलोक्यंसचरा-चरं ॥४७॥ भद्रेहंसर्वमेतत् जानामिचकरोमिकिं ॥ उत्पद्यंतेप्रलीयंतेनिर्धनानां मनोरथाः ॥४८॥ सर्वंद्रव्यवशंमन्येजगत्स्थावरजंगमं ॥ द्रव्येणरुपमतुलं कृशांगस्यापिकथ्यते ॥४९॥ कुलमुख्योभवेद्द्रव्यैः कुलहीनोपिमानवः ॥ द्रव्याढ्यान्नृपमान्यास्युर्यथानौकामयंवणिक ॥५०॥ तद्द्रव्यंप्राप्यतेपुण्यैः पुण्यंद्रव्यं-विनानहि ॥ इत्येवंमपिज्योतिर्विन्मांमत्याह कदाचन ॥५१॥

कारण के, हे स्त्री ! सर्वे ग्रहो घरमां राज्य आपे छे. अने राज्यनो पण नाश करे छे. वळी जो जे वखते सत्यवादी राजा हरिश्चंद्रनी दशा खराब हती त्यारे तेमना आखा राज्यनो नाश थइ गयो हतो. रामचंद्र पण वनवास गया हता. माटे आ आखुं जगत ग्रहोथी व्याप्त छे. ॥ ४७ ॥ हे स्त्री ! तुं कहे छे ते बधु हुं जाणु छुं पण शुं करुं. गरीब मनुष्योना मनोरथ द्रव्य विना नाश थइ जाय छे. ॥ ४८ ॥ आखुं स्थावर जंगम जगत द्रव्यथी वश छे तेम हुं मानुं छुं अने अत्यन्त दुर्बळ मनुष्य पण द्रव्यथी घणां रुपवान मनाय छे. ॥ ४९ ॥ कुलहीन मनुष्य पण द्रव्यथी कुळवान गणाय छे. द्रव्यवान मनुष्यो राजा पासे पण मान पामे छे. जेमके: वहाणनो व्हेपारी. ॥ ५० ॥ तेटलाज माटे हे स्त्री ? पुण्य करवाथी द्रव्य प्राप्त थाय छे. अने द्रव्य विना पुण्य थतुं नथी आवुं म्हने कोइ दिवस एक ज्योतिषिए कह्युं हतुं. ॥ ५१ ॥

पुण्य करवाथी व्याधिनो नाश थाय छे. दरेक ग्रहो पण अनुकूळ थाय छे. पुण्यथी लक्ष्मी प्राप्त थाय छे. अने ज्यां पुण्य छे ते ठेकाणे हंमेशा विजय थाय छे. ॥ ५२ ॥ आ प्रमाणे वातो करतां करतां एक प्रहर रात जती रही त्यार पछी प्रियंकरने शेठे पोताना छुटेला घोडाने बांधवा मोकल्यो ॥५३॥ ते समये प्रियंकर पोतानी स्त्रीने छोडीने घोडासरमां घोडाने बांधवा गयो. ॥ ५४ ॥ हवे प्रियंकर पोते घोडाने बांधवा माटे नवो खीलो जमीन खोदीने घालवा महेनत करतो हतो तेवामां जमीनमां रहेला एक कांसानुं पात्रने ब्राह्मण दान करवा माटे राख्युं. हवे हे रुषियो ! प्रातःकाले शेठाणीए मंजुभाषिणीने पोताना कपडां धोवा बोलावी ॥ ५६ ॥ कपडा धोवा जती वखते ते मंजुभाषिणीना हाथमां रस्तामां पडेलो एक तांबानो द्रव्य हाथमां आव्यो. ॥ ५७ ॥ त्यारे मंजुभाषिणीए विचार थयो के, ब्राह्मणे कहेला वचनो कोइ दिवस निष्फळ जतां नथी तेथी ते द्रव्य लइने पोताने घेर जइ पोताना पति प्रियंकर प्रत्ये कहेवा लागी के: ॥ ५८ ॥

पुण्येनहन्यतेव्याधिग्रहपुण्येनमुच्यते ॥ पुण्येनप्राप्यतेलक्ष्मीयतोपुण्यंततोजयः ॥५२॥ तयोरेवंवदतोरात्रिः प्रहरंतांगता ॥ वणिजानूतनाश्वस्य-बंधायप्रेषितःक्रमात् ॥५३॥ तदाप्रियंकरोदामोहित्वातांमंजुभाषिणीं ॥ मंदुरायांनिबंधार्थमश्वस्यचगतः स्वयं ॥५४॥ नविनकीलखननेप्रयासंकुर्वतान्यदा ॥ तदाभूमिगतंस्वर्णकांस्यपात्रंविनिर्गतं ॥५५॥ दानार्थरक्षितंतेनविप्रायहरिप्रीतये ॥ वैश्यस्त्रीयासमाहूतामप्रभातेमंजुभाषिणी ॥५६॥ वणिजः पत्नीवस्त्राणां क्षालनार्थंगताचसा ॥ तयामार्गस्थितः प्राप्तोद्रव्यकस्ताम्रसंभवः ॥५७॥ द्विजवाक्यंनमोघंस्यादितिसामंजुभाषिणी ॥ करेसमर्पयामासज्ञात्वास्वस्वामिनस्तदा ॥५८॥ स्वामिन्याकांस्यपात्रंच पत्न्यैसंदर्शितंमुदा ॥ द्रव्यकंकांस्यपात्रंचतदेकीकृत्यसंस्थितौ ॥५९॥ विचारंचक्रतुश्चितेकिंकुर्वइतिदंपती ॥ स्वामिद्रोहकरंकार्य-स्वल्पद्रव्यग्रहाहितं ॥६०॥ उदरार्थस्थितावावां भावाव्ययेन भामिनि ॥ यत्किंचित्प्राप्यते स्वामिस्तत्तस्यैवनसंशयः ॥६१॥ तस्मादेतद्वयंवाल्लेगृहीत्वा स्वामिनांतिके ॥ गच्छावो येनतुष्येतसमस्यप्रियईश्वरः ॥६२॥ सत्येनधार्यतेपृथ्वीसत्येनतपतेरविः ॥ सत्येनवायवोवांतिसत्येसर्वंप्रतिष्ठितं ॥ ६३ ॥ एवं दृढमतीतौतुवणिजंप्राप्यचाहतुः ॥ भगवन्नेतद्द्रव्यंमाममावाभ्यांगृह्यतामिति ॥६४॥

हे स्वामि ! म्हने आ रस्तामांथी द्रव्य पैसो जडयो छे त्यारे प्रियंकर पण कहेवा लाग्यो के हे ! स्त्री ! म्हने पण जमीन खोदतां आ कांसानुं पात्र हाथमां आव्युं छे. त्यार पछी ते बेयने भेगा करी राख्या. ॥ ५९ ॥ अने पोते विचार करवा लाग्या के ! हवे आपणे शुं करवुं शेठनी साथे आ थोडा घणा द्रव्य मळ्याथी द्रोह शा माटे करवो. ते द्रोह कर्या वगर आ बन्ने वस्तु शेठने आपी देवी जोइए. ॥ ६० ॥ वळी आपणे शेठने घेर पेट भरवा माटे रहेला छीए. अने जे कंइ वस्तु आपणने प्राप्त थाय ते बधी वस्तु शेठनीज कहेवाय. ॥ ६१ ॥ एटला वास्ते हे प्रिया ! आ बन्ने वस्तु हुं शेठने आपवा जावुं छुं. जेथी करीने आपणा उपर इश्वर प्रसन्न थाय. ॥ ६२ ॥ कारण के: हे ! स्त्री ! सत्यनाथी पृथ्वी स्थीर रहे छे. सूर्य तपे छे. वायु वाय छे. सत्यनाथी बधी वस्तु प्रतिष्ठितज छे. माटे आपणे जुठुं न बोलवुं जोइए. ॥ ६३ ॥ आवा प्रकारनो विचार करी बन्ने जणा दृढ मनवाळा थइने शेठनी पासे जइ कहेवा लाग्या के: हे शेठ ! आ बे वस्तु अमने जडी छे माटे तेनो तमे स्वीकार करो. ॥६४॥

शेठे ते बन्ने वस्तुने जोइ कहेवा लाग्या केः हे प्रियंकर ! हुं तमारी मक्रनता जोइ तमारी उपर प्रसन्न थयो छुं. माटे ते वस्तु तमे लइ जाव. ॥ ६५ ॥ हवे ते बन्ने जण विचार करवा लाग्यां केः आजथी आपणे शेठना मनमां विश्वासपात्र बनी गया. ॥६६॥ आ जगतमां विश्वास समान काइ वस्तु नथी. तेथी आपणे हवे कंइपण धन छतुं राखवुं नहि आजो शेठे पण विचार कर्यो. ॥ ६७ ॥ एवा शेठना वचन सांभळीने ते बन्ने जणने आनंद थयो. अने पोताने घेर गया. ज्यारे प्रातःकाल थयो त्यारे बन्ने उठयां. ॥ ६८ ॥ हवे प्रियंकरनी स्त्री मंजुभाषिणी पोताना पतिने कहेवा लागी केः हे पति ! जो आपनी इच्छा होय तो हुं आजे मलमास छे. माटे क्षीप्रा नदीमां स्नान करवा जाउं. ॥ ६९ ॥ कारण केः स्त्रीयोने पोतानो पति मन, वचन अने कर्मथी पूजनीय छे. तेथी तमने हुं पुछुंछुं. तमे पोते बीजानी गुलामीनो स्वीकार कर्यो छे. पण मारे माटे तो तमे पूजनीय छो. ॥७०॥ हे स्वामि ! केवल स्नान करवाथी कंइ पुण्य मळतुं नथी. अने जो कदाच पुण्य थतुं होय तो मांछलां हंमेशां पाणीमांज रहे छे. ॥ ७१ ॥

ढबुकंकांस्यपात्रस्थद्रष्ट्वाहृतौवणिज्जनः ॥ पुनःप्रत्यर्पयामासतयोः प्रीतः सुकर्मणा ॥६५॥ चित्तेविचारयामासधन्यावेतावितिमुहुः ॥ अतः परमि-मौमेयगतौविश्वास पात्रतां ॥६६॥ विश्वासेनसमंनास्तिभूषणंधारकस्यच ॥ सुगुप्तमपिसर्वस्वंताभ्यांमिश्रेनमेकचित् ॥६७॥ इत्थंप्रसादयित्वातंवणिजंदंपतीमुदा ॥ स्वस्थानंचागतौरात्र्यांव्युष्टायांपुनरुत्थितौ ॥ ६८ ॥ मंजुभाषिणीतद्भार्याप्रियंकरमुवाचह ॥ स्नातुगच्छामिनाप्याद्यक्षीप्रायांयदितेरुचिः ॥ ६९ ॥ भर्तास्त्रीणां-सदापूज्योमनोवाक्कायकर्मभिः ॥ परदास्यंमताचाहंपराधीनाकरोमिकिं ॥७०॥ स्नानेनकेवलेनैवकथंपुण्यफलंभवेत् ॥ सदास्नानरतामत्स्यानविज्ञानंतिकिंचन ॥ ७१ ॥ तस्मात्किंचिद्गृहीत्वाहंगमिष्यामिजलांतिके ॥ दत्वाविप्रायसद्योहंशीघ्रमेष्यामिमानद ॥ ७२ ॥ सूतउवाच ॥ इत्थंनिशम्यवचनंनिजकांतयोक्तमाज्ञां-ददौनिखिलपातकनाशनाय ॥ गच्छत्वमद्यइदमेवकरेगृहित्वाल्यंढबुकमथुनैवचकांस्यपात्रं ॥ ७३ ॥ इतिसामेसितामत्रोगतास्नानार्थमादरात् ॥ सर्वाभिः पौर-नारीभिःसाकंस्नाताशुभेजले ॥ ७४ ॥ कस्तावकमिदंस्वल्पंद्रव्यंविप्रोगृहीष्यति ॥ येनतृप्ताः द्विजासर्वेभविष्यंत्यधुनानघे ॥७५॥ मलमासेशुभेतीर्थेराकाया-मिंदुवासरे ॥ व्यतीपातेच संप्राप्तेस्नातासामंजुभाषिणी ॥ ७६ ॥

माटे हुं कंइ दान करवा माटे द्रव्य लइ स्नान करवा जइश. स्नान करी ब्राह्मणने दान आपी जलदीथी पाछी आवीश. ॥७२॥ सूतउवाच ॥ हे ऋषियो ! आवा प्रकारना पोतानी स्त्रीना वचन सांभळी ते मंजुभाषिणीना पतिए स्नान करवा जवानी आज्ञा आपी. अने कह्युं केः हे स्त्री ! तमे आ कांसाना पात्र तथा ढबु पैसाने लइ स्नान करवा जावो. ॥ ७३ ॥ आवा प्रकारना पोताना पतिना वचन सांभळी ते मंजुभाषिणी घणांज आनंदथी नगरवासी स्त्रीयोनी साथे स्नान करवा गइ. ॥ ७४ ॥ स्नान करी रह्या पछी स्त्रीयो परस्पर वातो करवा लागी के ! हे मंजुभाषिणी ! तारा दानमां आपेला थोडा द्रव्यथी ब्राह्मण पण संतोष पामशे नहि ॥ ७५ ॥ हवे जे दिवसे मंजुभाषिणी स्नान करवा गइ ते दिवसे पुरुषोत्तममास चालतो हतो. अने साथे सोमवार अने व्यतीपात पण हतो. ॥७६॥

एकादशिने दिवसे स्नान करी ते मंजुभाषिणी महाकालेश्वरना दर्शन करवा गइ अने देवने दंडवत् नमस्कार कर्या. ॥७७॥ अने नीचे प्रमाणेनी स्तुति करवा लागी. केः हे देवना देव ! हे त्रिशूलने धारण करनार महादेव ! तमने हुं नमस्कार करुं छुं. ॥७८॥ हे महेश्वर भगवान् ! शरणे आवेली म्हने दुःखमांथी उगारो हुं गाममां रहेवा छतां पण आपना दर्शन करवा आवती नहती. तेथी म्हने क्षमा आपो. ॥ ७९ ॥ आ प्रकारे विलापो करी पोतानी आंखो आंसुना पाणीथी भराइ गइ. तेथी दिनदयालु भगवाने तेनी दाद सांभळी ॥८०॥ सूतउवाच ॥ हे ऋषियो ! ते मंजुभाषिणीए स्तुति कर्या पछी महादेवने नमस्कार करी कथा वांचनार पुराणिने कांसानुं पात्र तथा द्रव्य पैसानुं दान करी कथा सांभळवा बेठी. ॥ ८१ ॥ जे कोइ मनुष्य महादेवनी त्रणे काळ स्तुति करे छे. तेवा मनुष्यो पोताना पापनो नाश करी महादेवनी साथे आनंद करे छे. ॥ ८२ ॥

ततोगत्वामहाकालदर्शनार्थजनैः सह ॥ दृष्ट्वादेवंनमस्कृत्यदंडवत्सामहेश्वरः ॥७७॥ स्तुतिं चकारमनसादेवदेवस्यशूलिनः ॥ कश्चिद्दानीपुण्याणिभृत्वापाणौशुभार्थिनी ॥ ७८ ॥ महेश्वरमहाकालत्राहिमांशरणांगतां ॥ नगरस्थापितांद्रष्टुंनागताऽकदाचन ॥ ७९॥ इत्थंमल्पयन्हृद्याने त्रआपूर्यचाश्रुभिः ॥ स्थितातदामहा कालोददौम्नोतुशुभांषियं ॥८०॥ सूतउवाच ॥ इतिस्तुत्वाचगम्येगतापौराणिकान्तिके ॥ द्रव्युकं कांस्यपात्रं च दत्वाशुश्रावसाकथां ॥८१॥ इत्येतदष्टकंपुण्यंत्रिकालेयः पठेन्नरः ॥ सपापविशुद्धात्माशिवेनसहमोदते ॥८२॥ एवंसकरुणासिंधुर्देवारूज्यसदानरैः ॥ शुद्रायैदर्शनादेवज्ञानचक्षुःपदर्शितं ॥८३॥ मल्मासेमहत्पुण्यंस्नानेनविमले जले ॥ दानेनतपसाचैवयस्यभाग्योदयेरतिः ॥८४॥ गृहंसमागतानारीकथां श्रुत्वाद्विजेरितां ॥ धन्यास्मिकृतकृत्यास्मिमेवंमत्रैत्यजीवनत् ॥८५॥ एवंमासंनित्यंकर्तुंयोगमास्थिता ॥ मलमासेमहापुण्येसादासीमंजुभाषिणी ॥८६॥ द्वितीयेदिवसेदातुंकांस्यपात्रंनविद्यते ॥ तेनाकुलितचितासारात्रौसुप्तापमन्दिरे ॥८७॥ शिवेनप्रेषितोनंदीसुक्ष्मरूपधरोगृहं ॥ प्रविश्यमंजुभाषिण्याकिंचितद्रव्यंनिचिक्षिपे ॥८८॥ स्वामिवत्सस्यबंधार्थग्रहकोणेगतोयदा ॥ तदानंदीगणक्षिप्तंद्रव्यंदृष्टागृहागता ॥८९॥ केनेदंद्रव्यमानीतंमद्गृहेविस्मृतंनवा ॥ इत्यंगृहीत्वाकांतायदत्वोवाचश्रुणुभियः ॥९०॥

ए प्रमाणे करुणासिंधुवाळा महादेवनी स्तुति अने पूजन मनुष्यमात्रे करवुं जोइए. कारण केः शुद्र पत्नी मंजुभाषिणीए दर्शन करवाथीज ज्ञानरुपी चक्षु प्राप्त कर्या हतां. ॥ ८३ ॥ मलमासमां स्नान करवाथी पुण्य मळे छे. अने दान तथा तपश्चर्या करवाथी भाग्यनो उदय थाय छे. ॥ ८४ ॥ हवे ते मंजुभाषिणी कथा सांभळीने पोताने घेर आवी प्रियकरने कहेवा लागी के ! हे पति ! आजे हुं धर्मोज कृतकृत्य थइ गइ छुं. ॥ ८५ ॥ एवा प्रकारे ते मंजुभाषिणीये एक मास सुधी हंमेशा आनंदथी व्रत, जप हरिकथा श्रवण करवा लागी. ॥ ८६ ॥ हवे बीजे दिवसे ब्राह्मणने दान आपवा कांस्यपात्र हतुं नहि. तेथी ते मंजुभाषिणी आखी रात चिंता करती हती. ॥ ८७ ॥ तेनी चिंताने जाणी महादेवे एक पोठीयाने सुक्ष्मरुप धारण करी मंजुभाषिणीना घरमां द्रव्य मुकवा मोकल्यो. ॥ ८८ ॥ हवे सूतपुराणि ऋषियो प्रत्ये कहे छे केः ! हे ऋषियो ! ज्यारे सवार थयुं त्यारे ते प्रियंकर घोडाने बांधवा गयो त्यां तेणे एक खुणामां पडेलुं द्रव्य जोयुं. ॥ ८९ ॥ ते द्रव्यने जोइ विचार करवा लाग्यो के ! अरे ! आ द्रव्य अहीं कोण मुकी गयुं शुं मारा शेठ भूलि गया हशे ! एवो विचार करी तेणे लइपोतानीस्त्रीना हाथमां द्रव्य आप्युं. ॥ ९० ॥

अने कहेवा लाग्यो के; हे प्रियमंजुभाषिणी ! हुं ज्यारे आपणां शेठना घोडाने बांधवा गयो हतो. त्यारे एक खुणामां पडेलुं द्रव्य मारा हाथमां आव्युं छे. माटे आ द्रव्य आपणे शेठने आपी देवुं जोइए. ॥ ९१ ॥ आवा प्रकारनो विचार करी द्रव्यने लइ ते प्रियंकर पोताना शेठने आपवा जतो हवो. शेठने घेर जइ कहेवा लाग्यो के: हे शेठ ! आ द्रव्य मारा हाथमां आव्युं छे. तेनो तमे स्वीकार करो कारण के: ते द्रव्यना स्वामि तमे छो. ॥ ९२ ॥ माटे हे शेठ ! आ द्रव्यना मालिक तमे पोतेज छो. बीजो कोइ नथी, अने हे वैश्येंद्र ! हुं तमारो नोकर छुं. तेथी तमे ग्रहण करो. ॥ ९३ ॥ हवे शेठ पण द्रव्यने जोइ विचार करवा लाग्या के ! आ द्रव्य मारुं नथी, पण कही ते द्रव्य प्रियंकरना हाथमां आप्युं. ॥९४॥ अने कहेवा लाग्यो के ! हे प्रियंकर ! आ द्रव्य तमारा भाग्य वडे करी तमारा हाथमां आव्युं छे, कंइ मारा बापनुं नथी. तो हुं जुठुं शा माटे बोलुं. ॥ ९५ ॥

वसवंधनकार्यार्थंगृहकोणेगतोयदा ॥ तदेतत्पतितंदृष्टमानीतंकेनवाभवत् ॥९१॥ प्रियंकरेणवणिजः पुरःक्षिप्तंधनंतदा ॥ मद्गेहान्निर्गतंनाथपतितं भूतलोपरि ॥ ९२ ॥ तस्यस्वामीत्वमेवासिनान्योभवितुमर्हति ॥ तस्माद्गृहाणवैश्येंद्रशुद्रोहंदास्यकर्मणि ॥९३॥ वैश्योपितद्धनंदृष्ट्वानममेतिविचारयत् ॥ पुनःप्रत्यर्पयांचक्रेभूत्वाप्रेमकलाश्रुमान् ॥९४॥ भवद्भाग्यतयाप्राप्तंनमेपतामहंतथा ॥ किमर्थमहमत्रैवासत्यंवच्म्यशुभं यतः ॥ ९५ ॥ असत्यात् क्षीयतेचायुः पुण्यद्रव्यं बलं तथा ॥ ॥ रोगोत्पत्तिर्भवेन्नूनमसत्येननसंशयः ॥९६॥ असत्याल्लोकमध्येपिमान्यो भवतिनोपुमान् ॥ असत्यंहरतेकीर्तिमसत्यं हरते यशः ॥९७॥ अंते नरकयात्रार्थं वाहनं जायतेमृषा ॥ स्त्रीगोब्राह्मणसाधूनां रक्षणेऽसत्यमीरितं ॥ ९८ ॥ तस्मादसत्यमार्गेहं नगमिष्येकदाचन ॥ स्वव्यापारे तया प्राप्तममृतंतद्धनं विदुः ॥९९॥ प्रियंकरसभार्यस्त्वंगृहीत्वेदं धनं मुदा ॥ कुरुपुण्यादिकं कर्मयथेच्छाभार्ययासह ॥ १०० ॥ व्यापारंवाकुरुशुभं चतुर्गुणफलप्रदं ॥ व्यापारसिद्धिः सर्वत्रद्रव्येणैवहिजायते ॥ १०१ ॥ व्यापारे वसते लक्ष्मीरित्येवंवणिजोजगुः ॥ नहिव्यापारतोन्यद्वैपश्यामिजगतीतले ॥१०२॥ इत्येवं वचनं श्रुत्वासभार्यस्तु प्रियंकरः ॥ नंदीदत्तमुपादाय जगामस्वनिकेतनं ॥१०३॥

कारण केः हे प्रियंकर ! असत्य वडे करी आयुष्य टुकुं थाय छे. पुण्य, द्रव्य, बलनो पण नाश थाय छे. अने घणा ज रोगनी उत्पत्ती थाय छे. तेमां कंइ शंका जेवुं नथी. ॥ ९६ ॥ वळी जुठुं बोलवाथी मनुष्योमां मान भंग थाय छे. तेमज कीर्ति तथा यशनो नाश थाय छे. ॥ ९७ ॥ अने अंते मनुष्य मात्र असत्य वडे करी नरकमां जाय छे पण स्त्री, ब्राह्मण गायनी रक्षा करवामां जुठुं बोलवुं पडे तेमां कंइ दोष लागतो नथी. ॥ ९८ ॥ ते कारणथी हे प्रियंकर ! हुं कोइ दिवस असत्य मार्गमां जइश नहि, अने में कंइ जे व्यापारमांथी द्रव्य मेळव्युं छे. ते अमृत समान छे ॥९९॥ माटे आ द्रव्यने तुं लइ जा अने तारी स्त्रीनी साथे आनंदथी पुण्य कर्म कर केः जेथी तारुं कल्याण थाय. ॥१००॥ अथवा तो चार घणां फळ मळे तेवो व्यवहारिक व्हेपार करो. कारण के ! द्रव्य वडे करी व्हेपार थाय छे ॥ १०१ ॥ वळी व्हेपारीओ कहे छे. केः व्हेपारमां लक्ष्मीनो वास छे अने व्हेपार विना आ त्रणे जगतमां कंइ वस्तु जोवामां आवती नथी. ॥ १०२ ॥ आवा प्रकारना शेठना वचन सांभळीने प्रियंकर पोतानी स्त्री साथे महादेवना गजे मुकेला द्रव्यने लइ पोताना घेर जतो हवो. ॥ १०३ ॥

हवे मळेला द्रव्य वडे करी ते मंजुभाषिणी त्रिस दिवसना त्रिस कांसाना पात्र लावी अने दररोज एक एक पात्रनुं दान ब्राह्मणने आप्युं. ॥१०४॥ एवी रीते मंजुभाषिणीए पोताना स्वामिनी आज्ञा वडे करी मलमासनुं व्रत सारी रीते कर्युं. ते व्रतना पुण्य प्रभाव वडे करी गर्भवाळी थती हवी. ॥१०५॥ त्यार पछी पुरुषोत्तम भगवाननी कृपा वडे करी ते मंजुभाषिणीने एक पुत्र उत्पन्न थयो अने वंध्याना दोषनो नाश थयो. ते पुत्रनुं "पुरुषोत्तम" एवुं नाम राखवामां आव्युं. ॥ १०६ ॥

त्रिंशत्कांसस्यपात्राणि द्रव्य क्रीतानिचाहृतः ॥ प्रत्येकं मलमासेसाददौ विप्रायतान्यपि ॥ १०४ ॥ स्वाम्याज्ञयाव्रतं कृत्वा मासमेकं निरंतरं ॥ बभूव गर्भिणीसातुद्विजांसैः सुषुवेसुतं ॥ १०५ ॥ पुरुषोत्तमप्रसादेन वंध्यात्वं च गतंतदा ॥ पुरुषोत्तमइत्याख्यं पुत्रनाम दधारसा ॥१०६॥ यत् पुरुषोत्तम देवार्थं क्रियते व्रतमुत्तमं ॥ तस्य नारायणः प्रीतोभवत्येवनसंशयः ॥ १०७ ॥ मंजुभाषिणी सावाल्कृत्वा व्रतमनुत्तमं ॥ अतुलांच श्रियंलेभेदास्य त्वं च गतं तयोः ॥ १०८ ॥ भुक्त्वाभोगान सुविपुलानंतेमुक्तिगतौहितौ ॥ १०९ ॥ सूतउवाच ॥ येशृण्वंति च सादरंहरिकथां कृत्वास्थिरं मानसंमासेस्मिश्च मलिम्लुचे प्रतिदिनंतैः सेवितंमानसं ॥ त्रिजन्मासमुद्भवं बहुतरं वाक्काय चित्तार्जितं त्रिंशद्विप्रदिनैः प्रयातिविलयं तेषां महत्पातकं ॥ ११० ॥ आयुर्कीर्तिधनं सौख्यं पुत्रपौत्रादिसंततिं ॥ इच्छन्विप्रसदाश्राव्यं मलमास कथानकं ॥ १११ ॥ इतिश्रीमत्पुराणसंहितायां मलमासमहात्म्ये कांस्यपात्रदान निरूपणो नाम प्रथमोध्यायः ॥१॥

जे मनुष्य पुरुषोत्तमदेवने अर्थे व्रत करे छे. तेवा मनुष्यो उपर नारायण भगवान् प्रसन्न थाय छे. ॥ १०७ ॥ ते मंजुभाषिणीए उत्तम प्रकारनां व्रतना प्रभाववडे करी दासनो जन्म (सेवा नोकरी) त्याग करी घणोज लक्ष्मीवान थया. ॥ १०८ ॥ अनेक प्रकारना भोगविलास भोगवी अंते मोक्षने पामता हवा ॥ १०९ ॥ सूतउवाच ॥ हवे सूतपुराणि सनकादि ऋषियो प्रत्ये कहेता हवा. के: हे ऋषियो ! जे मनुष्य आ मलमासमां पोताना मनने स्थिर करी आ कथाने सांभळे छे. तेवा मनुष्योए काया. मन वडे करीने करेलां जे जे पापो होय छे, ते बधा पापो आ मलमासमां पुण्य करवा वडे करी नाश थाय छे. ॥ ११०॥ अने तेना पुण्यप्रभाव वडे करी आयुष्य कीर्ति, धन, पुत्र पुत्रादिना सुखने पामता हवा ॥१११॥

ए प्रमाणे श्रीमत्पुराण संहितानो मलमासमहात्मनो कांसानापात्रना दान विषे पहेलो अध्याय पुरो ॥ १ ॥

२१६६८

शौनक उवाच ॥ हवे शौनकादि ऋषियो सूतपुराणि प्रत्ये पूछता हवा केः हे सूतपुराणि ! तमे मलमासनु विधान सत्यपूर्वक कही संभळाव्युं छे केः जे सांभळवाथी घणोज आनंद थयो छे ॥ १ ॥ हे सूतपुराणि फेरथी तमने कथा आगळ कहेवा माटे प्रश्न करुं छुं कारण केः तमारा अमृत जेवा वचन सांभळवानुं हमने मन थाय छे. ॥ २ ॥ हे पुराणि ! आ मलमासमां कइ वस्तुनो त्याग करवो कया कया मंगळ कार्यो करवा. तथा संस्कारो कया करवा अने कया न करवा ते म्हने कही संभळावो. ॥३॥ सूत उ० ॥ हे ऋषियो तमने लक्ष्मी अने माधवना संवादवाळी कथा कहुं छुं. ते तमे सांभळो. ॥४॥ लक्ष्मी उ० ॥ हवे लक्ष्मीजी पोते भगवान् प्रत्ये कहेता हवा केः हे देवना देव ! हे जगन्नाथ ? मुक्ति तथा मुक्तिने आपनार मनुष्य मात्रना उपर उपकार वास्ते मलमासनुं वृत्त कही संभळावो ॥ ५ ॥

शौनकउवाच ॥ सत्यमुक्तंत्वयासूतमलमास विधानकं ॥ श्रुत्वै तन्मुनयः सर्वे परमहर्षमुपागता ॥ १ ॥ ततस्त्वांपृष्टुमिच्छामिपुनरेव कथानकं ॥ वक्तुमर्हसिमांसूतत्वद्वाक्यामृत सादरं ॥ २ ॥ मलमासे च किं ताज्यं किं कार्यं मंगलादिकं ॥ संस्काराः केचकर्तव्यानैवकार्यापुनश्चके ॥ ३ ॥ सूतउवाच ॥ शृणुध्वंमुनयः सर्वे कथांपौराणिकींशुभां ॥ लक्ष्मीमाधव संवादं पापघ्नं शृण्वतांनृणां ॥ ४ ॥ श्रीलक्ष्मीरुवाच ॥ देवदेवजगन्नाथ भुक्तिमुक्ति प्रदायक ॥ मलमासव्रतंब्रूहिलोकानां हितकाम्यया ॥ ५ ॥ मुनीश्वराः प्रजल्पंतिकृष्णद्वैपायनादयः ॥ अदत्तंनैवलभ्यंते दत्तंचैत्रोपतिष्ठति ॥ ६ ॥ यथाविप्रायदत्तं तेश्रीदाम्ने पृथुकार्थिना ॥ स्वमित्राय सुपात्राय द्वारकायां हिते प्रभो ॥ ७ ॥ व्रतं चोद्यापनहतं मनोऽस्वद्गुणलालयं ॥ गृहंपुत्र धनैहीनं रुपंनेत्र विवर्जितं ॥ ८ ॥ यथादुग्धं विनाधेनुर्यथा धर्मोदयांविना ॥ न शोभते जगन्नाथेत्येपूर्वं त्वयेरितं ॥ ९ ॥ तस्माल्लोकोपकारार्थं वदकांतव्रतादिकं ॥१०॥ श्रीभगवानुवाच ॥ शृणुदेवि महाभागे सर्वलोकोपकारकं ॥ व्रतंतेप्रवदिष्यामिमानिनि मधुराक्षिरं ॥ ११ ॥

हे भगवान् ! कृष्ण द्वैपायनादि (व्यास) मुनिश्वरो कहे छे केः जे मनुष्य दान आपतो नथी. तेवा मनुष्यो बीजा जन्ममां कंइ संपत्तीने पण पामता नथी. अने जे मनुष्य भक्तिपूर्वक दान करे छे. ते बीजा जन्ममां अढळक लक्ष्मीने पामे छे. ॥६॥ जेवी रीते सुदामाए एक मुठी पौवा लइ तमने आप्या हता तेना बदलामां हे प्रभो ! तमे पोताना मित्र सुदामाने तमारी प्यारी संपत्तीने आपी दीधी हती. ॥ ७॥ जेम परमात्माना गुणमां जेनुं मन लाग्युं नथी. ते निष्फळ छे. तेवी रीते उद्यापन विना करेला कर्मनुं फळ पण मळतुं नथी. मनुष्य मात्रनुं घर सात माळनुं घणुंज सुंदर होय अने पुत्र, तथा धन, जरापण न होय. शरीरनुं रुप घणुंज सुंदर होय पण आंखो न होय तो तेवण नकामुं छे. तेवी रीते ते व्रतो घणांज कर्या होय पण उद्यापन कर्या विना ते सर्वे नकामा छे. ॥ ८ ॥ जेम दुध विना गाय, दया विना धर्म हे भगवान् ! शोभतो नथी एवुं तमे आगळ कही गया छो. ॥ ९ ॥ माटे हे कांत ! लोकोपकारने वास्ते मलमासना वृत्तने कही संभळावो. ॥ १० ॥ श्री भगवानुवाच ॥ हे महाभाग्यशाळी देवी ! तमे म्हने लोकोपकारने अर्थे जे वृत्तनुं पूछ्युं माटे हे मधुराक्षि ! हुं तमने कहुं छुं ते सांभळो. ॥ ११ ॥

हे देवी ! हे लक्ष्मीजी ! आ मलमासने विशे व्रत, दान, पुण्य अने अखंड दिवो बाळी जेणे व्रत कर्युं नथी. तेणे हाथमां आवेला अमृतनुं पान कर्युं नहि पण ढोळी नाख्युं समजवुं. ॥ १२ ॥ जेणे व्रत कर्युं नथी. एवा मनुष्योने घेर दरिद्रपणुं थयनुं जाय छे. जेम प्राण जीवनां सुखी शरीरनो त्याग करतो नथी तेम. ॥ १३ ॥ जे मनुष्ये मलमासमां स्नान कर्युं नथी. तेवा मनुष्योने पुत्रना शोकनो वधारो थाय छे. अने तेवा मनुष्योनो जन्म निरर्थक समजवो. ॥ १४ ॥ हे मानवाळी लक्ष्मी ! जे मनुष्ये मलमासनुं व्रत कर्युं नथी, एवा मनुष्योना ज्ञान, बल, धान्य अने कुळ व्यर्थ छे तेवुं हुं मानुं छुं. ॥१५॥ आ दुर्लभ एवो मनुष्यदेह धारण करी जे मनुष्ये कंइ व्रत कर्युं नथी तेवा मनुष्योनो जन्म, जेम जंगलमां मालतीनुं फुल शोभतुं नथी तेम तेनो जन्म निरर्थक छे. ॥ १६ ॥

मलमासोगतः शून्यो येषां देवी प्रमादतः ॥ तेषां हस्तगतं सम्यगमृतंगलितंभूवि ॥ १२ ॥ या वर्जुवं न मुंचंति दरिद्राणिचतदगृहं ॥ नृणामायुष्मतांदेवीप्राणइवशरीरगाः ॥ १३ ॥ पुत्रशोकोभवेतेषां वृद्धत्वेनात्रसंशयः ॥ तेषां जन्मनिरर्थं स्यान्मासस्नातोनममात्रयैः ॥ १४ ॥ सकलं विकलं मन्ये मानिनिमनुजस्यहि ॥ ज्ञानं बलं स्थलंवापि धनं धान्यं कुलंप्रिये ॥ १५ ॥ मानुषं जन्मचासाद्यनकृतं यैर्व्रतादिकं ॥ तेषां जन्मनसार्थं स्यादरण्ये मालती यथा ॥ १६ ॥ सत्यं वदामिसुश्रोणिमानुषं जन्मदुर्लभं ॥ तत्रापि भारतेखंडे देवानामपि दुर्लभं ॥ बहुजन्मकृतापुण्यान्मानुषी प्राप्यते तनुं ॥ तयाचेप्से वितामात्राहाकष्टमितिमेमतिः ॥ १८ ॥ मूलंतुमानुषं जन्मस्कंधा तत्रद्विशाखिणः ॥ अल्पशाखाः स्मृता वैशाब्राह्मणादलरुपिणः ॥ १९ ॥ तेषां पौराणिकाः पुष्पं फलंतु ब्रह्मपारगाः ॥ फलानांचैवनेतारो वेदार्थ ज्ञानिनोमताः ॥ २० ॥ देवीमोक्षद्रुमस्यैते विशेषाः परिकीर्तिताः ॥ श्रेष्ठाहं सर्वतोमन्ये नरेषु ब्राह्मणी तनुः ॥ २१ ॥ व्रतंकृत्वा विशालाक्षि यः कृतं द्विज भोजनं ॥ तथैवोद्यापनं चारुतुष्टाहं प्रियेप्रिये ॥ २२ ॥

हवे भगवान पोते लक्ष्मीजी प्रत्ये कहेता हवा केः हे लक्ष्मीजी ! मनुष्य देह प्राप्त करवो ते घणो कठण छे. तेमां पण परम पवित्र एवा भरतखंडमां मनुष्य देह पामवो ते देवोने पण दुर्लभ छे. ॥ १७ ॥ हे देवि ! देवो पण हंमेशां स्वर्गमां रही इच्छा करे छे केः अमने भगवान् भरतखंडमां जन्म आपे तो व्रतपुण्य करी मोक्ष पामीये. ॥ १७ ॥ हे लक्ष्मीजी ! पूर्व जन्मना घणांज पुण्यथी मनुष्यदेह प्राप्त थाय छे. मनुष्यो दुर्लभ एवा मानवदेहने प्राप्त करी संसारी विशयभोगमां फसाइ सत्कर्मो करतां नथी. पण दुष्ट कर्मो कर्या करे छे. ॥ १८ ॥ आ मनुष्य देह जेम झाड होय तेवो छे झाडना मूलरुपी जन्म छे. तेमां पण शास्त्रोनी वातो जाणवी ते डाळीयो समान छे. तेमां ब्राह्मणनो जन्म लेवो ते झाडनां पांदडां समान छे. अर्थात् उत्तम छे. ॥ १९ ॥ तेमां ब्राह्मणमां पुराणिनो जन्म लेवो ते पुष्पना जेवो छे. तेमां ब्रह्मज्ञानी झाडना फळ समान छे. ॥ २० ॥ हे देवी ! दान, पुण्य, इश्वर-स्मरण, आ त्रण मोक्षरुपी वृक्ष छे. तेनुं विशेष रुपमां वर्णन कर्युं छे ए बधायमां हुं श्रेष्ठ ब्राह्मणनो जन्म मानुं छुं ॥२१॥ हे लक्ष्मीजी ! विशालाक्षि नामनी स्त्रीए मलमासनुं व्रत करी ब्रह्मभोजन करायुं अने व्रतनुं उद्यापन कर्युं तेथी हुं तेना उपर प्रसन्न थयो हतो. ॥ २२ ॥

ते वात तमे पोते भूली गयां के शुं ! तमने साथे लइ हुं गोदावरी नदीना कांठे गयो हतो. ॥ २३ ॥ ज्यारे ते विशालाक्षिए वृत कर्युं अने उद्यापन करी मारुं ध्यान धर्युं तेथी हुं तेनी पासे गयो ॥ २४ ॥ अने तेना वृत्तथी प्रसन्न थइ में वरदान आप्युं हतुं. ते शुं तमे भूली गया ! पण तमे लोकोपकारार्थे पूछ्युं छे. ते हुं जाणुं छुं. ॥ २५ ॥ लक्ष्मीरुवाच ॥ हे देवनादेव ! तमे जे वात कहो छो ते बधी बरावर छे. पण बळवान् एवा काळने लइ हुं भूलि गइ छुं. पण दरेक वस्तुकाळने आधीन छे. अने ते काळ स्थावर जंगमनो नाश करे छे. ॥ वळी ज्ञान अने अज्ञान ए पण काल कृत छे. अने त्रणे काळना काळ तमे पोते ज छो. ॥ २७ ॥ हे भगवान् ! पूर्व जन्ममां में कथा सांभळी हती पण हालमां हुं भूली गइ छुं. माटे करी हालमां वणिकपत्निना वृत्तने कही संभळावो. ॥ २८ ॥

पुराकिं विस्मृतं बालेक्षीराब्धेरुत्थितंमया ॥ त्वयासहमुदादेविगतो गोदावरी तटे ॥ २३ ॥ वणिक्पत्न्या वृत्तं चारु कृत्वासोद्यापनं यदा ॥ ध्यातोहं कमलाकांतो मासंवैपुरुषोत्तमे ॥ २४ ॥ तस्यै तुष्टोवरमादात्तत्किंच विस्मृतं त्वया ॥ त्वयालोकोपकारार्थं पुष्टं जानेतदीश्वरि ॥ २५ ॥ लक्ष्मीरुवाच ॥ कालोबलीयान् देवेश सर्व विस्मृतिकारण ॥ कालः पचति भूतानि कालः कलयते प्रजाः ॥ २६ ॥ सर्वकालकृतं मन्ये ज्ञानं च ज्ञान नाशनं ॥ कालात्माहि त्वमेवासि भूतभव्य भविष्यमान ॥ २७ ॥ पूर्वेजनुषिमेनाथ श्रुतंचैव भविष्यति ॥ इदानीं देवदेवेश वणिक्पत्नी व्रतंवद ॥ २८ ॥ कयारीत्या व्रतंचीर्णं तयासाकं प्रियेणयत् ॥ विस्तारेणनृणांतत्तु संसारसागरं वद ॥ २९ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ शृणुदेवि प्रवक्ष्यामि वृतानामुत्तमंव्रतं ॥ नदीनांतु यथा गंगा सरसां सागरो यथा ॥ ३० ॥ पर्वतानां यथा मेरु स्तथाश्रेष्ठं वृतेष्विदं ॥ नक्षत्राणां यथा चंद्रो गृहाणां चरविर्यथा ॥ ३१ ॥ पशुनां च यथा धेनु स्तथा श्रेष्ठं वृतेष्विदं ॥ पुराप्रतिष्टानपुरे ब्राह्मणो ज्ञानदुर्बलः ॥ ३२ ॥ गोदातीरे समाश्रित्यसकणान् याचनेन्वहं । ।तीर्थे प्रतिगृहं कुर्वस्तिष्टति कमलेनघः ॥३२॥ संध्याकालेपिसततंभिक्षान्न तत्परः सदा ॥ क्षणंयत्र क्षणंतत्र धावमानो निरंतरं ॥३४॥ तस्य कांताविशालाक्षी स्वामिसेवन तत्परा ॥ गृहेन विद्यते द्रव्यं तस्याः पुण्यात्मनः किल ॥ ३५ ॥

हे प्रिय ! ते विशालाक्षिए केवी रीते वृतोद्यापन कर्युं. ते मनुष्योने संसारसागर तरवा कथा कही संभळावो. ॥ २९ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी वृतोमां पण उत्तम वृतनी कथा कहुं छुं. ते तमे सांभळो. जेम नदीमां उत्तम गंगा छे. सरोवरमां उत्तम सागर छे. ॥ ३० ॥ वळी पर्वतमां उत्तम मेरु पर्वत छे, नक्षत्रोमां उत्तम चंद्र छे. ग्रहोमां उत्तम सूर्य छे. तेवी रीते वृतोमां उत्तम एवो मलमास छे. ॥ ३१ ॥ जेम पशुमां उत्तम गाय छे. तेवी रीते वृतोमां उत्तम मलमास छे. हवे पहेला एक प्रतिष्ठा नामना नगरमां ज्ञानदुर्बल नामनो ब्राह्मण हतो. ॥ ३२ ॥ ते ज्ञानदुर्बल गोदावरी नदीनां कांठा उपर भिक्षा मागता सायंकाळ थइ जवाथी पोताने घेर गयो त्यारे. ॥ ३३ ॥ तेनी स्त्री विशालाक्षि पोताना स्वामिनी सेवा करवामां तत्पर रहेती हती. पण ते पुण्यात्माने घेर द्रव्य हतुं नहि. ॥ ३४ ॥ ते मनस्विनी स्त्री पोतानो स्वामि जे कंइ भिक्षा लावे तेमांथी पोतानुं गुजरान चलावती हती. अने पारकी निंदा करती नहती ॥ ३५ ॥

ज्यारे पोताना स्वामिने जमतां जे कंइ अवशेष अन्न रहेतुं. ते पोते जमती हती. एवा प्रकारे पोतानो निर्वाह करतां करतां दैवयोग बडे करी. ॥३७॥ काशीक्षेत्रने विषे महान् पुण्यशाळी पवित्र एवा वेदशास्त्रने जाणनार संन्यासिओ पोताने घेर जमवाना वखते भिक्षा लेवा आवता हवा. ॥ ३८ ॥ हवे एवा पवित्र संन्यासिने पोताने घेर आवेला जाणी ते विशालाक्षिए नमस्कार कर्या. अने कहेवा लागी केः हे महाराज! तमारा पुण्य पवित्र दर्शन वडे करी अमारा दरेक पापो नाश थइ गयां छे. अने अमने पण धन्य छे केः आ तमा पवित्र दर्शन अमने थयां. ॥ ३९ ॥ पोताने घेर संन्यासिने आवेला जाणी तेमने बेसवा दर्भासन आप्युं. त्यारपछी ते संन्यासि कहेवा लाग्या केः हे विशालाक्षि! अमने भिक्षा करावो. आवा प्रकारनां संन्यासिना वचन सांभळी विशालाक्षि मनमां विचार करवा लागी केः ॥ ४० ॥

यत् किंचिल्लभ्यते धान्यं स्वामिनागामनस्विनी ॥ तेन पाककरोत्येव पतिनिष्ठा पराङ्मुखी ॥ ३६ ॥ स्वामिनं भोजयित्वादौ शेषान्नं भुंजते च सा ॥ एवं बहुतिथेकाले कदाचिद्दैवयोगतः ॥ ३७ ॥ वाराणस्याः समायातं महापात्रं च निर्मलं ॥ वेदांतशास्त्र निपुणं भिक्षाकालेगृहांगण् ॥ ३९ ॥ तया दर्भासनेदत्ते सोप्युवाच मनस्विनीं ॥ भिक्षार्थमागतंपेय भवतिनेदयांकुरु ॥ ४० ॥ सदन्नं स्वेगृहेनास्ति गोदातीरे गतः प्रियः ॥ गृहेभिक्षुः समायातः किंकरोमीतिचिंतयन् ॥ ४१ ॥ एवं विचार्यमाणायां तस्यां विप्रस्त्रीयां यदा ॥ तदा तीरा समायातो ब्राह्मणो ज्ञानदुर्बलः ॥ ४२ ॥ तां प्रोवाच तदा विप्रोभार्यां व्याकुलचेतसं ॥ किमर्थंव्यग्रचितासि वदमां सांप्रतं प्रिये ॥ ४३ ॥ विशालाक्षिनदोवाच शृणुकांतवचोमम ॥ तव गेहे महत्पात्रं भाग्येनैव समागतं ॥४४ ॥ वाराणसि महातीर्थात् सर्वेषां सुखदायकं ॥ तस्मादन्नं प्रयत्नाभिथाकुरुत्वेतिमेमतिः ॥४५ ॥ सदन्नं त्वद्गृहे नास्तितांगोधूमास्तांदुलास्तथा ॥ घृतं च शर्करानास्ति विनाधेनुं नवापयः ॥४६ ॥ धेनुर्यस्य गृहे नास्ति पंचगव्य प्रभुःप्रिय ॥ तस्यगेहे स्वधास्वाहावषट्कारः कथं भवेत् ॥४७॥

मारा घरमां सारुं अनाज पण नथी. अने म्हारा स्वामि हजु गोदावरीना कांठेथी भिक्षा मांगी पाछा आव्या नथी. आ संन्यासि महाराज भिक्षा करवा आव्या छे. हवे हुं शुं करूं. ॥ ४१ ॥ आ प्रकारे मनमां तर्कवितर्क करे छे. तेवामां ज्ञानदुर्बल भिक्षा मागी पोताने घेर आवतो हवो. ॥ ४२ ॥ हवे ते ज्ञानदुर्बल घेर आवी जुवे छे तो. तेने पोतानी स्त्री घणांज विचार करती जोवामां आवी. तेथी पोते पुछवा लाग्यो केः हे विशालाक्षि! तुं चिंता केम करे छे. तेनुं कारण मने कहे. ॥ ४३ ॥ पोताना स्वामिना वचन सांभळी ते विशालाक्षि कहेवा लागी केः हे स्वामि! आजे आपणे घेर संन्यासि महाराज भिक्षा करवा आव्या छे. तेथी आपणे महाभाग्यशाळी छीये. ॥ ४४ ॥ आ पुण्य पवित्र काशी क्षेत्रमां मनुष्यो सुखने मेळवे छे. तेवा काशी क्षेत्रमांथी आ संन्यासिओ आवेला छे. माटे तेमने भिक्षा जमाडवी एवी मारी बुद्धि थाय छे. ॥ ४५ ॥ वळी हे स्वामि! आपणा घरमां सारुं अनाज पण नथी. तेमज चोखा, लोट, घी, साकर, पण नथी. अने गाय विना दुध क्यांथी लावीए. ॥ ४६ ॥ शास्त्रमां पण कह्युं छे केः जेने घेर गाय नथी त्यां पंचगव्य क्यांथी मळे. एवा मनुष्यना घरमां स्वधा, स्वाहा वषट्कार देवोनो वास पण थतो नथी. ॥ ४७ ॥

अने आपणे घेर भाग्य वडे करी संन्यासि आवेला छे. जो तेमने भोजन आपीशुं नहि तो पूर्वजो निराश थशे. अने देवताओ दुःख आपशे. ॥४८॥ हवे विश्वदेव करती वखते " भिक्षांदेहि " आ शब्द सांभळवामां आव्या छतां भिक्षा न आपीये तो, अरे कोइ न आपे तो तेनुं घर कागडाना तीर्थ समान छे. ॥ ४९ ॥ जे कोइ मनुष्य भोजन समये भिक्षा लेवा आवे छे. ते पोते भगवान छे. तेम शास्त्रमां कह्यु छे. माटे आ संन्यासि भगवान ज छे. ॥ ५० ॥ हवे हे स्वामी ! अन्नार्थि अन्न मागवा आवे अने न आपीये तो तेनां जे जे पापो होय ते आपणने आपी आपणां पुण्य लइ जाय छे. ॥५१॥ माटे हे नाथ ! विष्णु पर्वणि द्वादशी होय, व्यतीपात वैधृत होय ते दिवसे अन्नाजनुं दान करवाथी अक्षय पुण्य मळे छे. ॥ ५२॥ तेमज वळी आजे बारस छे. सूर्यसंक्रान्ति. व्यतीपातनो पुण्ययोग भाग्य वडे करी आव्यो छे ॥ ५३ ॥ तेमां पण आजे आपणे घेर संन्यासि आवेला छे माटे तेमने अन्नाजनुं दान आपवुं छे तेनी चिंता हुं करुं छुं. ॥ ५४ ॥

भाग्येन मिलितं पात्रं तस्मैदानं नदीयते ॥ निराशाः पितरोयांति देवाः स्युर्दुःखदायकाः ॥ ४८ ॥ भिक्षांदेहि भगवतीत्युक्ता भिक्षुकोः स्थितः ॥ यस्यास्तया न दत्तंचेत् काकतीर्थंति तद्गृहं ॥ ४९ ॥ वैश्वदेवस्य वेलायांभिक्षार्थं यः समागतः ॥ विष्णुरेवसमंतव्य इति शातातपोब्रवीत् ॥ ५० ॥ अन्नार्थीयः समायातो नान्नं प्राप्नोमि यद्गृहात् ॥ स्वपापं तत्र निक्षिप्य पुण्यमादायगच्छति ॥ ५१ ॥ द्वादश्यांविष्णुपर्वण्यां संक्रांतौ व्यतीपातके ॥ वैधृते च विशेषेण दत्तं भवति चाक्षयं ॥ ५२ ॥ अद्यैवद्वादशीनाथचाद्यैवरविसंक्रमः ॥ व्यतीपातोपि भाग्येन नाथाद्यैव समागतः ॥ ५३ ॥ तत्रापि दैव-योगेन भिक्षुश्चात्र समागतः ॥ तस्मैसदन्नंदाश्यामीत्येवं चिंतापरास्म्यहं ॥ ५४ ॥ ज्ञानदुर्बलउवाच ॥ यत्किंचिद्दत्तं तत्तु स्वयंपाके निवेशय ॥ गोदातीरा-द्दकांते घृतार्थं व्रजाम्यहं ॥ ५५ ॥ यावत्त्वंविधायवालेहं शीघ्रमेष्यामिमंदीरे ॥ तावत्पाकं यथालाभं कुरुत्वकमलेक्षणे ॥ ५६ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ संन्या-सिनं नमस्कृत्य गोदातीरे गतोद्विजः ॥ ५७ ॥ इत स्ततगतो विप्रस्तीरे प्रापनकिंचन ॥ जलमुत्तीर्यगोदायापरतीरं गतो द्विजः ॥ ५८ ॥ तत्र सिद्धेश्वरे तीर्थेवाटिकायां गतो यदा ॥ तत्रैकपर्णशालायां दृष्टानारी पतिव्रता ॥ ५९ ॥ पुरुषोत्तममासस्य स्नानार्थं यः समागता ॥ वैश्यपुत्री महाभागा गुरुणा च समागता ॥ ६० ॥

ज्ञानदुर्बल उवाच ॥ हे स्त्री ! आपणे घेर आवेला संन्यासिने माटे हुं जे कंइ मागी लाव्यो छुं. तेनी रसोइ बनावो. अने हुं गोदावरीनाकांठा उपर घी मळे तेवी आशाथी जउं छुं ॥५५॥ हे स्त्री ! हुं त्यांथी घी मांगी एकदम पाछो आवुं छुं. त्यां सुधी तमे बीजी रसोइ बनावो. ॥५६॥ श्रीभगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! त्यारपछी ते ज्ञानदुर्बल संन्यासीने नमस्कार करी गोदावरी नदीना कांठा उपर भिक्षा माटे गयो ॥ ५७ ॥ हवे ते ब्राह्मण आम तेम फर्यो छतांपण कंइ भिक्षा मळी नहि त्यारे गोदावरी नदी उतरी बीजे कांठे गयो ॥ ५८ ॥ ज्यारे ते ज्ञानदुर्बल सिद्धेश्वर नामनी वाटीकामां गयो. ते वखते त्यां एक पर्णशाला आगळ एक पतिव्रता स्त्री जोवामां आवी. ॥५९॥ अने ते महाभाग्यशाळी वैश्यनी पुत्री व्रतनुं उद्यापन करवा पोताना गोरनी साथे आवी हती ॥६०॥

त्यां आगळ सर्वतो भद्रनुं मंडल पुरेलुं हतुं. तेनी मध्यमां वस्त्रथि विंटेलो घडो मूकेलो हतो. अने वृत्तनुं उद्यापन करी बेठी हती ॥६१॥ एप्रमाणे शोकयुक्त बेठेली वैश्यपुत्रीने जोइ. ज्ञानदुर्बल पुछवा लाग्यो के: ॥ ६२ ॥ ज्ञानदुर्बलउवाच ॥ हे माता ! तमे कयांथी आवो छो. कया कर्मने लई उदास मनवाळा देखाओ छो. अने आ शुभ लक्षणवाळा कया देवनुं स्थापन पूर्युं छे. ॥ ६३ ॥ हे वैश्यपुत्री ! आ तमे पुरेला सर्वतोभद्र मंडलथी शुं ! तमारुं कार्य सिद्ध थशे ? आवा प्रकारना ब्राह्मणनां वचन सांभळी. वैश्यपुत्री कहेवा लागी के: ॥ ६४ ॥ वैश्यपुत्र्युवाच ॥ हे महान् बुद्धिवाळा ब्राह्मण ? हुं तमने मारा दुःखनी वात कहुं छुं ते तमे सांभळो. ॥ ६५ ॥ हे ब्राह्मण ! अहींथी एक गउ उपर मारुं घर छे. अने मारा स्वामिना आखा शरीर उपर कोड नीकळेला छे. तेमां मारा स्वामि हालमां घेरज छे ॥ ६६ ॥

वृतंसमाप्यविधिना सोद्यापन परायणा ॥ मंडलंपूरयित्वात्र सकुंभं सपरिच्छदं ॥ ६१ ॥ तेन दृष्टा तदा चितातुर वदना यदा ॥ ज्ञानदुर्बल विप्रोसौ वैश्यपुत्रीमुवाचह ॥ ६२ ॥ ज्ञानदुर्बलउवाच ॥ कुतः समागतं मातः खिन्नासिकेन कर्मणा ॥ मंडलंकस्य देवस्य पूरितंशुभ लक्षणं ॥ ६३ ॥ सर्वतो भद्रमेतनतेकार्यसिद्धिं विधास्यति ॥ एवं द्विजवचः श्रुत्वा एकांतं वैश्यनंदिनी ॥ ६४ ॥ वैश्यपुत्र्युवाच ॥ शृणुविप्रमहाबुद्धे दुःखंमे कथयामिते ॥ शृणुष्वेकाग्रयाबुद्धयायद्भूतं तद्वदाम्यहं ॥ ६५ ॥ इतोयोजनमात्रंमद्गृहं वर्ततेद्विज ॥ तत्रकुष्टीममपतिर्गृहे तिष्टतिसांप्रतं ॥ ६६ ॥ पुत्रास्त्र-यश्चमेसंति प्राणतुल्याः नसंशया ॥ प्राणतोपिहिनानारीणां स्वामिस्याद्वल्लभः खलु ॥ ६७ ॥ तं त्यक्त्वाहं समायाता स्वामिवाक्येन सादरं ॥ पुरुषोत्तममासस्य मंडलं भरणायदि ॥ ६८ ॥ मंडलंपूरितंसम्यग्गुरुणाममसादरं ॥ सोपिगोदावरीतीरस्नानार्थं च गतो धुना ॥ ६९ ॥ शीघ्रताचेद्भवेदत्र पुरुषोत्तमपूजने ॥ ततः पतिमुखं द्रष्टुंगमिष्यामिगृहंपति ॥ ७० ॥ एकस्तुमहरोजातो युगकोटिसमोमम ॥ यत्रस्वकांतवदनं नपश्यामिद्विजोत्तम ॥ ७१ ॥ तेनाहंप्रेषिताविप्रवृतं संपूर्तिहतवे ॥ गच्छगोदावरीतीरं पुरुषोत्तमप्रीतये ॥ ७२ ॥ गुरुणामेत्रतंदतंस्वामिदेहसुखाप्तये ॥ तदर्थनियमैर्युक्ताकरोमिकांतहेतवे ॥ ७३ ॥

वळी म्हने प्राणथी अधिक व्हाला त्रण पुत्रो छे. तेमां कंइ संशय नथी. अने दरेक स्त्रीओने पोतानो स्वामि प्राणथी व्हालो होय छे. (पछी तो स्वामि गमे तेवा आचार विचारवाळो होय) तेवी रीते म्हने मारा स्वामि व्हाला छे. ॥ ६७ ॥ तेवा रोगी पतिने मुकी हुं तेमनी आज्ञा लइ अहीं आवी छुं. अने आ पुरुषोत्तम नारायणनु मंडल पूरेलु छे. ॥ ६८ ॥ हवे मारा गोर आ मंडल पूरीने गोदावरी नदीमां स्नान करवा गया छे. ॥ ६९ ॥ जो भगवानना पुजनमां शीघ्रता थाय तो सारुं कारण के: मारा स्वामि रोगवाळा छे तेथी तेमनुं मुख जोवा हुं घेर जउं ॥ ७० ॥ हे ब्राह्मण ! हालमां जे एक घडी व्यतीत थाय छे. ते एक युग जतो रहे तेवुं लागे छे. माटे हुं मारा स्वामिनुं मुख कयारे जोइश ? ॥ ७१ ॥ म्हारा पतिना कहेवाथी भगवाननी प्रीति वास्ते म्हें आ वृत्तनो आरंभ कर्यो छे. ॥ ७२ ॥ मारा स्वामिने सुख थाय तेवुं मारा गोरना बताव्या प्रमाणे हुं अहीं वृत्तनुं उद्यापन करवा आवी छुं. ॥ ७३ ॥

हवे जे स्त्री पोताना स्वामिनी आज्ञा विना कंइ वृत्त करे छे. ते जेम अग्निमां हुतद्रव्य नांखवाथी भस्म थइ जाय छे. तेवी रीते करेला जे जे वृतो होय छे ते पण तेम. ॥ ७४ ॥ म्हने बाल्यावस्थामां मारा पिताए म्हारी विद्याभणावी हती. तेथी हुं मारा स्वामिनी आज्ञाने मान्य करुं छुं. ॥७५॥ हे ब्राह्मण ! म्हें तमने मारा दुःखनी वात कही संभळावी छे. अने तमे अहीं केम आव्या छो. ते म्हने कहो. ॥७६॥ त्यारे ज्ञानदुर्बल कहेवा लाग्यो के, हे वैश्यपुत्री ! मारा घेर संन्यासि भिक्षा लेवा आवेला छे तेमां मारा घरमां घी तथा मारुं अनाज नथी. माटे हुं घेरथी तमारी पासे प्रार्थना करवा आव्यो छुं. ॥७७॥ वळी मारे घेर मारी स्त्री स्नान करी रसोइ तैयार करे छे अने म्हने घी मेळववा मोकल्यो छे. तेमां म्हने घणीज वार थइ छे. ॥७८॥ माटे हे व्हेन ! तमे म्हने कंइक आपो. तो ते लइ हुं घेर जउं अने भिक्षार्थे आवेला संन्यासिने हुं भिक्षा करावुं. कारण के ! परोपकार करवाथी विष्णु भगवान प्रसन्न थाय छे. ॥ ७९ ॥

स्वत्वामिमनादृत्यव्रतंयास्त्रीकरोति हि ॥ व्यर्थं व्रतफलंतस्याभस्मनीवयथा हुतं ॥ ७४ ॥ पितृभ्यांशिक्षिता बालेय सद्भयामाज्ञानुसारिणि ॥ तेन जानामि विप्रेंद्रवृद्धवाक्यानि निश्चय ॥ ७५ ॥ किमर्थमागतं विप्रसवदममाधुना ॥ इत्युक्तः सवचः प्राहब्राह्मणो ज्ञानदुर्बलः ॥ ७६ ॥ मद्गृहे भैक्षुरायातः सदन्नंन तथाघृतं ॥ तदर्थं प्रार्थनां कर्तुं निर्गतोस्मिगृहादहं ॥ ७८ ॥ मह्यंकिंचित्वयादेयं येनभिक्षुर्भवे मुखी ॥ परोपकारोदेवस्यविष्णोरत्यंतवल्लभः ॥ ७९ ॥ वैश्यपुत्र्युवाच ॥ शृणुविप्रेंद्र वक्ष्यामिप्राप्तं मेधर्मसंकटं ॥ दत्तुदुःखमदत्तुपित्रं विचारयतारय ॥ ८० ॥ सामग्री सकलाविप्रमंडले पूरितामया ॥ यद्गृहान्मेसमानीतंमंडलेपूरितंहितत् ॥ ८१ ॥ नोगुरुर्मे समायातः स्नानार्थंयो गतोधुना ॥ एतस्मान्मंडलान्नूनंदास्येहं च तदाज्ञया ॥ ८२ ॥ तदा प्रवदतोरेवं हाहाकारो महानभूत् ॥ वैश्यपत्नीगुरुर्गोदानीरे मग्नो बभूवह ॥ ८३ ॥ वैश्यपत्न्याश्रुतं वाक्यं वज्राघातसमं यदा ॥ तदामूर्च्छामवापन्नारंभेव वायुनाहता ॥ ८४ ॥ तस्याव्रतप्रभावेन पातिव्रत्यतयाहरिः ॥ क्षीराब्धेः कमलाकांतः सगरुत्मान समागतः ॥ ८५ ॥ शीघ्रमुत्थापितुं वैश्यां यामूर्छापीडीता भृशं ॥ मूर्च्छामध्येपिसा तत्रसस्मार पुरुषोत्तमं ॥ ८६ ॥

वैश्यपुत्र्युवाच ॥ हे ब्राह्मण ! तमे मारी पासे भिक्षा लेवा आव्या छो. पण जुवो तमने भिक्षा आपुं छुं. तो म्हारा गोर छे. तेमनी हुं चोर बनुं छुं. अने आपती नथी. तो तमारो निःसासो म्हने लागे छे. माटे आ बे बाबतमांथी तमे मारुं रक्षण करो ॥८०॥ हे ब्राह्मण ! में आणेली बधी वस्तु मंडलमां पूरी दीधी छे. हवे म्हारी पासे कंइ छेज नहि. ॥ ८१ ॥ ज्यारे मारा गोर स्नान संध्या करी पाछा आवशे. त्यारे तेमनी आज्ञा लइ. हुं कंइक तमने आपीश. ॥ ८२ ॥ आ प्रमाणे ज्यां वातो करे छे. तेवामां एक मोटो हाहाकार वर्तै गयो. के: जे वैश्यनी पुत्री उद्यापन करवा आवी छे. तेना गोर नदीमां तणाइ गया छे. ॥८३॥ आवुं ज्यारे वैश्यपुत्रीना सांभळवामां आव्युं ते वखते ते, जेम घणा ज पवनथी केळ भांगी जाय तेवी रीते ते पृथ्वी उपर पडी ॥ ८४ ॥ ते वखते वृतना प्रभाव वडे करी समुद्रने विशेषी लक्ष्मीजी तथा गरुडसहवर्तमान भगवान पोते आवता हवा. ॥ ८५ ॥ हवे भगवाने आवी ते वैश्यपुत्रीने मूर्छामांथी उठाडी. छतां पण ते मूर्छानी अंदर पुरुषोत्तम भगवाननुं स्मरण करती हती ॥ ८६ ॥

हे कूर्मावतारने धारण करनार ! हे नरसिंह ! वराह, रामचंद्र भगवान् हुं तमारे शरणे छुं. तमे जे धारो ते करवा समर्थ छो. ॥ ८७ ॥ हे भगवान ! तमेज पोते स्त्रीओने पतिव्रतापणुं आपेलुं छे. अने तमे पोते पतिरूप छो. एवुं मारा हृदयमां थाय छे. ॥ ८८ ॥ आ प्रमाणे मूर्छानी अंदर पण भगवाननुं स्मरण करती हती. तेवामां लक्ष्मीजी सहवर्तमान भगवाने पोते ॥ ८९ ॥ दर्शन आप्या पछी अमृतने वरसाववनारी वाणीवडे बोलता हवा. हे वैश्यपुत्री ! तुं उभी था अने तारा गोर दुःखी गया तेना शोकने नाश कर. ॥ ९० ॥ अने हुं तारा पतिव्रतापणाथी प्रसन्न थयो छुं. हे भद्रे ! तुं मारी पासे वरदान मांग ॥ ९१ ॥ आवा प्रकारनां भगवानाना वचन सांभळी ते वैश्यपुत्री कहेवा लागी केः हे भगवान ! म्हारा करेला व्रतथी प्रसन्न थया हो तो म्हने मोक्ष मळेतेवुं वरदान आपो. हुं तमारे शरणे छुं. ॥९२॥ सूतउवाच ॥ हे ऋषियो ! ते वैश्यपुत्रीनां वचन सांभळी भगवान पोते वरदान आपवा तैयार थया अने बोलता हवा ॥९३॥ श्रीभगवानुवाच ॥ हे वैश्यपुत्री ! तुं थोडा समयमां म्हारा स्वामिनी साथे विष्णुलोकने प्राप्त करी मोक्ष पामीश ॥ ९४ ॥ अने वळी म्हारा स्वामिना रोगनो नाश थशे, तमे सो वर्ष सुधी घणांज सुखने पामशो. ॥९५॥

हे मत्स्यकूर्मनरसिंहवराहरामराजन्यः ॥ तदागत्कास्मिदेवेश यथेच्छसि तथाकुरु ॥ ८७ ॥ पतिरेवहिनारीणां परंदैवतं स्मृतं ॥ पतिरूपत्वमेवासी त्येवं मेहृदयेस्थितं ॥ ८८ ॥ इतिमूर्च्छामवापन्ना विष्णु ध्यान परायणा ॥ यदा बभूववैश्यस्त्रीसश्रीर्विष्णुस्तदा गतः ॥ ८९ ॥ उवाचामृतवर्षिण्यावणिक्प्रियां प्रभुः ॥ उत्तिष्ठवत्समेमादुःखं कुरुगुरु समुद्भवं ॥ ९० ॥ वरंवृणिष्वभद्रं ते पातिव्रत्येनतोषितः ॥ ददामि मलमासस्य चारुणाच व्रतेन ते ॥ ९१ ॥ यदि प्रसन्नो भगवान व्रतेनानेनकल्पते ॥ देहिमुक्तिं जगन्नाथ नान्यमिच्छामित्यहते ॥ ९२ ॥ सूतउवाच ॥ इत्थं विष्णुर्वचश्रुत्वा तस्याः प्रेमरसाकुलं ॥ मुक्तिदातुं मनश्चक्रे प्रातिव्रत्येन तोषितः ॥ ९३ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ अल्पेनैव तुकालेन विष्णुलोकनिवासिनी ॥ वाले स्वपतिनासाकं भविष्यसि न संशयः ॥ ९४ ॥ अयंपतिः समायातोरोगहीनो मयेक्षितः ॥ अनेन सहवर्षाणामयुतं सुखमाप्नुहि ॥ ९५ ॥ भुक्त्वाभोगांश्च विपुलान मर्त्यलोक भवान मुदा ॥ विमानवर मारुह्यविष्णु लोक मवाप्स्यथः ॥ ९६ ॥ एकस्यैव दिनस्यस्त्वं मलमास समुद्भवं ॥ पुण्यंदेहिकरेमह्यं गुरुस्तेजीवितो भवेत् ॥ ९७ ॥ मंडलं पूजयित्वा च देहिविप्राय सादरं ॥ गृहंगच्छ महाभागे गुरुस्वामि समन्विता ॥ ९८ ॥ ज्ञानदुर्वलविप्राय मंडलंदेहि सत्वरं ॥ यं प्रतीक्ष्यस्थिता गेहे भिक्षुवादायिनीचसा ॥९९॥ संवाद मावयो येच मलमासे समागते ॥ स्नात्वाश्रुत्वर्णयंतिभावेन ते यांतिपरमंपदं ॥१००॥

अने तमे मृत्युलोकमां दरेक प्रकारना भोगविलास भोगवी, उत्तम प्रकारनां विमानमां बेसी विष्णुलोकने पामशो ॥९६॥ अने कदाच जो तारा करेला व्रतनुं पुण्य आप तो, तारा गुरु (गोर) सजीवन थशे. ॥९७॥ वळी हे वैश्यपुत्री ! आ मंडलनी पूजा करी आवेला ब्राह्मणने आपी दे अने हे महाभाग ! तुं तारे घेर जा ॥९८॥ आ ज्ञानदुर्बल ब्राह्मणने आदरपूर्वक आ मंडलनुं दान आपी दे कारणकेः आ ब्राह्मणनी वाट संन्यासिनिओ जोइ रह्या छे. ॥९९॥ भगवान पोते लक्ष्मीजी प्रत्ये कहेता हवा केः हे लक्ष्मीजी ! ज्यारे मलमास आवे तेमां स्नान करी पवित्र थइ आ संवादने जे मनुष्य भाव वडे करी सांभळे छे. तेवा मनुष्यो उत्तम पदने पामता हवा ॥ १०० ॥

आ मलमासना व्रतनी कथामां बहु संयोग करवामां कंइ फळ नथी. आ कथा सुधा रत्न समान छे. अने पृथ्वी उपरनां दरिद्र मनुष्योने सुख आपनारी छे ॥ १०१ ॥ उपर प्रमाणे बोलता लक्ष्मीजी सह वर्तमान भगवान पोते अंतर्धान थई गया ॥ १०२ ॥ त्यारपछी एक दिवसना व्रतना पुण्यवडे करी वैश्यपुत्रीना गोर सजीवन थया. अने तेमनी आज्ञा लइ ने मंडळ ज्ञानदुर्बलने आपी दीधुं. ॥१०३॥ हवे ते ज्ञानदुर्बल मळेला द्रव्यने लइ गंगा नदी उतरी पोताने घेर जतो हवो ॥१०४॥ त्यारपछी पोताना स्वामिए मेळवेला द्रव्यवडे करी दरेक जातनी रसोइ बनावी. ने विशालाक्षीए संन्यासी महाराजने भिक्षा करावी ॥ १०५ ॥ हवे संन्यासी महाराजना जमी रह्या पछी ते विशालाक्षीए आनंदथी पोताना स्वामिनी साथे नमस्कार कर्या अने संन्यासीए आशीर्वाद आप्या के: तमारी व्रतमां प्रीति वधो ॥१०६॥ संन्यासीना कहेवा प्रमाणे ते विशालाक्षीए मलमासनुं व्रत कर्युं तेथी ते उत्तम पदने पामती हवी. ॥१०७॥

किमत्रबहुनोक्तेन मलमासव्रतंसति ॥ सुधारत्नमिदंपृथ्व्यादरिद्राणां सुखप्रदं ॥१०१॥ इत्युक्त्वांतर्दधेविष्णुः श्रियासार्कं खगेश्वरं ॥ समारुह्यततोदेवै-र्जयशब्दपुरस्सरं ॥१०२॥ मंडलं विप्रवर्याय ददौगुरोरनुज्ञया ॥ दुर्बलज्ञानरूपाय जीवितस्य च विष्णुना ॥१०३॥ गंगामुत्तीर्य तरसाविप्रोसौ ज्ञानदुर्बलः ॥ अलक्षितविष्णुरूपोगेहिनीं प्रत्यपद्यत ॥१०४॥ पक्वान्नं भिक्षुकायेच्छं दत्वान्नं विप्रभामिनी ॥ विशालाक्षि महाभाग भिक्षुंसंभोज्ययत्नतः ॥१०५॥ प्रणामं च कृतवतीसहभर्त्राशुचिस्मिता ॥ भिक्षुणाशीः प्रदत्तानां तयामासव्रतेमतिः ॥१०६॥ भिक्षुणाप्रेरितासातुचकार मलमासजं ॥ व्रतंचारु विशालाक्षी तेनप्राप्ता हरेपदं ॥१०७॥ अनुभूयमहासौख्यं धनपुत्रसमन्वितं ॥ दरिद्रं दूरतः कृत्वापतिना सहसादरं ॥१०८॥ एवं बहुकष्टेन सानारीभिक्षुं संभोज्य यत्नतः ॥ तेन पुण्यप्रभावेन प्राप्तां ते पुरुषोत्तमं ॥१०९॥ तस्मात्कुरु महाभागे मलमासव्रतंशुभं ॥ मलमास समं नास्तिकर्तॄणां पुण्यवर्धनं ॥११०॥ त्रिशन्मासकृतं पापं दिनैकेन विनश्यतिः ॥ मलमासे महाभागे भाग्यैर्बुद्धि प्रजायते ॥१११॥ एततेकथितंकांते सेतिहासं कथानकं ॥ ये शृण्वंतिनरानार्यस्तेयांति वैष्णवंपदं ॥११२॥ सूतउवाच ॥इत्थं कांतेदेव्या ललितपद कथं सादरं सारभूतं भूतानांभूतिदात्रं सकलविधिमयं सर्वसौभाग्यदंच ॥ प्रोक्तं शृण्वंतिनित्यं जगति जन चपायेधिमासप्रभावं कृत्वामुरारौ रवितनयभयंभोज्यमुक्तिप्रयांति ॥११३॥ इति श्रीमत्पुराण संहितायां वैयासिक्या मलमास व्रतनिरुपणो नाम द्वितीयोऽध्यायः ॥२॥

हवे ते विशालाक्षिए अनेक प्रकारना सुखने भोगवी दरिद्रताने दूर करी पोताना पतिनी साथे भगवानने प्राप्त कर्या हता ॥१०८॥ हे भाग्यशाळी ऋषियो! तेटला माटे शुभ एवा मलमासना व्रतने करो. कारणके: तेना विना पुण्यनो वधारो करनार कोइ व्रत नथी. ॥१०९॥११०॥ त्रिश मासमां करेलां जे पापो होय छे तेनो मलमासमां एक दिवस पुण्य करवाथी नाश थाय छे ॥१११॥ हे लक्ष्मीजी! तमने मैं इतिहासनी कथा कही संभळावी छे. अने स्त्री अगर पुरुष जो आ कथाने सांभळशे. तो परम एवा मोक्षपदने पामशे. ॥११२॥ सूतउवाच॥ हे ऋषियो! आ सुंदर पदवाळी, सारासारवाळी, मनुष्योनुं कल्याण करनारी, सौभाग्यने आपनारी, एवी आ कथानुं जे मनुष्य श्रवण करे छे, मनन करे छे, तेवा मनुष्यो आ व्रतना प्रभावथडे करी मोक्षने पामतां हवा ॥ ११३ ॥ ए प्रमाणे श्रीमत्पुराण संहिताना मलमास महात्मनो व्रत उद्यापननो बीजो अध्याय पुरो. ॥ २ ॥

श्रीभगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! पुरुषोत्तममासने विशे जे जे वस्तुनो त्याग करवानो छे. तेनी कथा तमे एकाग्र बुद्धि वडे सांभळो ॥ १ ॥ हवे मल मास आवे त्यारे दरेक क्रियानो त्याग करवो. तेमज देवकार्य, पितृकार्य, तीर्थयात्रानुं पण कार्य करवुं नहि. ॥ २ ॥ तेमज क्षौरकर्म, जनोइ, विवाहनुं कार्य, तथा बीजा व्रतनो उपवास करवो नहि. बीजानुं कार्य करवुं नहि. अने ग्रहस्थाश्रमीए तो विशेष प्रमाणमां समजवुं. ॥ ३ ॥ हवे कोइ बीजा व्रतनो उपवास चालतो होय, अने वचमां मलमास आवे त्यारे ते मासना आवना पहेलां ते व्रतने समाप्त करवुं. ॥ ४ ॥ मरण तथा जन्मनी क्रिया मलमासमां करवी. तेमां कंइ संशय करवो नहि. ॥ ५ ॥ मलमासमां श्रीमंत संस्कार तथा मासिक श्राद्ध, मासिकदाननुं कार्य करवुं ॥ ६ ॥ मलमासनी अंदर व्याज वटावनुं कार्य करवुं. अने पैसानुं व्याज तेरमा मास (मलमास) लेवुं नहि. ॥ ७ ॥

श्रीभगवानुवाच ॥ अथान्यदपिवक्ष्यामि ताज्यं मासे मलिम्लुचे ॥ शृणुष्वेकाग्रयाबुध्या लोकोपकृति हेतवे ॥१॥ मलिम्लुचे सदामासे क्रियाः सर्वाः परित्यजेत् ॥ देवकार्यं पितृकार्यंतीर्थयात्रादिकाः क्रियाः ॥२॥ क्षौरंमौंजीविवाहश्च व्रतंकाम्योपवासिकं ॥ मलिम्लुचे सदात्याज्यं गृहस्थैश्च विशेषतः ॥३॥ आरब्धं मलमासात् प्राक्यत्काम्यसमापितं ॥ आगते मलमासेव्रतन्समाप्यं न संशयः ॥४॥ मरणं च तथा जन्म मलमासेभवेद्यदि ॥ तदातत्कर्म सकलं कर्तव्यंनात्र संशयः ॥५॥ सीमंतोनयनं कर्ममासिकार्यमलिम्लुचे ॥ मासश्राद्धं मासदानं तथादासस्यवेतनं ॥६॥ मलमासे प्रदातव्यं नात्र कार्याविचारणा ॥ वर्षबंधने यत्कर्म तत्कार्यं नात्र संशयः ॥ व्याजे वार्षिक बंधस्थे मलमासांतरागतः ॥७॥ एवं सर्वमपिक्रांते नित्यं कार्यं प्रयत्नतः ॥ अत्रश्चेकालविन्यासो न कर्तव्यइति स्मृतः ॥८॥ काम्यंकर्म न कर्तव्यं यत्किंचिन्मंगलप्रदं ॥ शतचंडीमहारुद्र कूपारामादिकंतथा ॥९॥ तीर्थयात्रा न कर्तव्यामलमासेत्र पूर्वजा ॥ समीपेयस्य यत्तीर्थंतस्मिन स्नानात्महत्फलं ॥१०॥ मलमासेन गंतव्य दूरदेशेशुभेप्सुभिः ॥ मार्गस्यक्रमणाद्देविजीवहिंसाभवेद्यतः ॥११॥ वर्णाश्रमाचार रतां पुंमांश्रेयोविधि मया ॥ ब्रवीमि मलमासेहनान्य तीर्थाटनं प्रिये ॥ अत्रते कथयिष्यामि कथां पौराणिकींशुभां ॥ मृकंडतनयो भूमौनाहुषं चैकदानृपं ॥ ययाति नृपशार्दुलं स्वेच्छायामत्यपश्यत ॥१३॥

एवी रीते हेलक्ष्मीजी ! मलमासनुं कार्य प्रयत्न वडे करी करवुं, ने नकामो समय बगाडवो नहि. ॥ ८ ॥ शतचंडी, महारुद्र, कुवा, वाडी, अने बीजा मंगळ कार्यो करवा नहि. ॥ ९ ॥ आ मलमासमां तीर्थ यात्रा करवी नहि. कदाच जो तीर्थयात्रा करवा नीकळ्या होइए अने वचमां मलमास आवे तो पासे तीर्थ होय तेमां रही हंमेशा स्नान करवुं. ॥ १० ॥ मलमासमां पोतानुं हित इच्छनार मनुष्ये कोइ दिवस दूर देश जवुं नहि. कारण के: हे लक्ष्मीजी ! मार्गे जता घणां जीवोनी हानी थाय छे. ॥ ११ ॥ हे लक्ष्मीजी ! जीव हिंसा विशे तमने एक पुराणनी कथा कही संभळावुं छुं. के: एक समययने विशे मृकंडराजाना पुत्र नाहुषराजा मलमासमां तीर्थयात्रा करवा नीकळ्या हता. तेमां तेमने बहुज जीवनी हानी थइ हता. तेथी तेमनो जन्म बीजा अवतारमां सर्पनो आव्यो हतो. आचारवाळा पुरुषे तो तीर्थयात्रा करवी न जोइए छतां पण ते राजाए तीर्थयात्रा करी. तेथी तेओ सर्प योनीने पाम्या हता. ॥ १२ ॥

तेथी ययाती राजामार्कंडेय मुनिने पुछता हवा के हे मुनि ! मारा पिता सर्प योनीने केवी रीते पाम्या हता ते मने कृपा करी कही संभळावो. ॥१४॥ मार्कंडेय उवाच ॥ हे ययातिराजा ! तारा पिता नहुष राजा घणा धर्मवाळा हता. अने प्रजाप्रिय हता. ॥ १५ ॥ पण नहुष राजा सर्प योनिने केम पाम्या. तेनुं कारण हुं तमने कही संभळावुं छुं. ते तमे सांभळो. ॥ १६॥ नहुषराजाए मारा प्रकारनां सनातनी कर्मो कर्या हता अने अश्वमेध जेवा यज्ञो पण पृथ्वी उपर घणां कर्यां हता. ॥ १७ ॥ ते नहुष राजा परस्त्री तथा पर द्रव्यने जोइ विमुख रहेतो हतो. लोभ रहित हतो दर्शनीय हतो. ॥१८॥ आवा प्रकारना गुण विशिष्ट एवा नहुष राजाए ज्यारे चार घटि मलमास. ॥ १९ ॥ बाकी हतो त्यारे तेमने जनोइना संस्कारे थया हता. तेनो दोश तेमने लाग्यो हतो. ते कारणथी तेमनो सर्पनो अवतार आव्यो हतो. ॥ २० ॥ अने बीजुं कारण ए. के. तेमणे मलमासमां तीर्थ यात्रा करी हती. ॥ २१ ॥ ते तीर्थ यात्रा करती वखते सैन्य वार्जींत्र साथे नीकळ्या हता. ॥ २२ ॥

इत्युक्तं स्वपितृदोषसर्पयोनिसमुद्भवं ॥ प्रोवाचवदतां श्रेष्ठो मार्कंडेयो महामुनिः ॥१४॥ मार्कंडेयउवाच ॥ ययातेश्रुणुवक्ष्यामियत्पृष्टोहं त्वयाधुना ॥ नहुषात्मज धर्मज्ञवैष्णवाग्र्यप्रजाप्रिय ॥१५॥ सर्पश्रापमवापन्नः पितातेनहुषः पुरा ॥ कारणंतत्र वक्ष्यामि येनसर्पो भवन्नृपः ॥१६॥ नहुषेणकृतं सर्वं शुद्धकार्यं सनातनं ॥ अश्वमेधादिका सर्वयज्ञास्तेनकृताभूवि ॥१७॥ विमुखः परभार्यायां परद्रव्यपराङ्मुखः ॥ लोभेनरहितो राजा दयालु दीर्घदर्शनः ॥१८॥ एवं गुण विशिष्टस्य नहुषस्य प्रजापतेः ॥ मलमासस्यांत दीने घटीकानां चतुष्टये ॥१९॥ अवशिष्टे तदूराजन मौंजीबंधमभून्नृप ॥ तेनकर्मविपाकेनरुपिन सर्पे व भाषत॥२०॥ अथान्यदपि वक्ष्या मिकर्मवैनहुषस्य च ॥ मलमासे समायाते यात्रार्थं च गतो हिसः ॥२१॥ सहसैन्यंगृहीत्वातु गीतवादीत्र निःस्वनै ॥ चामराभ्यांविज्यमानः श्वेतछत्र विराजितः ॥२२॥ सैन्यभ्रमणमात्रेण जीवानां हिंसनं कृतं ॥ तेन कर्म विपाकेन नृपः सर्पत्वमागतः ॥२३॥ तस्मात्मलिम्लुचेराज्ञा यात्राकार्या न यत्नतः ॥ मौंजीबंधनकर्मापिन कर्तव्यं मलिम्लुचे ॥२४॥ जीवहिंसान कर्तव्या मलमासे विशेषतः ॥ पुण्यमेव रकर्तव्यं यथाशक्त्याग्रहेश्वरी ॥५२॥ विष्णुभक्तिर्विशेषेण कर्तव्याहि मलिम्लुचे ॥ पुरुषोत्तम देवो सौमासः सोहंनसंशयः ॥२६॥ असंक्रातो यदामासः प्राप्यते मानवैरिह ॥ महोत्सव तदाकार्यो आत्मनो हितकांक्षिभिः ॥२७॥ यथा लाभोपहारेण मासेचास्मिन मलिम्लुचे ॥ पूर्येन्हि शातरुत्थाय कृत्वापूर्वान्हिकीं क्रियाम् ॥२८॥ गृहीयान्नियमं कंचिद्वासुदेवं हृदिस्मरन ॥ उपवासस्य नक्तस्य एकभक्तस्यभामिनी ॥२९॥

हवे हे ययाति राजा ! ते सैन्यनाफरवावडे करी घणां जीवोनी हिंसा थइ. तेथी तेमनो जन्म सर्पनो आव्यो हतो. ॥ २३ ॥ माटे करी दरेक राजाए मलमासमां एवा कर्म करवा नहि. ॥ २४ ॥ मलमासनी अंदर जीवनी हिंसा करवी नहि पण हे लक्ष्मीजी ! पोतानी शक्ति प्रमाणे दान पुण्य करवां. ॥ २५ ॥ हे देवि ! मलमासरुप हुं पोतेज छुं. मनुष्य मात्रे भगवाननी भक्ति करवी. ॥ २६ ॥ मनुष्य मात्रने आ मलमास प्राप्त थाय (आवे) त्यारे दरेक प्रकारना महोत्सव करी आनंद करवो. ॥ २७ ॥ आ मलमासनी अंदर सवारे व्हेला उठी स्नान करी पवित्र थइ पोतानी शक्ति प्रमाणे दान करवुं. पछी बीजा घरकाम करवा. ॥ २८ ॥ भगवाननुं मनमां स्मरण करवुं. गाय तुळसी पिपळानी प्रदक्षिणा करवी, देवदर्शने जवुं एवो नियम धारण करवो. ॥ २९ ॥

ते पछी वेद पारंगत ब्राह्मणने बोलावी कथा सांभळवी. पछी मध्याह्न समये भगवाननुं मनमां स्मरण करवुं अने पुरुषोत्तम भगवाननुं कुंभना घडा उपर स्थापन करवुं. ॥ ३० ॥ अने वेद मंत्रथी भगवाननुं पूजन करवुं. ॥ ३१ ॥ हवे ते कुंभना घडानुं स्थापन करी पंचपल्लव गंध, धूप, दिप, नैवेद्य, करी भगवाननुं स्थापन करवुं. ॥ ३२ ॥ हवे त्यार पछी घंटनाद वडे करी, शंख ध्वनिवडे करी, कपूरथी भगवाननी आरती उतारवी. ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ त्यार पछी पुरुषोत्तम भगवानने मंत्र पुष्पांजलि करी, आनंदथी अर्घ्य आपी, नमस्कार करवा. ॥ ३५ ॥ सुतउवाच ॥ हे ऋषियो ! उपर प्रमाणे भगवाने लक्ष्मीजी प्रत्ये पुरुषोत्तम मासनुं महात्म कह्युं हतुं. ते सांभळी लक्ष्मीजी प्रसन्न थइ भगवानने फेरथी पूछता हवा. ॥ ३६ ॥ श्रीरुवाच ॥ हे भगवान ! तमारा मुखथी मलमासना महात्मने सांभळी म्हने घणो हर्ष थाय छे. छतां पण, ॥ ३७ ॥ चतुर पुरुषोमां श्रेष्ठ एवा हे भगवान ! फेरथी प्रेम वधे तेवा मल मासना आख्याननी कथा कही संभळावो. ॥ ३८ ॥

श्रुत्वाध्ययन संपन्नं ब्राह्मणंतन्निमंत्रयेत् ॥ ततोमध्यान्ह समये श्रियायुक्तंसनातनं ॥३०॥ स्थापयेद्व्रणंकुंभेवेदमंत्रैर्द्विजोत्तमः ॥ पूजयेत्परयाभक्त्या पुरुषोत्तममीश्वरः ॥३१॥ गंधतुयेन संस्थाप्य पंचपल्लवसंयुतं ॥ चंदनेन सुगंधेन पुष्पैर्नानाविधैःशुभैः ॥३२॥ मिष्टान्नैर्नवनैवेद्यैर्धूपदीपैः फलैः शुभैः ॥ आच्छादन सुवस्त्रैश्च पीतवस्त्रैर्विशेषतः ॥३३॥ घंटामृदंगनिर्घोषैः शंखध्वनिसमन्वितैः ॥ आरार्तिकंप्रकुर्वीतकर्पुरागरुचंदनैः ॥३४॥ मंत्रपुष्पांजलिंदत्वा पुरुषोत्तमकारणात् ॥३५॥ सूतउवाच॥ एवंमुक्तवतिदेवेश श्रियान्वितनयापतौ ॥ मलमासंमुदा देवीदेवदेवमुवाचतां ॥३६॥ श्रीरुवाच॥ मलमासोविशेषेणवर्ण्यते विष्णुना त्वया ॥ मयाश्रुत्वाश्रुतिपते हर्षाश्रुमुच्यते दृशा ॥३७॥ पुनः प्रेमभरंचारु चतुराणां शिरोमणी ॥ मलमाससमुद्भुतमाश्चर्यं वदविस्तरात् ॥३८। त्वमेवममदैवत्यं देवानामपिमानद ॥ दयांकुरु दयासिंधो पादपद्म नमामिते ॥३९॥ सत्येवाद्वापरेवापित्रेतायां वाकलौक्रमात् ॥ विशेषोमलमासस्य वर्ततेवाननाविभो ॥४०॥ कृतेध्यानं त्वयोदिष्टं त्रैतायामग्निसेवनं ॥ द्वापरेपूजनं प्रोक्तं तत्सर्वंतु कलौयुगे ॥४१॥ महाघोरेकलौकांत कर्तव्यंचात्मसाधनं ॥ धनं विनाकथंपुण्यं दरिद्राणां हिजायते ॥४२॥ कलावल्पायुषोमर्त्या मंदभाग्याह्युपद्रुताः ॥ रोगैर्नृपैर्महापापैरालस्यैश्चमदोद्धताः ॥४३॥ तेषामुद्धरणार्थाय वदविष्णोविशेषतः ॥ मलमास कथांश्रोतुः कर्णरसायनां ॥४४॥ श्रीभगवानुवाच ॥ मलमास स्नानपुण्यं वदामि श्रृणुमादरं ॥ यस्यश्रवणमात्रेण स्नानं गंगासमं भवेत् ॥४५॥

हे भगवान ! तमे मारुं दैवत छो. तमे देवोमां पण मान पामेला छो. हे कृपासिंधो ! मारा उपर कृपा करी आगळ कथा कही संभळावो. हुं तमारा चरणरुपी कमलने नमस्कार करुं छुं. ॥ ३९ ॥ हे प्रभु ! आ मलमास, सत्युग, त्रेतायुग, द्वापरयुग, अने कळीयुगः आ चारे युगमां क्रमवडे करी आवे छे, के ! एकला कळीयुगमां आवे छे. तेमां म्हने शंका थाय छे. ॥ ४० ॥ वळी हे भगवान तमे सत्युगमां ध्यान करवाथी प्रसन्न थता हता. त्रेतायुगमां अग्निसेवन करवाथी, द्वापरयुगमां पूजन करवाथी अने कळीयुगमां त्रणे वस्तु करवाथी प्रसन्न थावो छो. ॥ ४१ ॥ हेकांत ! महान घोर एवा कळीयुगमां मनुष्योए आत्मसाधन करवुं. अने द्रव्य विना दरिद्री मनुष्यो पुण्य केवी रीते करे. ॥ ४२ ॥ वळी कळीयुगमां मनुष्य मात्र घणां थोडा आयुष्यवाळा, दरिद्र, व्यसनवाळा, रोगवाळा, महान पापी, मदथी उद्धत थयेला होय छे. ॥ ४३ ॥ माटे हे भगवान ! उपर कहेला मनुष्योना उद्धार करवा वास्ते विशेष करी कर्णने प्रिय एवी मलमासनी कथा कही संभळावो. ॥ ४४ ॥ श्री भगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! मलमासमां स्नान करवाथी जे पुण्य थाय छे. तेना महिमानी कथा तमने कहु छुं ते तमे सांभळो. केः जे सांभळवाथी मनुष्य मात्रने गंगामां स्नान कर्यानुं पुण्य प्राप्त थाय छे. ॥ ४५ ॥

हे देवि ! आ मलमास तो चारे युगमां आवे छे. अने ते विख्यातज छे. तेमां कंइ संदेह करवो नहि. ॥ ४६ ॥ तेमां आचारने जाणनार मनुष्योए तो विशेष करी स्नान करी पवित्र रहेवुं. अने योगने धारण करनार मुमुक्षुए पण पवित्र रहेवुं. ब्राह्मणे बाह्य शुद्धि करी हृदयने स्थिर करवुं. ॥ ४७ ॥ हे देवि ! चारे युगमां दिवसे दिवसे स्नान करवुं. पण मलमासनी अंदर तो हंमेशा टाढा पाणीवडे स्नान करवुं. पण उना पाणीए स्नान करवुं नहि. ॥ ४८ ॥ जे मनुष्योनी स्त्री वैसाख, कार्तिक, मागसर, महा, आमासने विशे सवारे ठंडा पाणीए स्नान करे छे. तो तेमना दरेक पापोनो नाश थाय छे. अने मनुष्यो पवित्र थाय छे. ॥ ४९ ॥ हे देवी ! जुवो जेवी रीते उपर कहेला मासोमां ठंडा पाणीए स्नान करवाथी पवित्र थवाय छे, तेवी रीते मलमासमां स्नान करवाथी पवित्र थवाय छे. अने तेवा मनुष्योने हुं धन्यवाद आपी तेमने पवित्र करुं छुं. ॥५०॥ हे लक्ष्मीजी ! तमने स्त्री पुरुषोना दुःखने नाश करनारी एक पुण्यकारक कथा कही संभळावुं छुं. ते तमे सांभळो ॥ ५१॥ हवे एक समयने विशे नारदजीए त्रिपुरासुर नामना राक्षसनो संहार करवा माटे जैन मार्गना धर्मने वर्ताव्यो हतो. ॥ ५२ ॥ नारदऋषिए धर्मिष्ट एवा राक्षसोनो संहार करवा माटे त्रिपुरासुर राक्षसना देशमां जैन धर्मने प्रगट कर्यो हतो ॥ ५३ ॥

मलमासस्तुदेवेशिसर्वेष्वपियुगेष्वपि ॥ विख्यातोस्तिनसंदेहो कालौरुपी न संशयः ॥ ४६ ॥ स्नानं तत्सर्वदा कार्यमाचारार्थं चयोगिभिः ॥ बहिः शुद्धिस्तुविप्राणां तयाचित्तं स्थिरं भवेत् ॥४७॥ युगेयुगे च कर्तव्यं प्रातःस्नानंदिनेदिने ॥ मलमासे विशेषेण स्नानंनैवोष्णवारिणा ॥४८॥ वैशाखेकार्तिकेमाघे मार्गशीर्षे च भामिनी ॥ प्रातःस्नानं जलेकुर्वन शुद्धो भवतिवैपुमान ॥४९॥ यथा प्रावेरदंपापस्तथैवास्मिन मलिम्लुचे ॥ के धन्यास्मासुमज्जंतिवयं तांश्चपुनीमहे ।५०॥ अत्रते कथयिष्यामि स्नान पुण्यकथानकं ॥ महाकष्टं हरंनृणां नारीणांकष्टनाशनं ॥५१॥ त्रिपुरासुरसंहारे नारदेनविनिर्मितं ॥ जैनमार्गप्रवृत्ताश्च तत्रस्थायेजनास्तदा ॥५२॥ त्रिपुरस्यैवदेशेतु जैनमार्गप्रसारितः ॥ नारदेन विनाशाय त्रिपुरस्यसुधर्मिणः ॥५३॥ वेदकर्मपरोनित्यं मुनिवत्रिपुरासुरः ॥ वेदोक्तेन विधानेनचाग्निहोत्रं जुहोतिसः ॥५४॥ संध्यास्नानपरोनित्यं जपहोमपुरः सुरः ॥ पापबुद्धिः कथंतस्य यथा-कालमवाप्नुयात् ॥५५॥ देवर्षिंचसुगंधर्वसिद्धविद्याधरोरगान् ॥ वशीकृत्य प्रतापेन योजागर्तिजगत्त्रये ॥५६॥ देवस्त्रीणां बहुदुःखं विप्रस्त्रीणां तथैवच ॥ दत्तं तेनासुरेणैव त्रिपुरेणमहात्मना ॥५७॥ वरप्रतापासंप्राप्तोऽसुरस्त्रीणी पुराणिच ॥ हेमरौप्याय समनीयच्छागतिजगंति च ॥५८॥ दैत्यानां निग्रहार्थाय ब्रह्माविष्णुमुवाचह ॥ ब्रह्माविष्णुस्तथैवोभौ शिवंप्रोचतुरादरात् ॥५९॥

हवे ते त्रिपुरासुर राक्षस वेदकर्म तथा अग्निहोत्र कर्म करतो हतो. अने मुनियोना जेवुं वैदिक कर्मक्रिया करतो हतो. ॥ ५४ ॥ वळी स्नान, संध्या, जप, होम नियमसर करी ते राक्षस कोइ दिवस पाप बुद्धि करतो नहतो. ॥ ५५ ॥ तेमज ते त्रिपुरासुरे देवो गंधर्वो, विद्याधरो, सिद्धो वीगेरेने पोतानी विराळा प्रतापवडे करी वश करी लीधा हता, ते राक्षसत्रणे लोकमां प्रख्यात हतो. ॥५६॥ ते राक्षस देवनी तथा ब्राह्मणनी स्त्रीओने बहुज दुःख देतो हतो, आवा प्रकारनो ते दुष्ट राक्षस हतो. ॥ ५७ ॥ ते राक्षस वरदानने प्राप्त करी त्रणे जगतमांथी सोनुं, रुपु, पोताने घेर लइ आव्यो हतो, अने ते एक असुर जातनी कन्या साथे परण्यो हतो. ॥ ५८ ॥ आवा प्रकारना दुःखने आपनार ते त्रिपुरासुर राक्षसने मारवा माटे ब्रह्मा तथा विष्णु बंने देवताओ कैलास पर्वत उपर महादेवनी पासे जइ स्तुति करवा लाग्या के. ॥ ५९ ॥

ब्रह्माविष्णुरुवाच ॥ हे शंभु ! हे देवना देव ! हे त्रिलोचन, हे त्रिशूलने धारण करनार, तमारा चरणकमलने हमे नमस्कार करीये छीये. ॥ ६० ॥ उपर प्रमाणेनी स्तुति करी रह्या पछी शंकर भगवान् ब्रह्माजी तथा विष्णु प्रत्ये कहेवा लाग्या. के: हे देवो ? तमे जे राक्षसना कामे आव्या छो पण ते राक्षस मरे तेवो नथी, कारण के, ते त्रिकाली छे. महान पवित्र छे. एटले जो ते तेना कर्मथी भ्रष्ट थाय तोज तेनुं मृत्यु थाय. माटे नारदजीये जे जैन मार्गनो प्रचार कर्यो छे. तेनाथी ते भ्रष्ट थशे. ॥ ६१ ॥ हवे त्यार पछी ते त्रिपुरासुर राक्षसने मारवा माटे पृथ्वीनो रथ बनाव्यो. पर्वतनुं धनुष्य बनाव्युं बाणरुपी विष्णु परमात्मा थया अने ब्रह्मा पोते रथ हांकवा बेठा. रथमां महादेव पोते बेठा. आ प्रमाणे राक्षसने मारवा देवो तैयार थया. ॥ ६२ ॥ हवे ब्रह्माजीना सारथीपणाथी अने देवोना प्रभाववडे करी देव तथा ब्राह्मणनी स्त्रीओने दुःख आपता एवा त्रिपुरासुर राक्षसनो नाश कर्यो. ॥ ६३ ॥

ब्रह्माविष्णुरुवाच ॥ हे देवेशमहेश भगवन् भूतेशभीम प्रभोभर्गत्र्यक्ष महेश्वरत्रिनयन ब्रह्माद्यभालेक्षणा ॥ शंभोशूलहरेंदुशेखरहर श्रीपार्वतीवल्लभ आवांपादतलंत्वदीयमतुलंवंदावहे मौलिभिः ॥ ६० ॥ एवंस्तुत्वास्थितावोभौशंभुःप्रोवाचतावुभौ ॥ हतंविद्धिषमात्मीयंदेवौमेदृश्यथोऽसुरं ॥ ६१ ॥ पृथिवीरथमास्थाय धनुः कृत्वाच पार्वतं ॥ विष्णुंशरं विधायाहं लक्ष्मीकृत्यपुरत्रयं ॥६२॥ समकालं वधिष्यामिब्रह्मसारथ्यमाश्रितः ॥ एवं कृत्वा हतौ दैत्य स्त्री पुरोदुःखदायकाः ॥६३॥ पुण्यमार्गाद्यदादैत्य नारदेनवध्रंशितः ॥ जैन्यमार्गरतोवेदमार्गात् भ्रष्टोऽसुरोभवत् ॥६४॥ वेदमार्गं परित्यज्य योन्यमार्गमुपासते ॥ त्रिपुरासुरवत्तस्यनाशोभवति सान्वयः ॥६५॥ ज्वलिते त्रिपुरे दैत्ये लोकोनिर्भयतांगते ॥ जैन्यमार्ग प्रवृत्तिस्तु नगतानारदेरिता ॥६६॥ एकस्मिन्नगरेभूमौ गंडकीदश योजने॥ वैश्यस्त्री जैन्यमार्गस्था बभूवपतिनासह ॥६७॥ तस्यास्तुगर्भसंभूतिः शूल्ययोगेभवेत्ततः ॥ गर्भस्यपंचमेमासे पतिस्तस्यामृतो ध्रुवं ॥६८॥ मृतेभर्तरिवैधव्यं तयाप्राप्तं सुमध्यया ॥ वृषोत्सर्गक्रियानैवकृताजैनेनुगतया ॥६९॥ केशानांवपनंनैवकृतमेतेस्वभर्तरि ॥ अधिकंतैलमादायकेशानांगुंफनंकृतं ॥७०॥ मृतेभर्तरियानारि न केशान्वपतिवया ॥ मंडुकी जायते सातु मृताकर्दमरुषिता ॥७१॥

नारदजीए बनावेला जैनमार्गथी वेदने जाणनार राक्षसने भ्रष्ट कर्यो हतो. ॥ ६४ ॥ हे लक्ष्मीजी ! जे मनुष्यो पोताना धर्मनो त्याग करी बीजा धर्मने मानता हशे. तो, तेमनो पण आ राक्षसनी पेठे नाश थशे. ॥६५॥ हवे त्रिपुरासुर राक्षसनो नाश थयो त्यारे मनुष्योमां घणोज आनंद थयो. पण जे जैन मार्ग हतो तेनो नाश थयो नहि. ॥६६॥ ते जैनमार्गने प्रसार थये घणोज समय गयो. ते पछी गंडकी नदीथी चाळीस गाउने छेटे एक नगरने विशे जैन धर्मने पाळनार एक वाणीओ तथा तेनी स्त्री रहेता हता ॥६७॥ हवे तेम करता ते वाणीयानी स्त्री दैवयोग वडे करी सगर्भा थइ. त्यार पछी ते गर्भ पांच मासनो थयो त्यारे तेनो पिता मरी गयो ॥६८॥ हवे ते वाणीयानी स्त्री पोतानो पति मरी जवाथी वैधव्य अवस्थाने पाळती हती.अने जैन धर्ममां कह्या प्रमाणे तेणे पोताना पतिनी श्राद्धादि क्रियाओ करी नहि ॥६९॥ जैनधर्मनारिवाज प्रमाणे पोताना माथाना वाळ पण कढाव्या नहि. परंतु घणांज सुंदर तेल नांखी वाळनो वधारो कर्यो हतो. ॥७॥ हवे भगवान् पोते लक्ष्मीजी प्रत्ये कहेता हवा. के: हे लक्ष्मीजी ! जेस्त्री पोतानो स्वामि मरण पाम्यो छतां पण माथाना वाळ उतरावती नथी. तो ते स्त्रीना मरी गया पछी तेनो देडकीनो अवतार आवे छे अने तेनो वासकादवकचरामां थाय छे. ॥७१॥

कदाच मांथामां तेल नांखी न्हावुवते चोळे तो ते माथामांथी पडतां जेटला पाणीनी टीपा थाय. (पडे) तेटलांज लोहीना टींपा पोताना पतिना मुखमां पडे छे. माटे दरेक स्त्रीओए आवुं आचार विरुद्ध कर्म करवुं नहि. ॥७२॥ हवे ते वाणीयानी स्त्रीए जैन धर्मना रीवाज प्रमाणे पोताना स्वामिनुं, दशमुं, अगीयारमु,बारमुं तथा तेरमुं वीगेरे श्राद्ध क्रिया करी नहि. तेथी तेना स्वामिनो पाणी वगरना देशमां प्रेतनो अवतार आव्यो हतो. ॥७३॥ हवे ते वाणियानी स्त्रीने ज्यारे दशमास परिपूर्ण थया त्यारे तेने एक पुत्रनो प्रसव थयो. तेनां पण तेणे जातकर्मादि संस्कारो कर्या नहि ॥७४॥ ज्यारे ते बालक पांच वर्षनो थयो त्यारे तेने एक ब्राह्मणना छोकरानी दोस्ती थइ. ॥ ७५ ॥ एवी रीते ब्राह्मण पुत्रनी साथे रमतां रमतां त्रण वर्ष जता रह्या, ते पछी ते वाणिआनो पुत्र ब्राह्मण पुत्रनी साथे फरतो हतो. ॥ ७६ ॥ एम करतां ते वाणिआनो पुत्र ते छोकराओनी साथे नदी उपर स्नान करवा गयो. ॥ ७७ ॥ ते समयने विशे हे लक्ष्मीजी मनुष्य मात्रना पापने नाश करनार मलमास चालतो हतो, तेमां ब्राह्मणना पुत्रे वाणियाना पुत्रने स्नान करवानुं कह्युं छतां पण. ॥ ७८ ॥

तत्केशगलितंतोयं भूत्वा रुधिरमुल्बलं ॥ पत्युर्मुखेपतत्येव तस्मात्केशान्न धारयेत् ॥७२॥ तयात्वेकादशाद्यंच न कृतंजैन्यमार्गया ॥ प्रेतोबभूव तत्स्वामि-निर्जलेमरुमंडले ॥७३॥ तस्यास्तुदशमेमासे पुत्रोत्पत्तिर्बभूवह ॥ न कृतं जातकर्मादि वेदधर्मो न च गृहे ॥७४॥ पंचवर्षात्मको बालो यदाजातस्तदारमे ॥ संगतिर्विप्रपुत्राणां रमतां तस्यचाभवत् ॥७५॥ तैः सार्धंक्रीडतस्तस्य विप्रबालैर्निरंतरं ॥ वर्षाणित्रीणीबालस्य रमद्भिस्तीर्थवीथिषु ॥७६॥ एकदा रमतां तेषांगतानां च सरित्तटे ॥ तैः सार्धंवैश्यबालोपि रमयामास सादरं ॥७७॥ मलमाससमायातः सर्वपापप्रनाशनः ॥ तत्रस्नानं कृतंबालैर्विप्राणां भूरिवर्चसां ॥७८॥ न कृतं जैनधर्मत्वात् वैश्यपुत्रेण विभ्यता ॥ मात्रानिवारितो बालः शीतलोदक कर्मणि ॥७९॥ हठात्कारेण तैः स्नानं कारितो सौ वणिक् सुतः ॥ रोरुयमानो बहुधा मातृशासन तत्परः ॥८०॥ बालाननिर्भर्त्स्य बहुधान गतस्तैस्सह गृहं ॥ सरित्तिरे महाकुंजेलीनो मात्र भीतितः ॥८१॥ गच्छंतं स्वगृहे माताताडयिष्यतिमां ध्रुवं ॥ जैन्यमार्गमतिक्रम्य नद्यांस्नानं कृतंमया ॥ ८२ ॥ गतेषु तेषु बालेषु स्वेस्वे सदमनिमाचिरं ॥ वैश्यपुत्रः सरीत्तीरे कुंजेगोप्य तयास्थितः ॥८३॥

जैन धर्मना रीवाज प्रमाणे ते वैश्य पुत्रे स्नान कर्युं नहि. तेने पोतानी माताए टाढा पाणीए स्नान करवानी ना पाडेली तेथी तेणे स्नान कर्युं नहि. ॥ ७९ ॥ त्यारे ब्राह्मणना पुत्रोए तेने बलात्कारे नदीमां नाख्यो. तेथी ते वैश्य पुत्र घणोज रोवा लाग्यो. अने माताए कहेली शीखामण याद करवा लाग्यो. ॥ ८० ॥ हवे ते बधाए परस्पर तिरस्कार करी पोतपोताने घेर जवानो विचार कर्यो अने नदीमां पडवाथी ते वैश्य पुत्र बीन्यो हतो. ॥८१॥ ते जैननो पुत्र रस्तामां जतां जतां रोतांरोतां विचार करवा लाग्यो के: जो हुं घेर जइश तो म्हने मारी माता मारशे. कारण के: म्हारी माताए म्हने नदीमां स्नान करवानी ना पाडी हती. पण म्हने आ ब्राह्मणना पुत्रोए बलात्कारे नवराव्यो. अने में मारा धर्मनो नाश कर्यो. ॥ ८२ ॥ आ प्रमाणेनो मनमां विचार करी घेर नहि जतां ते गंडकी नदीनी कुंजमां छुपाइ गयो. पण बीकनो मार्यो घेर गयो नहि. ॥ ८३ ॥

हवे ते नदीनी कुंजमां जतां जतां एक मोटो कुंड विश्वकर्माए बनावेलो हतो. ते कुंडमां मणिओ शोभी रहेला हता अने घणा कालने लइ थोडो भागेलो पण हतो. ॥ ८४ ॥ हे लक्ष्मीजी ! ते कुंडनुं पाणी अमृतना जेवुं मधुर हतुं. हवे ते कुंडनी पासे एक मयूरि स्नान करवा आवी. ॥ ८५ ॥ ते मयूरिए पोताना पींछाने वेगवडे छुटा छवाया करी नाख्या. त्यार पछी तेणे पोताना शरीरने पाणीमां बोळी स्नान कर्युं. अने पाणी पीधु. ॥८६॥ हवे जे वखते मयूरिए पाणी पीधुं ते वखते मलमासनी सातम अने हस्त नक्षत्र तथा रवीवार हतो. आवा शुभ प्रसंगे जैन पुत्रे मयूरिने स्नान करता जोइ. ॥ ८७ ॥ ते स्नान करवाथी सुंदर अंगवाळी मनोहर कांतिवाळी ते (मयूरि) अप्सरा बनी गइ. ॥ ८८ ॥ जेनुं अप्सरा जेवुं मुख छे. ते चंद्रसमान शोभी रहेलुं छे. सिंह समान डोक छे. सुंदर आंखोवाळी राता पीळा वस्त्र पहेरेला छे. पाकेला गीलोडा समान जेना ओष्ट छे. लांबा वाळवाळी मोटा भाग्यवाळी. ॥ ८९ ॥

नदीतीरे महत्कुंडं विश्वकर्मविनिर्मितं ॥ रचितंमणिभिः सम्यक्काले भग्नं क्वचित्क्वचित् ॥८४॥ जलं स्वच्छतरं तस्मिन्नमृतेन समंरमे ॥ तत्र दूरात्समायाता स्नानार्थंकेकिनायिका ॥८५॥ पिच्छान् विकीर्य वेगेन मयूरिकृतकेकिका ॥ प्रक्षाल्यांगंच सकलं पपौकुंडगतंपयः ॥८६॥ अधिमासस्य सप्तम्यांहस्तर्क्षेभानुवासरे ॥ सादृष्टा वैश्यपुत्रेणमयूरीकृतमज्जना ॥८७॥ तदासैवाप्सरो रूपंप्राप्ता कुंडप्रसादतः ॥ तन्वंगीरूप संपन्नगौरवर्णा मनोहरा ॥८८॥ मरालगामिनी सिंहकटि बील्वस्तनीरमे ॥ कंबुग्रीवादीपनासा चद्रवक्त्राब्जलोचना ॥ रक्तांबरधरा पक्वं बिंबोष्टि दीर्घवेणिका ॥ विशालभाल काश्मीरकृतसौभाग्यलेपना ॥८९॥ आकर्णदीर्घनयना नानाभरण भूषिता ॥ विद्युत्पुंज समाकारांलसत्कांचिकलापिनी ॥९०॥ नूपुरारावसंयुक्ता पादन्यास परायणा ॥ एवं गुण वशिष्टामादृष्ट्वा वैश्यसुतेनच ॥ कथंप्राप्तंत्वया रूपमस्मात्कुंडविनिर्गमात् ॥९२॥ आदौ दृष्टामयूरित्वंकथं जाताप्सरा ॥ सौभाग्यमतुलं कस्मात्त्वयाप्राप्तं वदस्वमे ॥९३॥ श्रीभगवानुवाच ॥ इत्थं पृष्टा यदासोस्मित मुखकमला कौतुकाविष्ट चित्तं वैश्यं प्रोवाच बालं श्रृणुममचरितं मास्तुर्चिताततत्र ॥ शापाद्विप्रस्यजाता कृत बहुतपसः केकियोनौ च पूर्व मोक्षो पायो पितेन ममरचित इहास्तोत्र शापान्निवृत्ता ॥९४॥ इमंयः श्रृणुयान्मत्यः प्रेमतः तोषणं हरेः ॥ धर्मार्थ काममोक्षाणां भाजनं जायतेहिसः ॥९५॥

नाना प्रकारना आभूषणोथी शोभती चंद्रमा समान तेजवाळी ॥ ९० ॥ पगमां झांझर पहेरी चालनारी. वीगेरे गुणोथी युक्त एवी एक सुंदर स्त्री जैन पुत्रना जोवामां आवी. ॥९१॥ आवा प्रकारनुं आश्चर्य जोइ ते वणिक पुत्र पुछवा लाग्यो के: हे स्त्री ! तारो मयूरिनो अवतार मटी अप्सरानो अवतार केवी रीते आव्यो. अने कुंडनी बहार केवी रीते नीकळी. ॥९२॥ हे स्त्री ! वळी जो तुं ज्यारे पाणी पीवा आवी त्यारे म्हें तने मयुरिनो देह धारण करेली जोइ हती. अने हालमां तारो अप्सरानो देह केम थइ गयो ते म्हने कहे. ॥ ९३ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! आवा प्रकारनां वैश्यपुत्रना वचन सांभळी ते अप्सरा कहेवा लागी के: हे वैश्य पुत्र ! तुं सांभळ म्हने एक घणां तप करनार ब्राह्मणे श्राप आप्यो हतो ते श्रापनुं निवारण आजे थयु छे.॥९४॥ हे लक्ष्मीजी ! आवा प्रकारनी मलमासनी कथा जे मनुष्यो सांभळे छे. तेवा मनुष्यो धर्म, अर्थ, काम, अनेमोक्षना पात्रने योग्य कहेवामां आवे छे. ॥९५॥

जे स्त्री पुरुषो लक्ष्मी तथा माधवना संवादवाळी आ कथा प्रयत्नवडे करी सांभळे छे. तेवा मनुष्यो अंतिम अवस्थामां सुखने पामता हवा. ॥ ९६ ॥ ॥ ए प्रमाणे श्रीमत्पुराण संहितानो मलमासना महत्मनो स्नानना महिमानो त्रीजो अध्याय पुरो. ॥ ३ ॥ श्रीरुवाच ॥ हे भगवन् ! तमे उपर आश्चर्यवाळी कथा कही ते सांभळी हुं घणीज पवित्र थइ छुं. ॥ १ ॥ हे भगवन् ! हुं तमारा चरणकमलनी सेवा करनारी दासी छुं. जेवी रीते वेलो झाडने वींटळाइ जाय छे. तेम कल्पवृक्ष समान हुं तमने वींटाएली छुं. ॥ २ ॥ माटे हे भगवन् ! हुं तमने फेरथी पुछुं छुं के, आगळ कहेली जे मयूरि हती ते श्राप केवी रीते पामी हती. ते सर्वे विस्तारवडे करीकही संभळावो. ॥ ३ ॥ अने आगळ कहेला जैन पुत्रनुं शुं थयुं. वळी तेनी माताए पण शुं कर्युं. हे जगत्‌ने आनंद आपनार प्रभु ! ते मारा उपर कृपा करी म्हने कही संभळावो. ॥ ४ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! हवे एक समयने विशे गंडकी नदीनां कांठा उपर चार वर्षथी दुर्वासामुनि तपश्चर्या करता हता. ॥ ५ ॥

श्रुतंयेनपुंसामयत्नेन चेदं तथैव स्त्रीया भावमाधाय विष्णौ ॥ कृतंतेन कांतेमदंते मुखार्थं स्थलपावनं तैः सदामुक्तिपात्रैः ॥ ९६ ॥ इति श्रीमत्पुराण संहितायामलमासमहात्म्ये स्नानफलं नाम तृतीयोऽध्यायः ॥३॥ श्रीरुवाच ॥ एतदाश्चर्यकृन्नाथत्वया प्रोक्तं कथानकं ॥ न कंपवित्रतांकांत-नयतिनयशालिनं ॥१॥ लतनाहं लतेवास्मि त्वदंघ्रिशरणैषिणी ॥ कल्प वृक्षोसमो भापित्वदामक सुचेतसां ॥२॥ पुनः पृच्छामिदेवेसमयूरियात्वयोदिता ॥ तस्याः शापविधान च कथं ज्ञातं जनार्दनं ॥३॥ किं कृत वैश्यपुत्रेण तस्य मात्रापि किं कृतं ॥ च्छिधिमेसंशयंकांत जगदानंद हेतवे ॥४॥ श्रीभगवानुवाच ॥ शृणुकांते वनस्यांते दुर्वासा तपसांनिधिः ॥ तपश्चचारमनसाचारवर्षातीरमाश्रीतः ॥५॥ घनैर्निचितमाकाशं जलैर्निचितभूतलं ॥ महीनीलं तृणाच्छिन्ना-जिष्णुगोपोपशोभिता ॥६॥ कंदबकुसुमैर्जुष्टं वनंभ्रमरगुंजितं ॥ कोकिल संयुक्तसिंहव्या घ्रादिनादृतं ॥७॥ समाधाय मनस्मास्तत्र भावेन मुनिसत्तमः ॥ गंडकी नीरपूतात्मा दुर्वासा तपसेस्थितः ॥८॥ सूर्यमुदीक्ष्यनेत्राभ्यां हस्तौ धृत्वारुदंतरे ॥ अधिमासस्तदायातः कालात्श्रपुरुषोत्तमः ॥९॥ नारदः प्रेरितः प्राहसोप्सरांपाकशासनः ॥ सुधर्मायांस्थितोभीतो दुर्वासस्तपसमिये ॥१०॥

ते वखते आकाशमांथी वरसाद पडवा लाग्यो. तेथी जमीन उपर उगेलां घासनो नाश थयो. ॥ ६ ॥ कदंब कुसुमना वृक्षोथी भरपुर एवा वननी अंदर भमराओ गुंजार करता हता. कोयलो टहुका करती हती, वाघ, सिंह, रिच्छना भयंकर अवाजोथी भरपुर गर्जनावडे करीवन गाजी उठतुं हतुं. ॥ ७ ॥ एवा भयंकर वननी अंदर दुर्वासामुनि गंडकी नदीमां स्नान करी पवित्र थइ, एकाग्र मनवडे उत्तम प्रकारनी तपश्चर्या करता हता. ॥ ८ ॥ ते दुर्वासामुनि सूर्यनारायणना सामुं मुख राखी तप करता हता. आंखोनी दृष्टि नाकनी अणी उपर राखी. हाथने हृदय उपर राखी तप करतां हता. तेम करतां करतां मलमास आव्यो. ॥ ९ ॥ हवे ते वखतमां रुषिना तपने भंग करवा सारुं अने इंद्रना भयनो नाश करवा सारु, नारदरुषिए, एक सुधर्मा नामनी अप्सराने नाच करी वृत्तनो भंग करवा सारुं मोकलता हवा ॥ १० ॥

हवे ते अप्सराने नारदजीए कह्युं हतुं के: हे प्रिय अप्सरा ! तुं गंडकी नदी उपर तप करतां दुर्वासामुनिना मनने प्रसन्न करी तपस्यानो भंग करी अहीं आवजे. ॥ ११ ॥ नारदजीना कहेवाथी ते अप्सरा गंडकी नदीना तीर उपर ज्यां रुषि तप करे छे. त्यां आवी दुर्वासा पासे मोह पामे तेवा गारना शृंगारनो गावा लागी. अने हे लक्ष्मीजी ! ते अप्सराए मयुरिनो नाच शरु कर्यो. ॥ १२ ॥ पण दुर्वासामुनि तो मनमां भगवाननुं (म्हारुं) स्मरण करता जटाने धारण करी. भस्मनुं लेपन करी चर्मासन उपर बेसी. ॥ १३ ॥ अने गळामां रुद्राक्षनी माळा धारण करेली छे. पवित्र मनवाळा थइ चंपो, अशोक, पुन्नाग, पपनस, आंबाना झाडनी वचमां तप करता हता. ॥ १४ ॥ आ प्रमाणे ज्यां दुर्वासामुनि तप करे छे. त्यां अप्सराना नाचवडे करी घणां क्रोधवाळा थया दुर्वासामुनिए तेने जोइ अने कहेवा लाग्या के ! हे दुष्ट स्त्री ? तुं म्हने लोभावा नाच करे छे पण. ॥ १५ ॥

गच्छभद्रसुखंतीरेगंडक्यास्तपसेस्थितं ॥ मुनिंदुर्वाससंनीत्वा मोहमागच्छमां प्रति ॥११॥ सा गत्वामुनिमालक्ष्यतपस्यं तं च सुंदरी ॥ नृत्यं चकार विपुलं लास्यं यद्विप्रचक्षते ॥१२॥ मूर्यदत्तदर्शनंनित्यध्यायं तं पुरुषोत्तमं ॥ जटाधरं भस्मलेप मेणत्वचिकृतासनं ॥१३॥ द्विकक्षकुञ्जेरुद्राक्षैराद्वृत शुद्धमानसं ॥ चंपका शोकपुंन्नागपनसाम्रद्रुमैर्वृतं ॥१४॥ श्रुत्वानृत्यरवं तस्यादुर्वासादीर्घमन्युमान् ॥ प्रोवाचाप्सरसं भद्रेकिंमांलोभितुमागता ॥१५॥ मयूरनृत्यमारब्धं त्वयायमत्पुरोऽसति ॥ अतोमयूररुपेणविचरस्वनतिप्रिया ॥१६॥ इंद्रेणप्रेशितासित्वं भीतेन तपसा मम ॥ त्वत्सदृशीः कोटिशः स्त्रीनिर्मातुंचास्म्यहंक्षमः ॥१७॥ मांसरुपात्वमेवासिशोणितास्थिसमाकुला ॥ तत्रमोहं कथंयामिदृष्टोहं माधवात्वया ॥१८॥ क्षणाद्भस्ममयींत्वांहं कर्तुं शकोस्मि सांप्रतं ॥ परंतुत्वं पराधीना बहुदोषासिनाप्सरः ॥१९॥ अतो मयूररुपेण विचरस्वमहीतले ॥२०॥ एवं शप्तायदा भद्रामुनिमानम्यसाचनं ॥ प्रांजलिः प्राहविप्रेंद्रशापमुक्ता कदाभवं ॥२१॥ भोगार्थं भारतेखंडे तपस्तप्तं पुरामया ॥ तदर्थं स्वर्गतिप्राप्ता भुक्ता देवैर्दिवानिशं ॥२२॥ अद्यापिन च तृप्तास्मिभोगैर्ब्रह्मविदांवर ॥ निष्काम बुध्याहि तप कर्तव्यं मानुषैः शुभं ॥२३॥

हुं तने श्राप आपु छुं. के: तें जेवो नाच कर्यो छे. तेवोज तारो अवतार आवो अने तुं मयुरि थइ फरती कर. ॥ १६ ॥ मारा तप वडे करी इंद्र राजाने बीक लागवाथी तने मारी पासे मोकली छे. पण तारा जेवीएकक्रोड स्त्रीयो आवे तोपण म्हारी तपस्यानो भंग कदी पण थशे नहि. ॥ १७ ॥ हे अप्सरा ! तारुं शरीर लोहीमांसवडे भरपुर छे. तेवा खराब देह उपर हुं मोह पामतोज नथी. तने इन्द्र राजाए तो मोकली पण तने अहीं मारी पासे आववा विचार केम न थयो के: रुषि म्हने श्राप आपशे. तो हुं शुं करीश. ॥ १८ ॥ हवे जो तने एकज क्षणमां बाळीने भस्म करी नाखुं तो म्हने कंइ वांधो नथी. पण तुं पराधीन छे. माटे जा हुं तने श्राप दउं छुं. ॥ १९ ॥ के: हे अप्सरा ! तुं मयुरिनो अवतार धारण करी पृथ्वी उपर फरती रहेजे एवो मारो तने श्राप छे. हवे हे लक्ष्मीजी ! ज्यारे दुर्वासामुनिए श्राप अप्सराने आप्यो. त्यारे ते अप्सरा बहुज करगरी पडी अने कहेवा लागी के: हे मुनिराज ? म्हारो श्राप क्यारे नाश पामशे ते म्हने कहो. हुं तमारे शरणे छुं. ॥ २१ ॥ हे मुनिराज ! पुर्वे भरतखंडने विशे म्हे घणांज पुण्य कर्या हता तेथी हुं स्वर्गमां अप्सराना सुखने पामी छुं. ॥ २२ ॥ ते स्वर्गना सुख भोगवी हजी हुं तृप्त थइ नथी. अने मनुष्योए निष्काम बुद्धिथी तप करवुं जोइए. ॥२३॥

माटे हे मुनि ! तमे तप करो छो तेज श्रेष्ठ छे. पण हुं तो इंद्र राजानी सेविका छुं. अने पराधीन छुं. इंद्र राजा जेवी आज्ञा आपे तेवुं कार्य करवुं जोइए, माटे दरेक मनुष्योने मोह पमाडवानो धर्म स्त्रीनो करेलो छे. ॥ २४ ॥ हे मुनि ! तमे जेवुं इच्छो तेवुं करवाने तमो समर्थ छो. पण म्हारो श्राप क्यारे मटशे ते म्हने कृपा करीने कहो. हे देवि ! आवा प्रकारना मयूरिना वचन सांभळी ते दुर्वासामुनि कहेवा लाग्या के: ॥२५॥ हे मयूरि ! हुं त्हने त्हारो श्राप क्यारे नाश थशे ते कहुं छुं ते तुं सांभळ. ॥ २६ ॥ हे भद्रे ! अहींथी घणे दूर एक सुंदर बीजी नदी छे. तेनी कुंजमां विश्वकर्माए बनावेलो एक कुंड छे. ॥ २७ ॥ त्यां जइ आवलमासमां रोज स्नान करी ॥ २८ ॥ पवित्र थवाथी त्हने तारुं असल स्वरुप प्राप्त थशे. अने मारा श्रापनो नाश थशे. ॥२९॥ अने वळी हे मयूरि ! तुं पुरुषोत्तम भगवाननी कृपाथी पृथ्वी उपर कलशांग्र नामना राजानी दमयंति नामनी राणी थइश. ॥ ३० ॥

पराधीनास्म्यहंनाथतस्मात्त्वां मतिचागता ॥ इत्थं स्वभावो नारीणां लोभनार्थं नृणांकृतः ॥२४॥ यदिच्छसि महाबुद्धे तत्कुरुष्वात्रमाचिरं ॥ एवं दीनं वचः श्रुत्वा दुर्वासा दीनवत्सलः ॥२५॥ पुनर्जगाद शापस्य कालं वक्तुं सचित्तटे ॥ शृणुभद्रे प्रवक्ष्यामि शापस्यांततवाधुना ॥२६॥ गंडकी तीरतो दूरं सरिदन्यास्ति शोभना ॥ तत्तीरे निर्मितं चामीकुंडं तु विश्वकर्मणा ॥२७॥ स्वपापदोष शांत्यर्थं शोभनायास्तटेधुनैः ॥ अतः प्रतिदिनंगत्वाधि मासेस्नानमाचर ॥२८॥ तत्रस्नानेन ते भीरुशापशांति भविष्यति ॥ पुनस्त्वमप्सरोरुपमापन्नास्वर्गमेष्यसि ॥२९॥ पुरुषोत्तमदेवस्य प्रसादात्वं च भूतले ॥ दमयंतीतिनाम्ना वैकलशांग्रनृपस्य च ॥३०॥ भूत्वापत्नीव्रतं कृत्वाधिमासे मोक्षमाप्स्यसि ॥ तवदीन वचः श्रुत्वामामाविशत्करुणाधुना ॥३१॥ कोपिष्टो मत्समोनास्तिदयावान्नास्तिमत्परः ॥ अल्पतुष्टश्चाल्प रोषीकर्मणाहं विनिर्मितः ॥३२॥ एवमुक्तंतपश्चर्यामकरोत्मुनिपत्तमः ॥ भद्रामयूरभूतां माक्षायादृष्टा वैश्यसुतुना ॥३३॥ वैश्यपुत्राय सकलं कथितं भद्रयातदा ॥ स्वर्गस्थानं गतानद्रा कालाज्जाता नृपांगना ॥३४॥ व्रतं कृत्वा विधानेन वैकुंठं पदमाश्रीना ॥ स्वामिनासहसु श्रोणि याधुनास्तेसखी तव ॥३५॥ वैश्यबालो गृहेगत्वा मातरं प्रणिपत्य च ॥ साश्चर्यं कथयामास कुंडजन्यं सविस्तरं ॥३६॥ बालकउवाच ॥ शृणुमातः प्रवक्ष्यामि सकौतुककथानकं ॥ मयादृष्टः सरित्तीरे शोभनायाः सुशोभने ॥३७॥

हे मयूरि ! तुं राणी थइ मलमासमां स्नान, दान, करवाथी. मोक्षने पामीश. त्हारा दीन वचन सांभळी म्हने तारा उपर बहु दया आवी छे. माटे म्हें कह्युं ते प्रमाणे तुं कर. ॥ ३१ ॥ वळी म्हारा जेवो उग्र श्राप आपनार कोइज नथी. तेम दयावान पण कोइ नथी. थोडा क्रोधवडे थोडो संतोष पण राखवो एवो मारो मत छे. ॥ ३२ ॥ आ प्रमाणे दुर्वासामुनि बोली रह्या पछी ध्यान करवा आसन उपर बेसी गया. अने श्राप पामेली अप्सरा मयूरि बनी अने स्नान करवाथी पाछी अप्सरा बनी ते वैश्य पुत्रना जोवामां आवी. ॥ ३३ ॥ हे लक्ष्मीजी ! ते अप्सराएजेन पुत्रने पोतानी बधी वात कही संभळावी. अने स्त्रीना कहेवा प्रमाणे राजानी राणी थइ हती. ॥ ३४ ॥ ते अप्सरा दमयंति नामनी राणी थइ व्रत, दान, पुण्य करवाथी पोताना स्वामिनी साथे वैकुंठने पामी हती. ॥ ३५ ॥ हवे अप्सरा गया पछी ते जैन पुत्र पोताने घेर आवी पोते जोएला आश्चर्ययुक्त बनावने पोतानी माताने कहेवा लाग्यो. ॥ ३६ ॥ बालक उवाच ॥ हे माता ! म्हें नदी उपर जे बनाव जोयो छे. तेनी वात तमने कहुं छुं. ते तमे सांभळो. ॥ ३७ ॥

हे माता ! हुं ब्राह्मण पुत्रनी साथे रमवा गयो हतो. त्यां नदी उपर ब्राह्मणना पुत्रो स्नान करवा लाग्या. ॥ ३८ ॥ ते बधा स्नान करता हता पण हुं तमारी आज्ञाविना नाह्यो नहि. तेथी ब्राह्मण पुत्रो कहेवा लाग्या के, हे भाइ ! जो तुं स्नान करीश नहि तो अमे तने अडकीशुं नहि. माटे तारे स्नान करवुं पडशे. ॥ ३९ ॥ छतां पण ब्राह्मण पुत्रोए म्हने बलात्कारे नदीना टाढा पाणीए स्नान कराव्युं. पण तेमां जीवनी हींसा थती में जोइ नथी. ॥४०॥ हे माता ! म्हे नदीना स्वच्छ पाणीने जोइ पाणी पीधुं. अने ते ब्राह्मणना पुत्रो घेर गया. पण हुं तमारी बीक लागवाथी घेर आव्यो नहि. ॥ ४१ ॥ त्यांथी आगळ ते नदीना कांठा उपर एक कुंजमां गयो. त्यां एक कुंड मारा जोवामां आव्यो. ॥ ४२ ॥ ते कुंडमां एक पींछाना भारवाळी मयूरिए आवी पाणी पीधुं के: ते एकदम अप्सरा बनी गइ. ते वखते म्हें तेने कारण पूछयुं. त्यारे तेणे म्हने बधुं कही संभळाव्युं. ॥ ४३ ॥

विप्रबालैः सहाहंतु क्रीडार्थं च सरित्तटे ॥ गतस्तत्र द्विजास्तैः स्नाता वारिणिशीतले ॥३८॥ अहंत्वदाज्ञयामातर्न स्नातः शीतलोदके ॥ यस्मात्त्वमुष्णतो येन सर्वकार्यकरा भवत् ॥३९॥ द्विजबालैर्बलेनाहंक्षीप्तस्तोये सुशीतले ॥ जीवानां हिंसनंतत्रमया दृष्टं न किंचन ॥४०॥ निर्मलं जलमुत्कृष्टं मयापितं तृषाभृता ॥ विप्रबाला गृहं प्राप्तास्त्व द्भियाहं न चागतः ॥४१॥ ततो विदूरे तीरस्य निकुंजेहं गतः स्थितः ॥ कुंडं सुनिर्मलं तत्र दृष्टवानसि निर्जने ॥४२॥ तत्रैकापिच्छ भारेणोल्लसंत्येकामयूरिका ॥ केकामेकां विधायादौ पापातकृतस्तया ॥४३॥ तीर्त्वाक्षणं जलंपीत्वा सैवजाता वराप्सरा ॥ मया पृष्टा तदोवाच तस्यापूर्वभवादिकं ॥४५॥ वैश्यभार्योवाच ॥ तयाकिमुक्तं वद बालसांप्रतं वृत्तं फलं तस्य विशेषतो मुदा ॥ स्नानेनमुक्ता यदिमंतवो भवं स्तदाहिमच्छादय एवकिंनते ॥४६॥ तथापि सत्यं यदिनेत्रमागतं तवेतिचेन्मां वदकौतुकंसुत ॥ जैन्येन तुल्यो न च वर्ततेधुना पंथाश्च यत्रास्तिनहिंसनं तनोः ॥४७॥ अनेन वाक्येन च बालबोधिता पुराचता तेय तवैवसादरं ॥ ततो रताहं सकलं विहायवै स्नानादिकं कर्म च जैनमार्गे ॥४८॥ विप्रानवंद्या बहु जीवहिंसकाकुक्षिंभराहोमकराः पशुना ॥ पुष्पाणि दुर्वाश्च तथैवदर्भान फलानी चिन्वंति विनापराधं ॥४९॥ इत्थ विलप्यमानायां तस्यां वैश्यस्त्रीयां तदा ॥ आकाशवाणी संभूतातां शृणुष्वादरात् प्रिये ॥५०॥

हे माता ! विश्वकर्माए बनावेला कुंडनो महिमा सांभळवाथी घणांज फळने आपनार छे. ते अप्सरा पण म्हने तेनुं वृतांत जणावी स्वर्गे गइ हती. ॥४४॥ थोडीवार ते मयूरी कुंडमां आमतेम फरवा (तरवा) लागी. अने पाणी पीवाथी अप्सरा थइ हती. ॥ ४५ ॥ वैश्यभार्या उवाच ॥ आवा प्रकारना पुत्रना वचन सांभळी. तेनी माता कहेवा लागी के, हे पुत्र ! स्नान करवाथी जो प्राणी मात्र मोक्षने पामता होय, तो मांछलां हंमेशा स्नान कर्या करे छे. छतां पण तेनो कंइ मोक्षने पामतां नथी. ॥ ४६ ॥ हे पुत्र ! जेम माछलां मोक्षने पामतां नथी तेम तारी आ वात पण नकामीज छे. अने हालमां जैन धर्म सिवाय बीजो धर्म चालतो नथी. ॥ ४७ ॥ उपर प्रमाणेना वाक्यथी माता पुत्र प्रत्ये कहेवा लागी के: हे पुत्र ! हुं दरेक धर्मनो त्याग करी केवलजैन धर्मने पाळुंछुं. ॥ ४८ ॥ वळी हे पुत्र ! तुं ब्राह्मण पुत्रनी सोबत करे छे. ते सारुं नहि. ते बधा हिंसा करनारज होय छे. पेटभरु होय छे. अने अपराध कर्या वगर फळ, फुल, दुर्वा, दर्भ ने तोडी नाखी पाप करे छे. ॥ ४९ ॥ आ प्रमाणे ज्यां वैश्य पुत्रनी माता पोताना पुत्र प्रत्ये कहे छे. तेवामां आकाशवाणि थती हती. ॥ ५० ॥

आकाशवाणुवाच ॥ हे वैश्य स्त्री ! न्हारो पुत्र जे वात तने कहे छे. ते वात साची छे. माटे जैन धर्मनो त्याग करी वेद मार्गनुं आचरण कर. तेथी न्हने संसारनुं सुख मळसे. ॥ ५१ ॥ हे वैश्य स्त्री ! तुं सांभळ आगळ त्रिपुरासुर राक्षसने मारवा माटे नारद ऋषिए जैन मार्गनो प्रचार कर्यो हतो. ते जैन धर्ममां श्राद्ध क्रिया करवी नहि तेवुं लखेलुं छे. पण ते क्रिया कर्याविना पितृ दोष नाश थतो नथी. ॥ ५२ ॥ अने जैन धर्मवाळा मनुष्यो सदाए अपवित्रज रहे छे. ते श्राद्ध क्रिया करता नथी. तेथी मरनार जीवनी मुक्ति थती नथी. ॥५३॥ जे मूर्ख मनुष्यो एकादशा (अगीयारमुं) श्राद्ध कर्या पछी दान आपे छे. तेवा मनुष्यो वेद मार्गनो नाश करे छे अने ते दैवथी हणेइ जाय छे. ॥ ५४॥ वळी हे स्त्री ! आ संसारने विशे मनुष्य मात्रे पृथ्वी, गाय, सरस्वति. आ त्रण वस्तुनुं दान करवाथी मोक्षरुपी फळने आपनार छे. माटे मनुष्य देह प्राप्त कर्या पछी आटली (उपरनी) वस्तुनुं दान मनुष्यमात्रे अवश्य करवुं. ॥ ५५ ॥

आकाशवाणुवाच ॥ सत्यं वदति बालोयंनानृतंतद्वणिक् प्रिये ॥ सुनोक्तं वचनं तथ्यं मत्वामुतप्रियंकुरु ॥५१॥ त्रिपुरासुरदाहाय जैनमार्ग प्रवर्तितः ॥ यत्रश्राद्धादिकंनास्तिपितृकोपोभवेद्यदि ॥५२॥ सदामृतकिनः सर्वेजैनमार्गरतानराः ॥ सपींडीकरणं येषांपूर्वजैर्मदनोभवत् ॥५३॥ एकादशाहं परिभूयसुताः कुर्वतिये चान्यदिनेत्रदानं ॥ वेदोक्तमार्गं परित्यजंति दैवाहतास्ते किलजैनमार्गाः ॥५४॥ पृथिव्यांत्रीणि दानानि पृथ्वीगावः सरस्वती ॥ दातारं तारयंत्येतेता जपवापनदोहनैः ॥५५॥ गोदानंनप्रयच्छंती भूदानं पापनाशनं ॥ सरस्वती प्रदानं च पुस्तकैर्नच यत्कुले ॥५६॥ तेषां मुक्तिः कथंभाव्यास्था विकनां वणिक् प्रिये ॥ मलमासे सुतस्नान पुण्यतोयं ब्रवीमिते ॥५७॥ यः कर्ता सैवभोक्तास्ति पापंपुण्यं च यत्कृतं ॥ तस्मात्सर्वं परित्यज्य जैनमार्गविनिंदितं ॥५८॥ गलेबध्वा च पाशाणं कस्तर्तुं सागरं व्रजेत् ॥ पादोच्छिन्नास्व शस्त्रेण गिरिमारोढुमुत्कः ॥५९॥ अंधोभूत्वा च शुच्यग्रं दृष्टुं कोर्हतिवैपुमान् ॥ जैन धर्ममुपास्थाय ब्रह्मभूयगतश्चकेः ॥६०॥ महाजनागतायेन मार्गेणं च सादरं ॥ गच्छत्वं तत्रमार्गे दुःखंनैवमवाप्स्यसि ॥६१॥ मलमासः समायातस्तद्भाग्ये नैववालिशे ॥ पुरुषोत्तमदेवस्य शरणं व्रजसुंदरं ॥६२॥

१ हस्तिना ताड्य मानोपि न गच्छेत् जैन मंदिरं ॥

जे मनुष्य पृथ्वी, गाय, पुस्तकनुं दान करतां नथी. ॥ ५६ ॥ तेवा मनुष्योनी मुक्ति शी रीते थाय. अने हे वैश्य स्त्री ! आ न्हारो पुत्र मलमासमां स्नान करी पवित्र थयो छे. तेथी तुं जैन धर्मनो त्याग करी वेद धर्मने अनुसर ॥ ५७ ॥ हवे जे प्राणी जेवा पाप पुण्य करे छे. तेवांज फळ भोगवे छे. माटे जैन मार्गनो त्याग कर. कारण के: ते धर्म निंदित छे.१ ॥ ५८॥ वळी सांभळ एवो कयो मनुष्य होय के: पोताना गळे पत्थर बांधी समुद्रने तरवानी इच्छा करे. अने पोताना पग कापी पर्वत उपर कोण चढे. ॥ ५९ ॥ जेम आंधळो पुरुष सामी वस्तुने जोइ शकतो नथी, तेम जैन मार्गने माननार मनुष्यो संसाररूपी समुद्रने तरी शकता नथी. (मोक्षने पामता नथी.) ॥ ६० ॥ हे स्त्री ! मोटा मनुष्यो जे मार्गने अनुसरे छे. तेज मार्गने तुं अनुसर, कारण के: तेम करवाथी न्हने कोइ जातनुं दुःख पडशे नहि. ॥ ६१ ॥ माटे हे जैन स्त्री ! आ तारा भाग्यवडे करी मलमास आवेलो छे. तेथी भगवाननुं स्मरण कर. ॥ ६२ ॥

तेमां पहेला तो जे तारा कुळमां जे मनुष्यो मरण पाम्या होय ते सर्वे प्रेत थयेला छे. तेमनी पाछळ वृषोत्सर्गनी क्रिया थइ नथी. माटे पहेली ते क्रिया कर. ॥ ६३ ॥ ते वृषोत्सर्गनी क्रिया करतां पहेलां देहशुद्धप्रायश्चित करी नारायण बलीनुं श्राद्ध करजे. तेम करवाथी म्हारा पुत्रने कर्म करवानो अधिकार प्राप्त थशे. ॥ ६४ ॥ हे वैश्य स्त्री ! जेना पितृओ मरी गया होय तेमनी पाछळ श्राद्धादि क्रियायो थती नथी. तेवा मनुष्योने घणां काळ सुधि प्रेतपणु कायम रहे छे. आवा प्रकारनी आकाशवाणि थइ हती. ॥६५॥ श्रीरुवाच ॥ हे भगवान् ! तमे आगळप्रेत विशे कही गया पण ते प्रेत केवी रीते उत्पन्न थाय. अने प्रेत केवी रीते शांति पामे. ते कथा म्हने श्रद्धापूर्वक कही संभळावो. ॥ ६६ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! तमे पूछेला प्रश्ननी कथा गरुडजी प्रत्ये में कही संभळावी हती. तेज कथा तमने कहुं छुं. ते तमे सांभळो. ॥ ६७ ॥ मनुष्योने जे जे तृष्णा वधे छे. ते दुःख आपनारज थाय छे. तेमां कंइ विचार करवा जेवो नथी. तेमां धीरज वाळा अने धीरज विनाना मनुष्यो पण भय पामे छे. ॥ ६८ ॥

सर्वेप्रेताः स्थिताः संतिपूर्वेनाम्नवयेमृताः ॥ वृषोत्सर्गं क्रियातेषां न जाता जैन्यमार्गतः ॥६३॥ प्रायश्चितं कुरुष्वादौनारायणवलिं ततः ॥ ततोधिकारः पुत्रस्य वृषोत्सर्गे भविष्यति ॥६४॥ वृषोत्सर्गं विनातेषां द्वादशाहोगतोयदा ॥ प्रेतत्वं सुस्थिरं तेषां यावदाहुतसंप्लवः ॥६५॥ श्रीरुवाच ॥ भगवन् श्रोतुमिच्छामि प्रेतत्वविनिवृत्तये ॥ श्रद्धाभवनिर्येनैव तद्वदाख्यानकं कथा ॥६६॥ श्रीभगवानुवाच ॥ पुराभयासुर श्रेष्ठे खगायगरुडायवै ॥ मांपृच्छते च कथितं सविस्तरं ममेशृणु ॥६७॥ दुराशादुःखदानृणां नात्रकार्या विचारणा ॥ भीवयस्थपिधीयात्यंभयत्यपिमेक्ष्यणं ॥ ६८ ॥ शतीच्छति सहस्रंवैसहस्रीलक्षमी हते ॥ लक्षवानिहते राज्यं राज्यवांश्चक्रवर्तीतं ॥६९॥ चक्रवर्ती सुरत्वं च सुरेशत्वं सुरोपि तन ॥ सुरेशोपिरमेशत्वमेवं तृष्णाविवर्धते ॥७०॥ सदाशासर्वदा कार्या दुराशादुःखदायिनि ॥ दुराशयाहि प्रेतत्वं जायते सर्वथा नृणां ॥७१॥ आशासंगतेः कार्ययात्मा सुप्रसीदति ॥ दुराशयाहिनरकमंते प्राप्नोति मानवः ॥७२॥ मृतः प्रेतत्वं माप्नोतियोवेदं नाभिमन्यते ॥ नवेदात्परमोधर्म शास्त्रेविनिर्मितः ॥७३॥ अत्रते कथयिष्यामि खगायोक्तंमयाचयत् ॥ वृषोत्सर्गं विनामुक्तिर्नस्यात् नैव न संशयः ॥७४॥ गरुडउवाच ॥ भगवन् ब्रूहिनर्वेश यस्य वंशे न कश्चन ॥ तस्य क्रियाकेन कार्या वृषोत्सर्गादितांवद ॥७५॥

हे देवि ! ते तृष्णामां अने तृष्णामां मनुष्यो सो रुपीया मळता होय तो एक हजार रुपीया मेळववानुं मन करे छे. एक हजार होय तो एक लाखनी आशा राखे छे. अने तेम करता राज्य मळे तेवी आशा करे छे. पाछा तेम करता चक्रवर्ती राज्यनी आशा थाय छे. ॥ ६९ ॥ तेवीज रीते राज्यमां पण चक्रवर्तीयो राजापणुं मळे छे. राजा बन्या पछी वधारे वळ आवे तो सारुं. आ प्रमाणे आशा तथा तृष्णा वधती जाय छे. ॥ ७० ॥ हे लक्ष्मीजी ! सारा प्रकारनी आशा राखवी पण दुराशा राखवी नहि. तेज दुराशाथी मनुष्य मात्रने प्रेतपणुं प्राप्त थाय छे. ॥७१॥ आशाए नरकनुंज स्थान छे. आशा वगर आत्मा प्रसन्न रहे छे. अने दुराशाथी पण मनुष्यो नरकमां जाय छे. ॥ ७२ ॥ जे मनुष्यो वेदनी निंदा करे छे. तेवा मनुष्यो मरण पाम्या पछीथी प्रेत योनिने पामे छे. अने वेद सिवाय कोइ बीजो धर्म नथी. तेवुं वेदशास्त्रमां पण कहेलुं छे. ॥७३॥ एटलाज माटे हे लक्ष्मीजी ! तमने हुं कहु छुं के, वृषोत्सर्ग कर्या सिवाय मनुष्य मात्र मुक्तिने पामतां नथी. तेनी कथा हुं तमने कहुं छुं. ते तमे सांभळो. ॥ ७४ ॥ गरुड उवाच ॥ हवे गरुडजी भगवान प्रत्ये पूछतां हवा केः हे भगवन ! जेना वंशमां कोइ न होय तो तेनी बधी श्राद्धादि क्रिया कोणे करवी. ते म्हने कृपा करी कही संभळावो. ॥७५॥

अने वळी मरनार पुरुषने भाई, पुत्र, मित्र, सगासंबंधी न होय तो तेनी क्रिया कोणे करवी. (मामाना वंशमां) ॥ ७६ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ हे गरुडजी ! जेना वंशमां कोइ न होय तो तेनी पाछळनी क्रिया तेज गामना राजा पासे कराववी. तो मरनार मनुष्यो मोक्षने पामता हवा ॥ ७७ ॥ हेताक्ष्र्य ! पूर्वे त्रेतायुगमां एक भरतखंडमां बभ्रुवाहन नामनो राजा हतो ते घणोज धर्मवालो हतो ॥ ७८ ॥ ते राजा पृथ्वीनी अंदर घणोज चतुर हतो शरणागतनुं रक्षण करतो हतो. ॥ ७९ ॥ ते राजाना राज्यमां पापिष्ट मनुष्यो हता नहि. प्रजा तेमनी आज्ञा प्रमाणे काम करती हती पोताना धर्म प्रमाणे राज्य करतां करतां एक दिवसने विषे सैन्यने लइ ते राजा वनवगडामां शीकारे गयो. ॥ ८० ॥ हवे राजा जे वनमां गयो ते वनमां आम तेम फरतां फरता शीकार कंइ हाथमां आव्यो नहि. तेथी ते बभ्रुवाहन राजा बीजा वनमां गयो. ॥ ८१ ॥ ते सुंदर एवा वनमां अने ज्यां वाघ, सिंह, बीजा प्राणीओथी युक्त एवा घनघोर वनमां गयो. ॥ ८४ ॥

पुत्रोनास्ति न च भ्राता बंधुर्वा मित्रमेव च ॥ पितृमातृल वंशेपि क्रियातस्य बंधु नृपस्मृतः ॥७७॥ त्रेतायां भारते वर्षे नृपोभूद्धर्मतत्परः ॥ बभ्रुवाहन नाम्नावैवंग नामपिपश्च सः ॥७८॥ पृथिव्याश्चतुरंताया गोप्ता परिद्र धर्मतः ॥ चतुर्भागांभुवं कृत्स्नांभुंके सौवसुधापिसः ॥७९॥ स कदाचिन्महाबाहुः प्रभुतबलवाहनः ॥ वनं जगाम गहनं ह्यनांगशतावृतः॥ ॥ ८० ॥ तत्र तत्र च विप्रेंद्रैः स्तुयमानः समंततः ॥ निर्ययौ परयामीत्या वनं मृगजिघांसया ॥८१॥ विनिर्मले निर्मानुष्यं बहुयोजनमायतं ॥ मृगसिंहि वृतं घोरैरन्यैश्चापिवनेचरैः ॥८२॥ बाणगोचर संमाप्तान त्रस्तान मृगगणा न्नृपः ॥ पातयामास बभ्रुवैनिर्विभदे च सायकैः ॥८३॥ सवनस्यांतमासाद्य महच्चारण्यमाविशत् ॥ तृशया परया विप्रोऽन्विष्यन जलमितस्ततः ॥८४॥ सद्राप्लवचक्राऊंहंससारसनादितैः ॥ सूचितंसर आगत्यसास्त्र एवव्यगाहत ॥८५॥ मार्गश्रमपरिक्रांत स्ततारपटमंडलं ॥ न्यग्रोधंवीक्ष्यतत्राशुजटास्वश्वंच बंधह ॥८६॥ तत्रास्तरणमास्तीर्यखेटकं नृपधाय च ॥ सुप्वापवायुनासेव्यमानो गंधेन सक्षणं ॥८७॥ क्षणंसुप्ते नृपेतत्र प्रेतोवप्रेतवाहनः ॥ कश्चित्तत्रा जगामावृतः प्रेतशते न च ॥८८॥ अस्थि चर्मशिराशेष शरीरः परिविभ्रमन् ॥ भक्ष्येमयेयं मार्गमाणो नो बध्नाति धृतिंकचित् ॥८९॥ तमपूर्वं नृपोदृष्ट्वाकरेत्वा धाशरासने ॥ सोपिविरंनृपंदृष्ट्वा तस्थौस्थाणुरिवाचलः ॥९०॥ तमवस्थितमालोक्य राजागत कुतूहलः ॥ प्रपच्छतं च कोसीति कुतोवाविकृतिगतः ॥९१॥

एम करतां ते राजाने घणे दूर चकला, चकली, हंस, सारसने बेठेला जोवामां आव्या तेथी ते सरोवर उपर गयो. त्यां तेणे स्नान कर्युं अने पाणी पण पीधुं. ॥ ८५ ॥ त्यार पछी घणो मार्ग कापवाथी थाक लाग्यो. तेथी पोताना वस्त्रने पाथरी घोडाने एक झाड साथे बांधी सूइ गयो. ॥ ८६ ॥ अने पोते मारेला शीकारनुं ओशीकु बनाव्युं. सुगंधीयुक्त पवन वाया वडे करी ते राजा उंघी गयो ॥८७॥ ज्यां आगळ राजा सूतो केः एटलीवारमां एक प्रेतवाहन नामनो प्रेत पोताना सोबतीओनी साथे आवतो हवो. ॥८८॥ ते प्रेतनी पासे हे लक्ष्मीजी ! खोपरी, चर्म, मज्जा, वीगेरे वस्तुने लइ. आमतेम फरतो राजा पासे आव्यो. ॥८९॥ आवा भयंकर प्रकारना प्रेतने आवेलो जोइ ते राजा पोताना धनुष्यबाणने हाथमां लई लीधां. ते जोई भयना मार्या बीजा प्रेतो एकदम उभा थइ गयां. आवो प्रकार जोइ ते राजाए घणुं आश्चर्यने पांमतो हवो ॥९०॥ अने पूछवा लाग्यो केः त्हमे आवा रुपधारी कोण छो. अने आवुं तमारु रुप केम देखाय छे ते म्हने कहो ॥९१॥

प्रेत उवाच ॥ हे राजा ! आजे तमारा दर्शन थवाथी म्हने आजे मारा पूर्वजन्मनी वात याद आवे छे. ते हुं तमने कहुं छुं. ते तमे सांभळो ॥९२॥ वैदिश नामना नगरमां महमास नामनो राजा हतो. तेना नगरमां हुं सुदेव नामनो वैश्य हतो. धर्मवाळो तथा सत्यवादि पण हतो. ॥९३॥ हे राजा ! म्हें पूर्वे यज्ञादि क्रिया करी देवोने हुतद्रव्य आपी संतोष कर्या हता. कव्यवडे करी म्हारा पितृओने संतोष कर्या हता. दान दया पण करी हती. ॥९४॥ आवा कर्म पुण्यकारक कर्या हता. छतांपण दैवयोगथी म्हने पुत्र प्रजा हती नहि. तेथी म्हारा मरी गया पछी मारी पाछळ श्राद्धक्रिया कोइए करी न हती. तेमज म्हारा पितृओ बहुज दुष्ट हता. ॥९५॥ हे राजा ! ते म्हारा पितृओए वृषोत्सर्गनुं कार्य कर्युं नहि. तेथी हुं दुष्ट एवी प्रेतयोनिमां जन्म पाम्यो छुं. ॥९६॥

प्रेतउवाच ॥ पुराराज्ञासिपं किंचित् ज्ञातवानस्मिसांप्रतं ॥ संश्लेषेभवता राजन् जनुः पूर्वं स्मृतं मम ॥९२॥ वैदिशेनगरे पूर्वं महमासनराधिप ॥ वैश्यः सुदेवनामाहं धार्मिकः सत्यवागपि ॥९३॥ हव्येन तर्पिताः देवाः कव्येनपितरोमया ॥ महादानानि सर्वाणि कृतानि पृथिवीपते ॥९४॥ पुत्रोमेनाभवद्दैवात्कालेनास्मिन्मृतोह्यहं ॥ सपिंडैवागोत्रैर्यैर्निष्ठुरैनकृतोहिमे ॥९५॥ वृषोत्सर्गस्ततो दुष्टं प्रेतत्वं प्राप्तवानहं ॥ क्षुत् तृषाविष्ट देहश्च भक्षं पानं नवाप्तवान् ॥९६॥ क्षुत् तृट्जैन्यं महादुःख मनुभूयः पुनः पुनः ॥ अवश्यासाहि प्रेतत्वं वृषोत्सर्गं विनाहितत् ॥९७॥ राजाउवाच ॥ वर्तते मेकुले प्रेतइतिज्ञेयं कथं नरैः ॥ तन्ममाचक्ष्वहि प्रेतत्वेतस्त्वान्मुच्यतेकथं ॥९८॥ प्रेतउवाच ॥ ऋतुःस्यात्फल स्त्रीणां यदावंशो न वर्धते ॥ म्रियंते बालवयसः सा पीडाप्रेत संभवा ॥९९॥ स्वगेहे कलहोनित्यं स्याच्चेन्मिथ्याभिशंसनं ॥ राजयक्ष्मादिसंभूतिः सापीडा० ॥१००॥ अकस्माद्वृत्तिहरणमप्रतिष्ठाजनेषुवै ॥ अकस्माद्गृहेदाहश्चसापीडा० ॥१०१॥ अपिस्वयं धनं भुक्तं प्रयत्नात्स्वनो यदि ॥ नैवलभ्येतनश्येत सापीडा० ॥१०२॥ सुवृष्टौ कृषिः नाशः स्याद्वाणिज्या द्धनसंक्षयः ॥ कलहोयत्र तत्रस्यात् सापीडा० ॥ १०३ ॥ एकाहिकोद्व्याहिकोवा त्र्याहिको वा ज्वरो भवेत् ॥ शूलरोगो भवेद्यस्यसा पीडा० ॥ १०४ ॥

हे राजा ! भूख, तरस, अने विगेरेथी आ देह भरपुर छे. तेथी बीहामणो देखाय छे. वारंवार दुःख भोगववा पडे छे. अने आ प्रेतपणुं वृषोत्सर्ग श्राद्ध कर्या विना नाश थशे नहि. ॥९७॥ राजाउवाच ॥ हे प्रेत ! हुं तने पूछुं छुं के माणसना मरी गया पछी तेना वंशमां प्रेत उत्पन्न थयुं छे. ते केवी रीते समजवुं ते म्हने कहे ॥९८॥ प्रेतउवाच ॥ हे राजा ! जे स्त्रीने ऋतु प्राप्त थाय छतां पण वंशनी वृद्धि न थाय. (पुत्र प्रजा) अगर तो बालक थइ मरी जतां होय तो एम समजवुं के मारा कुलमां प्रेत उत्पन्न थयो छे. ॥९९॥ वळी निरंतर घरमां कजीओ कंकाश जतो होय. बीजानी साथे वादविवाद थता होय राजा दंड करे तो ते प्रेतनी पीडा समजवी ॥१००॥ हे राजा ! ज्यारे मनुष्यनी आजीविकानो नाश थाय. प्रतिष्ठा नष्ट थाय. तथा अकस्मात् घर सळगी जाय तो ते पण प्रेतनी पीडा समजवी ॥१०१॥ पोते मुकेलुं द्रव्य पोताना हाथमां न आवे तो ते पण० ॥१०२॥ वरसाद घणोज थाय पण पोते वावेलो पाक उगे नहि. घणोज वेपार करतां द्रव्य हाथमां न आवे तो ते पण प्रेतनी ॥१०३॥ हवे निरंतर एकानरीयो विगेरे ताव आवे. अने दवा करतां पण न मटे तो ते पण० ॥१०४॥

माटे हे राजा ! मनुष्य मात्रने ज्यारे उपरोक्त पीडा थाय त्यारे समजवुं के: म्हारा कुलमां कोइ प्रेत उत्पन्न थयो छे तेम समजवुं ॥१०५॥ माटे हे राजा ! त्हमे म्हारा उपर कृपा करी मारी पाछळ वृषोत्सर्गनुं श्राद्ध करो. तथा नारायणबलिनुं श्राद्ध पण करो तेथी मारी मुक्ति थशे. कारण के: मारी पाछळ क्रिया करे तेवुं नथी. ॥१०६॥ म्हें पूर्वे एक राजपुत्रनो नाश करी तेनी पासे त्रण रत्नो हता. ते लइ लीधां छे. ते त्रण रत्नो लइ तमे मारी क्रिया करजो. ॥१०७॥ हवे ते म्हारी क्रिया कार्तक मासनी पूर्णिमाने दिवसे रेवति नक्षत्र होय ते दिवसे मारी श्राद्ध क्रिया करजो. ॥१०८॥

एवं तु पीडयाक्रान्त्वा प्रेतज्ञानं भवेत्कुले ॥ वृषोत्सर्गादि कर्मणप्रेतत्वा न्मुच्यते तदा ॥१०५॥ तस्मान्नृपत्वमप्येवं वृषोत्सर्गं कुरुप्रभो ॥ मामुद्दिश्य नृपाप्यत्राधिकारोस्त्यनुकंपया ॥१०६॥ राजपुत्रोहतः कश्चिन्मणीः प्राप्तस्ततोमया ॥ कुर्विमंत्र गृहीत्वामेवृषोत्सर्गं धनेमम ॥१०७॥ कार्तिक्यांपूर्णमास्यां वाश्वयुग्मध्येथवानृप ॥ रेवतियुक्त दिवसे वृषोत्सर्गं कुरुष्वमे ॥१०८॥ पुण्यान विप्रान समाहुयाग्नि संस्थाप्यविधानतः ॥ उहरस्या दिपणमंत्रैर्होमः कार्यः त्वयानघः ॥१०९॥ चतुर्वत्सतरियुक्तं पश्चात्वं वृषमुत्सृजेः ॥ बहून विप्रान भोजयेथामद्र्नाप्त धनेनवै ॥११०॥ श्री भगवानुवाच ॥ तथेतिप्रतिजग्राह मणिं राजायतत्वगः ॥ क्रियाधिकारस्तस्यै योधनग्राहको भवेत् ॥१११॥ सकार्तिक्यांपूर्णमास्यां प्रेतमुद्दिश्यसंव्यधात् ॥ वृषोत्सर्गं विधानेन तन्मण्यादा धने न च ॥११२॥ ब्राह्मणान भोजयामास विविधैः पाकसंभवैः ॥ दक्षिणां च ददो तेभ्यशय्या दानादिकंतथा ॥११३॥ प्रेतोप्यलभ्य सुवर्णदेहः कर्मात आगत इमं प्रणनामभूं ॥ देवत्वदीयमहिमामितिस्तुवयातोदिवंगरुडभूप तिनाकृताङ्गः ॥११४॥ एवमाकाशवाण्यासाजैनमार्गानुसारिणी ॥ बोधिता वैश्यभार्या सा स्वपुत्राग्रे विदेहया ॥११५॥ जलकुंभं पूर्णिमास्यां सवस्त्रं व्यजनेन युक् ॥ यो ददाति द्विजाग्राय प्रेतपीडा न बाधते ॥११६॥ प्रेताख्यान मिदं श्रुत्वाप्रेतप्रीत्यर्थमादरात् ॥ द्वादश्यां भोजयेद्विप्रानेकं वासनवाधने ॥११७॥

हे पापने नाश करनारा राजा ! पुण्यशाळी ब्राह्मणोने बोलावी विधि प्रमाणे अग्निनुं स्थापन करी छमंत्रो वडे करी रुद्रना जप करावजो. ॥१०९॥ चार वाछडा वाछडीथी युक्त नारायणबलिनुं श्राद्ध करी नील परणावजो. अने घणांज ब्राह्मणोने भोजन करावजो. ॥११०॥ श्रीभगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! त्यार पछी ते राजाए प्रेतने कह्युं के: हे प्रेत ! त्हारा आपेला द्रव्य वडे करी तारी पाछळ श्रद्धानी क्रिया हुं करीश आम कही राजाए रत्नो ग्रहण कर्या ॥ १११ ॥ पछी ते राजाए प्रेतना कहेवा प्रमाणे कार्तक मासनी पूर्णिमाने दिवसे प्रेतनी मुक्ति थाय ते कर्म करवा तैयार थयो. ॥११२॥ ते राजाए सारा विद्वान ब्राह्मणोने बोलावी. भोजन करावी दक्षिणा तथा शैयादान आपी श्राद्ध क्रिया करी ब्राह्मणोने विदाय कर्या. ॥ ११३ ॥ हवे राजाए करेला कर्मना पुण्य प्रभाव वडे करी सुवर्ण जेवा देहने धारण करी. अने आ देवनोज महिमा छे. तेम समजी गरुड उपर ते प्रेत बेसी स्वर्गे गयो हतो. ॥११४॥ हवे जैन मार्गने अनुसरी चालनारी जैन स्त्रीने आ प्रकारे आकाशवाणिए कह्युं हतुं. ॥ ११५ ॥ हवे जे मनुष्य मल मासनी पूर्णिमाना दिवसे वस्त्र तथा वींझणा सहित पाणीथी भरेला घडानुं दान करे छे. तेवा मनुष्योने पीडा थती नथी. ॥११६॥ अने प्रेतनी प्रीति वास्ते जे मनुष्य आ कथाने सांभळे छे. तेमने प्रेतनी पीडा थती नथी. ॥ ११७ ॥

जे मनुष्य प्रेतनी प्रीति वास्ते घीथी भरेला कांस्य पात्रनुं दान करे छे. तेने हे देवि! हुं ग्रहण करी प्रेतनी मुक्ति करुं छुं. ॥ ११८ ॥ सूतउवाच ॥ हे ऋषियो! जे मनुष्यो मलमासमां स्नान करी पवित्र थइ आ कथा सांभळे छे. तेने प्रेतनी पीडा थती नथी. ॥ ११९ ॥ आ प्रकारे भगवाने पोते लक्ष्मीजी प्रत्ये पुराणनी कथा कही संभळावी ते सांभळी लक्ष्मीजी पोते प्रसन्न थइ गया. ॥ १२० ॥ ए प्रमाणे श्रीमत्पुराणसंहितानो मलमासना महात्मनो प्रेताख्याननो चोथो अध्याय पुरो. ॥ ४ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी! आगळना अध्यायमां कहेवा प्रमाणे, वैश्य स्त्रीए आकाशवाणिनी वात साची मानी अने एक दम बोलवा लागी के: अरेरे! आकाशवाणिए म्हने शुं कह्युं. हुं तेना अर्थने समजी नहि. जेम गाय पाणीने जुवे पण पीवाय नहि तेवी दशा म्हारी थइ गइ. ॥ १ ॥ मूर्ख एवी जैन धर्म पाळी में ब्राह्मणोने दान आप्युं नहि. अने उंचेथी पडता पाणीने कोइ रोके नहि तेवी म्हारी चित्तवृत्ति थइ गइ. ॥ २ ॥

कांस्यपात्रंघृतयुक्तंप्रेतस्यैददातियः ॥ गृहणाम्यहंप्रेतमुक्तिंकरोमिवचोहरेः ॥ ११८ ॥ सूतउवाच ॥ इमांकथांयः शृणुयाच्चमत्यहंस्नात्वाघिमासेमक्रमानमेन ॥ तद्वंशजःप्रेतगतिंगतोसौपीडांनकुर्यादितिसत्यमेव ॥ ११९ ॥एवमेवमहाविष्णुर्लक्ष्मींप्राहपुराणवीत ॥ लक्ष्मीः श्रुत्वामसन्नास्यापणनामजनार्दनं ॥ १२० ॥इतिश्रीमत्पुराणसंहितायां पुरुषोत्तममहात्म्ये प्रेताख्याननिरूपणोनामचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ एवं तयाहिगदितंवचनंनिशम्य भूयोजगादवनिताकमलेविसः सा ॥ आकाशदेविममकिंभविनागतीतितीर्थिगतान च जल तृषितायथागौः ॥१॥ जैन्यस्यमार्गेपरिमेवितोमयादानंनदत्तंद्विजपुंगवाय ॥ तस्माद्विलोलाचलचित्तवृत्तिः प्रतीपगासिंधुरिवाहमस्मि ॥२॥ दानंनदत्तं न हुताशनेपरोपकारोपिनकृतोचेतसा ॥ सदन्नपाकैभ्र्नतोपिताद्विजाः संसारपारं नु कथंगमिष्ये ॥३॥ अंधस्यनेत्रं बधिरस्यकर्णौ पंगोश्चपादा वधनस्य पद्मा ॥ वंध्यस्यपुत्रो भवतीति तद्वन्मां प्राप्स्यते वाणि कदा मुरारिः ॥४॥ इत्येवं चिन्त्यमानायां वणिक पत्न्यां तदामिये ॥ आकाशवाणि नत्रैवमुक्तांतर्द्धिमुपागमत ॥५॥ ससुतावैश्यभार्यापि वेदमार्गानुसारिणी ॥ बभूव जैनमार्गं च विहायाधिकसेवितं ॥६॥ विप्रमाहूय शास्त्रज्ञं गुरुं कृत्वा विधानतः ॥ तदाज्ञया व्रतं चक्रे पुरुषोत्तमसंज्ञकं ॥७॥ कार्तिक्यां पूर्णमास्यां च नारायणबलिः कृता ॥ वृषोत्सर्गं प्रियस्यार्थे पुत्रहस्ते चकारसा ॥८॥ पुराणोक्तप्रकारेण व्रतानिनिखिलान्यपि ॥ कृत्वां ते मुक्तिमापन्ना पुरुषोत्तमपूजनात् ॥९॥ नहि पुरुषोत्तम परंव्रतमन्यद्विलासिनि ॥ श्रद्धया कुरुतेयोवैसमुक्तस्यान्न संशयः ॥१०॥

अने विलाप करवा लागी के! अरेरे! मैं कोई दिवस दान कर्युं नहि अतिथी गयुं छतां अग्नि देवने जमाडया नहि. कंइ परोपकार कर्यो नहि. सारां अनाजनुं ब्रह्मभोजन पण कर्युं नहि. हाय! हुं संसाररूपी समुद्र केवी रीते तरीजइश. ॥ ३ ॥ जे कृष्ण भगवान! आंधळाने आंखो आपे छे. पांगळाने पग आपे छे. तेवा भगवान म्हारुं रक्षण केवी रीते करशे! ॥ ४ ॥ ज्यां आगळ उपर प्रमाणेनी चिंता करे छे. तेवामां फेरथी आकाशवाणि पहेलाना जेवीज थती हवी.! ॥ ५ ॥ हवे ते आकाशवाणि सांभळी जैन स्त्री पोताना धर्मनो त्याग करी पुत्रनी साथे वेद मार्गने अनुसरवा लागी. ॥ ६ ॥ त्यार पछी घणां वेद शास्त्रने जाणनार ब्रह्मणने गुरु बनावी पुरुषोत्तम मासनुं व्रत करवा लागी. ॥ ७ ॥ आगळ कह्या प्रमाणे ते जैन स्त्रीए कार्तक मासनी पूर्णिमाना दिवसे नारायण बलिनुं श्राद्ध करी पोताना पुत्रनी पासे वृषोत्सर्ग (नील)नुं श्राद्ध कराव्युं. ॥ ८ ॥ ते स्त्रीये दरेक कर्म पुराणोक्त कर्युं हतुं. अने पुरुषोत्तम भगवाननी कृपा वडे करी मोक्षने पामी हती. ॥ ९ ॥ हे देवि! दरेक व्रतोमां उत्तम एवुं मलमासनुं व्रत छे. अने ते व्रत जो श्रद्धा पूर्वक जे मनुष्यो करे छे. तेवा मनुष्यो अंते मोक्षने पामता हता. ॥ १० ॥

श्रीरुवाच ॥ हे भगवानन्! तमे उत्तममां उत्तम व्रतने कह्यु छे. के: जे व्रत करवाथी धर्म, अर्थ, अने कामनो नाश थतो नथी, तथा मनुष्यो मोक्षने पामे छे. ॥ ११ ॥ परन्तु हे भगवान्! जे मनुष्यो मलमासने मानताज नहोय, दान, तप, करे नहि, बार मासनी पेठ आ उत्तम मासने मानता नहोय तेवा मनुष्योनी गति केवी थती हशे तेम्हने कही संभळावो. ॥१२॥ अने मास बार छे. तेमां आ मलमास तेरमो छे. माटे आ बे पक्षमां स्नान, दान, करवाथी मनुष्य मात्र कया विशेष फळने पामतां हशे. ॥ १३ ॥ हे भगवान्! जेम "गोळ" अंधारामां खाय तो पण गळ्यो लागे छे. अने अजवाळे खाय तो पण गळ्यो लागे छे. तेवी रीते जे दिवसे स्नान दान. कर्यु होय तेनुं मनुष्य मात्रने पुण्य मळे के: नहि. ॥ १४ ॥ माटे हे भगवान्! म्हारा पूछेला प्रश्ननो उत्तर त्रणे जगतमां तमारा सिवाय कोइ आपे तेवुं नथी. ॥ १५ ॥

श्रीरुवाच ॥ सत्यमुक्तंत्वयाकांतव्रतानामुत्तमोत्तमं ॥ ये न चीर्णेन जायेत धर्मार्थकाम मुक्तयः ॥११॥ पुरुषोत्तमदेवो सौमासंनैवाभिमन्यते ॥ सर्वसाधारणधियानस्यस्यात्कीदृशीगतिः ॥१२॥ यथेमेद्वादशैवस्युस्तथैवायंत्रयो दशः ॥ अत्रैव स्नानदानाद्यैः किं विशेषफलं भवेत् ॥१३॥ अंधकारेपि च गुडोम्मिष्टोभातिभुनक्तियः ॥ यस्मिन्दिनेकृतंदानंतत्रपुण्यंभवेन्नकिं ॥१४॥ त्वदन्यः संशयस्यास्यछेतानास्तिजगत्त्रये ॥ कथयस्वजगन्नाथलोकोपकृतिहेतवे ॥१५॥ सूत उवाच ॥ एवं पृष्टोजगन्नाथः श्रियाभक्तपरायणा ॥ उवाचवांश्रिये कृष्णोमेघगंभीरयागिरा ॥१६॥ श्रीभगवानुवाच ॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामिकारणं तत्र निश्चितं ॥ देशकालादिकंसर्वज्ञेयंशास्त्रपरिक्षकैः ॥१७॥ येषांवृत्तेनविश्वासोस्तेषांवचनमीदृशं ॥ येषांश्रद्धाहिसर्वत्रतेहिमान्यामतामम ॥१८॥ पंचाश्वतनरूपेणविचराभिमहीतले ॥ पंचायतनरूपांमांपूजयंतिद्विजर्षभः ॥१९॥ मस्तकेशिव एवास्तिहृदयंविष्णुरेवच ॥ स्कंधेदेवीसदाप्रोक्तात्पुदरंतुगजानना ॥२०॥ पादांते च रविः प्रोक्तोविराडित्थंभवाम्यहं ॥ यथा महांते भूतानि भूतेषुब्रह्मैवपुच ॥२१॥ पंचभूतै यथा देहस्तथाहंपंचदेवतैः ॥ पंचानांपूजनंकार्यंसंसारतर्तुमिच्छता ॥२२॥ पंच नांचैवदेवानांपर्वसु स्नानदानादिकांक्रियां ॥ अन्नार्थीयः समायातोतस्मैशीघ्रतयादेयं ॥ २३ ॥ सर्वेमासाः समाश्चेत्स्युस्तदासर्वसमं भवेत् ॥ विशेषतो विशेषश्चतारतम्यतयाभवेत् ॥२४॥

सूतउवाच ॥ हे ऋषियो! ज्यारे लक्ष्मीजीए भगवानने प्रश्न पूछ्यो त्यारे भक्तोने प्रीय एवा भगवान् मेघना जेवी गंभीर वाणि वडे करी कहेवा लाग्या. ॥ १६ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी! तमे पूछेला प्रश्ननो उत्तर देशकालने अनुसरी विद्वान् मनुष्योए अनुसरवुं. ॥ १७ ॥ जे मनुष्ने व्रतमां विश्वास न होय तेमनां वचनो जुदाज होय छे. अने तेवा मनुष्यो म्हने प्रीय नथी. ॥ १८ ॥ हे लक्ष्मीजी! हुं पांच रुपने धारण करी पृथ्वीमां फरुं छुं. अने ते स्वरुपनी ब्राह्मणो आनंदथी जा करे छे. ॥ १९ ॥ ते स्वरूपमां एक तो मस्तकमां शिव छे. हृदयमां विष्णु. बे स्कंधमां दरेक देवता. तथा उदरमां गणपति छे. ॥ २० ॥ पगना भागमां सूर्य छे. आवी रीते हे देवि! हुं विराट स्वरुपने धारण करी पंच महाभूतमां फरुं छुं. ॥ २१ ॥ आ प्रकारथी हुं पांच देवताथी व्याप्त रहुं छुं. जे मनुष्यने संसार तरवानी इच्छा होय तेवा मनुष्योए पांचे देवनी पूजा करवी. ॥ २२ ॥ हवे ब्राह्मण अनाज मागवा आवे अगर तो भिखारी आवे तेमने विचार कर्या वगर भिक्षा आपवी. कारण के: ते अतिथिस्वरुप हुं पोतेज छुं. ॥ २३ ॥ हे लक्ष्मीजी! जो बारे मास सरखा होय तो दरेक मनुष्यो आचार विचारमां सरखां होवा जोइए. पण ते सरखां होता नथी. तेवी रीते मास पण सरखा होता नथी. ॥ २४ ॥

आ मलमासमां विशेष करी पांचेपर्वमां अन्नवस्त्रनुं दान करवाथी अनंत फळने आपनार थाय छे. माटे मनुष्य मात्र पोतानी शक्ति प्रमाणे दान करवुं जोइए. ॥ २५ ॥ हे लक्ष्मीजी ! ब्रह्माजीए पोते बधाने पोतपोतानी ज्ञातिमां उत्तम बनाव्या छे. ते वातने हुं तमने संक्षेपथी कही संभळावुं छुं केः जेथी तमारो संदेह नाश थाय. ॥ २६ ॥ हे लक्ष्मीजी ! जेवी रीते दरेक नदीमां श्रेष्ठ गंगा छे. तेवी रीते बारे मासमां आ मलमास श्रेष्ठ छे. ॥ २७ ॥ जेम अढारे वर्णमां ब्राह्मण वर्ण श्रेष्ठ छे. तेवी रीते बारे मासमां आ० ॥ २८ ॥ पक्षिमां श्रेष्ठ गरुड छे. तेम मासोमां आ० ॥ २९ ॥ जेम नागमां श्रेष्ठ नाग छे. तेम बारे मासमां आ० ॥ ३० ॥ जेम प्रतिव्रता स्त्रीओमां श्रेष्ठ तमे पोते छो तेम बारे मासमां आ० ॥ ३१ ॥ जेम सर्वे देवोमां श्रेष्ठ इंद्र छे. तेम बारे मासमां आ० ॥ ३२ ॥ जेम प्राणि मात्रने मोक्ष आपवामां हुं श्रेष्ठ छुं. तेम बारे मासमां आ० ॥ ३३ ॥ जेम चारे पदार्थमां श्रेष्ठ मोक्ष छे. तेम बारे मासमां आ० ॥ ३४ ॥ दरेक दानमां श्रेष्ठ जीवननुं दान छे. तेम बारे मासमां श्रेष्ठ मास मलमास कहेवामां आवे छे. ॥ ३५ ॥

मासमध्येहिपुण्यस्यविशेषापंचपर्वसु ॥ यद्दत्तमन्नवस्त्राद्यंतदनंतफलं भवेत ॥२५॥ स्वजातौसदादेविविशेषोब्रह्मणाकृतः ॥ तंसंक्षेपाद्वदाम्येतत्वसंदेह-नाशनं ॥२६॥ नदीनांच यथागंगाविशेषापरिकिर्तिता ॥ तथाद्वादशमासानांमुख्योयंपुरुषोत्तमः ॥२७॥ यथाष्टादशवर्णानांब्राह्मणोसौविशेषभाक् ॥ तथा द्वादशमासानांमु० ॥२८॥ यथानभश्वराणां वैविशेषोगरुडेस्थितः ॥ तथाद्वादशमासानांमु० ॥२९॥ यथानागकुलानांहिविशेषोशेषविग्रहे ॥ तथा द्वादशमा-सानांमु० ॥ ३० ॥ यथाप्रतिव्रतानांच विशेषोविद्यतेत्वयि ॥ तथाद्वादशमासानांमु० ॥३१॥ यथाहिसर्वदेवानांविशेषोगोधरेस्थितः ॥ तथाद्वा० ॥३२॥ यथामुक्तिप्रदातृणांविशेषोमयिसंस्थितः ॥ तथाद्वा० ॥३३॥ यथाश्वतुः पदार्थानांविशेषोमोक्षइष्यते ॥ तथा० ॥३४॥ यथा सर्वेषु दानेषु जिवदानं विशेष्यते ॥ तथा० ॥३५॥ सर्वेकालाः शुभाः प्रोक्तादानकर्मणिमानिनि ॥ परंत्वयंविशेषेणपुरुषोत्तमइष्यते ॥३६॥ पात्रेदानं यथादेविदत्तंस्यात्बहुपुण्यदं ॥ तथा दानं कुपात्रेहिपयोदाविवजायते ॥३७॥ सत्पात्रदानाच्चभवेद्धनाढ्योधनप्रभावाच्चकरोतिपुण्यं ॥ पुण्यप्रभावात्सुरलोकगामीपुनर्धनाढ्यः पुनरेवभोगी ॥३८॥ अदत्त-दानाच्चभवेदरिद्रिदरिद्रभावाच्चकरोति पापं ॥ पापप्रभावान्नरकंप्रयातिपुनर्दरिद्रीपुनरेव पापी ॥ ३९ ॥ यथावृष्टिसमुद्रेषुभुक्तस्योपरिभोजनं ॥ तथादानं धना-ढ्येपुनिष्फलंजायतेमति ॥ ४० ॥

हे मानवाळा लक्ष्मीजी ! दान करवामां दरेक समय श्रेष्ठ छे. तेमां मलमास विशेष करी श्रेष्ठ छे. ॥ ३६ ॥ हे देवि ! सुपात्र ब्राह्मणने दान आपवाथी घणांज पुण्य थाय छे. अने कुपात्रने दान आपवाथी जेम सापने दुध पइ मोटो करीये अने तेज साप आपणने करडे तेना बराबर थाय छे. ॥ ३७ ॥ सत्पात्र दान आपवाथी मनुष्य धनाढय बने छे. धनथी पुण्य करे. पुण्य करवाथी स्वर्गनी प्राप्ति थाय छे. अने त्यांना सुख भोगवी बीजा जन्ममां पाछा धनाढय बने छे. ॥३८॥ अने कुपात्रने दान आपवाथी बीजा जन्ममां दरिद्र थइ खराब कर्मो करी तेना पापवडे दान आपनार नरकमां पडे छे. ॥३९॥ जेवी रीते समुद्रमां वरसाद नकामो छे. अने पृथ्वी उपर कामनो छे. तेवी रीते धनवान पुरुषोने दान आपवुं नकामुं छुं. जेम खाधा पछी खावुं पण नकामुंज छे. ॥ ४० ॥

हे लक्ष्मीजी ! जेम मंत्र साथे फेकेलां अर्जुनना बाण नकामा जतां नथी तेम सत्पात्रे आपेलुं दान पण नकामुं जतुं नथी. पण दिवसे दिवसे वधतुं जाय छे. (पुण्य) ॥ ४१ ॥ माटे विशेष करी सुखार्थि मनुष्योए मलमासनुं अपमान करवुं नहि. तेमज निंदा पण करवी नहि. ॥ ४२ ॥ हे देवि ! म्हने प्रिय एवा मलमासनुं जे मनुष्य व्रत, दान, पुण्य करतां नथी. तेवा मनुष्यो म्हने प्रिय नथी. अने तेवा मनुष्योने मोक्ष पण मळतो नथी. ॥ ४३ ॥ हे प्रिय ! जेणे मारा मासनुं अपमान कर्युं छे. तेना नाम तमे सांभळो. सत्यवादि राजा हरिश्चंद्रे मलमासनुं अपमान कर्युं हतुं. तेथी तेनां पापवडे करी वनवगडामां रखडवुं पडयुं. अने नीचना घेर (भंगीने) पाणी भरवुं पडयुं हतुं. ॥ ४४ ॥ द्रौपदिने पण वैराट राजाने घेर पांच पांडवनी स्त्री बनी रहेवुं पडयुं हतुं. ॥ ४५ ॥

अर्जुनस्ययथाबाणाद्वृद्धियांतिसुमंत्रिताः ॥ तथा पात्रगतंदानंसत्कालेवृद्धिमाप्नुयात् ॥४१॥ एवंविशेषतोज्ञेयोमलमासः सुखार्थिना ॥ मलमासाव-मानंहिनकर्तव्यंकदाचन ॥४२॥ यैर्नसंसेवितोभक्त्यामलमासोममप्रियः ॥ न जाताः कामकांतास्ते न जातास्ते हरिप्रियाः ॥४३॥ हरिश्चंद्रेणदेवेशिमलमा-सोऽत्र मानितः ॥ तेन पापप्रभावेणगोवाटजातोंन्यजगृहे ॥ ४४ ॥ द्रौपद्याचैकदादेव्यामलमासोऽवमानितः ॥ तेन पापेनवैराटगेहदासीसभर्तृका ॥४५॥ दमयंत्यैकदादेवीमलमासोऽवमानितः ॥ तेन पापेन चलनं पुष्करोतीवपीडयत् ॥४६॥ सीतयाचैकदादेविमलमासोऽवमानितः ॥ तेन पापप्रभावेनसलंकायां समचिक्रपत् ॥ ४७ ॥ एवमदित्ययाज्ञेयंमलमासावमानने ॥ दुःखमेवभवेन्नुनंसुखं स्वप्नेपिदुर्लभं ॥ ४८ ॥ अत्रनेकथयिष्यामिमलमासावमानने ॥ ममा-ग्रजस्यचरितंनप्रकाश्यंत्वयाकचित् ॥४९ ॥ रहस्यं कथयिष्यामिमलमासावमानने ॥ श्रद्धावतेविनीतायकथनीयमिदंत्वया ॥ ५० ॥ अनुवक्रेनवक्तव्यं तथा पापीयसेऽनवे ॥ श्रद्धयारहिता येदं न प्रकाश्यं कदाचन ॥५१॥ एकदा धरणि माता गौर्भूत्वा ब्रह्मणोंतिकं ॥ भारा क्रांता दुष्ट भारै साजगादविधिंन्विदं ॥ ॥५२॥ भूरुवाच ॥ त्वयाहं निर्मिता तात भाराक्रांता दुरात्मभिः ॥ तेषांसिक्षेपणो यत्नस्त्वया कार्यः पितामह ॥५३॥

नळराजानी पत्नी दमयंतिए पण मारा मासनुं अपमान कर्युं हतुं तेथी तेमने पुष्कर राजाये जुगटुं रमाडी वनमां मोकलयां हता. ॥ ४६ ॥ सीता देविने पण राजा रावण हरी गयो हतो. ॥ ४७ ॥ ए प्रमाणे आगळ पण समजवुं. जे मनुष्यो मलमासनुं अपमान करे छे. तेवा मनुष्यो कोइ दिवस सुखने पामतांज नथी. ॥ ४८ ॥ वळी हे लक्ष्मीजी ! आ बाबतमां तमने एक दृष्टांतनी कथा कहु छुं. ते तमे सांभळो. ॥४९॥ मोक्षने आपनार अने रहस्य-वाळी पवीत्रा कथा जे मनुष्यो श्रद्धाळुं होय तेनेज कहेजो बाकी कोइने कहेशो नहि. ॥५०॥ वळी पापी तथा धर्मने नहि माननार मनुष्यने कहेशो नहि. पण श्रद्धाळु मनुष्यनेज कहेजो. ॥ ५१ ॥ हवे एक दिवसने विषे पृथ्वी माता पोताना उपर अधर्मि तथा पापी मनुष्योनो भार वधी जवाथी गायनुं रुप धारण करी ब्रह्माजी पासे गया. ॥ ५२ ॥ भूरुवाच ॥ हे ब्रह्माजी ! तमे म्हने पृथ्वी बनावी छे. पण म्हारा उपर पापी मनुष्योनो भार वधी गयो छे. ता हे पितामह ! तेमनो नाश करवा त्हमे प्रयत्न करो तो सारुं थाय. ॥ ५३ ॥

वळी म्हारा उपर राक्षसो, दैत्यो, शुद्रो, पण मारो विभाग करी उपभोग करे छे. ॥५४॥ म्हने जरासंध नामना राक्षसनो भार बहुज लागे छे. झाड पर्वत, सागरथी पण म्हने संतोश नथी माटे हे पिता ! तमे मारुं रक्षण करो. ॥५५॥ हे ब्रह्माजी ! गमे ते उपाय वडे करी तमे म्हारुं रक्षण करो. कारण के: तमे मनुष्य मात्रने उपन्न तथा नाश करनार छो. ॥५६॥ आ प्रमाणे धरणीना वचन सांभळी ब्रह्माजी पोते कहेवा लाग्या. ॥५७॥ हे पृथ्वी ! तमे तमारा धाममां जाव कारण के: जे मनुष्य जन्मे छे तेज पाछो अवश्य मरण पामेज छे. ॥५८॥ हवे पृथ्वीना गया पछी ब्रह्माजी पोते इंद्रने साथे लइ समुद्रमां शेष नागनी उपर सुतार विष्णु भगवान पासे स्तुति करवा जता हवा. ॥५९॥ ब्रह्मोवाच ॥ हवे ब्रह्माजी स्तुति करवा लाग्या के: हे देवना देव, हे जगत्पति, तमने हमे नमस्कार करीये छीये. अने तमे कृपा करी हमने दर्शन आपो. ॥६०॥

राक्षसा अपि राजानो दैत्यांशा अपि भूरिशः ॥ शुद्रा अपि महादेव मां भोक्ष्यंति विभागशः ॥ ५४ ॥ जरासंधादयो दुष्टास्तेषां भारोमहान्मम ॥ नद्रुमाणां नगिरिणां सागराणां च तुष्यदां ॥ ५५ ॥ येनां केनाप्युपायेन मद्भारं विरलं कुरु ॥ त्वं पिता सर्वलोकानां सृष्टीपालयिता तथा ॥५६॥ इत्येवं धरणी वाक्यं जगादवेधातां प्रति ॥ गच्छ देवीस्वकंधामव्येतुते भारजं भयं ॥५७॥ जातस्य हि ध्रुवोमृत्यु ध्रुवं जन्म मृतस्य च ॥ तस्माद्वितांत्यज पृथ्विस्व भारे त्वमयं भज ॥ ५८ ॥ पृथिव्यां च गतायांतु ब्रह्माचेंद्रादि भिः सह ॥ क्षीरोदार्णव मासाद्य विष्णुं तुष्टावभक्तितः ॥५९॥ ब्रह्मोवाच ॥ नमस्ते देवदेवेश परमात्मन जगत्पते ॥ विश्वाधार दयासिंधो भक्तानां देहिदर्शनम् ॥६०॥ त्वदेकशरणा नित्यं इंद्राद्या भक्त भावन ॥ अंतर्यामीत्वमेवासि किंतवेनिमनो गतं ॥६१॥ एवं स्तुत्वास्थिता देवा तदा विष्णुरुवाचतान् ॥ यादवाः संतुदेवांशसभार्याः पृथिवी तले ॥६२॥ गोपास्तुरुपयः संतुगावः संतुरूचस्तथा ॥ वसुदेवगृहेचाहं देवकीगर्भ माश्रीतः ॥६३॥ साग्रज भविष्यामि दुष्टानां नाशनायवै ॥ साधूनां रक्षणार्थायसत्यमेत्मर्यादिते ॥६४॥ ततोहं साग्रजः काले वसुदेवगृहेऽमले ॥ द्वापरे कृष्णरुपेण बलरुपेण चामवं ॥६५॥

हे देव ! इंद्रादि राजा पण तमारे शरणे छे तमे पोते अंतर्यामि थई दरेक वस्तुने जाणो छो. छतां पण हमे तमने पूछीये छीये. ॥६१॥ ज्यारे उपर प्रमाणेनी स्तुति कर्या पछी भगवान पोते कहेवा लाग्या के: हे ब्रह्माजी ! आ पृथ्वी नीचे यादवो बधा पोतानी स्त्रीओ साथे देवता रुप थइ रहेला छे. ॥६२॥ अने बधा रुषियो गोवाळो थशे. त्यार पछी हुं वसुदेवने घेर देवकीजीना गर्भनो आश्रय करिश (अवतार लइश) ॥६३॥ अने पछी अवतार लइ दुष्ट पुरुषोनो नाश करिश तथा साधुपुरुषोनुं रक्षण करीश. तेनी तमे चिंता करशो नहि. ॥६४॥ हे ब्रह्माजी ! परंपवित्र एवा वसुदेवना घेर हुं द्वापर युगमां कृष्ण अने बलरामनो अवतार धारण करीश. ॥६५॥ हे ब्रह्माजी ! अमे बन्ने भाई गोकुलमां नंदरायने घेर रहीशुं. त्यार पछी एक समयने विशे, देवक राजा मरण पथारीए पड्या त्यारे तेमनो मेत्रो कंस राजा हतो. ते कंशने पासे बोलावी कहेवा लाग्या के: हे कंस ! आ मारी देवकीजीने तने सोपुं छुं. तुं तेनी संभाळ राखजे. अने ज्यारे परणाववा जोग थाय त्यारे परणावजे. हवे तेम करतां देवक राजा मरी गया. त्यार पछी ते कंस देवकीजीने पोतानी व्हेन करतां पण वधारे राखतो हतो. ते पछी देवकीजीने वसुदेव साथे घणीज धामधूम वडे करी परणावी. तेमां हाथी, घोडा,-

रथ दार्मायो विगेरे पहेरामणी आपी. अने जान बदाय करी. हवे ते वखतने विशे आकाशवाणि थती हवी के: हे कंसराजा ! त्हनेआज देवकीजीनो आठमो गर्भ मारशे. आवा प्रकारनी आकाशवाणि सांभळी. ते कंस घणोज क्रोधायमान थयो. अने पोताना बेन तथा बनेवीने केदमां पूरी दीधा तेना फरता घणाज पोलिसो मुकी दीधा अने कह्यु के: हे दूतो ! आ देवकीने जे गर्भ आवे तेने तमे एकदम मारी पासे लावजो. केटला दिवस गया पछी ते देवकीजीने गर्भ उत्पन्न थयो. ते गर्भने पोलिसोए लइ कंसने आप्यो त्यारे देवकीजी कहेवा लाग्यां के: हे भाई ! तुं म्हारा आ गर्भने मारीश नहि कारण के: तने म्हारो आठवो गर्भ मारवानो छे. अने आ तो हजु मारो पहेलोज गर्भ छे. आवा वचन सांभळी कंस पोताना मनमां विचार करवा लाग्यो के: आ गर्भने छेल्लेथी गणीए तो आज आठमो गर्भ छे. अने आम पहेलो गर्भ छे. माटे आने मारी नाखवो. आवो विचार करी तेणे ते गर्भने मारी नाख्यो. आ प्रमाणे ते कंशराजाए देवकीना छ गर्भोने मारी नाख्या. अने पछी ते देवकीजीने सातमो गर्भ रह्यो ते बलराम उत्पन्न थया. अने आठमो गर्भ पोते श्रीकृष्ण भगवान् उत्पन्न थया. आवा प्रकारना भगवानने जोई देवकीजी तेमनी स्तुति करवा लाग्या. ते भगवाने शंख, चक्र, गदा, पद्म अने पीळा पीतांबर धारण करेला छे. शेषनागनी छायावाळा. भगवान् प्रत्ये कहेवा लाग्या. हे भगवान् ! आवा रुपशाळी तमने जोई दुष्ट कंसराजा तमने मारी नाखशे. आवा वचन सांभळी भगवान् पोते कहेवा लाग्या के: हे देवकीजी ? तमे पूर्वे घणुंज तप कर्युं हतुं. तेथी हुं तमारा उपर प्रसन्न थयो हतो त्यारे में तमने वरदान मांगवानुं कह्यं त्यारे तमे कह्यं हतुं के: हे भगवन् ! तमारा जेवोज पुत्र म्हारा गर्भमांथी उत्पन्न थाय. माटे हे देवकीजी आजे हुं तमारा गर्भमांथी उत्पन्न थयो छुं तेथी तमे हवे चिंता करशो नहि. हवे ते पछी भगवाने पोतानुं बालकनुं स्वरुप करी नाख्युं. अने कहेवा लाग्या के: हे वसुदेव ! त्हमे मने यशोदा पासे लई जावो. अने यशोदाने जे पुत्री उत्पन्न थइ छे. ते तमे लइ आवो. अने ज्यारे कंस मांगवा आवे त्यारे तमे ते पुत्रीने आपजो. हवे म्हने गोकुळमां लइ जतां तमने अडचण पडशे नहि. माटे हे वसुदेव ! हवे उतावळ करो. त्यार पछी ते बाळकने टोपलीमां सूवाडी श्रावण वदि ८ बुधवारे रोहिणी नक्षत्रना दिवसे मध्यरात वखते वसुदेवे भगवानने लइ चालवा मांडयुं. ते समये काराग्रहना तमाम द्वार खुली गया. भगवाननी मायावडे करी दुतो उंघवा लाग्या. आगळ जता रस्तामां यमुना नदी आवी. तेमां उतरती वखते पाणी वधवा लाग्युं. तेथी वदेसुवने चिंता थवा लागी. तेथी भगवाने पोताना जमणां पगनो अंगुठो पाणीमां बोळ्यो. एटले यमुनानुं पाणी समइ गयुं. ते पछी वसुदेवे गोकुळमां जइ भगवानने यशोदानी गोदमां मुक्या. अने यशोदानी पुत्री लइ वसुदेव पोतपोताना स्थानके आव्या. ते वखते जेम हतुं तेम पाछुं थइ गयुं. हवे दूतोने खबर थइ के: देवकीने गर्भ उत्पन्न थयो छे. तेथी कंसने खबर आपी. ते वडे करी कंसराजा घणो हर्ष पाम्यो अने दोडतो आव्यो. अने कहेवा लाग्यो के: हे देवी: देवकी त्हारो गर्भ म्हने आप तेने मारी नाखी हुं निर्भय थउं. हवे ते पुत्रीने लइ ज्यां पग झाली पत्थर उपर पछाडे छे. त्यां तो ते हाथमांथी छुटी गइ अने उंचे जइ कहेवा लागी के: हे ! दुष्ट कंस त्हने मारनार त्हारो शत्रु गोकुळमां उत्पन्न थयो छे. आवा वचन सांभळी ते कंसे भगवानने मारवाना उपायो रचवा मांड्या. ते कंसराजाए पूतना नामनी राक्षसिने मोकली. तेने भगवाने मारी नाखी हती.

ए प्रमाणे भगवाने पोते अवतार लइ पृथ्वीनो भार ओछो कर्यो हतो. हे लक्ष्मीजी ! में ज्यारे गोवर्धन पर्वतनो उद्धार कर्यो हतो. त्यारे बलभद्रे पण शंखादि राक्षसोने मार्या हता. ॥ ६६ ॥ हे देवि ! एक वखतने विषे मलमास आव्यो जाणी गोकुळनी गोपिका तथा गोवाळो बधा भेगा थइ यमुना नदीमां स्नान करवा गया. ॥६७॥ स्नान कर्या पछी गर्गाचार्ये कहेला मलमासनी कथा सांभळी. अनेविधिपूर्वक दान कर्युं.॥६८॥ कोइए कांसानुं दान, कोइए भूमिनुं, कोइए गायोनुं दान कर्युं. ॥ ६९ ॥ एमां हे लक्ष्मीजी ! बलभद्रे म्हारा मासनुं अपमान करी स्नान कर्युं नहि. तेथी तेमने जे दुःख पड्युं, तेनी वात हुं तमने कहुं छुं ते तमे सांभळो ॥ ७० ॥ हे लक्ष्मीजी ! ज्यारे मलमास पुरो थयो त्यारे बलभद्रनी साथे हुं यमुना नदीमां स्नान करवा गयो हतो. ॥ ७१ ॥ अने हमारी साथे बीजा गोवाळो पण आव्या हता. त्यां आगळ अमे बधाए प्रतिज्ञा करी परस्पर रमत शरु करी. ॥ ७२ ॥

गोवर्धनो धारणं च कृतं देविमया तदा ॥ बलेनापि हताः केचिच्छंखचूडादयो परे ॥६६॥ एकदाशृणु देवेशि मलमासः समागतः ॥ तत्रस्नानार्थं मुद्युक्ताः सर्वे गोपाश्चगोपिकाः ॥६७॥ गर्गेण कथितं मासफलं श्रुत्वा च सादरं ॥ स्नानं कृत्वाविधानेन दानं चक्रुः शुभार्थिनः ॥६८॥ कांस्यपात्राणि विप्रेभ्यो ददौकश्चनसघृतं ॥ गोदानं च भूमिदानं च धान्य दानं तथैव च ॥६९॥ बलभद्रेण तथा स्नानं न कृतं यमुना जले ॥ मासो न मानित स्तेन तत्फलं शृणु सादरं ॥७०॥ मलमासे व्यतीक्रांते एकदा यमुना जले ॥ स्नानार्थं साग्रजश्चाहं सुखार्थं गतवानसि ॥७१॥ अन्ये गोपाः समायाताः क्रिडार्थं तत्र वारिणि ॥ तत्र चैका कृता क्रीडापणं बध्वा परस्परं ॥७२॥ तालीशतंच तीरस्थः करोति यावता नरः ॥ तावदेके नरोद्धव्याः प्राणामग्ने न वारिणि ॥७३॥ बलदेवो निमग्नोभूत्प्राणायाम परायणः ॥ तालीशतेनिपतिते परंतु नागतो बहिः ॥७४॥ माया बलेननीतोसौदूरदेशं बलस्तथा ॥७५॥ कस्मिन्न देशं समापन्नः केनदेशे व्यवस्थिताः ॥ गोपाश्चक्वगता सर्वे कृष्णश्च क गतस्तथा ॥७६॥ किंनाममगरं चेदं किंनाम्नी यं सरिद्वरा ॥ कस्यनावः समायांति पताका भिरलंकृताः ॥७७॥ कस्यचैमाः पिपासार्त्ता सत्त्वजाः पर्वतोपमाः ॥ समायांति नदीतीरं तथैव तुरगा इमे ॥७८॥ कस्य रामाः सुपुष्पाढ्याः कदलीदल शालिनः ॥ इक्षुक्षेत्राणि बहूनिशाकक्षेत्राणि चान्यतः ॥७९॥

तेमां एक एक माणस कांठा उपर उभो रही सो ताळीओ पाडे त्यां सुधी दरेकजणे पाणीमां डुबकी मारी अंदर रहेवुं. ॥ ७३ ॥ एवा प्रकारनी रमत रमतां हता. तेमां हे देवि ! बलभद्र पण प्राण रोकी डुबकी मारी गया. अने सो ताळी थइ रही. पण पाछा बहार आव्या नहि ॥ ७४ ॥ ते बलभद्र म्हारी मायाना प्रभाववडे करी दुर देश नीकळी गया. त्यारपछी ते पाणीमांथी बहार आव्या अने विचार करवा लाग्या के. ॥ ७५ ॥ हुं अहीं क्यांथी आव्यो. आ देश कयो. अने कोनो छे. वळी भगवान पोते क्यां गया. ॥ ७६ ॥ आ नगरनुं शुं नाम छे. आ नदी कइ छे. वळी आ पताकावाळा व्हाण कोना आवे छे. ॥ ७७ ॥ आ पर्वतनी समान देखाता हाथी तथा घोडा पाणी पीवा कोना आवे छे. ॥ ७८ ॥ आ पुष्प, केळा, सेरडी, शाक वीगेरेनी आ वाटिका कोनी छे. ॥ ७९ ॥

आ नागवल्ली तथा द्राक्षवाळो बगीचो कोनो छे. म्हारुं गोकुळ तथा यमुना नदी क्यां गइ. ॥ ८० ॥ अरे ! शुं हुं भ्रांतिमां तो नथी ने ! अगर तो पाणीना वेगथी अहीं आवी गयो. हुं शी रीते अहीं आव्यो. अरे ! हवे हुं शुं करुं ॥ ८१ ॥ हे लक्ष्मीजी ! आ प्रमाणे ज्यां बलभद्र विचार करे छे. तेवामां एक राजाना दूतो बत्रीस लक्षणवाळा पुत्रनी शोध करतां ज्यां बलभद्र हता त्यां आवता हवा. ॥ ८२ ॥ हवे राजाना दूतो आवी विचार करवा लाग्या केः आ बाळक बत्रीस गुणोवाळो छे. तेमां कंइ संशय नथी. माटे आ बाळकने बांधी लयो. आम कही ते दूतो बलभद्रने बांधी राजा पासे लइ जवा लाग्या. ॥ ८३ ॥ अने हे दूतो आ बाळकथी राज्यनुंकाम थशे. ॥८४॥ हवे बलभद्रने ज्यां दूतो लइ जाय छे. तेवामां राणीना दूतोए आवी बलभद्रने खेंचवा लाग्या. ॥ ८५ ॥ अने परस्पर वाजा वाज करवा लाग्या. त्यारे राजाना दूतो केहेवा लाग्या केः हे दूतो ! तमे पाछा जावो अमे आ बाळकने लइ जइशुं. ॥ ८६ ॥

कइमेनागवल्लीनामा द्राक्षा संयुता: ॥ कगतंगोकुलं मेयस्वना यमुनानदी ॥ ८० ॥ अहं किं भ्रांतिमापन्नो नीतोवाजलवेगतः ॥ कथमत्र समायातः किं करिष्येत्वतः परं ॥८१॥ इत्थं चिंतयतितस्मिन बल्देवे गृहेश्वरी ॥ राज्ञो दूताः समायाता बल्देवजिघृक्षया: ॥८२॥ बालमेनं निबद्धध्वं मितिप्रोचुः परस्परं ॥ द्वात्रिंशल्लक्षणैर्युक्तः प्रामोयं बहुभिर्दिनैः ॥८३॥ राजकार्यं मनेनैव भविष्यति न संशयः ॥ इत्युक्त्वा बल्देवं तं बध्वानिन्युर्नृपांतिके ॥८४॥ एवं गृहीत्वागच्छत्सुतेषु राजचरेषु च ॥ राज्ञीचराः समाधातास्तेपि बलजिघृक्षवः ॥८५॥ अन्योन्यं स्पर्धिरसर्वे राज्ञी राजचरास्तथा ॥ वयमेनं गृहीत्वामो राजवेश्मनि ॥८६॥ वयमेनं गृहीत्वातु प्राप्यामो राजवल्लभां ॥ राज्ञीवाक्यं तु राजापिनान्यथा कर्तुमीश्वरः ॥८७॥ तस्मादेनं विमुंचध्वंराज्ञी कार्यार्थमादरात् ॥ द्वात्रिंशल्लक्षणैर्युक्तं प्राप्तं भाग्येन मादृशां ॥८८॥ तदा नृपचराउचुर्किमर्थं नियतेवबलात् ॥ बलोन्नेष्यथवेशुयं वयं राजेब्रूवामहे ॥८९॥ द्वात्रिंशल्लक्षणस्यास्य वधेनास्यनृपस्य च ॥ अन्नबाधाकृता पूर्वं सायमुक्ता भविष्यति ॥९०॥ अत्रैव वर्ततेदेवीपयादत्तो नृपस्य च ॥ वृद्धत्वे वंशवृध्यर्थं कुमारः कमलाननः ॥९१॥ राज्ञापणः कृतस्तत्र देवीपाद पदांबुजे ॥ द्वात्रिंशल्लक्षणैर्युक्तं वधिष्यामि सुतोद्भवे ॥ ९२ ॥ नरबलिं करिष्यामि देवित्वत्प्रितयेमुदा ॥ यदापुत्रोभवेदेकोमद्भार्यायां सुलक्षणः ॥९३॥

त्यारे राणीना दूतो कहेवा लाग्या केः आ बाळकने अमे लइ जइशुं. कारण केः राणीनी आज्ञानुं अपमान राजा कोइ दिवस करतां नथी. ॥ ८७ ॥ माटे हे दूतो ! तमे आ बाळकने राणीनी पासे लइ जवा दो. कारण केः हमारा भाग्यवडे करी आजे बत्रीस लक्षणवाळो पुत्र हाथमां आव्यो छे ॥ ८८ ॥ आम वादविवाद करता राजाना दूतोए ते बाळकने छोडी दइ पाछा फेरथी कहेवा लाग्या. ॥ ८९ ॥ आ बत्रीस लक्षणवाळा बाळकनो वध करवाथी राजा राणीए राखेली बाधा छुटशे. ॥ ९० ॥ हे लक्ष्मीजी ! ते राजाए देविनी बाधा राखी हती केः हे माता ! आ मारी वृद्धावस्था छे तेमां म्हने राज्यगादी करे तेवो सुंदर पुत्र थशे तो हुं तमने बत्रीस लक्षणा पुरुषनो भोग आपीश. ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ हे माता ! ज्यारे म्हारी स्त्रीने सारा लक्षणवाळो पुत्र थशे त्यारे तारी प्रितीने अर्थे म्हने मनुष्यनो भोग आपीश. ॥ ९३ ॥

माटे हे दुतो ! अमे आ बाळकने ग्रहण करीशुं अने राजा पासे लइ जइशुं अने इनामना पैसा लइ अमे अमारा घेर जइशुं. ॥ १४ ॥ हे दुतो ! अम्ने आजे बत्रीस लक्षणवाळो पुत्र प्राप्त थयो छे. तेथी अमे मरतां लगी आ बाळकने मुकीशुं नहि. ॥ १५ ॥ ए प्रमाणे श्रीमत्पुराण संहितानो मलमासना महात्मनो अपमान कर्यानो पांचमो अध्याय पुरो. ॥ ५ ॥ श्री भगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! ज्यारे राणीना दुतो ए बाळकने मूकयो नहि. त्यारे राजाना दुतो हसीने कहेवा लाग्या के ! हे दुतो ! तमे आ बाळकने केवा लइ जावो छो. ॥१॥ अने वळी कहेवा लाग्या केः मंद बुद्धिवाळा मनुष्यो प्रयोजन विना कंइ करी शकता नथी. कारण केः आ पृथ्वी उपर स्वार्थ बुद्धिवाळा घणांज होय छे. ॥ २ ॥ बुद्धिना प्रमाणे बोले छे. कोइ संगति प्रमाणे बोले छे. पण तमे तेवा उपाये स्वार्थ साधे छे. ॥ ३ ॥ स्वामिना कार्यने पोतानुंज काममानी कोइकज करे छ. अने कोइ मूर्ख तो पोताना स्वामि साथे विरोध करे छे ॥ ४ ॥

तस्मादमुंगृहीत्वातुराज्ञोनीत्वांति केवयं ॥ कृतार्था सर्वलब्धस्त्वा गमिष्यामो गृहंस्वकं ॥१४॥ बहुभिर्दिवसैः प्राप्तोऽस्माभिर्लक्षणपूरितः ॥ मरणांते नमुंचामो जीवंतोहिवयं कथं ॥१५॥ इति श्रीमत्पुराण संहितायां मलमास कथा प्रसंगे मलमासावमाने पंचमोऽध्यायः ॥५॥ श्रीभगवानुवाच ॥ एवं श्रुत्वा वचस्तेषां राज्ञादूताः सरंहसः ॥ बलमाश्रीत्यराज्यास्तु प्रोचु राज्ञ चरान् प्रति ॥१॥ प्रयोजनमनुद्दिश्य न मंदोपिप्रवर्तते ॥ सर्वेस्वार्थ पराः पृथव्यां विशेषः कोत्रवर्तते ॥२॥ बुध्या समं वंदत्येकेचैकेसंगति नासमं ॥ येनकेनाप्युपायेन स्वकार्य साधयंतिहि ॥३॥ स्वकार्य स्वामिकार्य च साधयंति च केचन ॥ केचिद्विरुध्यस्वजनैस्ते मूर्खा जगतीतले ॥४॥ भवतां यद्बलं प्रोक्तं तदेवास्माकमेवहि ॥ अन्योन्येषां विरोधश्च न कर्तव्यः कदाचन ॥५॥ अस्माकमस्तिराज्ञाश्च पुंसिनास्मिन प्रयोजनं ॥ द्वात्रिंशल्लक्षणैर्युक्ते चिरकालाभिकांक्षिने ॥६॥ राजाभिदेव्याः पितरौ कृतवंतोपर्णं पुरा ॥ पुत्रार्थं भैरवस्याग्रे विशालायां विधानतः ॥७॥ यत्कार्यं नृपतेरस्ति तदेवात्र न संशयः ॥ तस्माद्धयंनेष्यामो बालं द्वात्रिंशलगं ॥८॥ लक्षणानि तु सामुद्रशास्त्रप्रोक्तानितानि च ॥९॥ श्रीभगवानुवाच ॥ एवं परस्परं तेषु विवदं तत्र तेषु च ॥ दूता समागताश्चान्ये विष्णुमाया विनिर्मिता ॥१०॥ बलवंतो महाप्राज्ञाः सर्वाभरण भूषिताः ॥ सर्वे वेत्रधराः कांते सुप्रभांबिरजांबराः ॥११॥

हे दुतो ! तमे जे बळ बताव्युं छे. तेवुं बळ अमारामां पण छे. माटे हे भाइओ ! परस्परना विरोधने छोडीदो. ॥ ५ ॥ वळी हमारी राणी घणांज समयथी बत्रीस लक्षणावाळो पुत्र प्राप्त थाय तेवी इच्छा राखे छे. ॥ ६ ॥ राणीए देविनी बाधा राखी छे. अने राजाए भैरवनी बाधा राखी छे. ॥ ७ ॥ देविनी सामे माता पिताए अंकारनुं विधान करी पुत्र प्राप्ति माटे बाधा राखी छे. आ कार्य राजानुं छे तेथी ते प्रधान छे. तेमां कंइ संदेह नथी. ॥ ८ ॥ हे दुतो ! सामुद्रिक शास्त्रना प्रमाणे अहीं वात बनी छे. माटे आ पुत्रने राजा पासे लइ जइशुं. ॥ ९ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! आ प्रमाणे ज्यां राणीना दुतो वाद विवाद करे छे. तेवामां म्हारी माया वडे करी देव दुतो आवता हता ॥१०॥ ते देवना दुतो महान् बळवान् हता. बुद्धिवाळा, शणगारने धारण करनार, दुतो हता ॥ ११ ॥

हवे ते देव दूतो आवी कहेवा लाग्या के, हे मूर्ख! अमारी पाछळ श्वेतच्छत्रने धारण करनार अमारा राजा आवे छे माटे तमे अहींथी नासीजाव ॥१२॥ वळी हे मूर्ख! तमे अमारा चक्रवर्ति राजाने ओळखता नथी. असे सामंत राजाना बळवान दूतो छीय ॥ १३ ॥ हवे जुवो हे दूतो! आव प्रकारना राजा चतुरंग सैन्यनी साथे अहीं आवे छे. ॥ १४ ॥ अमारा राजाए कडा, कुंडळ, पहेरेला छे. वनमाला धारण करेली छे. अने इंद्र राजाना जेवा तेजस्वी छे. ॥ १५ ॥ हे दूतो! अमारा राजा दानमां कर्ण राजाना जेवा छे. अग्नि समान तेजस्वी छे वेग तो वायुना जेवो छे ॥ १६ ॥ बुद्धिमां बृहस्पति जेवा छे तमे तेमांशु जाणो. जेनी आज्ञा वडे करी तमारा राजा आ मंडळमां राज्य करे छे. ॥ १७ ॥ माटे तमे आ बाळकने मूकी जता रहो. नकामी महेनत करशो नहि. आवा बाळकनुं कार्य अमारा राजा करशे ॥ १८ ॥ आ बाळकने अमे प्रथम तो पवित्र करी तेने अग्नि उपर पकि रसायण करीशुं. ॥ १९ ॥

शतशश्च समायाता यत्रते विवदंति च ॥ रेरेकेयूयमेनं वैगृही वागच्छता ध्वति ॥१२॥ अस्माकं महाराजानं नवेत्थ चक्रवर्तिनं ॥ यूयं सामंत नृपतेर्दूताः किं बालिशा भृशं ॥१३॥ अद्यपश्चात्समायाति श्वेत छत्र धरो नृपः ॥ चामराभ्यां विज्यमानश्चतुरंग समन्वितः ॥१४॥ किरीटकुंडलधरो वनमाला विभूषितः ॥ इंद्रेण सम तेजस्वी शासने समनोपमः ॥१५॥ नरवाह समोदाने तेजसावह्निसन्निभः ॥ वेगेन वायुनातुल्यो स्वबळे न च तत्समः ॥१६॥ बुध्यागुरु समोनित्यं तं किं जानथ बालिशाः ॥ यदाज्ञयाभवद्राजा शास्तिवेदंहि मंडळं ॥१७॥ व्यर्थंकृतश्रमायूयं गमिष्यथ गृहंप्रति ॥ अस्य बालस्य कार्यं तु वर्ततेस्मन्नृपस्य हि ॥१८॥ एनंशुद्धं विधायादौ औद्रपानप्रयोगतः ॥ पुनद्रोण्यां च संक्षिप्य करिष्यामो रसायनं ॥१९॥ तेनास्माकं नृपस्यैवं रोगनाशो भविष्यति ॥२०॥ एवमुक्त्वातु निर्भर्त्स्य दूतानादाय बालं ॥ बलेन बलवंतस्ते बलवंत वधं प्रिये ॥ २१ ॥ मन्माया मोहितो ब्रह्मा न वेत्कंन्यां कथं व्रजेत् ॥ मन्माया मोहितश्चेंद्रोऽहल्यायां सकामुकः ॥२२॥ मन्माया मोहितो रामो मृगंविव्याधकांचनं ॥ एतेचान्ये च बहवो ज्ञानिनोऽपि तथा कृताः ॥२३॥ तदाग्रजोमे विश्वासं मुक्तास्स्मार मां भृशं ॥ स्वाहंकारं परित्यज्य मामकं शरणं व्रजः ॥२४॥ तुष्टाव परया भक्त्या पुरुषोत्तममीश्वरं ॥ गृहीतवासात दूतैमार्गे गच्छन सकंटके ॥२५॥

अने ते रसायणने राजा दवामां खइ पोतानो रोग नाश करशे. आ बत्रीस लक्षणवाळो पुत्र घणां दिवसे हाथमां आव्यो छे. ॥ २० ॥ उपर प्रमाणे बोलता देव दूतोनो तिरस्कार करता बलभद्रने बांधी चालवा मांड्युं. ॥ २१ ॥ कारण के: हे लक्ष्मीजी! म्हारी माया घणीज स्वराव छे ते माया वडे करी ब्रह्मा पोते पोतानी छोकरी पाछळ पडया हतां. इंद्र अहलया उपर मोह पाम्या हता ॥ २२ ॥ रामचंद्र सुवर्णना मृग उपर मोह पाम्या हता. माटे ज्ञानवाळा मनुष्योए तो मोहनो त्याग करवो ॥ २३ ॥ अने केवल मारामां विश्वास रास्वी मनमां स्मरण करवुं. तेम करवाथी मनुष्य मात्र आ संसारमां फेरथी आवतोज नथी. ॥ २४ ॥ माटे हे देवि! भक्ति वडे करी पुरुषोत्तम भगवाननुं स्मरण करवुं. राजाना दूतोए बांधेला बळभद्रना मनमां घणुंज दुःख उत्पन्न थतुं हतुं. ते संकट, नाश करवा सारुं बलभद्र म्हारी स्तुति करवा लाग्या. ॥ २५ ॥

बलभद्रउवाच ॥ हे कृष्ण भगवान ! तमारा चरणकमलने हुं नमस्कार करुं छुं. हे मोक्षने आपनार, अंधकाररूप पापने नाश करनार, सारी कांतिने आपनार, पोतानी इच्छावडे करी प्राणी मात्रने रंजनकरनार तमे पोतेज छो. ॥ ३६ ॥ जेना चरण कमलना नेजथी मणिना प्रभाववाळा सिंहासन शोभी रह्यां छे. सूर्यना उदय थवाथी फेलायेला किरणोथी पर्वत जेम शोभे छे. तेवी रीते हे प्रभु ! तमारुं सिंहासन शोभी रहेलुं छे. ॥ २७ ॥ जेना चरणकमलमांथी नीकळेला गंगाजळ त्रणे लोकना पापने नाश करे छे. तेवी गंगानदीने महादेवजीए पार्वतीनी साथे माथामां धारण करी छे. ॥ २८ ॥ जेना चरण स्पर्शथी पत्थर बनेली अहल्या मुक्त थइ हती. पवा देवनादेव कृष्णभगवानना शरणे छुं. के: जे भगवाने गजेंद्रनो मोक्ष कर्यो हतो. ॥२९॥ वळी जे भगवाने अजामिलनो उद्धार कर्यो हतो. जेणे सुधन्वाने बळता तेलमांथी रक्षण कर्युं हतुं. तेमज कपोतनुं रक्षण करनार भगवानना शरणे जउं छुं. ॥ ३० ॥

बलभद्रउवाच ॥ नमोस्तुतेनाथपदारविंदयोर्मे क्षेकसिंध्योस्तमनाशदीपयोः ॥ सुचारुकांत्यारुणयानखांच्छयामुभक्तमौलिन परिरंजतोः सदा ॥२६॥ यत्पादपद्मोरुण कोमलत्विषासिंहासनभातिमणि प्रभंप्रभोः ॥ भानुदयोद्भूतकरैः सुरंजितं यथोदयाद्रिस्तलमादिपुरुषं ॥२७॥ यत्पाद पंकेरुह संभवं जलं मलंहरित्रैलोक्य भवंहिनिश्चितम् ॥ तदेवशीर्षे शिव या समन्वितोदधारदेवोजगतामधीश्वर ॥२८॥ यदंघ्रिसंस्पर्शतया शिलात्वान्मुक्ता पुनर्गौतिम धर्मपत्नी ॥ तदेव देवं शरणं गतोस्मि गजेंद्रमोक्षश्चकृतोहियेन ॥२९॥ अजामिलस्तारित एव येन संतप्ततैलोष्ण वपुः सुधन्वना ॥ कपोतरक्षाहिकृता च येन तं देवदेवं शरणंगतोस्मि ॥३०॥ मत्स्यादिभिर्योनिखिलावतारैर्भकार्थमात्मात्मतयावतीर्य ॥ पुनाति सर्वं जगदंतरात्मा तं देवदेवं शरणं प्रपद्ये ॥३१॥ संसारसारं सरसानुसारं सासारसारांगभूमर्त्तभारं ॥ उरोविदारंदितिनंदनस्यदेवेशमेश शरणंशमीशं ॥३२॥ परंपरेशं पुरुषोत्तमं तं ततं त्रिलोकेतपनांपतिं च ॥ विशुद्धविज्ञान घनं घनाभं घना घनार्घार्चितमीशमीडये ॥३३॥ चराचरं यो जगदेक एवमजस्यवत्पत्तिगुणैरजायाः ॥ तंतार्क्ष्यवाहंनसदाहमार्यंवयंविरिंच्यादिभिरभिनम्रा ॥३४॥ यं शैवा समुपासते शिव तयाकर्मैव मीमांसकाकर्तेतिमवदंतितार्कि कजनास्तस्मैनमो ब्रह्मणे ॥३५॥ इत्थंस्तुवतितानंते बलदेवे महेश्वरं ॥ तदा-मायाधयं सर्वलयं प्रापक्षणेनहि ॥३६॥

जे परमात्माए पोताना मत्स्यादि अनेक अवतारो लइ जगतने पवित्र करेलुं छे. तेवा भगवानने हुं शरणे छुं. ॥ ३१ ॥ आ संसारनो सार परमात्माज छे. जे दुष्ट हिरण्यकश्यपने मारनार भगवान छे. तेमने हुं शरणे छुं. ॥ ३२ ॥ जे पुरुषोत्तम भगवान छे. जे परमात्मा छे. त्रणे लोकमां व्याप्त छे. शुद्ध छे. विज्ञानस्वरूप छे. पूजनीय छे. तेवा भगवाननी हुं स्तुति करुं छुं. ॥ ३३ ॥ चळ अने अचळज गतमां एकज परमात्मा पालन पोषण करनार छे. एवा गरुडवाळा भगवानने हुं नमस्कार करुं छुं. ॥ ३४ ॥ ते भगवानने शिवस्वरूपथी शैवलोको माने छे. तार्किक (तर्कवाळा) लोको प्रकृति पुरुष माने छे. अने योगी अष्टांगयोग माने छे. तेवा भगवानने हुं नमुं छुं. ॥ ३५ ॥ हे लक्ष्मीजी ! ज्यारे बलभद्रे उपर प्रमाणेनी स्तुति करी त्यार पछी महे श्वरी माया एकज क्षणमां नाश करी दीधी हती. ॥ ३६ ॥

ते मायानो नाश थवाथी ते बलभद्रने दूतो अगर राजा, बंधन, भय, जावामां कंइ आव्यो नहि. अने यमुना नदीमांथी व्हार आव्या. ॥३७॥ ते वखते बलभद्रने आववानी राह भगवान तथा गोवाळो जोइ रह्या हता तेज कांठे बलभद्रे भगवानने जोया ॥३८॥ हवे त्यार पछी भगवाने बलभद्रने आवेला जोइ पूछवा लाग्या के: हे बलभद्र ! तमे घणांज गभराएला छो अने आटली वर्धीवार क्यां गया हता ते म्हने कहो तो खरा ! ॥ ३९ ॥ हवे ज्यां भगवाने पूछयुं एटले बलभद्रे भगवानने एकांतमां बधी वात कही संभळावी. ॥४०॥ हवे बलभद्रे भगवानने नमस्कार करी कहेवा लाग्या के, हे भगवन ! आ बधी तमारी माया वडे करी म्हने दुःख पडयुं छे. ॥ ४१ ॥ त्या भगवान पोते कहेवा लाग्या के: हे बलभद्र रे ? मनुष्य मात्रे वेदशास्त्रनां कहेला मार्ग चालवुं जोइए ॥ ४२ ॥ वेदमां कहेला व्रत, उपास्ना, अने आचारेवर्णाश्रमना आचारो पाळवा, कारण के: ते आचारो पाळवाथी मनुष्य मात्र मोक्षने पामता हता. ॥ ४३ ॥

न दूतानैवराजासौ न बंधो न भयं क्वचित् ॥ जलादुन्मज्जयांचक्रे यमुना यास्तदावलः ॥३७॥ पुनर्ददर्शतत्तीरे यत्र कृष्णः प्रतीक्ष्य च ॥ गोपैश्चवेष्टितसर्वंबलनिर्गमनंतदा ॥३८॥ कृष्णः प्रोवाचाग्रजं स्वपश्यंतंविह्वलामनं ॥ कथंकाल विलंबोत्र स्नानेभ्रांतस्त्वयाकृतः ॥३९॥ पुनरेकांतमासाद्य बलदेवो जनार्दनं ॥ सर्वंच कथयामासजलेदृष्टं सविस्तरं ॥४०॥ कृष्णं च प्रणिपत्याशुबलोज्ञात्वापरं प्रभु ॥ त्वन्मायाबलमेतद्विज्ञातमेवनसंशयः ॥४१॥ कृष्णःप्रोवाच तं भूयो बांधवं बलिनांवरः ॥ वेदमार्गानुसारेणगंतव्यंसकलैर्जनैः ॥४२॥ व्रतादिकानिसर्वाणिकर्तव्यानि यथा विधि ॥ वर्णाश्रमाचारवंतिन्युपास्याभयंव्रजेत् ॥४३॥ मलमासावमानंहियत्त्वयाहितमात्मनि ॥ तेनमांप्रापितोवस्थामेपं कार्यं न कुत्रचित् ॥४४॥ यत्करोतिजनः श्रेष्ठ स्ततकरोतीतरोजनः ॥ तस्माच्छुभं च कर्तव्यं श्रेष्ठेनैवात्रसंशयः ॥४५॥ संसारसागरं तर्तुं तपः कार्यंसदैवहि ॥ तपसान समं किंचित्फलंभूवनत्रये ॥४६॥ तपसा प्राप्यते राज्यंतपसा भूज्यतेधनं ॥ तपसालभ्यते मोक्षोज्ञानंस्यात्तपसाध्रुवं ॥४७॥ पंचवर्षात्मको बालोध्रुवोनाम्नाप्रकीर्तितः ॥ मात्रावमानितः सोपिसुरुच्यापितृसंनिधौ ॥४८॥ स्वमातरमुपाव्रज्यसुनीतिंवाक्यमब्रवीत् ॥ तया संबोधितोबालस्तपसः फलमीदृशं ॥४९॥

हे बलभद्र ! तमे पोतेज मलमास्नुं अपमान कर्युं हतुं तेथी मारी माया वडे करी तमने दुःख पडयुं छे. ॥ ४४ ॥ हवे ज्यारे नाना मनुष्यो मलमासनुं व्रत करे त्यारे मोटा मनुष्योए पण करवुं जोइए तेमां नाना मोटानो विचार करवो नहि, अने मलमासनुं व्रत करवुं. ॥ ४५ ॥ कारण के: संसाररुपी समुद्रने तरवा वास्ते हंमेशा तपस्या करवी जोइए. जेटलुं फळ तपस्या करवाथी थाय छे. तेटलुं फळ तपस्या विना त्रणे लोकमां कांइ नथी. ॥ ४६ ॥ ते तपस्याथी राज्य मळे छे. मोक्ष पण मळे छे. वळी ज्ञान, राज्य, धन, अने परमात्माना शरणमां पण जवाय छे. ॥ ४७ ॥ हे बलभद्र ! तमे सांभळो. एक समयने विषे ध्रुवे पोताना पितानी आगळ सुरुचि नामनी ओरमानमाताए अपमान कर्युं हतुं. ॥ ४८ ॥ तेथी ओरमाना वाक्य सांभळी पोतानी सुनिति माता पासे जइ कहेवा लाग्या के: हे माता ! आज हुं मारा पितानी सभामां गयो हतो. त्यां म्हने मारा पिताए मान आपी खोळामां बेसाडयो तेथी मारी ओरमान माताए उठाडी मूक्यो अने कहेवा लागी के, हे ध्रुव ! जो तारे राज्य भोगववुं हतुं तो मारा पेटेअवतार लेवोतोने ! ॥४९ ॥

आवा प्रकारना ध्रुवना वचन सांभळी मुनिनि कहेवा लागी के: हे ध्रुव! सुरुचिए तपस्या करी हती. अने तें तपस्या करी नथी. तेथी तेणे तारुं अपमान कर्युं छे. कारण के, पुत्रनुं अपमान ते मातानुंज अपमान थयुं छे. तेम समजवुं जोइए. कारण के: तपस्याथी दुष्कर एवी वस्तु पण प्राप्त करी शकाय छे. ॥ ५० ॥ ध्रुव उवाच ॥ हे माता! हुं घणीज तपस्या करीश के: जेना बळथी अविनाशि मोक्षपदने पामीश ॥ ५१ ॥ आवी रीते ध्रुवे पोतानी दृढमति करी नारदजीए आपेला " ॐ नमो भगवते वासुदेवाय नमः " आ मंत्र वडे करी मधुवनमां तप करवा गया ॥ ५२ ॥ त्यां आगळ ते ध्रुवजी जमणा पगना अंगुठा उपर उभा रही मौन व्रत धारण करी ॥५३॥ प्राणवायुने रोकी, अन्न तथा फलाहारनो त्याग करी केवलमुखे सामे उभा रही एकाग्रमन वडे करी भगवाननुं ध्यान करवा लाग्या. ॥५४॥ जे भगवाने कानमां किरिट कुंडल पहेरेला छे. वनमालाथी शोभी रहेला छे. अने जेना कान, नेत्र, मुख, सुंदर छे. तेवा भगवाननुं ध्यान धरवा लाग्या. ॥ ५५ ॥

अमानिता नृपेणाहंयस्मात्ते तर्मे तपः ॥ तपसासाध्यते सर्व दुष्करंचापिदुर्लभं ॥५०॥ ध्रुव उवाच ॥ अहंतत्करिष्यामिदुष्करं च महत्तपः॥ प्रयान् भुवनंस्थानं प्राप्स्यामितपसोबलात ॥५१॥ एवं दृढ मतिर्बालोनारदस्योपदेशतः ॥ द्वादशाक्षरमंत्रंच गृहीत्वागान्मधोर्वनं ॥५२॥ चकारतत्र विपुलं तपः परमदारुणं ॥ पादांगुष्ठस्थितोभूत्वामौनमाश्रित्यकानने ॥५३॥ प्राणरोधं चकारासौत्यक्तान्नं च तथापयः ॥ सूर्यमुद्वीक्ष्यमाणोसौहरिः ध्यान परायणः ॥५४॥ किरीटकुंडल धरं वनमालाविभूषितं ॥ प्रशस्तवक्रनयनं दिव्य कर्ण सुनासिकं ॥५५॥ पक्वबिंबाधरं वक्रं सुदंत च शशिप्रभं ॥ बिभ्रतं चारुगंडंच कपोलोल्लसितप्रभं ॥५६॥ कंबुग्रीवाथ दंबदाडिमीबीजदंतिनं ॥ वृषस्कंधमहाबाहुं केयुरवरधारिणं ॥५७॥ श्रीवत्सकौस्तुभधरं चारसाविपुलेन च ॥ चारुपार्श्वकटिपुष्टं निम्ननाभिशुभोदरं ॥५८॥ पीनोरुमेखलायुक्तं करकंकणभूषितं ॥ पृथुजानुहस्वजंघंपद्मारुणपदद्वयं ॥५९॥ मेघश्यामं चतुर्बाहुं पीतांबरधरंहरिं ॥ शंखचक्र गदापद्मधारिणं परमेश्वरं ॥६०॥ लक्ष्म्यालालितपादाब्जंब्रह्मादिभिरुपासितं ॥ चिंतयंत्याच्चाध्रुवोबालोजजापपरमंमनुं ॥६१॥ मनुप्रतापतस्तस्यप्रत्यक्षोभूज्जनार्दनः ॥ ददौध्रुवपदंतस्यदेवादीनां च दुर्लभं ॥६२॥

हवे पाकेला गीलोडाना जेवा होठ छे. चंद्र समान जेनुं मुख छे. कपोल भाग जेनो सुंदर छे. सुंदर कांतिवाळा. ॥ ५६ ॥ शंखना जेवुं गळुं छे. दाडमना जेवा जेना दांत छे. मोटा हाथवाळा. ॥ ५७ ॥ कौस्तुभ मणिने धारण करनारा, सुंदर कटी तथा नाभिवाळा. ॥ ५८ ॥ मोटा नितंबवाळा, मेखलाने पहेरनारा, मोटी जानुवाळा कमल जेवा पगवाळा. ॥ ५९ ॥ मेघना समान, तथा चार हाथवाळा, पीळा पीतांबरने धारण करनारा, अने शंख, चक्र, गदा, पद्मने धारण करनारा ॥ ६० ॥ अने लक्ष्मीजी जेनी सेवा करे छे. ब्रह्मा अने शंकर जेनी स्तुति करे छे. आवा प्रकारना भगवानना स्वरूपनुं मनमां ध्यान करी ध्रुवजी तपस्या करवा लाग्या. ॥ ६१ ॥ उपर प्रमाणेनी कठण तपस्या करवाथी भगवाने ध्रुवजी उपर प्रसन्न थइ दर्शन आप्या. अने वरदान आप्युं के: हे ध्रुव! तमे आकाशमां ध्रुवना तारथी ओळखाशो. ॥ ६२ ॥

त्यार पछी ते ध्रुवे छत्रीस हजार वर्ष पृथ्वीनुं राज्य करी अंते ध्रुव पदने पाम्या हता केः जे हालमां आकाशमां ध्रुव ताराथी ओळखाय छे. ॥६३॥ ज्यां आगळ गंगा नदी पोतेज ध्रुवमंडलमां आवी छे. ते ध्रुवजी पोतानी माता साथे आकाश मंडळमां गया हतां. ॥६४॥ ते गंगा नदी भगवानना अंगुठामां छे. नीकळी ब्रह्माडमां थइ बहार नीकळेली छे. ॥ ६५ ॥ हे बलभद्र! तेवी परंपवित्र गंगा नदीमां पोतानी माता साथे ध्रुव हंमेशा स्नान करी भगवाननी पूजा करे छे. ॥ ६६ ॥ ते ध्रुवनी माता वैकुंठने पामवा हजु मलमासनुं व्रत करे छे ॥ ६७ ॥ अने वळी आ पृथ्वीमां मलमासमां स्नान करवाथी. जे पुण्य थाय छे. एवुं उत्तम पुण्य कोइ बीजुं नथी. ॥ ६८ ॥ हे बलभद्र! पूर्वे एक समयने विषे ध्रुवजीनी माता सुनिनिए मलमासनुं व्रत कर्युं हतुं. ते व्रतना प्रभाववडे करी ध्रुव जेवापुत्रनो अवतार थयो हतो. ॥ ६९ ॥ कारण केः सारा पुत्रथी पितृओ शांत, थाय छे अने कुळनो पण उद्धार थाय छे. अने ते पुत्र जीवतां सुधी माता पिताना दुःखो नाश करे छे. ॥ ७० ॥

षडत्रिंशद्वर्षसाहस्रंभुराज्यंमददौ हरिः ॥ अंते ध्रुवपदंचारुप्राप्तंतेन महात्मना ॥६३॥ मात्रासहगतस्तत्र ध्रुवमंडल एव सः ॥ तपः प्रभावतस्तस्य प्राप्तं पदमनुत्तमं ॥६४॥ यत्र गंगा स्वयं देवी ध्रुवमंडल आगता ॥ वामनांगुष्ठ भेदेन ब्रह्मांडाद्या विनिर्गता ॥६५॥ ध्रुवः स्नानं करोत्यत्र शुद्ध गंगोदके न च ॥ समातृकः स्थितस्तत्र पूजयन परमंहरिं ॥६६॥ तन्मातापि च तत्रस्था मलमासं करोतिवै ॥ वैकुंठप्राप्तये नित्यं सहपुत्रेण सादरं ॥६७॥ मलमास समंनास्ति स्नानपुण्यं धरातरे ॥ तस्मात्स सदैव कर्तव्यं मलमासव्रतं शुभं ॥६८॥ ध्रुवमात्रैकदापूर्वे मलमासः कृतोभुवि ॥ तस्यपुण्य प्रभावेन पुत्रं प्राप्त ध्रुवं सती ॥६९॥ अन्यथा शुभ पुत्रस्य तस्याः प्राप्तिः कथं भवेत् ॥ सत्पुत्रस्तुकुले दीपइति प्रोचुमहर्षयः ॥७०॥ सत्पुत्रस्तारयेत्पितृन् सत्पुत्रस्तारयेत् कुलं ॥ जीवतो मातृपितृंश्च दुःखजालाद्विमोक्ष्यति ॥७१॥ एवं हि मलमासस्य बलमस्ति बलाग्रज ॥ व्रतं कुरु प्रयत्नेन लोकोपकृति हेतवे ॥७२॥ शेषसंज्ञत्वमे वासि धरायस्वारित मस्तके ॥ संकर्षणत्वमेवाप्ति सर्वदेवैक वंदितः ॥७३॥ भूभारोत्तारणार्थं च प्राप्तावावांधरातले ॥ कृतकार्यौ पुनस्तत्रगमिष्यावो यतः स्वयं ॥७४॥ कृतेवताराश्चत्वारस्त्रेतायां त्रय एव च ॥ द्वावेव द्वापरे प्रोक्तौकलावेक उदाहृतः ॥७५॥ यथा मुनीश्वरैगीतं पुराणेषु पुरातनैः ॥ तथा च राम्यहं बंधोद्विज वाक्यैः सुयंत्रितः ॥७६॥

हे बलभद्र ! मनुष्य मात्रने मलमासनुं व्रत कर्या सिवाय ध्रुव जेवा पुत्र उत्पन्न थता नथी. अने एवा सारा पुत्रो उत्पन्न थवाथी ते कुळ दीपक कहेवाय छे. तेवुं महर्षिओए कह्युं छे. ॥ ७१ ॥ माटे आ व्रत प्रयत्नवडे करी मनुष्य मात्रे करवुं जोइए. आ व्रतनो महिमा मैं तमने कही संभळाव्यो छे. ॥ ७२ ॥ हे भगवान् ! शेषनाग पण तमे छो केः जेना माथा उपर आखी पृथ्वीनो भार माथे धारण करी रहेला छो. प्रद्युम्न पण तमे छो. तमने सर्व देवो नमस्कार करे छे. ॥ ७३ ॥ आ पृथ्वीनो भार उतारवा माटे तमे कच्छयावतार धारण करी पृथ्वीनुं रक्षण कर्युं हतुं ॥ ७४ ॥ अने हे बलभद्र ! अमें सत्युगमां अमारा चार अवतार धारण कर्या हता. त्रेतायुगमां त्रण, द्वापरमां बे, अने कळीयुगमां एक कलंकि अवतारने धारण करीश. ॥७५॥ तेटलांज माटे हे बलभद्र ! पुरातन मुनिश्वरो म्हारा गुणगान करे छे. माटे हे बंधु ! हुं जुदा जुदा अवतार धारण करी पृथ्वीमां आमतेम फरु छुं. ब्राह्मणना वाक्योवडे करी प्राणी मात्र मारी सेवा करे छे. ॥ ७६ ॥

म्हारा अंशरूपी ब्राह्मणो छे. अने ते म्हने प्रिय छे. तेमना प्रतापथीज दरेक कार्यो थाय छे. तेमां कंइ संशय नथी. ॥ ७७ ॥ उपर प्रमाणेनी वातोथी श्री कृष्णे बलभद्रने उपदेश कर्यो हतो. अने हे बलभद्र ! तमे म्हारी साथे आवी यमुनामां स्नान करवा गया हता. ॥ ७८ ॥ हे लक्ष्मीजी ! जे मनुष्य आ मलमासना महिमाने जाणे छे. तो पापी मनुष्यो हशे तो ते पण पोताना पापनो नाश करशे. ॥७९॥ हे कमलाक्षि ! आ एकांत रहस्यवाळी कथा तमने कही संभळावी छे. ते तमे नास्तिक आगळ कहेशो नहि कारण के. तेवा मनुष्यो तो आ कथाने मानतांज नथी. ॥८०॥ अने आ मारी वार्ता गुप्त छे. ते वात में तमने कही संभळावी छे. हवे आगळ शुं सांभळवानी इच्छा राखो छो. ते म्हने कहो. ॥ ८१ ॥ पद्मोवाच ॥ हे भगवन ! हे देवना देव ! हे पुराण पुरुषोत्तम ! हुं जे प्रश्न पूछुं तेनो उत्तर मारा उपर कृपा करी कही संभळावो. ॥ ८२ ॥ हे भगवन ! जे मनुष्यो वृद्ध छे. स्नान करतां पण बीवे छे. रोगी छे. दारिद्रवाळा छे. अने भाववडे करी कथा सांभळता न होय. व्रत करतां न होय. ॥ ८३ ॥

ब्राह्मणा दैवतंमह्यं ब्राह्मणामेसवः स्मृताः ॥ तेषां प्रसादतः सर्वमैश्वर्यं नात्र संशयः ॥७७॥ एवं चैकांत माश्रीत्य बलदेवोति बोधितः ॥ मयैव क्रीडता तत्र गोकुले यमुनातटे ॥७८॥ पद्मे श्रुतः प्रभावोयं मलमासस्य कीर्तितः ॥ यस्य श्रवणमात्रेण पातकैर्मुच्यते जनः ॥७९॥ रहस्य मिदमाख्यातं मयाते कमलेक्षिणि ॥ यस्य कस्य चिदग्रेत्वं मा प्रकाशय मानिनि ॥८०॥ पद्मोवाच ॥ भगवन देवदेवेश पुराण पुरुषोत्तमः ॥ याचेहं जगन्नाथ तदेयं मनुकंपया ॥८१॥ गुप्तेयं गृह्यवार्त्ता मेतत्त्वेवोक्ता मयाधुना ॥ पुनः किंश्रोतुमिच्छामि वदतद्वच्मि सांप्रते ॥८२॥ ये वृद्धाः स्नानभीताये रोगाकांतानुराश्रये ॥ भावेनेदं च शृण्वंति मलमास कथानकं ॥८३॥ तेषां स्नानफलं देहि सुस्नातसदृशं प्रभो ॥ समं फलं भवेत्तेषां कथा श्रवणमात्रतः ॥८४॥ श्रीभगवानुवाच ॥ येहभावेन शृण्वंति येपिसंवादमावयोः ॥ प्रातः स्नानफलं तेषां गंगातोये ददाम्यहं ॥८५॥ यथा गंगाजले स्नातस्तथा शृत्वेदमादरात् ॥ समं फल मवाप्नोति वित्तशाठ्य विवर्जितः ॥८६॥ वित्तशाठ्यं कृतंयेन श्रद्धांत्यक्ता कथानके ॥ कृता विषयवार्त्ता ये स्नातैः किं मलिम्लुचे ॥८७॥ देवान पूजितायेश्च पितरोनैव पालितो ॥ भार्यान पोषितायेन तस्यस्नानं वृथा भवेत् ॥८८॥ विप्राश्च दूषितायेन श्वश्रुश्चात्यंतपीडिता ॥ तृणहीना कृतागौर्यै तस्यस्नानेन किं फलं ॥८९॥

तेवा मनुष्योने स्नान कर्यानुं फल आपो. अने कथा सांभळता जे पुण्य थाय ते पुण्यने पण आपो. ॥ ८४ ॥ श्री भगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! आ आपणां बन्नेना संवादवाळी कथा जे मनुष्यो सांभळे छे. तेवा मनुष्योने प्रातस्कालमां गंगा नदीमां स्नान कर्यानुं पुण्य प्राप्त थाय छे.॥ ८५ ॥ जेटलुं पुण्य गंगा नदीमां स्नान करवाथी मनुष्य मात्रने थाय छे तेटलुंज पुण्य आपणा संवादनी कथा सांभळवाथी थाय छे. तेमां पैसादार होय के: भिखारी होय पण पुण्य तो सरखुंज मळे छे. ॥ ८६ ॥ हे लक्ष्मीजी ! जे मनुष्य धनवान होय अने आ व्रत करे पण जो श्रद्धा राखे नहि अने केवल विषयमांज जीव राखे तो तेमने व्रतनुं कंइ पुण्य मलतुं नथी. ॥८७॥ जे मनुष्ये देवनुं पूजन कर्युं नथी, पितृतर्पण कर्युं नथी, पोतानी स्त्रीनुं पालनपोषण कर्युं नथी तेवा मनुष्योने व्रत कर्यानुं पुण्य मलतुं नथी. ॥ ८८ ॥ जेणे ब्राह्मणने वगरवांके पीडा करी होय, सासरानुं अपमान कर्युं होय, गायनो चारो लइ लीधो होय. ॥ ८९ ॥

जे मनुष्ये कोइ दिवस श्राद्ध कर्युं नथी, महादेवनी भक्ति करी नथी, गरीब, पांगळांने दान आप्युं नथी, जीव हिंसा करवामां भय राखता नथी. ॥९०॥ हवे ज्यां आगळ कथा चालती होय, त्यां आवी कथा शुद्र सांभळे तो सांभळनार मनुष्यने कथा श्रवणनुं पुण्य मळतुं नथी. ॥ ९१ ॥ हे लक्ष्मीजी ! देहने धारण करनार मूर्ख ब्राह्मण होय तोपण तेने नमस्कार करवो, पण शास्त्रने जाणनार क्षत्रिय होय पण ते वंदनीय नथी. ॥ ९२ ॥ मनुष्य मात्रे पहेलां ब्रह्मचारी थवुं पछी गृहस्थ, पछी गृहस्थाश्रमनुं सुख भोगवी वानप्रस्थाश्रमनो धर्म पाळवो. ॥ ९३ ॥ त्यार पछी संन्यस्थाश्रममां मनुष्य मात्रे संन्यासी थवुं तेमां पण आ धर्म ब्राह्मण, क्षत्रिय, वैश्यनाज छे. शुद्रने तो अधिकारज नथी. ॥ ९४ ॥ शुं महर्षिओ कुतरानी खोपरीमां भरेलुं गंगाजळ पीशे. ! नहि केम के ! तेमना हृदयमां हुं रहेलो छुं. अर्थात जेम कुतरानी खोपरी अपवित्र छे. तेम शुद्र पण अपवित्रज छे. ॥ ९५ ॥

न श्राद्धं न शिवे भक्तिर्नदानं पंगुदीनयोः ॥ जीवहिंसा भयं नास्ति तस्य स्नानेन किं फलं ॥९०॥ शुद्रवक्त्राश्च शृण्वंति संस्कृतेन कथानकं ॥ तेषां स्नानफलं देवि भवेन्नैव कदाचन ॥९१॥ मूर्खा अपि न मन्याः स्युर्ब्राह्मणाः सर्वदेहिनां ॥ अपि शास्त्र प्रवक्तारो न वंद्या ब्राह्मणेतरे ॥ ९२ ॥ ब्रह्मचारी भवेदादौ ततो गार्हस्थ्य माप्नुयात् ॥ गार्हस्थं चानुभूयासौ विप्रो वैखानसो भवेत् ॥९३॥ ततो भवेयः संन्यासीसर्वयः सर्वदेहिभिः ॥ द्विजात् ग्रतेनाधिकारः संन्यासीत्वे कदाचन ॥९४॥ श्वकपाल गतं गांगं किं पिबंतिमहर्षयः ॥ हृदियेषांस्थितश्चाहं गंगांमत्वादृजांविदुः ॥९५॥ विप्रेवेदाधिकारो-स्ति सर्वथो नात्र संशयः ॥ वंध्यापि पूजनीयागौर्नखरी घट दोहनी ॥९६॥ वेदवाक्यं च शृण्वंति शुद्र जातेश्चये नराः ॥ नरके ते गमिष्यंति भ्रातृ-पितृ पितामहैः ॥९७॥ वेदार्थं वेदवाक्यं वा शूद्राच्छ्रुत्वा च ये नराः ॥ इमां कथां ये शृण्वंति तेषांनो स्नानजं फलं ॥९८॥ प्रत्युतनरकं तेषांमद्वाक्योल्लं-घिनां नृणां ॥ मूर्खादपिद्विजात् श्राव्या कथा मोक्षफल प्रदा ॥ ९९ ॥ ये शृण्वंति कथानकं प्रतिदिनं स्नात्वा जले निर्मले ध्यात्वामां भवबंधनाश करंस्तु त्वारविं भक्तितः ॥ दत्वानिर्मलमानसेन सघृतं कांसस्यपात्रं मुदा तेषामंते विधावहं गरुडगोमोक्षंप्रदास्येऽमुत ॥१००॥ इति श्रीपुराणसंहितायां मलमास महात्म्ये लक्ष्मीमाधव संवादे षष्ठोऽध्यायः ॥६॥

अने ब्राह्मणने वेदनो अधिकार छे ते पूजनीय छे. तेमां कंइ संदेह नथी कारण के: जेम वांझणी गाय होय ते पण पूजनीय कहेवाय छे, पण गधेडी घणां बच्चावाळी होय छतां पण ते कंइ पवित्र कहेवाती नथी. ॥ ९६ ॥ अने अधिकार विनाना शुद्रो जो वेदने सांभळे तो तेवा शुद्रो पोताना कुटुंब साथे नरके जता हवा. ॥ ९७ ॥ जे मनुष्य वेदनो अर्थ, वाक्य, शुद्र पासेथी सांभळे छे. तेवा मनुष्योने स्नान कर्यानुं पुण्य प्राप्त थतुं नथी. ॥ ९८ ॥ पण, तेवा मनुष्यो तो नरकमांज जाय छे. अने मारा वाक्यनुं उल्लंघन करनार पण नरकमांज जाय छे. अने हे लक्ष्मीजी ! जे मनुष्य मूर्ख ब्राह्मण पासेथी मारी कथा सांभळशे. तेवा मनुष्यो मोक्षने पामशे. ॥९९॥ जे मनुष्य पवित्र जळमां स्नान करी,शुद्ध मनथी कांसाना पात्रनुं दान करशे,अने कथा सांभळशे, संसारबंधन नाश करवा मारुं स्मरण करशे. तेवा मनुष्योने अंतिम समये हुं गरुड उपर आवी मोक्षपदने आपुं छुं. ॥ १०० ॥ ए प्रमाणे श्रीमत्पुराण संहितानो मलमासना महात्मनो लक्ष्मी माधवना संवादवाळो छट्टो अध्याय पुरो. ॥ ६ ॥

श्रीरुवाच ॥ हे भगवन ! मारा संदेहनो नाश करवा हुं तमने फेरथी प्रश्न पुछुं छुं केः जेम समुद्रमांथी नौका माणसने तारे छे. तेवी रीते तमे मारा संदेहनो नाश करो. ॥ १ ॥ जे ब्राह्मण पूजनीय छे. तेज ब्राह्मण. ब्राह्मणोमां पूजनीय छे केः नहि तेनो म्हने भ्रम थाय छे. तो ते वात म्हने कही संभळावो. ॥ २ ॥ अने आकाशथी कोइ वस्तु उंची नथी. तेम रसातलथी कोइ वस्तु नीची नथी. तेमज मीठाथी कोइ वस्तु खारी नथी. ॥ ३ ॥ सुंदर स्वादवाळुं दुध गायना स्तनमांथी नीकळेलुं छे तेना सिवाय मीठुं दुध कोइ नथी. अहिंसाथी मोटो बीजो धर्म नथी. अने मोक्षथी उंचो कोइ मार्ग नथी. ॥ ४ ॥ स्त्री करतां कोइ बीजो भोग्य पदार्थ नथी. पण आ भोग संसारी मनुष्यो माटे छे. पण वैरागी माटे नथी तेथी हे विश्वेश ! जन्म मरणथी, वधारे दुःख बीजुं कंइ नथी. ॥ ५ ॥

श्रीरुवाच ॥ भगवनपुनरेवाहं संदेहं तनुमुयता ॥ त्वन कृपासिंधुमामाद्ययं मनोनौ कयामिय ॥१॥ तवचेद्ब्राह्मणा वेद्या मान्या पूज्याश्च सर्वदा ॥ ब्राह्मणैर्ब्राह्मणाः पूज्यावानवात्रभ्रमाम्यहं ॥२॥ नोश्वेराकाशतः कांतनीचंचैवरसातलात् ॥ नक्षारंलवणान्नाथ नपेयादमृतं परं ॥३॥ मधुक्षीरंगोस्तनीभ्यो मधुरं न विदुः परं ॥ नाऽहिंसातः परोधर्मो न मोक्षात्फलमुत्तमं ॥४॥ न भार्यायाः परोभोगो विषयासक्तचेतसां ॥ न दुःखं जन्ममरणात् परं विश्वविभावन ॥५॥ परनिंदा विलोपत्वात् परंमौनं न विद्यते ॥ सर्वेषामेव देवानामिंद्रो नास्तियथा परः ॥६॥ सर्वेषामृषिवर्याणां नास्तिसन चतुष्टयात् ॥ यथैव देवदेवेषु पूज्योमान्यो महेश्वरः ॥७॥ भूवनेशेषु सर्वेषु विधिः पूज्यतयाधिकः ॥ कोटि ब्रह्मांड नाथानां तथाराध्यो भवान् किल ॥ ८ ॥ यत्पाद संश्रयाहं वै रचामि सकलं जगत् ॥ पालयामि धनेनाहं संहरामिदरिद्रतः ॥९॥ पुण्यात्मनां गृहेवा सं करोमि सहवेल्वया ॥ दुष्टानां नैसतीभूत्वा गेहे दुःखं दाम्यहं ॥१०॥ पापिष्ठानां गृहेस्थित्वा मुनुनामह फल्गुवै ॥ पापे प्रीतिं विधायाहंतेषां मुंचामिवैगृहं ॥११ एतदन्यश्च विश्वेश त्वत्पादाब्ज निषेवणात् ॥ करोमिनिर्भयानाथ तस्मात्वत्तोधिकोस्तिकः ॥१२॥ एवं भूतेस्त्वमे वेत्थं पूर्वमां प्राहतत्ववीत् ॥ ब्राह्मणामेऽसत्र इति पूज्यामान्याश्च सर्वदा ॥१३॥ सत्यवक्तात्वमेवासि मच्छ्रद्धावचसितत्र ॥ अहंत्वयोक्तं देवेशत्वत्प्रमादेनपालये ॥१४॥

बीजानी निंदा करवी नहि. तेज मौनव्रत धारण कर्युं कहेवाय छे. दरेक देवना मध्ये इंद्र समान कोइ देव नथी. ॥ ६ ॥ दरेक ऋषियोमां सनक सौनकादि सिवाय कोइ श्रेष्ठ ऋषि नथी. अने दरेक देवमां पूजनीय महेश्वर छे. ॥ ७ ॥ अने भूवनेशोमां ब्रह्मा छे. तेमज हे भगवन् ! तमे तो करोड ब्रह्मांडना देवना पण देव छो. ॥ ८ ॥ जेना चरणकमलना आश्रयमां रही सकल जगतनी रचना करुं छुं. अने संसारना मनुष्योनुं पालन, पोषण, अने संहार पण करुं छुं. ॥ ९ ॥ हे लक्ष्मीजी ! पुण्यशाळी मनुष्योना घेर हुं तमारी साथे वास करुं छुं. अने दुष्टात्माने घेर दुःख आपी रहुं छुं ॥ १० ॥ हुं पापी मनुष्योने घेर रही परस्त्रीगमनादिरुप कामनाथी पापनी प्रीति करावुं छुं. अने तेम करी ते पापी मनुष्योनो नाश करुं छुं ॥ ११ ॥ हे नाथ ! तमारा चरणकमलनुं सेवन करी आ दरेक कामने हुं करुं छुं. तेथी तमाराथी उंची पदवीवाळो कोइ नथी. ॥ १२ ॥ हे भगवन् ! उपर कह्या प्रमाणे तमे गुणना भंडार रुपछो. अने तमे आगळ कही गया छो केः ब्राह्मणो म्हने म्हारा प्राण करतां अधिक व्हाला छे. अने पूजवालायक छे. ॥ १३ ॥ हे कृपालु ! सत्य बोलनार ! तमे पोतेज छो. म्हारी श्रद्धा तमारामांज छे. तमे कहेला एक, एक, शब्दने हुं प्रसादि रुपे मानुं छुं. ॥ १४ ॥

हे नाथ ! हुं तो फक्त तमारा चरण कमळनी दासी छुं. तमने जेवा ब्राह्मणो प्रिय छे. तेमने हुं नमस्कार करुं छुं. पण हे भगवान ! हुं जे प्रश्न पूछुं. तेनो उत्तर म्हने कृपा करीने कहो. ॥ १५ ॥ हे प्रभु ! ब्राह्मणोने दान आपवाथी, पुजन करवाथी, भोजन करावबाथी, वस्त्रदान करवाथी. ॥ १६ ॥ आसन बेसवा आपवाथी, तेमना बोलेला वचनो पाळवाथी, अलंकारनुं दान आपवाथी, शय्यादान आपवाथी. ॥ १७ ॥ सर्वोपस्करसहित घरनुं दान आपवाथी, गोदान आपवाथी. ॥ १८ ॥ कुवा, वाडी, सहित भूमिनुं दान, अने पांचे पर्वमां (अमास, बे बारसो, व्यतिपात, वैधृट,) ब्राह्मणोने ब्रह्मभोजन करावबाथी ॥ १९ ॥ चंदन, अक्षत, पुष्पना अर्घ्यवडे करी पुजन करवाथी, धान्यसहित क्षेत्र (खेतर)नुं दान करवाथी मनुष्य मात्र कया फळने पामतां हशे ॥ २० ॥ तेमज हे भगवन ! तमारी प्रीतिने अर्थे वस्त्रसहित पाणीथी भरेला घडानुं दान करवाथी, पुस्तकनुं दान करवाथी. ॥ २१ ॥ महाभारत हाथे लखी सुपात्र ब्राह्मणने दान आपवाथी, सारां पोथी बांधणानुं दान करवाथी. ॥ २२ ॥

अहंतुकिंकरीनाथतव पादरजोर्थिनी ॥ तव चेद्ब्राह्मणा वंद्यास्तेषां पादान्नमाम्यहं ॥१५॥ किं फलं पूजने तेषां दाने तेषां च किं फलं ॥ किं तेषां भोजनेदत्ते वस्त्रेदत्ते च किं फलं ॥१६॥ किं तेषा मासने दत्ते किंतद्वाक्यानुपालने ॥ किं तेषां भूषणे दत्ते किंशैय्यादानतो भवेत् ॥१७॥ तेषां किंमंदिरे दत्ते सर्वोपस्कर संयुते ॥ गोप्रदानेप्रदत्ते किं तेषांत्वाद्गत चेतसां ॥१८॥ किं फलं भूमिदानेन सकूपारामभूषिते ॥ पंचपर्वसु किं पुण्यं तेषां भोजनदानतः ॥१९॥ अर्घ्यपाद्यादि दाने च तेषां किं पुण्यमुच्यते ॥ सस्य क्षेत्र दाने च विप्राणां किं फलं भवेत् ॥२०॥ घटमोदकदानेन सवस्त्रंत्वं जनेच्युतः ॥ किं फलं जायते नृणां किंवापुस्तक दानतः ॥२१॥ भारतस्य महादाने लेखयित्व सुपात्रकैः ॥ सवस्त्रेण च संवेष्टय दत्वा किं फलमाप्नुयात् ॥२२ पुस्तकस्य प्रदानेन पूर्वोक्तानां तथैवच ॥ कीदृशी दक्षिणादेया मलमासे विशेषतः ॥२३॥ कंन्यादाने च किंदेयं गोदाने समलंकृते ॥ श्रीमद्भागवते दत्ते कादेयापरिदक्षिणा ॥२४॥ ब्राह्मे वैष्णवे च शैवेलिंगे च गारुडे ॥ नारदीये भागवते चाग्न्येप्ये स्कंद संज्ञिके ॥२५॥ भविष्ये ब्रह्मवैवर्ते मार्कंडेये च वामने ॥ वाराहे च तथामात्स्ये कौर्म्ये ब्रह्मांड संज्ञिके ॥२६॥ एतान्यष्टादशप्रेष्ट पुराणानि महांति च ॥ अन्यान्युपपुराणानि षट्त्रिंशत्संख्ययाविदुः ॥२७॥ तेषां कालिपुराणांवैवायवीयं तथा जगुः ॥ गाणेशं च तथा सौरं दैव्यं देवीप्रभावजं ॥२८॥ पुराण संहिताख्यं च यदितिहास संज्ञितं ॥ अन्यान्युपपुराणानिवाशिष्टादिनिवैजगुः ॥२९॥

अने ते उपर कहेला पुस्तक उपर दक्षणा केवी, केटला प्रकारनी आपवी ते म्हने कहो. ॥ २३ ॥ कन्यादान तथा गोदानमां, श्रीमद्भागवतना दानमां दक्षणा केटली आपवी. ॥ २४ ॥ तेमज ब्रह्मपुराण, विष्णुपुराण, शिवपुराण, लिङ्ग पुराण, गरुडपुराण, नारदीपुराण, भागवतपुराण, अग्निपुराण, स्कंधपुराण. ॥ २५ ॥ भविष्यपुराण, ब्रह्मवैवर्तपुराण, मार्कंडेयपुराण, वामनपुराण, वराहपुराण, मत्स्यपुराण, कुर्मपुराण, ब्रह्माडपुराण. ॥ २६ ॥ आ अढार पुराणो छे अने ते सिवायना बीजा छत्रिस पुराणो छे. ॥२७॥ ते दरेकमां कालिकापुराण, वायुपुराण, गणेशपुराण, सूर्यपुराण, देवीपुराण, श्रेष्ठ छे. ॥२८॥ जे इतिहासना नामथी ओळखाय छे. अने बीजा वशिष्ठादिपुराण छे. ॥ २९ ॥

हे भगवान ! अढार पुराणने बनावनार ऋषियो, मनु, पराशर, अत्रि, वसिष्ठ, गौतम ॥ ३० ॥ जांबालि, अंगिरा, गर्ग, गालव, गोभिल, पाराशर, सुमंत, शंख, ॥ ३१ ॥ नारद, हारित, विश्वामित्र, भृगु, अने धौम्यादिऋषियोंये पुराणने बनाव्या छे ॥ ३२ ॥ उपर कहेला पुराणोमां तथा शिक्षा कल्पतरु, व्याकरण शास्त्र, ज्योतिषशास्त्रना दानमां दक्षिणा केटली मूकवी. ॥ ३३ ॥ हे भगवान ! वेद, तथा छंदो ते तमारा अंगो छे. तेनुं दान करवाथी मनुष्य मात्र केवा प्रकारना पुण्यने पामतो हशे. ॥ ३४ ॥ तेमज ऋग्वेद, यजुर्वेद, सामवेद, अथर्ववेद, आ चारे वेदनुं सत्पात्रे दान करवाथी. ॥३५॥ अने उपवेद एटले आयुर्वेद, गंधर्ववेद, धनुर्वेद, अर्थशास्त्र, आ बधा उपवेद उपर केटली दक्षिणा आपवी. तेमज रामायणनुं दान करवाथी, मनुष्य मात्र केवा प्रकारना पुण्यने पामता हशे. ॥ ३६ ॥ सारा सारा स्तोत्रनुं दान करवाथी. अने आदित्य हृदयना पाठनुं दान करवाथी. मनुष्यो केवा सुखने पामता हशे. ॥ ३७ ॥ सप्तशति, गीता, विष्णुसहस्र, अने व्रतराजनुं दान करवाथी. ॥ ३८ ॥

अष्टादशापि स्मृतयो यामन्वाद्या प्रकिर्तिताः ॥ मनुः पराशरोंत्रिश्च वशिष्ठो गौतमस्तथा ॥ ३० ॥ जांबालिरंगिरोगर्गो गालवो गोभिलस्तथा ॥ पाराशरं सुमंतुश्च शंखश्च लिखितस्तथा ॥ ३१ ॥ नारदस्त्वथहारितो विश्वामित्रस्तथा भृगुः ॥ अन्येधौम्यादयो नाथ संतिवेस्मृतिकारका ॥३२॥ तासां स्मृति प्रदानेषु दक्षिणायां च किं फलं ॥ शिक्षा कल्पे व्याकरणं नैरुक्तज्योतिषं तथा ॥३३॥ छंदांस्येमानिचांगानि वेदानामिति मानद ॥ विप्रेभ्यो तेषु किं फलं प्राप्यते नृभिः ॥३४॥ ऋग्वेदोथयजुर्वेदः सामवेदोथथर्वणः ॥ तेषां प्रदाने किं पुण्यं सत्पात्रेददतां नृणां ॥३५॥ उपवेदा इमे तेषां कादेयो परिदक्षिणा ॥ रामायण प्रदानेन किंपुण्यं प्राप्यते नरैः ॥३६॥ पुण्यपाठ प्रदानेन स्तोत्राणां दानतो हरेः ॥ सूर्यपाठ प्रदानेन किं सुखं प्राप्यते नरैः ॥३७॥ सप्तशत्याः प्रदानेन गीतापाठ प्रदानतः ॥ सहस्रनाम दानेन स्तवराज प्रदानतः ॥३८॥ मनुस्मृति प्रदानेन गजेन्द्रमोक्षदानतः ॥ वेदांतग्रंथ दानेन किंफलंकाच दक्षिणा ॥३९॥ अश्वदाने च किं पुण्यं महिषादान तथ किं ॥ वृषभस्य प्रदानेन किं फलं मोक्तं सूरिभि ॥४०॥ दासिदास प्रदानेन मौंजि बंधकृते न च ॥ विप्रस्यापि विवाहेन किं फलं माप्नुयान्नरः ॥४१॥ तुलस्यास्य विवाहे च नीलो द्वाहेन वै प्रभो ॥ अश्वत्थमौंजि करणेरंकानांथांधपोषणे ॥४२॥ कृते सत्यपुरिस्थाने स्नानेचसर्वदा जलैः ॥ गयापिंडे प्रदानैन किंफलं प्राप्यतेहरे ॥ ४३ ॥ स्नानेनसाभ्रमन्याश्च महिसागरसंगमे ॥ रेवास्नानेन च किं पुण्यं प्रभासेस्नान दानतः ॥ ४४ ॥

मनुस्मृति, गजेंद्र मोक्षनुं आख्यान, वेदांतना ग्रंथोनुं दान करवाथी. ॥ ३९ ॥ अश्वनुंदान, बळदनुंदान, भेंसनुंदान करवाथी मनुष्य मात्रने ऋषियाए केवुं पुण्य मळे तेवुं कह्यं हशे ते म्हने कहो. ॥ ४० ॥ दासिदास आपवाथी, दासि पुत्रने मौंजिबंधन क्रिया करवाथी, ब्राह्मण पुत्रने परणावी आपवाथी ॥ ४१ ॥ तुळशिनो विवाह करवाथी, वृषोत्सर्ग करवाथी, पींपळाने यज्ञोपवित आपवाथी, आंधळां, पांगळां मनुष्योनुं पालन पोषण करवाथी. ॥ ४२ ॥ पवित्र जळमां स्नान करवाथी, गयाजीए पिंडदान करवाथी. ॥ ४३ ॥ साबरमति तथा महासागरमां, नर्मदा, तथा प्रभासपाटणमां, स्नान करवाथी. ॥ ४४ ॥

हे भगवान ! वळी द्वारकामां दर्शन करवाथी, गोदावरी, सरस्वति, कावेरीमां स्नान करवाथी ॥४५॥ पुष्कर तीर्थमां पहेलवहेला स्नान करवाथी यमुना, सिंधु नदीमां स्नान करवाथी, ॥४६॥ अने त्यां आगळ सनातन लिंग छे एवा हरिद्वारमां केदारेश्वर आगळ स्नान करवाथी, ॥४७॥ काशीमां काशिविश्वनाथ महादेव छे अने गंगा नदी छे. तेना करतां पण महादेवना दर्शननुं पुण्य विशेष करी कहो ॥४८॥ वैद्यनाथ, महेश्वर, त्र्यंबकेश्वर, रामनाथ प्रणवेश्वर, ॥४९॥ नागेश्वर, कोटेश्वर महादेवमां व्यास पुराणिनुं पुजन करवाथी कयां फल मळे. डाकिन्यादि देवनादेव भीमनाथ महादेवनी विधिपुर्वक पूजा करवाथी मनुष्यो केवां फळने पामतां हशे. ॥५१॥ नर्मदाना निर्मल क्षेत्रमां कुबेरभंडारि छे, सोमेश्वर, महाकाली, महालक्ष्मीः महासरस्वति तथा अम्बिका. ॥५२॥ वेदव्यास. सुखदेवजी. सत्यश्रृंग वीगेरे महादेवीनुं पुजन करवाथी. ॥५३॥

द्वारकादर्शनंपुण्यं किंस्यान्नृणां वदस्वमे ॥ गोदावर्यां च कावेर्यां सरस्वत्यां तथानघ ॥ ४५ ॥ पुष्करे प्रथमेतीर्थे यमुनास्नान दानतः ॥ सिंधुसागरजे तीर्थेनारायणसरस्सुच ॥४६॥ हरिद्वारेच किं पुण्यंयत्रलिंगंसनातनं ॥ केदारेश्वरमंतं च तत्रस्नानेनकिंफलं ॥४७॥ वाराणस्यांमहादेवो विश्वेशोयः समर्चितः ॥ तेषांफलंविशेषेणवक्तव्यंजान्हविभवं ॥४८॥ वैद्यनाथंसमर्चापि तथाघुष्मेश्वरंहरं ॥ त्र्यंबकरामनाथंच प्रणवेशमिन्युतः ॥४९॥ नागेशंदारुकाटव्यासंपूज्यकीदृशंफलं ॥ सोमनाथंसदापूज्यप्रभासेकिंफलंभवेत् ॥५०॥ डाकिन्यां देवदेवंच भीमाशंकरमहेश्वरं ॥ संपूज्यविधिवद्देवंकिंफलंप्राप्यतेजनैः ॥५१॥ नर्मदानिर्मले क्षेत्रेश्रीकुबेरमथेश्वरं ॥ सोमेशशेषमुत्यंचनंदानंदेतथांबिके ॥५२॥ वेदव्यासंशुकंचैवसत्यांसंपूज्यकिंफलं ॥ सत्यश्रृंगंमहादेवीपूजयित्वा चकिंफलं ॥५३॥ महालक्ष्मींपूजयित्वा कोल्हापुरनिवासिनीं ॥ अर्बुदाचलमध्यस्थामंबांपूज्यचकिंफलं ॥५४॥ श्रीनाथदर्शनेकिंस्याद्वैष्णवानांमहत्फलं ॥ उत्कंटेश्वरदेवस्यपूजनेकिंफलंस्मृतं ॥५५॥ अन्यान्यपिमहातीर्थान्यासंभूमौजनार्दनः ॥ संतिसर्वाणितान्येवनमयोक्तानियानिवै ॥५६॥ सूतउवाच ॥ एवं प्रश्न सम्मुहंसाकृत्वाविष्णुंप्रतिरमा ॥ प्रसन्नवदनातस्थौकांक्षंत्युत्तरमीश्वरात् ॥५७॥ मेघश्यामश्चतुर्बाहुः पीतांबरधरोहरिः घनगंभीरयावाचा प्रसन्नाम्योजगादतां ॥५८॥ श्री भगवानुवाच ॥ धन्यासिकृतकृत्यासिपद्मेपद्माक्षिणिप्रिये ॥ दास्यामितववासार्थविशालंहृदयंमम ॥५९॥

तेमज कोल्हापुरवाळी, महालक्ष्मी, आरासुरि (अंबाजी)नुं पूजन करवाथी मनुष्यो केवा फळने पामतां हशे तेमने कहो. ॥ ५४ ॥ हे भगवान ! श्रीनाथजीना दर्शन करवाथी, अने उत्कंटेश्वर महादेवनुं पूजन करवाथी, ॥ ५५ ॥ हे जनार्दन ! ते सिवायना आ पृथ्वी उपर घणांज तीर्थो छे. ते दरेकमां स्नान करवाना महिमाने कही संभळावो. ॥ ५६ ॥ सूतउवाच ॥ हे रुषियो ! आवा प्रकारना लक्ष्मीजीना प्रश्नने सांभळी, आनंदवाळा मुखथी लक्ष्मीजी भगवानना उत्तरनी राह जोता हवा. ॥ ५७ ॥ हवे श्री भगवान् पोते मेघना समान आकृतिवाळा, चार हाथवाळा पीळा पीतांबरने धारण करनारा, गंभीरवाणिवडे लक्ष्मीजी प्रत्ये कहेवा लाग्या. ॥५८॥ श्रीभगवानुंवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! तमने धन्य छे, केः उपर प्रकारना प्रश्नरुपी भारने तमे मारा उपर मूकेलो छे. ते बधा प्रश्न तमे लोकोपकार अर्थे पूछेला छे. ते हुं जाणुं छुं. ॥ ५९ ॥

हे लक्ष्मिजी ! तमे पुछेला प्रश्न सांभळी म्हने घणोज आनंद थयो छे. ॥६०॥ हे देवि ! म्हने तमारा विना कोइ प्रीय स्त्री नथी. अने हवे तमारा पुछेला प्रश्ननो उत्तर हुं तमने कहुं छुं. ते तमे सांभळो. ॥ ६१ ॥ हे लक्ष्मीजी ! तमे लोकोपकार वास्ते आ प्रश्नो पुछया छे. अने मनुष्य मात्रना उपर परोपकार वास्ते आ प्रश्नो पुछया छे. अने मनुष्य मात्रना उपर परोपकार करवो ते वधारे श्रेष्ठ छे. ॥ ६२ ॥ हवे तमे पुछेला प्रश्ननो जवाब मारा सिवाय कोइ आपे तेवुं नथी. ॥ ६३ ॥ हे साध्वि ! तमे शास्त्रनेयुक्त घणांज प्रश्नो कर्या छे. तेनो उत्तर एकाग्र मनवडे करी सांभळो. ॥ ६४ ॥ मोक्षनी इच्छा राखनार मनुष्ये मारी कथामां ध्यान आपवुं. बीजा कशायमां जीव राखवो नहि. नहितर कथा सांभळवी नहि. ॥ ६५ ॥ ज्यां कथा सांभळीए त्यां एकाग्र मनवडे करी कथा सांभळी मनमां स्मरण करवुं. तेम करवाथी मनुष्य मात्र मोक्षने पामता हवा.

अद्य प्रभृतितन्वंगि प्रोकान्वयेति वचनं मम ॥ श्रुत्वाज्ञात्वा रहस्यार्थं प्रीतोहं कमलेक्षणः ॥६०॥ त्वत्समानास्ति मे प्रीता भार्यासुवरवर्णिनि ॥ त्वयायेमां कृताः प्रश्नास्तान वदाम्यानुपूर्वशः ॥६१॥ लोकोपकृतये देवित्वयोक्तं साधुवल्लभे ॥ परोपकारोहि ममकांते चात्यंत वल्लभः ॥६२॥ प्रश्नभारो महान देविनिक्षिप्तो मयिनेधुना ॥ तस्यभारं न कोप्यत्र गर्तेमां विनानरः ॥६३॥ यदि प्रश्नाः कृताः साध्वि बहुशः शास्त्रसंमताः ॥ तदात्वेकाग्रया बुध्या श्रोतव्याः सांप्रतं प्रिये ॥६४॥ कथायाः श्रवणे श्रद्धा कर्तव्यामुक्ति मिच्छुभिः ॥ नान्यत्रदीयते चित्तं तदाश्रोतावदेदले ॥६५॥ कथायां श्रूयमाणाया मेतानिस्यजतितुयः ॥ कथा श्रवणजं पुण्यं गृहीत्वामोक्ष माप्नुयात ॥ ६६ ॥ मुक्ताफलानां हारेण कपिकंठगतेन किं ॥ येनकांते तव श्रेष्ठी मध्यस्थेन विराजीतः ॥६७॥ नवनैयतः किंस्याद्गर्धभानां मुखंगते ॥ अथाग्रे निर्मलेकांते दर्शिते दर्पणे च किं ॥६८॥ बधिराग्रे यथागानं षट्त्रिंशद्रागसंभवं ॥ न शोभते विशेषज्ञे गानकर्त्ता यतोजडः ॥६९॥ एवं मानिनि मूर्खाग्रे शास्त्रं वाच्यं न को विदैः ॥ अधोवियतिपत्रासो वस्त्योमक्ष्यति तन्मुदा ॥७०॥ लोकानां बोधनार्थायमयोक्तमाख्यिदेदिरे ॥ द्वात्रिंशल्लक्षणैः कांते संयुता सिकलान्विते ॥७१॥ कथायां वाच्यमानायां जलेपेयं न मध्यतः ॥ अध्यायां तेतूपानेन पेयं स्यान्नात्रसंशयः ॥७२॥

जेम वांदराने मोतिनी माळा गळामां नाखीये तो ते, तोडीने फेंकी दे छे. तेम मुर्ख माणसने पण आ कथाथी ज्ञान थतुं नथी. ॥ ६७ ॥ जेम गधेडाने सारा धान नकामाज लागे छे. अने आंधळाने सारुं दर्पण नकामुं छे. तेम मूर्ख माणसने आ शास्त्र नकामुं छे. ॥ ६८ ॥ बहेरा माणस पासे छत्रिस प्रकारना गायनो नकामाज छे. अने तेज गायन गानारो पाछो वधारे गानारा माणस पासे नकामो छे. (जड छे) ॥ ६९ ॥ एवी रीते हे लक्ष्मीजी ! मूर्ख माणस पासे शास्त्रने जाणनार विद्वान पुरुषे कथा कहेवी नहि. अने कदाच संभळावे तो, ते तो भेंस पासे भागवत जेवुं माने छे. ॥ ७० ॥ पण मनुष्य मात्रने बोध करवा मारुं म्हारी बत्रिसकळानुं वर्णन करवुं. ॥ ७१ ॥ हवे ज्यां आगळ कथा सांभळता हइये अने कथानी वच्चमां तरस लागे तो पाणी पीवुं नहि. पण कथा पुरी थाय त्यारेज पीवुं. ॥ ७२ ॥

हे लक्ष्मीजी ! कथा सांभळता कोइ प्रश्न समजाय नहि तो पुराणिने वचमां प्रश्न पुछवो नहि. पण कथा पुरी थया पछी पुछवो. ॥७३॥ अने कदाच प्रश्न पुछ्यो अने पुराणिथी तेनो उत्तर न अपाय तो मान भंग कर्युं कहेवाय तेथी करी एक ब्रह्महत्यादि कर्यानुं पाप लागे छे ॥ ७४ ॥ हवे कथानी वचमां म्लेच्छ भाषा सांभळवी के बोलवी नहि. विषयनी वार्ता पण करवी नहि ॥ ७५ ॥ पण केवल श्रद्धापूर्वक जे कंइ दान थाय ते करी एकाग्र मनवडे करी शरीरने ढांकी पग पछाडया वगर कथा सांभळवा बेसवुं. ॥ ७६ ॥ हाथमां सुंदर माळा लइ गुरुए आपेला मंत्रथी भगवाननुं स्मरण करी कथा सांभळवी पुराणिथी नीचा आसन उपर बेसवुं. अने ते पलांठीवाळी बेसवुं नहि. ॥ ७७ ॥ पुरुषोए माथे पाघडी मूकी होय ते तथा खर्पासना बटण काढी नांखवा. हाथमां हथियार होय तेने भोंय उपर मूकवा. सुगंधीयुक्त पुष्पने पण पासे राखवा नहि. कारण के: तेनाथी जीव कथामां रहेतो नथी. ॥७८॥

कथायां कथ्यमानायां पूर्वपक्षो न विद्यते ॥ संदेहशांति रेकांते कर्तव्या वाचकेनसा ॥७३॥ ब्रह्महत्या समं पापं द्विजोपमाननो भवेत् ॥ प्रत्युत्तरा समर्थश्चेद्वक्ता मध्ये सभासदां ॥७४॥ कथामध्येन वक्तव्यं यवनानां वचः सदा ॥ विषयाणां तथा वार्ता न कर्तव्या कदाचन ॥७५॥ मौनंकृत्वा दशोदत्वा विमकृत्वा स्थिरं मनः ॥ वपुः सर्वांयवस्त्रं च पादंहत्या न कंचन ॥७६॥ शुभां मालां गृहीत्वा तुस्मरेन्मंत्र गुरुपदं ॥ उच्चासनेनचासव्यं न कुर्यात् पादबंधनं ॥७७॥ शिरोष्णीशं परित्यज्य त्यक्ता दुरुपकंचुकं ॥ शस्त्रं वापि परित्यज्य पुष्पवासं परित्यजेत् ॥७८॥ स्वासने समुपाविष्टे व्यासे वेदविदां-वरे ॥ प्रणम्यदंड वद्भूमौपश्चात् स्वासनमाश्रयेत् ॥७९॥ पुस्तकं परिपूज्यादौ क्षिप्तानत्र च दक्षिणां ॥ प्रदक्षिणां प्रकुर्वीत व्यासंसं पूज्यनित्यशः ॥८०॥ वासोलं करणं चारु स्वन्नं क्षीरंफलंजलं ॥ मांष्या-वा व्यासरुपाय ददाति सा दिवं व्रजेत् ॥८१॥ कथायां वाच्य मानायां पत्रे संनिहिते करे ॥ केन चिदपिक्रोधस्तुन कर्तव्यःसुतादिषु ॥८२॥ यावत्कथा समाप्येत तावद्विज्येतयोद्विजं ॥ चामराभ्यां विज्यमानो विमानस्योदिवं व्रजेत् ॥८३॥ कथकाकायच तांबूलं सलवंगंतुयोर्प-येत् ॥ स्वर्गभोगसुखं चेह ददामि विपुलंधनं ॥८४॥ शुभान्नैः शाकपाकाद्यैर्यासंभुंजीतयोजनः ॥ योजनेन विमानेन वैकुंठेन्ये व्रजेत् पुमान् ॥ ८५ ॥

हवे ज्यां आगळ कथा वांचनार व्यास बेठा होय तेमनी पासे जइ साष्टांग नमस्कार करी पछी पोताना आसन उपर बेसवुं. ॥ ७९ ॥ हवे ज्यां आगळ कथा सांभळवा जइए त्यां पहेलां तो पुस्तकनी पुजा करवी. ते पछी पुस्तक उपर पातानी श्रद्धापुर्वक दक्षिणा मूकी हंमेशां व्यासनी प्रदक्षिणा करी कथा सांभळवी. ॥ ८० ॥ हे लक्ष्मीजी ! जे मनुष्य व्यासने, वस्त्र, सारां अनाज दूध, फळ, फळादि वीगेरे मारुं स्मरण करी आपे छे. तेवा मनुष्यो वैकुंठने पामता थया ॥ ८१ ॥ ज्यारे कथा वांचवानो टाइम (आरंभ) थाय. ते वखते कोइना उपर मन राखवुं नहि. अने कथानी वचमां छोकरुं रुदन करे तोपण तेना उपर क्रोध कर्या वगरज कथा सांभळवी. ॥ ८२ ॥ ज्यां सुधी पुराणि कथा संभळावे त्यां सुधी तेमने वीझणावडे करी पवन नाखवो जोइए. कारण के: तेम करवाथी मनुष्य मात्र मारा पदने पामता हवा. ॥ ८३ ॥ कथा वांचनार पुराणिने जे मनुष्य तांबूल, (पान) लवींग, काथो वीगेरे आपे छे, तेवा मनुष्योने घणुंज धन, धान्य, हुं आपुं छुं. अने स्वर्गमां पण सुख आपुं छुं. ॥ ८४ ॥ वळी हे लक्ष्मीजी ! सारा, सारा, शाकभाजी, अनाज, जे मनुष्य व्यासने आपे छे. तेवा मनुष्यो म्हारा मोकलेला विमानमां बेसी अने वैकुंठमां आवता हवा. ॥ ८५ ॥

हवे कथा सांभळनार श्रोताजनने जे वस्तु वधारे प्रिय होय अने तेज वस्तु जा व्यास पुराणिने आपे छे. तो हुं तेने हे लक्ष्मीजी सोगणुं पुण्य आपुं छुं. ॥ ८६ ॥ कथा सांभळ्या पछी जे मनुष्य व्यासनुं अपमान, अगर तो निंदा करतो नथी. तेवा मनुष्यो नरकने पामता नथी. ॥ ८७ ॥ कारण केः हे लक्ष्मीजी ! संसाररुपी समुद्र तरवा सारु व्यास पुराणिने में नौका (वहाण) रुप बनाया छे. अने तेमना मुखथी कथा सांभळी मनुष्य मात्र मोक्षने पामता हवा. ॥ जे मनुष्यो व्यासनी मर्यादा राखे छे तेवा मनुष्यने कथा सांभळ्यानुं फळ मळे छे. अने जे मर्यादा राखता नथी तेवा मनुष्यो नरके जता हवा. ॥ हे लक्ष्मीजी ! मनुष्य रुपने धारण करनार हुं पोतेज व्यास छुं. तेमां कंइ संदेह नथी. ॥ ९० ॥ सूतउवाच ॥ हे ऋषियो ! भगवानना उपर प्रमाणेना वचन सांभळी लक्ष्मीजीए हास्य करतां वस्त्र, कुंडळ, केयूर, कीरिट, मुगट, कटक. ॥ ९१ ॥

यद्यदिष्ट तमंल्लोकेतद्दायाय समर्पयेत् ॥ ततः शतगुणं सर्वतस्मैदास्याम्यहंपुमान ॥८६॥ व्यासावमानने येनकृतं श्रुत्वा कथानकं ॥ न कंपदयंति पापं नां योनिंप्राप्तं न तंजनाः ॥८७॥संसारसागरं तर्तुं व्यासो नौकामया कृताः ॥ मत्कथाश्रवणेनैव लोकानां मोक्षदायकः ॥८८॥ कुर्याद्रासस्य मर्यादांचैत्तदा फलमाप्नुयात् ॥ अमर्यादाकृतायेन तस्य पुण्यं न जायते ॥८९॥ व्यासोहं नात्रसंदेहो मानुष्यं रुपमास्थितः ॥ तस्माद्व्यासाय दत्तं यत् तदनंतायकल्पते ॥९०॥ सूतउवाच ॥ इत्युक्ते विष्णुना वाक्यं लक्ष्मीं हास्योन्मुखी तदा ॥ कुंडले मुकुटं वस्त्रेकेयुरकटकादिकं ॥९१॥ करमुद्राः कटीबंधं मुक्ताहारं महाधनं ॥ ग्रहादानीय संपुज्य कृष्णायादीद्रसाकुला ॥९२॥ त्वमेव व्यासो भगवन प्रसन्नो भवमामिह ॥ इतिप्रेमरसाक्रांता पश्चाद्धास्यं चकारसा ॥९३ ॥ पुनः प्रणम्य विश्वेशं स्थित्वास्वासन आदरात् ॥ विष्णुंशिक्षां पुरस्कृत्या श्रृणोत्मासकथां हरेः ॥ ९४ ॥ तदावैकुंठनाथोपि भूत्वाप्र्मेरमुस्तदा ॥ कथयामास प्रश्नांनामुत्तरं लोकहेतवे ॥९५॥ य स्येदं श्रृणुयान्मर्त्यः प्रातः स्नातं यथा सुखं ॥ तेषां तीर्थफलं सर्व मनायासेन जायते ॥९६॥ विधवामोक्षमवाप्नोति श्रुत्वाचेदं कथानकं ॥ सधवापुत्रपौत्रादि स्वामियुक्तं सुखंलभेत् ॥ ९७॥ ब्रह्मचारी कथांश्रुत्वा जायते पंडितः कविः ॥ गृहस्थोमुच्यते पापाद्रोगा दारिद्रयत स्तथा ॥९८॥ वानप्रस्थो महायोगी भिक्षुर्याश्रृणुवाद्यदि ॥ सोपिमुक्तः शुभंलोकं गच्छेयत्रनश्चः कश्चित् ॥९९॥

करमुद्रा, कटीबंध, लावी भगवाननी पूजा करी भगवानने अर्पण कर्या. ॥ ९२ ॥ अने कहेवा लाग्या केः हे भगवान ! तमे पोतेज म्हारा व्यास छो. हुं तमने नमस्कार करुं छुं. ॥ ९३ ॥ त्यार पछी विश्वेश्वर भगवानने नमस्कार करी पोताना आसन उपर बेसी भगवाने कहेली शिक्षा मनमां लावी पुरुषोत्तम भगवाननी कथा सांभळवा लाग्यां. ॥ ९४ ॥ अने वैकुंठ भगवान् पण लक्ष्मीजीए पूछेला प्रश्ननो उत्तर आपता हवा. केः जेथी संसारी मनुष्योने ज्ञान प्राप्त थाय. ॥ ९५ ॥ जे कोइ मनुष्य प्रातस्काले तथा सायंकाले, आ कथा सांभळशे, तेवा मनुष्योने विनापरिश्रमथी दरेक तीर्थनुं फळ मळतुं हवुं. ॥ ९६ ॥ आ कथा सांभळवाथी विधवा स्त्री मोक्षने पामशे, अने सधवा स्त्रीयोने पुत्रपौत्रादिकुं सुख मळतुं हवुं. ॥ ९७ ॥ अने ब्रह्मचारी जो आ कथाने सांभळे तो पंडित तथा कवि बनशे अने ग्रहस्थ जो सांभळशे, तो तेमना पाप तथा रोगनो नाश थतो हवो. अने अंते मोक्षने पामता हवा. ॥९८॥ वानप्रस्थश्रमवाळा, महान योगी बने छे. भिक्षुको मोक्षने पामशे, अने अंते मारा धाममां आवशे. ॥ ९९ ॥

हे लक्ष्मीजी ! जे मनुष्यो आ अध्याय सांभळी प्रजानुं धर्मथी पालन करशे. तेवा मनुष्यो सर्वे प्रकारना भोगविलास भोगवी. तथा श्रद्धार्थी विद्वान पुरुषनी पूजा करे छे. तेवा मनुष्यो अंतिमअवस्थामां सुख भोगवी अने मोक्षने पामतां हवा. ॥ १०० ॥ ए प्रमाणे श्रीमन्पुराणसंहितानो मलमास महात्मानो पुस्तक दाननो सातमो अध्याय पुरो. ॥ ७ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! तमे म्हने आगळ प्रश्न पूछयो हतो केः ब्राह्मणने पूजवाथी मनुष्यो केवा फळने पामतां हशे तो तेनी कथा हुं तमने कहुं छुं. ते तमे सांभळो ॥१॥ ब्राह्मणो केवाहोवा जोइये केः वेद शास्त्रने जाणनारा, तत्वज्ञानी, शांत स्वभाववाळा, धीर, जितेंद्रिय, वैष्णव तथा शैव धर्मने पाळनार, अने व्रतने करनारा होवा जोइये. ॥ २ ॥ उपर प्रमाणेना ब्राह्मणना पूजन तथा नमस्कार करवाथी, मनुष्य मात्रना पापो नाश थाय छे. अने तेवा ब्राह्मणोने गळामां पुष्पनी माळा पहेराववी. ॥ ३ ॥

श्रुत्वाध्यायमिमं नरानरवरान्नृ त्वाधराः धर्मतः संपाल्यप्रजयान्वितां सुखकरांभुक्त्वा च भोगानलं ॥ अंतेविष्णुपदंप्रयाति मनुजायेश्रद्धयापत्यहं विप्रान वेदविदः सुपुष्पवसनैः संपुज्य जयंतिचते ॥१००॥ इति श्रीमन्पुराण संहितायां मलमासमहात्म्ये पुस्तकदाननिरूपणोनाम सप्तमोऽध्यायः ॥७॥ अथाहं संप्रवक्ष्यामि विप्राणां पूजनेफलं ॥१॥ विप्रावेदार्थ तत्वज्ञाशांताधीर जितेंद्रियाः ॥ वैष्णवाः शिवशास्त्रज्ञाः सदाव्रत परायणाः ॥२॥ तेषांतु पूजनंदेवि कृतं पापौघनाशनं ॥ बहुपुष्प कृतां माल्यां विप्रकंठे चयोर्पयेत् ॥३॥ केसरंचंदनं चारु घनसाराभिमिश्रितं ॥ विप्रभालेषु लिंपंति तेषां लक्ष्मीः स्थिरा भवेत् ॥४॥ अविद्यो वा सविद्यो वा ब्राह्मणोमामकी तनुः ॥ तेषांतु पूजनं कृत्वा भोजनीयाः प्रयत्नतः ॥५॥ दानंमूर्खाय विप्रायनदातव्यं कदाचन ॥ यतः समुद्रे निक्षिप्ता शिलाकिं तारयेच्छिलां ॥६॥ तपसानिर्मलोदांतो विद्याभिसमलं कृतः ॥ संध्यास्नान रतोनित्यं दानयोग्योभवेद्विजः ॥७॥ तेषां पादोदकंदेविपुनाति भूवनत्रयं ॥ तेषां पादोदके स्नानमहं कुर्वे जगत्पतिः ॥८॥ पृथिव्यां यानितीर्थानि तानितीर्थानिसागरे ॥ सागरे यानि तीर्थानितानि विप्रस्यदक्षिणेपदे ॥९॥ यत्फलं कपिलादाने कार्तिक्यां ज्येष्ठपुष्करे ॥ तत्फलं लभते देवि विप्राणां चरणार्चने ॥१०॥ सप्तमंडलमात्रं च विप्रपादोदकं पिबेत् ॥ भवेद्रोग विमुक्तो सौपीडाव्याधि विवर्जितः ॥११॥

केसर तथा अत्तरनी सुगंधीवाळुं चंदन व्यास पुराणिना कपाळमां करवाथी लक्ष्मीनो वास थाय छे. ॥ हे लक्ष्मीजी ! ब्राह्मण भणेलो होय के अभण होय तो पण ते शरीर मारुंज छे. तेम मानी तेमनुं पूजन करवुं जोइये अने नमस्कार पण करवा जोइए. ॥ ५ ॥ पण हे देवि ! दान आपवुं होय तो मूर्ख ब्राह्मणने कोइ दिवस आपवुं नहि. कारण केः ते दाननुं फळ मळतुं नथी. जेवी रीते समुद्रमां पत्थरथी तरी शकातुं नथी. पण डुबी जवाय छे. माटे सत्पात्रे दान आपवुं. ॥ ६ ॥ जे ब्राह्मण तपस्या करतो होय, पवित्र होय, भणेलो होय, हंमेशा स्नान संध्या करतो होय तेवा ब्राह्मणने दान आपवुं ते श्रेष्ठ कहेवामां आवे छे. ॥ ७ ॥ हे लक्ष्मीजी ! तेवा पवित्र ब्राह्मणना पग धोइ पाणीनुं आचमन करवाथी त्रणे जगतमां पवित्र थवाय छे. कारण केः तेमना पग धोयेला पाणीथी हुं पोते स्नान करुं छुं. ॥ ८ ॥ वळी पृथ्वीमां जेटला तीर्थ छे. अने जेटलां सागरमां तीर्थ छे तेटलांज तीर्थ ब्राह्मणना जमणा पगना अंगुठामां रहेला छे. ॥ ९ ॥ कार्तक मास तथा जेठ मासमां अने पुष्करादि तीर्थमां गायनुं दान आपवाथी, जे पुण्य थाय छे तेटलुंज फळ. हे देवि ! ब्राह्मणनुं पूजन करवाथी थाय छे. ॥ १० ॥ ब्राह्मणना पगनुं पाणी केवल सात टींपा पीवाथी मनुष्य मात्रना तमाम, पाप, रोग, व्याधिनो नाश थतो हवो. ॥ ११ ॥

जे मनुष्य, पांच ब्राह्मणने बोलावी तेमना चरणारविंदनुं पाणी पीवे छे, तो तेमना दरेक रोगनो नाश थाय छे ॥ १२ ॥ हे देवि ! जे मनुष्य ब्राह्मणने जमाडे छे, तेवा मनुष्योने घेर हुं पोते तमारी साथे भोजन करुं छुं, जेम यज्ञदेवने अग्निमां आहुति नाखवाथी प्रसन्न थाय छे, तेम हुं पण तेवा मनुष्यो उपर प्रसन्न थउं छुं. ॥ १३ ॥ देव कर्म, तथा पितृ कर्ममां, जे कोइ ब्राह्मण जमाडे छे, ते अनाज म्हनेज प्राप्त थाय छे. ॥ १४ ॥ हे देवि ! आ त्रणे जगतमां ब्राह्मण विना कोइ पवित्र नथी, के जेना दर्शन करवाथीज पवित्र थवाय छे. ॥ १५ ॥ हे लक्ष्मीजी ! म्हारा कहेला तीर्थ अने देवताओतो मनुष्य मात्रने लांबा समये पवित्र करे छे, पण ब्राह्मणना दर्शनतो एकदम पवित्र करे छे. ॥ १६ ॥ हवे सत्पात्र ब्राह्मणने दान करवाथी (वस्त्र) ब्रहस्पतिना लोक, तथा भूषणनुं दान करवाथी मनुष्यो अप्सरालोकने पामता हता. ॥ १७ ॥

पंच विप्रान समाहूय तेषां पादोदकं पिबेत् ॥ भवेद्रोगविमुक्तो सौख्याधिपीडा विवर्जितः ॥ १२ ॥ विप्राणां भोजने देवेऽहंभुंजामित्वयासह ॥ यथाध्वरे न साक्षाभि तथा विप्रमुखेहुते ॥१३॥ देवकर्मणि पित्र्ये च ये विप्रान भोजयंतिहि ॥ स्वक्रियान परक्रियान वा तदन्नं मामुपैतिहि ॥ १४ ॥ न विप्रेण समंदेवि पावनं पृथिवीतले ॥ येषां दर्शन मात्रेण सर्वेशुद्धाभवंतिहि ॥१५॥ नह्यम्मयानि तीर्थानिनदेवा मृच्छिलामयाः ॥ ते पुनंत्युरुकालेन दर्शना देव साधवः ॥१६॥ वस्त्रदत्तेद्विजाग्रेभ्यो ब्रहस्पति पुरंवसेत् ॥ विप्रेभ्यो भूषणेदत्तेऽप्सरो लोकं सगच्छति ॥ १७ ॥ विप्रेभ्यो कशिपो दत्तेसर्वोपस्कर संयुते ॥ स्वर्गलोकं सुखंभुक्त्वा वैकुंठे वसतिर्मया ॥१८॥ क्षमास्पृहादया सत्यंतपः दानंशीलंश्रुतं ॥ एतदष्टांग मुद्दिष्टं परमं पात्रलक्षितं ॥ १९ ॥ ब्रह्मचारी भवेत्पात्रं पात्रंवेदस्यपारगः ॥ पात्राणामुत्तमं पात्रं शूद्रान्नं यस्यनोदरे ॥२०॥ किंचिद्वेदमयं पात्रं किंचित्पात्रंतपोमयं ॥ असंकीर्णं च यत्पात्रं तत्पात्रं तारणेक्षमं ॥२१॥ पुराणशास्त्रवक्तारं बोधकं श्रोतृणां नृणां ॥ ते पात्रं दानमानस्य सत्यमाहुर्मुनिश्वराः ॥२२॥ स्वकष्टोपार्जितं द्रव्यं येनजीवोहि जीवति ॥ तत्परिक्ष्य धियासम्यक् सत्पात्रे विनियोजयेत् ॥२३॥ षट्कर्मोनिरतो विप्रः श्रोत्रियोनामधर्मवित् ॥ वेदवेदांग तत्वज्ञः शूद्रान्नपाप वर्जितः ॥२४॥ भ्रूणं इत्युच्यते शिष्टैः शेषं भुंजी जितेंद्रियः ॥ वैदिकं लौकिकं चैव सर्वं ज्ञानमवाप्य च ॥२५॥

सर्वोपस्कर सहित घरनुं दान करवाथी मनुष्यो स्वर्ग लोकने पामता हता, अने त्यांनां सुख भोगवी मारी साथे वैकुंठमां आवता हवा ॥१८॥ जे मनुष्य दया, क्षमा, स्पृहा, सत्य, दान, शील, तप, अध्ययन, आ स्मृतिना आठे अंगने समजे छे, ते सारापात्रवाळा कहेवाय छे. ॥ १९ ॥ ब्रह्मचारी, वेद जाणनार, अने जेणे शुद्रनुं अनाज खाधुं नथी, तेवा ब्राह्मणोने उत्तममां उत्तम पात्र समजवा. ॥ २० ॥ कोइ तपोमय पात्र छे, कोइ वेदमय पात्र छे. पण तेमांथी जे निर्दोष पात्र होय तेमने दान आपवाथीज संसार तरी शकाय छे. ॥ २१ ॥ पुराणशास्त्रने जाणनार, श्रोताओने बोध आपनार, ते पण सुपात्र समजवा. आवुं मुनिश्वरोए कह्युं छे. ॥२२॥ मनुष्यमात्रे दुःख वेठी जे द्रव्य प्राप्त कर्युं होय तेवा द्रव्यथी जीवात्मा जीवे छे. तेवुं द्रव्य सुपात्र जोइने दान आपवुं. ॥२३॥ हे देवि ! स्नान,संध्या, जप, होम, देवतानुं पूजन, अतिथिसत्कार, विश्वदेव, आ छ प्रकारना कर्मने करनारने श्रोत्रिय ब्राह्मण कहेवामां आवे छे. ॥२४॥ हवे अवशेष भोजन करनार जितेंद्रिय, लौकिक तथा वैदिक, ज्ञानने जाणनार ब्राह्मणने भ्रूणनामना ब्राह्मणो कहेवामां आवे छे. ॥ २५ ॥

आश्रमना धर्मने पाळनार, दमनशील, आवी जातना ब्राह्मणने ऋषिकल्प कहेवामां आवे छे. तपस्वी, कामनाने जीतनारने उर्ध्वरेता कहे छे. ॥ २६ ॥ श्राप आपे अने पाछो अनुग्रह करे तेमां समर्थ, सत्यवादी, ध्यानमां तत्पर, निःस्पृहाराखनारा, माटी तथा सोनाने समान गणनारा, तेमने मुनि नामना ब्राह्मण कहे छे. ॥ २७ ॥ माग्या वगर कर्म करनार, विष्णुभक्त, ब्रह्मज्ञानि, तेमने आठमा प्रकारना महालक्ष्मी नामना ब्राह्मणो कहेवामां आवे छे. ॥ २८ ॥ अने त्रिशुक्त नामना ब्राह्मणो छे. तेमनी दरेक मनुष्यो पूजा करे छे. अने तेओ दान लेवामां समर्थ होय छे. ॥ २९ ॥ उपर कहेला ब्राह्मणोने दान आपवाथी दान आपनार मनुष्यने दानना प्रभाव वडे करी संसाररूपी समुद्र तारवामां समर्थ थाय छे. माटे सत्पात्रे दान आपवुं. ॥ ३० ॥ हे कांते ! कोइ दाननुं फळ सरखुं होय छे. कोइनुं बमणुं होय छे. कोइनुं हजार घणुं. अने कोइनुं फळ अक्षय पुण्य आपनारुं होय छे. ॥ ३१ ॥

आश्रमस्थोवशी दांत ऋषिकल्पइतिस्मृतः ॥ उर्ध्वरेतातपस्वी च नियताशीरसंशयी ॥२६॥ शापानुग्रहशक्तश्च सत्यसंधोभवेदपि ॥ ध्यानस्थोनिष्क्रियो दांतस्तुल्यमृत्कांचनो मुनिः ॥ २७ ॥ अयाचितव्रतंयस्य विष्णुभक्तिपरायणः ॥ ब्रह्मवेनामहालक्ष्मी स्त्रष्टमोहि द्विजोत्तमः ॥ २८ ॥ त्रिशुक्तानाम विप्रेंद्राः पूज्यंतेसवनादिषु ॥ प्रतिग्रहसमर्थोहि कृत्वाविप्रः प्रतिग्रहं ॥२९॥ सतारयतिदातारमात्मानं च स्वतेजसा ॥ तस्मात्पात्राय दातव्यं स्वल्पं वा महदंप्यु च ॥३०॥ समं च द्विगुणंचैव साहस्रं च तथा क्षयं ॥ पात्रभेदतयाकांते भवत्येवफलं सदा ॥३१॥ समंफलं तुमूर्खाय दातुर्भवतिदानतः ॥ संबंधिने च विप्राय दत्तंद्विगुणतामियात् ॥३२॥ सहस्रगुणमाचार्ये दत्तंस्याक्षकुटुंबिने ॥ निस्पृहाय चदांताय दत्तमक्षय्यतां व्रजेत् ॥ ३३ ॥ वक्ष्यमाणां स्तुषट्दवी ब्राह्मणान ऋषिसत्तमः ॥ अब्राह्मणानिति ब्रुवतेनित्यं शातात्तपः कलौ ॥३४॥ आढ्यस्तुप्रथमः प्रोक्तोऽदान्य संध्याविवर्जितः ॥ द्वीतीयो राजभृत्यश्च संध्याहिनोथ मत्सरी ॥३५॥ क्रयविक्रय कर्ताश्च पूर्ववत् श्रुतियोमतः ॥ सर्वेयाजी चतुर्थः स्यात् द्वादशाशीः कूचेलकः ॥३६॥ ग्रामस्थानां च सर्वेषां श्राद्धकार्ये च तत्परः ॥ मृतकान्नं चयोभुंक्ते संध्याहिनस्तु पंचमः ॥३६॥ ग्रामस्यनगरस्यापि दूतत्वं च करोतियः ॥ निंदांचकुरुते नित्यं स्नानदान विवर्जितः ॥ ३७ ॥ सषष्टो ब्राह्मणः प्रोक्तस्तेभ्योदत्तं निरर्थकं ॥ तस्मात् पात्रगतंदानंहर्षयुक्तं प्रजायते ॥३८॥

पण हे लक्ष्मीजी ! मूर्खने आपेलुं दान जेटलुं होय छे. तेटलुज पुण्य मळे छे. अने मनुष्य मात्र पोताना कुटुंबने दान आपवाथी बमणुं पुण्य (फळ) मळे छे. ॥३२ ॥ हवे आचार्यने दान आपवाथी एक हजार घणु, निष्कामिने दान आपवाथी अक्षय फळ आपनार थाय छे. ॥ ३३ ॥ हे लक्ष्मीजी ! उपर कहेला ब्राह्मणो ऋषि समान छे. अने हवे कहेवामां आवे छे. तेवा ब्राह्मणोने "सातातप" नामना ऋषि कलियुगमां ब्राह्मणो नहि तेमना [ब्राह्मणना आचार पाळे नहि ते.] नाम सांभळो ॥ ३४ ॥ पहेला आढ्य एटले धनवान, अने संध्या होमथी विवर्जित, बीजो राजानो नोकर, तेथी ते अभिमानी होय छे. ॥ ३५ ॥ हवे गाममां रहेनारने घेर श्राद्ध करावनार, सूतकनुं अनाज खानार, आवाने पांचमो ब्राह्मण कहे छे. ॥ ३६ ॥ गाममां अथवा नगरोमां दूतनुं काम करनार, लोकोनी निंदा करनार, स्नान दान, रहीतने छट्ठो ब्राह्मण कहे छे. ॥ ३७ ॥ आवा प्रकारना ब्राह्मणोने दान आपवाथी, निरर्थक जाय छे. एटला माटे मनुष्य मात्रे सत्पात्रे दान आपवुं. केः जेथी ते पुण्यकारक फळने आपता हवा. ॥ ३८ ॥

सगुण अने निर्गुण ब्राह्मण होय पण वेदने जाणता होय अने कदाच तेवा ब्राह्मणो पोताने घेर आवे तो तेमने यथाशक्ति दान आपवुं. पण पाछा काढवा नहि. ॥३९॥ हवे आपणा घरनी आसपास मूर्ख ब्राह्मणो रहेता होय अने विद्वान ब्राह्मणो दूर रहेता होय, तो ते बेमांथी विद्वान माणसने दान आपवुं मूर्खने आपवुं नहि. ॥४०॥ एकने आपवुं अने बीजा ब्राह्मण (मूर्ख)ने न आपवुं तेमां कंई पक्षपात कर्यो कहेवाय नहि. कारणके: बळता अग्निमां आहुति आपवी सारी पण भस्ममां नांखवी खोटी. माटे सत्पात्रे दान आपवुं. ॥४१॥ हे देवि ! जे मनुष्यो पोताना जमाईने दान आपे छे, ते पोतानी छोकरीना सुख वास्ते आपे छे. अने पोतानी बेनना सुख वास्ते पोताना भाणेजने दान आपे छे. ॥४२॥ दरेक मनुष्य मात्रे लोकोक्तिने छोडीने जे पुरुषो सारा फळनी इच्छा राखनारा होय ते सारा लक्षणवाळाने दान आपे छे. तेने अंते महापुण्य प्राप्त थाय छे. ॥४३॥

सगुणंनिर्गुणं वापि ब्राह्मणं वेदपारगं ॥ नातिक्रमेगृहासन्नं तस्मैदेयं यथारुचिः ॥३९॥ यस्य चैकगृहे मूर्खो दूरेणापिगुणान्वितः ॥ बहुश्रुतायदातव्यं नास्तिमूर्खव्यतिक्रमः ॥४०॥ ब्राह्मणातिक्रमोनास्ति विप्रेवेद्या विवर्जिते ॥ ज्वलं तमग्निमुत्सृज्य कथंभस्मनिहूयते ॥४१॥ जामात्रेभागिनेयाय दौहित्राय तथैव च ॥ सकामैर्दीयते दानं निःकामैस्तु सुपात्रके ॥४२॥ जामात्रेदीयते दानं दुहितुःसुखमिप्सता ॥ स्वसृसुखं तथोद्दिश्य भागिनेयाय दीयते ॥४३॥ सर्वोलोकोक्ति मुत्सृज्य पुंसाशुद्धफलेप्सुना ॥ सुलक्षणाय पात्राय दत्तस्यांतो न विद्यते ॥४५॥ एतादृशाय पात्राय गुप्तदाने महत्फलं ॥ लोकैर्नज्ञायते यद्वत्तथादेयं सुपात्रके ॥४६॥ उप्तं बीज भूमिमध्ये प्रत्यक्षं दृश्यते च यत् ॥ कुर्वं चाः पक्षिगणान्येभक्षयंति तदादयत् ॥४७॥ गोरक्षाकान् वणिजकान् स्तथाकारुक शीलवान् ॥ प्रेष्यांन वार्द्धुषिकां श्चैव विप्रान शुद्रवदाचरे ॥४८॥ रुदत्यन्नं दीयमानं किंमयादुष्कृतं कृतं ॥ अश्रोत्रियस्य विप्रस्यो दरेर्मेतो भविष्यति ॥४९॥ संन्यासिनेन दातव्यं विनापकान्न मंदिरे ॥ यतस्तद्वस्तगंद्रव्यं दातारं नरकं नयेत् ॥ ५० ॥ गयापात्राणि चोक्तानि दानार्थे त्वकृतायहि ॥ अतः परं प्रवक्ष्यामि गोदानस्य फलं प्रिये ॥५१॥ सुशीलां लक्षणवर्ती युवतीं वत्ससंयुतां ॥ बहुदुग्धवतीं स्निग्धां धेनुंदद्यात्सुखाप्तये ॥५२॥

हे लक्ष्मीजी ! दान आपनार मनुष्ये कोई दिवस क्रोध करवो नहि. ते दान तेना परोपकार वास्ते ज करे छे. माटे क्रोध करवो नहि. ॥ ४४ ॥ तेमां पण योग्य पुरुषने गुप्त दान आपवाथी महान फळ मळे छे. माटे गुप्त दान आपवुं. ॥४५॥ जेवी रीते पृथ्वीमां वावेलां "बी" उपर माटी नाखीये नहि तो पक्षिओ खइ जाय छे. तेवी रीते जे मनुष्यो गुप्त दान आपता नथी तेनुं फळ कंइ मळतुं नथी. ॥४६॥ गायनुं रक्षण करनार,(चारनार) व्यापार करनार, सोदागरी करनार, नोकरी करनार, व्याजवटावनो धंधो करनार, ब्राह्मणने शुद्र समान मानवो. ॥४७॥ उपर कहेला ब्राह्मणने अनाजनुं दान करे छे. तो हे लक्ष्मीजी ! ते अनाज घणुंज रुदन करे छे अने कहे छे के: म्हें कयां पाप कर्या हशे के, हुं आवा नीच ब्राह्मणना हाथमां पडयुं. ॥४८॥ हवे संन्यासीने काइ दिवस रांध्या वगरनुं अनाज आपवुं नहि. पण रांधेलुं अनाज आपवुं. अने जो कोइ मनुष्य रांध्या वगरनुं अनाज संन्यासिने आपे छे तो आपनार मनुष्य नरकमां जाय छे. माटे रांध्या वगरनुं अनाज आपवुं नहि. ॥५०॥ हे लक्ष्मीजी ! म्हें तमने पात्र के अपात्र ब्राह्मणनी वात कही छे. हवे आगळ गौदान करवाथी मनुष्य मात्र केवा सुखने पामे छे ते हुं तमने कहुं छुं. ते तमे सांभळो ॥५१॥ हवे ते गाय तोफान वगरनी, सारी, अवयवी, युवान, हृष्टपुष्ट बहु, दुधवाळी, एवी गाय सुख प्राप्त थाय तेटला वास्ते मनुष्यमात्रे ब्राह्मणने दानमां आपवी. ॥५२॥

पण दुर्बल, वांझणी, रोगी, अंगहीन, घरडी तथा काळी गायनुं दान आपवुं नहि. ॥५३॥ तेमज बहु खाय अने थोडुं दुध आपे तेवी पण नहि, माथुं मारे तेवी अने खराब वस्तु खानारी गाय ब्राह्मणने दानमां आपवी नहि. ॥५४॥ एक शींगडावाळी, अलंकार वगरनी, त्रण स्तनवाळी गाय आपवी नहि. पण सारा लक्षणवाळी गाय आपवी. ॥५५॥ हवनने योग्य दुधवाळी एवी दरेक गुणथी युक्त गोदान करवुं जोइए तेवुं गोदान करवाथी मनुष्य मात्रे हे लक्ष्मीजी ! लक्ष्मी तथा पृथ्वीतुं दान कर्युं तेम हुं मानुं छुं. अने तेनुं पुण्य बहुज मळे छे ॥५६॥ न्याय वडे आपेली गाय आखा कुळने तारे छे. पण अन्यायथी आपेली गाय सारा फळने आपती नथी. ॥५७॥ अने ते गौदान अपात्रने आपवाथी दातारने नरकमां लई जाय छे अने ते दान लेनार पण नरके जनो हवो. ॥५८॥ हे रमा ! एक दान एकने ज आपवुं पण वधारेने आपवुं नहि. कारण के, ते गौदान आमथी तेम अस्तव्यस्त थाय तोपण नरके जवाय छे. ॥ ५९ ॥

न कृशां पापवत्सां वावंध्यां रोगान्वितां तथा ॥ न व्यंगां न परिश्रांतां न कृष्णां केवलामपि ॥ ५३ ॥ बहाहारांम्बल्पदुग्धां-श्रृन्गोत्क्षेपणतत्परां ॥ अमेध्यभक्षणांधेनुंनदद्यात्ब्राह्मणायवै ॥ ५४ ॥ नैकश्रृंगीश्रृंगहीनांनालंकारविवर्जितां ॥ नदद्यात् त्रिस्तनीं चैवगां शुभामेवदापयेत् ॥ ५५ ॥ होमार्थमग्निहोत्रस्ययोग्यांदद्याद्गुणान्वितां ॥ त्रिवित्तपूर्णापृथिवीतेनदत्तेतिमेमतिः ॥ ५६ ॥ यागौर्न्यायार्जितादत्ताकुलंतार-येतकुलं ॥ अन्यायेनार्जिताधेनुर्नस्यात्फलप्रदायिनी ॥५७॥ अपात्रेसातुगौर्दत्तादातारंनरकंनयेत् ॥ गृहीतारमपिमेत्स्तेनरकंनयतिध्रुवं ॥ ५८॥ एकाएकस्यदान व्याबहूनांनकदाचन ॥ साविक्रीतापिभक्ताचदहत्यासप्तमंकुलं ॥५९॥ देशकालौविचार्याथपात्रद्रष्टाम्बकंतथा ॥ गोदानं च ततोदेयंविमानाद्रुयचांतिके ॥६०॥ श्रीफलंगृहीत्वातुकृत्वाधेनोः प्रदक्षिणां ॥ नमस्कृत्यचतद्धामपादेस्थाप्यंफलंहितत् ॥६१॥ देशकालौसमुच्चार्यगणेशपूजयेनतः ॥ संकल्पं च ततः कुर्या-दातुंदानंमहाजनः ॥६२॥ अथधेनुप्रार्थना ॥ मयाच ब्रह्मणासार्धंशिवेनचमहर्षिभिः ॥ विचार्यगोप्रदानार्थंप्रार्थनेयंमयाकृता ॥६३॥ पुनः श्रीफलमादा-यकरेधृत्वासदक्षिणं ॥ या लक्ष्मीः सर्वभूतानां याच देवेष्ववस्थिता ॥६४॥ विष्णोर्वक्ष्यसियालक्ष्मीस्वाहाचैवविभावसोः ॥ स्वधायापितृमुख्यानांसाधे-नुर्वरदास्तुमे ॥६५॥ गावोममाग्रतः संतुगावोमेसंतु पृष्ठतः॥ गावोमेहृदयेसंतुगवांमध्येवसाम्यहं ॥६६॥

तेमां पण देशकालनो विचार करी गौदान करवुं. ॥६०॥ हवे हाथमां नालियेळ लई गायनी प्रदक्षिणा करी गायना जमणा पगने नमस्कार करी ते फळने त्यां मूकी ॥६१॥ त्यारपछी गणेशनुं पूजन करी संकल्प करवो. अने गायनी प्रार्थना करवी के: ॥६२॥ अथधेनुप्रार्थना ॥ हे गायमाता ! हुं महेश्वर, ब्रह्मा, शिव तथा महर्षिओनो विचार करी गायनी प्रार्थना करुं छुं. ॥६३॥ जे लक्ष्मी सर्व देवोमां छे, सर्व भूतमां छे. ते देवि गायरुपे थइ अमारा पापने नाश करो. ॥६४॥ जे लक्ष्मी विष्णुना हृदयमां छे अने अग्निमां स्वाहारुपथी, पितृओमां स्वधारुपथी वास करी रहे छे. ते देविः धेनुरुपे आवी अमने वरदान आपो. ॥६५॥ हवे मारी आगळ गाय हजो. पाछळ, मध्यमां, हृदयमां, दरेक जगाए गाय हजो अने मारो वास पण गायमां ज हजो. ॥६६॥

हे देवि ! ज्यारे देवोए समुद्र मंथन कर्युं हतुं, ते समयने विषे तेमांथी पांच गायो उत्पन्न थइ हती. तेमां नंदा नामनी गायने हुं (दान करनार) नमस्कार करुं छुं. ॥ ६७ ॥ जे गाय, जमदग्नि, विश्वामित्र, वसिष्ठ, वीगेरे ऋषि पासे छे. ते गायो म्हारा पापने नाश करो. ॥ ६८ ॥ आवा प्रकारथी गायनी प्रार्थना करी पूजानो आरंभ करवो. अने गाय, तथा ब्राह्मणनी पूजा करवी ॥ ६९ ॥ अने पछी ते देवनी प्रार्थना करवी के: हे देवि ! तमे गौ लोक (भगवान पासेथी) मांथी आवो अने तमारा संतानरूप अमने, अमारा पापनो नाश करो. ॥ ७० ॥ हवे त्यारपछी दिव्य एवा सुगंधीयुक्त मनोहर चंदन तमारा कपाळमां करिये छीये ते वडे हे माता ! तमे अमारा उपर प्रसन्न थजो. ॥७१॥ हे गायमाता ! कर्णवीर, चंपो, बकुल, शतपत्र, कल्हारना पुष्पोने ग्रहणकरो. ॥ ७२ ॥ हे लक्ष्मीजी ! हवे तमने गायना शरीरमां जेटला देव छे, तेमनी पूजानो प्रकार कहुं छुं. ते तमे सांभळो ॥ ७३ ॥

पंचगावः समुत्पन्नामथ्यमानेमहोदधौ ॥ तासांमध्येतुयानंदातस्यैधेन्वैनमोस्तुते ॥६७॥ या धेनुर्जमदग्नेश्चवसिष्ठस्य च यास्मृता ॥ विश्वामित्रस्ययाधेनुः सामेपापंव्ययोहतु ॥६८॥ इत्येवंप्रार्थयित्वातुततः पूजांसमाचरेत् ॥ विष्णुवत्पूजयेद्धेनुं ब्राह्मणं च तथैव च ॥६९॥ आगच्छ वरदेदेविगोलोकात्पापनाशिनी ॥७०॥ श्रीखंडचंदनं दिव्यं गंधाढ्यं सुमनोहरं ॥ विलेपनं सुरश्रेष्ठप्रित्यर्थं प्रतिगृह्यतां ॥७१॥ करवीरैर्जातिपुष्पैश्चंपकैर्बकुलैस्तथा ॥ शपत्रैश्चकल्हारैरर्चयेन्नंदिनांशुभां ॥७२॥ सर्वांगेषुस्थितान देवान पूजनार्थवदामिते ॥७३॥ पृथगंगेषुदेवानां स्नानानांक्रमतोर्चयेत् ॥ येषांपूजनमात्रेणसद्योमुच्येतकिल्बिषात् ॥७४॥ श्रृंगमूलेगवानित्यं ब्रह्माविष्णुसमाश्रितौ ॥ श्रृगाग्रेसर्वतीर्थानिस्थावराणिचराणिच ॥७५॥ शिरोमध्येमहादेवः स्थितस्तंपूजयेत्मुदा ॥ ललाटाग्रेस्थितादेवीनासावंशे च षण्मुखः ॥७६॥ कंबलाश्वतरौनागौनासापुटसमाश्रितौ ॥ कर्णयोरश्विनौदेवौ चक्षुषोशशिभास्करौ ॥७७॥ दंतेषुवायवः सर्वेजिह्वायां वरुणः स्थितः ॥ सरस्वती च हुंकारेयमयक्षौ च गंडयोः ॥७८॥ संध्येद्वेरोष्ठयो स्तस्याग्रीवायामिंद्र संस्थितः ॥ खुरमध्ये तु गंधर्वाः खुराग्रेषु चपन्नगाः ॥८०॥ सुराणां पश्चिमेभागे गणाप्सरसां स्थिताः ॥ रुद्राश्चैकादशपृष्ठे वसवः सर्वसंधिषु ॥८१॥ श्रोणितटस्थापितरः सोमोलांगूलमाश्रितः ॥ आदित्यो रश्मयो वालाः पिंडीभूयव्यवस्थिताः ॥८२॥

हवे गायना जुदा, जुदा भागमां रहेला देवनुं पुजन करवाथी, दरेक पापनो नाश थाय छे. ॥ ७४ ॥ हवे गायमां रहेला देवना नाम, शींगडाना मुळमां ब्रह्मा, विष्णु रहेला छे. तेना आगळना भागमां दरेक तीर्थ तथा स्थावर जंगमना देवो रहेला छे. ॥ ७५ ॥ गायना माथानी वच्चमां महादेव छे. माटे माथानी वच्चमां पुजन आनंदथी करवुं. कपाळना अग्र भागमां छ मुखवाळा देवो रहेला छे. ॥ ७६ ॥ डोकमां अश्वतर इत्यादि नागो रहेला छे. (नासिकानो आश्रय करी) कानमां अश्विनिकुमार, अने आंखोमां सूर्यनारायण रहेलां छे. ॥ ७७ ॥ दांतमां वायुदेव, जीभमां वरुणदेव, अवाजमां सरस्वती, तथा गंडस्थलमां यम, अने यक्षदेव रहेला छे. ॥ ७८ ॥ होठमां बे संध्या, ग्रीवामां इन्द्रवास करी रहेला छे, केडमां राक्षसो, छातीमां साध्यादि देवो रहेला छे. ॥ ७९ ॥ गायनी झंघामां चार धर्मना पग रहेला छे. चारे खरीमां गंधर्वो अनेअ ग्रभागमां पन्नगो रहेलां छे. ॥ ८० ॥ अने खरीना पाछळना भागमां एकादश रुद्र रहेला छे. तेमज अप्सरा नागणो रहेला छे. ॥ ८१ ॥ श्रेणि तट उपर पितृओ रहेला छे. पुच्छमां सोमादि देवो, अने रुवाडामां आदित्यादि देवो रहेला छे. ॥ ८२ ॥

अग्नि नारायण ब्राह्मणना गुरु रुपे रहेला छे. एवी रीते त्रिस करोड देवो गायना शरीरमां रहेला छे. ॥ ८३ ॥ ह्रदयमां पृथ्वी, पर्वतसहित वन वीगेरे वास करी रहेला छे. अने चार समुद्र रुपी चार आंचळो छे. ॥ ८४ ॥ हे देवि ! गायना उदरसमान आ आखुं ब्रह्मांड छे. तेमां कंइ संशय नथी कारण के: साक्षात् गंगा नदी गोमुत्र रुपे रहेली छे अने ते गायनुं छाण यमुना नदी समान पवित्र छे. ॥ ८५ ॥ गायनुं दुध सरस्वती नदी समान पवित्र छे. दही नर्मदानदी समान पवित्र छे. तेना एक एक रोममां दरेक तीर्थो आवी रहेलां छे. ॥ ८६ ॥ अने हवे नीचे कहेवामां आवे छे. ते मंत्रवडे करी गायना अंगनी पूजा करवी त्यार पछी वनस्पतिनी बनावेली उत्तममां उत्तम सुगंधीवाळी अगरवत्तीने हे गायमाता ! तमे ग्रहण करो. ॥८७॥ अने आ घीथी भरेला दिवाने भक्तिथी अर्पण करुं छुं. ते तमे ग्रहण करो हुं तमने नमस्कार करुं छुं. ॥ ८८ ॥

हुताशनः स्वयं सर्पि ब्राह्मणानां च यो गुरुः ॥ त्रयस्त्रिंशद्देवानां कद्योरोममुसंस्थिताः ॥८३॥ ह्रदयेपृथिवी ज्ञेयासशैलवनकानना ॥ चत्वारः सागराः पूर्णायेगवांस्युः पयोधराः ॥८४॥ ब्रह्मांडमुदरं ज्ञेयं गवां नैवात्रसशयः ॥ साक्षात् गंगाचगोमुत्रेगोमये ययुनास्थिता ॥८५॥ क्षीरंसरस्वतीमोक्ता नर्मदादधिसंस्थिता ॥ रोमकूपेषु तीर्थानि सर्वाणीत्युपधारय ॥८६॥ एभिर्मंत्रैस्तु विधिवदंगानि पूजयेत्क्रमात् ॥ वनस्पति रसोदिव्यो गंधाढ्यो गंधउत्तमः ॥ आघ्रेयः सर्वदेवानां धूपो० ॥८७॥ दिपं भक्त्या प्रयच्छामि कामधेन्वैघृतोद्भवं ॥ त्राहिमांनिरयात् घोरात् दिपज्योतिनमोस्तुते ॥८८॥ नैवेद्यं गृह्यतांदे-विभक्तिं मेमुस्थिरां कुरु ॥ इप्सितंमेवरं देहिपरत्रेहपरांगतिं ॥८९॥ पुंगीफलं महादिव्यं नागवल्लिदलैर्युतं ॥ क्रमुकेन समायुक्तं तांबूलं प्रतिगृह्यतां ॥९०॥ हिरण्यगर्भ गर्भस्थं हेमबीजं विभावसोः ॥ अनंतपुन्य फलदं ममशांतिं प्रयच्छतु ॥९१॥ निरांजनं प्रयच्छामितुभ्यं देव्यैपरमात्मने ॥ पंचवर्त्ति समोपेतां त्रैलोक्य तिमिरापहं ॥९२॥ मंत्रपुष्पांजलिमीमां तुभ्यं देव्यै सनातने ॥ प्रयच्छविमलान भोगान् अंते मुक्तिंददस्वमे ॥९३॥ नमोधेन्वै महामाये यज्ञ संततिकारके ॥ हविर्धानि वेदवशे त्वामहं शरणंगतः ॥९४॥ नमस्ते सर्वपापघ्ने नमस्तेमुक्तिदायिनि ॥ नमस्ते सर्व कल्याणि नमस्तेदेववल्लभे ॥ ९५ ॥

हे गायमाता ! म्हारा आपेला नैवेद्यवडे करी तमारामां मारुं मन स्थिर करो. आ लोकमां इप्सित फळने अने परलोकमां उत्तम गतिने आपजो. ॥ ८९ । नागवल्लिथी युक्त आ सोपारीने ग्रहण करो. अने आ पान पण स्विकारो. ॥ ९० ॥ सुवर्णथी मिश्रित घणीज कांतिवाळी एवी मारी दक्षिणा अनंत फळने आपनार, शांतिने आपनार दक्षिणाने ग्रहण करो. ॥ ९१ ॥ हे देवि ! मारी करेली आरतिने ग्रहण करो. ते दिवाथी त्रणे लोकना अंधकारनो नाश करो. ॥ ९२ ॥ अने मारी अंतिम वखते आपेली मंत्र पुष्पांजलिने ग्रहण करी दरेक प्रकारना भोगविलासने आपजो. ॥ ९३ ॥ हे महा-मायारुपी धेनु ! यज्ञ. अने संयतीने आपनार, दरेकनुं कल्याण करनार, हुं तमने नमस्कार करुं छुं. ॥ ९४ ॥ हे पापने नाश करनार ! मोक्षने आपनार, विजयने आपनार, देवने प्रिय एवी हे गायमाता! हुं तमने नमस्कार करुं छुं. ॥ ९५ ॥

हे गाय माता ! तमारा सिवाय मारा पापने नाश करनार कोइ नथी अने तमारा दानवडे करी मोक्ष पमाय छे. अने अमने वधुत्र द्रव्य आपो के. ते वडे करी अमेस्मारा सुख पामीये. ॥९६॥ हे माता ! अमे मारा ने नकामा जे जे पापो कर्या होय ते प्रदक्षिणा तमारी करवावडे करी नाश करजो. ॥९७॥ त्यार पछी गायनुं दान करनार मनुष्यनी पासे ब्राह्मणोए तर्पण कराववुं, तेम करवाथी हे लक्ष्मीजी ! पितृओ संतोषने पामता हवा. ॥ ९८ ॥ हे देवि ! ते ब्राह्मणो दरेक शास्त्रने जाणनार, कुलवान, वेदपारंगत, शांत, जितेंद्रिय, लोभविनाना, एवा ब्राह्मण ने बोलावी पूजा करवी ॥ ९९ ॥ अने कहेवुं के: हे ब्राह्मण ! आ गाय त्रणे लोकनी मानारुप, सोनाना शींगडावाळी ॥ १०० ॥ रुपानी खरी वाळी, तांबानी पीठवाळी रत्न समान नेत्रवाळी. ॥ १०१ ॥ दरेक अवयवोमां सुंदर एवी, हे ब्राह्मण ! आ गायने तमे स्वीकारो के: जेथी भगवाननी अमारा उपर प्रीति थाय. ॥ १०२ ॥

त्वद्दान्यात्पातकं नष्टं दृष्टंमोक्षैकपावनं ॥ मदायतं प्रयत्नाभुयेन सौख्यं लभाम्यहं ॥९६॥ यानिकानि च पापानिकर्तव्यानि शुभाशुभैः ॥ तानि सर्वाणि नश्यतुं प्रदक्षिणां पदे पदे ॥९७॥ ततो ब्राह्मणन्योयेन धेनुपुच्छे हि तर्पणं ॥ कर्तव्यं विधिनादेवि तृप्तास्युर्येनपूर्वजाः ॥९८॥ तर्पणानंतरं विप्रसंपूज्य विधिवत्तथा ॥ नामगोत्रे समुच्चार्य ततो गोदानमाचरेत ॥९९॥ ब्राह्मणं श्रुत संपन्नं कुलिनं वेदपारगं ॥ पूजयेत्परयाभक्त्याशांतं दांतमलोलुपं ॥१००॥ इमांतुभ्यां प्रदास्यामि धेनुंत्रैलोक्यमातरं ॥ स्वर्णशृंगींरुप्यखुरां ताम्रपृष्टोप शोभितां ॥ १०१ ॥ इत्युक्त्वादक्षिणे पाणौ सजलं पुच्छमर्पयेत् ॥ स्वकर्णे निक्षिपेत्पश्चात गृहीत्वातुलसीदलं ॥१०२॥ दक्षिणां च ततोदद्यात द्विगुणां धेनुमूल्यतः ॥ वित्तशाठ्यं न कुर्वीतयदिच्छेदात्मनोहितं ॥१०३॥ अनुव्रज्य ततोधेनुं ब्राह्मणेनसमन्वितः ॥ तृणांदद्यान्मासमात्रं विप्रायान्नंचतदीने ॥१०४॥ रत्नत्रेयीं सुवत्सां च सर्वावयवसुंदरां ॥ गृहाणपरयाभक्त्याप्रीयताम तयाहरिः ॥१०५॥ अनेनविधिनायोवै धेनुं विप्रायपच्छति ॥ सर्वकामसमृद्धात्मा विष्णुलोकं सगच्छति ॥१०६॥ मलमासव्रतं कृत्वायो गां विप्रायपच्छति ॥ तस्य पूण्य प्रभावेनस्वर्गंगच्छंति पूर्वजाः ॥१०७॥ प्रत्यहं विप्रपूजांये कुर्वति विधिनामुदा ॥ अंते मोक्षसुखं तस्य यच्छति पुरुषोत्तमः ॥१०८॥ इमां कथांयेप्रतिवासरं नराः शृण्वंतिमेमाप्रिकृतादरात्मने ॥ गोदानजं पुण्यमवाप्यसत्यं मुत्वामदं वत्समणश्रयंते ॥१०९॥

उपर प्रमाणे बोली जमणा हाथमां राखेला संकल्पना पाणीने पूछडा उपर मूकवुं अने तुळसी कान उपर मूकवी. ॥ १०३ ॥ गायना करतां बमणी दक्षिणा ब्राह्मणने आपवी. अने हित इच्छनार मनुष्ये गायनी किंमत करवी नहि. ॥ १०४ ॥ हे लक्ष्मीजी ! उपरनी विधि प्रमाणे गायनुं दान मनुष्य मात्रे करवुं. हवे ते गायनी पाछळ एक मासनुं खड खावा आपवुं. (कपासिया, पुळा, घास वगेरे) अने ब्राह्मणने पण श्रद्धा प्रमाणे दान आपवुं ॥ १०५ ॥ हे लक्ष्मीजी ! आ म्हारी कहेली विधि प्रमाणे जे कोइ मनुष्य गोदान करशे तेवा मनुष्यो आ लोकमां सुख भोगवी अंते म्हारा वैकुंठमां आवता हवा. ॥१०६॥ हे देवि ! आ मलमासनुं व्रत करी जे मनुष्य गायनुं दान आपे छे. तेवा मनुष्यो गायना पुण्य प्रभाववडे करी स्वर्गे जता हवा. ॥१०७॥ मलमासनी अंदर हंमेशा ब्राह्मणनुं पूजन करवाथी भगवान पोते मोक्षने आपता हवा. ॥ १०८ ॥ हे देवि ! जे मनुष्य आ कथा हंमेशा सांभळे छे, अने मारुं व्रत करे छे. तेवा मनुष्यो गोदानना सुखने प्राप्त करी अंते वैकुंठमां जता हवा ॥ १०९ ॥

अने आ अध्यायने स्त्री अगर पुरुषो सांभळे छे. तो: आयु, कीर्ति, धन, विद्या सनातननी भक्तिनो वधारो थतो हतो ॥ ११० ॥ ए प्रमाणे श्रीमत्पुराण संहितानो मलमास महात्मनो गोदानना महिमानो आठमो अध्याय पुरो. ॥ ८ ॥ श्री भगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! तमने आगळ गोदाननुं फळ कह्युं छे. अने हवे आगळ तमने एक गाय उभी रहे तेटलीज भूमिनुं दान करवाथी मनुष्यो नरकमां जतां नथी. ॥ १ ॥ हे देवि ! आपृथ्वी उपर पृथ्वी, गाय, सरस्वतीनुं दान करवाथी मनुष्य मात्र संसारुरुपी समुद्र ने सहेलाइथी तरी शके छे. ॥ २ ॥ महानपापी, लंपट, चोरी करनार, असत्यवादी, अपवित्र, लोभी, कंजुस, परस्त्रीमां आसक्त रहेनार ॥ ३ ॥ आवा प्रकारना मनुष्यो कदाच भूमिनुं दान करे तो तेमना मरी गया पछी यमपुरीमां यमराज तेमने पूछवा लाग्या केः हे मनुष्यो ! तमे पहेलां पापनुं फळ भोगवशो केः पुन्यनुं फळ भोगवशो ते म्हने कहो. ॥ ४ ॥ त्यारे मनुष्यो कहेवा लाग्या के हे यमराज ! म्हारे पहेलां भूमिनादानथी थयेलुं जे पुण्य छे. ते भोगववुं छे. त्यारे यमराज कहेवा लाग्या केः हे भाई ! तुं वीश वर्षनी आवरदावाळो थइ क्षत्रिने घेर जन्म धारण कर. ॥ ५ ॥ क्षत्रिने घेर जन्म धारण कर्या पछी ज्यारे विश वर्ष पुरा थाय त्यारे तुं अहीं आवी कुंभिपाक नामना नरकमां पडजे. ॥ ६ ॥ हवे तेम करता ज्यारे ते दुष्टने विश वर्ष पुरा थया तेज दिवसे व्यतिपात आव्यो अने ते क्षत्रिपुत्रने नाव आव्यो. ॥ ७ ॥

आयुः कीर्तिधनं विद्यांप्रज्ञाभक्ति सनातनीं ॥ प्राप्नोतिस्त्रीनरोवापि श्रुत्वाध्यायमिमंरमे ॥११०॥ इतिश्रीमत्पुराण संहितायां दान फल निरुपणां तर्गतगौदानमहिमानिरुपणे अष्टमोऽध्यायः ॥८॥ श्रीभगवानुवाच ॥ गोदानांतां देवि भूमिदान फलं शृणु ॥ गोचर्ममात्र भूदाने नरकं न सगच्छति ॥१॥ पृथिव्यांत्रीणिदानानि पृथ्वीः गावः सरस्वती ॥ दातारं तारयन्त्येता जपवापन दोहनात् ॥२॥ महापापी तथा चौरो लंपटोऽसत्यवागशुचिः ॥ कृपणो लोभवांश्च परदाररतः सदा ॥३॥ तेनगोचर्म मात्रंवै दैवयोगाद्धरातले ॥ मृतोयम पुरेनीतः तदावाक्यं यमोजगौ ॥४॥ पुण्यमेव च भोक्तव्यं यमस्तं प्रत्युवाचह ॥ गच्छक्षत्रीगृहे जन्मगृहीत्वावर्ष विंशति ॥५॥ भुक्त्वात्रैवसमागच्छकुंभिपाकेस्थितिं कुरु ॥ तत्रविंशति मे वर्षे भूमिदान प्रसंगतः ॥६॥ व्यतिपाते समायाने जपवाहन भवनदा ॥ मृतोविप्रेण संदिष्टे कालज्ञेनसभूपजः ॥७॥ तदाहूय प्रजाः सर्वाः राज्यं कृत्वा च विप्रसात् ॥ गतोसौनर्मदातीरे मृतोमोक्षगतिंगतः ॥८॥ विप्राय स्वासनंदद्यातेन राज्यमवाप्नुयात् ॥ समागते गृहेविप्रेनदद्यं येन चासनं ॥९॥ दरिद्रंतदगृहेक्षिप्य पुण्यमादायगच्छति ॥ तस्मात्सदासनंदेयमुंचस्वत्तौ विपश्चिता ॥१०॥ आशिर्वादवदेद्विप्रः शुद्रायादौ यदा तदा ॥ शूद्रोभवतिमार्जारो द्विजोभवतिमर्कटः ॥११॥ आगच्छेद्गृहेविप्रेना-भ्युत्थानं करोतियः ॥ स्वल्पायुर्जायते तस्यदारिद्र्यो वासजायते ॥१२॥

ते दिवसे प्रजाने बोलावी ब्राह्मणने राज्यनुं दान सोंपी दइ नर्मदा कांठा उपर जइ पोते पोताना प्राणनो त्याग करी हे लक्ष्मीजी ! ते पापी राज्यना दानवडे करी मोक्षने पाम्यो हतो. ॥ ८ ॥ हवे ब्राह्मण जो आपणे घेर आवे तो तेमने बेसवा आसन आपवाथी मनुष्य मात्र राज्यना सुखने पामे छे. अने कदाच न आपीये तो ! ॥ ९ ॥ ते ब्राह्मण तेनुं दारिद्रपणु आपणने आपी आपणां जे पुण्य होय ते लइ जाय छे. अने साथे लक्ष्मीनो पण नाश थाय छे. ॥ १० ॥ हवे आपणे जता हइये अने ब्राह्मण जो सामा आवे तेमने नमस्कार करीये तो अथवा तो नमस्कार कर्या, अने ब्राह्मण आशिर्वाद आपे नहि तो, ब्राह्मणनो मांकडानो अवतार आवे छे. अने जेणे नमस्कार न कर्या होय तेनो बलाडानो अवतार आवे छे. ॥ ११ ॥ ब्राह्मण आपणे घेर आवता होय अने सामा न जइए तो, आयुष्यनो नाश थाय छे. तेमज दरिद्रतानो वधारो थाय छे. ॥ १२ ॥

हे देवि ! आ विशयमां तमने एक कथा संभळावुं छुं. के: एक समये इंद्र लोकमां ज्यां आगळ ब्रहस्पतिनी सभा भराइ हती. त्यां आगळ हुं गयो हतो. ॥ १३ ॥ त्यां आगळ अप्सराओ नृत्य कळा करी रही हती. तेमां इंद्र राजानुं मन हतुं तेथी पोताना गुरु ब्रहस्पतिना सामा गया नहि. तेम उभा पण थया नहि तेथी अपमान कर्यु मानी गुरु ब्रहस्पति कोपायमान थइ पाछा फर्या. ॥ १४ ॥ त्यार पछी ते इंद्र राजाए ब्रहस्पतिने त्रणे लोकमां शोध्या पण जडया नहि. ॥ १५ ॥ एटला माटे हे लक्ष्मीजी ! ब्राह्मणना सामा जवुं जोइये अने तेमना बोलेला वचनो पाळवाथी त्रणे भुवनना बोल पाळ्या समान थाय छे ॥१६॥ हे देवि ! पांचे पर्वमां आपेला दाननो पार आवतो नथी. ते पर्वमां दान करवाथी मनुष्य मात्र आ लोक अने परलोकमां सुख भोगवे छे. ॥१७॥ अने ते पांचे पर्वमां आपेला दान सिवाय आ पृथ्वी उपर कोइ पुण्य नथी. पुत्र वगरना मनुष्योए आ व्रत अवश्य करवुं. तेमज शक्ति प्रमाणे दान करवुं. जेवुं कुरुक्षेत्रमां, चंद्रसूर्यना ग्रहणमां दाननुं फळ मळे छे. तेवुंज फळ आ पर्वमां पण मळे दान कर्याथी छे ॥ १८ ॥

अत्रते कथयिष्यामित्वदर्थे कथानकं ॥ एकदेंद्रदिदृक्षुर्वेगुरुर्देवेंद्र संसदि ॥१३॥ नृत्यगीतपरश्चेंद्रो नाभ्युत्थानं गुरोः ददौ ॥ अलक्षितेंद्रोसगुरुरगात्स्वं वेश्मनं रुषा ॥१४॥ अन्वेषित त्रिलोकेंद्र दर्शनं न ददौ गुरुः ॥ तदर्थेविश्वरूपं च गुरुमन्यं चकारसः ॥ १५ ॥ एतस्मात्कारणाद्देवित्रिमाभ्युत्थानमाचरेत् ॥ तद्वाक्यपालने देविपालितं भुवनत्रयं ॥१६॥ पंचपर्वसु यद्दानं तस्यपारोनविद्यते ॥ अत्रापि फलदंनृणां परत्रच महासुखं ॥१७॥ अपुत्रेण च कर्तव्यं पंचपर्व व्रतंमुदा ॥ यत्पुण्यं स्यात् कुरुक्षेत्रे ग्रहणेचंद्रसूर्ययोः ॥१८॥ तत्फलं श्रद्धयापात्रे यद्दत्तं पंचपर्वसु ॥ अमायां द्वादशीयुग्मे व्यतीपाते च वैधृटे ॥१९॥ अमायां सोमयुक्तायां ये कुर्वंति प्रदक्षिणां ॥ पिप्पले ब्राह्मणे धेनौतुलस्यांतत्फलं ध्रुवं ॥ २० ॥ चतुराशीतिलक्षाणां नरकाणां निवारिणी ॥ प्रदक्षिणां सोमवमां स्त्रीणां सौभाग्यवर्द्धनी ॥२१॥ गंगास्नान समं पुण्यं विधवानां प्रजायते ॥ विस्तारोस्ति महान देविभुक्तिमुक्ति प्रदायकं ॥ अर्ध्यपाद्यादिदानेन ब्रह्माप्रीतोभवेत्सदा ॥५३ क्षेत्रदानाद्राज्यलाभो भवत्येवनसंशयः ॥ यथांधस्यनेत्रदानं तथा पुस्तक दानतः ॥२४॥ अपुत्रोलभते पुत्रान् दरिद्रोधनमाप्नुयात् ॥ पातकान्मुच्यते पापी महापुस्तकदानतः ॥२५॥

अमास, बे बारस, व्यतीपात्, वैधृट, आ पांचे पर्वमां श्रद्धापूर्वक दान करवुं ॥ १९ ॥ हे लक्ष्मीजी ! जे मनुष्य सोमवती अमासने दिवसे ब्राह्मण तथा पिपळानी प्रदक्षिणा करे छे. तेवा मनुष्योने एकगौदान कर्यानुं फळ मळतुं हतुं. ॥२०॥ कारण के: ते प्रदक्षिणा करवाथी चोरासि लाख नरकमां जता अटकावे छे. अने स्त्रीओना सौभाग्यनो वधारो कर्ता छे. ॥ २१ ॥ तेमां विधवा स्त्री जो प्रदक्षिणा करे तो ! तेने गंगा नदीमां स्नान कर्यानुं फळ प्राप्त थाय छे. अने पांचे पर्वनी कथा सांभळवी. ॥ २२ ॥ मनुष्य मात्रे भोग्य अने मोक्ष प्राप्त थाय तेटला माटे ब्रह्मभोजन करावतुं. अर्घ्य, पाद्य, वीगेरे वडे करी ब्राह्मणनी पूजा करवी. तेम करवाथी ब्रह्माजी पोते प्रसन्न थाय छे. ॥ २३ ॥ भूमिनुं दान करवाथी राज्यनो लाभ थाय छे. तेमां कंइ संशय नथी. जेवी रीते आंधळा मनुष्यने नेत्रनुं दान करवुं. तेम ॥ २४ ॥ पुस्तकनुं दान करवाथी पुत्रनी प्राप्ति थाय छे. दरिद्रतानो नाश थाय छे. धननी प्राप्ति थाय छे. ॥ २५ ॥

हवे श्रीमद्‌भागवतनी कथा बार वरस सांभळवाथी अने पुस्तक (भागवतनु) दान करवाथी पापनो नाश थइ सारा प्रकारनु ज्ञान मळे छे. ॥२६॥ अने श्रीमद्‌भागवतनी कथाना श्लोको लखी भगवानना जन्मना दिवसे ब्राह्मणने दान करवुं. अने महापुराणोनु आदरपूर्वक दान करवुं. ॥२८॥ ते दान करवाथी अंते सारा विमानमां बेसी पोतानी एकादश पेढीनो उद्धार करी ब्रह्मलोकमां वास करी मनुष्यमात्र मोक्षने पामता हवा. ॥२८॥ हवे जेटलां पटना चित्रो छे, तप छे, श्लोक छे, अक्षर पंक्ति छे. ॥२९॥ तेटला वर्ष स्वर्गमां वास करी त्यांना सुख भोगवी अंते मनुष्य मात्र हे लक्ष्मीजी ! मोक्षने पामता हवा तेमां कई संदेह नथी. ॥ ३० ॥ हे देवि ! जे मनुष्य आदित्य हृदयनो पाठ लखी ब्राह्मणने दान आपे छे. तो तेने पोतानी पूर्वजातिनुं स्मरण थाय छे अने तेनो वास ब्रह्मर्षिओमां थतो हवो. ॥ ३१ ॥

सद्योज्ञानमवाप्नोति श्रीभागवत दानतः॥ सप्ताहश्रीभागवतं श्रुत्वाद्वादशवत्सरं ॥२३॥ लिखित्वातच्चयोदद्यात्ब्राह्मणाय हरेर्दिने ॥ महापुराणानि सर्वाणि दत्वाविभेभ्य आदरात् ॥२७॥ एकविंशतिभिः सार्धस्वकुलस्य विमानगैः॥ ब्रह्मलोकेचिरंस्थित्वा मुच्यते ब्रह्मणासह॥२८॥ यावंतिपट चित्राणि यावंतः परमं-तपः॥ यावंत्यः श्लोक सख्याश्च यावंत्योक्षरपंक्तयः॥२९॥ तावंति दिव्यवर्षाणि ब्रह्मलोकेवसन्नरः॥ अंतेमुक्तिमवाप्नोति सर्वपुस्तक दानतः ॥३०॥ आदित्य हृदयं स्तोत्रंलिखित्वाष्टविधं च यः ॥ जातिस्मृतिस्यात् तत्पुण्या ब्रह्मर्षिषुप्रजायते ॥३१॥ पौर्णमास्यां प्रौष्टपद्यांहेमसिंह समन्वितौ ॥ लिखित्वातच्चयोदद्यात् सयाति परमंपदं ॥३२॥ स्वस्यावतारदिवसे देवानां स्वपुराणकं॥ पूर्ववद्दीयते योसौमोक्षंविंदंतिनान्यथा॥३३॥ सर्वेषां पुस्तकानां च दानेदेयाचदक्षिणा ॥ यद्द्रव्यंपुस्के जातंतावद्देया च दक्षिणा ॥३४॥ तदर्धंवातदर्धंवानातः परमुदाहृतं ॥ वित्तशाठ्यं न कूर्वीत यदीच्छेदात्मनो हितं ॥३५॥ गतेजीवेधनं सर्वं परहस्तगतं भवेत् ॥ यथाविलेचाखुत्यक्ते भुंजतेहिभुजंगमः ॥३६॥ द्रव्यं देयंसुपात्राय यत्स्वर्गेहि प्रयच्छति ॥ कुपात्राय च यद्दत्तं नेह प्राप्यं परत्रकि ॥३७॥ यावत्स्वस्थं शरीरंच तथारोगैर्विवर्जितं ॥ यावज्जराविदूरेस्ति यावंन्यात्यायुषः क्षयः ॥३८॥

पोष मासनी पूर्णिमाना दिवसे हेमसिंहासन उपर हाथे लखेला पुस्तकनुं दान करे छे. तो तेमनी उत्तम गति थती हवी. ॥ ३२ ॥ हवे हे लक्ष्मीजी ! जे मनुष्य भगवाननो जे जे दिवसे जन्म थयो होय ते ते दिवसे देवना अढार पुराणमांथी एक पुराणनुं दान करे तो मोक्षने पामता हवा. ॥३३॥ दरेक पुस्तकना दान वखते दक्षिणा वगर दान करवुं नहि. जे खर्च पुस्तकमां थयुं होय तेटलीज दक्षिणा आपवी. ॥ ३४ ॥ थोडामांथी थोडुं दान आपवु जोईए. पण धननी धूर्तता करवी नहि केवल कल्याणनो मार्ग शोधवो. कारण के आ जीवना गया पछी आपणुंज धन बीजाना हाथमां जाय छे. ॥२६ ॥ ज्यांसुधी मनुष्य मात्र जीवता होय त्यांसुधीज द्रव्य पोतानी पासे रहे छे. त्यांसुधीज पुण्यदान थाय छे. अने मरी गया पछी पोतानुं द्रव्य बीजाना हाथमां जाय छे. जेवी रीते उंदर 'दर' खोदे ने अंदर साप आवी भराई जाय छे तेवी रीते ॥३६॥ पुस्तकनी दक्षिणा सत्पात्र ब्राह्मणने आपवी के जेनाथी स्वर्गमां पुण्यकारक थाय. अने कुपात्रने दान आपवाथी आ लोक तथा परलोकमां मनुष्य मात्र दुःखने पामता हवा. ॥३७॥ ज्यांसुधी शरीर रोग विनानुं होय, स्वस्थतावाळुं, वृद्धावस्था वगरनुं, लांबा आयुष्यवाळुं होय. ॥ ३८ ॥

ते वखते मनुष्य मात्रे परलोकमां सुख थाय ते माटे अमवडे करी दान करवुं. जेमकेः पासे पाणी होय अने कुवो खोदवो नकामो छे. तेवी रीते पोतानी पासे द्रव्य होय त्यांसुधी दान करवुं. ॥३९॥ हवे आगळ हे रमे ! तमने अढार पुराण स्मृतिदान करवानुं कहुं छुं. ते स्मृति लखी सारा पवित्र दिवसे. ॥ ४० ॥ सारी दक्षिणा सहित ब्राह्मणने दान आपवाथी लांबा समय सुधी मनुष्य लोकमां रही अनेक प्रकारना भोग विलास भोगवी उत्तम गतिने पामता हवा. ॥ ४१ ॥ जे मनुष्य ऋग्वेद, यजुर्वेद, सामवेद, अथर्ववेदने, लखी बारसने दिवसे ब्राह्मणने दान आपे छे. तेवा मनुष्योने वेदना पुण्य वडे करी वेपार रोजगारमां लक्ष्मीनो वधारो थाय छे. हे देवि ! तेमां लक्ष्मीनो वधारो केवी रीते थाय छे. तेतो स्वयं विधाता पण जाणती नथी. ॥४२॥ ते वेदमां जेटली मात्रा, अनुस्वार, जेटला अध्याय, स्वरनी ॥४३॥

आत्मश्रेयसिवैपुंसा मोक्षार्थं श्रमतावता ॥ कार्योन्यथागृहेदीप्ते कूपस्यखननं किमु ॥ ३९ ॥ अथान्यदपि वक्ष्याभि स्मृतिदानफलं प्रिये ॥ अष्टादशापिस्मृतयोलेखयित्वाशुभेदिने ॥४०॥ सदक्षिणाश्चयोदद्यात्सयातिपरमांगतिं ॥ महर्लोकेसुखंभुक्त्वाभोगानमानुषान् ॥४१॥ चतुर्वेदानलिखित्वायोददातिद्वादशीदिने ॥ तस्यपुण्यस्यवैपारंनजानातिविधिः स्वयं ॥ ४२ ॥ विसर्गानुस्वारमात्रंयावद्ब्राह्मणमक्षरं ॥ यावदध्यायकंचैवयावत्यक्षरविराजितं ॥ ४३ ॥ तांवत्यब्दानिवैनूनंजनलोकेसुखंभवेत् ॥ प्रकृतेर्मडलंभित्वाब्रह्मभूयायकल्पते ॥४४॥ नेत्ररोगस्यमुक्त्यर्थंज्योतिः शास्त्रंप्रदीयते ॥ मुखरोगविशुद्ध्यर्थंव्याकरणंदीयतेजनैः ॥४५॥ पादयोःसुखमुद्दिश्यछंदोदेयंद्विजातये ॥ नैरुक्तंदीयतेश्रोत्ररोगनाशायवै ॥४६॥ सर्वसुलक्षणप्रीत्यैशिक्षादेयाद्विजन्मने ॥ कल्पदानाद्विकलतारोगागच्छतिदूरतः ॥४७॥ उपवेदप्रदानेनशतवर्षाणिजीवती ॥ उपपूर्वप्रदानानांपुण्यंवक्ष्ये शृणुयाऽनघे ॥४८॥ नशक्यमितिमन्येहंब्रह्मैवैतत्फलंभवेत् ॥ यदुद्दिश्य च यत्पुण्यं यः करोतिनरोमुदा ॥४९॥ तत्पुण्यंजायतेतस्यनात्रकार्याविचारणा ॥ तस्माद्दानं कृतंदेविफलंजायते न हि ॥५०॥ एकमेकायदातव्यंगौरश्वः पुस्तकंगृहं ॥ महिष्यादानतोदेवि न भवेद्यमयातनाः ॥५१॥

जेटली गणत्री थाय छे. तेटलां वर्ष दान करनारा मनुष्य सुख भोगवे छे. अने प्रकृतिना मंडल रुपी शरीरनो त्याग थया पछी ब्रह्म लोकमां जाय छे. ॥ ४४ ॥ हवे जेने जेवो रोग होय तेने पुस्तकनुं केवुं दान करवुं ते सांभळो. नेत्रमां रोग होय तेवा मनुष्योए ज्योतिष पुस्तकनुं दान करवुं ॥ ४५ ॥ म्होमां रोग होय तोः व्याकरणनुं दान करवुं. पगमां रोग थतो होय तो छंद शास्त्रनुं दान करवुं. कानना रोग माटे नैरुक्त शास्त्रनुं दान करवुं ॥ ४६ ॥ शुभ लक्षणो प्राप्त करवा शिक्षा कल्पतरुनुं दान करवुं. अने गभराटनो नाश करवा कल्प नामना ग्रंथनुं दान करवुं. ॥ ४७ ॥ हवे उपवेदनुं दान करवाथी सो वर्षनुं आयुष्य लांबुं थाय छे. ए प्रमाणे पापने नाश करनार ! हे देवि ! दरेक पर्वमां पुराणोनुं दान करवाथी मनुष्य मात्र केवा पुण्य भोगवे छे ते तमे सांभळो॥४८॥ केः तेना पुण्यने हुं कही शक्तो नथी. तो पण हुं तमने कहुं छुं केः परमब्रह्मनी प्राप्ति थाय छे. तेना उद्देशथी जे पुण्य करवामां आवे छे. तेने तेवुं फळ मळे छे. तेमां कंइ संदेह नथी. ॥ ४९ ॥ माटे हे लक्ष्मीजी ! जे मनुष्य जेवुं दान करे छे. तेवुं तेने पुण्य प्राप्त थाय छे ॥५०॥ हे देवि ! गाय, अश्व, अने पुस्तकनुं दान एकनेज आपवुं पण भागपाडी आपवो नहि. वळी पाडानुं दान करवाथी मनुष्य मात्रने यमयातना भोगववी पडती नथी. ॥५१॥

बळद आखलानुं दान करवाथी पितृओ संतोशने पामे छे. दासी, दास आपवाथी पुत्रनी प्राप्ति थाय छे. तेमां कंइ संदेह नथी ॥ ५२ ॥ उपर प्रमाणेनुं दान करवाथी मनुष्य मात्र स्वर्ग लोकमां जइ आगळ वैकुंठमां जाय छे. हवे कोई मनुष्य ब्राह्मणना पुत्रने जनोइ आपे तेवा मनुष्यो मोक्षने पामता हवा. ॥ ५३ ॥ हे देवि ! आ त्रणे जगतमां कन्यादान समान कोई पुण्य नथी. पण तेमां कन्या विक्रय करवो नहि गळे प्राण आवे तो पण पैसा लेवा नहि. ॥ ५४ ॥ हे लक्ष्मीजी ! मनुष्य मात्रे पोतानुं मांस वेचवुं सारुं पण कन्यादानना पैसा लेवा सारा नहि. अने कोइ मनुष्य जो पैसा ले छे. तेवा मनुष्यो पोताना वंश सहित नरकमां जाय छे माटे कन्यादानना पैसा लेवा नहि. ॥ ५५ ॥ जे मनुष्य कार्तिक शुदि एकादशीने दिवसे तुलसीने विष्णु भगवाननी साथे परणावे छे. तेवा मनुष्यो उत्तम पदने पामता हवा. ॥ ५६ ॥

वृषस्यदानात्पितरःसंतुष्टाः स्युर्नसंशयः ॥ दासीदासप्रदानेनभार्यांपुत्रानलभेतसः ॥५२॥ स्वर्गलोकसुखंभुक्त्वावैकुंठेस्थितिमाप्नुयात् ॥ मौंजीबंधनतोदेवीब्रह्मलोकमवाप्नुयात् ॥५३॥ कन्यादानसमंदेविफलंनास्तिजगत्रये ॥ कंन्याद्रव्यं न च प्रांह्यप्राणैः कंठगतैरपि ॥ ॥५४॥ स्वमांसविक्रयः श्रेष्ठोनतुपुत्रीधनंगृहः ॥ स्ववंशस्यपुरस्कृत्यनरकंप्रतिपद्यते ॥५५॥ यःकरोतितुलस्याश्चविवाहंविष्णुनासह ॥ कार्तिक्यांविष्णुबोधिन्यांसगच्छेत्परमंपदं ॥५६॥ नीलोद्वाहं च कुरुतेसतीर्थेयः समाहितः ॥ संतुष्टापितरस्तस्यनिरयाद्यातिवैदिवं ॥ ५७ ॥ अश्वत्थमौंजीकरणाब्रह्मलोकेमहीयते ॥ रंकानाथंधत्रमार्थमयत्नंयः करिष्यति ॥५८॥ शीघ्रंमोक्षंप्रदास्यामिप्रीतोहंतेनकर्मणा ॥ येषाभूतदयाचित्तेतच्चितेहंसदास्थितः ॥५९॥ कृतेसप्तशतीदानेमहालक्ष्मीः प्रसीदति ॥ ददातिविपुलान् भोगान् परत्रेहचभामिनि ॥ ६० ॥ सप्तशत्यासमंनास्तिनित्यपाठफलंरमे ॥ यत्रैतत्पठ्यतेनित्यंन्यूनंतत्रनकिंचन ॥६१॥ मोहनंस्तंभनंचैवराजवश्यकरस्तथा ॥ शत्रुनाशकरंदेविसप्तशत्याविनानहि ॥६२॥ नित्यपाठोस्तियद्गेहेसप्तसत्याः सदीपकः ॥ मांमुंचकमलातस्यगेहंकल्पशतैरपि ॥६३॥

अने जे मनुष्य वृषोत्सर्गनी क्रिया तीर्थमां करे छे. तेथी तेमना पितृओ संतोष पामी मोक्षने पामे छे, ॥ ५७ ॥ वळी पीपळाने जनोइ आपे छे. रंक, अनाथ, आंधळानुं रक्षण करे छे. तेवा मनुष्यो ब्रह्म लोकने पामता हवा. ॥ ५८ ॥ अने जे मनुष्य प्राणी मात्र उपर दया करे छे. तेवा मनुष्यनी अंदर हुं वास करी जल्दीथी मोक्षने आपनार थउं छुं. ॥ ५९ ॥ हे लक्ष्मीजी ! जे मनुष्यो नवरात्रमां सप्तशतीनो पाठ करे छे. अगर ब्राह्मणो पासे करावे छे. अपवास करे छे. तेमने घेर तुं लक्ष्मी रुपे वास करी रहे छे. ॥६०॥ हे रमे ! सप्तशतीना पाठ सिवाय कंई उत्तम फळ नथी. वळी जेने घेर हंमेशा पाठ थाय छे तेवा मनुष्योने दरेक प्रकारनुं सुख मळे छे. ॥ ६१ ॥ कोईने मोहक करवा, अटकाववा. राज्यने वश करवुं, शत्रुनो नाश करवो होय तो हंमेशां सप्तशतीनो पाठ करवो. ॥ ६२ ॥ जेना घेर हंमेशा दिवो बाळी धूप करी पाठ थतो होय तेवा मनुष्योना घेर हे लक्ष्मीजी मारो संग छोडीने सूर्य रहे त्यां सुधी वास कर. ॥ ६३ ॥

वळी जुवो हे लक्ष्मीजी ! धूपदीप साथे जे मनुष्यो सूर्यनो पाठ करे छे. तेवा मनुष्योने घेर सूर्यनारायण दरेक प्रकारना भोगविलासादिनुं सुख आपे छे. ॥ ६४ ॥ गीताना पुस्तकनुं दान करवाथी मनुष्य मात्र मोक्षने पामे छे. अने एक हजार प्रकारनां दान करवाथी हुं प्रसन्न थउं छुं. तेमां कंई संशय नथी. ॥ ६५ ॥ जे मनुष्य हरकोइ बंधनमां होय तो, गजेंद्रमोक्षना आख्याननुं दान करवुं अने बीजा पुस्तकनुं दान करवाथी आयुष्य, कीर्ति, अने प्रजानुं सुख प्राप्त थाय छे. ॥ ६६ ॥ हवे जे मनुष्ये मनुष्य जन्म प्राप्त करी कंइ पुस्तकनुं दान कर्युं नथी तेवा मनुष्योनो जन्म जेम अरण्यमां मालतीवेल शोभती नथी तेम ते मनुष्यनो जन्म नकामो गणाय छे. ॥ ६७ ॥ वळी ब्रह्म भोजन करायुं नथी तेमनो जन्म पण० ॥ ६८ ॥ जेणे मारुं व्रत पण कर्युं नथी तेमनो जन्म पण० ॥ ६९ ॥ जेणे तीर्थ सेवन पण कर्युं नथी तेमनोजन्म० ॥ ७० ॥

सूर्यपाठस्तुयद्गेहेजायतेधूपदीपकः॥ श्रीसूर्यसकलंतस्यददातिविपुलंसुखं ॥६४॥ गीतापाठप्रदानेनमुक्तिरेवनसंशयः॥ दानात्सहस्रनाम्नोवैप्रीतोहंतस्य सर्वदा॥६५॥गजेंद्रादिस्तोत्रदानाद्बंधनान्मुच्यतेनरः॥ अन्येषांपाठनादानेहिआयुः कीर्त्तिप्रजासुखं ॥६६॥ मानुषंजन्मचासाद्यनकृतंविप्रभोजनं ॥ तेषां जन्म निरर्थंस्यादरण्येमालतीयथा ॥६८॥ मानुषंजन्मचासाद्यनकृतंयैर्ममव्रतं ॥ तेषां जन्म० ॥६९॥ मानुषंजन्मचासाद्यनकृतंतीर्थसेवनं ॥ तेषां जन्म० ॥ ७० ॥ मानुषंजन्मचासाद्यनस्नातंनर्मदाजले ॥ तेषां जन्म० ॥७१॥ मानुषंजन्मचा साद्यनपीतंगांगंजलंग॥ तेषां जन्म० ॥७२॥ मानुषंजन्मचासाद्यनकृतंस्नानमुत्तमं ॥ तेषां जन्म० ॥ ७३ ॥ मानुषंजन्मचासाद्यनश्रुतंमत्कथानकं ॥ तेषां जन्म० ॥ ७४ ॥ मानुषंजन्मचासाद्यनोक्तंसत्यंवचश्चयैः॥ तेषां जन्म० ॥ ७५ ॥ मानुषंजन्मचासाद्यनकृतंशिवदर्शनं ॥ तेषां जन्म० ॥७६॥ किमत्रबहु नोक्तेनकमलेप्रियवादिनि ॥ त्रैलोक्येवसतांनृणांनादत्तमुपतिष्ठति ॥७७॥ पूर्वदत्तंयदेवास्तितत्प्राप्येनात्रसंशयः ॥ अत्रजन्मनिपापेनपूर्वदत्तंहिबाध्यते ॥७८॥ सप्तपुरीनिवासिनांमरणेतत्रसुंदरी मुक्तिरेवभवेत्तासुनृणांधर्मानुवर्त्तिनां ॥७९॥ सप्तपुर्यांकृतंयेनपातकंवसतारमे ॥ वज्रलेपसमंतस्याद्भूतयोनिप्रदंनृणां ॥८०॥

जेणे नर्मदामां कोइ दिवस स्नान कर्युं नथी. तेमनो जन्म पण० ॥ ७१ ॥ जेणे गंगा नदीनुं पाणी पीधुं नथी तेमनो जन्म पण० ॥ ७२ ॥ जेणे मलमासमां कोई दिवस स्नान कर्युं नथी तेमनो जन्म पण० ॥ ७३ ॥ जेणे म्हारी कथा सांभळी नथी तेमनो जन्म पण० ॥ ७४ ॥ जेणे सत्य वचन बोल्युं नथी ते मनुष्यनो जन्म पण० ॥ ७५ ॥ आ दुर्लभ एवो मनुष्य जन्म प्राप्त करी कोई दिवस महादेवना दर्शन कर्या नथी. तेवा मनुष्योनो जन्म निरर्थकज छे. ॥ ७६ ॥ हे कमले ! हवे आगळ शुं कहेवानुं छे. त्रैलोक्यमां रहेनार मनुष्योने दान आप्या सिवाय कंइ प्राप्त थतुं नथी. ॥ ७७ ॥ पूर्वजन्ममां मनुष्य मात्रे जेवुं पुण्यदान कर्युं हशे, तेवुंज आ लोकमां पामशे. अने आ जन्ममां पाप कर्म कर्या हशे तो पूर्व जन्मना पुण्य प्राप्त थशे नहि. ॥ ७८ ॥ हे सुंदरी ! सप्तपुरीमां रहेनार मनुष्योनुं मरण थाय तो तेवो मुक्तिने पामता हवा, कारण के: तेमणे पुण्य कर्म करेला छे. ॥ ७९ ॥ अने कदाच सप्त पुरीमांज रही पाप कर्मो कर्या होय तो हे लक्ष्मीजी ! ते पाप वज्र समान् गणाय छे. अने तेमनो अवतार भूतयोनिमां आवे छे. ॥ ८० ॥

जे मनुष्यना ज्ञाननो उदय थाय छे. ते ज्ञानना प्रभाववडे करी मुक्तिने पामे छे. अने अज्ञानताथी मुक्ति मळती नथी तेवुं आगळना ऋषियोये कहेलुं छे. ॥ ८१ ॥ पटलाज माटे ज्ञान अने भक्तिनुं फळ सरखुं मळे छे. दरेकने ज्योति लिंगमहादेवना दर्शन करवाथी तेमनी भक्ति प्राप्त थाय छे. ॥ ८२ ॥ हे लक्ष्मीजी ! हुं पोते शिव छुं. अने शिव पोते म्हारुं स्वरूप माने छे. अमारा बेयना रुपमां कंइ फेरफार थतो नथी रुप एकज छे. अने स्मरण करवाथी मनुष्य मात्र फळ सरखांज पामे छे. ॥ ७३ ॥ म्हारा कहेला जेटला तीर्थ छे. ते सायुज्यनामनी भक्तिने तथा मुक्ति आपनार छे. ॥ ८४ ॥ गुरु रुप एवा शिवनुं अने म्हारुं आराधन करे छे. तेवा मनुष्यो मुक्ति पामता हवा तेमां कंइ संशय नथी. ॥ ८५ ॥ हे देवि ! जे मनुष्य मारा मासमां प्रयागनी अंदर जइ स्नान करे छे. तेवा मनुष्यो मुक्तिने पामता हवा. अने बीजा तीर्थमां स्नान करवाथी मोटा फळने पामता हवा. ॥ ८६ ॥

ज्ञानोदयेभवेत्तेषांतेनमुक्ताभवंतिहि ॥ कृतेज्ञानान्नमुक्तिः स्यादित्येवंमुनयोजगुः ॥८१॥ एतदेवहिबोधव्यंज्ञानभक्त्योः समंफलं ॥ सर्वेषांज्योतिर्लिंगानां दर्शनात्सभवेत्शिवः ॥८२॥ शिवोयितिमन्येहं शिवोमांमन्यतेहरः ॥ उभयोरंतरंनास्तिभजनस्यफलेनृणां ॥८३॥ तदंकितानितीर्थानियानिशिवकृतानि च ॥ सायुज्यमुक्तिदातारौस्यातांहरिहरौनृणां ॥८४॥ ममाराध्यतयायोवैशिवंच गुरुरूपिणं॥ त मत्वाभजतिभावेनतस्यमुक्तिर्नसंशयः ॥८५॥ माघस्नानंप्रयागेचनृणांमुक्तिप्रदायकं ॥ अन्येषांतीर्थजातिनां स्नानात्पुण्यंमहत्तरं ॥८६॥ येषु तीर्थेषुयेदेवानेवंधास्तत्रतत्रहि ॥ न कार्यस्त्वन्यथाभावोनृभिर्मुक्तिफलेप्सुभिः ॥८७॥ शृणुदेविवचः सत्यं गुह्यं तुभ्यं वदाम्यहं ॥ अधिकारिपरत्वेनसर्वग्राह्यंशुभेप्सुनी ॥८८॥ वेदव्रतनकर्तव्यमलमासेकदाचन ॥ सघृतंकांस्यपात्रंहिदेयं प्रतिदिनंप्रीये ॥८९॥ यदि चित्तंनशुद्धंस्यात्तदाकिंतोर्थसेवनात् ॥ चित्तेशुद्धेगृहेदेविविष्णुभक्तिर्गरीयसि ॥९०॥ तुंबीपात्रंकटुनीत्वातीर्थेक्षीप्तंयदाप्रिये ॥ कटुभावंपरित्यज्यमिष्टंकिंजायतेरमे ॥९१॥ गृहेहरिंसमभ्यर्च्यस्वधर्मंपरिपाल्यच ॥ दत्वादानंयथाशक्त्याभक्त्याविष्णुगतिंगताः ॥९२॥

जे मनुष्य तीर्थ यात्रा करवा गया होय त्यां त्यां ते देवोनी निंदा करवी नहि. तेमां जेना दर्शन करीये ते देवनुंज स्मरण करवुं. तेम करवाथी मोक्षने पामता हवा. ॥ ८७ ॥ हे लक्ष्मीजी ! तमने गुप्त अने सत्य वचन कहुं छुं. ते तमे सांभळो. सारा फळने इच्छनार मनुष्योए अधिकार प्रमाणे ग्रहण करवुं. ॥ ८८ ॥ मलमासमां कोइ दिवस वैदिक कर्मो करवा नहि. पण घी सहित कांसाना वासणनुं दान करवुं. ॥ ८९ ॥ हवे जे मनुष्य मात्रनुं मन पवित्र न होय तो तीर्थ यात्रा करवी नहि. कंइ तीर्थ यात्रा करवाथी मन पवित्र थतुं नथी पण जो पवित्र मन होय तो पोताना घरने तीर्थ मानी भगवाननी पूजा करवी. ॥ ९० ॥ हे प्रिय लक्ष्मीजी ! तांबाना वासणमां कडवो पदार्थ नाखी तीर्थ यात्रा करीये तो पण ते गळ्युं थतुं नथी पण ते तो कडवुंज रहे छे. ॥ ९१ ॥ जे मनुष्यो पोताना घेर भगवाननुं पूजन करी पोताना धर्मनुं पालन करी पोतानी शक्ति प्रमाणे दान आपे छे. तेवा मनुष्यो उत्तम गतिने पामता हवा. ॥ ९२ ॥

१

अनाजना जेवुं बीजुं दान थशे पण नहि अने थवुं पण नथी. अर्थात् अनाजनुं दान करवुं तेज श्रेष्ठ छे. ॥९३॥ अनाज पज प्राणि मात्रना प्राण छे. अने तेज प्राणना रक्षण समान कोइ अधिक दान नथी. ॥ ९४ ॥ हे लक्ष्मीजी ! दानेश्वरि कर्ण राजाए दिवसे दिवसे सूर्यनारायण उगे के सुवर्णनुं दान आपता हता. एम करतां एक दिवसे सूर्य उग्यो पहेलामां एक क्षुधार्थि अजनी भिक्षा लेवा आव्यो. तेथी कर्ण राजाए कह्युं के हे भिक्षुक ! तुं अनाज लेवा आव्यो छे, पण हुं तो सुवर्णनुं दान आपुं छुं. ते तमे लइ जाव. त्यारे भिक्षुक कहेवा लाग्यो के हे राजा ! हुं सुवर्णने लइ शुं करुं, मारे तो अनाज खावुं छे. माटे तमे अनाजनुं दान आपो. त्यारे राजा कहेवा लाग्या के हे भिक्षुक ! हुं रोज नियमसर सुवर्णनुं दान आपुं छुं. माटे ते लो आम कही अंगुठो बताव्यो. ॥ ९५ ॥

अन्नदानात्समंदंविदानं नभूतंन भविष्यति ॥ यदन्नभक्षणा द्देविप्राणास्तिष्ठंति देहिनां ॥९३॥ अन्नंहि प्राणिनां प्राणाइत्येवं मुनयोजगुः ॥ प्राणानां रक्षणादन्यन्नदानमधिकं प्रिये ॥९४॥ कर्णः सुवर्णबहुभार संख्यं दत्वा सुपात्रे निधनं गतश्च ॥ स्वर्गेहितद्धेमनगोपमं मद्दष्ट्वासुरान प्राहक्षुधाभि भूत्यै ॥९५॥ तदाधर्मः समायातः कर्णं प्रोवाच सस्मितं ॥ कांचनं मेरुणा तुल्यं त्वयादत्तं नरेश्वर ॥९६॥ न दत्तं द्विजवर्याय त्वयान्नंषड्रसान्वितं ॥ तर्हित्वयाकथं प्राप्यमन्नं स्वर्गेत्रभूमिज ॥९७॥ अंगुल्यान्नप्रदानुंगेहे चे दर्शितं त्वया ॥ भवेत्तदातदंगुल्याश्चं नान्नमिरस्तुते ॥९८॥ सूतउवाच ॥ इत्थंलोकोपकारार्थं विष्णुनाकमलांप्रति ॥ कथितं मलमासस्य माहात्म्यं पापनाशनं ॥९९॥ इदं पवित्रं परमं सुधर्म्यं मयेरितं पापहरंपरं च ॥ शृण्वंतियेकर्णपुटैः प्रभाते ते मुक्तिभाजोहि जनाः भवंति ॥१००॥ इतिश्रीमत्पुराण संहितायां मलमासमहात्म्ये तीर्थफल निरुपणे नवमोऽध्यायः ॥९॥

त्यार पछी हे लक्ष्मीजी ! केटलाक वर्ष पछी कर्ण राजा मरी गया. त्यारे स्वर्गमां गया त्यां तेमने भूख लागी तेथी तेमणे अनाज खावा माग्युं. त्यारे धर्म राजा कहेवा लाग्या के, हे राजा ! तमे मेरु पर्वत समान सुवर्णनुं घणुंज दान कर्युं छे ॥ ९६ ॥ पण तमे ब्राह्मणने छ प्रकारना रसवाळुं अनाज आप्युं नथी. माटे तमने आ लोकमां अनाज क्यांथी मळे. ॥ ९७ ॥ हे कर्ण राजा ! तमे कोइ दिवस आंगळीमां रहे तेटलुंज अनाज ब्राह्मणने दानमां आप्युं नथी माटे तमने अहीं तृप्ति थशे नहि. ॥ ९८ ॥ सूत उवाच ॥ हे ऋषियो ! उपर प्रमाणे भगवाने लक्ष्मीजीने लोकोपकारनी कथा कही हती. ॥ ९९ ॥ हे लक्ष्मीजी ! उपर प्रमाणेना परमपवित्र धर्मनो मार्ग बतावेलुं अने पापने नाश करनारा कान वडे करी जे मनुष्य मलमासना महात्म्यने सांभळे छे. तेवा मनुष्यो मोक्षने पामतां हता. ॥ १०० ॥ ए प्रमाणे श्रीमत्पुराण संहितानो मलमासना महात्मनो तीर्थ फळनो नवमो अध्याय पुरो. ॥ ९ ॥

श्रीरुवाच ॥ हे देवना देव, हे जगन्नाथ, तमे म्हने आगळ दीवानु दान करवाथी मनुष्य मात्रने केवुं फळ मळे अने कोइ अखंड दीवाने होलवी नाखे तेने केवुं फळ मळे. ॥ १ ॥ हे भगवान ॥ मलमासमां अखंड दीवो वाळी व्रत करवानुं कह्यं हतुं. पण ते कथा हुं भुली गइ छुं ते म्हने फेरथी कहो. ॥ २ ॥ श्री भगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! तमने दीपदाननी उत्तम प्रकारनी कथा कहुं छुं. ते तमे सांभळो. मनुष्य मात्र अखंड दीवो वाळी व्रत करे अने वचमां कोइ विघ्न करे अथवा मरत रहे नहि अने होलवइ जाय तो तेने पुण्य मळतुं नथी. ॥ ३ ॥ हेकांते ! तमने आ दीपदाननी एक उत्तम कथा कहुं छुं. ते तमे सांभळो. पहेलाना वखतमां एक मधुपुर नामनुं नगर हतुं. तेमां एक सांकळेश्वर ब्राह्मण रहेतो हतो. ते सदाचारि हतो तेने बे स्त्रीयो हती. ॥ ४ ॥ तेमां एकनुं नाम विमला अने बीजी स्त्रीनुं नाम सुशीला हतुं. तेओ पतिव्रता हती, सारा आचारवाळी, धर्मवाळी स्त्रीओ हती ॥५॥

श्रीरुवाच ॥ देवदेवजगन्नाथ दीपदान फलंवद ॥ यथायेन कृतोयत्नात् विध्वस्ते किंतु पातकं ॥१॥ पूर्वंत्वयादीप फलंप्रोक्तं मासेमलिम्लुचे ॥ अथस्मृतिगतं नाथतस्माद्वदसुविस्तरं ॥२॥ श्री भगवानुवाच ॥ श्रृणुकांतेप्रवक्ष्यामिदीपस्यफलमुत्तमं ॥ दीपविध्वंसनेसर्वपुण्यंनश्यतितत्क्षणं ॥३॥ पुरामधुपुरेविप्रोह्यासीन्नाम्नासशाकलिः ॥ सदाचाररतस्तस्यगृहेभार्याद्वयंशुभं ॥४॥ विमलैकासुशीलान्यापातिव्रत्यपरायणा ॥ शुभाचाररतेचोभेधर्मेनित्येबभूवतुः ॥५॥ तस्यैवंवर्तमानस्यधार्मिकस्यद्विजन्मनां ॥ मलमासः समायातः पुरुषोत्तमवल्लभः ॥६॥ एकाविनिर्गतागेहा सुशीलाशीलसंयुता ॥ प्रातरेकागतासानु-जलार्थंयमुनाप्रति ॥७॥ स्नानार्थमुद्यतंलोकंदृष्ट्वाप्रोवाचसापति ॥ साध्विमधुरयावाचाविनयानतकंधरा ॥८॥ सुशीलोवाच ॥ भगवन्प्रष्टुमिच्छामिनक्रोधं-कर्तुमर्हसि ॥ अद्यकिंतुदिनंपुण्यंलोकायांतिरवेः सुतां ॥९॥ शाकलिरुवाच ॥ श्रृणुभद्रेप्रवक्ष्यामियदर्थंयातिनागराः ॥ असंक्रांतः समायातोमासः श्रीपतिवल्ल-भः ॥१०॥ मलिम्लुचइतिख्यातअक्षयः पुण्यसंपदां ॥ अस्मिन्मासेप्रकर्तव्यंस्नानंमुक्तिमभीप्सुभिः ॥ ११ ॥ कर्तव्योदीपकोऽखंडोयावत्त्रिंशद्दिनावधि ॥ फलंतस्यन शक्नोमिवक्तुंदेवचतुर्मुखः ॥१२॥

ते बधा हळीमळीने रहेता हता. तेम करता भगवानने प्रिय ए पुरुषोत्तम मास आव्यो. ॥ ६ ॥ त्यारे सुशीला नामनी स्त्री पोताने घेरथी प्रातःकाले यमुना नदी उपर स्नान करवा गइ. ॥ ७ ॥ ते वखतने विषे स्नान करवा आवेला मनुष्योने जोइ ते घणीज विस्मय पामी केः आजे आ शुं छे. अने आ बधा मनुष्यो भेगा केम थया छे. तेवुं जोइ हास्य करती मधुर वाणीथी पोताना पति सांकळेश्वरने पुछती हवी ॥ ८ ॥ सुशीलोवाच ॥ हे प्रियप्रतिरुप भगवान ! हुं तमने पुछुं छुं. तेमां क्रोध करशो नहि. आजे कोइ पवित्र दिवस छे केः शुं. आजे यमुना नदी उपर माणसो भेगा थया छे. माटे आजे आ शुं छे. ते म्हने कहो. ॥ ९ ॥ शाकलिरुवाच ॥ हे कल्याणकारी स्त्री ! तुं सांभळी आजे संक्रान्ति विनानो भगवाननो मलमास बेठो छे. ॥ १० ॥ आ पापने नाश करनार मलमास छे ते अक्षयसंपत्तिने आपे छे एटलाज माटे आ मलमासमां स्नान, दान, करी मनुष्य मात्रे मोक्ष मेळववानुं साधन करवुं ॥११॥ तेमां एक मास अखंड दीवो वाळी व्रत करवुं ते व्रत कर्यानुं फळ तो चार मुखवाळा ब्रह्माजी पोते कहेवाने असमर्थ छे ॥१२॥

सुशीलोवाच ॥ हे पति ! मारे पण आ मलमासनुं व्रत स्नान करी अखंड दीवो बाळी करवुं छे तो ते तमारी मरजी होय तो हुं व्रत करुं ॥१३॥ शाकल्य उवाच ॥ हे प्रिय स्त्री ! तमे सुखेथी स्नान करी अखंड दीवो बाळी प्रयत्नथी व्रत करो कारण के तमारा विना पतिव्रताओ कोइ नथी. ॥१४॥ कारण के अग्निनी स्त्री स्वाहापण पोताना पतिनी आज्ञा लइ हविर्भागनुं भोजन करे छे. माटे मारी आज्ञा वडे तमे व्रतनो आरंभ करो. ॥१५॥ हवे ते ब्राह्मणनी बीजी स्त्री विमळा हती ते खराब बुद्धिवाळी थइ घरनुं कामकाज करती हती. अने सुशीलाना उपर द्वेषभावथी जोती हती. पने क्यारे दुःख पडशे तेवोज विचार करती हती. ॥ १६ ॥ आ सुशीलानुं व्रत क्यारे भंग करुं. तेनो दीवो क्यारे होलवी नाखुं आवा विचारो करती हती. ॥ १७ ॥

सुशीलोवाच ॥ ममापिमनसोत्साहोस्नातुंसंप्रतिवर्तते ॥ तवचेत्करुणाकांततद्व्रतंहिकरोम्यहं ॥१३॥ शाकल्युवाच ॥ कुरुदेविप्रसन्नोहंस्नानंदीपंप्रयत्नतः ॥ त्वत्समापरानास्तिपतिप्रियहीनेरता ॥१४॥ भर्तुःशेषमनुज्ञातहविर्मन्वाचभुंजति ॥ एवंतयासुव्रतिन्याव्रतमाब्धमुत्तमं ॥१५॥ विमलाविपलाजाताग्रहकार्यकरोतिन ॥ सपत्नीद्वेषभावेनचिंतयामिपरिप्लुता ॥१६॥ किंकुर्यांश्रमुखमस्याव्रतविघ्नंकथंभवेत् ॥ दीपमाशुप्रशमयेत्येवंनिर्द्धारितंतथा ॥१७॥ ततोद्वितीयदिवसेसुशीलानिर्गतागृहात ॥ सोपिविप्रोबहिर्यातोगृहकार्यार्थमेवहि ॥१८॥ एकैवसंस्थितागेहेविमलापापकारिणी ॥ गृहद्वारंपिधायैवसमयामासदीपकं ॥१९॥ तैलंदीपात्पहृतंगृहद्वारिसमागता ॥ सुशीलागृहमागत्यदीपमालोक्यदुःखिता ॥ २० ॥ मासाधिपहृदिध्यात्वागृहकर्मरताभवेत् ॥ एवंतयाहिपापीण्यामासमात्रमहर्निशं ॥२१॥ त्वमोदीपोहतंतैलमहद्विघ्नंकृतंव्रते ॥ साध्व्यासुशीलयाज्ञातंनोक्तंकिंचिद्धभाशुभं ॥ २२ ॥ भर्तुरेवप्रसादेनपालितंव्रतमुत्तमं ॥ संभोज्यब्राह्मणानभक्त्याशक्त्यादत्वा च दक्षिणां ॥२३॥ विसृज्यपारणंचक्रेभर्त्रास्वजनबंधुभिः ॥ तस्यास्तद्व्रतयोगेनतद्गृहंजातमृद्धिमत् ॥२४॥ दीपनिर्नाशनात्सद्योविमलादुःखीताभवेत् ॥ तस्याःपुत्रद्वयंनष्टमंधत्वंसमुपागता ॥२५॥

त्यार पछी बीजे दिवसे सुशीला कंइ काम वास्ते बहार गइ अने ब्राह्मण पण बहार गयो ॥ १८ ॥ हवे घेर एकलीज विमळा रही तेणे घरना बारणां एकदम बंध करी दीवाने होलववा गइ. ॥ १९ ॥ ते वखते तेणे दीवामांथी तेल लइ लीधुं. एटले दीवो होलवइ गयो. अने पोते बहार आवी पाछळथी सुशीलाए आवीने जोयुं तो दीवो होलवइ गयो छे. ते जोइ तेना मनमां बहुज दुःख थयुं. ॥ २० ॥ ते सुशीला एवी रीते अनेकवार दीवो प्रगटावी भगवाननुं मनमां स्मरण करती हती. अने पापी विमळाए एक मास पाप कर्म कर्यां ज कर्यां. ॥ २१ ॥ अने पापनी साथे व्रतमां भंग पण करती हती. ते बधुं सुशीला जाणती हती. पण एक शब्द बोल्या वगर सहन करे जती हती. ॥ २२ ॥ पोताना पतिने देव मानी तेणे उत्तम प्रकारे व्रतने पुरुं कर्युं. ब्रह्मभोजन करावी शक्ति प्रमाणे ब्राह्मणने दक्षिणा आपी. ॥ २३ ॥ ते ब्राह्मणना गया पछी पोताना स्वामि तथा बंधुओनी साथे ते सुशीलाए व्रतनुं पारणुं (भोजन) कर्युं. हवे ते व्रतना प्रभाववडे करी तेने घेर समृद्धि वधी गइ. ॥ २४ ॥ अने जे विमलाए सुशीलाना व्रतनो भंग कर्यो हतो अने बहुज दुःख पडयुं. ते विमलाना बे पुत्रो मरी गया. अने पोते विमळाए व्रतमां विघ्न कर्युं तेथी ते आंधळी बनी हती. ॥ २५ ॥

ते पछी ते विमला टुंक समयमांज पोताना देहने छोडी दीधो. अने ते पछी त्रण हजार वर्ष रौरव नामना नरकमां वास कर्यो ! ॥२६॥ त्यारपछी तेनो जन्म भुंडनो आव्यो. ते पछी सर्पणिनो. ते पछी शियाळनो. ते पछी वागोळोनो. ॥ २७॥ पछी घरमां फरनार गीलोडीनो अवतार आव्यो, अने पछी ज्यां पाणी न मळे तेवा मारवाडमां जन्म थयो. तेवी रीते बहुज दुःखी थइ हती. ॥ २८ ॥ ए प्रमाणे विमलाने दीवो होलवी नांखवानुं फळ मळ्युं हतुं. अने सुशीलानी दैवयोगवडे करी सद्‌गति थइ हती. ॥ २९ ॥ ते सुशीला पोतानी प्रजाने पृथ्वी उपर मुकी पोते पोताना पतिनी साथे वैकुंठने पामी हती. केः ज्यांथी फेर आ पृथ्वी उपर मनुष्यो आवता नथी. ॥ ३० ॥ हे लक्ष्मीजी ! आ मलमासनुं व्रत स्त्री अगर पुरुषो करे छे, अने स्नान, दीप, ब्राह्मण सेवा करनार ! ॥ ३१ ॥ मनुष्योनो फेरथी जन्म थतो नथी. तेमज माताना उदरमां पण आवतो नथी. जे कोइ मनुष्य आ कथा सांभळे अगरतो पाठ करे छे. तेमनो पण जन्म फेरथी थतो नथी. अर्थात् उत्तम गतिने पामता हवा. ॥ ३२ ॥

अदीर्घेणैवकालेननिधनंप्रापदुःखीता ॥ त्रिंशद्वर्षसहस्राणिरौरवेनरकेस्थिता ॥२६॥ तत्पापयोगेनपुनर्जाता साग्रामशूकरी ॥ पुनर्जातावनेव्यालिश्रृंगालीवल्गुनपुनः ॥२७॥ ग्रहगोधापुनर्जातानिः पादामरुमंडले ॥ मंडलाकारकृष्टेनजातासागलितेनवै ॥२८॥ एवंतयाविमलयादीपप्रशमनात्फलं ॥ प्राप्तंसद्भावयोगेनवैसुशीलसद्गतिंगता ॥२९॥ संस्थाप्यसंततिभूमौवैकुंठेविलयंगता ॥ सायुज्यंपतिसंयुक्तापुनरावर्त्तिदुर्लभं ॥३०॥ नारीवापिनरोवापियः करोतिमलिम्लुचे ॥ स्नानंवादीपकंवापिविप्रमेवनसेवया ॥३१॥ न तस्य जायतेजन्मनपुनर्गर्भवेदना ॥ यः पठेश्रृणुयाद्वापिसोपितत्फलभाग्भवेत् ॥३२॥ दीपदानमिदंपुण्यंयः करोतिमलिम्लुचे ॥ रत्नदीपंगृहेतस्यब्रह्मलोकेहिवासकृत ॥३३॥ तुलस्याः सन्निधौदीपान्विधायघृतपुरितान ॥ प्रदक्षिणांयाकुरुतेतयादत्तंधरातलं ॥३४॥ तुलसीदर्शनंपुण्यंदर्शनात्पापनाशनं ॥ तुलसीरोपितायेनकृतोदीपस्तदंतिके ॥३५॥ विमानवरमारुह्यरमतेनंदनेवने ॥ तुलसीपिप्पलोधेनुब्राह्मणश्चचतुर्थकः ॥३६॥ गंगाजलंपंचमंषष्ठमेकादशीव्रतं ॥ सप्तमंसत्यवचनमष्टमंहरिकीर्त्तनं ॥३७॥ नवमंदर्शनंशंभोर्दशमंसाधुसेवनं ॥ एतानिममजानीहिशरीराणिविमुक्तये ॥३८॥ श्रीरुवाच ॥ कथयस्वमहाराजदयांकृत्वाममोपरि ॥ तुलसीपूजनंदिव्यंमेचनारोपणं तथा ॥३९॥ श्रीभगवानुवाच ॥ श्रृणुदेविप्रवक्ष्यामितुलस्याः पूजनंशुभं ॥ यत्कृत्वासर्वपापेभ्योमुच्यतेमानवोभूवि ॥४०॥

जे कोइ पुण्यात्मा मनुष्य दीपनुं दान करे छे. तो तेमने घेर हंमेशा रत्नना दीवा बळे छे, अने तेमनो वास ब्रह्मलोकमां थाय छे. ॥ ३३ ॥ जे मनुष्य तुलसीनी पासे दीवो प्रगटावे छे, अने प्रदक्षिणा करे छे. तो तेमने आखी पृथ्वी दान कर्यानुं फल मळे छे. ॥ ३४ ॥ कारण केः हे लक्ष्मीजी ! तुलसीनुं दर्शन करवाथी पुण्य मळे छे, अने पापनो नाश थाय छे. जे मनुष्य तुलसीनो क्यारो माटीथी बनावी अंदर तुलसी रोपे छे तो. ॥ ३५ ॥ तेवा मनुष्यो विमानमां बेसी नंदन नामना तुलसीना वनमां हंमेशा रम्या करे छे. हे देवि ! तुलसी, पिंपळो, गाय, ब्राह्मण. ॥ ३६ ॥ गंगाजळ, एकादशीनुं व्रत, सत्य वचन, हरिकीर्तन, ॥ ३७ ॥ महादेवना दर्शन, सत्समागम, आ दशे विभाग मारा समजवा. ॥ ३८ ॥ श्रीरुवाच ॥ हे भगवान ! हवे आगळ म्हारा उपर दया करी तुलसी पूजन, तेने पाणी पावानुं, तुलसीना छोडने रोपवो तेथी करी मनुष्यो केवा सुखने पामता हशे ते म्हने कहो. ॥ ३९ ॥ श्री भगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! तमे सांभळो जे मनुष्य तुलसीनुं पूजन करे छे. तेवा मनुष्यो पृथ्वी उपरना पापोथी छुटा थाय छे. ॥ ४० ॥

हवे जे मनुष्यो तुलसीनो छोड वावे छे. तेवा मनुष्यो पोताना पापनो नाश करे छे. कारण के: तुलसी दरेक प्रकारना दिव्य कामने आपतां छे. ॥ ४१ ॥ हे देवि ! जेना घर आंगणे तुलसीनुं वन वावुं होय तेनुं घर तीर्थ समान् पवित्र कहेवाय छे. वळी तेने घेर यमदूतो जता नथी. ॥ ४२ ॥ जे मनुष्य तुलसी रोपे छे. तेमां जेटला तुलसीना बीज होय छे. तेटला वर्ष विष्णु लोकमां वास करे छे. ॥ ४३ ॥ तुलसीनी सुगंधीथी मनुष्यमात्रना पितृओ संतुष्ट मनवाळा थाय छे. अने गरुड उपर बेसी विष्णु लोकमां जता हवा. ॥ ४४ ॥ पांचरात्री दिवस गंगानदीमां स्नान करी दर्शन करीए. अने तुलसीनो फक्त एकज छोडनो स्पर्शकरीये तो सरखुंज पुण्य प्राप्तथाय छे. ॥४५॥ हे देवि ! दरेक पक्षमां द्वादशी आवे छे. ते दिवसे ब्रह्मादि देवो तुलसीना वननी पूजा करे छे. ॥ ४६ ॥

नपश्यंतियमंदेवितुलसीवनरोपणात् ॥ सर्वपापहरंदिव्यंकामदंतुलसीवनं ॥४१॥ तुलसीकाननेयुत्रगृहेतिष्ठतियस्यवै ॥ नदगृहंतीर्थभूतंहिनोयांतियमकिंकराः ॥४२॥ तावद्वर्षसहस्राणियावद्बीजदलानिच ॥ वसंतिवैष्णवेलोकेतुलसीरोपयंतिये ॥४३॥ तुलसीगंधमाघ्रायपितरस्तुष्टमानसाः॥ प्रयांतिगरुडारुढास्तद्विष्णोः परमंपदं ॥४४॥ दर्शनंपंचरात्र्यास्तुगंगास्नानंमहाधने ॥ तुलसीदलसंस्पर्शः समानंत्रितयंस्मृतं ॥४५॥ रोपणात्पालनात्सेकात्स्पर्शनाद्दर्शनान्नृणां ॥ तुलसीदहतेपापंवाङ्मनः कायसंचितं ॥४६॥ पक्षेपक्षेतुदेवस्यद्वादश्यांवरवर्णिनि ॥ ब्रह्मादयोपिकुर्वंतितुलसीवनपूजनं ॥४७॥ आम्ररोपसहस्रेणपिप्पलानांशतेनच ॥ तत्फलंहितदेकेनतुलसीविटपेनच ॥४८॥ विष्णुपूजनसंयुक्तस्तुलसींयस्तुरोपयेत् ॥ देवायुतदशैकंसरोपकोरमतेदिवि ॥४९॥ पुष्कराद्यानितीर्थानिगङ्गाद्याः सरितस्तथा ॥ वासुदेवादयोदेवावसंतितुलसीदले ॥५०॥ जालंधरस्त्रियापूर्वंतपः परमदारुणं ॥ कृतंतस्यप्रतापेनसाजातातुलसीप्रिये ॥५१॥ प्रातिव्रत्यंनयाचारुपालितंजगतीतले ॥ तस्याः प्रसन्नोभगवानहमेवाससमादरान् ॥ ५२ ॥ तदासातुलसीजाताममचात्यंतवल्लभा ॥ तुलसीपत्रसंयुक्तंदानंदत्तंमहत्फलं ॥ ५३ ॥

मनुष्यमात्र एक हजार आंबा वावे. सो पीपळा वावे. अने तुलसीनो एकज छोड रोपे. तो फळ सरखुंज मळे छे. ॥ ४७ ॥ तुलसी रोपवाथी, दर्शन करवाथी, स्पर्श करवाथी, पालन करवाथी, पाणी पावाथी, मन वचन वडे थयेला पापनो नाश थाय छे. ॥ ४८ ॥ विष्णु भगवाननी पुजा करे, अने तुलसीने रोपे तो, रोपनार मनुष्यनो पांच लाख वर्ष स्वर्गमां वास थाय छे. ॥ ४९ ॥ कारणके: पुष्करादि तीर्थ, गंगा, यमुना, नदी तथा वासुदेवादि देवताओ तुलसीमां वास करी रहेला छे. ॥ ५० ॥ हे प्रिय लक्ष्मीजी ! पुर्वे तुलसी कोण हती ते तुं जाणती नथी पण एक समयनेविशे जालंधर राजानी स्त्रीये घणांज तप कर्या हतां. तेना पुण्य प्रभाववडे करी तेनो तुलसीनो अवतार आव्यो छे. ॥ ५१ ॥ ते जालंधरनी स्त्रीये पृथ्वी उपर सारुं पतिव्रत धारण कर्युं हतुं. तेना पुण्य प्रभावथी हुं तेना उपर प्रसन्न थयो. हतो. अने मेंज तेनामां वास कर्यो हतो. ॥ ५२ ॥ त्यारथीज मने प्रिय एवी तुलसीनो अवतार आव्यो हतो. अने तेज तुलसीना पान मुकी दान आपवाथी मनुष्यमात्र घणां पुण्यने प्राप्त करे छे. ॥ ५३ ॥

जे मनुष्य तुलसीनुं पान लई मारुं पूजन करे छे. अने मने धरावे छे. तेनी सो वर्षनी पूजानो हुं ग्रहण करुं छुं. अने मरती वखते जेना मुखमां तुलसीनु पान होय छे. तेथी करी मरनार मनुष्य मोक्षने पामता हवा. ॥ ५५ ॥ पवित्र पाणी अने वनना फळफुलथी तुलसीना पांदाथी कोइ मनुष्य भगवाननी पूजा करे छे. तेवा मनुष्यो दरेक प्रकारना सुखने पामता हवा. ॥ ५६ ॥ हवे तुलसीनी सुगंधी लेनार वायु जे जे दिशामां जाय छे. ते ते देशना प्राणीओने पवित्र करे छे. ॥ ५७ ॥ तुलसीना वननी छाया ज्यां ज्यां होय त्यां आगळ श्राद्धक्रिया करवाथी गया तुल्य फळ प्राप्त थाय छे. ॥ ५८ ॥ हे देवि ! गया तीर्थमां जइ जेनो पुत्र पिंडदान करे छे. अने ते पाछो गयाजी जइ श्राद्ध करे तो दरेक पितृओने तारनार थाय छे. ॥ ५९ ॥ तुलसीना मूळनी माटी तुलसीनो स्पर्श करवाथी तीर्थ समान पवित्र कहेवामां आवे छे. ॥ ६० ॥

तुलसीपत्रमादाययः करोतिममार्चनं ॥ तस्याहंप्रतिगृह्णामिपूजांचशतवार्षिकीं ॥५४॥ कृतंयेनमहाभागेतुलसीवनरोपणं ॥ मुक्तिस्तेनभवेद्दत्ताप्राणिनामर्णवात्मजे ॥५५॥ सलिलैः शुचिभिर्माल्यैर्वन्यैर्मूलफलादिभिः ॥ शस्तांकुरांशुकैश्चार्चेतुलस्याः प्रियपामम्मुं ॥५६॥ तुलसीगंधमादाययत्रगच्छतिमारुतः ॥ दिशश्चविदिशःपूताभूतग्रामैश्चतुर्विधः ॥५७॥ तुलसीवनगाच्छायायत्रयत्रभवेद्द्रमे ॥ तत्रश्राद्धंप्रदातव्यंगयातुल्यंफलंभवेत् ॥५८॥ नददातिगयापींडंगत्यापुत्रोमहाद्विजाः ॥ तुलसीकाननेकृत्वाश्राद्धंसंतारयेत्पितॄन् ॥५९॥ भूगनैस्तुलसीमूलैमृतिकास्पृशतितुया ॥ तीर्थकोटि समाप्नेयाधार्यायत्नेनसागृहे ॥६०॥ तुलसीमृत्तिकायुक्तोयदिप्राणानपरित्यजेत् ॥ यमोपिनेक्षितुंशक्तोयुक्तः पाशशतरपि ॥६१॥ यस्योरसिस्थितंपत्रंमुखेशिरसिकर्णयोः ॥ तुलसीसंभवंनित्यंक्रतैर्मखस्तेश्चकिं ॥६२॥ धात्रिच्छायातलेकुर्यात्पींडदानंतुयःपुमान् ॥ संतुष्टापितरस्तस्यमुक्तिं यांतिभवार्णवात् ॥६३॥ यत्कृत्वातुलसीपत्रंशिरसाविष्णुतत्परः ॥ तत्फलंकोटिगुणितंरोपयित्वाहरेःप्रियां ॥६४॥ तुलसींयेप्रयच्छंतिसुराणामर्चनायवै ॥ रोपयंतिशुचौदेशेतेषांलोकोऽक्षयःस्मृतः ॥६५॥ सर्वत्रसर्वकालेषुतुलसीकृष्णवल्लभा ॥ सर्वेषामपिदेवानांननिषिद्धाकदाचन ॥६६॥

जे मनुष्यनो देह तुलसीनी माटीना चोकामां जतो रहे छे. ते मनुष्य भलेने पापी होय छतां पण तेने यमराजानो भय लागतो नथी. ॥ ६१ ॥ जेना हृदयमां, कानमां, माथामां, मुखमां, तुलसीनुं पादुं होय छे. तेवा मनुष्यने सो यज्ञ करवानुं फळ मळतुं हवुं. ॥ ६२ ॥ आंबळाना झाडनी छायामां जे कोइ पुरुष पींड दान करे छे. तो तेमना पितृओ संतोषने पामता हवा. अने पींडदान आपनार मनुष्य संसारमांथी मुक्त थता हवा ॥ ६३ ॥ हे लक्ष्मीजी ! जे मनुष्य भगवाननी पूजा करी तुलसीना पान चढावे छे. तेवा मनुष्यो म्हने प्रीय एवी तुलसी रोपी कोटि फळने पामता हवा. ॥ ६४ ॥ कृष्ण तुलसी सर्वे काळमां दरेक जगाए अने दरेक देवने अने म्हने प्रिय छे. ॥ ६५ ॥ हे देवि ! देवताना पूजन वास्तेजे कोइ मनुष्य पुन्य पवित्र देशमां तुलसीने रोपे छे, तेवा मनुष्यो अक्षय लोकने पामता हवा. ॥ ६६ ॥

भगवाननी पासे जे कोइ तुलसी रोपे छे. तेवा मनुष्योने एक हजार गायोनुं दान आप्यानुं फळ मळतुं हतुं. ॥६७॥ जे मनुष्य तुलसी वडे करी भक्तिपूर्वक भगवाननी पूजा करे छे. तो तेवा पापोनो नाश थाय छे. तो पछी नाना पापो नाश थाय तेमां कंइ नवाइ नथी. ॥ ६८ जे कोइ मनुष्य भगवानना मंदिरमां तुलसीनां पांदाथी प्रोक्षण करे छे. तो तेवा मनुष्यो मोक्षने पामता हवा. ॥ ६९ ॥ जे मनुष्योए तुलसीना वनने जोयुं छे. अने विधि-पूर्वक वृक्ष रोपेलां छे. तेओ उत्तम गतिने पामता हवा. ॥ ७० ॥ हे कमले ! घडो अथवा नाना घडाथी जे कोइ मनुष्य तुलसीना वनने रोपी पाणी पाय छे. ते जलधारा वडे करी त्रणे लोक प्रसन्न थता हवा. ॥ ७१ ॥ वृद्धिश्राद्धमां, क्षयना दिवसे पर्वणीमां विशेष करी, तुलसी तथा श्रीफळनी पूजा करी मनुष्यमात्रे पोताना पितृओने संतोषकरवा जोइए. ॥ ७२ ॥ तेमां पण मालती चंपो इत्यादि पुष्पोनो त्याग करी केवल सुकेली तुलसी भगवानने अर्पण करवी कारण के: ते तुलसी भगवानने घणीज प्रिय छे. ॥ ७३ ॥

रोपितांतुलसींदृष्ट्वानरेणकेशवाग्रतः ॥ नित्यंवैगोसहस्रस्यफलमाप्नोतिमानवः ॥६७॥ नित्यमभ्यर्चयेद्विष्णुंयस्तुलस्यासुभक्तितः ॥ महापापानिनश्यं-तिकिंपुनश्चोपपातकं ॥६८॥ हरेर्गृहंसदायस्तुतुलसीदलविन्दुभिः ॥ त्रिसंध्यंप्रोक्षयेद्भक्त्यामहापापैः प्रमुच्यते ॥६९॥ निरिक्षितानरैर्यैस्तुतुलसीवनवाटिका ॥ रोपितायैश्वविधिनातैः प्राप्तंपरमंपदं ॥७०॥ घटैर्यैस्त्वघटैर्यैश्चसिंचितंतुलसीवनं ॥ जलधारायाचकमलेपालितंभूवनत्रयं ॥७१॥ वृद्धिश्राद्धेक्षयाहेच पार्वणेतुवि-शेषतः ॥ कृत्वाश्रीतुलसीपूजांपितृणांतुष्टिमावहेत् ॥७२॥ त्यक्त्वातुमालतीपुष्पंचंपकंवासरोरुहं ॥ गृह्णातितुलसींशुष्कांयदिपर्युषितांहरिः ॥७३॥ तेनदत्तंहुत-ञ्जप्तंकृतंश्राद्धंगयासुरे ॥ तपस्तप्तंखगश्रेष्ठतुलसीयेनरोपिता ॥७४॥ तुलस्यारोपणंकार्यंश्रवणेनविशेषतः ॥ अपराधसहस्राणिक्षमतेपुरुषोत्तमः ॥७५॥ तुल-सीदलगंधेनमालतीकुसुमेनच ॥ कपिलाक्षीरदानेनसंतुष्यतिकेशवः ॥७६॥ गुह्यानियानिपापानीअनाख्येयानिमानवैः ॥ नाशयेत्तानितुलसीदत्तामाधवमू-र्धनि ॥७७॥ उपोष्यद्वादशीशुद्धापारणेतुलसीदलं ॥ प्राशयेद्यदिमुश्रोणिअश्वमेधाधिकंफलं ॥७८॥ द्वादश्यांयेकरिष्यंतितुलसीवनपूजनं ॥ गृहारामेवनेवापि शृणुतेषांतुयत्फलं ॥७९॥

हे गरूडजी ! जे मनुष्ये तुलसीनुं वृक्ष रोपेलुं छे तेणेज दान कर्युं, तप कर्युं, अने गयाजीमां श्राद्ध कर्युं समजवुं. ॥ ७४ ॥ ते तुलसीने ज्यारे श्रवण नक्षत्र आवे त्यारे रोपवी. जेनाथी पुरुषोत्तम भगवान् एक हजार पापनो नाश करे छे. ॥ ७५ ॥ तुलसीनी गंधथी मालतीना पुष्पथी, अने कपिला गायनां दुधनुं दान करवाथी केशव भगवाने प्रिय थाय छे. ॥७६॥ मनुष्य मात्रना जे जे गुप्त पापो होय छे. तेनुं वर्णन करी शकातुं नथी. माटे ते बधा पापनो नाश करवा भगवानना माथा उपर तुलसी चढाववी. ॥ ७७ ॥ जे कोइ मनुष्य एकादशीनो उपवास करी बारसना दिवसे पारणामां (भोजनमां) तुलसीनुं पान मुकीने भगवानने नैवेद्य जमाडे छे. अने पछी खाय छे. तो तेमने अश्वमेध कर्यानुं फळ मळतुं हतुं. ॥७८॥ हे रमे ! जे कोइ मनुष्य बारसने दिवसे घर आगळ तुलसीनुं पूजन करे छे. तेनुं फळ तमने कहुं छुं, ते तमे सांभळो. ७९ ॥

प्रयागमां स्नान करे अने काशीमां प्राणनो त्याग करे. आ बंने प्रकार जे मनुष्यने प्राप्त थाय छे. तेवो वैष्णव पितृओनी साथे अक्षय स्थानने प्राप्त करता हवा. ॥ ८० ॥ हे माता ! तमे माटीमांथी उत्पन्न थया छो. अने भगवान तमने घणाज वहाला छे. अने ते भगवानने अर्पण करवा वास्ते हुं तमने ग्रहण करुं छुं. माटे तमे मारा उपर प्रसन्न थाव. ॥ ८१ ॥ हे तुलसी माता ! अमने लक्ष्मी आपो. यश, कीर्ति, आयु, सुख, बल, पुष्टि, धर्म, अमारा उपर प्रसन्न थइ वरदान आपो. आ मंत्रथी प्रार्थना करवी. ॥ ८२ ॥ हे माता ! ब्राह्मण अने देवता सर्वे प्राणीओथी पूजाएला एवा तमे मारा पापनो नाश करो अने मारी करेली पूजानो स्वीकार करो. ॥ ८३ ॥ तमारा पत्र वडे करी हुं भगवाननी पूजा करुं छुं. माटे हे अंगने पवित्र करनार तुलसी माता ! कळीयुगमां मारा करेला पापोनो नाश करो. ॥ ८४ ॥ दरेक गुरु अने भगवाने तमने मनुष्य मात्रनो मोक्ष करवा जन्म आप्यो छे. माटे हे तुलसी माता ! हुं तमारा पान ग्रहण करुं छुं तो तेथी थयेला अपराधनी क्षमा करजो. ॥ ८५ ॥

प्रयागस्नाननिरताः काश्यांप्राणविमोक्षणे ॥ लभनेवाक्षयंस्थानंपितृभिःसहवैष्णवे ॥८०॥ तुलस्यमृतजन्मासिसदात्वंकेशवप्रिये ॥ केशवार्थेविचिन्वामिवरदाभवशोभने ॥८१॥ श्रियंदेहियशोदेहिकीर्तिमायुस्तथासुखं ॥ बलंपुष्टिं तथा धर्मंतुलसीत्वंप्रयच्छमे ॥८२॥ निर्मितात्वंपुरा देवैरर्चितात्वंसुरासुरैः॥ तुलसीहरमेपापंपूजांगृह्णनमोस्तुते ॥८३॥ त्वदंगसंभवैः पत्रैरर्चयामोयथाहरिं ॥ तथा कुरुपवित्रांगिकलौमलविनाशनं ॥८४॥ मोक्षैकहेतोधरणिप्रसूतेर्विष्णोःसमस्तस्यगुरोःप्रियेति ॥ आराधनार्थंसदलैः सपुष्पैर्लुनामिमंत्रेतुलसीक्षमस्व ॥८५॥ तुलसीं येविचिन्वंतिधन्यास्तेकरपल्लवाः ॥ केशवार्थंकलौयेचरोपयंतीहभूतले ॥८६॥ किंकरिष्यतिसंरुष्टोयमोपिसहकिंकरैः ॥ तुलसीदलैस्तुदेवेशः पूजितोयेनदुःखहा ॥ ८७ ॥ स्नानेदाने तथा ध्यानेप्राशनेकेशवार्चने ॥ तुलसीदहतेपापंरोपणेकीर्तनेकलौ ॥ ८८ ॥ या दृष्टानिखिलौघसंघशमनी स्पृष्टावपुः पावनी रोगाणामभिवंदनानिरसनीसिक्तांतकत्रासिनी ॥ प्रत्यासत्तिविधायिनीभगवतः कृष्णस्यसंरोपितान्यस्तातच्चरणेविमुक्तिफलदातस्यैतुलस्यै नमः ॥ ८९ ॥ तुलसीकाननेविष्णुंपूजयित्वाथवैष्णवं ॥ देवस्थानंपुनर्गत्वादंडवत्प्रणमेद्धरिं ॥ ९० ॥

जे भगवानने वास्ते मनुष्य कळीयुगमां पृथ्वी उपर तुलसी रोपे छे. अने पान चढावे छे. तेवा मनुष्योने धन्य छे. ॥ ८६ ॥ कारण के: तमारा रोपवाथी असंतुष्ट एवा यमना दूतो कंइ करी शक्ता नथी. अने जेणे तुलसी वावी नथी, भगवाननी पूजा करी नथी एवा मनुष्यो हंमेशा दुःखने पामता हवा. ॥ ८७ ॥ हवे कळीगमां तुलसी स्नानमां, दानमां, ध्यानमां, पूजामां, अने रोपवाथी, कीर्तन करवाथी, तमाम पापनो नाश करता हवा. ॥ ८८ ॥ हे तुलसी माता ! तारा दर्शन, स्पर्शन, करवाथी पापनो नाश थाय छे. रोगी मनुष्य तमारा पानथी, नमस्कारथी रोगनो नाश करे छे. एवा अने मोक्षने आपनार भगवानना चरण कमलने हुं नमस्कार करुं छुं. ॥ ८९ ॥ वैष्ण लोकोए तुलसीना वनमां भगवाननी पूजा करी रह्या पछी गाममां देवस्थाने जइ त्यां भगवानने नमस्कार करवा. ॥ ९० ॥

त्यार पछी भगवानना मस्तक उपर तुलसी चढाववी. अने तुलसीनी साथे शंखमां भगवानने पाणी अर्पण करवुं. अने तेनुं पान करवुं. ॥ ९१ ॥ ते पवित्र पाणीने पीवाथी तीर्थ अने सो यज्ञ कर्यानुं फळ मळतुं हवुं. अने पापनो नाश करी दरेक प्रकारना सुखने आपे छे. ॥९२॥ ॥ ९३ ॥ तुलसीना लाकडानुं चंदन घसी भगवानने करवाथी. अने तेना काष्टनी माळा बनावी धारण करवाथी कोटि तीर्थ कर्यानुं फळ मळतुं हवुं. ॥ ९४ ॥ तेज प्रमाणे भगवाननी उतरेली माळा धारण करवाथी मनुष्यो मोक्षने पामता हवा. ॥ ९५ ॥ हवे तुलसीनी माळा शुद्र तथा वैष्णव जो पहेरे तो पवित्र थाय छे. तेवीरीते ब्राह्मण रुद्राक्षने धारण करवाथी पवित्र थाय छे. ॥ ९६ ॥ कारण के ब्राह्मणनी रुद्राक्ष पहेरवाथी सारी गति थाय छे. तेवी रीते तुलसीनी माळाथी प्राणी मात्रनी सद्गति थती हवी. ॥ ९७ ॥ सूतोवाच ॥ हे ऋषियो! आवा प्रकारनी तथा पापने नाश करनारी कथा जे मनुष्य सांभळे छे. तेवा मनुष्यो उत्तम लोकमां रही भोग विलास भोगवी अने मोक्षने पामता हवा. ॥ ९८ ॥

ततःसंधारयेन्मूर्धातद्विष्णोर्दृष्टिसंस्थितां ॥ जलंपुष्पनमंभक्त्याशंखस्थंतुलसीयुतं ॥९१॥ विष्णोश्चरणामृतमहिमा ॥ तीर्थाधिकंयज्ञसताश्चपावनंजलं सदाकेशवदृष्टिसंस्थितंच्छिनत्ति पापं॥ तुलसी विदिश्रितं विशेषतश्चक्रशिलाविनिर्गतं ॥९२॥ हरेर्मूर्ध्नविशेषंतुतुलसीकाष्टचंदनं॥ स्वदेहेधारयेयस्तुतीर्थकोटिफलं-लभेत ॥९३॥ तथैवधारयेद्भक्त्यानिर्माल्यंचसदाहरेः ॥ महाभागवतोमूर्ध्निकंठेचसहवैष्णवैः ॥९४॥ तुलसीकाष्ठजांमाल्यां कंठस्थांचकरोतियः ॥ शुद्रोभवति-पुनान्मार्विप्रोरुद्राक्षवान् यथाः ॥९६॥ यथाविप्रारुद्राक्षाः स्थिताःकुर्वन्तिसद्गतिं ॥ तथेदंतुलसीकाष्टंधृतमन्यैः सुमुक्तिदं ॥९७॥ सूतउवाच ॥ इमांयःशृणु-यान्मर्त्यः कथांपापापनोदिनीं ॥ भुक्त्वाभोगानशुभानल्लोकेचांतेमोक्षमवाप्नुयात् ॥९८॥ यानारीशृणुयाद्भक्त्यातुलसीमहात्म्यमुत्तमं ॥ वंध्यापुत्रमवाप्नोति-विधवाहरिपुरंव्रजेत ॥९९॥ कामानवाप्नुयात्कामीधनार्थीधनमाप्नुयात् ॥ मोक्षार्थीलभतेमोक्षमार्गेनास्त्यत्रसंशयः ॥१००॥ इतिश्रीमत्पुराणसंहितायांदीप-दानतुलसीमहिमानिरूपणं दशमोऽध्यायः ॥१०॥

आ तुलसीनी कथा स्त्री अगर पुरुषो सांभळे छे. तो वांझ्या होय तेने पुत्र प्राप्ति थाय छे. विधवा स्त्री होय तो मोक्षने पामे छे. ॥ ९९ ॥ कामनावाळा मनुष्यो कामनाने प्राप्त करे छे. धननी इच्छावाळा धननी प्राप्ति करे छे. मोक्षनी इच्छावाळा मोक्षने प्राप्त करे छे. तेमां कोइ जातनो संदेह नथी. ॥ १०० ॥ ए प्रमाणे श्रीमत्पुराण संहितानो मलमासना महात्मनो दीप दाननो तथा तुलसीना महिमानो दशमो अध्याय पुरो. ॥ १० ॥

ऋषयऊचुः ॥ हे सूतपुराणि ! तमे महान् भाग्यशाळी छो. घणांज बुद्धिमानन छो तमारा वचनामृतनुं पान करी अमे मोटा पापथी महान पवित्र थया छीये. ॥१॥ माटे करी हे सूत ! तमे फरी कथा कहो केः जे कथाथी अमे सत्कर्म करीये. अने ते कथा सांभळवाथी अमने पाप करतां भय लागे ॥२॥ हे भगवान ! कया कर्म करवा वडे करी मनुष्य मात्र नरकमां जाय छे. ते वातने कथाना रूपमां करी संभळावो ॥ ३ ॥ सूतोवाच ॥ हे ऋषियो ! आ विषयमां तमने एक पुरातन कथा कहुं छुं. ते तमे सांभळो एक ब्राह्मण अने यमराजा प्रत्ये थयेला संवादवाळी कथा कहुं छुं. ॥ ४ ॥ हवे मध्य देशमां कोइ एक मोटुं गाम हतुं. तेमां घणा ब्राह्मणो रहेता हता ॥ ५ ॥ मध्य देशमां यामुन पर्वत आगळ घणांज विद्वान ब्राह्मणो रहेता हता. हवे एक वखते यमराज कोइ कृष्णपिंगलपुरुष प्रत्ये कहेता हवा. ॥ ६ ॥

ऋषयऊचुः ॥ सूतसूतमहाभाग बुद्धिमानसिमानद ॥ त्वद्वाक्यामृतपानेन वयंनिर्जरतांगताः ॥१॥ अतः परंममाचक्ष्वयेनकुर्मोवयं शुभं ॥ पापाद्भीतिः प्रजा रे तत्वत्कथाशृण्वंतिहिनः ॥२॥ केनकर्मविपाकेन नरानरकगामिनः॥ भवंतितन्समाचक्ष्व कथानकंपुरस्सरं ॥३॥ सूतउवाच ॥ अत्राप्युदाहरंतीममितिहासं पुरातनं ॥ ब्राह्मणस्यचसंवादं यमस्य च महात्मनः ॥४॥ मध्यग्रामे महादेशे ब्राह्मणानांबभूवह ॥ गंगायमुनयोर्मध्ये यामुनाख्यगिरेरधः ॥५॥ विद्वांसस्तत्र भूयिष्ठा ब्राह्मणाश्चावसंस्तदा ॥ अथमाहयमः कंचित्पुरुषं कृष्णपिंगलं ॥६॥ रक्ताक्षमूर्ध्वरोमाणं काकजंघाक्षनासिकं ॥ गच्छत्वं ब्राह्मणग्रामं गत्वाब्राह्मणमानय ॥७॥ वसिष्ठगोत्रेतं विप्रंनाम तोयज्ञदत्तकं ॥ शमेनिविष्ठंविप्रांसं अध्यापकमनारतं ॥८॥ अतोनानयितव्यं स्तस्यगोत्रस्तस्यपार्श्वतः ॥ सदृिग्गुणास्तेन तुल्योध्ययन जन्मना ॥९॥ आंकृत्याच यथावत्तैः समस्तैरेवसत्तमं ॥ तमानय यथोद्दिष्टं पूजाकार्याहितन्मये ॥१०॥ सगत्वाप्रतिकूलंतु चकारयमशासनं ॥ तमेव चानयामास प्रतिषिद्धोयमेनसः ॥११॥ तस्मैयमः समुत्थाय पूजांकृत्वा च धर्मवित ॥ मोवाचनीयतामेष सोन्यश्चानीयतामिति ॥१२॥ एवमुक्तेवचने धर्मराजेनसद्विजः ॥ उवाचधर्मराजानं निर्विण्णगमनीयवै ॥१३॥ ब्राह्मणउवाच ॥ कस्मादहमिहानीतकस्मान्प्रेषयमेपुनः ॥ गंतुंनैवोत्सहेतत्रमर्त्य लोकंपुनः प्रभो ॥ १४ ॥

ते पुरुष लाल आंखोवाळा, कागडाना चांच समान नाकवाळा, ॥ ७ ॥ दूत प्रत्ये कहेता हवा केः हे दूत ! तमे वसिष्ट गोत्रमां उत्पन्न थयेला यज्ञदत्त नामना ब्राह्मण छे. अने ते समी नामना वृक्षनी नीचे बेठेलो छे. ॥ ८ ॥ तेटला माटे तेनी पासे जशो नहि. पण तेनाज गोत्रनो, अध्ययनः गुण वीगेरे तेना सरखांज छे. ॥ ९ ॥ तेनी आकृति बहि समान छे. सर्व प्राणीमां उत्तम छे. ते यज्ञदत्तने मारी पासे लावो. ॥ १० ॥ त्यार पछी ते दूते यमराजाना कहेवा प्रमाणे ब्राह्मणना गाममां गया. त्यांथी यज्ञदत्त नामना ब्राह्मणने लाव्या नहि अने भूलथी बीजा ब्राह्मणने लाव्या ॥११॥ त्यार पछी धर्मने जाणनार यमराजे उभा थइ ते ब्राह्मणनी पूजा करी कहेवा लाग्या केः हे दूतो ! तमे आने मूकी बीजाने लइ आवो. ॥ १२ ॥ आ प्रमाणे कहेवाथी ते ब्राह्मण यमराजा प्रत्ये कहेवा लाग्यो केः हे यमराजा ! मारे हवे जवुं नथी. ॥ १३ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ हे यमराज ! मने अहीं केम लाव्या अने केम मूकवा मोकलो छो. हवे तो हुं हे प्रभो ! मृत्यु लोकमां जवानो नथी. ॥ १४ ॥

यमउवाच ॥ त्यारे यमराज कहेवा लाग्या के: हे ब्राह्मण ! अहीं आगळ तो जेनुं आयुष्य पुरुं थयुं छे. एवा पुण्यशाळी मनुष्योनो वास अहीं आगळ थतो नथी आतो यमद्वार कहेवामां आवे छे. पण तेमनो वास स्वर्गमां थतो हवो. ॥ १५ ॥ हे ब्राह्मण ! दरेक सुखने आपनार स्वर्गभूमि छे. स्वर्गमां धर्मराजा महान् देवता छे. पुण्यशाळी मनुष्यने स्वर्ग तथा सुख आपनार छे. ॥ १६ ॥ माटे हे ब्राह्मण ! आजेज तमे तमारे घेर जाव. कारण के: हजु तमारो आवरदा दश वर्षनो बाकी छे. ॥ १७ ॥ त्यारे दश वर्ष पुरा थाय त्यारे तमने आ लोकनी प्राप्ती थशे. माटे हालमां तमे पाछा जाव ॥ १८ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ हे यमराज ! महान् पुण्य करनार मनुष्यो स्वर्गमां केवी रीते जाय छे. ते कहने बताव्रो. कारण के: धर्म अने अधर्मनो निर्णय तमे पोतेज करनारा छो. ॥ १९ ॥ जो तमारी आज्ञा छे तो हुं घेर जइश पण मनुष्यो कया कर्म वडे करी नरकमां जाय छे. ते पण म्हने कहो. ॥ २० ॥ यम उवाच ॥ हे ब्राह्मण ! मनुष्यो नरकमां केवी रीते जाय छे ते तमे सांभळो. जेओ ब्रह्मा, विष्णु, महादेवनी भक्ति करता नथी. अने तेमां विरक्त रहे छे तेवा मनुष्यो नरकमां जता हवा ॥ २२ ॥

यमउवाच ॥ नेहगतायुषांपुंसांवासः पुण्यवतां भवेत ॥ अयंमे धर्मराजस्य लोकोधर्मोत्र विश्रुतः ॥१५॥ सौख्यभूमिरियं स्वर्गेधर्मराजोमहासुरः ॥ तदापुण्यवतां सौख्यं स्वर्गंदोधर्मर्मूर्तिमान ॥१६॥ गच्छविप्रस्वमद्यैव निलयं स्वजनावृतः ॥ अद्यादिदशवर्षाणि आयुस्ते परिवर्तते ॥१७॥ अंतेतवायुषः माप्ति लोकस्यास्यनविष्यति ॥ ब्रुहिवाद्येयमस्वर्गेकर चाणिकिमुच्यतां ॥१८॥ ब्राह्मणउवाच ॥ यंकृत्वा सुमहत्पुन्यं स्वर्गामि ब्रुहितन्मम ॥ सर्वस्यहि ममार्गं त्वां धर्माधर्म विनिश्चयं ॥१९॥ यत्रेत्र च मयासम्यक गतव्यंनिजमंदिरे ॥ तद्ब्रुहिकर्मणा केनपतंति नरकेनराः ॥२०॥ यमउवाच ॥ विष्णुभक्तिविहीनाये ब्रह्मगं शंकरंहरीं ॥ विरक्तविष्णु विद्यासुतेनरानरक गामिनः ॥२१॥ कुलदेशोचितंयस्तत्यक्तान्यत्तु समाचरेत ॥ कामाद्वाय द्वेषामोहात् सया तिनरकान् बहुन ॥२२॥ अयाज्ययाजकै श्चैवयाज्यानां च विसर्जकः ॥ विप्रो विष्णु विद्यासुपभूंकेनरकं ध्रुवं ॥२३॥ अदत्वापितृदेवेभ्यो विप्रेभ्योमन्यबंधुषु ॥ साधनोप्रियतेपापः सयातिनरकान बहुन ॥२४॥ बहुद्रोहेण भूतानां येजयंतिधनं बहु ॥ धनवंतोनिरयगाता भेकाः दुःखभागिनः ॥२५॥ सर्वाण्यन्नानिसीद्धापाकभेदं करोतियः ॥ अवैश्वदेवोभुंजितमया ते नरकंचिरं ॥२६॥ नास्तिक्याद्थवालोभान्मोहात्काले यथोदिते ॥ भक्त्याश्रद्धयाये च पत्यंते नरकेषुते ॥२७॥

कुळना रिवाज प्रमाणे अने देश काळने अनुसरीने नहि करनार: काम, लोभ, मोहथी वर्तनार. ॥ २२ ॥ पोताने घेर मांगवा आवे अने तेने नहि आपनार अने टुंकारो करनार. भगवाननी भक्ति नहि करनार ॥ २३ ॥ पिता, देव, ब्राह्मण, मरीगयेला बंधु निमित्ते कंइ कारज अथवा दान करता नथी. भले पछी ते धनवान होय. ॥ २४ ॥ आ पृथ्वी उपर मनुष्यो पासेथी द्रोह करी पैसा लेनार, तेवा धनवानो पण अने पैसाथी अभिमानवाळा मनुष्यो नरके जता हवा. ॥ २५ ॥ सारां सारां अनाज बनाव्यां होय अने ब्राह्मण जमवा आवे अगरतो कोइ बीजो आवे तेमां पंक्ति भेद करनार, विश्वदेव कर्या वगर भोजन करनार. ॥ २६ ॥ जे मनुष्य लोभथी, यथा काळे, भक्तिथी, श्रद्धाथी, कंइ दान आपता नथी. ॥ २७ ॥

जे कोइ मनुष्य ब्राह्मणने दान दक्षिणा आपी पाछी लेनार, अने विघ्न करनार, ॥ २८ ॥ सरखी दक्षिणा मळी होयतेमां भेद भाव करनार, हंमेशा नास्तिक भावथी रहेनार, ॥ २९ ॥ गुण, कारण विना, असहिष्णु होय, तेथी करी तेने पाप थाय छे. तेथी तेवा मनुष्यो नरकमां जता हवा. ॥३०॥ हे ब्राह्मण ! जे पुरुष वगर वांके स्त्रीने मारे छे, अगर त्याग करे छे, अने ऋतु काळमां त्याग करनार, ॥ ३१॥ जे पुरुष मोहने वश थइ धर्म के अधर्मने नहि गणनार, (माननार) तेमां हेतु वगरज माननार, ॥ ३२ ॥ मन, वाणि, अन्यथा होय, अपवित्र होय, कलुषीत हृदयवाळा, ॥ ३३ ॥ भगवानना भजन कीर्तननुं अपमान करनार, ॥ ३४ ॥ जे पुरुष भगवाना मंदिरने जुवे छतां पण जेम अंधकारमां कोइ वस्तु जोवाय नहि, तेवी रीते देवना सामुं नहि जोनार, प्रणाम पण नहि करनार, तेवा मनुष्यो निश्चय महान घोर एवा नरके जता हवा. ॥ ३५ ॥

दीयमानस्यवित्तस्य ब्राह्मणेभ्यस्तुपापकृत् ॥ विघ्नमाचरतेयस्तु नरोनिरयगोभवेत् ॥२८॥ समान्यदक्षिणा लब्धाविभज्यत्येक मोहितः ॥ नास्तिक्य भावनिरतोनरः स्यान्नारकीचिरं ॥२९॥ असहिष्णुतयायस्य गुणानांकारणं विना ॥ महत्पापं समुत्पन्नं कारणं नरकस्यतत् ॥३०॥ निर्दोषांत्यजतेभार्यांऋतु कालेनयाचितः ॥ नवहेतुवशस्तासां सनरकोनरकेपतेत् ॥३१॥ मनसाप्यो न्यभावेन वचसान्यथा भवेत् ॥ हृदयंकलुषं कुर्यात्सनरोनिरयेपतेत् ॥३२॥ अवमन्य च येयांतिभगवत्कीर्त्तनं नराः ॥ तेयांति नरकेघोरे तेनपापेनकर्मणा ॥३३॥ अधर्मंधर्ममितियो वदेन्मोहवशंगतः ॥ हेतुकोनास्तिको यस्तुसनरो निरकालयः ॥३४॥ पश्यंतो भगवत् द्वारंतमसातत्परिच्छदं ॥ अकृत्वातत्प्रणामादि तेयांतिनरकेध्रुवं ॥३५॥ नशृणोति गुरोर्वाक्यं धर्मशास्त्रं च यो नरः ॥ परेषांचौकतः सकोटिनिरयगो भवेत् ॥३६॥ पश्यतां बंधुबालाना मेकाकीमिष्टमत्ति यः ॥ सयातिनरकं घोरं केवलोदरपूरकः ॥३७॥ वैष्णवं जनमालोक्य नाभ्युत्थानं करोति यः ॥ प्रणयादरतो नित्यंसनरो नरकातिथि ॥३८॥ काष्टैर्वाशकृणावापि शूलैरश्मभिरेवयः ॥ मार्गं विदूषयंनियंते नरानिरयगामिनः ॥३९॥ विप्रमागतं द्रष्ट्वासन्मुखं योनगच्छति ॥ नगृह्णातिहरिस्तस्य पुजांद्वादशवार्षिकीं ॥४०॥ आद्यपुरुषमीशानं सर्वलोकमहेश्वरं ॥ न चिंतयंतिये विष्णुं तेवनिरयगामिनः ॥ ४१ ॥

जे मनुष्य पोताना गुरुनुं तथा शास्त्रनुं अपमान करनार, ॥ ३६ ॥ हवे कोइ मनुष्य नाना बाळकने आपे नहि अने पकवान्न सारुं अनाज खइ केवल पेट भरनार, ॥ ३७ ॥ वैष्णव मनुष्योने जोइ सामा आवकार आपता नथी, पण तेमने आवता जोइ संताइ जाय छे. ॥ ३८ ॥ जे मनुष्य सारा मनुष्योने जवा आववाना रस्तामां, पत्थर, लाकडा, कांटा, खीला वीगेरेने वचमां नांखनार. ॥ ३९ ॥ ज्यां आगळ ब्राह्मण भागवतनी सप्ताह वांचतो होय त्यां आगळ नहि जनार तेवा मनुष्योनी भगवान पोते बार वर्षनी पूजानो स्वीकार करतां नथी. ॥ ४० ॥ इशान खुणामां रहेनार, आद्य पुरुष एवा महादेव अने विष्णु भगवाननुं स्मरण नहि करनार. ॥ ४१ ॥

ब्राह्मणनी वृत्तिनो नाश करनार, घरनो नाश करनार, प्रीतिनो भंग करनार, आशावृत्तिनुं छेदन करनार, ॥४२॥ उपवासवाळा, मनुष्योने भोजन नहि आपनार, अने नरकोडी काढी मूकनार, एवा मनुष्यो पण नरकमां जता हवा. ॥ ४३ ॥ जे मनुष्यो मनमां संकल्प करी नियम पाळी इन्द्रियने वशमां नहि राखनार तेवा मनुष्यो पणनरकमां जाय छे. ॥ ४४ ॥ हवे हे लक्ष्मीजी ! हवे कहेवामां आवे तेवा मनुष्योनो वास स्वर्गमां थाय छे. अने तेवा मनुष्योना लक्षण सांभळो मोटा पापोनो नाश थाय छे. ते तमो समजो. ॥ ४५ ॥ जे पुरुषो सनातन एवा विष्णु, नारायण, कृष्ण, विश्वकर्मा, जनार्दन, वीगेरे भगवाननी पूजा करनारा मनुष्यो स्वर्गे जता हवा. ॥ ४६ ॥ कारण के: भगवाननुं ध्यान करनार, स्मरण करनार, मनुष्यो भगवानना पदने पामे छे. तेवुं श्रुतिमां कहेलुं छे. ॥ ४७ ॥ दामोदर भगवाननुं कीर्तन एज धन छे. एज मंगळ कार्य छे. एज जीवननुं फळ छे. ॥ ४८ ॥ कारण के: अत्यंत तेजस्वी एवा भगवाननुं कीर्तन करवाथी पापनो नाश थाय छे. जेवी रीते सूर्य उगता अंधकारनो नाश करे छे. ॥ ४९ ॥

ब्रह्मवृत्तिगृहच्छेदंप्रीतिभेदंचयेनराः ॥ आशाच्छेदंचकुर्वंतितेनराःनरकगामिनः ॥४२॥ आगतानभोजनार्थंवैब्राह्मणानव्रतकर्षितान ॥ तानपरिक्षेतयो-मूढःसनरोनरकंव्रजेत् ॥४३॥ नियमांस्तुसमादाययेपश्चादजितेंद्रियाः ॥ विलोपयंतितानभूयस्तेवनिरयगामिनः ॥४४॥ अथकांतेप्रवक्ष्यामियेनराः स्वर्गगा-मिनः ॥ लक्षणानिप्रियेतेषांमहापापहराणिच ॥४५॥ येर्चयंतिहरिंदेवंविष्णुंजिष्णुंसनातनं ॥ नारायणमजंकृष्णंविश्वकर्मेतंजनार्दनं ॥४६॥ ध्यायंतिपुरुषंनित्य-मच्युतंचस्मरंतिये ॥ लभंतेच्युतसंस्थानंश्रुतिरेषासनातनी ॥४७॥ इदमेवहिमांगल्यंइदमेव धनागमं ॥ जीवीतस्यफलंचैतत्दामोदरकीर्तनं ॥४८॥ कीर्तनादे-वदेवस्यविष्णोरमिततेजसः ॥ दुरितानिविलीयंतेतमांसीवदीनोदये ॥४९॥ यथागायंतियेनित्यंवैष्णवीमतियोपितः ॥ स्वाध्यायनिरतानित्यंतेनराः स्वर्गगा-मिनः ॥५०॥ सर्वान कुशान परित्यज्य विष्णुमेवस्तुवंति ये ॥ स्वधर्मनिरता धीरास्तेनीराः स्वर्गगामिनः ॥५१॥ वासुदेवस्यये भक्ताः शांतास्तद्गतमानसाः॥ नोपसर्पंतितेंवैविभ्रायमदूताश्चदारुणाः ॥५२॥ नान्यत्पश्यामिजंतूनांविहायहरी कीर्तनं ॥ सर्वपापप्रशमनंप्रायश्चितंद्विजोत्तम ॥५३॥ येयाचिताः प्रहृष्यंतिप्रियं-दत्वावदंतिनः ॥ त्यक्तदानफलायेतुतेनराः स्वर्गगामिनः ॥५४॥

जे वैष्णव हंमेशा मनने वश करी भगवाननी लीलानुं स्मरण करे छे. अने स्वाध्याय करे छे. ते मनुष्यो स्वर्गमां जाय छे. ॥ ५० ॥ संसारना दरेक क्लेशनो त्याग करी भगवाननी स्तुति करे छे. अने पोताना धर्ममां रही कार्य करे छे. तेवा धीर मनुष्यो स्वर्गमां जाय छे. ॥ ५१ ॥ जे मनुष्यो वासुदेव भगवानना भक्त छे. शांत छे. भगवानमांज मन रहेलुं छे. तेवा मनुष्यो पासे भयंकर यमना दुतो जता नथी. ॥ ५२ ॥ भगवाना कीर्तन सिवाय पापने नाश करनार कोइ बीजो उपाय आ व्रजे जगतमां नथी. अने ते सिवाय जा नाश थवानो उपाय होय ता हुं मानतो नथी. ॥ ५३ ॥ जे मनुष्य भिक्षुकोने भिक्षा मागता जोइ प्रसन्न थाय छे. अने उत्साहथी भिक्षा आपे छे. अने प्रिय वस्तुनुं दान करी मारुं स्मरण करे छे. अने दान आपी फळनी इच्छा राखता नथी. तेवा मनुष्यो स्वर्गमां जाय छे. ॥ ५४ ॥

जे मनुष्यो शत्रुए करेला दोशने बीजाने कहेता नथी अने गुणोनुं कीर्तन करे छे. तेवा मनुष्यो स्वर्गमां जाय छे. ॥ ५५ ॥ प्रवृत्तिमां श्रुति, वेद, शास्त्रे कहेला आचारनुं उलंघन करता नथी. तेवा मनुष्यो स्वर्गमां जाय छे. ॥ ५६ ॥ लोकोने जाणवा वास्ते शास्त्रनी विधिने बतावनार, परोपकार करनार, ॥ ५७ ॥ जे मनुष्य पर स्त्रीमां मन, वाणि, कर्मथी पवित्र रहेनार, अने सत्वगुणवाळा. ॥ ५८ ॥ जे मनुष्य उंच नीच कुळमां उत्पन्न थया होय, अने दरेकना दुःखने जोइ दुःखी थनारा, यशस्वी, सदाचारी मनुष्यो स्वर्गमां जाय छे. ॥ ५९ ॥ मन, वाणि शरीरथी, धर्ममां श्रद्धा करे छे, साधु पुरुषोना सेवक छे. तेवा मनुष्यो देवताना अतिथि बने छे. ॥ ६० ॥ जे निंदित कर्मने करता नथी, अने शास्त्रमां कहेला कर्मने करे छे, पोतानी शक्तिने जाणनार. ॥ ६१ ॥

द्विषतामपियेदोषानवदंतिकदाचन ॥ कीर्तयंतिगुणांश्चैवतेनराः स्वर्ग० ॥५५॥ प्रवृत्तौचनिवृत्तौचश्रुतिशास्त्रोक्तमेवच ॥ आचारमनतीनायेतेनराः स्वर्ग० ॥५६॥ संज्ञानाययथोक्तेनविधिसंदर्शयंतिये ॥ परोपकारनिरतास्तेनराः स्वर्ग० ॥५७॥ येपूजापरदाराश्चकर्मणामनसागीरा ॥ रमयंतीनसत्वस्थास्ते-नराः० ॥५८॥ यस्मिन्तस्मिनकुलेजातादयावंतोयशस्विनः ॥ सानुक्रोशासदाचारास्तेनराः स्वर्गगामिनः ॥५९॥ मनोवाक्कायिकैर्धर्मैश्रद्धांयः कुरुतेसदा ॥ साधुनांसेवकोयस्तुसभवेद्देवतातिथिः ॥६०॥ निंदितानींनकुर्वंतिकुर्वंतिविहितानिच ॥ आत्मशक्तिंचविज्ञायतेनराः स्वर्ग० ॥६१॥ वचोवेगंमनोवेगंवेगंतुदर-संभवं ॥ उपस्थवेगंसहतेतेनराः स्वर्ग० ॥६२॥ येषांगुणेषुसंतोषोरागोयेषांश्रुतंमति ॥ पारंपर्थमतिर्येषांतेनराः स्वर्ग० ॥६३॥ व्रतंरक्षतियः कोपात्श्रियंर-क्षतिमत्सरात् ॥ विद्यमानापमानाभ्यामात्मानंतुप्रसादतः ॥ ६४ ॥ मतिरक्षंतियेलोभात्मनोरक्षंतिकामतः ॥ धर्मरक्षंतिसंसर्गात्तेनराः स्वर्ग० ॥ ६५ ॥ एकादश्यांचविधिवदुपवासपरायणाः ॥ शुक्लेसितेतरपक्षेतेनराः० ॥ ६६ ॥ मातेवसर्वबालानामौषधंरोगिणामिव ॥ रक्षार्थसर्वलोकानांनिर्मैकादशी-तिथिः ॥ ६७ ॥

हे लक्ष्मीजी ! वचन, मन, उदरना वेगने रोकनार, इंद्रियना वेगने सहन करनार, ॥ ६२ ॥ जेने सत्वगुणमां संतोष छे. शास्त्रमां प्रीति छे. परोपकारनी बुद्धिवाळा. ॥ ६३ ॥ कोइ मनुष्य व्रत करतो होय तेमां बीजा माणस विघ्न करे छे. तेना उपर क्रोध करी बगडता व्रतने अटकावनार, लक्ष्मीने विघ्न करनारने अभिमानथी बचावे छे. विद्याने मान अथवा अपमान अने आत्माने प्रसन्न राखे छे. ॥ ६४ ॥ बुद्धिनुं लोभ वडे रक्षण करनार, मनने विषयमांथी जीतनार, धर्मनुं संयमथी रक्षण करनार मनुष्यो स्वर्गमां जाय छे. ॥ ६५ ॥ हवे जे मनुष्य एकादशीनो उपवास करे छे. तेमां बे पक्षनी अगीयारस करनार मनुष्य स्वर्गमां जाय छे. ॥ ६६ ॥ दरेक स्त्रीने माता समान गणनार, तेम एकादशीने दिवसे दरेकनुं रक्षण करनार. ॥ ६७ ॥

हवे आ वर्णे जगतमां एकादशी सिवाय पापने नाश करनार कोई उत्तम व्रत नथी. तेथी विधान प्रमाणे उपवास करनार. ॥ ६८ ॥ एकादशीनो उपवास करवाथी एक हजार अश्वमेध अने सो राजसूय यज्ञ कर्यानुं पुण्य प्राप्त थतुं हतुं. ॥६९॥ हे लक्ष्मीजी ! जे मनुष्ये शरीरनी एकादश इंद्रिय वडे करेला जे जे पापो होय छे. ते फक्त एकादशीनो उपवास करवाथीज नाश थाय छे. अने अंते मोक्षने पामता हवा. ॥७०॥ जे मनुष्य देवस्थान उपर प्रेम राखी देवनी तीर्थयात्रा करे छे. तेवा मनुष्यो स्वर्गना सुखने पामता हवा. ॥ ७१॥ जे मनुष्य वैष्णव धर्म पाळे छे. विष्णुयाग, महारुद्र करनार, तथा सत्संगी होय छे. ॥ ७२॥ जे मनुष्य हे अच्युत, हे अच्युत, कहे छे. तेनी पासे हे ब्राह्मण ! हुं जतो नथी. कारण के, हुं पोते यमराज छुं. तेथी तणोज भय राखुं छुं. ॥ ७३ ॥ जेना पुत्र अने प्रपौत्र एकादशीनो उपवास करे छे. तेवा मनुष्यो "सो" वंशना माणसने तारनार थाय छे. ॥ ७४ ॥

एकादशिसमंकिंचित्पापत्राणंनविद्यते ॥ तामुपोष्यविधानेन पुरुषः स्वर्गगोभवेत् ॥६८॥ अश्वमेधसहस्राणिराजसूयशतानिच ॥ एकादश्युपवासस्य-कलांनार्हंतिषोडशीं ॥६९॥ एकादशेंद्रियैर्पापंयत्कृतंभवतिप्रिये ॥ नरोविधूयतत्सर्वंतुर्गस्वर्गमवाप्नुयात् ॥७०॥ एकतःकृतवःसर्वेसर्वतीर्थतपांसिच ॥ महा-दानानिसर्वाणिचैकतोवैष्णवंव्रतं ॥७१॥ एकतोवैष्णवोधर्मोसर्वयज्ञास्तथैवच ॥ एकदातुलितंधात्रापूर्वंमत्राभवद्गुरु ॥७२॥ हरिवासरभक्तानामच्युताच्युत-भाषिणां ॥ नाहंशास्ता विशेषेणतेभ्योविप्रबिभेम्यहं ॥७३॥ येषांनुपुत्रपौत्राश्चएकादश्यामुपोषिणः ॥ महात्मनामकुरूणांशतमुद्धरतेबलात् ॥७४॥ उपोषण-ततःकुर्यात्पक्षयोरुभयोरपि ॥ एकादश्यांसपुरुषोभुक्तिमुक्तैकभाजनं ॥७५॥ जयाचविजयाचैवजयंतिपापनाशिनी ॥ उन्मालिनीवंजुलीच त्रिस्पृशापक्षवर्द्धिनी ॥७६॥ तिलदग्धापराज्ञेयाअखंडद्वादशीतथा ॥ मनोरथाचाप्यपराभीमद्वादशीका तथा ॥७७॥ इत्येवमादयोभेदाद्वादश्याः सत्यनेकशः ॥ व्रतेष्वेतेषुयेशक्ता-ज्ञेयास्तेब्रह्मणिस्थिताः ॥७८॥ मासिमास्येकदिवसेदर्शेश्राद्धपरानराः ॥ नृत्यंतिपितरस्तेषांतेधन्याः स्वर्गगामिनः ॥७९॥ श्रोतारंधर्मशास्त्राणांधर्मसत्ययसं-गताः ॥ प्रियंकराश्चबालानांस्वर्गलोकव्रजंतिते ॥८०॥ भोजनेषूपपन्नेषुभोज्यंयच्छंतिसादरात् ॥ अभिन्नमुखरागेणतेनराः स्वर्ग० ॥८१॥ येभक्तिमंतोमधुसू-दनस्यसत्येनहिनारजसाविमुक्ताः ॥ गच्छंतितेनाकमनंतपुण्यानारायणस्याखिलनायकस्य ॥८२॥

जे मनुष्य शुक्ल तथा कृष्ण पक्षनी एकादशीनो उपवास करे छे. तेवा मनुष्यो मुक्ति स्थानने प्राप्त कर्ता हवा ॥७५॥ हवे जया, विजया, जयंति, पापनाशिनी, उन्मालिनी, वंजुली, त्रिस्पृशा, पक्षवर्द्धिनी. ॥ ७६ ॥ तिलदग्धा आ दरेकमां अखंड बारस, अने उपर कहेली एकादशी तथा मनोरथा भीमद्वादशीने अपरा जाणवी अने ते उत्तममां उत्तम जाणवी. ॥ ७७ ॥ उपर कहेला बारसना भेदो छे. आ बधा व्रतोमां जे पुरुष समर्थ छे. ते ब्रह्ममां स्थिर छे. ॥ ७८ ॥ जे मनुष्य बारे मासनी बार अमास्यो होय छे. ते अमासने दिवसे अखंड श्राद्ध करे छे. तेथी तेमना पितृओ आनंदने पामे छे. अने तेवा मनुष्यो स्वर्गमां जता हवा. ॥ ७९ ॥ जे मनुष्यो धर्मशास्त्रने सांभळे छे. तेनो संग करे छे. स्त्री तथा बाळकनुं हित इच्छे छे. तेवा मनुष्यो स्वर्गमां जता हवा. ॥ ८० ॥ हवे आपणे भोजन करवा बेठा हइये अने कोइ अतिथि भिक्षा लेवा आवे तेने आदर पूर्वक भोजन करावे छे अने पंक्तिभेद करता नथी. ॥ ८१ ॥ तेमज भगवाननी भक्ति करनार, सत्यताथी रजो गुणनो नाश करनार, एवा मनुष्यो भगवानना धाममां जता हवा. ॥ ८२ ॥

यमुना तथा गोदावरी नदीमां स्नान करनार आचार विचारवाळा. ॥ ८३ ॥ मनुष्यो कोइ दिवस नरकद्वारने जोइ शक्ता नथी. अने तेमना दर्शन, सत्संगथी मन पवित्र थाय छे. ॥ ८४ ॥ जे मनुष्य हंमेशा पापने नाश करनार नर्मदा नदीमां स्नान करे छे. अने तेना दर्शन करवाथी आनंदने माने छे. तेवा मनुष्यो पापनो नाश करी लांबा काळसुधी स्वर्गना सुखने भोगवे छे. ॥ ८५ ॥ जे मनुष्य उपर कहेली नदीमां स्नान करी त्रण दिवस मृगचर्म उपर वास करे छे. अने म्हारुं स्मरण करे छे. तेवा मनुष्यो स्वर्गमां जता हवा. ॥ ८६ ॥ तेमज द्वारकामां, कुरुक्षेत्रमां, योगाभ्यास वडे करी पोताना प्राणनो नाश करे छे. तेवा मनुष्यो पण स्वर्गमां जता हवा ॥ ८७ ॥ गंगानदीमां, प्रयागमां, केदारेश्वरमां, पुष्कर तीर्थमां, प्रभासमां, जेनुं मरण थाय छे. ॥ ८८ ॥ द्वारका नगरीमां इंद्रियोने वश करी प्रभु स्मरण करी त्रण रात रहे छे. अने गोमती नदीमां स्नान करी भगवानने प्रसन्न करे छे. ॥ ८९ ॥

वितस्तांयमुनांसितांपुण्यांगोदावरींनदीं ॥ सर्वतोयशुभाचाराः स्नानदानपरायणाः ॥८३॥ न ते पश्यंतिपंथानंनरकस्यकदाचन ॥ तेषांदर्शनसंगाभ्यां-चित्तंहिनिर्मलंभवेत् ॥८४॥ येनर्मदायामिहसर्मदायांमजतिनुष्यंत्यतिदर्शनेन ॥ विधूयपापानीमहेशलोकंगच्छंतितेतत्रचिरंरमंते ॥८५॥ स्नात्वाश्रमन्वतीतीरे त्रिरात्रनिरतानराः ॥ व्यासाश्रमेविशेषेणतेनराः नाकिनःस्मृताः ॥८६॥ द्वारवत्यांकुरुक्षेत्रेयोगाभ्यासेनवामृताः ॥ हरीत्यक्षरं चक्रे ते नराः स्वर्गगामिनः ॥ ८७ ॥ गंगाजले प्रयागे वा केदारेपुष्करे तथा ॥ कुरुक्षेत्रे प्रभासेवामृतास्तेविष्णुरुपिणः ॥ ८८ ॥ त्रिरात्रमपियेत्विमद्वारकायापुरिस्थिताः ॥ मज्जंतिगोमतीतीरेधन्यास्तेकेशवप्रियाः ॥ ८९ ॥ पण्मासमुषितादैवाद्वारवत्यांजितेंद्रियः ॥ तेनूनमच्युतात्मानोद्रष्टास्युरघहारिणः ॥ ९० ॥ दामोदर-गदाधरदयापते ॥ पाहिमांमृत्युसंसारसागरात्परमेश्वरः ॥९१॥ त्वत्समोनदयाधीशोमत्समोननराधमः ॥ उदितंकुरुमोक्षेशस्वनाम्नासदृशंफलं ॥९२॥ पापिना-महमेवाग्रयोदयालूनांत्वमग्रणीं ॥ दयनीयोमदन्योस्तितवनाथनभूतले ॥९३॥ पापप्रशमनंस्तोत्रंयः पठेच्छृणुयान्नरः ॥ शारीरैर्मानसैर्वाग्जैः कृतैःपापैः प्रमुच्यते ॥ ९४ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोधनधान्यसमन्वितः ॥ श्रुत्वास्तोत्रमिदंविप्रनसभूयोभिजायते ॥ ९५ ॥ प्रायश्चित्तमिदंप्रोक्तसर्वपापौघनाशनं ॥ नारायणस्मरणं-सर्वशास्त्रेषुसंमतं ॥ ९६ ॥

अने वळी छ मास द्वारकामां पोताना मनने वशमां राखी रहे छे. तेवा मनुष्यो तमाम पापनो नाश करी भगवानना आत्माने ओळखे छे. ॥९०॥ हे दामोदर! गदाधर, दयापति तमे आ संसाररुपी समुद्रमांथी मारुं रक्षण करो! ॥ ९१ ॥ हे भगवान्! तमारा जेवा दयाना भंडारवाळा पुरुष कोइ नथी, अने मारा जेवो अपराधी कोइ मनुष्य नथी! ॥ ९२ ॥ हुं पापी मनुष्योनी गणत्रीमां आगळ पडतो छुं. तेम हे प्रभु! तमे दयाळुनी गणत्रीमां आगळ छो. माटे पापी एवा मारा उपर दया करो. तमारा सिवाय म्हारे कोइ नथी. ॥ ९३ ॥ उपर प्रमाणेना पापने नाश करनार स्तोत्रनुं जे कोइ पठन करे छे. अगर तो सांभळे छे. तेवा मनुष्योना कायिक, वाचिक, मानसिक, पापनो नाश थाय छे. ॥ ९४॥ आ यमराज अने ब्राह्मणना संवादवाळी कथा सांभळे छे. तेवा मनुष्यो पोताना पापने नाश करे छे. अने धन, धान्यवाळा थाय छे. ॥ ९५ ॥ मनुष्यमात्रना पापनो नाश करनार भगवाननुं स्मरण करवुं तेज प्रायश्चित रुप समजवुं ॥ ९६ ॥

मनुष्य मात्र पूर्व जन्ममां जे जे पापो करे छे, ते बधा पापो आ अध्यायनुं स्मरण करवाथी नाश पामता हवा. ॥ ९७ ॥ हे ब्राह्मण ! वळी तमने लोको पकार वास्ते आ स्तुतिना प्रकारने कही संभळाव्यो छे. तेने श्रद्धा वडे जे मनुष्य स्तुति करे छे, तेवा मनुष्यो उत्तम एवा विष्णु लोकने पामता हवा. ॥ ९८ ॥ सूतउवाच ॥ हे ऋषियो ! उपर प्रमाणेनी कथा भगवान लक्ष्मीजी प्रत्ये कहेता हवा. अने यमराज ब्राह्मणने कही संभळावता हवा. ॥ ९९ ॥ ते कथा सांभळवाथी ब्राह्मणने घणोज हर्ष थयो अने लक्ष्मीजी आनंदने पामता हवा. ॥१००॥ ए प्रमाणे श्रीमत्पुराण संहितानो मळमास महात्मनो मरण निरुपणनो अगियारमो अध्याय पूरो ॥ ११ ॥

पूर्वजन्मार्जितंपापंयत्किंचनरेश्वर ॥ स्तोत्रस्यश्रवणादस्यसद्यएवविलीयते ॥९७॥ मयाप्रकाशितंस्तुभ्यं तथा लोकानुकंपया ॥ श्रद्धयाधारणेन्नित्यं-सभवेद्वैष्णवोनमः ॥९८॥ सूतउवाच ॥ इत्येवंकथितंविप्राः श्रियोग्रेविष्णुनारदः ॥ संवादेनसंयमित्यांयमविप्रकृतेनहि ॥९९॥ द्विजःसंतोषमापन्नोश्रुत्वायाम्यंवचं शुभं ॥ विष्णूक्तंकमलाश्रुत्वाजातास्तेच्छिन्नसंशया ॥१००॥ इतिश्रीमत्पुराणसंहितायां मलमासमहात्म्येमरणनिरुपणंनाम एकादशोऽध्यायः ॥११॥ ऋषयउवाच॥ सत्यमुक्तत्वयासाधोव्यासशिष्यमहामते ॥ निरुपणं नरकाणांस्वर्गिणांचयथाक्रमं ॥१॥ महिमाहरिनाम्नां च विशेषेणप्रकीर्तितः ॥ अतः परंचविप्रेणकिमुक्तं-यमसंन्निधौ ॥२॥ धन्योयमपिविप्रोसौयत्स्यशास्तायमः स्वयं ॥ यस्माद्भयंनतः सौख्यंतस्यात्पुण्यादिकंविना ॥३॥ सूतउवाच ॥ शृणुध्वमादरात्सर्वंकथया-मियथावति ॥ विप्राग्रयमेनोक्तंरमाग्रतः ॥४॥ यमउवाच ॥ शृणुद्विजकथामन्यां तवप्रीत्यैवदाम्यहं ॥ अधिकारिपात्वेनदानमेवपरंविदुः ॥ ५ ॥ दानं-विनाफलंनास्तिपरलोकपरायणं ॥ तस्मादानंवरंमन्येयेनमुच्येतदुःखतः ॥ ६ ॥ त्वयापिपुण्ययोगेनमत्सानिध्यमुपाश्रितं ॥ दयावानसिभूतेषुतेनतुष्ट-स्तवोपरि ॥ ७ ॥

ऋषयउवाच ॥ हे व्यास शिष्य ! तमे अमोने प्राणि मात्र नरके न जाय अने स्वर्गना सुख पामे तेवा प्रकारनी कथा कही संभळावी छे. ॥ १ ॥ वळी तमे, भगवाननो महिमा विस्तार वडे कही संभळाव्यो छे. पण ब्राह्मणे यमदूत आगळ शुं कह्युं अने तेनी गति केवी थइ ते म्हने कही संभळावो. ॥ २ ॥ ते ब्राह्मणने पण धन्य छे. केः दान पुण्य कर्याथी यमराजना दर्शन पाम्यो. माटे करी जेनाथी भय छे. ते भय दान, पुण्य करवाथी नाश थाय छे. ॥३॥ सूतउवाच ॥ हे ऋषियो ! यमराजे ब्राह्मण प्रत्ये कहेली अने भगवाने लक्ष्मीजी प्रत्ये कहेली कथा संभळावुं छुं. ते तमे आदरपूर्वक सांभळो ॥४॥ यमउवाच ॥ हे ब्राह्मण ! तमारा उपर प्रीति वडे करी आगळ कथा कहुं छुं. ते तमे सांभळो केः स्वर्गमां जवानी गति दान पुण्य विना थती नथी. ॥५॥ कारण केः दान कर्या विना परलोकमां सुख मळतुं नथी. माटे हे लक्ष्मीजी ! यथाशक्ति दान करवुं तेने हुं श्रेष्ठ मानुं छुं. केः जे दान आप्या वडे करी पापनो नाश थाय छे. ॥ ६ ॥ तेटला माटे हे लक्ष्मीजी ! तमे पोते पूर्वे वस्त्र दान कर्युं हतुं तेथी तेना पुण्य प्रभाव वडे करी तमे म्हने प्राप्त थया छो. तमे दयाळु छो. तेथी हुं तमारा उपर प्रसन्न थयो छुं. ॥ ७ ॥

जे मनुष्य प्राणी मात्रनुं रक्षण करे छे. तेवा मनुष्यने धन्य छे. अने हुं तेमना बोलेला वचनोने सत्य मानुं छुं. ॥ ८ ॥ विप्र उवाच ॥ हे यमराज! तमे सत्यवात करी छे. ते पण तमे धर्म प्रमाणेज बोलेला छो. पण हे यमराज! तमे प्राणी मात्रने मारमारी बूमो पडावो छो. तेथी तमने दया केम नथी आवती. ॥ ९ ॥ तो ते विषयमां म्हने मोहथी अथवातो भ्रांतिथी संदेह थाय छे. तो ते शंकानो नाश करो. जेथी म्हारो आत्मा प्रसन्न थाय. ॥ १० ॥ हवे हे धर्मराज! जुवो केटला प्राणीना शरीरमां खीला घालेला छे. केटलाकने घन वडे मार मारो छो. केटलाकने मद्गरवडे, केटलाकने तपावेला तेलना कढाइमां नाखो छो. ॥ ११ ॥ वळी भूखवडे बूमो पडावो छो. केटलाकने तपावेला थांभले बाथो भीडावो छो. ॥ १२ ॥ केटलाकने उंधे माथे राखो छो, उंचे पगे टींगाळो छो. केटलाकने मार मारो छो ते मार वडे करी. प्राणीओना रुदन वडे करी तमने दया केम आवती नथी. ॥ १३ ॥

दयायस्यभवेच्चित्तेसर्वदाजंतुरक्षणे ॥ ते धन्याइतिमन्येहंसत्यमेतद्वचोमम ॥८॥ विप्रउवाच ॥ सत्यमुक्तंत्वयाधर्मधर्मनातत्वभाषितं ॥ दयातवकथंनास्तिह्येतेषांताडनेत्वयं ॥९॥ अत्रमेसंशयोभातिभ्रांत्यावामोहतोपिवा ॥ तमपाकुरुशीघ्रंमेयेनात्मामेप्रसीदति ॥१०॥ शूलप्रोतानिमान्दक्षयेतेमांश्चघनताडितान ॥ मद्गराभिहतानकांश्चित्तप्ततैलगान ॥११॥ क्षुत्प्रच्छेदितानकांश्चिद्दृश्येहंतवशासनात ॥ स्थितानुष्णतमेस्थानेवांगारकृतासनान ॥१२॥ अधोमुखानूर्ध्वपादानघनतोमरमर्दितान ॥ रुदतोवदतोवाक्यंपाहिपाहीतिकारुणं ॥ १३ ॥ संतप्तायसकीलैश्चविद्धजीह्वाधरोष्टकान ॥ संतप्तलोहवल्यैर्वद्धबाहुंघ्रिकंठकान ॥ १४ ॥ तदुपरिमहाभारभग्नगात्राननरानपि ॥ दुर्वाक्यविद्धहृदयानविष्टाभक्षणतत्परान ॥ १५ ॥ मुंचमुंचेतिभाषंतोदैन्येनेमेनराधमः ॥ अतः परंपुनर्जन्मप्राप्यनैवंकरावयं ॥ १६ ॥ इत्येवंबहुधादैन्यंजल्पतोक्षुत्तृषार्दिताः ॥ दृश्यंतेतवदूतैश्चताडिताः क्रोधमूर्छितैः ॥ १७ ॥ नार्यश्चदीनवदनाभग्नगात्राः समंततः ॥ दुष्टकंटकसंविद्धवरांगाः परगामिनीं ॥ १८ ॥ यासामंगानिपुष्पेणताडयतेनमुशर्मिभिः ॥ ताइमाः पतितादग्धाव्यग्रोस्मितप्तभूमिषु ॥१९॥ याभ्योभवंतिसत्पुत्ररत्नानिवंशवृद्धये ॥ हाआभिः किंकृतंदुष्टंकर्मयेनमृदुःखिताः ॥२०॥

तेमज जीभ अने होठने सळीया वते खेंचो छो. केटलाकने हाथ, पग, गळुं, बांधी उकळता एवा लोहीना कुंडमां नाखो छो. ॥१४॥ केटलाक मनुष्योने मारमारो छो. केटलाकना शरीरने भांगी नाखो छो. वळी तमारा दूतो खराब वाक्य कही विष्ठा भक्षण करवा आपे छे. ॥ १५ ॥ हवे मार खाता प्राणीओ कहे छे. के: हे यमराज! अमारो आटलो अपराध क्षमा करो. अने ज्यारे अमने जन्म आपशो त्यारे अमे कुकर्म करीशुं नहि. पण धर्म करीशुं. ॥ १६ ॥ ए प्रमाणे घणां भूख, तरसथी पीडाता. बूमो मारता कहे छे. तो पण तमारा दूतो मार मारता जोवामां आवे छे अने पाछा मूर्छाने पामे छे, ॥ १७ ॥ एवा दीनमुखवाळा, अने चारे बाजुथी जेना मुख भांगी गया छे. शरीरमां कांटा घोंचेला छे. तेवा प्राणीने जोइ तमने दया केम आवती नथी. ॥ १८ ॥ अने वळी जे धर्मिष्ट पुरुष छे. तेने तमे पुष्पथी पण मारमारता नथी. ते बधा आ मनुष्यो ने मारमारता जोइ, तपेली भूमिने जोइ, अग्निने जोइ, व्यग्र मनवाळा थाय छे. ॥ १९ ॥ तेवा मनुष्योने जेना वडे वंशनी वृद्धि थाय छे. तेवा रत्न समान सत्पुत्र होय, अने मरी गया पछी पाछळनी श्राद्धक्रिया करतां नथी. तेथीज आ मनुष्यो हे ब्राह्मण! अहीं दुःख भोगवी रह्या छे. ॥ २० ॥

हे यमराज ! आ गरीब पणा बालकोने वींधी शरीर उपर वींछी करडावो छो एना पाप कर्म कर्या वडे करी शरीर उपर साप वीटळाइ गया छे. ॥२१॥ तेमना देह आभरण दिव्य वस्त्र, पुष्पनी माळाने घालवा लायक छे. तेवा बालकोने तमे सर्प वीटाळ्या छे. ॥२२॥ माटे तमने दया केम आवती नथी. अने बीजा मनुष्योने तमे कहो छो के: दया राखवी जोइए पण तमे पोते तो दया राखता नथी. ॥ २३ ॥ तेथी तमारो आवो स्वभाव छे के: शुं अगर तो तमने भगवाने आज्ञा आपी छे. अथवा तो, स्त्री अगर पुरुषो होय तेमने पोताना प्रमाणे फळ आपो छो के शुं ? ते बधी वात म्हने कहो. ॥ २४ ॥ अने वळी हे यमराज ! आ तमारी नगरीमां आ सिंहासन, छत्रनी धजाओ शोभी छे. ॥ २५ ॥

इमेपिशिशवोदीनवदना वृश्चिकावृताः ॥ दष्टांतेसर्पसंलग्नग्रीवाः पापानुवर्त्तिनः ॥२१॥ येषामाभरणं दिव्यंवासांसिपुष्पमालिकाः ॥ भवंतियोग्यान्यं गेपुतःइमेसर्पवेष्टिताः ॥२२॥ अत्रकिंतेदयानास्तिहनने बाल्ययोषितां ॥ अन्येभ्यस्त्वंदयाकार्ये त्येवंब्रूषेममप्रभो॥२३॥ किंवातेयंस्वभावास्तिवाथवाशासनाद्धरेः॥ अथवा कर्मभोक्तारो नरावाशिशुयोषितः ॥२४ ॥ अथान्यदपिदृश्येहंपूर्यांतवमहामते ॥ इमेसदश्वमारूढाः सछत्राः सपताकिनः ॥२५॥ गीतनृत्यकलाभिज्ञैः सेवितावहुधा सुखैः ॥ विचरंतिनरानार्योसुवस्त्राढ्याः सुभूषिताः ॥२६॥ इमेगृहाः विशालाक्षाः सध्वजाः सपताकिनः ॥ हेमकुंभाचितद्वाराः यतोयांति नरेश्वराः ॥२७॥ इदंतुशिविकायानंरत्नाढयंसुमनोहरं ॥ तत्रारुह्यचरंतारोवने वासंतिकेमुदा ॥२८॥ पुष्पावचयपेनाभिः कूर्वतोरसशालिनः ॥ नर्मके लिकलाभिज्ञानजानंति दिवानिशं ॥ २९ ॥ इमांश्चांदोलिकारूढानार्योभांतिसुभूषिताः ॥ दोलारज्जुधरैः साकं पतिभिः कृतचुंबनाः ॥ ३० ॥ यमउवाच ॥ मनएव मनुष्याणांकारणं बंधमोक्षयोः ॥ येनैवाल्गिताकांतानेनवाल्गिलामुता ॥ ३१ ॥ कार्यमनोविशुध्यर्थ नित्य नैमित्ति कादिकं ॥ प्रायश्चित्तंगयाप्रोक्तं पूर्ववद्धरिकीर्तनं ॥ ३२ ॥ यदुक्तं ते दया नास्तितत्रते कथयाम्यहं ॥ धर्माधर्म विचारेहं निर्मितास्मिपुराद्विजः ॥ ३३ ॥

अप्सराओना नाच, गीत कलाओवडे करी अनेक प्रकारना सुखने आपनार, सारा वस्त्रने पहेरनार, सारा घरेणां पहेरी फर्या करे छे. ॥ २६ ॥ वळी आ सुंदर महेलमां धजा, पताका, शोभा शोभी रहेला छे. आ सोनाना बारणा छे. तेमां धर्मराजा बेठेला छे. ॥ २७ ॥ आ पालखीनी अंदर रत्नोने धारण करी सारा वस्त्रने पहेरी तेमां बेसी आनंदथी फरे छे. ते कोण छे. ॥ २८ ॥ आ घणांज रसवाळा अन्न, पान, अने अशोक वृक्षनी छाया वीगेरेना पवननुं भक्षण करे छे. ॥ २९ ॥ आ सुंदर पत्नी अप्सरा अधरामृतनुं पान करे छे. अने चुंबन करावे छे ॥ ३० ॥ यमउवाच ॥ हे ब्राह्मण ? मनुष्य मात्रने मन एज बंधनमां नाखनार छे. अने एज मन पाछुं मोक्षने आपनार छे. जे मनुष्यनुं मन स्थिर नथी, तेमज वासनानो त्याग कर्यो नथी तेवा मनुष्यो वारंवार भम्या करे छे अने ते कोइ जग्याये स्थिर रहेतो नथी ॥३१॥ हवे जे मनुष्य जन्म धारण करी मनने पवित्र राखे छे, वासनानो त्याग करे छे, धर्म पाळे छे, तेना प्रायश्चित्तरूप भगवाननुं स्मरण करवानुं कहेलु छे. ॥ ३२ ॥ हे ब्राह्मण ? तमे म्हने आगळ कहयुं हतुं के: तमने दया आवती नथी तो तेमां मारो कंइ दोष नथी, पण मनुष्यमात्र जेवा कर्म करे छे, तेवांज फळने पामे छे. अने पाप प्रमाणे शिक्षा करवी तेवुं म्हने भगवाने कहेलुं छे. ॥ ३३ ॥

भगवाने म्हने कर्म प्रमाणे फळ आपवानुं कह्युं छे. माटे जेवां कर्म करे तेवा मनुष्य मात्र फळने पामता हवा. ॥ ३४ ॥ अने कर्म प्रमाणे मनुष्यमात्र उत्पन्न थाय छे. तेमज नाश पण थाय छे. पण शुभ अगर अशुभ कर्मनुं फळ भोगववुंज पडे छे ॥ ३५ ॥ जेवा कर्म कर्या होय तेवाज मार्गे स्थावर, जंगम, चराचर विश्वमां ब्रह्मा पोते जन्म आपे छे. ॥ ३६ ॥ हे ब्राह्मण ! जेनी बीकथी सूर्य तपे छे. अने चंद्र तारा गण सहित प्रकाशे छे. एवा जे भगवान छे. तेमने हुं नमस्कार करुं छुं ॥ ३७ ॥ वळी जेनी बीकथी पवन वाय छे. अग्नि सळगे छे, शेष नाग पृथ्वीने धारण करे छे. ॥३८॥ जेनी बीकथी वरसाद वर्षे छे. सुंदर पाणी होय छे. अने जेनी आज्ञानुं हुं पण पालन करुं छुं, अने मनुष्योने शिक्षा करुं छुं. ॥ ३९ ॥ एवा भगवान पोतानी कांतिथी सर्व प्रजानुं पालन करे छे. अने महादेव पोते संहार करे छे. ॥ ४० ॥

विष्णुना जगदीशे कर्मचोदितयमामकं ॥ सर्वे पीडा दयस्तद्वत्सत्कर्म फलशालिभिः ॥३४॥ कर्मणा जाय ते जंतुः कर्मणैवहिलीयते ॥ अवश्यमेवहि भोक्तव्यंकृतंकर्मशुभाशुभं ॥ ३५ ॥ कर्मणाजन्यते ब्रह्मासृष्टि पालन तत्परः ॥ एवमादीनिसर्वाणि स्थावराणि चराणिच ॥ ३६ ॥ यद्भियातपते सूर्योयद्भिया चंद्रतारकाः ॥ गच्छंतिमत्यहं विप्रतंननोस्मि जनार्दनं ॥ ३७ ॥ यद्भियावातिपवन यद्भियाग्निर्ज्वलत्यपि ॥ यद्भियापृथिवी युक्तः शेषस्तिष्ठंतिसर्वदा ॥३८ ॥ यद्भियावर्षते मेघो यद्भियारसवज्जलं ॥ यद्भियाहमपिमेस्याकरो मिशासनंनृणां ॥३९॥ स्वांविभूतिमुपादाय विष्णुः पालयते प्रजाः ॥ रुद्रोपिभूत्वाकालात्मा ग्रसते कल्प आगते ॥ ४० ॥एवं प्रवर्तितं सर्वं विष्णुनामायया स्वया ॥ तांमायां ज्ञान धर्माभ्यां ज्ञात्वामुच्येत् बंधनात् ॥४१॥ अत्रकिं बहुनोक्तेनवचसाविप्र धार्मिकः ॥ यः कर्ता पुण्यपापानां सभोक्ता जन्मजन्मनि ॥४२॥ यथागोषुपवत्सेषुवत्सोविंदतिमातरं ॥ तथायोनिपुसर्वासुदेहि कर्मानुगोवशः ॥४३॥ दानंदेयंहि जाग्रायश्राव्यं विष्णुकथानकं ॥ एताभ्यांमुच्यतेनोचेत्तत्राहंप्रतिभुः स्वयं ॥ ४४ ॥ विप्रउवाच ॥ दानंकतिविधंप्रोक्तं तत्फलंचममप्रभो ॥ वेदविस्तरतोनु नंयेन सौख्यं प्रजायते ॥ ४५ ॥ यम उवाच ॥ बलेन परिवारेणशौर्येणाभियुतस्यच ॥ पुंसस्तदर्पणं सर्वंतन्मयत्वे महीयते ॥ ४६ ॥ उन्नता गिरिदुर्गेषु वृक्षाः संतिसुपुष्पिताः ॥ पतंतिवायुवेगेन समूलाः सफलाअपि ॥ ४७ ॥

ए प्राणे दरेक भगवाननी माया वडे थाय छे. माटे जे प्राणीने मोह रुपी मायाथी मुक्त थवुं होय तो पोताना ज्ञान. धर्मने जाणवाथी मायाना बंधनमांथी मुक्त थता हवा. ॥ ४१ ॥ हे ब्राह्मण ? तमने हवे वहुं शुं कहुं कारणकेः प्राणी मात्र जेवा पाप पुण्य करे छे. तेज पोताने जन्म जन्मांतरमां भोगववां पडे छे. ॥ ४२ ॥ जेवी रीते एक हजार गायोनी वच्चमां गायनुं वाछरडुं पोतानी माताने शोधी काढी तेनी पासे जाय छे. तेवी रीते जेजे पापो होय छे. ते मनुष्यनी पासेज जाय छे. ॥ ४३ ॥ सत्पात्रे दान आपवुं. विष्णु कथा सांभळवी. तेथी करी जो मनुष्यो मुक्ति पामे तो हुं तेमां साक्षि भूते रहेलो छुं ॥ ४४ ॥ विप्रउवाच ॥ हेयमराज ? दान केटला प्रकारना करवा. ते म्हने कही संभळावो. केः जेथी मनुष्यमात्र सुखने पामे. ॥ ४५ ॥ यमउवाच ॥ हे ब्राह्मण ! जे मनुष्य पृथ्वी उपर दान. पुण्य. व्रत करे छे. ते वडे करी दरेक प्रकारना सुखने भोगवी मोक्षने पामता हवा. ॥४६॥ उंचा एवा पर्वत उपर वृक्ष, फुल, फळ इत्यादि उगेला छे. तेने पवन वावा वडे करी भोय उपर पडे छे. ॥४७॥

हवे सारा धर्मने जे मनुष्य मानता नथी तेमनो यमालयमां वास थाय छे. माटे करी सामान्य मनुष्यमात्रे जेटलो बने तेटलो धर्म पाळवो अने भगवाननुं स्मरण करवुं. ॥४८॥ सत्यधर्मनुं कीर्तन करवा वडे करी मनुष्यमात्र आलोक तथा परलोकमां सुख भोगवे छे. माटे दरेक मनुष्ये दान करवुं. ॥४९॥ वळी दान करवाथी पापनो नाश थाय छे. पुण्यनो वधारो थाय छे. अने आयुष्यनो वधारो थाय छे. यशनो पण वधारो थाय छे. माटे यथाशक्ति दान करवुं ॥५०॥ ते दान करवा वडे करी मनुष्यमात्र उत्तम प्रकारना मान आदरने पामे छे. अने हे ब्राह्मण ? दान आपवावडे करी मनुष्यमात्रना वंशनी वृद्धि थती हवी. ॥ ५१ ॥ जेवी रीते माता पोताना बाळकने साचवे छे जेम आंखोने पापण साचवे छे. तेम उत्तमदान दरेक पाप मांथी बचावे छे. अने दातारनुं रक्षण करे छे ॥ ५२ ॥ हवे ज्यारे चंद्र सूर्यनुं ग्रहण होय ते वखते जेमनुष्य सुपात्रने दान आपे नहि. अने पुण्य करे नहि. तो तेवा मनुष्योनो जन्म कंगालने घेर थाय छे. तेने पगमां पहेरवाना जोडा पण मळता नथी ॥५३॥ अने वळी पोताना माथा उपर लाकडा, घासनो भारो लई वेची पगाणे पेट पुरु करे छे. तेने पहेरवाना वस्त्र पण मळता नथी ॥ ५४ ॥ जे मनुष्यो मांगवा आवेला भिक्षुकोने आपता नथी अने पोते सारा अनाजनुं भोजन करे छे. तेवा मनुष्यो नरकमां जता हवा. ॥ ५५ ॥

सत्यधर्म विहीनास्ते तथायांति यमालयं॥ सामान्यं सर्वजंतूनां सत्य धर्मानुकीर्तनं ॥४८॥ येनसंचरते जंतुरिहलोके पर त्र च ॥ दानमेवपरंमन्ये सर्व पुण्येष्वहंद्विज ॥४९॥ दानेननश्यते पापं पुण्यंदानेनवर्द्धते ॥ दानेनवर्द्धतेचायुर्यशो वृद्धिश्चदानतः ॥५०॥ यम उवाच ॥ दानेनमानमाप्नोतिसर्वलोकेनरो-त्तमः ॥ दानेनजायतेपुत्रोवंशवृद्धिकरोद्विज ॥५१॥ यथामातागृहेदक्षे-पक्ष्मणीनेत्रयोयथा ॥ तथाकष्टगतंरक्षेद्दानंदातारमेवहि ॥५२॥ दानंनदत्तंपात्रायग्रहणे चंद्रसूर्ययोः॥ उपानद्वर्जितानेहिपरेपांदास्यनांगताः ॥५३॥ काष्ठानांचतृणानांचभाराक्रांतः क्षुधार्दितः॥ हीनवस्त्रोदुराचारोमृतोयंनारकीजनः॥५४॥ न दत्तंभि-क्षवेकिंचित्स्वादुभुक्तंरहोगतं ॥ तेनपापेनजीवोयंनिरयेपतितोजनः ॥५५॥ नरयानेवहतश्चस्वादयंतोमहादशान ॥ दानहीनानरानेमींककनेनविदार्यते ॥५६॥ विप्रनिंदाकृतायेनप्रातृनिंदातथैवच ॥ गुरुनिंदावेदनिंदाशास्त्रनिंदा पुनः पुनः ॥ ५७ ॥ नदत्तंव्यासमुख्यायदीनांधाभ्यांकदाचन ॥ तेनपापेनजिह्वायांतदा-शंकुनिवेशितः ॥ ५८ ॥निर्लेपोहंद्विजश्रेष्ठदृष्टामात्रोस्मिकर्मसु ॥ नियुक्तः प्रभुणापूर्वंतत्करोमिननान्यथा ॥५९॥

मनुष्यनी स्वारी उपर चालनारा, पोतानी इंद्रियोने सुख आपनारा, एवा दान हीन मनुष्योने यमदूतो हथियार वडे खेंचे छे. ॥ ५६ ॥ जेणे ब्राह्मणनी निंदा, मातानी निंदा, शास्त्र निंदा, वेदनी निंदा करी छे. तेवा मनुष्यो नरकमां जाय छे. ॥ ५७ ॥ हवे जे मनुष्य कथा सांभळता नथी. व्यास. अगर ब्राह्मणने भोजन करावता नथी. अने ब्राह्मणनी वृत्तिनुं छेदन करनार छे. तेवा पापी मनुष्योनी जीभमां खीला ठोकवामां आवे छे. ॥ ५८ ॥ हे ब्राह्मण ! हुं तो मात्र कर्ममां शाक्षिभूत छुं. अने हुं भगवाननी आज्ञा पाळी काम करुं छुं. ॥ ५९ ॥

अने भगवाननी आज्ञानुं आखुं स्थावर जंगम जगत उल्लंघन करतुं नथी. ॥६०॥ मनुष्य मात्र ते आज्ञाने पाळता नथी. अने छेतराय छे. अने पोताना स्थानमां मूढ रहे छे. तेना पाप वडे करी तेवा मनुष्योने अत्यंत तपावेला थांभलानी साथे बाथ भीडावे छे. ॥६१॥ दरेक पापोने करनार, दारु पान करनार सुवर्ण हीरानी चोरी करनार, मनुष्यने कुंभिपाक नामना नरकमां नाखवामां आवे छे. ॥ ६२ ॥ तेवा मनुष्योने जोइ रहने एक क्षण दया आवे छे, पण पछी तो घणोज क्रोध वडे करी ते पापी माणसने मारवानी आज्ञा मळे छे. एटले तेने जेवा पाप कर्या होय तेवी शिक्षा भोगववी पडे छे ॥ ६३ ॥ माटे करी ते दरेक कारणोमां इश्वर ईच्छा बलवान छे. तेमां मारे कंइ करवानुं नथी. अने पुण्यशाळी मनुष्यो आ नगरीमा सुखेथी पोतानुं घरमानी वास करी रहे छे. ॥ ६४ ॥ जे मनुष्य शास्त्रने जाणनार ब्राह्मणने माटे धानथी भरपुर घर दानमां आपे छे. तो तेवा मनुष्यो उत्तम गतिने पामता हवा ॥ ६५ ॥

तदाज्ञोल्लंघनेदक्षंनदृश्यामीहकंचन ॥ आब्रह्मस्तंबपर्यंततद्वशेवर्ततेजगत ॥६०॥ अनयावंचितोभत्तागृहेपिस्वेनिवेशने ॥ तेनपापेनलोहस्यतप्तस्तंभे-मुपर्गते ॥६१॥ कुंभीपाकगताः सर्वेऽमेपापरतानराः ॥ सुरापिस्वर्णहीराचगुरुतल्पादयोपरे ॥६२॥ दयामेजायतेविप्रक्षणंनैवपुनर्दया ॥ क्रोधरूपमुपास्थाय-ताडनेमांनियोक्ष्यते ॥६३॥ एवंबलीयसीशेच्छातत्राहंकिंकरोमिभो ॥ इमेपुण्यतमालोकाः सुखंतिष्ठंतिवेश्मसु ॥६४॥ यैर्दत्तंसप्रधान्यौघैः पूरयित्वागृहोत्तमं ॥ विप्रायशास्त्रविदुषेतेमीसत्सद्मसुस्थिताः ॥६५॥ यैर्दत्तंद्विजमुख्यायवाहनंशास्त्रमागतः ॥ तेमीरथवरेस्थित्वास्वैरंयांतिविलासिनः ॥६६॥ यैर्दत्तंस्वादुसर्वान्नं-ब्रह्मणेभिक्षवेतथा ॥ तेमीभुंजंतिबहुधास्वर्णपात्रेषुसर्वदा ॥६७॥ उपानहौययेनैवदत्तेनिर्मलयाधिया ॥ सोयंसदश्वमारुह्यायातितंपश्यचक्षुषा ॥ ६८ ॥ मातृ-पित्रोः सपर्याचकृतायेनरसातले ॥ तेमीनरवाहनस्थार्वैस्वर्यांतितिचदृश्यतां ॥६९॥ गुरुसेवारतायेचयेचशास्त्रार्थकारकाः ॥ तानपश्यतानदिव्येनविमानेना-र्कवर्चसा ॥७०॥ उपकारोकृतोयेनजीवानांरक्षणेसदा ॥ ते न पुण्यप्रभावेनसछत्रोगजसंस्थितः ॥७१॥ अनेनेगुप्तदानंचदत्तंविप्रायसाधवे ॥ तेनायंवाहि-नीयुक्तोविज्यतेधार्मिकद्विज ॥७२॥ अनेनपुस्तकंदत्तंसदक्षिणमनुत्तमं ॥ तेनपुण्यप्रभावेन ब्रह्मलोकेगमिष्यति ॥७३॥

हे ब्राह्मण ! शास्त्रने जाणनार ब्राह्मणने जे मनुष्य वाहननुं दान आपे छे. तेवा मनुष्यो उत्तम प्रकारना रथमां बेसी विलास करता उत्तम लोकने पामता हवा. ॥ ६६ ॥ जेणे दरेक प्रकारना अन्न ब्राह्मण तथा भिक्षुकोने दानमां आपेला छे. तेवा मनुष्यो हंमेशा सुवर्णना पात्रमां भोजनने पामता हवा ॥ ६७ ॥ जे मनुष्य पवित्र मन वडे करी जोडानुं दान करे छे. तेवा मनुष्योनुं रक्षण स्वर्गमां थाय छे. अने तेवा मनुष्योने मारा दूतो मार्गमां हींडाडता नथी. ॥ ६८ ॥ गुरु सेवा करनार, शास्त्रनां कहेला अर्थने समजनार, मनुष्यो छे. ते सूर्य समान विमानमां बेसी उत्तम लोकने पामता हवा. ॥ ६९. ॥ जे मनुष्यो आ पृथ्वी उपर माता पितानी सेवा पूज्य भावथी करे छे. तेवा मनुष्यो उत्तम विमानमां बेसी स्वर्ग जता हवा. ॥ ७० ॥ जे मनुष्य हंमेशा दरेक जीवो उपर उपकार तथा रक्षण करे छे. तेवा मनुष्यो छत्रवाळा हाथी उपर बेसी उत्तम लोकने पामता हवा. ॥ ७१ ॥ ब्राह्मण अने साधुने जे मनुष्ये गुप्त दान आप्युं छे तेवा मनुष्यो विमानमां बेसी फर्या करे छे. ॥ ७२ ॥ जे मनुष्ये दक्षिणा सहित पुस्तकनुं दान कर्युं छे. तेवा मनुष्यो ब्रह्म लोकने पामता हवा. ॥ ७३ ॥

उपर प्रमाणे कहेला पुण्यशाळी मनुष्यो अमरावतीमां वास करी अनेक प्रकारना भोग भोगवी कथा श्रवण कर्या वडे करी विष्णुलोकने पामता हवा. ॥ ७४ ॥ वळी हे ब्राह्मण! जे मनुष्य व्यास पुराणिने सुंदर गुल्दावनी सुगंधीवाळा पुष्पनी माळा पहेरावे छे, तेवा मनुष्यो पोतानी स्त्रीना साथे पुष्प वनमां आनंद कर्या करे छे. ॥ ७५ ॥ माटे करी मनुष्यमात्रे भगवानना संतोषने अर्थे जे कंइ मळे तेनुं दान करवुं. अने दान न करे तो भविष्यमां शाक पादडुं पणमळवुं नथी. ॥७६॥ विद्वान पुरुषोए पांच प्रकारना दान कह्या छे, ते एकतो नित्य, अनित्य, नैमित्तिक, अभ्युदय, काम्य, आ पांच प्रकारना दान कहेला छे. ॥ ७७ तेमां कोइ व्रतने उद्देशी कर्म करीये तेने काम्य कामना दान कहेवामां आवे छे. तेने ब्राह्मणो दरेक प्रकारना मनोरथने आपनारुं काम्य वृत कहे छे. ॥ ७८ ॥ ते दानना प्रभाववडे करी दरेक भावना थाय छे. तेटलाज माटे ते वृत सारा फळने आपता छे. ॥ ७९ ॥

इहैऽमरावतींस्थित्वाभुक्त्वाभोगाननेकशः ॥ कथाश्रवणपुण्येनगंतारो वैष्णवंपदं ॥७४॥ पुष्पमाल्यप्रदातारोविप्रायव्यासशालिने ॥ तेमीपुष्पवनेस्थित्वा भुक्त्वाभोगाननेकशः ॥७५॥ तस्मात्सर्वात्मनादेयंदानंविष्णुतोषणं ॥ विनादानेनविप्रेंद्रशाकपत्रं न लभ्यते ॥७६॥ नित्यंनैमित्तिकंकाम्यमन्यश्चाभ्युदयात्मकं ॥ यशोर्थंच तथादानंपंचधाप्रोच्यतेबुधैः ॥७७॥ व्रतादिकंसमुद्दिश्यकामनापरिकल्पितं ॥ तत्काम्यंकथितंविप्रकामनाफलदायकं ॥७८॥ तस्यदानप्रभावेनभावनापरिभावितः ॥ तावत्फलंसमप्रश्नातिमानुषस्तत्प्रसादतः ॥ ७९ ॥ अभ्युदयंप्रवक्ष्यामिपक्षयज्ञादिषुस्मृतं ॥ जातकर्मादिकालेपुमौंज्युद्वाहादिकर्मसु ॥८०॥ राज्याभिषेकेभोगयशः स्वर्गसुखपदं ॥ अन्यश्चैवप्रवक्ष्यामिशृणुदानंद्विजोत्तम ॥८१॥ कायस्यसंक्षयंज्ञात्वाजरयापरिपीडितः ॥ दद्याद्दानानियत्नेनकुर्यादाशांनकस्यचित् ॥८२॥ मूढामरणकालेतुभूमिगांश्चिंतयंतितत् ॥ मृतेचमयिमेपुत्रांजायांबांधवसोदराः ॥ ८३ ॥ कथमेतेभविष्यंतिमांविनासुहृदोमम ॥ येषांपालयिताचाहंमरिष्येचेनदाकथं ॥८४॥ अहंचवित्तहीनोहिधनेपरकरंगते ॥ भविष्यामितदस्मिन्वैतेकिंकरिष्यंतिमामकाः॥८५॥ मृतेहंकुत्रयास्यामिभविष्यामिकथंपुनः ॥ सधनोनिर्धनोवापिचिंतयाम्रियतेधमः ॥८६॥

यज्ञमां जात कर्मादि काळमां, मौंजिबंधनमां, अभ्युदयमां दान करवाथी मनुष्यो ॥ ८० ॥ राज्यारंभ, भोग, यश, स्वर्गना सुखने पामता हवा. अने वळी हे ब्राह्मण! तमने बीजा दाननुं फळ कहुं छुं. ते तमे सांभळो. ॥ ८१ ॥ मनुष्य मात्र पोताना देह (शरीर)नो नाश थतो जाणी, वृद्धावस्थाथी पीडातो जाणी, देहना सुखने वास्ते कोइनी आशा राख्या वगर यथा शक्तिदान करवुं. ॥ ८२ ॥ अने मूर्ख मनुष्यो तो मरण पथारी उपर सूतो होय तो पण आ मारुं, आ मारुं घर, जमीन, खेतर, पुत्र, स्त्री, सहोदर. ॥ ८३ ॥ ते बधा मारा विना केवी रीते रहेशे. शुं खाशे, क्यां जशे, आवा विचारो कर्या करे छे. ॥ ८४ ॥ अने वळी आगळ कहे छे के: मारी पासे धन छे. ते पण बीजाना हाथमां जशे आ [redacted] माणसनुं हुं अत्यारे पालन करुं छुं. अने पछी कोण करशे. ॥ ८५ ॥ मारा मरी गया पछी हुं क्यां जइश. त्यां पाछो केवी रीते उत्पन्न थइश. तेवी रीते चिंता करता हे ब्राह्मण! धनवान् अने धन वगरना मनुष्यो मरी जाय छे. ॥ ८६ ॥

ओ प्रकारनी आशा रुपी दोरडाथी बंधायेलो ए यमराजना पाशथी बंधाई जाय छे. अने तेना मरी गया पछी तेना पुत्र, स्त्री, वारंवार शोक करी रुदन कर्या करे छे. ॥ ८७ ॥ कोइतो दुःखथी पीडा पामे छे कोइ मोहथी आकुळ व्याकुळ चित्तवाळा थाय छे. त्यारे हुं तेमने पुछुं छुं केः हे भाइ ! तमे कोइ जातनुं थोडुं पण दान कर्युं नथी. ॥ ८८ ॥ हवे तेम करतां यमपुरीमां घणां काळ गये बहुज दुःखी थाय छे. त्यारे तेने स्मरण थाय छे केः म्हें मोहथी दान कर्युं नहि. ॥ ८९ ॥ जे मनुष्यने मरवानो वखत थाय छे. तो पण तेने भान थतुं नथी. अने कोइ वस्तु उपर स्नेह पण थतो नथी. अने यमपुरीमां जाय छे. ॥ ९० ॥ अने यमपुरीमां आव्यापछी महान् घोर एवा नरकमां लांबा काळ सुधी वास करी रहे छे. तेमां कंइ संदेह नथी. ॥ ९१ ॥

आशापाशशतैर्बद्धोयाम्यैर्बद्धः प्रयात्ययं ॥ मृतेमृतेततःपुत्रारुदंतिच पुनः पुनः ॥ ८७ ॥ दुःखीनःपीडिताः किंचिन्मोहेनाकुलचेतसः ॥ स्वल्पंस्वल्पं तदादानंकथंचित्कल्पयंतिये ॥८८॥ तत्रतस्मिन्गतेकालेमहदुःखगतेसति ॥ विस्मरंतिचतद्दानंलोभाद्दानंददत्यपि ॥८९॥ मृतोयमितिवाज्ञास्नेहोपस्पनिवर्त्तते॥ योसौमृतोमहीदेवयमपाशैः सुयंत्रितः ॥९०॥ क्षुधातृषासमाक्रांतांबहुदुःखैः प्रपीडितः ॥ पच्यतेनरकेघोरेचिरकालं न संशयः ॥९१॥ तस्माद्दानंप्रकर्त्तव्यंस्व-यमेवनसंशयः ॥ कस्यपुत्राः प्रपौत्राश्चकस्यभार्याधनंचवा ॥९२॥ संसारेनास्तिकः कस्यस्वयंतस्मात्प्रदीयते ॥ यानमन्नंचतांबूलंमुदककांचनंप्रियः ॥९३॥ वसनंगाचभूमिंच छत्रंपात्रादिकं तथा ॥ फलानिभूमिदानानिविविधानिस्वशक्तितः ॥९४॥ दातव्यानिहरीप्रित्यैनात्रकार्याविचारणा ॥ पुस्तकानांप्रदानंतुमहा-ज्ञानोपकारकं ॥९५॥ स्वयंलीपिकृतंचारुबंधनेनसमन्वितं॥ देयंविप्रायविदुषेसर्वात्माप्रीयतामिति ॥९६॥ लिखित्वापुस्तकंभव्यंयोददातिद्विजायते ॥ ब्रह्मलोके वसेत्सोपिसकलत्रोनिरंतरं ॥९७॥ तीर्थेगवाचयोदधात्गृहेवापुस्तकंमुदा ॥ तस्यविष्णुः प्रसन्नः स्याद्ब्रह्मणासहमुक्तिदं ॥९८॥ श्रीभगवानुवाच ॥ एवंरमेय-मेनोक्तंविप्रायदानजंफलं ॥ तस्मात्वं सर्वभावेनभवदानैकतत्परः ॥९९॥

तेथी मनुष्य मात्रे ज्यांसुधी शरीरमां प्राण होय त्यांसुधी जे मळे तेटलुं हाथे दान करवुं. तेमां संशय राखवो नहि. अने स्त्री, पुत्र, घर वीगेरे मारुं नथी तेम समजवुं. ॥९२॥ हे ब्राह्मण आ संसारमां कोइ कोइनुं नथी. तेम समजी पोताना हाथे दान करवुं. हाथी, घोडा, रथ, कांचन, मोदकनुं दान करवुं. ॥ ९३ ॥ तेमज वस्त्र, गाय, पृथ्वी, छत्र, पात्र, फल, वीगेरे दरेक प्रकारना दान पोताना हाथेज करवा. ॥९४॥ ते बधां दान भगवाननी प्रीति थाय तेटला माटे करवा. तेमां विचार करवो नहि. अने महान् ज्ञान आपनार एवा पुस्तकनुं दान करवुं. ॥९५॥ मनुष्य मात्रे पोताना हाथे सुंदर स्वच्छतावाळुं पुस्तक लखी विद्वान ब्राह्मणने दानमां आपवुं. ॥ ९६ ॥ ए प्रमाणे पुस्तकनुं जे मनुष्य दान करे छे. तेवा मनुष्यो पोताना कुटुंबनी साथे ब्रह्मलोकने पामे छे. ॥ ९७ ॥ ते पुस्तकनुं दान घेर अगर तीर्थमां जइ करवुं. तेम करवाथी भगवान् पोते प्रसन्न थाय छे. ॥ ९८ ॥ श्री भगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! उपर प्रमाणे यमराजे ब्राह्मण प्रत्ये कह्युं हतुं. माटे तमे पण सारी भावना वडे करी व्रत करो. ॥ ९९ ॥

हे देवि ! तमे पण आगळ उत्तम प्रकारना व्रत, पुण्य दान करी म्हने प्राप्त थया छो ॥ १०० ॥ ए प्रमाणे श्रीमत्पुराण संहितानो मलमासना महात्म्यनो यम ब्राह्मणना संवादवाळो तथा दानना महिमानो बारमो अध्याय पूरो. ॥१२॥ श्रीरुवाच ॥ हे भगवान् ! त्यार पछी ते ब्राह्मणने आगळ यमराज प्रत्ये शी शी वात थइ हती. अने यमराजे केवा प्रकारनो प्रश्नोत्तर आप्यो हतो ते म्हने कहो. ॥ १ ॥ हे भगवान् ! मारा पूछेला प्रश्नोत्तर प्रेम वडे कही संभळावो के: ते प्रश्नोत्तर फरथी सांभळवामां मने प्रीति थाय. ॥२॥ श्रीभगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! ब्राह्मणे यमराज प्रत्ये शुं कह्युं (पूछयुं) हतुं ते कथा तमने कहुं छुं, ते तमो सांभळो अने जे मनुष्य मारुं स्मरण करता होय तेणे पण आ कथा सांभळी मनमां स्मरण करवुं. ॥ ३ ॥ द्विजउवाच ॥ हे यमराज ! तमे कहेला जे जे दान हता ते अने तेथी थता फळ अने पुण्यनी वात पण कही. हवे जे मनुष्य तीर्थयात्रा करे छे, तेवा मनुष्यो केवा प्रकारना फळने पामता हशे ते कथा बीजा प्रसंगने लइ कही संभळावो. ॥ ४ ॥

त्वयादत्तंमहद्दानंपूर्वसागरसंभवे ॥ तेनपुण्यप्रभावेनजातासिममवल्लभा ॥१००॥ इतिश्रीमत्पुराणसंहितायां मलमासमहात्म्ये यमब्राह्मणसंवादे दानमहिमानिरूपणेद्वादशोऽध्यायः ॥१२॥ श्रीरुवाच ॥ पुनःकिंधर्मराजायपृष्टंविप्रेणमाधव ॥ प्रत्युत्तरंकथंजातः तद्भवानवक्तुमर्हसि ॥१॥ इदंहिपरमंकांतमोक्तंप्रेम्णाप्रबोल्वया ॥ पुनः संजायतेप्रीतिः श्रवणेममभाधव ॥ २॥ श्रीभगवानुवाच ॥ अतः परंप्रवक्ष्यामियमेनोक्तंद्विजातये ॥ श्रोतव्यंसर्वदाभक्तयायेषांचित्तंमयिभवेत् ॥ ३ ॥ द्विजउवाच ॥ धर्मराजमहाबुद्धेश्रुतंदानफलंमया ॥ तीर्थानांचफलंब्रूहितथान्यदपिसंगतः ॥ ४ ॥ यमउवाच ॥ तीर्थानांलक्षणंविप्रप्रवदामितवाग्रतः ॥ येषांश्रवणमात्रेणसर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ ५ ॥ प्रातरेवसमुत्थायपठनीयमिदंत्वया ॥ पुनस्त्वंशुद्धिमापन्नः स्वर्गासिनत्फलोदयात् ॥ ६ ॥ पुष्करं च कुरुक्षेत्रंगंगागोदावरी तथा ॥ प्रयागः सेतुबंधश्चकेदारोबदरीवनं ॥ ७ ॥ प्रभासंद्वारकाशाशीकांचिरेवामहासरित् ॥ यमुनाभार्गवक्षेत्रश्रीशैलः कार्तिकेश्वरः ॥ ८ ॥ गंडकीगोमतीतापीसरयूः पापनाशिनी ॥ कावेरीतुंगभद्राचक्रतमालापयस्वती ॥ ९ ॥ सरस्वती तथा कृष्णा महीवेत्रवतिगया ॥ सिंधुसरः साभ्रमतीमधुच्छदाविपाशिका ॥११॥ कुशावर्तस्तथाफल्गुत्रिवेणीमानसंसरः ॥ देवर्षिसिद्धगांधर्वनागतीर्थान्यनेकशः ॥१२॥

यमउवाच ॥ हे ब्राह्मण ! हवे तमे पुछेला प्रश्ननो उत्तर कहुं छुं. ते तमे सांभळो ते तीर्थयात्रा करवाथी मनुष्य मात्रना पापो नाश थाय छे. ॥ ५ ॥ हे ब्राह्मण ! तमे पोते सवारमां वहेला उठी स्नान करी पवित्र थइ मारा कहेला पाठोनुं स्मरण करजो ते कर्या वडे करी तमे पाप रहीत थइ मुक्तिने पामशो. ॥६॥ हवे पुष्कर तीर्थ, कुरुक्षेत्र, गंगा, गोदावरी, प्रयाग, श्वेतबंधु, केदारेश्वर, बद्रीकाश्रम, ॥७॥ प्रभास, द्वारका, काशीक्षेत्र, कांचीक्षेत्र, नर्मदा, यमुना, भार्गवक्षेत्र, श्रीशैल, कार्तिकेश्वर, ॥ ८ ॥ गंडकी, गोमती, तापी, सरयु, कावेरी, तुंगभद्रा, ॥ ९ ॥ कुरु, कुलया, पयोक्ष्मीः भद्रा, भीमरथी, सिंधु विगेरेनुं स्मरण करवुं. ॥ १० ॥ अने वळी आगळ, सरस्वती, कृष्णा, मही, वात्रक, गया, सिंधुसर, साभ्रमती, ॥ ११ ॥ कुशावर्त, फल्गु त्रिवेणी, मानसरोवर, देवर्षिः सिद्धगांधर्व, नागतीर्थो. ॥ १२ ॥

करतोया, शतद्रु, चंद्रभागा, कौशिकी, क्षिप्रा, चर्मण्वती, दुःखने नाश करनार वेदिका. ॥ १३ ॥ उर्वरी, कपिला, विश्वतारिणी. ॥ १४ ॥ आ नदीमांथी एक टींपु पाणी लइ तीर्थना नामनुं स्मरण करी माथा उपर मुके छे. तो स्नान कर्यानुं फळ मळे छे. ॥ १५ ॥ तेवी पवित्र नदी गाममां अथवातो अरण्यमां होय छे तो पण तेमां स्नान करवाथी पापनो नाश थतो हवो. ॥१६॥ हे ब्राह्मण ! मनुष्य जे तीर्थमां स्नान करवा जाय ते तीर्थनुं नाम न आवडे तो विष्णुतीर्थ समजी स्नान करवुं. ॥ १७ ॥ कारण के: तीर्थना देव भगवान् पोतेज छे. तेमां कंइ संशय नथी. तेथी ते तीर्थमां नारायणनुं स्मरण करवुं. ॥ १८ ॥ नानी नानी नदीयो पण भगवानना नामनीज छे. पर्वतो तीर्थरुप छे. अने यज्ञ पृथ्वीरुप छे. ॥ १९ ॥ अने ब्राह्मण पण तीर्थना देवरुप छे. कारण के: ज्यां आगळ ब्राह्मण सारा प्रकारनी तपस्या करे छे. तेथी ते तीर्थ समान पवित्र छे. अने तेमना दर्शन करवाथी पापनो नाश थतो हवो. ॥ २० ॥

करतोयांशतद्रुश्चचंद्रभागाचकौशिकी ॥ क्षिप्राचर्मण्वतीदिव्यावेदिकाव्याधिनाशिनी ॥१३॥ उर्वराकपिलाविश्वतारिणीत्येवमादयः ॥ स्नानकालेसदागत्यकुर्वंतुशुद्धिमात्मनः ॥१४॥ प्रत्येकंजलमादायमस्तकेतीर्थनामतः॥ सस्नातः सर्वतीर्थेपुताद्दशंमाप्नुयात्फलं ॥१५॥ ग्रामेवायदिवारण्येनद्यः सर्वत्रपावना॥ तत्रतत्रैवकर्त्तव्याः स्नानदानादिकाः क्रियाः ॥१६॥ यदानज्ञायतेनामयस्यतीर्थस्यचेद्विज ॥ तत्रेत्युच्चारणंकार्यंविष्णुतीर्थमिदंमहत् ॥१७॥ तीर्थस्यदेवताः विष्णुः सर्वत्रापिनसंशयः ॥ नारायणेतितन्नामस्मरेत्तीर्थेषुसादरं ॥ १८ ॥ स्वल्पानद्योपिसर्वास्तातीर्थानिहरिनामतः ॥ पर्वतास्तीर्थरुपाश्चयथायज्ञेमहीतथा ॥१९॥ ब्राह्मणायत्रविद्वांसतपस्तप्तुंस्थितायतः ॥ तदेवतीर्थसुमहत्सर्वपापहरंस्मृतं ॥२०॥ श्राद्धं च श्राद्धभूमिंच देवशालाचहोमभूः ॥ यत्रपुराणकथनंयत्रवेदध्वनिस्तथा ॥२१॥ यत्रविप्रमठस्थानं यत्रकृष्णकथाः शुभाः ॥ स्वगृहंपुण्यसंयुक्तंगोस्थानंतुलसीयुतः ॥२२॥ यत्राश्वत्थस्तरुवरोयत्रबिल्वामलस्तथा ॥ एतानिचान्नदानांचयस्यगेहेनिरंतरं ॥२३॥ यत्रसत्यंदयाशांतिः करुणातोषआत्मनः ॥ एतानिसर्वतीर्थानिमहापापहराणिच ॥२४॥ मातातीर्थंसुतादीनांपितृतीर्थंतथैवच ॥ सतीप्रतिव्रतोयस्यतद्गृहंतीर्थमुच्यते ॥२५॥ एकाक्षरप्रदातापिसगुरुस्तीर्थमुच्यते ॥ वक्तापुण्यकथानांयस्तत्तनुस्तीर्थरुपिणः ॥२६॥ सर्वतीर्थानिविप्रस्यपादांगुष्टेविभांतिहि ॥ यदिश्रद्धाभवेज्जंतोस्तदासद्यः फलंलभेत् ॥२७॥

हवे हे ब्राह्मण ॥ केटलां स्थानने तीर्थ समजवा ते तमे सांभळो. ज्यां श्राद्धनी भूमि होय, देवशाला, यज्ञनी भूमि, पुराणनी कथा थती होय. ॥ २१ ॥ ब्राह्मणनो मठ होय, कृष्णकथा थती होय, पोताने घेर पुण्यदान थतुं होय, गायोनुं स्थान होय. ॥ २२ ॥ तुलसी होय, ज्यां सुंदर सारा वृक्षो उगेला होय, ज्यां बिली, आंबाना वृक्ष होय, जेने घेर अन्नदान थतुं होय. ॥२३॥ ज्यां सत्य, दया, शांति, करुणा, अने आत्मा संतोष थतो होय तेवी जगाने तीर्थनुं स्थान समजवुं. ॥ २४ ॥ अने पुत्रोने माता पिता तीर्थरुप समजवा. जेने घेर सति अने पतिव्रता स्त्री होय तेनुं घर पण तीर्थरुप मानवुं. ॥ २५ ॥ एकाक्षरनुं ज्ञान आपनार गुरु पण तीर्थरुप समजवा. अने पुराण कथा कहेनार पुराणीने पण तीर्थरुप समजवा. ॥२६॥ हवे ब्राह्मणना जमणा पगना अंगुठामां दरेक तीर्थ समजवा. जो मनुष्यने तीर्थमां श्रद्धा होय तोज फळ मळे छे. माटे श्रद्धा वगर तीर्थयात्रा करवी नहि. ॥ २७ ॥

ब्राह्मणनो स्पर्शतो श्रद्धा वगरना मनुष्यो करे छे तो पण ते मनुष्यना तमाम पापनो नाश थतो हतो. कारणके: ते तीर्थ समान छे ॥२८॥ माटे मोक्ष तथा पवित्रताने इच्छनार मनुष्यो ए कोइ दिवस ब्राह्मणनुं अपमान करवुं नहि. अने जो कोइ मनुष्य अपमान करे छे, तो ब्राह्मणने बहु दुःख थाय छे. तेना पाप वडे करी मनुष्यो नरकमां जाय छे. ॥ २९ ॥ हे देवि ? जे मनुष्ये पोताना माता पितानुं अपमान कर्युं छे पचाने मुखे रौरव नरकमां नाखे त्या छे तेना शरीरने कीडा खोतरी खाय छे. तेने जुवो. माटे माता पितानुं अपमान करवुं नहि. ॥ ३० ॥ गुरुना अपमान करनाराने लोढाना कीच्चडमां नाखेला छे ते निर्लज्ज, पापी, छे. तेने जुवो. आ मनुष्ये व्यास पुराणीनुं अपमान कर्युं छे. तेथी तेना आखा शरीरे त्रिशुल खोसेला छे. ॥ ६१ ॥ अने जे मनुष्ये निंदाधोज करी छे, तेवा मनुष्यो पासे बार सूर्य राखेला छे. तेथी तेने पीडा घणीज थाय छे. ॥ ३२ ॥ ते माणसनी जीभने मारा दूतो छरा वडे करी कापी नाखे छे. अने जेणे पोतानी व्हेननी निंदा करी छे, तेने मारा दूतो हथियार वडे कापी नाखे छे. ॥ ३३ ॥

श्रद्धाहीनमपिविप्रतीर्थपापौघनाशनं ॥ अनिच्छयापिसंस्पृष्टादहत्येवहिपावकः ॥२८॥ विप्रावमाननंनैवकर्तव्यंशुद्धिमिच्छता ॥ तच्छापाज्जायतेदुःखंते-नामोनिरयेपतेत ॥२९॥ मातृपित्रावमंतारोरौरवेपानितामया ॥ तानपश्यद्मुखान दुष्टानक्रमिभक्षित विग्रहान ॥३०॥ गुर्वमंतारमेनंत्वंपश्यशोणितकर्दमे ॥ पतितंक्रोशतं दीनंपापिनंनिरपत्रपं ॥ ३१ ॥ व्यासावमानिनंपश्यशूलप्रोतंममानुगैः ॥ द्वादशैमेतपंत्यत्रसूर्यायत्रास्तिनिंदकः ॥३२॥ अस्यहस्तगताजिह्वाक्षुर-प्रेणद्विधाकृता ॥ भगिनीनिंदकाः खड्गैर्मदासैः कृंतिताभृशं ॥ ३३ ॥ विद्यागुरोर्निंदकमेमादौपश्यद्विजेंद्रमभयाविहीनं ॥ स्थितंक्षुधार्तंबहुमुद्गुरौर्विभिन्नगात्रं ममदूतसंघैः ॥ ३४ ॥ स्त्रीयंसुमाध्विपरित्यज्यमोहात परस्यभार्या पतिलालसंतं ॥ सुतप्तलोहा दृढबंधनैश्चस्तंभेसुतप्ते निहितंत्वपश्य ॥ ३५॥ मार्गेद्विजानामथ-भिक्षुकाणांनृणांवस्त्राभरणादिहृत्वा ॥ ममागतंचैनमहोद्विजेंद्रविदारितेमेनुचरैश्चपश्य ॥३६ ॥ तीर्थमध्यगतायेनपूरिषंमुत्रमेवच ॥ कृतंपापेन तेनाय पतितः पूयशोणिते ॥ ३७ ॥ विभवेसतिचानेननदत्तंद्वादशीदिने ॥ तेन पापेन नीतामावसिपत्र वनेऽनुगैः ॥३८॥ स्वादुभुक्तमनेनादौनविभक्तं सुतादिषु ॥ तेन पापेनदृष्टोयंस्वमांसभक्षयत्यपि ॥ ३९ ॥

विद्या आपनार गुरुनी निंदा करनार मनुष्यने अंधकारवाळी जगा उपर राखेला छे. ते भूख तरसथी पीडाय छे. अने मारा दूतोए तेना शरीरने शस्त्र वडेकरी भांगी नाख्युं छे. तेने जुवो ॥ ६४ ॥ अने जेणे पोतानी पतिव्रता स्त्रीनो त्याग करी बीजी स्त्री उपर मोह कर्यो छे. तेमने सारा तपावेला लोढाना थांभला उपर बाथ भीडावी छे. ते तमे जुवो. ॥ ३५॥ जेणे मार्गमां जता ब्राह्मण तथा भिक्षुकना वस्त्रोने हरण करी लीधा छे. तेवा मनुष्योने मारा दूतो पासे मार खवराधुं छुं. ॥ ३६ ॥ जे मनुष्ये तीर्थयात्रामां मळ मुत्रनो त्याग कर्यो छे. तेमने लोहीना कुंडमां नाखेला छे. ॥ ६७ ॥ जे मनुष्य पासे घणाज पैसा होय पण बारसने दिवसे कंइ दान आपतां नथी. तेवा मनुष्योने पोताना कुटुंब साथे असिपत्रना वनमां राखेला छे. (तलवार जेवा अणीदार पांदाना वनमां) ॥ ३८ ॥ जे मनुष्ये पोताना बालकोने आप्या विना पोते सारां प्रकारनुं अनाज खाधुं छे. तेवा मनुष्योने अहीं मांसना ककडा खावा आपवामां आवे छे. ते तमे जुवो ॥ ३९ ॥

हे लक्ष्मीजी ? जे मनुष्ये स्त्री तथा ब्राह्मण पासेथी पुस्तक, अलंकार, चोरी लीधा छे तेवा दुष्टनी पासेथी चोर लोको लइ ले छे. ॥ ४० ॥ जे मनुष्ये माता, पिता, स्त्री, गुरु, अने अन्य मनुष्यो साथे द्रोह करेलो छे. तेवा मनुष्योने अग्नि उपर नांखी सर्पदंश करे छे. ते तमे जुवो. ॥ ४१ ॥ हे ब्राह्मण ? तमने हुं बतावुं छुं. तेवा पापी मनुष्योने वारंवार जुवो, आ कन्या विक्रय करनार मनुष्यने हथियारथी छेदी नाखी खेंचाखेंच करे छे. ॥ ४२ ॥ तळाव, तथा पुलनो नाश करनार पापीने आगवाळा कुंडमां नाखेलो छे, अने ते पापीने मारा दूतो क्षारनुं पाणी पाय छे. ॥ ४३ ॥ हवे आ दुराचारी मनुष्ये स्नान कर्या वगर खाधु छे. तेथी तेना आखा शरीरे विंछी दंश करे छे. ॥ ४४ ॥ आ माणसे रस्तामां, पुष्प वाटिकामां अग्नि मूक्यो छे. तेथी तेने बाण वडे करी मार मारवामां आवे छे. ॥ ४५ ॥

विप्राणां पुस्तकं स्त्रीणामलंकारादिकंधनं ॥ हृतंचानेन दुष्टेन तस्माच्छिंदंतितस्करौ ॥ ४० ॥ मातृपितृगुरुणांचद्रोहंकृत्वापरस्यच ॥ पतितंपश्य-चांगार भूमिपुसर्पदंशितं ॥ ४१ ॥ कन्याविक्रयिणंचामुंपश्यद्विजनरंमुहुः ॥ छिद्यमानंशस्त्रपातैर्निघमानंममानुगैः ॥ ४२ ॥ पश्यामुंसरसांसेतु भेत्तारं पापिनंद्विज ॥ पतितंक्षार कुंडेपिमद्दूतापाययंतितत्र ॥ ४३ ॥ अमुंपश्य दुराचारंविनास्नानान्नभक्षिणं ॥ गुप्तंगृहेवृश्चिकात्तैश्चबद्धचसर्वदामभिः ॥ ४४ ॥ वनेग्निमोचितोनेनगच्छतापुष्पितेपथि ॥ तेना यंताड्यते विप्रमयंनिशितै शरैः ॥ ४५ ॥ तुलसी वनमेतेन छिन्नंपापेनरागतः ॥ आगतंपश्यमेदूतंतच्छेनारंचा-स्यमूर्धनि ॥ ४६ ॥ अश्वत्थबिल्वामलकाम्रंभाशोकादिशुभवृक्षपातं ॥ वंधैर्निबद्धंलकुट प्रहारैः संताड्यमानंनरमाशुपश्य ॥ ४७ ॥ इमान् पश्यमहाबुद्धेयुद्धे जातानपराङ्मुखं ॥ स्वामिद्रोह करान् पापान् पतितान् व्यसनार्णवे ॥ ४८ ॥ पश्येमांश्चपुनर्सोधो महापातकिनोनरान् ॥ कुंभिपाकगतान् यावचंद्रसूर्य स्थितिस्थितान् ॥ ४९ ॥ इमांपश्य दुराचारांस्वस्वामिदुःखदायिनी ॥ बद्धबाहंग्रिनिगडांताडितामार्द्रवंशकैः ॥ ५० ॥ पश्येमाः कुलटानारीर्बालघ्नीः परसंगताः ॥ संतप्तायसदंडैश्चताडिताः स्तंभलिंगिताः ॥ ५१ ॥

आ मनुष्ये पाप बुद्धि करी तुलसीना वनने छेदी नाख्युं छे. तेणे जेवी रीते तुलसी कापी नाखी छे, तेवी रीते मारा दूतो तेना माथाने कापी नाखे छे. ॥४६॥ अश्वत्थ, बिलो, आंवळा, आवा, रंभाफळ अशोक, वीगेरे वृक्षने वगर थाके कापी नाखेला छे. तेथी तेने दोरडा वडे बांधी मद्रळ वडे मार मारे छे. ॥ ४७ ॥ हे महान् बुद्धिवाळा ब्राह्मण ? तमे जुवो आ मनुष्य युद्धमांथी पाछो नीआव्यो हतो, राजोनो द्रोह कर्यो हतो, तेथी समुद्रमां डुबी रह्यो छे. ॥ ४८ ॥ वळी आ मनुष्ये मोटा पाप कर्म कर्या छे. तेथी सूर्य चंद्र रहे त्यां सुधी नरक मांज रहेशे. ॥ ४९ ॥ आ दुराचारी स्त्रीये पोताना स्वामिने दुःख आप्युं हतुं, तेथी तेना बे हाथ बांधी मार मारवामा आवे छे. ॥५०॥ वळी आ कुलटा स्त्रीये पोतानां बालकोने मारी नाखी, अन्य मनुष्यनी सोबत करती हती तेथी तेने सारा तपावेला लोढाना हथियार वडे मार मारी तपेला थांभले बाथ भींडावी छे. ॥ ५१ ॥

आ दुष्ट राजाए प्रजाने बहु दुःख आप्युं हतुं तेथी तेने शीमडाना झाड तळे बांधी मार मारवामां आवे छे. ॥५२॥ आ मनुष्ये पारकी स्त्री वेचवानो धंधो कर्यो हतो तेथी तेने अत्यंत तपावेला तेलना वासणमां नाखी उपरथी सूर्यनो ताप तपे छे. ॥ ५३ ॥ आ ब्राह्मण छे. तेने शास्त्रने जाण्या वगरज जेम आवे तेम साचुं खोटुं समजावी लोकोने ग्रहेतर्या हता, तेथी तेने नरक कुंडमां नाखवामां आव्यो छे. ॥ ५४ ॥ आ वाणीआए लोकोने जेम तेम समजावी असत्यताथी पैसा पचाव्या हता तेथी ते पकमो ने आठ वर्ष रौरव नर्कमां रहेशे. ॥ ५५ ॥ आ शुद्रे ब्राह्मणनी आजिवीकानो नाश कर्यो हतो तेथी तेने घोर एवा नरकमां नाखेलो छे. अने तेना शरीरे कागडा, बगला, चांचो मारे छे. ॥५६॥ पोते आपेलु अगर बीजाए आपेलुं एम कर्या वडे करी ब्राह्मणनी वृत्तिनुं हरण करनार मनुष्यने छहुजार वर्ष विष्टाना कुंडमां नाखेला छे. ॥ ५७ ॥

पश्यामुंदुष्टराजानं प्रजापीडाकरंसदा ॥ श्याल्मल्यांपतितं दुष्टंताडितंयमकिंकरैः ॥ ५२ ॥ परभार्याक्रयंकृत्वा पतितोयमवाङ्मुखः ॥ तप्तांगारतले सूर्यपरितापेन पीडितः ॥ ५३ ॥ विनाशास्त्रंद्विविप्रेण चानेनचरितंबहु ॥ तेनकर्मविपाकेनपतितो नारकेमहो ॥ ५४ ॥ वणिजंपश्यलोभेनासत्यमानप्रदंनृणां ॥ तेन पापेनगंतारौरवेषष्टशतंद्विज ॥ ५५ ॥ शुद्रपश्यद्विजेंद्राणांवृत्तिहर्तारमादरात् ॥ पतितंनरकेघोरे काककृतविलुंतनो ॥ ५६ ॥ स्वदत्तां परदत्तांवावृत्ति विप्रस्ययोहरेत् ॥ षष्टिवर्षसहस्त्राणिविष्टायांजायतेकृमिः ॥ ५७ ॥ एतस्यपश्यपितरः पतिताः शोकसागरे ॥ येनवृत्तिर्द्विजादीनां बलेनैवा हताद्विज ॥ ५८ ॥ अगम्यगामिनंपश्याऽपेयापायिन मच्युत ॥ अखाद्यखादिनं पश्यपतितंव्यसनार्णवे ॥ ५९ ॥ द्विजिह्वंपश्यविभेद्रछिन्नगात्रं दुराशयं ॥ अदेवपूजकं पश्य पतितं निरयेशुचौ ॥ ६० ॥ दांभिकंपश्यमनुजंशुल्कपोतंममानुगे ॥ वेदविक्रयिणंपश्यपश्यतीर्थ विवर्जित ॥ ६१ ॥ दानेनवर्जितं पश्य दुःखदं पश्यदेहिनां ॥ गर्भाणांपातिनींपश्यपतितांरौरवेद्विजः ॥ ६२ ॥ ग्रामाणांभेदिनं पश्यतथादुर्वाक्यसंशिनं ॥ युद्धेपलायितं पश्यस्वात्मपोषकमादरात् ॥६३॥ अवश्वदेविनं पश्यपश्यारामविपाहिनं ॥ विप्रसद्मसुनिक्षिप्तकृपीटयोनिंनं तथा ॥६४॥

हे ब्राह्मण ? जेणे ब्राह्मणनी वृत्तिनुं बलात्कारे हरण कर्युं छे. तेथी तेमना पितृओ शोक सागरमां डुबेला छे ॥५८॥ जेनी साथे गमन न कराय तेनी साथे गमन करनार, जे वस्तु न खवाय तेने खानार, नपीवाय तेने पीनार मनुष्यने दुःख रुपी समुद्रमां नाखेला छे. ॥५९ ॥ आ मनुष्यने बे जीभ छे. ते जुवो. आ खराब आशावाळाने जुवो. अने देवनी पूजा करतां नथी तेमने नरक कुंडमां नाखेला छे ॥६०॥ आ दांभिक, तथा अभिमानी पुरुषने मारा दूतो खीला ठोकी मार मारे छे. आ वेदने वेचनार (शुद्रने वेद भणावनार) मनुष्यने जुवो. आ मनुष्ये कोइ दिवस तीर्थयात्रा करी नथी तेने जुवो. ॥६१॥ आ मनुष्य कोइ दिवस दान कर्युं नथी. दरेकने दुःख आपनार एवा आ मनुष्यने जुवो. वळी आ स्त्रीयेगर्भपात घणांज कर्या छे. तेथी ते बधा रौरव नरकमां पडया छे. ॥६२॥ आ दुष्टे गामनो नाश कर्यो छे. तथा खराब वाक्य बोलनार, आज्ञा नहि माननार, युद्धमांथी पाछा आवनार, अने उदर भरनार. ॥६३॥ विश्वदेव कर्या वगर खानार, बागबगीचानो नाश करनार, ब्राह्मणना घरमां कुतराने लइ जनार. ॥६४॥

आ दुष्टे बीजा मनुष्ने झेर आप्युं हतुं. वळी स्त्री, बाळक, गायनो वध करनार मनुष्योने नरकमां नाखेला छे. ॥ ६५ ॥ जीवनी हींसा करनार, देवने नहि माननार, पोताना धर्मना आचारने नहि पाळनार, ॥ ६६ ॥ विवाहमां, पुण्यमां, परोपकारमां, तीर्थमां, यज्ञमां, विघ्नने करनार आ दुष्टने जुवो. ॥ ६७ ॥ हे ब्राह्मण ! आ पापी मनुष्यो अहीं मारी नगरीमां घणांज दुःखोने भोगवी रहेशे ते पछी पृथ्वी उपर जन्म लइ पाछा पापकर्म कर्याज करशे. पण पुण्य करशे नहि. ॥ ६८ ॥ हवे जे ब्राह्मण हजामनुं, धोबीनुं, अन्त्यंजनुं, गुणकानुं अनाज खाय छे. तेवा ब्राह्मणो भ्रष्ट थइ पोते नरकमां पडे छे. ॥ ६९ ॥ हे ब्राह्मण ! उपर प्रमाणे जे जे पापो कर्यां होय तेवुंज मनुष्य मात्र फळ भोगवे छे. अने पापनो नाश करवो होय तो केवल भगवानानुं स्मरण करवुं. ॥ ७० ॥

पश्यामुंविशमत्तारंपरेषांददतंहितम् ॥ पश्यामुंमद्विजहंतारंगोवालस्त्रीवधोयतं ॥६५॥ जीवहिंसारतंपश्यपापिनंदेवनिंदकं ॥ स्वकर्मलोपिनंपश्यपराचाररतं तथा ॥६६॥ विवाहेच तथा पुण्ये परोपकरणे तथा ॥ तीर्थवृद्धौमुयागेचपश्यविघ्नकरंनृणां ॥६७॥ एतेसर्वेपिदुःखंच बहुभुक्त्वाचमत्पुरि ॥ पुनर्मर्त्येभूतलंप्राप्य करिष्यंतिहिपातकं ॥ ६८ ॥ नापितान्नरजकान्नंहीनान्नंगणिकान्नं ॥ शूद्रान्नंचैवभुंक्ते सद्विजो दुःखभाग्भवेत् ॥ ६९ ॥ एवमेवहिपापानिकथितानितवाग्रतः ॥ तानिसर्वाणि नश्यंतिसतीर्थविष्णु सेवनात् ॥७०॥ तस्मात्पापंनकर्तव्यंकर्तव्योधर्मसंग्रहः ॥ इयंशिक्षामयाप्रोक्ताशृण्वतांसुखदायिनी ॥७१॥ अजरामरवत्प्राज्ञोविद्यामर्थंचसाधयेत् ॥ गृहीतइवकेशेषुमृत्युनाधर्ममाचरेत् ॥७२॥ राजानश्यतिदौर्मंत्र्याद्यतिः संगाद्विनश्यति ॥ पुत्रोहिलालनाद्नश्येद्विप्रोनध्ययनादपि ॥७३॥ कुलंकुपुत्रतोनश्येच्छीलंखलसमागमात् ॥ समृद्धिरनयान्नश्येच्चपातकात् ॥७४॥ तस्मात्पापंपरित्यज्यपुण्यंकार्यंचधीमता ॥ मनसाजायनेसर्वंतस्मात्चित्तंकुरुस्थिरं ॥७५॥ श्रीभगवानुवाच ॥ इत्थंनिशम्यवचनंचयमस्य देविविप्रमणम्यचयमंसजगामतूर्णं ॥ संबंधिभिः परिवृतंशवमात्मगेहेतत्रप्रविश्यवचनंसजगादसर्वं ॥ ७६ ॥

तेटला माटे मनुष्य मात्रे पाप कर्म करवा नहि पण यथा शक्ति पोतानो धर्म पाळी दान करवुं अने आ ! मारी कहेली शिक्षानुं श्रवण करवुं. तेथी सुख प्राप्त थाय छे. ॥ ७१ ॥ अजर तथा अमर थवी बुद्धि वडे करी सारा मनुष्योए विद्या तथा अर्थनुं साधन करवुं. ॥७२॥ हे ब्राह्मण प्रधान जो खराब होय तो आखा राज्यनो नाश थाय छे. संन्यासी संग करवाथी, अने पुत्रने बहु लाड लडाववाथी, ब्राह्मण अध्ययन विना नाश पामे छे. ॥ ७३ ॥ घणुं सारु कुल होय पण एकज खराब पुत्र उत्पन्न थाय तो साराये कुलनो नाश करे छे. आबरु पण खराब संगथीज नाश थाय छे. लक्ष्मी आळसथी नाश पामे छे. अने दरेक प्रकारनो वैभव पाप कर्म कर्याथी नाश थाय छे. ॥ ७४ ॥ तटलांज माटे हे लक्ष्मीजी ! बुद्धिमान मनुष्ये पाप कर्म करवुं नहि, पण पुण्य कर्म करवुं. ते बधु एकचित्ते मन स्थिर करी कार्य करवुं. ॥ ७५ ॥ श्री भगवानुवाच ॥ हे देवि ! उपर प्रमाणे यमराजे ब्राह्मण प्रत्ये कह्युं हतुं. ते सांभळी ते ब्राह्मण यमराजने नमस्कार करी यमराजनी साथे पोताना गाममां गयो. हवे त्यां आगळ दरेक संबंधी सगावहाला भेगा थइ शोककळ करता हता. त्यां आगळ यमराजे ते ब्राह्मणना जीवने तेना देहमां मूक्यो तेथी ते जागी उठयो अने कहेवा लाग्यो केः ॥ ७६ ॥

द्विजउवाच ॥ हे सगावहाला! तमे बधा भेगा थइ शा माटे रोककळ करी रह्या छो. हे व्हाली स्त्री ! तुं शा माटे रुदन करे छे. ॥ ७७ ॥ आ ! मारा पुत्रो भूख्या तरस्या केम रुदन करी रह्या छे. हु घणोज भूख्यो छुं. माटे मने खावानुं आपो ॥ ७८ ॥ तमे सारांमारां पकवान बनावो आम बोली एकदम सावधान थयो. ॥ ७९ ॥ ए प्रमाणे ते ब्राह्मणना सावधान थवाथी तेना सगां वहालांबधां वेरेइ गयां. ॥८०॥ त्यार पछी तेम करता करता केटला मास गया पछी मलमास आव्यो. तेथी ते ब्राह्मण पोतानी स्त्रीनी साथे नर्मदा नदीना कांठा उपर जतो हवो. ॥ ८१ ॥ हे लक्ष्मीजी ! ते नर्मदा नदीमां ते ब्राह्मणे पोतानी स्त्री साथे स्नान कर्युं अने महादेवनी पूजा करी. ॥ ८२ ॥ कारण के, ते रेवा (नर्मदानुं पाणी दरेक प्रकारना तमाम पापने नाश करी पवित्र करनारुं छे. अने धर्म, अर्थ, काम, मोक्षने पण आपनार छे. ॥ ८३ ॥

द्विजउवाच ॥ किमिदंक्रियतेसर्वैरोदनंमनसमिपतः ॥ हेकांतेरोदनंकस्मात्कुरुषेमद्गृहेश्वरी ॥७७॥ पुत्राःकिमर्थंक्षुत्क्षामाकिमर्थंरोदितिहिवः ॥ उत्थितोहंक्षुधाक्रांतोमह्यमन्नंप्रदीयतां ॥७८॥ पच्यंतांविविधाः पाकाः सर्वार्थपायसादयः ॥ एवमाभाष्यविप्रोसौसावधानोभवत्तदा ॥७९॥ एवंकतिपयैर्मासैः सभार्योसौसावधानोभवत्तदा ॥८०॥ मलस्नानंमकर्तव्यंपूर्वंतीर्थमेवहि ॥ दृष्टपूर्वंतुकर्तव्यंसर्वैः पुण्यफलेप्सुभिः ॥८१॥ भार्ययासहितः स्नानंमलमासेविधायच ॥ पूजयामासकमलैकमलैः शिवमव्ययं ॥८२॥ रेवाजलंमहापुण्यंपापराशिविनाशनं ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणांसाधनंसर्वदेहिनां ॥८३॥ येनर्मदायामिहशर्मदायामशुद्धकायामपिशोधयंति ॥ विशेषतोवैष्णवमासिमर्त्याभवंतिमर्त्याधिपलोकपालाः ॥८४॥ एवंविमः स्नानरतोदशवर्षंनदीजले ॥ सर्वपापविशुद्धात्माजातोवैनात्रसंशयः ॥८५॥ अंतेविमानमारुह्यगतोवैकुंठवर्त्मनि ॥ सभार्योपिसपुत्रश्चवैकुंठे गतवान् पुरा ॥८६॥ इदंतेकीर्तितंकांतेसर्वसौख्यैकसाधनं ॥ यस्यश्रवणमात्रेणपापेभीतिः प्रजायते ॥ ८७ ॥ पापभीतोनरोभु वासत्संगमाप्नुयात्ततः ॥ सत्संगाद्व्रतचर्यादौजायतेबुद्धिरुत्तमा ॥८८॥ बुध्याचोत्तमयादेविकथायांजायतेरतिः ॥ ततोममगुणानश्रुत्वानिर्मलोजायतेजनः ॥८९॥ तमोगुणस्यनाशःस्यात्सत्वेचित्तंस्थिरंभवेत् ॥ स्वकायशोषणंकृत्वाविषयांश्चत्यजेत्ततः ॥९०॥

जे काइ मनुष्य दरेक प्रकारना सुखने आपनार नर्मदामां स्नान करी पूजा करी पवित्र थइ मलमासमां स्नान करे छे. तेवा मनुष्योने चौद लोक पवित्र कर्यानुं फळ मळे छे. ॥८४॥ एवी रीते ते ब्राह्मणे नर्मदा नदीमां दश वर्ष स्नान कर्युं तेथी तेना दरेक पापो नाश थया. ॥८५॥ हवे ज्यारे ते ब्राह्मणनुं आयुष्य पुरुं थयुं त्यारे उत्तम एवा विमानमां बेसी वैकुंठमां पोतानी स्त्रीनी साथे भगवानना धाममां जतो हवो. ॥८६॥ हे लक्ष्मीजी ! दरेक प्रकारना सुखने आपे एवो मार्ग म्हें तमने कही संभळाव्यो छे. के: जेना श्रवण वडे करी (यमपुरीनो मार्ग) मनुष्य मात्रनेभय उत्पन्न थतो हवो. ॥८७॥ ते पापना भयथी मनुष्य मात्र सारा संगने कर्ता छे. सत्संगथी उत्तम प्रकारनी बुद्धि उत्पन्न थाय छे. ॥८८॥ ते सारी बुद्धिथी कथा साळवामां प्रेम उत्पन्न थाय छे. तेमां मारा गुणनुं स्मरण करनार मनुष्यो पवित्र थता हवा ॥ ८९॥ तमोगुणनो नाश करी सत्वगुणमां मन स्थिर करवुं. कारण के: भगवान् पोते सत्व (शांत) गुणवाळा छे. अने साथेसाथे विषयनो पण त्याग करवो. ॥ ९० ॥

ते विषय वासनानो त्याग करवाथी मनुष्यमात्रनी इच्छा भजन करवामां थाय छे. तेम करवाथी सगुण तथा निर्गुण एवा परमात्मानुं ध्यानथी स्मरण करवुं. ॥ ९१ ॥ ते ध्यान करवाथी दरेक पापो नाश थाय छे. त्यारेज हे लक्ष्मीजी ! ते मनुष्य मुक्तिने पामे छे. ॥ ९२ ॥ भक्ति एज ज्ञान छे. ज्ञान एज भक्ति छे. ते बंनेमां कोइ जातनो भेद नथी जेम महादेव अने विष्णुमां फेर नथी तेम. ॥ ९३ ॥ हे देवि ! म्हने शिव हंमेशा प्रिय छे. अने हुं शिवने प्रिय छुं. अमने बेयने ब्रह्मा प्रिय छे. तेमां कंइ फेरफार नथी. ॥ ९४ ॥ म्हने हंमेशां सूर्य प्रिय छे. सूर्यने हुं प्रिय छुं अने हे लक्ष्मीजी ! तमे पोते तथा पार्वति आखा जगतने प्रिय छो. ॥९५॥ गणेश भगवान् पण म्हने प्रिय छे. तेम सर्व देवता पण म्हने प्रिय छे. जे मनुष्य म्हने जेवी रीते भजे छे. तेवीज रीते हुं पण तेनुं स्मरण करु छुं. ॥ ९६ ॥

विषयाणांपरित्यागेभजनेस्थिरयनेमनः ॥ ततोध्यानेभवेच्चिंतंसगुणेपरमात्मनि ॥९१॥ ध्यानध्यस्तमलोनूनंज्ञानवानजायतेतदा ॥ भक्त्युद्रेकसमायुक्तो-मुच्यतेजन्मबंधनात् ॥९२॥ भक्तिरेवस्मृतंज्ञानंज्ञानं भक्तिरिहोच्यते ॥ उभयोरंतरंनास्तिशिवकेशवयोरिव ॥९३॥ ममप्रियः सदाशंभुः शंभोश्चाहंसदाप्रियः ॥ द्वयोप्रियतरोब्रह्माब्रह्मणोहंहरोप्रियो ॥९४॥ ममप्रियः सदासूर्योसूर्यस्याहंचदैवतं ॥ त्वं प्रियाममशंभोश्चसर्वेषांजगतांममुः ॥९५॥ गणेशोपिप्रियोमह्यंसर्वेः देवाः प्रियामम ॥ येयथामांप्रपद्यंतेतांस्तथैवभजाम्यहं ॥९६॥ तस्मात्सर्वात्मनादेवितीर्थानांफलमुत्तमं ॥ यत्रस्नानेनदानेनमुच्यंतेसर्वजंतवः ॥९७॥ अनुक्रमेणतेमुक्तिंगच्छंतिमानवाः प्रिये ॥ चित्तशुद्धिकरंतीर्थंयत्रसाधुसमागमः ॥९८॥ सूतउवाच ॥ एवंश्रुत्वारमादेवीतीर्थसेवनमुत्तमं ॥ श्रीशैलवासिनीजातायत्र-तीर्थान्यनेकशः ॥९९॥ श्रुत्वेमांसुफलप्रदांहरिकथांपापौघविध्वंसिनींमात्मानंदकरींमहोदयकरीनार्योथवानायकाः॥ यास्यंतींहपदंमनोहरजनव्रातैर्वृतंसर्वदागां-धर्वाप्सरसांगणैश्चनिचितंकल्पद्रुमैर्मंडितं ॥१००॥ इतिश्रीमन्पुराणसंहितायां मलमासमहात्म्येयमशिक्षानिरुपणेत्रयोदशोऽध्याय ॥१३॥

ते कारणथी हे देवि ! दरेक तीर्थमां स्नान दान करवाथी उत्तम फळने आपनार छे. अने पापनो नाश करनार छे. ॥ ९७ ॥ अनुक्रमवडे करि मनुष्यमात्र उत्तम प्रकारनी गतिने पामता हवा ते तीर्थ चित्तने पवित्र करनार छे. ॥ ९८ ॥ सूतोवाच ॥ हे ऋषियो ! ए प्रमाणे तीर्थनुं सेवन करवुं, तेज उत्तम छे. आवी रीते भगवाने लक्ष्मीजीने कह्यं हतुं, तेम श्रीशैल पर्वतमां अनेक प्रकारना तीर्थ छे. ॥ ९९ ॥ सारा फळने आपनार, आत्माने आनंद करावनार, महान् उदय करनारी आ कथा स्त्री अगर पुरुषो सांभळे छे तो तेमना पापो नाश थता हवा. ॥ १०० ॥ ए प्रमाणे श्रीमन्पुराण संहितानो मलमास महात्मनो यमनी शिक्षानो तेरमो अध्याय पुरो. ॥ १३ ॥

श्रीरुवाच ॥ हे भगवान् तमने जगत् मात्र नमस्कार करे छे. तमे वंदनीय छो. अने तमारा वचन सांभळवाथी मनुष्यमात्रना पापो नाश थाय छे. ॥ १ ॥ हे भगवान ! मूढ मनुष्योने ज्ञान मळे तेवी कथा कही संभळावो. ॥२॥ हे देवना देव ! मनुष्यमात्रे ऋणानुबंध केवी रीते समजवुं. ऋणकोने कहेवुं तेनी कथा आख्यानना रूपमां कहो. ॥ ३ ॥ श्री भगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! तमने आविशयनी कथा कहुं छुं. ते तमे सांभळो के: जे कथा सांभळवाथी मनुष्यमात्रने वैराग्य उत्पन्न थतो हशे. ॥ ४ ॥ हवे एक समयने विषे एक स्तंभतीर्थ नामनुं नगर हतुं. तेमां चारे वर्णना मनुष्यो रहेता हता. तेमां एक सोमवंशमां उत्पन्न थयेलो धर्मिष्ठ नामनो राजा हतो. ॥५॥ हवे ते राजानो एक पुरोहित गोर हतो ते गोरने विद्या भणवा वास्ते काशी जवानुं मन थयुं. तेथी ते गोर काशीए भणवा गयो. ॥६॥ ते पुरोहिते काशीमां जई गंगानदीमां स्नान करी भगवानना दर्शन करी मनमां घणा ज आनंदने पामतो हशे. ॥७॥

साधूक्तंजगतांवंद्यत्वयावाख्यानमीदृशं ॥ श्रुतेनयेनजंतुनांनश्यंतिपापराशयः ॥१॥ पुनर्वदमहाविष्णोलोकानांमूढचेतसां ॥ ज्ञानंसंजायतेकांतशांतं-भवतिमानसं ॥२॥ ऋणानुबंधोदेवेशकथंज्ञेयोमनिषिभिः ॥ अत्राख्यारूपसंबधंकथयस्वजनार्दन ॥ ३ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ अत्रतेकथयिष्यामिकथांपौराणसं-भवां ॥ यामादायहृदिशीघ्रंवैराग्यंजायतेनृणां ॥४॥ स्तंवतीर्थमितिख्यातंचातुर्वर्ण्यैर्विराजितं ॥ तत्रधर्मपरोराजासोमवंशीविशेषधीः ॥५॥ आसितस्यपुरोधा-स्तुकाशींगंतुमनोदधे ॥ विद्याध्ययनकामोसौगतोवाराणसीपुरीं ॥६॥ गत्वागंगाजलेस्नातस्ततोविश्वेशदर्शनं ॥ संप्राप्यपरमांतुष्टिंजगामासौपुरोहितः ॥७॥ स्तुतिंचकारदेवस्यविश्वनाथस्यसादरं ॥८॥ पुरोहितउवाच ॥ यदर्शनंप्राप्यजनाभजंतेविमुच्यदोषंभवबंधमोक्षं ॥ संसारसक्ताअविशुद्धिहिनातंविश्वनाथंसततं-नमामि ॥९॥ यन्नाममालाखिलपापहंत्रीगीताजनैगंगजलंनिपिय ॥ गंगाजटीजूटविराजितांगंतंविश्वनाथंसततंन० ॥१०॥ मासमात्रमिदंस्तोत्रंमत्यहंपंचधापठेत्॥ यत्रचिंतयतेकत्तांतत्तदेवोददातितं ॥११॥ श्रीभगवानुवाच ॥ एवंस्तुतेमहेशानेयदाज्ञः पुरोधसा ॥ लिलेखशंकरोविप्रजिह्वायांशारदामनुं ॥१२॥ ज्योतिषा-मयनंसाक्षाद्विप्रोभून्मत्रलेखनात् ॥ कंचित्कालंस्थितस्तत्रहेतुमात्रंगुरोःकुले ॥ १३ ॥ पुनर्जगामविप्रोसौज्योतिर्विद्यामवाप्यच ॥ स्वगृहंप्रतिगार्हस्थ्यकर्मणेवि-मनाऽत्र ॥ १४ ॥

अने दर्शन कर्यापछी विश्वेश भगवाननी स्तुति करतो हवो. ॥ ८ ॥ पुरोहित उवाच ॥ पोताना दोशनो त्याग करी, दरेक प्रकारना बंधनमांथी मुक्त थइ, मनुष्योने संसारमांथी छुटाकरनार एवा भगवानने हुं नमस्कार करुं छुं. ॥ ९ ॥ जेना नामनी माळा फेरववाथी दरेक पापनो नाश थाय छे. गंगानदी पण पुण्य पवित्र छे. के जे गंगानदी महादेवनी जटामां रहेली छे अने पोताना शरीर उपरथी वही रही छे. तेवा भगवानने हुं वारंवार नमस्कार करुं छुं. ॥ १० ॥ उपर प्रमाणेनी स्तुति जे मनुष्य दिवसमां पांच वखत करे छे. तेवा मनुष्योना दरेक मनोरथ सिद्ध थाय छे. ॥ ११ ॥ श्री भगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! उपर प्रमाणेनी पुरोहिते स्तुति करी तेथी शंकर भगवाननी कृपावडे करी तेना उपर सरस्वती देवी प्रसन्न थया. ॥ १२ ॥ ते पुरोहिते मंत्रलेखन वडे करी ज्योतिष शास्त्रने बनाव्युं. अने पोताने भणावनार गुरुने त्यां रह्यो. ॥ १३ ॥ ते पछी अभ्यास पुरो करी ते पुरोहित गार्हस्थ्य कर्ममां जोडायवा पोताने घेर जवानो विचार कर्यो. ॥ १४ ॥

त्यारपछी ते पुरोहित केटलाक दिवसे काशी नगरीने नमस्कार करी चालतो हवो. ॥ १५ ॥ ते चालता चालता उज्जन नगरीमां आवतो हवो. त्यां आगळ ते गोरे पोताना हाथे रसोई बनावी भगवाननी पूजा करी जमतो हतो. ते वखते एक स्त्री आवीने पूछवा लागी के: ॥ १६ ॥ हे ब्राह्मण ! तमे क्यांथी आवो छो. क्यां जवाना छो. तमे दर्शनीय छो. वळी तमारे स्त्री छे के नहि ते म्हने कहो. ॥ १७ ॥ ब्राह्मण उवाच ॥ हे स्त्री ! तमे मारा वचन सांभळो. हुं कन्या मेळववा आ गाममां फरुं छुं. में आगळ गुरुकुलमां रही अभ्यास कर्यो छे. ॥ १८ ॥ जे कंइ ज्योतिष शास्त्र छे ते बधुं मने मोढे छे. आवा वचन सांभळी ते स्त्री पोताने घेर जइ ॥ १९ ॥ पोताना स्वामिने बधी वात कही संभळावी तेथी ते बधा गामना लोको ते ब्राह्मणने जोवा आवता हवा. ॥ २० ॥

वाराणसींनमस्कृत्यप्रचचालपुरोहितः॥ कतिचिद्दिवसैः कांतेसोज्ञयिन्यांसमागतो ॥१५॥ तदास्मेस्वयंपाकंकुर्वतंदेवपूजकं ॥ तंद्विजंपरिप्रपच्छुःस्त्रीयस्तत्र जलार्थिनी ॥१६॥ कुतःसमागतंविप्रगंतुमिच्छाकवातव ॥ दर्शनीयोसिलोकानांकुताभार्यानवान्वया ॥१७॥ ब्राह्मणउवाच ॥ कन्याकामोस्म्यहंबालाः शृणुत्वं-वचनंमम ॥ स्थितागुरुकुलेसाध्व्योविद्याऽधितामयाशुभा ॥१८॥ यत्किंचिज्ज्योतिषंशास्त्रंतत्सर्ववशगंमम ॥ इतितस्यवचः श्रुत्वागताः नार्यःस्वकंगृहं ॥१९॥ स्वस्वाम्यग्रेहितत्सर्वमुक्तंनाथिःकथानकं ॥ विप्राःसर्वेसमायातावित्रद्रष्टुर्कवर्चसं ॥२०॥ ग्रहंनिन्युःस्वकीयंतंयतोविद्यांगुणग्रहीः ॥ गुणिनांगुणवानपूज्योमूर्खा-णांहिशठोगुरुः ॥२१॥ विद्वानेवहिजानाति विद्वज्जनपरिश्रमः ॥ नहिवंध्याविजानातिगुर्वीप्रसववेदनां ॥२२॥ रात्रौस्वासनमासिनंविप्राः मोचुः पुरोहितं ॥ तस्यांरात्रौस्थिताः सर्वेप्रेमनिर्भरमानसाः ॥२३॥ विप्राउचुः ॥ शृणुविप्रमहाबुद्धेज्योतिः शास्त्रविशारदा ॥ अस्माभिश्चिंतितंचित्तेतद्भविष्यतिवानवा ॥२४॥ श्रीभगवानुवाच ॥ प्रश्नाक्षराणिनिश्चित्यपुरोधाश्चोत्तरंददौ ॥ मनसाचिंतितंचित्तेतद्भविष्यतिसर्वदा ॥२५॥ विप्राउचुः॥ सिद्धंहिवस्तेसर्वकोविलंबोत्रभूसुरः॥ शुभेच शीघ्रताकार्याकालोहिबलीनांबली ॥२६॥ पुरोहितउवाच ॥ अहंतदाकरिष्यामिममचित्तेस्तिमहानपणः प्रतिवोढुंपणंयस्यागांगीकार्यामयासती ॥२७॥ समानशीलव्यसनासमानकुलशालिनी ॥ मद्वचः कुरुतेयासौकन्याग्राह्यामयाहिसा ॥२८॥

हवे ते बधा ब्राह्मणोए आवी ते विद्वान ब्राह्मणने पोताने घेर लइ गया. कारण के: गुणवाळा मनुष्योने गुणवान प्रिय होय छे. अने मूर्खने शठ मनुष्यो प्रिय होय छे. ॥ २१ ॥ विद्वान माणसनो परिश्रम विद्वानज जाणे छे. पण मूर्ख मनुष्यो जाणता नथी. जेवी रीते गर्भप्रसवनी वेदना वांझणी स्त्री जाणती नथी. ॥ २२ ॥ हवे ते ब्राह्मणोए रात सुखेथी गाळया पछी पूछता हवा ॥ २३ ॥ विप्राउचुः ॥ हे विद्वान ! तमे बुद्धिमान छो. ज्योतिष शास्त्रने जाणनार छो. माटे हमे पुछीये छीये के: अमे धारेला कामो थशे के. नहि ते अमने कहो. ॥ २४ ॥ श्री भगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! हवे ते ब्राह्मणे प्रश्ननो उत्तर आप्यो के: तमारा दरेकना कार्य सिद्ध थशे. ॥२५॥ विप्राउचुः॥ हे पुरोहित तमारा कहेवा प्रमाणे अमारुं कार्य सिद्धज छे. कारण के: शुभ कार्यमां शीघ्रता करवी. कये वखते शुं थशे ते कंइ कही शकातुं नथी. ॥ २६ ॥ पुरोहित उवाच॥ हे ब्राह्मणो ! तमारा कार्यने हुं करीश पण में प्रतिज्ञा करी छे. माटे तमे कहेशो ते काम हुं सत्यतापूर्वक करीश. ॥ २७ ॥ विप्राउचुः ॥ हे पुरोहित ! तमे समान वय कुळशीलवाळा छो. माटे तमे अमारी आ कन्याग्रहण करो. ॥ २८ ॥

ते कन्या स्विकारवाने तमारे हवे ना कहेवी नहि. नहितर तमारी प्रतिज्ञा भ्रष्ट थशे माटे आ सुलोचना नामनी कन्या छे. ते तमारा जेवीज छे. तमे जे कहेशो ते कार्य ते करशे. ॥२९॥ हे पुरोहित ! तमे गार्हस्थ धर्म पाळवा विधि प्रमाणे आ कन्यानुं पाणि ग्रहण करो. ॥३०॥ अने तमे आ सुलोचनानी साथे विधिपूर्वक लग्न करी स्नेभतीर्थ जजो. ॥ ३१॥ त्यार पछी ते पुरोहिते सुलोचनानी साथे विवाह कर्यो पण करता केटलाक वर्षे ते सुलोचना गर्भवंती थइ. ॥ ३२ ॥ तेथी तेना श्रीमंत संस्कार कर्या ते पछी ते सुलोचनाने दश मास परिपूर्ण थया त्यारे ते पुरोहिते सुलोचनाने कह्युं के: ॥ ३४ ॥ हे सुलोचना ! तने पुत्र प्रसव थाय त्यारे तुं म्हने खबर आपजे.॥ त्यारे सुलोचनाए कह्युं के: हे पति ! त्यारे मने पुत्र थशे त्यारे हुं तमने खबर आपीश. पण करतां ते सुलोचनाने पुत्र प्रसव थयो तेथी तेनी सखीए पुरोहितने खबर आपी. ॥ ३५ ॥

विप्राउचुः ॥ तन्मध्येनास्तिन्युनत्वंयदुक्तंभवतादिज ॥ सुलोचनामिमांकन्यांत्वद्गुणैः समतांगतां ॥२९॥ गृहाणविधिनाविप्रगार्हस्थ्याश्रमसिद्धये ॥ यत्त्वंवदसिप्रदत्वतत्करिष्यतिकंन्यका ॥३०॥ विधिनोपयेमेतांविप्रः पणिकृत्यस्वयंतदा ॥ गृहित्वायुवतींपश्चात्त्वंवतीर्थजगाममः ॥३१॥ तयाविलासानकचिरान्-कृत्वासुखमुपेयिवान ॥ गर्भोबभूवतस्याविशोकदर्पविवर्धनः ॥३२॥ सीमंतोनयनंकर्मकृतंविप्रेणसादरं ॥ जातेवैदशमेमासेतदातामवदद्विजः ॥३३॥ भविष्य-तियदापत्यंतत्वभामिनिचोदरात् ॥ भूमौपतेत्तदामांत्वंनिवेदयद्रुतंप्रिये ॥३४॥ तथेतिकांततयाप्रोक्तंस्वामिनंप्रतिवल्लभे ॥ सासूततनयंभार्यातत्संख्यावैनिवेदितं ॥३५॥ ऋणत्रयविमुक्तयर्थंतवपुत्रोबभूवह ॥ पश्यपुत्रमुखंविप्रजातकर्मादिकंकुरु ॥३६॥ श्रुत्वाविप्रसुतंजाततत्रगत्वाददर्शतं ॥ मलमूत्रेणदिग्धांगरुदंतंनालसंयुतं ॥३७॥ द्विजउवाच ॥ कुतःसमागतंतातवदकिंकरवाणिते ॥ इत्युक्त्वासौऽसृजत्तोयमपत्योपरिपालिना ॥३८॥ क्षिप्तेजलेतदापुत्रोजनकंप्रतिचोज्जगौ ॥ मद्धनं-शतसंख्याकंपूर्वजन्मनितेहृतं ॥३९॥ कष्टेनोपार्जितंतातदेहिविप्रव्रजाम्यहं ॥ ऋणानुबंधतोगेहेऽवतारोमेनचान्यथा ॥४०॥ एवंमवेंसुशृण्वन्सुस्त्रीप्वारिष्टगता-सुच ॥ सतमेकंधनंसद्यस्तत्पित्राचानीयचार्पितं ॥४१॥ पुत्रउवाच ॥ एतद्धनेनविप्रेंद्रमन्नाम्नाधर्ममाचर ॥ स्वस्तितेस्तुगमिष्यामीत्युक्त्वातत्याजतांतनुं ॥४२॥

हे पुरोहित! तमने त्रण ऋणमांथी मुक्त करनार पुत्र उत्पन्न थयो छे. माटे तमे जात कर्मादि संस्कार करो. ॥ ३६ ॥ आवा वचन सांभळी ते पुरोहिते मलमूत्रना छेदनना गंधवाळा अने रोता एवा बाळकने लइ मंत्र शक्तिथी पाणी छांटी पुछवा लाग्यो. के: ॥ ३७ ॥ द्विजउवाच ॥ हे पुत्र ! तुं क्यांथी आव्यो. केम आव्यो. तमे मारुं पालन करशो केः मागतुं लेवा आव्या छो. ते मने कहो. ॥ ३८ ॥ हे पिता ! तमे मारी पासेथी पूर्व जन्ममां सो रुपिया लीधा हता. ते तमे आप्या नथी. ॥ ३९ ॥ ते रुपीया में कष्टथी भेगा कर्या हता. माटे ते मने आपो अने हुं ते ऋण पुरु करवा आव्यो छुं. माटे मने आपो एटले हुं चालतो थउं. ॥ ४० ॥ ए प्रमाणे ते पुत्रे पोतानी माताने सांभळता कह्युं. तेथी तेना पतिए सो रुपिया लावी ते बाळकना जमणा हाथमां मूक्या. ते रुपीयाने लइ पुत्र कहेवा लाग्यो के: ॥४१॥ पुत्रउवाच ॥ हे पिता ! आ द्रव्यने तमे लो तेनाथी तमे मारी पाछळ धर्मादा करी नाखजो. एम कही ते पुत्र पोतानो देहने छोडी दीधो. ॥ ४२ ॥

हवे ते पुत्रना मरी गयाथी आखा नगरमां हाहाकार वर्तई गयो. अने लोको कहेवा लाग्या के: पिताए पुत्रनुं मों जोयुं एटले पुत्र मरी गयो. ॥४३॥ हवे पुत्र वियोगी ते सुलोचनाने घणोज दुःख थयुं पण दैवबलवान छे. तेम समजी शोकनो त्याग करती हवी. ॥ ४४ ॥ तेम करता केटला समय पछी ते सुलोचनाने बीजो पुत्र उत्पन्न थयो. त्यारे ते पुरोहित पाछा पुछवा लाग्या के: ॥ ४५ ॥हे पुत्र! तमे मारे घेर जन्म केम लीधो छे. ते मने कहो, त्यारे पुत्र कहेवा लाग्यो के: हे पिता! तमे मारा त्रणसो रुपीया लइ पाछा आप्या नथी. माटे ते लेवा आव्यो छुं. आवा प्रकारना वचन सांभळी, ते पुरोहिते त्रणसो रुपीया आप्या ने लइ पुत्रे पोताना देहने छोडी दीधो. ॥ ४६ ॥ हवे पाछो सुलोचनाने फेरती त्रीजो पुत्र आव्यो तेने पण देवाना पांचसो रुपीया आप्या एटले ते पण चालतो थयो. ॥ ४७ ॥-॥ ४८ ॥

हाहाकारोमहानासीन्नगरेस्तंवनीर्थके ॥ पितापुत्रमुखंदृष्टुंतदापुत्रोममारुच ॥४३॥ मुलोचनामहासाध्विकिंचनोवाचनकचित् ॥ किंचिदुःखमुरीकृत्य-ग्रहकृत्यपराभवत् ॥४४॥ पुनःसासुषुवेपुत्रंतमुवाचपितासुतं ॥ त्वंकिमर्थसमायातस्तदासोवाचतंधुनः ॥४५॥ शतत्रयंधनंदेहिगच्छाम्यहंनसंशयः ॥ कष्टेनोपार्जितंद्रव्यंव्यर्थ न जायतेकचित् ॥४६॥ पित्रादत्तंमृतः सोपिपुन :सासुषुवेसुतं ॥ तस्मैप्रोवाचजनकः किमर्थत्वंसमागतः ॥४७॥ उवाचवचनंसोपितृतीयस्तनयोमुदा ॥ शतपंचकमेवत्वंदेहिगच्छाम्यहंधनं ॥४८॥ तस्मिनदत्तेगतः सोपितमः सूर्योदये यथा ॥ तन्प्रियाविह्वलाजातातृतीयेपिसुतेमृते ॥४९॥ परंतुत्रचसात्रद्धादाम्नायेनुविस्वयं ॥ चतुर्थोपिमृतस्तद्वैवंलब्धद्रव्यमृणात्मकं ॥५०॥ पंचमंसुषुवेपुत्रंदिव्यलक्षणसंयुतं ॥ आकर्णदीर्घनयनंसुकपोललसन्मुखं ॥५१॥ दीर्घबाहुंविशालाक्षंताम्रोष्ठाधरपल्लवं ॥ कर्पतंपादपद्माभ्यांधरणींमलमध्यगं ॥५२॥ तन्पित्राजलमादायबोधितोसौनिजात्मकः ॥ किमर्थमागतासाधोवदशीघ्रकरोमितत् ॥५३॥ तदापुत्रः प्रसन्नास्योजनकंप्राहतत्रहि ॥ लक्षार्धतेधनंदातुमागतोस्मिपुरांतरात् ॥५४॥ बहुकष्टेनतेविप्रपुरायत्संचितंधनं ॥ तदहंसमुपादायपूर्वंभक्षितवानसि ॥५५॥ कपर्दिकाप्रमाणंचरक्षितुंकेनशक्यते ॥ विनादानंविनापुण्यंवचसापिनिवेदितं ॥५६॥

त्यार पछी सूर्य अस्त पामे अने उगे तेवी रीते ते सुलोचनाना त्रण पुत्रो मरी गया. तेथी ते सुलोचना घणीज विह्वल बनी गइ. ॥४९॥ छतां जेम गायने दोरडाथी बांधीये तेम ते सुलोचनानी दशा थइ. ते वचन रुपी पाशथी बंधइ गइ हती. ते केवल इश्वर उपर श्रद्धा राखती हती. तेवामां तेने चोथा पुत्र थयो ते पण रुण लइ मरी गयो. ॥ ५० ॥ तेम करता ते सुलोचनाने दिव्य देहवाळो. लांबाकानवाळो, सुंदर मुखवाळो, सारा लक्षणवाळो, पांचमो पुत्र उत्पन्न थतो हवो. ॥ ५१ ॥ ते पुत्र लांबा हाथवाळो, मोटी आंखोवाळो, तांबाना समान चळकता देह तथा ओष्टवाळो, पुत्र थयो. ॥ ५२ ॥ तेने पण पहेलानी माफक पुछयुं. हे पुत्र तमे केम शा माटे मारा घेर आव्या छो ते मने कहो. ॥ ५३ ॥ त्यारे पुत्र कहेवा लाग्यो के: हे पिता! में तमारुं पूर्वे पचास हज्जारनुं देवुं कर्युं हतुं. तेथी ते तमने पाछुं आपवा में जन्मने धारण कर्यो छे. ॥ ५४ ॥ हे पिता! ते द्रव्य तमे घणीज महेनते प्राप्त कर्युं हतुं. तेवा द्रव्यने में थोडी वारमां वापरी नाख्युं हतुं. ॥ ५५ ॥ हे पिता तमे सांभळो! दान पुण्य विना, वाणिथी आपेला धनने कोइ मनुष्य राखी शक्ता नथी. ॥ ५६ ॥

जुवो ब्रह्माजीए पण कह्युं छे के. जेणे कष्टथी द्रव्य मेळव्युं छे. ते द्रव्य तेनुंज छे. ॥ ५७ ॥ ते द्रव्यमां बलात्कार करवो नहि, कारण के. जे मनुष्ये आ जन्ममां पैसा लीधा. पण आपवानी दानत करी नहि तो तेने बीजा जन्ममां भाइ, स्त्री, के पुत्र थइ ऋण पुरुं करवुं पडे छे, तेमां शास्त्रनी दृष्टिनो अंत जोवामां आवतो नथी. ॥ ५८ ॥ मनुष्यमात्रने जेटलुं ऋण थाय छे. ते तेने पुरु करवुं पडे छे. ते द्रव्यने हुं तो शुं पण स्वयं ब्रह्मा पण टाळी शक्ता नथी. ॥ ५९ ॥ माटे ते द्रव्यने हुं आपीश त्यारपछी मरी जइश. ॥ ६० ॥ हे पिता ! ते द्रव्य जन्म जन्मांतरमां पण जन्म लइ अनेक प्रकारनी सेवा करी त्यांसुधी ऋण पुरुं थाय नहि, त्यांसुधी जन्म लेवो पडे छे. ॥६१॥ आ प्रमाणेना पुत्रना वचन सांभळी तेपुरोहिते पाछो तेने मंत्रशक्ति वडे करी बालक बनावी दीधो. अने सुलोचनाने कहेवा लाग्यो के. ॥ ६२ ॥

अत्राज्ञाब्रह्मणोविप्रमहति वर्तते भुवि ॥ कष्टेनोपार्जितंयेन तद्धनंतस्यकेवलं ॥५७॥ बलंतत्रनकर्तव्यमंतेजन्मांतरेपिहि ॥ भुत्वापुत्रोथवाभ्राता कांता वापशुरेववा ॥५८॥ यावद्धनं भवेदस्यतावद्दत्वाक्षयंव्रजेत् ॥ अत्रशोकावमानं हि न दृष्टं शास्त्रचक्षुषा ॥५९॥ अहंदत्वागमिष्यामियुवयोर्धन मादरात् ॥ कष्टे-नोपार्जितंद्रव्यं न ब्रह्मारक्षितुंक्षमः ॥६०॥ जन्मजन्मांतरंप्राप्य कृत्वासेवावहुविधां ॥ ऋणान्निर्मोक्षतायावन्नावस्येयंनरैरिह ॥६१॥ इत्युक्तारुदितेवाले पुनर्वाल गतिंगते ॥ द्विजः प्राहभीयांभीरुपालयामासमुतंमुदा ॥६२॥ अयंतवमुतः कांतेरक्षणीयः प्रयत्नतः ॥ दीर्घायुर्लक्षणंचास्मिन याथातथ्यं न वेदम्यहं ॥६३॥ वहिस्तुलक्षणंसम्यगंतरंगंनवेदम्यहं ॥ अस्यहस्तप्रदत्तं त्वमायनं चारगीकुरु ॥६४॥ लक्षार्धधनमेतस्य यदाप्राप्तं भविष्यति ॥ आवयोर्दास्यतियदातदा मुक्ता भविष्यति ॥६५॥ जन्मप्राप्यद्विजेंद्राणां गेहेविद्यानुजायते ॥ धनंतुदुर्लभंकांते तस्मात्तं पालयाधुना ॥६६॥ एवमुक्त्वाद्विजेंद्रेण पुत्रजन्ममहोत्सवे ॥ दानंदत्तं द्विजेंद्रेभ्योऽर्वाग्नालछेदनात् ॥६७॥ जातकर्मविधिं कृत्वासुखमापसभार्यकः ॥ बुद्धिमापसुतस्तस्यशुक्लपक्षेयथाशशी ॥ ६८ ॥ व्रतबंधविधायाथविद्यावेतंच योजयेत् ॥ पूर्वजन्मकृदभ्यासोविद्याशीघ्रमवापसः ॥६९॥ पुरोहितसुतश्चारुः पौगंडवाश्रितोवयः ॥ पितुः सकाशात्सकलंज्योतिः शास्त्रमधीतवात् ॥७०॥

हे सुलोचना ! तुं आ पुत्रनुं सारी रीते रक्षण करजे. तेने कंइ बहार जवादइश नहि. अने आ पुत्र महान् भाग्यशाळी छे. ॥६३॥ ज्यारे आ पुत्रने पचास हजार रुपीआ प्राप्त थशे. ते रुपीआ ज्यारे आपणने आपशे. त्यारे तेनुं मृत्यु थशे. ॥ ६४ ॥ माटे करी ब्राह्मणने घेर जो पुत्रनो जन्म थाय तो तेने विद्या सिवाय कंइ प्राप्त थतुं नथी, तो धन क्यांथी मळे माटे आ पुत्रनुं तुं रक्षण कर. ॥ ६५ ॥ हे प्रिय स्त्री ! आ तारा पुत्रने जेवो तेवो मानीश नहि. आ पुत्र लांबा आयुष्यवाळो छे. ॥६६॥ आवा प्रकारना पुत्रना वचन सांभळी ते पुरोहिते आनंदथी ब्राह्मणोने दान आप्युं. पुण्य कर्म तथा नाल छेदन कर्युं. ॥ ६७ ॥ हवे ते पुत्रना जात कर्म संस्कार कर्या अने ते पुत्र जेम अजवाळीयामां चंद्रमा वधे तेम दिवसे दिवसे वधतो हवो. ॥ ६८ ॥ ते पुत्रना पूर्वेना पुण्य कर्म कर्या वडे तेने विद्या एकदम आवडती हवी. ॥ ६९ ॥ ज्यारे ते पुत्र बराबर युवान अवस्थावाळो थयो त्यारे तेने पोताना पिताना संगथी ज्योतिषनी सारी विद्या भण्यो. तेथी तेनुं नाम बुद्धिवर्धन एवुं राखवामां आव्युं. ॥ ७० ॥

ज्यारे ते बुद्धिवर्धन पुरेपुरो दश वर्षनो थयो, त्यारे ते दरेक कार्य छोडी भवणामां तल्लीन रहेतो हतो. ॥ ७१ ॥ हवे तेम करतां एक दिवसने विषे कृष्णदुर्ग नामना गाममांथी राजानो दूत ज्योतिषना काम वास्ते ते पुरोहितने तेडवा आव्यो तेथी ते पुरोहित पोतानी स्त्रीने कहेवा लाग्यो के: ॥ ७२ ॥ पुरोहित उवाच ॥ हे स्त्री! तथा हे पुत्र! म्हने आ दूत तेडवा आव्यो छे, माटे हुं जउ छुं, त्यां कार्य करी राजानी आज्ञा लइ हुं घेर पाछो आवीस. ॥ ७३ ॥ त्यांसुधी तमे बहार जशो नहि. कोइ प्रश्न मुकाववा आवे तेने प्रश्नोत्तर आपजो. ॥ ७४ ॥ त्यार पछी पोताना पिताने बहार गाम गया जाणी ते बुद्धिवर्धने पोताना बापनी आज्ञानुं पालन करवा मांड्युं. ॥ ७५ ॥ हवे ते कुळदीपके दरेक कार्य करवा माड्युं. ॥ ७६ ॥ ते ज्योतिष शास्त्रनी विद्या प्रमाणे दरेक मनुष्योना मनरंजन करवा लाग्यो. ॥ ७७ ॥

वर्षेतुदशमेवालोनाम्नासौबुद्धिवर्धनः ॥ दिवानिशंपाठरतोविषयेपुपराङ्मुखः ॥७१॥ एकदाकृष्णदुर्गस्यराज्ञादूतपुरोहितः ॥ ज्योतिर्निर्णयकामेनस्तंबतीर्थाश्रितश्चसः ॥७२॥ पुरोधाकृष्णदुर्गंप्रतिगंतुमनाः स्वयं ॥ शिक्षांददौस्वभार्यायैपुत्रंचबुद्धिवर्धनं ॥७३॥ पुरोहितउवाच ॥ शृणुपुत्रविशेषज्ञबुद्धिमानसिमानद ॥ कृष्णदुर्गादहंतावदागमिष्येनृपाज्ञया ॥७४॥ अत्रत्यायेजनाः सर्वेप्रश्नार्थंतत्समीपतः ॥ आयांतिकुरुतत्कार्यंप्रश्नोत्तरतयान्वया ॥७५॥ ग्रामांतरगनेतानेपितृवत्साश्रितःसुतः ॥ करोतिग्रहकार्याणिसएवकुलदीपकः ॥७६॥ ज्योतिः शास्त्रेणसर्वेषांचित्तंरंजयतेचात्मजः ॥ अनयाकथ्यतेयद्विल्वन्मात्रातद्विधीयतां ॥७७॥ श्रीभगवानुवाच ॥ एवमाभाष्यविप्रोसौकृष्णदुर्गप्रतित्वरन् ॥ स्मृतेष्टदेवतांमार्गेसायेंनस्तंबतीर्थतः ॥७८॥ पित्रादिष्टः सुतश्चापिसुखंपित्र्यासनस्थितः ॥ प्रश्नार्गागतलोकानांमनोरंजनतामियात् ॥७९॥ एकदास्तंबतीर्थस्थाचत्वारोवैश्यनायकाः ॥ चिंतातुराः समाजग्मुः पुरोहितगृहंप्रति ॥८०॥ पुरोधसमदृष्ट्वास्तुप्रत्याययदाविशः ॥ दृष्ट्वास्तदातत्पुत्रेणचाहुतानीजवेश्मनिः ॥८१॥ किमर्थमागतायूयंपुनः किंगमनेच्छवः ॥ प्रयोजनमनुद्दिश्यनमंदोपिप्रवर्त्तते ॥८२॥ यत्पितृसंनिधौशास्त्रंतदेवमयिवर्त्तते ॥ तेजायसांवयोनैवपश्यंतिपरमर्षयः ॥८३॥ बुद्धिवर्धननाम्नैवमुक्तमद्बालवर्त्तिना ॥ चत्वारोपिगतास्तत्रवैश्याः प्रेमपरिप्लुताः ॥८४॥ प्रणम्यद्विजबालंतंकृतांजलिपुटाविशः ॥ वटोभोत्वंमहाबुद्धिर्ज्ञातोनास्माभिरेवच ॥८५॥

श्री भगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! ते पुरोहित मनमां इष्ट देवनुं स्मरण करी राजाना गाम भणी जता हवो. ॥ ७८ ॥ पिताए बतावेला मार्गथी ते बुद्धिवर्धन सुखेथी पिताना आसन उपर बेठो अने लोकोने प्रश्नोत्तर आपवा लाग्यो. ॥ ७९ ॥ हवे तेम करता एक दिवसने विशे ते पुरोहितने घेर चार वैश्य वहेपारीओ उदास मनवाळा थइ आवता हवा. ॥ ८० ॥ हवे ते वहेपारीये पुरोहितने घेर आवी पूछ्युं तो पुरोहित घेर हता नहि. तेथी ते पाछा वळता हता. ते बुद्धिवर्धनना जोवामां आव्युं. तेथीतेणे ते वहेपारीयोने पाछा बोलाव्या. ॥ ८१ ॥ अने पुछवा लाग्यो के: हे वहेपारीओ ! तमे केम आव्या अने पाछा केम जाव छो. तमारे जे प्रश्न पूछवो होय ते मने कहो. हुं तेनो उत्तर सारी रीते आपीश. ॥८२॥ जे विद्या मारा पिता पासे छे. तेज विद्या मारी पासे छे. माटे तमे पश्न पुछो. ॥ ८३ ॥ आवा प्रकारना वचन सांभळी ते बधा वेपारीओने आनंद थइ गयो. ॥ ८४ ॥ अने बुद्धिप्रसादनी पासे जइ नमस्कार करी पुछवा लाग्या के: हे पंडित ! अमे तमने ओळख्या नहि. ॥ ८५ ॥

अने कहेवा लाग्या के: हे बुद्धिप्रसाद ! जो तमे अमारा प्रश्ननो उत्तर आपशो तो अमे तमारा दास थईने रहीशुं, तमे ते नक्की समजजो ॥ ८६ ॥ अमारा वहाण द्रव्यथी भरपूर छे. ते समुद्रनी मध्यमांथी क्यां गया छे, ते अमे जाणता नथी. ॥ ८७ ॥ शुं ! ते समुद्रमां डूबी गया के: अदृश्य थई गया ते पण अमे जाणता नथी. ते वहाण आज काल करतां त्रण वर्षथी अदृश्य थया छे. माटे ते प्रश्ननो उत्तर अमने आपो. ॥ ८८ ॥ हे बुद्धिप्रसाद ! जो तमने प्रश्ननुं सारुं ज्ञान होय तो विचार करी अमने कही संभळावो. ॥८९॥ बुद्धिवर्धन उवाच ॥ हे वहेपारीओ ! हुं तमारा प्रश्ननो उत्तर आपुं, अने तमारुं कार्य थाय तो तमे मने दक्षिणा केटली आपशो ते मने कहो. ॥ ९०॥ वैश्यवृद्धाउचुः ॥ हे बुद्धिप्रसाद ! जो तमारा प्रश्नथी अमारुं कार्य सिद्ध थशे तो अमे तमने घणाज हर्षथी प्रसन्न करीशुं. ॥ ९१ ॥

अस्माकंप्रश्नभावस्यनिर्वाहोजायतेयदि ॥ तदावयंदासतमाः कृतानिप्रत्ययाध्रुवं ॥८६॥ अस्माकमेकविंशाख्यानौकास्तुद्रव्यपूरिताः ॥ गताःसमुद्रमध्यस्थानजानीमोगताध्रुवा ॥८७॥ निमग्नाः सागरेकिंवाद्रियांतस्मथोगता ॥ प्रत्येप्यंतिनवाविप्रजातंवर्षत्रयंगते ॥८८॥ यदिप्रश्नभवज्ञानंत्वयिविप्रविराजते ॥ ततोविचार्यबहुधाप्रश्नः साध्यः प्रयत्नतः ॥८९॥ बुद्धिवर्धनउवाच ॥ शृणुत्वंवणिजः सर्वेविचार्याहंवदामिवः ॥ परंतुभवतांकार्येजातेकिंमेफलंततः ॥ ९० ॥ वैश्यवृद्धाउचुः ॥ यदिसत्यंभवेद्वाक्यंभवदीयंद्विजोत्तम ॥ तदावयंसमर्थाः स्मत्वांप्रसादयितुंमुदा ॥९१॥ सूतउवाच ॥ एवंवैश्यवचः श्रुत्वाप्रसन्नास्योद्विजस्तदा ॥ पाटीगणितमार्गेणप्रश्नोत्तरमुवाचह ॥९२॥ बुद्धिवर्धनउवाच ॥ श्रृयतांमद्वचः सत्यंनान्यथेशप्रसादतः ॥ नौकाः सर्वाः समेष्यंतिसप्तमेदिवसेमुखं ॥९३॥ मुक्ताविद्रुमपूर्णेहेमंतस्वर्णप्रपूरिताः ॥ सप्तरौप्यरजोयुक्तानावस्तानात्रसंशयः ॥९४॥ वैश्याउचुः ॥ यदिसत्यंत्वचोविप्रतदैकानौर्महत्तरा ॥ मुक्ताद्याविद्रुमाद्यावास्वर्णाद्यासान्वदियका ॥९५॥ श्रीभगवानुवाच ॥ एवमुक्तागतागेहेवणिजोविप्रमंदिरात् ॥ सप्तमेदिवसेनूनंनावस्तीरमुपागता ॥९६॥ सागरोगर्जनायुक्तोदृष्टाल्लोकैश्चतीरगैः ॥ सर्वेआनंदसंयुक्ताजनाश्चागमनविशेषतः ॥९७॥ विप्राग्रेकथयामासुर्नावागमनमादरात् ॥ चत्वारोवणिजोविप्रमुचुरागत्यसत्वरंति ॥९८॥ त्वंधन्यस्त्वद्वचोधन्यंधन्यामातातवप्रभो ॥ पिताधन्यतरोयेनत्वंविद्याशेवधिकृतः ॥९९॥

सूतउवाच ॥ हे ऋषियो ! आवा प्रकारना वहेपारीना वचन सांभळी ते बुद्धिप्रसादे 'स्लेट पेन' लई गणीत करी प्रश्ननुं फळ केवुं आवे छे, ते वहेपारी प्रत्ये कहेतो हवो. ॥ ९२ ॥ बुद्धिवर्धन उवाच ॥ हे वहेपारीओ ! तमे मारा सत्य वचनने सांभळो. तमारा वहाणो आजथी मांडी सातमे दिवसे प्रभात थतामां मळी आवशे. ॥९३॥ ते तमारा वहाणमां मोति, प्रवाल, सुवर्ण, रौप्य, वीगेरेथी भरपुर छे. तेमां कंई संदेह नथी. ॥९४॥ वैश्याउचुः ॥ हे बुद्धिप्रसाद ! जो तमारा कहेवा प्रमाणे अमारा वहाण आवशे तो तेमांथी एक वहाण तमने भेट आपीशुं. ॥ ९५ ॥ श्री भगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! हवे ज्यारे सातमो दिवस थयो, ते दहाडे समुद्र घणोज खळभळी गयो. ॥ ९६ ॥ ते समुद्रना कांठा उपर उभेला वहेपारीओना जोवामां आव्यो अने तेज वखते तेमना साते वहाण उपर तरी आवता हवा. ॥ ९७ ॥ ते जोई ते वहेपारीओ बुद्धिप्रसादने कहेवा गया. ॥ ९८ ॥ हे बुद्धिप्रसाद ! तमने धन्य छे, तमारी वाणीने धन्य छे, तमारा मातापिताने पण धन्य छे के: तमने आवी सुंदर विद्या शीखवाडी छे. ॥ ९९ ॥

आ जगतमां ब्राह्मणोनो जन्म उत्तम छे. तेमां पण तमे आ विद्याने जाणो छो माटे तमने धन्य छे. ॥१००॥ उपर प्रमाणेना धन्यवाद आपी ते वहेपारीओ कहेवा लाग्या केः बुद्धिप्रसाद ! तमे अमारा वहाणमांथी तमने पसंद पडे ते वहाण लइ लो. ॥ १०१ ॥ बुद्धिवर्धनउवाच ॥ हे वहेपारीओ ! ते वहाण माराथी न लेवाय हुं तो मश्करीमां बोलतो हतो तमे राजी थया एटले बस छे. ॥ १०२ ॥ पण ते वहाणना बदलामां तमे तमारे घेर जइ द्रव्य लइ मारी पासे आवी म्हने आपजो ॥ १०३ ॥ तेमां पण बहु द्रव्य लावशो नहि कारण केः तेनाथी भय लागे माटे थोडुं द्रव्य मोकलशो. ॥ १०४ ॥ ते द्रव्य मारी माता जाणे नहि तेवी रीते मोकलजो नहितर हुं लइश नहि. ॥ १०५ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! तेवा प्रकारना ब्राह्मण पुत्रना वचन सांभळी ते वहेपारीओ द्रव्यने मुकीने चालता थया. ॥ १०६॥

विप्रजन्मश्रेष्ठंप्रोक्तंततोविद्याविभूषितं ॥१००॥ इतिस्तुत्वाइदंतेत्रपुःप्रोचुः द्विजंमुदा ॥ एकानौगृह्यतांपूर्वंयुष्माभिः विपणीकृता ॥१०१॥ बुद्धिवर्धन उवाच ॥ हास्येनोक्तंमयावैश्यानावःकिंमेप्रयोजनं ॥ यूयंप्रसन्नतांयाताआवः किंश्रेष्ठमुच्यते ॥१०२॥ यथारुचिप्रदेयंमेद्रव्ययुष्माभिरेवच ॥ गच्छत्वंमंदिरं-शीघ्रंपुनरागमनायच ॥१०३॥ ब्राह्मणानांबहुद्रव्यंदुःखदायिभवेद्यतः ॥ अतःस्वल्पंस्वयुष्मैवज्ञात्वाप्रेष्यंरहोगतं ॥१०४॥ मातानजानातेद्रव्यंपरेणापिकथंचन ॥ तदाहंसंग्रहिष्यामिनान्यथावचनंमम ॥१०५॥ श्रीभगवानुवाच ॥ यथोक्तंविप्रपुत्रेणवणिग्भिश्चतथाकृतं ॥ १०६ ॥ लक्षार्थमितितज्ज्ञात्वाप्रसन्नवदनोभवेत् ॥ स्थितांपाकस्यसिध्यर्थंमातरंचाहबालकः ॥१०७॥ केदंमुंचामिमातस्त्वंवदस्तातोभवाम्यहं ॥ बाधतेप्रबलंक्षुन्मांदेयमुष्णदकोजलं ॥१०८॥ मात्रापुस्तकवुध्यावै-त्यजतत्रैन्युदीरीतं ॥ तद्धनंतत्रनिक्षिप्यस्नानंकृत्वाभजद्धरिं ॥१०९॥ देवपूजानिमित्तंहितुलसीकाननेस्थितः॥ स्वपादुकोगनोद्यालयांपत्राग्नेस्तुलसीस्थलं॥११०॥ एतस्मिनसमयेग्रामादागतस्तुपुरोहितः ॥ कृष्णदुर्गगतोयोसौपुत्रंप्रोवाचसत्वरं ॥१११॥ सुरुयस्मिमात्रसंयुक्तः पितःस्वागतमस्तुते ॥ स्नानंकुरुसुखत्वांकरि-ष्यामोथगोष्ठिकां ॥११२॥ स्नानार्थंसंस्थितस्नातोगृहाजिरसमीपतः ॥ उच्चैस्थलाच्चपतितोबालकोभ्रष्टपादुकः ॥११३॥ भग्नपृष्टशिरः पादोममारासौक्षणेनहि॥ हद्भ्यांमातृपितृभ्यांग्रहितः येनशवत्कृत ॥११४॥

त्यारपछी ते द्रव्यने लावी गणत्री करी तो पुरेपुरा पचास हज्जार रुपीया हता. त्यारपछी ते पुत्रने सुलोचनाए जमवा माटे बोलाव्यो. ॥१०७॥ त्यारे ते पुत्र कहेवा लाग्यो केः हे माता ! मारे स्नान करवुं छे. तमे म्हने गरम पाणी आपो. ॥ १०८ ॥ आवा प्रकारना पुत्रना वचन सांभळी ते सुलोचनाए पाणी आप्युं. ॥ १०९ ॥ त्यार पछी स्नान करी भगवाननी पूजा करवा तुलसी लेवा जतो हवो. ११० ॥ हवे तेटलामां ते बुद्धि वर्धनना पिता बहार गाम गया हता. ते पाछा आव्या. अने पूछवा लाग्या केः हे पुत्र ! तमे अहीं केम उभा छो. तेमने कहो. ॥ १११ ॥ त्यारे पुत्र कहेवा लाग्यो केः हे पिता ! मारी माता साथे हुं मझामां छुं. अने तमने नमस्कार करुं छुं. तमे घेर जइ स्नान करो अने भोजन कर्या पछी आपणे आपणा सुख दुःखनी वातो करीशुं. ॥ ११२ ॥ हवे ज्यां पिता स्नान करवा बेठा हता अने ते तुलसीनी आगळ बुद्धिवर्धन एकदम भोंय पर पडी गयो. ॥११३॥ ते बुद्धिप्रसादना पडवा वडे करी तेनुं माथुं, हाथपग, भागी गया अने थोडीवारमां तेना प्राण परलोकमां गया. ॥ ११४ ॥

त्यार पछी ते पुरोहित सुलोचनाने कहेवा लाग्यो केः हे दुष्ट ! तें आजे आपणा घरमां आ बालकना रुपीया लीधा तेथी ते. तेनु देवुं चुकवी आ लोकनो त्याग करी परलोकमां गयो. ॥ ११५ ॥ हे स्त्री ! पशु पत्नी पुत्रादि वगेरे रुण संबंध पुरो थये जता रहे छे. माटे तमे ते बाबतनो शोक करशो नहि. ॥ ११६ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! ते स्वंभतीर्थना पुरोहिते उपरना वाक्योथी सुलोचनाने उपदेश कर्यो हतो. तेथी सुलोचनाए संसार दुःख आपनार छे. तेम मानी धर्म, कर्म, करवामां मन दोर्युं. ॥ ११७ हवे ते सुलोचनाए पोताना पतिनी साथे पुत्रनो शोक काढीनाखी सारा सारा व्रतो करवा मांड्या. ॥ ११८ ॥ सूतउवाच ॥ हे रुषियो ! उपर प्रमाणेनी मनने आनंद आपनारी भगवाननी कथा सांभळी लक्ष्मीजी पोते प्रसन्न थइ फेरथी भगवानने नमस्कार कर्या ॥ ११९ ॥

द्विजः प्रोवाचतांभार्यांरेरेदुष्टेधनंत्वया ॥ गृहीतंयेनबालोसौनिधनंप्रापसत्वरं ॥११५॥ रुणानुबंधिनः सर्वेपशुपत्नीसुतादयः ॥ रुणक्षयेक्षयंयांतितत्रकापरिवेदना ॥११६॥ श्रीभगवानुवाच ॥ विप्रेणैवंबोधितामास्तंवतीर्थेपुरोधसा ॥ संसारदुःखदंज्ञात्वाधर्मकर्तुंमनोदधे ॥११७॥ वेदव्रतानि सर्वाणिचांद्रायणमुख्यानिच ॥ कृतानिसुतशोकेनतयाभर्त्रासहैवतु ॥११८॥ सूतउवाच ॥ इमांश्रुत्वादेविसकलसुखदांत्रैकनिपुणाप्रसन्नास्यादेवंपुनरपिकराभ्यांकृतनतिः ॥ विशेषार्थंतत्रहरीवचसीनिश्चित्यमनसावचोवादीद्वीमाश्रवणमननाभ्यांसुखकरं ॥११९॥ इमांयः शृणुयाद्भक्तयाध्यायंपापप्रणाशनं ॥ पुत्रशोकहरंनूनंवंध्यापुत्रप्रदायकं ॥१२०॥ इतिश्रीमत्पुराणसंहितायांमलमासमहात्म्येरुणानुबंधे चतुर्दशोऽध्यायः ॥१४॥ रुषयउचुः ॥ धन्यानवकथानूनंययात्मानःप्रसीदति ॥ पुनर्वदविशेषज्ञयांश्रुत्वानःसुखंभवेत् ॥१॥ कलावस्मिन्महाघोरेसाधुपीडाकरेऽनृतौ ॥ सारंवदविभोस्मभ्यंयेनात्मासुप्रसीदति ॥२॥ सूतउवाच ॥ शृणुध्वमृषयःसारंवदामिभवदग्रतः ॥ यमेनकथितंपूर्वंब्राह्मणाययमालये ॥३॥ मृतस्तुब्राह्मणःकश्चिज्जगामाशुयमालये ॥ यमःप्रोवाचयत्सारंसर्वशास्त्रेपुतद्वद ॥४॥ इदमेवपुरापृष्टंलक्ष्म्याकृष्णायसादरं ॥ विष्णुप्रोवाचकमलां सर्वशास्त्रेपुयत्स्थितं ॥५॥

हे रुषियो ! आ कथा सांभळवाथी यश, कीर्ति, लक्ष्मी, विद्या, राज्य अने सुख प्राप्त थाय छे. ॥१२०॥ ए प्रमाणे श्रीमत्पुराण संहितानो मल मासना महात्मनो रुणानुबंध विशे चौदमो अध्याय पूरो. ॥ १४ ॥ रुषयउचुः ॥ हे सूतपुराणि ! आजनो दिवस धन्य छे. केः ज्यां आगळ भगवाननी उत्तम कथा कहेवामां आवे छे. माटे हमे संसाररूपी समुद्र तरवानी आशा राखीये छे. तेथी तमे आगळ कथा कहो. ॥१॥ आ महान घोर एवा कळीयुगमां असत्यताथी साधु पुरुषोने पीडा थाय छे. तेथी वेदना सार वाळी कथा कही संभळावो. ॥२॥ सूतउवाच ॥ हे रुषियो ! पुर्वे यमपुरीमां यमराजे ब्राह्मण प्रत्ये सारवाळी कथा कही हती ते तमने कहुं छुं. ते तमे सांभळो. ॥३॥ हे रुषियो ! कोइ काळने विशे एक ब्राह्मण मरी गयो हतो. तेथी ते यमराजना पासे गयो अने पुछवा लाग्यो केः हे यमराज ! आ संसाररूपी समुद्रने मनुष्यो सुखेथी तरी शके, तेवी कथा मारा उपर कृपा करी कही संभळावो. ॥४॥ हे रुषियो आज विषयनी कथा लक्ष्मीजी पोते भगवान प्रत्ये पुछता हवा केः ॥ ५ ॥

लक्ष्मीरुवाच ॥ हे भगवान्! तमे शास्त्रमां जे जे सार होय ते तमाम कहो केः जे सांभळवाथी पापी मनुष्यो मुक्त थाय. ॥ ६ ॥ हे भगवान्! तमे एक आखा आ मलमासमां कथा कही मनुष्य मात्रनो उद्धार करो ॥७॥ श्रीभगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी! तमने द्रेक शास्त्रना सारवाळी कथा कहुं छुं ते तमे सांभळो. ॥ ८ ॥ ते कथा सांभळवाथी मनुष्य मात्रने सुख आपनार छे. ते कथा यमराजे एकब्राह्मण प्रत्ये विस्तारपुर्वेक कही हती. ते हुं तमने कहुं छुं. ते तमे सांभळो. ते कथा सांभळवाथी मन प्रसन्न थाय छे. ॥९॥ यमउवाच ॥ हे ब्राह्मण! हुं तमारा उपर प्रसन्न थयो छुं. तेथी तमने कथा कहुं छुं. ते तमे सांभळो. तमे मारे माटे पुजनीय छो. ॥ १० ॥ हे ब्राह्मण! जे वात म्हे कोइने नथी कही ते गुप्त कथा तमने कहु छुं. ॥ ११ ॥ अने महान् पापने नाश करनारी जेनुं वर्णन थइ शके नहि, तेवी कथा तमारा विनयथी प्रसन्न थइ हुं तमने कहुं छुं ते तमे सांभळो. ॥ १२ ॥

लक्ष्मीरुवाच ॥ कथयश्वमहाविष्णोसारंशास्त्रेपुयद्भवेत् ॥ यस्यसेवनमात्रेणमुच्यतेपातकैर्जनैः ॥६॥ मासमुद्धरगोविंदकरुणाकरहृतपते ॥ सर्ववेदेषुयत्सारं तन्मेवदसुरेश्वर ॥७॥ श्रीभगवानुवाच ॥ श्रृणुदेविप्रवक्ष्यामिवेदशास्त्रेपुयत्शुभं ॥ सारंसारतरंदिव्यमनंतसुखदायकं ॥८॥ यमेनोक्तंद्विजाग्रायविस्तरेणशुभानने ॥ तदहंसंप्रवक्ष्यामियेनात्मासुप्रसीदति ॥९॥ यमउवाच ॥ परितुष्टोस्मितेविप्रवचमातेविशेषतः ॥ त्वंभागवतधर्मेणमान्योसिवहुधाममं ॥१०॥ यन्नकस्यचिदाख्यातंयद्गोप्यंपरमंमम ॥ सारमृद्धृत्यवेदेभ्यः शास्त्रेभ्यश्चपरंचयत् ॥११॥ महानिरयसंघातनिशावतरणं तथा ॥ अनाख्येयमपिब्रह्मनवक्ष्येविनयतोषितः ॥१२॥ व्यामोहायचराचरस्यजगतःशास्त्रेपुराणागमेव्यापारेपुविचेतनव्यतिकरंतेपुनिश्रीयते ॥१३॥ भवोब्रह्माचविष्णुश्चत्रयमेवत्रयीस्मृता ॥ दीपाग्निदीपसंयोगैः सच्छास्त्रेषुचसर्वदा ॥१४॥ अनाराध्यहरीभक्त्याकान्लोकानप्राप्नुयाद्बुधः ॥आराध्येहहरिंभक्त्याकानलोकानप्राप्नुयाद्बुधः ॥१५॥ आराधितहरेः कामाःसर्वेकरतलेस्थिताः ॥ अनाराध्येहरिंयांतिनरकंदुःखभाजनं ॥१६॥ अपत्यंद्रविणंदाराहेमहर्म्यहयाः गजाः ॥ सुखानिस्वर्गमोक्षश्चनदुरेहरिभक्तितः॥१७॥ नारायणः परोदेवोसत्यरुपीजनार्दनः ॥ त्रिधात्मानंसभगवानससर्जपरमेश्वरः ॥१८॥

हे ब्राह्मण! आ चराचर जगतमां व्यामोहने वास्ते शास्त्र-पुराणमां पोतानी प्रीतिने वास्ते एक कल्प सुधी उपदेश देवामां आवे छे. छतां पण ते द्रेकनो सार भगवान् पोते ज छे. ॥ १३ ॥ तेमां ब्रह्मा, विष्णु, महादेव, आ त्रणे देव प्रसिद्ध छे. जेम दीवामां दीवानो अग्नि प्रसिद्ध छे. तेवी रीते आ त्रणे देवो प्रसिद्ध छे. ॥ १४ ॥ हे यमराज! जे मनुष्ये भगवाननी सेवा करी नथी, अने जेणे सेवा करी छे. तेवा मनुष्यो कया लोकने पामता हशे ते म्हने कहो. ॥ १५ ॥ हे ब्राह्मण! जे मनुष्ये भगवाननी भक्ति करी छे. तेवा मनुष्योना हाथमां द्रेक मनोरथो छे. अने जेणे करी नथी तेवा मनुष्योने बहुज दुःख पडे छे. ॥१६॥ कारण केः जे हरिभगवानना भक्त छे. तेवा मनुष्यो संतान, द्रव्य, स्त्री, सुवर्ण, मोटा मकान, घोडा, हाथी, अनेक प्रकारना सुख, भोगवी अंते मोक्षने पामता हवा. ॥ १७ ॥ हवे नारायण परम देवता छे. अने सत्यरुपी जनार्दन भगवान छे. तेमनी भक्ति करवी. ॥ १८ ॥

ते भगवाने. सत्व. रज. तम. आ त्रण प्रकारना गुण बनाव्या छे. तेमां त्रणे गुणवाळा त्रण देवो बनाव्या छे. ॥१९॥ जे मनुष्य वेद वाक्यनो उच्चार करी तेनुं श्रवण करे छे. तेमां रजोगुणवाळा भगवान पोतेज छे. तेम श्रेष्ठ मनुष्यो कहे छे. ॥ २० ॥ तेत्रणे गुणमां सत्व गुणवाळा विष्णु भगवाननुं स्मरण करवाथी प्राणी मात्र मोक्षने पामे छे. अने रजोगुणी तथा तमोगुणी (महादेव तथा ब्रह्मा) आ बे देवतानुं स्मरण करवाथी यशने आपता हवा. ॥ २१ ॥ जे मनुष्य ब्रह्मा. विष्णु. महादेवनी निंदा (भेद भाव) करे छे. तेम यज्ञमां पण देवनी निंदा करे छे. ॥ २२ ॥ तेवा मनुष्यो मरतांनी साथेज नरकमां जाय छे. अने तेओ आ लोक तथा परलोकमां जरा पण सुख पामता नथी. ॥२३॥ आ पृथ्वीने ब्रह्माए उत्पन्न करी छे. तेमां विष्णु भगवाने प्रजानुं पालन कर्युं छे. अने महादेवे संहार करेलो छे. ॥ २४ ॥ हवे कृष्ण भगवाननुं स्मरण करवाथी माताना उदरमां थती (गर्भनी) पीडानो नाश करी रक्षण करे छे. ॥ २५ ॥ कारण के गोविंद भगवानुं स्मरण करवाथी मनुष्य मात्रना तमाम पापो नाश पामता हवा. ॥ २६ ॥ हे ब्राह्मण ! आ त्रणे जगतमां भगवानना नामनुं स्मरण कर्या विना कलीयुगमां मोक्ष आपनार बीजी कोई वस्तु नथी. ॥२७॥ हवे हे श्रेष्ठ ब्राह्मण तमने भगवानना महिमावाळी कथा कहुं छुं ते सांभळवाथी सर्वे पापोनो नाश थतो हवो. ॥ २९ ॥

रजसा तमसा युक्तं मरुद्रमसृजद्विभुः ॥ सत्वंरजस्तमश्चैवं त्रितयंचैतदुच्यते ॥ १९ ॥ यद्वेदवाक्यं संभाष्यतमुद्दिश्योपसेवते ॥ तद्ब्रमोहमितिख्यातं वरिष्टंगदितंनृणां ॥ २० ॥ सत्वेन मुच्यतेजंतुः सत्यनारायणात्मकं ॥ रजसामत्वयुक्तेनभवेत् श्रीमान यशोधिकः ॥ २१ ॥ देवात्रयोपियज्ञेस्मिनयज्याद्देवेषुनिन्त्यसः ॥ योभेदंकुरुतेनेषांत्रयाणांद्विजसत्तमः ॥ २२ ॥ तेषांनरकवासःस्याज्जन्मजन्मांतरेपिच ॥ न सुखलेशमात्रं-स्यादिहलोकेपरत्रच ॥२३॥ सृष्टिंकरोतिब्रह्मासौविष्णुःपालयतेप्रजाः ॥ रुद्रःसंहरतेसर्वमेवंविष्णुस्त्रीधाभवत् ॥ २४ ॥ कृष्णंकमलपत्राक्षंपुण्यश्रवणकीर्त्तनं ॥ वासुदेवंजगद्योनिंनत्वामुच्येतपातकैः ॥२५॥ गोविंदकीर्त्तनंपुंसांमहापातकनाशनं ॥ स्मरणंचतथैवात्रसर्वेषांपापनाशनं ॥२६॥ गोविंदस्मरणादन्यत्साधनंनैव-विद्यते ॥ गोविंदस्मरणेनाशुमुच्यतेदुःखबंधनात् ॥२७॥ सर्वेषांवेदशास्त्राणांसारंगोविंदकीर्त्तनं ॥ असारेस्मिनहिसंसारेकलौवैमुक्तिदंनृणां ॥२८॥ विप्रेंद्रशृणु-वक्ष्यामिमहिमानंहरेरहं ॥ यस्यश्रवणमात्रेणमुच्यतेसर्वपातकैः ॥२९॥ पुरासत्ययुगेविप्रगणिकैकाशुभानना ॥ यौवनोद्दामदर्पेणपराजयतिमानिनः ॥ ३० ॥ अत्यंतरुपलावण्यातेजोभिर्वनिताकुलं ॥ तुच्छकृत्ययथेष्टंसारमतेविपुलाननरान् ॥३१॥ एकदाभ्रममाणास्तुशुकंपापनृपात्मजान ॥ तंशुकंवदरामेतिपाठयामा-सनित्यशः ॥ ३२ ॥

हवे एक समयने विषे पूर्वे सत्युगमां एक गुणका हती. ते युवावस्थाना अभिमानथी मनुष्य मात्रनो पराजय करती हती. ॥ ३० ॥ ते गुणका घणी रुपवाळी, अग्नि समान तेजस्वी. अने दुष्ट कर्म करनारी हती. अने नाना मोटा मनुष्योनी साथे मरजीमां आवे तेम वर्तती हती ॥ ३१ ॥ हवे एक समयने विषे ते गुणकाने घेर राजानो पोपट उडतो उडतो आव्यो. तेथी ते गुणकाए ते पोपटने फोसलावी दाणा नाखी पकडी लीधो. अने पांजरामां पुरी हंमेशा तेने राम नामनो पाठ शीखववा लागी. ॥ ३२ ॥

हवे ते दुष्ट गुणका राजाना पोपटना संगथी रामनुं स्मरण करती हती. ॥ ३३ ॥ ते भगवानना स्मरण करवाथी ते गुणका मोक्षने पामी हती. ॥ ३४ ॥ माटे भगवानना नाममां आटली बधी शक्ति छे. ज्यारे तेवी दुष्ट स्त्री मोक्षने पामी त्यारे बीजा मनुष्यो स्मरण करे तो अवश्य मोक्षने ज पामे हवे एक अजामिल नामनो ब्राह्मण पण घणोज दुष्ट हतो. छतां पण ते मोक्षने पाम्यो हतो. ॥ ३५ ॥ विप्रउवाच ॥ हे यमराज ! ते अजामिल नामनो ब्राह्मण कोण हतो ने केवी रीते मोक्षने पाम्यो हतो. ते म्हने कही संभळावो. ॥३६॥ हे यमेश्वर ! तमे कहेला वचनो सांभळवाथी म्हने आश्चर्य बहु थाय छे केः ते महापापी पुत्रनुं नाम देवाथी मोक्षने पाम्यो हतो. ॥३७॥ यमउवाच ॥ हे ब्राह्मण ! तमने हुं ते अजामिलनी कथा कही संभळावुं छुं. ते तमे सांभळो. हवे पृथ्वी उपर एक अजामिल नामनो ब्राह्मण हतो. तेनो पिता सुसील अने सत्संगी हतो. ॥३८॥

शुकाध्यापनयोगेनरामंसस्मारसातदा ॥ तेनध्यापनयोगेनमुमोचभवबंधनात् ॥ ३३ ॥ गणिकामुक्तिमापन्नाशुकाध्यापनयोगतः ॥ येनसाक्षाद्दुश्चरितंरामनाममुक्तिभाक् ॥३४॥ अजामिलोमहापापीमुक्तोसौभवबंधनात् ॥ नारायणेतिपुत्रस्यनाममात्रेणसर्वथा ॥३५॥ विप्रउवाच ॥ धर्मराजमहाबुद्धेवदमांविस्तरेणच ॥ अजामिलोभवत्कोयंयेनप्राप्तंहरेःपदं ॥३६॥ आश्चर्यंजायतेश्रिनोऽस्माकंश्रवणमात्रतः ॥ महापापी गतोमोक्षमितिहेतोर्यमेश्वर ॥ ३७ ॥ यमउवाच ॥ अजामिलइतिख्यातो ब्राह्मणोवसुधातले ॥ पितरौतस्यविप्रसुशीलोसाधुसंमतौ ॥ ३८ ॥ गृहस्थाश्रमनिपुणौ कुलिनौगुणभूषितौ ॥ धर्मज्ञोपापभीतौलज्जावंतौविशेषतः ॥ ३९ ॥ तयोस्तुदैवयोगेनजातोऽजामिलकः सुतः ॥ सोपिबाल्यमारभ्यपित्रोः सौख्यंनदत्तवान ॥ ४० ॥ उपनीतश्चपित्रोऽयंबालकः पंचहायनः ॥ ध्यात्वाचितेबहु विद्यांममायंजनयिष्यति ॥४१॥ गायत्रीमपिबालोयंजग्राहनकदाचन ॥ पित्रासंताडितश्चापिस्नानंचक्रेनवैकचित् ॥४२॥ नशौचंनापिचाचारोनसत्यंतस्यविद्यते ॥ गतंलोलुपतांचित्तंखाद्यादौबालवेशतः ॥ ४३ ॥ चौर्यंकृत्वापरेषां वै स्वगृहाच्चविशेषतः ॥ ददातिदुष्टानसुदांश्चतथापातकिनोजनान ॥४४॥ दुष्टानांसंगतिं कृत्वादुष्टंव्यसनमाप्तवान ॥ सर्वेषांजीयतेनृणांयथासंगस्तथाफलं ॥४५॥ यौवनंचसमापन्नोऽजामिलोदुष्टधीर्यदा ॥ तदावेश्यासमायोगंचकारबहुवासरं ॥ ४६ ॥ गेहात्सर्वाणिवस्तुनिचोरयित्यादिवानिशं ॥ समर्प्यवेश्यासदनेधन्यंमेनेनिजंवपुः ॥ ४७ ॥

तेमने दैवयोगवडे करी अजामिल नामनो पुत्र थयो तेनी माता पण घणी लज्जावाळी हती. ॥ ३९ ॥ ते पुत्रे तेना पिताने बाल्यावस्थामां जरा पण सुख आप्युं नहि ॥ ४० ॥ हवे तेम करता ते अजामिल पांच वर्षनो थयो त्यारे तेना पिताए जनोइ दीधी. ते पछी भणवा मूक्यो पण जरापण भण्यो नहि. ॥ ४१ ॥ ते गायत्री पण शीख्यो नहि, कोइ दिवस स्नान करतो नहतो, पण उपरथी मातापिताने मार मारतो हतो. ॥ ४२ ॥ ते अजामिल पवित्रता, आचार, विचार पाळतो नहतो पण दारुपी आमतेम फरतो हतो. ॥ ४३ ॥ अने बीजाने त्यां अने पोताने घेर चोरी करतो हतो. ते द्रव्य, दुष्ट, अधर्मि माणसने आपतो हतो. ॥ ४४ ॥ दुष्ट पुरुषनो संग करवाथी दुष्ट थयो हतो. कारण केः "सोबत तेवी असर" खराब व्यसन करतो हतो. ॥ ४५ ॥ ते खराब बुद्धिवाळो अजामिल यौवन अवस्थामां वेश्याने घेर जवा लाग्यो. ॥ ४६ ॥ अने रात्री दिवस जे कंइ वस्तु हाथमां आवे ते वेश्याने आपतो हतो अने वेश्याने घेर रहेवुं, ते पोते सारुं मानतो हतो. ॥ ४७ ॥

अने पोते धन्य मानतो हतो. कृत कृत्य मानतो हतो. हुं रागी मनुष्योमां माननीय छुं. तेम समजतो हतो. ॥ ४८ ॥ ते दुष्ट अजामिले पोतानी सुशीला नामनी स्त्रीनो त्याग करी कुलहीन एवी वेश्याने घेर रहेतो हतो. ॥ ४९ ॥ अने ते वेश्यानी साथे मद्यपान करी मांस भक्षण करतो हतो अने आनंदथी तेने घेर रहेतो हतो. ॥५०॥ एम करता करता ते वेश्याने अजामिलथी गर्भ रह्यो. तेमांथी तेना जवोअ पुत्र उत्पन्न थयो. ॥५१॥ अने तेमांथी ते बन्ने जणा ते पुत्रनी साथे अधर्मामृतनुं पान करता हता अने रात दिवस आनंदथी रहेता हता. ॥५२॥ हवे ते वेश्याने पुत्र थयो छे. तेनी वात ज्यारे अजामिलना जाणवामां आवी तेथी आनंदथी तेने जोवा गयो अने कहेवा लाग्यो के: आ वेश्याने धन्य छे. एने आवो पुत्र उत्पन्न थयो ॥ ५३ ॥ ते अजामिलकृत क्रिया वडे करी पैसा प्राप्त करी पुत्रना वास्ते पहेरवाना घरेणा लावी आपतो हतो. ॥ ५४ ॥ आम करतां ते वेश्याने अजामिलना संगथी नव पुत्रो थया अने पाछो तेना जेवो एक दशमो पुत्र उत्पन्न थयो हतो. ॥५५॥ हवे जे वेश्याने दशमो पुत्र थयो तेनुं नाम नारायण एवुं पाड्युं. ते बन्नेने ते पुत्र घणोज प्रिय लागतो हतो. ॥ ५६ ॥ कारण के: मनुष्य मात्रने सौथी नानो पुत्र घणोज वहालो होय छे. तेवी रीते तेमने पण नानो पुत्र घणोज वहालो हतो. ॥ ५७ ॥

धन्योस्मि कृतकृत्योस्मि माननीयोस्मि रागिणां ॥ यतोनयावलोकेन द्रष्टोस्मि सांप्रतंमुदा ॥ ४८ ॥ स्वांवधूंकुलजांत्यक्त्वा सुशीलां प्रियभाषिणीं ॥ अजामिलो महापापी वेश्यांस्तुमनोदधे ॥ ४९ ॥ मधुपानं तथा सार्धंकरोतिस्मनिरंतरं ॥ मांसंभक्षित्वांश्चैवचैकपात्रेमुदायुतः ॥ ५० ॥ एवंबहुतिथेकालेवेश्याभूद्गर्भसंयुता ॥ पुत्रंसाजनयामास अजामिलसमंगुणै ॥ ५१ ॥ हास्यंचकारविपुलं भुजबंधपुरस्सरं ॥ चकाराधरपानांचसंगरात्रौतथा दिवा ॥ ५२ ॥ अजामिलोपितंपुत्रंद्रष्टाहर्षमुपागतः ॥ धन्येयमेनेनिजात्मानंयेयंनेजनितः सुतः ॥५३ ॥ घृतविद्यांविधायाथमेलयित्वाधनंमहत् ॥ अलंकारान संख्येयान पुत्रायाशुचकारह ॥ ५४ ॥ एवंनवाभवन्पुत्रास्तस्य वेश्यासमागमात् ॥ दशमोपिसमायात पुत्रस्तस्यदुरात्मानः ॥ ५५ ॥ नारायणेतिपुत्रस्यना-मतस्यचकारह ॥ अतिप्रियोभवत्तस्यदशमोलघुपुत्रकः ॥ ५६ ॥ दृश्यतेसर्वलोकेपुकनिष्टोतिप्रियः किल ॥ तस्यरक्षांचकारासौनित्यंनारायणस्यच ॥ ५७ ॥ नारायणसमागच्छब्रूहिनारायणब्रूवं ॥ नारायणममसार्धंवदवाक्यं निरंतरं ॥ ५८ ॥ इतिप्रेमसमायुक्त अजामिलइलातले ॥ वृद्धोवभूवदुष्टात्मा वेश्या संगम लोलुपः ॥ ५९ कस्मिंश्चित्समयेसोथरोगाक्रांतोवभूवह ॥ कंठेप्राणाः समायातास्तदातस्यदुरात्मनः ॥ ६० ॥ तस्यसेवांचकारासौ वेश्यासामिप्यसंस्थित ॥ ग्रामांतरंजगामास्य पुत्रो नारायणात्मकः ॥ ६१ ॥

हे नारायण अहीं आव, तुं मारी साथे वातो कर, तुं मारी साथे फरवा चाल. आम कही वारा घडीये पुत्रना नामथी भगवाननुं स्मरण करतो हतो. ॥ ५८ ॥ ए प्रमाणे ते अजामिल पृथ्वी उपर प्रेम आनंदनी क्रिया करतो हतो. तेम करता ते दुष्ट वेश्याना संगथी वृद्ध थयो. ॥ ५९ ॥ अने ते अजामिल वखत जता रोगी थयो. ते दुष्टने ज्यारे कंठे प्राण आव्या त्यारे ॥६०॥ तेनी स्त्री वेश्या पोते पासे रही सेवा चाकरी करती हती. अने तेनो नारायण नामनो पुत्र बहार गयो हतो. ॥ ६१ ॥

हे ब्राह्मण ! ज्यारे अजामिलना गळे प्राण आव्या. त्यारे मैं दुष्ट एवा अजामिलने बांधवा माटे मारा दूतोने हाथमां हथियार लइ खराब शब्दो बोलता हता. ॥६२॥ अने ते दूतो काळा वस्त्रने पहेरनारः काळी राती आंखो वाळा, जेना पेटमां खाडा छे तेवा, लांबा हाथ पग वाळा, दूतो हता. ॥६३॥ हवे ते दूतोए आवी दुष्ट एवा अजामिलने बांधवा लाग्या अने कहेवा लाग्या केः हे दूतो ? आने बांधो, नहितर, में उग्र शस्त्रनो घा मारो पण आ दुष्टने छोडशो नहि, आणे खराब पाप कर्मो कर्या छे, पोताना कूळने खराब कर्युं छे, दासी पोतानी स्त्रीनो त्याग कर्यो छे. माटे आ दुष्टने कुंभिपाक नामना नरकमां नाखो. ॥ ६४ ॥ आ प्रमाणे ते दूतोने यमराज कहेता हता तेवामां अजामिलना जोवामां ते दूतो आव्या अने तेमणे ॥ ६५ ॥ हाथमां दोरडां लीधेला छे. अने दुष्टने बांधो तेवुं बोली रह्या छे आवा प्रकारना वचनो ज्यारे अजामिलना सांभळवामां आव्या केः तेने पथारीमां मळमुत्रनो त्याग कर्यो. ॥६६॥ अने भयनो मार्यो पोताना नाना पुत्र नारायणने बोलावा मंडयो ॥ ६७ ॥

तदामयादुष्टतमाद्विजेंद्रदूताविरुपास्त्रधराः कुवेशाः ॥ दुर्वाक्यवक्तारयितो दूतंतेसेमंशितादुष्टनिबंधनार्थं ॥ ६२ ॥ कृष्णांबराविकृत वेशयुक्ता आरक्तकेशाक्षिधराः करालाः ॥ शुष्कोदरादीर्घनखाः कठोराजग्मुरितोऽजामिलबंधनाय ॥ ६३ ॥ बध्नैनंचानयध्वंद्विजसुतमथवावाङ्मुखंशस्त्रघातैः ॥ ६४ ॥ एवंसंनोदितादूतागतादुष्टनिकेतनं ॥ तेनद्रष्टायदादूताः क्रूराः कृष्णांबरावृताः ॥ ६५ ॥ पाशहस्ताविरुपास्याग्रहबध्नमितिवादिनः ॥ तदा-मुत्रंमुमोचाशुविललापातिदुःखीता ॥ ६६ ॥ नारायण समागच्छत्राहिमांभयबंधनात् ॥ उच्चैःस्वरेणपुत्रस्यनाममोवाचसत्वरं ॥६७॥ इमेदूताःसमायाताम-दियानहंतुमुद्यताः ॥ नारायणस्यभक्तस्यकथंपीडाभवेदिति ॥६८॥ एवंप्रवदतोविप्रविष्णुदूताः समागताः ॥६९॥ कोयंनारायणेत्याहभक्तोस्माकंमहाप्रियः ॥ विष्णुदूताःसमायातामदीयानहंतुमुद्यता ॥७०॥ अन्योन्यंविवदंतस्तेदूताः परस्परं ॥ त्यक्तामुंमलिनंदुष्टंमदीयामाससमाययुः ॥७१॥ दूताउचुः ॥ यमराज-महाबुद्धेत्वयैवप्रेषितावयं ॥ भूतलेऽजामिलंबध्वानेतुंदुष्टंचपापिनं ॥७२॥

हे नारायण ! अहीं आवो आ दुष्ट मनुष्यो मने मार मारे छे. आ प्रमाणे पुत्रना नामथी भगवाननुं स्मरण कर्युं, तेथी भगवाने विचार कर्यो केः हे दूतो ? आ मारा भक्तोने पाडा कोण करे छे. ते तमे जुवो ॥ ६८ ॥ हे ब्राह्मण ? आवा प्रकारना भगवानना वचन सांभळी विष्णु दूतो आवता हता. ॥ ६९ ॥ आ भगवानने प्रिय एवा मनुष्योने कोण पीडा करतुं हशे ॥ ७० ॥ हवे यमना दूतो (यमना अने भगवानना) देवदूतो प्रत्ये कहेवा लाग्या केः हे विष्णुना दूतो अमे पहेला आव्या छीये अने अमने यमराजे मोकल्या छे. माटे हमे आदुष्टने बांधी लइ जइशुं. त्यारे भगवानना दूतो कहेवा लाग्या केः हे यमदूतो ! आने हमे लइ जइशुं. कारण केः आ भगवाननुं स्मरण करे छे. ॥ ७१ ॥ दूता उचुः ॥ आ प्रमाणे परस्पर ब्राह्मना यम दूतो यमराज पासे आवी कहेवा लाग्य केः हे यमराज ? तमे अमने दुष्ट एवा अजामिलने बांधवा मोकल्या हता. ॥ ७२ ॥

तेथी अमे गया हता. ते समये ते दुष्ट अमने जोइ बूमो मारवा लाग्यो के: हे नारायण ! तमे अहीं आवो एम करी तेना पुत्रने बोलावतो हतो. ॥ ७३ ॥ ते पुत्रने बोलावतो हतो, तेवामां भगवानना दूतो आव्या. ते जोइ अमने बहुज आश्चर्य लाग्युं. के: आ दूतो क्यांथी आव्या. ॥ ७४ ॥ अने ते भगवानना दूतोए ओवी अमारो एकदम तिरस्कार करवा लाग्या. अने अमे बांधेला अजामिलने छोडी नाख्यो. एवुं ते दुष्टना सांभळवामां आव्युं. ॥ ७५॥ ते अजामिले नारायण पुत्रने बोलाववाथी अने बंधनमांथी मुक्त थयो. कारण के: शास्त्रमां पण नारायणनुं स्मरण करवाथी मनुष्यमात्रना पापो नाश थाय छे. एवुं लख्येलुं छे. ॥ ७६ ॥ हे यमराज ? ते दूतोए फेरथी अमने कह्युं के: हे देव दूतो ! तमे आने मुक्त करवानुं कहोछो पण आतो. पापी छे. तेना जेवो दुष्ट हमे कोइ दिवस जोयो नथी. तेम सांभळ्यो पण नथी. माटे आ दुराचारि छे. धर्मनो त्याग करनार छे. ॥ ७८ ॥

तत्रगत्वावयंनाथयदैनंवध्मुद्यताः॥ तदानारायणेत्युक्तंतेनवेश्याभिरक्षिणा ॥७३॥ पुत्रनामनसंदेहोनदाश्चर्यमभूदिदं ॥ विष्णुदूताः समायातानामश्रवणमात्रतः ॥७४॥ अस्मानतिर्भर्त्स्यदूतास्तेवैष्णवाः वेगतत्पराः ॥ बद्धंविमोचयामासुरजामिलमितिश्रृणु ॥७५॥ नारायणेतियेनोक्तंपुत्रनामतयापिच ॥ समुक्तोनात्रसंदेहोइतिशास्त्रेपुनिश्चितं ॥७६॥ अस्माभिर्पुनरप्युक्तंतानदूतानवैष्णवानप्रति ॥ अन्याग्रहतयायूयमेनंमोक्तुमिहार्हथ ॥७७॥ पापिनामग्रयमेवाश्योनदृष्टोनश्रुतोन्यथा ॥ अयंदुष्टोदुराचारोधर्मत्यागीविदुषकः ॥७८॥ द्युतकारीमांसभक्षीमद्यपानीतथैवच ॥ परस्त्रीसेवनेशक्तो स्वभार्याद्वेषसंयुतः ॥७९॥ मातापित्रोरभक्तश्चतस्करः सर्ववस्तुनां ॥ भवद्भिःकरुणापात्रंकृतकिमवलोक्यच ॥८०॥ एवंबहुविधंवाक्यमस्मदुक्तंनमानितं ॥ अजामिलंमोचयित्वागतास्तेदिविसांप्रतं ॥८१॥ श्रीभगवानुवाच ॥ दूतानामथशमनेनवाक्यजालंसंश्रुत्यपुनरपिवाचमाहसत्यां ॥८२॥ भोदूताः श्रुणुतवचोममेदमेवंश्रीविष्णोर्जगतिजनाः सुपुजनीया ॥८३॥ नारायणेतिवचनंसततंवदंतिप्रीत्यांथवाभासतयापियेत्रादेवोविमुक्ताइतिवेदवाक्यमाहुर्भगवतप्रधानाः ॥८४॥ तस्मान्नारायणेत्युक्तंपुत्रनामतयामहाः ॥ संसारसागरान्मुक्तोनात्रकार्याविचारणा ॥८५॥

द्युत रमनार, दारु पीनार, पर स्त्रीमां आसक्त, पोतानी स्त्रीने काढी मूकनार ॥ ७९ ॥ माता, पिताने मारनार, चोरी करनार, वीगेरे दोषोथी भरपूर छे. तेवा दुष्ट माणसने तमे केवी रीते कृपापात्र कर्यो ते अमने कहो. ॥८०॥ ए प्रमाणे अमे तेमने बहुज वचनो कह्या, छतांय ते दूतोए मान्युं नहि, अने ते विष्णुना दूतोए अजामिलने छोडी नाखी स्वर्गमां गया. ॥८१॥ श्री भगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! ए प्रमाणे दूतोना वचन सांभळी यमराज फेरथी तेमने शांत पाडवा वास्ते वचनो कहेवा लाग्या. ॥८२ ॥ हे दूतो ! तमे सांभळो के: आ त्रणे जगतमां ज्यां अगळ मनुष्यो भगवाननुं स्मरण करे छे. ते मनुष्यो पूजनीय छे. ॥ ८३ ॥ जे मनुष्य सत्य पूर्वक अगर तोमासवडे करी अजाणता भगवाननुं स्मरण करे छे. तेवा मनुष्यो दुष्ट होय छतांय पण भगवान दरेकना बंधन मुक्त करे छे. तेवुं शास्त्रमां कह्युं छे. ॥ ८४ ॥ माटे करी ते दुष्टे तमने जोया एटले भय लाग्यो. तेथी पोताना नारायण पुत्रने बोलाव्यो ते वडे करी आ संसार रुपी सागरमांथी मुक्त थयो. तेमां कंइ संदेह नथी. ॥ ८५ ॥

माटे करी हे दूतो ! पृथ्वी उपर ज्यां आगळ हरि स्मरण करतां होय त्यां आगळ जवुं नहि. कारण के: तेवा मनुष्यो भगवानने सर्वथा प्रिय छे. ॥८६॥ हे दूतो ! हुंपण भगवानना भक्तोना पाद सेवन करुं छुं. ॥८७॥ जो दुष्ट मनुष्यकदाच भगवाननुं नाम देशे तो ? जेम अग्निमां हुत द्रव्य नाखवाथी भस्म थाय छे तेम ते दुष्टना पापो वळी भस्म थाय छे. ॥ ८८ ॥ ते भगवान, महादेव, ब्रह्मा, लोकपाल, अग्नि, शेषनाग, वायु. ॥ ८९ ॥ तथा विष्णु, कृष्ण, रमेश, माधव, विभो विश्वेश, वाराह, श्रीकांत वीगेरे देवता छे. ॥ ९० ॥ सूतउवाच ॥ हे ऋषियो ! आ प्रमाणे यमराजे पोते ब्राह्मणने कह्युं हतुं. माटे मनुष्य मात्रे भगवाननुं श्रवण करवुं. ॥ ९१ ॥ ज्यारे मलमास आवे त्यारे उपर कहेला भगवाननुं पूजन करवुं. तेम करवाथी भक्तिनो वधारो थाय छे. तेमां कंइ संदेह नथी. ॥ ९२ ॥

अतः परंहरेर्नामयोगृह्णातिनरोभुवि ॥ भवद्भिर्वद्भटैः नित्यंसर्वथापूज्यएवसः ॥८६॥ अहंविष्णोश्चभक्तानांपादसंवाहनादिकं ॥ करोमिनित्यदाभक्त्या-यदितैर्येगिमाप्नुयां ॥८७॥ हरिर्हरतिपापानिदुष्टचित्तैरपिस्मृतः ॥ अनिच्छयापिसंस्पृष्टोदहत्येवहिपावकः ॥८८॥ भवोविरंचिरपिनाकनाथपाथोधिनाथोप्पल-काधिनाथः ॥ शेषोग्निवायुअपिदेवतानांसदाहरिंभावनयाभजंति ॥८९॥ विष्णोकृष्णरमेशमाधवविभोविश्वेशवाराहभोश्रीकांतः प्रणवादिनाथजगतामीश-प्रभोशार्ङ्गभृत् ॥९०॥ सूतउवाच ॥ एवंयमेनभोविप्रप्रोक्तंदूतानप्रतीस्वयं ॥ तस्मात्पुज्योमहाविष्णुः सदासौपुरुषोत्तमः ॥९१॥ मासिपुरुषोत्तमेप्राप्तेपुरुषोत्त-ममर्चयेत् ॥ तस्यपुरुषोत्तमेभक्तिर्वर्धतेनात्रसंशयः ॥९४॥ सर्वेवेदेषुयत्सारंसर्वशास्त्रेषुयच्चवै ॥ तदेतत्कथितंविप्रविष्णोर्नामानुकीर्त्तनं ॥९५॥ मलमासेतुसंप्रा-प्तेयः श्रृणोतिहरेः कथां ॥ दत्वादानंयथाशक्त्यामुच्यतेपापपंजरात् ॥९६॥ हरिरेवपरंधामहरिरेवपरंपदं ॥ हरिरेवपरंसारंतस्मात्तंपूजयेत्सदा ॥९७॥ मलिम्लुचे-श्रुत्वाध्याकथांत्वादेवंजनार्दनं ॥ कांसपात्रमुदादत्वामोक्षगामिभवेज्जनः ॥९८॥ इदंयः श्रृणुयान्मर्त्यःमलमासकथानकं ॥ तस्यचित्तंमलंत्यक्ताशुभ्रंकृष्णेस्थिरं-भवेत् ॥९९॥ मौनव्रतेनयत्पुण्यंयथास्याद्वैमलिम्लुचे ॥ तथापुण्यंभवेतस्यस्नानदानजपादिभिः ॥१००॥ इतिश्रीमत्पुराणसंहितायांमलमासमहात्म्ये हरिनामम-हिमानिरुपणेऽजामिलोपाख्यानेपंचदशोऽध्यायः ॥१५॥

जे मनुष्य पापने नाश करनारी आ कथा सांभळे छे. तेने विशेष करी मलमासमां भक्तिनो वधारो थतो हवो. ॥ ९३ ॥ जे मनुष्य भाग्यशाळी होय छे. तेमनुंज मन कथा सांभळवामां थाय छे. ॥ ९४ ॥ माटे दरेक शास्त्रनो अने वेदनो जे कंइ सार छे. ते म्हें, हे ब्राह्मण ! तमने कही सांभळाव्यो छे. अने भगवाननुं कीर्तन पण कह्युं छे. ॥ ९५ ॥ हवे ज्यारे मलमास आवे त्यारे, ते मासमां हंमेशा कथानुं श्रवण करी यथा शक्ति दान आपे छे. तेवा मनुष्यो पोताना पापनो नाश करे छे. ॥ ९६ ॥ हरिपज परधाम छे, अने परंपद छे, सार रुपे पण हरि छे, माटे हे ब्राह्मण ! तमे हंमेशा भग-वाननी पूजा करजो. ॥ ९७ ॥ जे मनुष्य मल मासमां कथा सांभळे छे. अने कांसाना पात्रनुं दान करे छे. तेवा मनुष्यो मोक्षने पामता हवा. ॥ ९८ ॥ अने तेवा मनुष्योनुं चित दरेक प्रकारना पापो नाश करा भगवानमां स्थिर थाय छे. ॥ ९९ ॥ जेवुं पुण्य, दान, जप, वीगेरे करवाथी थाय छे. तेवुंज पुण्य मल मासमां मौन व्रत्त राखवाथी फळ मळे छे. माटे भगवाननुं स्मरण करवुं ॥१००॥ ए प्रमाणे श्रीमत्पुराण संहितानो मल मासना महात्मनो हरिना महिमा विषेनो पंदरमो अध्या पुरो. ॥ १५ ॥

ऋषयउचुः ॥ हे सूतपुराणि ! तमने धन्य छे. केः तमो अमने सारी सारी कथा कही संभळावो छो. ते वडे करी तमारामां अमारी प्रीति वधती जाय छे. ॥ १ ॥ माटे हे सूतपुराणि ! फेरथी पण आगळ सुख थाय तेवी कथा अमने कही संभळावो. ॥ २ ॥ केः जेना आधार वडे करी मनुष्या मुक्ति पामे एवी अमारी प्रेरणा छे. ॥ ३ ॥ आ संसाररुपी अग्निथी बळेला मनुष्यने केवल भगवाननुं स्मरण करवुं. ते श्रेष्ठ छे. माटे श्रेय वाळी कथा कहो. ॥४॥ हे सूतपुराणि ! तमे मौन व्रतनी कथा आगळ संक्षेपमां कही हती. माटे तेने हवे विस्तार वडे करी कही संभळावो. ॥५॥ हे सूत पुराणि ! ते मौन व्रत केटला प्रकारनुं छे. अने तेनो भंग केवी रीते थाय. अने मौन धारण करवाथी मनुष्यो केवा प्रकारना पुण्य प्राप्त करतां हशे. ॥ ६ ॥ ते व्रत मनुष्य मात्रना प्रेम वास्ते अने अमारे विशेष प्रेम वास्ते सुख प्राप्त थाय तेवी कथा कही संभळावो. ॥ ७ ॥

ऋषयउचुः ॥ सूतधन्यतमोसित्वंप्रत्यहंवल्गुभाषसे ॥ तेननः परमाप्रीतिर्जायतेत्वयिसादरं ॥१॥ पुनर्वदमहाबुध्येश्रृण्वतांनः सुखोदयं ॥ पदेपदेरसमयंवचनंभातितेऽनघा ॥२॥ यस्याराधनमात्रेणविष्णुः प्रीतिमवाप्नुयात् ॥३॥ संसारनलदग्धानांसारंविष्णुपदांबुजं ॥ तद्वदत्रभवेयेनतदेववदसांप्रतं ॥४॥ मौनव्रतंत्वयापूर्वेप्रोक्तंसंक्षेपमात्रतः ॥ विस्तरेणाद्यमुश्रोतुमस्मान् प्रेरयतिपतिः ॥५॥ मौनंकतिविधंप्रोक्तंमौनभंग कथं भवेत् ॥ मौनस्यधारणेपुण्यंकस्यजातंहितद्वद ॥६॥ रूव्यर्थंसर्वलोकानामस्माकंचविशेषतः ॥ कथयस्वमहाबुद्धेयेनसौख्यंलभामहे ॥७॥ सूतउवाच ॥ श्रृणुध्वमादराद्विप्राः प्रत्यहंमवदामिवः ॥ साधनंविष्णुभक्तश्चश्रियैप्रोक्तंचविष्णुना ॥८॥ श्रीरुवाच ॥ देवदेवदयासिंधोवदकिंचित्तपोद्भुतं ॥ मलमासेकृतेनैवसकलंसफलंभवेत् ॥९॥ श्रीभगवानुवाच॥ श्रृणुक्षीरोदतनयेसर्वदानंददायिनि ॥ सर्वोपरिदयाद्रष्टेसर्वानुग्रहकारिणी ॥१०॥ तपएवमनुष्याणांधर्ममाहुमनिषिणः ॥ यदाचरंतोमनुजाः सर्वघ्नंतिस्वघस्मरं ॥११॥ सर्वधर्मफलंलब्ध्वागछंतिपदमव्ययं ॥ तत्तेहंसंप्रवक्ष्यामिलोकानुग्रहहेतवे ॥१२॥ अन्नंहिप्राणिनांप्राणाः अन्नेलोकाः प्रतिष्ठिताः ॥ अन्नंवीर्यंबलंचान्नंसर्वदेवमयंजगत् ॥१३॥ यदत्तंयेनवैपुंसाब्राह्मणायकुटुंबिने ॥ गुणिनेवादरिद्रायक्षुधितायजनायवै ॥१४॥ येनात्मासुखसिंधौहिसत्कृतः सर्वभोगतः ॥ तदन्नंयेनसंत्यक्तंयावद्व्रतमपिप्रिये ॥१५॥

सूतउवाच ॥ हे ऋषियो ! तमने सत्य कथा कहुं छुं ते तमे सांभळो. अने ते कथा लक्ष्मीजीए भगवानने पूछी हती. ॥ ८ ॥ श्रीरुवाच ॥ हे भगवान् ! हे देवना देव ! तमारा तपना प्रभाव वडे करी कंइ आश्चर्य कारक कथा कहो. केः जे कर्म करवाथी आ मलमासमां तेनुं फळ विशेष करी प्राप्त थाय. ॥९॥ श्रीभगनुवाच ॥ दरेकना उपर दयाथी जोनारी अने दरेकना अर्थने अनुग्रह करनारी एवां हे लक्ष्मीजी ! तमे सांभळो. ॥१०॥ मनुष्य मात्रे तप करवुं. तेज विद्वान् पुरुषोए धर्म कहेलो छे. केः जे तप करवाथी मनुष्य मात्र दरेक पापने नाश करे छे. ॥ ११ ॥ मनुष्यमात्र ते तपना धर्मनुं फळ प्राप्त करी मोक्षने पामता हवा. तेवी कथा तमने लोकोपकार वास्ते कहुं छुं. ते तमे सांभळो. ॥ १२ ॥ आ अघोर एवा कळीयुगमां मनुष्य मात्रना प्राण अनाज खावाथीज रहे छे. अनाज लोकनी प्रतिष्ठारुप छे. ॥ १३ ॥ जे मनुष्ये, ब्राह्मणने, संतसाधुने, गुणवान् मनुष्यने, अथवा तो दरिद्र माणसने, रोगीने, जे कंइ दान आपे छे. ॥ १४ ॥ ते वडे करी तेवा मनुष्योनो आत्मा प्रसन्न थाय छे. दरेक प्रकारना भोग भोगवे छे. तेवा अनाजनो पण जेणे त्याग कर्यो छे. ॥ १५ ॥

तेवा मुमुक्षु मनुष्यो संसारमांथी शुं त्याग करी शकता नथी. अर्थात् दरेक वस्तुनो त्याग करे छे. ॥१६॥ जे मनुष्य जेवा कर्म करे छे. तेवा फळने पामे छे. तेमां कंई संशय नथी. दरेक कर्मनुं फळ प्राप्त करवुं होय तो मनुष्य मात्रे अपवास करवो. ॥ १७ ॥ ते अपवास एक मास करवो, अथवा पंदर दिवस, सात दिवस, त्रण दिवस, अथवा तो एकवार खइने करवो. ॥ १८ ॥ पण मनुष्य मात्रे मलमासमां यथाशक्ति एकतो अपवास करवो. ते अपवास स्त्री अगर पुरुष, कुमार, कुमारी, ॥१९॥ तेमज युवति, वृद्ध, विधवा वीगेरे स्त्री पुरुषो एक दिवसनो अपवास करवाथी कृतकृत्य थइ जाय छे. ॥२०॥

तेनसंसारिकंसर्वकिंनत्यक्तंमुमुक्षुणा ॥ अथवाफलकामेनयदितत्पमादरात् ॥१६॥ सर्वकर्मफलान्यस्यजातानीतिनसंशयः ॥ उपवासमृतंकुर्यात्सर्वकर्मफलाप्तये ॥१७॥ मासोपवासंकुर्याद्वीपक्षोपवसनंतथा ॥ सप्तरात्रंत्रिरात्रंवाव्रतमेकांतरंतुवा ॥१८॥ एकंवाप्युपवासंवाशक्तितिनः समाचरेत् ॥ नरोवायदिवानारिकुमारीवाकुमारकः ॥१९॥ युवतिवाथवावृद्धोवाधिवातुविशेषतः ॥ एकेनाप्युपवासे न कृतकृत्योभवेन्नरः ॥२०॥

हवे आ विषयमां एक शास्त्रनी वात छे अने कह्युं छे के: "एकाहारि सदा अपवासी" एक समयने विषे गोकुळनी गोपिकाओ माखण लइ वेचवा जती हती. त्यारे वच्चमां यमुना नदी आवी ते वखते तेमां थोडुं पाणी हतुं. एटले ते गोपिकाओ सुखेथी यमुना नदी उतरी गई. अने सांजे पाछा वळती वखते यमुनामां बे कांठे पाणी भराइ गयुं हवे शुं थाय, शी रीते जवाय, आम गोपिकाओ विचार करती हती. तेवामां पासे दुर्वासा मुनिनो आश्रम हतो. तेथी ते गोपीकाओ मुनि पासे जइ पुछती हवी. त्यारे ते मुनि भोजन करता हता. त्यारे ते बधी गोपिकाओ आश्रमनी बहार उभी रही. हवे ज्यारे मुनि भोजन करी रह्या त्यारे ते गोपिकाओ मुनिने नमस्कार करी पूछवा लागी के: हे दुर्वासामुनि! अमारे आ यमुनानी पेले पार जवुं छे, नदीमां पाणी वधारे छे. गायो दोवानो टाईम थयो छे. बाळको भूख्या थया हशे, माटे अमने रस्तो बतावो. त्यारे दुर्वासा मुनि कहेवा लाग्या के: हे गोपिकाओ! तमे सांभळो. तमे यमुना नदी उपर जइ यमुनानी प्रार्थना करी कहेजो के: हे यमुना माता! तमारा कांठा उपर रहेला दुर्वासा मुनि जो सदा अपवासी होय तो! तमे अमने जवानो मार्ग आपो. आवा वचन सांभळी ते गोपिकाओ आश्रमनी बहार नीकळी ने विचार करवा लागी के: हे गोपि: जुवो मुनिए अपवासनुं कह्युं पण ते तो आपणने देखता खाता हता. माटे जे खाय ते अपवासी केम कहेवाय! माटे तेमनी वात खोटी छे. त्यारे बीजी गोपिओ कहेवा लागी के: ते वात साची के: खोटी ते तो यमुना उपर आपणने खबर पडशे. आ प्रमाणे वातो करता यमुना नदी उपर आव्या. अने हाथ जोडी कहेवा लाग्या के: हे यमुना माता! तमारे कांठे रहेला दुर्वासामुनि जो सदा अपवासी तथा सदा ब्रह्मचारी होय तो अमने जवानो मार्ग आपो. आवा वाक्यो सांभळतानी साथे ते यमुना नदीनुं पाणी उतरी गयुं. तेथी ते बधी गोपीकाओए ते दुर्वासामुनिनी वात साची मानी अने एक बीजानो हाथ पकडी ताळीओ पाडवा लागी के: जुवो कृष्ण भगवानने "सोळ हजार एकसोने आठ" स्त्रीयो छे. छतां पण ते सदाए ब्रह्मचारी कहेवाय छे. माटे हे रुषियो! कृष्ण भगवान दरेक स्त्रीयो उपर सरखो प्रेम राखे छे. एटले ते सदा ब्रह्मचारी कहेवाया. अने दुर्वासामुनि एकवार खाय छे. एटले ते अपवासी कहेवाया, माटे शास्त्रमां कह्युं छे के: "एकाहारि सदा अपवासी."

हे ऋषियो ! तमने हवे मौन व्रतनी कथा कहुं छुं, ते तमे सांभळो केः जे कथा सांभळवाथी मनुष्य मात्रने विश्वास उत्पन्न थशे ॥२१॥ एक नर्मदा नदीना कांठा उपर माहिष्मति नामनी नगरी हती. तेनी अंदर एक ब्राह्मणनी स्त्री रहेती हती. ॥ २२ ॥ ते ब्राह्मणीनुं नाम तापसी हतुं. अने तेने एक कर्मणा नामनी सखी हती. ते घणीज सुशील हती धर्मिष्ट हती, पाप कर्मथी भय राखती हती.॥२३॥ हवे ज्यारे मलमास आव्यो त्यारे ते तापसी अपवास करी सारा प्रकारनुं मौन व्रत राखी तप करती हती हवे एक दिवसने विषे ते तापसी पोतानी सखी कर्मणाने मळवा गइ. ॥ २४ ॥ त्यारे ते कर्मणा रोगथी पीडाती हती अने मरवा तैयार थइ त्यारे कहेवा लागी केः ॥ २५ ॥ दास्युवाच ॥ हे तापसी ! तुं मारी दीन वाणि सांभळ हालमां हुं मरवा तैयार थइ छुं हवे मारी शा दशा थशे, मारे म्हने परलोकमां कंइ सुख थाय, तेटला वास्ते तने प्रार्थना करु छुं माटे तुं म्हने कंइक आप ॥२६॥ हे सखी ! म्हने आ दरिद्रताथी तो मरवुं वधारे सारं लागे छे कारण केः दरिद्रताथी पाप थाय छे अने पापथी पुण्यनो नाश थाय छे. ॥ २७ ॥ ते दरिद्रताथी स्त्री, माता, पिता, भाइ, कुटुंबना मनुष्यो पण गमता नथी. ॥२८॥ तेटला माटे दरिद्रवाळी हुं दासी शुं करी शकुं. आ "काल" म्हने लेवा आव्यो छे.॥ २९ ॥

अत्रतेवर्णयिष्यामिकथांपौराणिकांशुभां ॥ यांश्रुत्वासर्वलोकानांविश्वासः परमोभवेत् ॥२१॥ अस्तिश्रीनर्मदतीरेपुरीमाहिष्मतिकिल ॥ तत्रकाचिन्महाभागाब्राह्मणीचाभवत्पुरा ॥२२॥ नाम्नासातापसीख्याताकर्मणापिचतादृशी ॥ सुशीलाधर्मनिष्ठाचपापभीतादयान्विता ॥२३॥ तपश्चचारविपुलंमलमासोपवासिनि ॥ तस्याकदाचित्समयेसखीकाचित्प्रियसा ॥२४॥ कर्मकारिसमाख्याताकुष्टचुक्ताचखंजिका ॥ अभवत्सामुमुर्षुर्वैजातातत्समयेतदा ॥ २५ ॥ दास्युवाच ॥ श्रृणुतापसिमेवाक्यंमत्तुकामास्म्यहंकिल ॥ तत्तुभ्यंप्रार्थयेन्नूनंयेनसुखंलभेतकचित् ॥२६॥ दारिद्र्यान्मरणंश्रेष्ठंसर्वथामतिभातिमे ॥ दारिद्र्याज्जायतेपापंदारिद्र्यंपुण्यनाशनं ॥२७॥ दरिद्रीणांनमनुतेभार्यापिमाणवल्लभं ॥ भ्रातामातापितावापिसर्वसंबंधिनोपिवा ॥२८॥ तस्मादारिद्र्यसंयुक्तांकिंकरीकिंकरोम्यहं ॥ कालः समागतोऽज्ञातोमांनेतुंयममंदिरे ॥२९॥ तवचेत्करुणामय्यंजायतेरुचिराननें ॥ सत्यभावमनुस्मृत्यतपः किंचित्समर्पयच ॥३०॥ येनाहंपुण्ययोगेनसंसृतेः परमाप्नुयां ॥ यामपिपीडाभवेन्नैवममत्क्रुरुचेद्दया ॥३१॥ दयापरासिभोदेवीसख्यंनेसार्थकीकुरु ॥ इत्युक्तासातयाश्रुत्यातापसीकरुणापणा ॥३२॥ तदावैकोपवासस्यमलमासकृतस्यवै ॥ फलंसलिलहस्तेनदत्तामात्रेहितन्करे ॥३३॥ विमानंदिव्यमायांतंदिव्यभोगसमन्वितं ॥ तत्रारुह्यमुखेनैवजगामत्रिदशालयं ॥ ३४ ॥ बहुकालंमहाभोगानविव्यानभुक्ताभुवस्तले ॥ काशीनाथसुतात्वंचलब्धातत्रापिसातदा ॥३५॥

माटे हे सखी ! तने जो मारा उपर दया आवती होय, हुं तारी सखी छुं, तेम मानती होय तो ! तारा करेला तपमांथी कंइक फळ मने आप तो म्हने कंइ आश्रय मळे. ॥ ३० ॥ केः जे तपना पुण्यथी संसाररूपी समुद्र तरी शकाय छे. तेना पुण्यप्रभावथी यमराजानी पीडा थती नथी माटे मारा उपर दया करी थोडा तपनुं पुण्य आप. ॥ ३१ ॥ हे देवि ! तुं दयावाळी छे. तेथी मारा उपर उपकार करी सखीपणुं सार्थक कर. ॥ ३२ ॥ त्यारे ते तापसी कहेवालागी केः हे सखी ! हुं तने मारा करेला तपथी उत्पन्न थयेलुं जे फळ छे, ते हुं तने आपुं छुं एम कही ते तापसीए पोताना हाथमां पाणी लइ तपनुं पुण्य पोतानी सखीने आपती हवी. ॥ ३३ ॥ ते पुण्यना प्रभाववडे करी ते कर्मणा सुंदर एवा विमानमां बेसी दिव्य भोगविलासवाळा स्वर्गमां जती हवी. ॥ ३४ ॥ अने त्यांना सुख भोगवी अंते काशीविश्वनाथनी पुत्री थइ रहेती हवी. ॥ ३५ ॥

हवे ते दासीए काशीविश्वनाथने घेर घणांज व्रत, तप, करी पोताना प्राणनो त्याग करी विष्णु लोकमां गइ. अने फेरथी लोकोना उपर अनुग्रह करनार चंद्रेश्वरी मातानो जन्म आव्यो. ॥ ३६ ॥ हालमां पण तेनी विद्वान मनुष्यो पूजा करे छे. तेने एक दिवसना तपना पुण्य प्रभाववडे करी आवो सुंदर देह प्राप्त थयो हतो. ॥ ३७ ॥ ते शुद्र एवी दासी ज्यांसुधी चंद्र, सूर्य रहे त्यांसुधी काशीमां रहेशे. माटे हे लक्ष्मीजी ! मारा मलमासनो गुण आवा उत्तम प्रकारनो छे. ॥३८॥ ते दासी कर्मणा एक दिवसना पुण्य प्रभावथी महादेवनी पार्वती समान चंद्रेश्वरी माता थइ शोभी रही छे. माटे मनुष्य मात्रे अपवास करवो ॥३९॥ भयंकर एवा आ संसारमां गुणवाळा मलमासमां यथा शक्ति अपवास करवो. ॥४०॥ जे मनुष्य मलमासनो अपवास करी पुण्य प्राप्त करे छे. तेवा मनुष्यो पोताना परिवार सहित स्वर्गमां जाता हवा. ॥ ४१ ॥

मुक्तादेहविसृष्टौतोपुनः श्रीपतिलोकगो ॥ लोकानुग्रहणार्थायकाश्यांचंद्रेश्वरोपुनः ॥३६॥ वर्त्ततेद्यापिविबुधैर्वराल्लोकैः सुपुजिता ॥ मलमासादिनैकस्यफलंमाप्तंसवीकरात् ॥३७॥ काश्यांस्थास्यतिसाशुद्रीयावदाचंद्रतारकं ॥ एवंगुणोयंमेमासोदास्यप्यस्मिनव्रतिमुरः ॥३८॥ भवद्यथासिदास्येवजाताशिवधूसमा ॥ तस्मात्तत्रोपवासोवैकर्तव्यः शुभमिच्छता ॥३९॥ परत्रेहचसंसारेभीरुणा गुण चारुणा ॥ उपवासः कृतोयेनमलमासेविशेषतः ॥४०॥ बद्धः परिकरस्तेनस्वर्गायगमनंप्र ति ॥ तस्मात्भद्रेत्रकर्त्तव्यंमलमासेशुभोदयं ॥४१॥ सूतउवाच ॥ इतिहरिवचनंनिशम्यकांतास्मितयुतवक्रतयाभवत्प्रसन्ना ॥ पुनरपिवचनंस्मारमेशंप्रतिशुभपुष्टिकरंजगाद ॥४२॥ यस्मिनमासिमलिम्लुचेप्रतिदिनंस्नात्वासुतीर्थोदकः ॥ शुद्धादेवयजिविधायनितरांपित्र्यंतथातर्पणं ॥४३॥ इतिश्रीमत्पुराणसंहितायांमलमासमहात्म्येविष्णुसंवादेउपवासफलकथनंनामषोडशोऽध्यायः ॥१६॥ श्रीरुवाच ॥ देवनादेवजगन्नाथपुरुषोत्तमहन्पते ॥दीनबंधोदयासिंधोयस्यमांपादसेवनं ॥१॥ त्वमेवमेपरंदैवंपरंयज्ञस्त्वमेवहि ॥ तवचेत्करुणानाथपातिव्रत्यंतदामयि ॥२॥ अहंदासित्वदीयास्मिपादसंवाहनेविधौ ॥ यत्रत्वंवर्त्तसेकांतेतत्रैवाहंवसामित्र ॥३॥ त्वमेव सर्वभूतानांकारणंजगदीश्वर ॥ त्वयाव्याप्तं जगत्सर्वंत्रैलोक्यंसचराचरं ॥४॥ सत्वंरजस्तमइतित्रयोमायागुणाः स्मृताः॥ सृजस्यत्रसिहंस्यशतैरेवत्वांनसंशयः ॥५॥ अजन्मापिजन्मधरोनिरिहः सर्वमीहसे ॥ निर्गुणः सगुणोपित्वंगुणान्वितः ॥६॥ एकंत्वांप्रष्टुमिच्छामिभगवनभक्तवत्सलः ॥ येनचीर्णेनजायंतेनृणांसर्वे मनोरथाः॥७॥

सूतउवाच ॥ हे ऋषियो ! आ प्रमाणे भगवानना वचन सांभळी हास्य करता लक्ष्मीजी प्रसन्न थया अने फेरथी भगवानने पूछवा लाग्या. ॥ ४२ ॥ आ मलमासमां हंमेशा स्नान करी देवनी पूजा करी पितृण तर्पण करे छे. तेवा मनुष्यो विष्णुना पदने पामता हवा ॥ ४३ ॥ ए प्रमाणे श्रीमत्पुराण संहितानो मलमास महात्मनो उपवास विषेनो शोळमो अध्याय पुरो. ॥ १६ ॥ श्रीरुवाच ॥ हे भगवन् ! हे जगन्नाथ ! तमारा पाद सेवन करती एवी मारा तरफ जुवो. ॥ १ ॥ तमे एकज परम देवता छो, यज्ञरुप पण तमे छो. हे भगवन् ! तमारी कृपावडे करी मारी पतिव्रतापणुं टकी रहे छे. ॥ २ ॥ हे भगवन् ! हुं तमारी दासी थइ तमे ज्यां जाव छो त्यां हुं आवुं छुं. ॥ ३ ॥ हे जगदीश्वर ! तमे प्राणिमात्रना आधार छो अने आ आखुं जगत तमने आधीन छे. ॥४॥ सत्वगुण, रजोगुण अने तमोगुण आ त्रणे मायाना गुण छे. ए त्रणे गुणथी जगतमां प्राणी मात्रने उत्पन्न करो छो अने पाछा संहार करो छो. ॥५॥ माटेतमे पोते अजन्मा छो छतां पण मनुष्यरुप धारण करी प्राणीमात्रनी लीलाने जुवो छो. निर्गुणनी साथे सगुण थई गुणोने जुवो छो. ॥६॥ तेटला माटे हे भगवन् ! तमने हुं एक प्रश्न पुछुंछुं के, ते प्रश्न पुछवा वडे करी मनुष्यमात्रना मनोरथ सिद्ध थाय. ॥७॥

हे भगवान् ! आ मल मासना दरेक प्रकारना व्रतने कहो अने मलमासमां जे मनुष्यने उपवास करवानी शक्ति न होय तेवा मनुष्योए शुं करवुं ते कहो. ॥८॥ श्रीभगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! तमने पापने नाश करनार व्रतनी कथा कहुं छुं ते तमे सांभळो जे मनुष्य शक्ति न होय. ॥९॥ तेवा शक्ति वगरना मनुष्ये एक वखत खइ उपवास करवो. अने मौन राखी व्रत करवाथी मनुष्यो अनंत फळने पामता हवा. ॥ १० ॥ जे पुण्य उपवास करवाथी थाय छे. तेटलुं पुण्य मौन राखी भोजन करवाथी थाय छे. अने तेनाथी दरेक पापोनो नाश थाय छे. ॥ ११ ॥ हवे हे लक्ष्मीजी ! जुवो मौन राखवाथी सौभाग्य मळे छे. रुप. कीर्तिनो वधारो थाय छे. माटे मलमासमां मनुष्य मात्रे मौन व्रत धारण करवुं. ॥ १२ ॥ ते मौन राखवाथी कलेशनो नाश थाय छे. अने आयुष्य तथा सुखनो वधारो थाय छे. ॥ १३ ॥

भगवन्ब्रूहिमेसर्वं मलमासस्यसद्व्रतं ॥ उपवासस्यसामर्थ्यं येषांनास्तिमलिम्लुचे ॥८॥ श्रीभगवानुवाच ॥ शृणुदेवीप्रवक्ष्यामिव्रतपातकनाशनं ॥ येषामुपोषणेशक्तिर्नास्तिकिंचिन्नभक्षणे ॥९॥ तैरेकभक्तंकर्तव्यंहविष्यान्नेनशक्तितः ॥ तथामौनेनकर्तव्यमनंतफलमिप्सुभिः ॥१०॥ उपवासेनयत्पुण्यंतत्पुण्यंमौन-भोजने ॥ मौनेनसर्वपापेभ्योनरोमुच्येदसंशयः ॥११॥ मौनाद्भवतिसौभाग्यंमौनाद्रूपंप्रजायते ॥ मौनात्प्रवर्ततेकीर्तिस्तस्मान्मौनंसमाचरेत् ॥ १२ ॥ मौना-त्कलहहानिः स्यान्मौनादायुः प्रवर्धते ॥ मौनाच्चैवाप्यतेसौख्यं तस्मान्मौनंसमाचरेत् ॥१३॥ एतेपुण्यजनेमौनंपुरुषस्याल्पमेधसः ॥ आयुस्तेजः श्रीयाहीन-स्तस्मान्मौनंसमाचरेत् ॥१४॥ स्नास्यतोवरुणः शक्तिंजुह्वतोग्निः श्रीयंहरेत् ॥ भुंजतोमृत्युरायुष्यंतस्मान्मौनंत्रिषुस्मृतं ॥ १५ ॥ श्रीरुवाच ॥ मौनंकतिविधं प्रोक्तंकियंतंकालमेवच ॥ एतत्समस्तंदेवेशब्रूहिमेवदतांवर ॥१६॥ श्रीभगवानुवाच ॥ मौनंतुद्विविधंप्रोक्तंपापघ्नंममतुष्टिदं ॥ प्रथमंभोजनेनान्नंप्राणकृत्यंतमेवच ॥१७॥ प्रथमंपूर्णफलदंकिंचित्पुण्यंद्वितीयकं ॥ मौनाशीमलमासेयः सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ १८ ॥ यः करोतिनरोमासंमौनमक्षयमश्नुते ॥ प्रायश्चित्तमिदंप्रोक्तं महापातकनाशनं ॥१९॥ यंयंकामयतेकामंतंतंप्राप्नोतिमौनतः ॥ नारदेनपुरामौनात् प्राप्तंज्ञानमनंतकं ॥ २० ॥ सत्संगात्सत्कृपालोकान्मौनव्रतप्रभावतः ॥ संत्यज्यदासीपुत्रत्वंब्राह्मणत्वमुपागतः ॥२१॥

अने जे मनुष्य थोडी बुद्धिवाळा छे. मौन व्रतनो त्याग करे छे. तेमने आयुष्य. रुप. लक्ष्मीनो नाश थाय छे. माटे मनुष्य मात्रे मौन व्रत धारण करवुं. ॥ १४ ॥ हवे मौन व्रत त्रण प्रकारथी पाळवुं. एक तो स्नान पूजा करती वखते ते मौन राखवाथी वरुण देव प्रसन्न थाय छे ॥ १५ ॥ श्रीरुवाच ॥ हे भगवान् ! मौन केटला प्रकारनुं छे. अने ते क्यां सुधी धारण करवुं. ते मने कही संभळावो. ॥१६॥ श्रीभगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! मौन व्रत बे प्रकारनुं छे. एक तो पापनो नाश करनार तथा बीजुं संतोषने आपनार छे. तेमां पहेलो प्रकार खाती वखते मौन राखवुं. ॥ १७ ॥ तेमां पहेला प्रकारनुं मौन संपूर्ण फळने आपता छे. बीजा प्रकारना मौनथी कंइक फळ मळे छे. अने जे मनुष्य मौन व्रतथी भोजन करे छे. तेवा मनुष्यो अक्षय पुण्यने पामता हवा. ॥ १८ ॥ जे मनुष्य आखो मलमास मौन व्रत राखे छे. तेमने बहुज पुण्य मळे छे. ते मौन व्रत मोटा पापना प्रायश्चित रुप छे. ॥१९॥ ते मौन व्रत करवाथी मनुष्यो जे जे प्रकारथी इच्छा राखे छे. ते ते प्रकारनी इच्छा पुरी करी शके छे. हे देवि ! ते मौन व्रतना प्रभावथी नारदजीए अनन्त ज्ञान प्राप्त कर्युं हतुं. माटे मनुष्य मात्रे मौन व्रत पाळवुं जोइए. ॥२०॥ जुवो हे लक्ष्मीजी ! एक दिवस नारदजी मृत दशा थया पछी मृत्यु लोकमां जन्म लइ मौन व्रत राखी तप कर्युं हतुं तेथी तेना पुण्य प्रभावथी दासी पुत्रनो जन्म त्याग करी ब्राह्मण बन्या हता. ॥ २१ ॥

त्यार पछी ते नारदजीए मारा मासमां त्रण दिवस स्नान कर्युं हतुं तेथी तेना पुण्य प्रभावथी तेमनो कुरुक्षेत्रमां ब्राह्मणने घेर जन्म थयो हतो. ॥२२॥ ते कुरुक्षेत्रमां नारदजीए मौनव्रत्त राखी भोजन करी मने प्रसन्न कर्यो तेम करवाथी तेमने जे जे पापोना प्रायश्चित्तो हता तेनो नाश थयो. ॥२३॥ ते नारदजीए मलमासमां तिथि, नक्षत्र, योग, अने सारा पवित्र दिवसे स्नान, दान कर्युं तेथी तेमणे धारेली वस्तु पुरी करी हती. ॥२४॥ हे लक्ष्मीजी ! बारे मास करता आ मलमास श्रेष्ठ छे. तेवा पवित्र मासमां मनुष्यो जो व्रत, दान करे छे, तेवा मनुष्यो तीर्थ यात्रान करे तोपण चाले कारण केः तेनु पुण्य सरखुंज होय छे. ॥ २५ ॥ एक एवा मारा मल मासमां मौन व्रुत करवुं, अने बार वरस मौन राखवुं ते सरखां पुण्यने आपनां छे ॥ २६ ॥ हे देवि ? आ मल मासमां मौनव्रुत करता पृथ्वीनुं दान श्रेष्ठ छे. तेवुं महादेव तथा ब्रह्माए कहेलु छे ॥ २७ ॥

मलापकर्षणेमासिस्नानंतेनदिनत्रयं ॥ कुरुक्षेत्रेततोजातो ब्राह्मणोमानसः सुतः ॥२२॥ ममतुष्टिकरंमौनंपालितंनारदेनतत् ॥ पापघ्नंचकृतंतेनमौनंच भोजनोचितं ॥२३॥ सर्वदानफलंमौनेतिथिनक्षत्रयोगतः ॥ इष्टापूर्तफलंतस्यमलमासेतुमौनतः ॥२४॥ मासानांममासोऽयंश्रेष्ठः सर्वाधिकः स्मृतः ॥ किंतस्य तीर्थयात्राभिः क्लेशात्पुण्यप्रदायिभिः ॥२५॥ एकतोममासोऽयमेकतोद्वादशाब्दिकं ॥ समानमत्रमभवेत् किंपुनर्मौनभोजनं ॥२६॥ एकतः पृथ्विदानंएकतो मौनभोजनं ॥ न समंचाचकथितंशिवेनब्रह्मणा मया ॥२७॥ एकतः सर्वदानानि मलमासेस्तथैकतः ॥ तुलयातोलितंदेविनसमानिमलिम्लुचे ॥२८॥ धन्यो वैमानलोलोकेयस्नातिमलमासके ॥ ततोधन्यतमः सोपिदीपदः पुरुषोत्तमे ॥२९॥ मौनव्रतीततोधन्यः मोक्तः शास्त्रेणचक्षुषा ॥ आजन्मनः कृतात् पापात् मुच्यतेनात्रसंशयः ॥३०॥ व्याजेनापिकृतंदेविव्रतंनातिवदुर्लभं ॥ तस्यदर्शनमात्रेणपुनातिसकलंजगत् ॥३१॥ मलिम्लुचेकृतंयैस्तुमद्भक्तयामौनभोजनं ॥ स्वर्ग मोक्षफलावाप्तिस्तस्यसिद्धिर्नसंशयः ॥३२॥ उपवासेनयत्पुण्यंजायतेवत्सरंशतं ॥ तत्पुण्यंजायतेदेविमौनेनैकेनसर्वथा ॥३४॥ श्रीभगवानुवाच ॥ इहार्थेकथयिष्यामिइतिहासपुरातनं ॥ यत्श्रुत्वासर्दपापेभ्यो मुच्यतेनात्रसंशयः ॥ ३४ ॥ पुरावंतितिविषये ब्राह्मणः संशितव्रतः ॥ देवशर्मेतिविख्यातोस्तेजसा सूर्यसंनिभः ॥ ३५ ॥

हे लक्ष्मीजी ? एक एवा मलमासमां मनुष्य मात्र पोताना भार जेटलुं सुवर्ण दानमां आपे अने मौन राखी भोजन करे तेनुं पुण्य सरखुंज छे ॥२८॥ आ मलमासमां जे मनुष्य स्नान करे छे तेमने धन्य छे. अने अखंड दीवो बाळी व्रुत करे छे. तेमने पण धन्य छे. ॥ २९ ॥ पण शास्त्रनी द्रष्टिए मौन व्रुत करनार मनुष्यने धन्य छे ते व्रुत करवाथी मनुष्य मात्रना जन्मथी मरण पर्यंत थयेला जे जे पापो होय छे. ते बधानो नाश थाय छे. ॥ ३० ॥ हवे हे लक्ष्मीजी ? जे मनुष्य मलमासमां व्रुत, पुण्य करे छे, मौन भोजन करे छे, तेवा मनुष्योना दर्शन करवाथी सर्व जनता मात्र पवित्र थाय छे. ॥३१॥ मनुष्य मात्रे मारी भक्ति करी मलमासमां मौन राखी भोजन कर्युं छे. तेवा मनुष्यो मोक्षने पामता हवा. तेमां कंइ संदेह नथी. ॥ ३२ ॥ हे लक्ष्मीजी ? मनुष्य मात्रने अपवास करवाथी सो घणुं पुण्य प्राप्त थाय छे. तेवुंज पुण्य मल मासमां मौन राखी भोजन करवाथी प्राप्त थाय छे ॥ ३३ ॥ श्री भगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ? आ विषयमां तमने एक पुराणनी कथा कहुं छुं. ते तमे सांभळो केः जे सांभळवाथी मनुष्य मात्रना पापो नाश थशे ॥ ३४ ॥ पूर्वे एक अवंति नामना नगरमां एक देवशर्मा नामनो ब्राह्मण हतो ते सूर्यना समान तेजस्वी हतो ॥ ३५ ॥.

मोह तथा अभिमान विनानो हतो. जितेंद्रिय हतो. ते स्वाध्यायमां नियम राखतो हतो तेने तपना प्रभावथी सघळां पापो नाश कर्यां हता ॥ ३६ ॥ आ प्रमाणेनुं वर्तन करता करता मलमास आवतो हवो ॥ ३७ ॥ हवे ते देवशर्माए मलमास आव्यो जाणी विचार करवा लाग्यो केः हवे हुं शुं करुं, मारो देह घणोज दुर्बल छे. मारामां कोइ जातनुं सामर्थ्य नथी. ॥ ३८ ॥ हुं आ मलमासमां उपवास करी सारा फळने प्राप्त करुं. आम विचारमां ने विचारमां तेने रात्रे उंघ आवी नहि. ॥ ३९ ॥ हवे हे लक्ष्मीजी ? त्यारे रात पडी अने ते देवशर्मा दुर्बल छे. एवुं जाणी म्हे तेने स्वप्नामां दर्शन आप्या. अने कह्यं केः हे देवशर्मा तुं मौन व्रत राखी भोजन करजे आम कहेता तो देवशर्मानी आंखो उघडी गइ अने आनंदना अश्रु आववा लाग्या. ॥ ४० ॥ त्यार पछी मलमास आव्यो ते देवशर्माए मौन राखी भोजन कर्युं. अने अमासने दिवसे तेनुं उद्यापन कर्युं. ॥ ४१ ॥

स्वाध्यायः निरतः शांतस्तपसादग्धकिल्बिषः ॥ निरीहोनिरहंकारोनिर्ममोविजितेंद्रियः ॥ ३६ ॥ तस्येत्थंवर्त्तमानस्यस्वधर्मनिरतस्यच ॥ मलमासः समायातः कदाचित् कालपर्ययात् ॥३७॥ मनसाचिंतयामाससद्विजः किंकरोम्यहं ॥ शरीरेनास्तिसामर्थ्यममदेहेकदाचन ॥३८॥ कृत्वाग्रदुपवासस्यसम्यक् फलमवाप्नुयां ॥ इतिचिंतयतस्तस्यनिरयापदतस्यच ॥३९॥ स्वप्नमध्येमयागत्यकथितंमौनभोजनं ॥ त्यक्तानिद्रासमुत्थायचानंदाश्रुकुलेक्षणः ॥४०॥ समौनमशनंचक्रेयावन्मासः समाप्यते ॥ मासांतेदर्शदिवसेतेनचोद्यापनंकृतं ॥४१॥ तस्यानुग्रहकार्यार्थमागतः पुरुषोत्तमः ॥ वरेणछंदयामाससचव्रेरमुत्तमं ॥४२॥ भुविभक्तिपरांत्रेमद्भक्तस्य जनस्यच ॥ तज्जन्मनिपरंसौख्यं चक्रवर्तीसुदुर्लभं ॥४३॥ नानाविभवभोगांश्चमहादानविधायिनां ॥ द्विजानांनित्यमेवानांमनोवाकायकर्मभिः ॥४४॥ दिनेष्वनुग्रहांचैवपरदुःखनिहंत्रता ॥ आरोग्यतांशरीरस्यस्वजनस्यापियोग्यतां ॥४५॥ धनधान्याक्षयंचैवतत्वंचैवतपस्विनां ॥ स्वदेहेतु वैकुंठगमनंसुरदुर्लभं ॥४६॥ एवं नानाविधस्तेनवरामत्पार्श्वतोऽर्थिताः ॥ दत्तामयासुमनसात्रतेनभुक्तंसुखंबहु ॥४७॥ इष्टंवहुविधैर्यज्ञैः पूर्त्तंवहुविधं कृतं॥ नाना विधानिदानानि दत्तानिसुहृदेतथा ॥ यदृच्छयातुकालेन विमानंप्रेषितंमया ॥ ४८ ॥ उपविश्यासनेतस्मिन् वैकुंठप्रतिनिर्ययौ ॥ आगच्छतपूजांदिविचक्रुर्दिवौ कराः ॥४९॥

तेथी हे लक्ष्मीजी ! ते देवशर्मानुं अनुग्रह करवा माटे पुरुषोत्तम मास आव्यो. अने तेना उत्तम व्रतथी में वरदान आप्युं ॥४२॥ अने मारा भक्तो पृथ्वी उपर मारा प्रकारनी भक्ति करे छे. ते तेना जन्ममां चक्रवर्ती राजा करतां पण वधारे सुख भोगवे छे ॥ ४३ ॥ माटे मनुष्य मात्रे दरेक प्रकारना भोगविलास भोगववा होय तो. दरेक प्रकारना दान करवा. अने ब्राह्मणनी सेवा करवी. ॥ ४४ ॥ गरीब मनुष्यो उपर दया करवी. परदुःखभंजन थवुं, स्वजन मनुष्यने योग्य रहेवुं. ॥ ४५ ॥ मनुष्य मात्रनी पासे धन धान्यनो क्षय थाय त्यारे उत्तम प्रकारनुं तप करवुं, केः जे तप करवाथी मनुष्यो वैकुंठने पामता हवा ॥४६॥ ए प्रकारे ते देवशर्माए मारी पासे वरदान प्राप्त करी अनेक प्रकारना सुख भोगव्या हता. माटे मनुष्य मात्रे मारी भक्ति करवी ॥४७॥ त्यार पछी हे लक्ष्मीजी ! मारी मरजी प्रमाणे ते देवशर्माने वास्ते विमान मोकल्युं अने नाना प्रकारना भोगविलासथी युक्त थइ ॥ ४८ ॥ विमानमां बेसी वैकुंठमां आववा नीकळ्यो त्यांथी मारा धाम आव्यो त्यारे हे देवि ! स्वर्गमादेवो पण ते देवशर्मानी पूजा करता हवा अने देवो कहेवा लाग्या केः ॥४९॥

हे देवशर्मा ! तमने धन्य छे. तमे कृतकृत्य छो केः तमे उत्तम प्रकारनुं मौनव्रत कर्युं छे. तेथी तमने उत्तम फळ मळ्युं छे ॥ ५० ॥ स्वर्गमां इंद्र देवताए पण देवशर्माने बोलावी पूजा करी कंइक ईच्छित फळ आप्युं हतुं ते पण मौनव्रतना फळने आप्युं हतुं. ॥५१॥ हवे हे लक्ष्मीजी ! ते देवशर्मा ने स्वर्गमांथी पाछा जवाने त्रण दिवस बाकी छे. ते पछी पण तेनी स्थिति अहींज थशे ॥ ५२ ॥ हवे ते देवशर्मा कंइ पुण्यना प्रभावथी पृथ्वीमांथी स्वर्गलोकमां आव्यो छे. तेमां तेने एक हजार वर्षनुं पुण्य पुरु थवा आव्युं छे ॥५३॥ हे देवशर्मा ! तमारा व्रतथी हुं तमारा उपर प्रसन्न थयो छुं. अने तमे अहीं आव्या छो. ॥५४॥ श्री भगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! ए प्रमाणे बोलता एक दिवसनुं पुण्य देवताओना देखताज हाथमां आप्युं ॥५५॥ ए प्रमाणे दान आपवाथी विष्णुना धाममां गयो. अने व्रतना प्रभाववडे करी विष्णुलोकने पामतो हवो ॥ ५६ ॥

धन्यस्त्वंकृतकृत्यश्चयेनेदंव्रतमुत्तमं ॥ मौनाभिधंकृतंविप्रतस्येदंफलमीदृशं ॥५०॥ इंद्रस्त्वमाहसंपूज्यदेहिमेकिंचिदिप्सितं ॥ मौनव्रतदिनैकस्यफलं विप्रकरेर्पय ॥५१॥ स्वर्गागतोयंविप्रस्तुपतनायसमुद्यतः ॥ दिनत्रयावशिष्टाहिविप्रस्यस्थितिरत्रहि ॥५२॥ केनचित्पुण्ययोगेनभूलोकात्स्वर्गमागतः ॥ स्थितोत्रवर्षसहस्रंतु पुण्यं क्षीणंद्विजस्यतत् ॥५३॥ परोपकारं कुरुशास्त्रदृष्टंधन्योसिभोविप्रव्रतप्रभावात ॥ मलिम्लुचेविधायचारु व्रतंत्वमत्रसमागतोस्मि ॥५४॥ श्रीभगवानुवाच ॥ एवंब्रुवतिदेवेंद्रसुराणांपश्यतांतदा ॥ दत्तंदिनैकजंपुण्यंविप्रेणैवद्विजन्मने ॥५५॥ दत्वादानंद्विजेंद्रायगतोसौविष्णुसद्मनि ॥ विष्णुसायुज्यमापन्नोव्रतपुण्यप्रभावतः ॥५६॥ एवंव्रतप्रभावोस्तिकर्तॄणांसुखदायकः ॥ तस्मात्सर्वात्मनाकार्यंमौनंमासिमलिम्लुचे ॥५७॥ इतिश्रीमत्पुराणसंहितायां मलमासमहात्म्येमौनव्रतमहिमा निरुपणेसप्तदशोऽध्यायः ॥१७॥ लक्ष्मीरुवाच ॥ कानीहनाथममसंप्रतिकांत सत्यंपर्वाणिसंनिकतिथाकथयाधुनेश ॥१॥ धन्यंहिभारतमिदं जगदीशवर्षयत्रैवसर्वे मनुजा निजवर्णधर्मैः ॥२॥ सूतउवाच ॥ श्रुत्वैववाक्यमतुलंजलधेः सुतायाविष्णुर्वचांसिनिजगादहसन्मुरारिः ॥ ३ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ पर्वाणिकामि-निकुरुचिराणि नित्यंसोद्यापनानिमयिभक्तिविवर्धनानि ॥४॥

माटे हे लक्ष्मीजी ! में तमने मौन व्रतना महिमाने कही संभळाव्यो छे. माटे मनुष्य मात्रे आ मलमासमां मोनव्रत पाळवुं. ॥५७॥ ए प्रमाणे श्रीमत्पुराण संहितानो मलमासना महात्मनो मौनव्रतना महिमानो सत्तरमो अध्याय पुरो ॥ १७ ॥ लक्ष्मी रुवाच ॥ हे भगवान् ! तमे आगळ पांच पर्वणि कही हती तो ते कोने कहेवी. अने ते कंइ कंइ केः जेमां मनुष्य मात्रे व्रत दान पुण्य करवाथी दरेक प्रकारना मनोरथोसिद्ध थाय ॥ १ ॥ हे भगवन् ! ते भारतखंडने पण धन्य छे. केः ज्यां आगळ मनुष्यो पोतेपोताना धर्मनुं पालन करे छे, तमारी पूजा करे छे, तमारी भक्ति करे छे, अने अंते पाछा तमारा पदने पामे छे ॥ २ ॥ सूतउवाच ॥ हे ऋषियो ! उपर प्रमाणेना लक्ष्मीजीना वचन सांभळी भगवान पोते हास्य करता कहेवा लाग्या ॥ ३ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ हे देवि ! जो तमारे मारामांभक्ति होय तो तमे पण पर्वणिनुं उद्यापन करो ॥ ४ ॥

जुवो हे लक्ष्मीजी ! पांचे पर्वमां पहेलुं पर्व वैधृट आवे छे. ते पर्व पापना समुहने नाश करनार छे. अने मनुष्य मात्रना रुपनो वधारो कर्ता छे. माटे ते पर्वमां यथाशक्ति दान करवुं ॥ ५ ॥ हवे बीजी पर्वणि व्यतिपात नामनी आवे छे. ते दिवसे थोडुं दान पुण्य करवाथी अत्यंत फळ मळे छे ॥ ६ ॥ हे लक्ष्मीजी ! हवे त्रीजी पर्वणि पुर्णिमा कहेवाय छे. तेमां दान पुण्य करवाथी मनुष्य मात्र संसारना सुख. तथा पुत्र, घोडा, हाथी, नासुखने पामता हवा ॥ ७ ॥ हवे चोथी पर्वणि अमावास्या कहेवामां आवे छे. तेमां व्रत, दान, पुण्य, करवाथी पितृओ संतोष ने पामे छे अने वंशनी वृद्धि थाय छे ॥ ८ ॥

आदौवैधृतिनामपर्वकमले तापौघविध्वंसिनं सर्वार्थप्रमदात्रतेनिगदितं रुपप्रदंपुत्रदं ॥ ५ ॥ द्वितीयंव्यतिपातनामकशुभेऽनंतार्थदं-भूतले ॥ पर्वास्तिबहुपुण्यदंयदिकृतं दानंजनैः स्वल्पकं ॥६॥ राकापर्वसुखप्रदंनिगदितंपूर्वैरुमेपुण्यदं ॥ श्रीमत्पुत्रसुबंधुगेहहयगोस्तिप्रदंवैनृणां ॥ ७ ॥ चतुर्थं किलपर्वशास्त्रजनितंदर्शाख्यमुक्तंशुभे ॥ जायंतेदृढवंशरक्षणवराः पुत्राश्चतेषांशुभाः ॥ ८ ॥ श्रीमद्द्वादशिकाव्रतंशुभफलं पापौघविध्वंसनं ॥ सर्वेषामपिपर्वणांनि गदितेश्रेष्ठंचविष्णोः प्रियं ॥९॥ षष्ठंपर्वसमाख्यातं संक्रांतिद्वादशात्मकं ॥ तत्रदानमनंतस्यात्रात्रकार्याविचारणा ॥१०॥ श्रीरुवाच ॥ पृथग्वदस्वदेवेशपर्वणां फलमुत्तमं ॥ केनपूर्वकृतंपर्ववैधृतेः प्रथमंविभो ॥११॥ श्रीभगवानुवाच ॥ अत्रैवोदाहरंतीममितिहासं पुरातनाः ॥ यस्यश्रवणमात्रेण बहुपुण्यंप्रजायते ॥१२॥ अवंतीनगरेपूर्वंब्राह्मणोज्ञानदुर्बलः ॥ दीक्षितस्यकुलेजातो व्यग्रभूरितिनामतः ॥१३॥ तस्यपत्नीसुरुपासीत्पातीव्रतपरायणा ॥ सर्वलक्षणसंपन्नानाम्नासाकोविदास्मृता ॥१४॥ पतिसेवारतानित्यं क्षीप्रास्नानैकतत्परा ॥ देवसेवापरासाध्वीमहाकालार्चनेपरा ॥१५॥ व्यग्रभूरपिविप्रोसौ क्षीप्रातीरगतः सदा ॥ कणान् याचयते नित्यंस्नानार्थिभ्योनिरंतरं ॥१६॥

पांचमी पर्वणि द्वादशि कहेवाय छे. तेमां दान, पुण्य करवाथी पुत्र पुत्रादिना सुखने आपता छे. अने आ पर्वणि दरेक पर्वणिमां श्रेष्ठ छे ॥९॥ अने छठ्ठि पर्वणि बे संक्रांतिओ कहेवाय छे. माटे बार मासनी संक्रांतिमां दान पुण्य, व्रत करवाथी घणां प्रकारना सुख भोगवे छे ॥ १० ॥ श्रीरुवाच ॥ हे भगवान् ! मारा उपर उपकार करी जुदी जुदी पर्वणिना महिमानी कथा कही संभळावो. अने वळी वैधृतनी पर्वणिनुं आगळ व्रत कोणे करेलुं ते पण मने कहो ॥ ११ ॥ श्री भगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! तमे पूछेला प्रश्ननी कथा कहुं छुं. ते तमे सांभळो, के: जेना श्रवण मात्रथीज पुण्य थशे ॥ १२ ॥ एक अवंति नामना नगरमां गरीब ब्राह्मण रहेतो हतो. ते दीक्षित कुलमां उत्पन्न थयो हतो तेनुं नाम व्यग्रधूरि हतुं ॥१३॥ तेने एक प्रतिवृता कोविदा नामनी स्त्री हती. ॥ १४ ॥ ते कोविदा क्षीप्रा नदीमां स्नान करी हंमेशा पति सेवामां तत्पर रहेती हती ॥ १५ ॥ हवे ते व्यग्रधूरि-ब्राह्मण हंमेशां क्षीप्रा नदीना कांठा उपर दाणा मागवा जतो हतो. अने ते दाणा मागी लावी पोतानुं गुजरान चलावतो हतो. ॥१६॥

ते विधिपूर्वक स्नान करी क्षीप्रा नदी उपर भगवाननुं नाम दइ दाणा मागवामां तत्पर रहेतो हतो ॥१७॥ हवे तेम करतां करतां ते कोविदा गर्भवंति थइ अने दश मासे तेने एक सुंदर पुत्र उत्पन्न थतो हवो ॥ १८ ॥ त्यार पछी ते व्यग्रधृरिए विधिपूर्वक गर्भाधान संस्कार तथा जातकर्मादि संस्कारो कर्या ॥ १९ ॥ हवे ज्यारे ते पुत्र त्रण वर्षनो थयो ने ते पछी ते कोविदाने पाछी एक पुत्री उत्पन्न थइ ॥ २० ॥ अने समय जता व्यग्रधृरि तथा कोविदा वृद्धावस्थावाळा बन्या. त्यारे एक समये कोविदा कहेवा लागी ॥ २१ ॥

स्वल्पंस्नानविधंकृत्वाकणयाचन तत्परा ॥ प्रयोगान कथयनतीरेऽनाहूतोपिबलेनवै ॥ १७ ॥ एवंविचरतस्तस्यभार्याभूद्गर्भ संयुता॥ कोविदासुपुवेपुत्रंकरुणादित्यसंन्निभं ॥ १८ ॥ गर्भाधानादिसंस्कारान् विधिनाकृतवान द्विजः ॥ जातकर्मादीकांश्चैवसुतस्यविधिसंयुतान् ॥ १९ ॥ वर्षत्रयात्मकेपुत्रेजातेतस्याः सुलक्षणे ॥२०॥ वृद्धातेत्वयत्येद्वे विप्रभार्याचकोविदा ॥ सुखासीनंनिजपतिं प्रोवाचश्लक्ष्णयागिरा ॥२१॥ कोविदोवाच ॥ स्वामिन्मेश्रूयतांवाक्यंनाज्ञातंतववर्त्तते ॥ उपनयनकालोस्तिपुत्रस्यवर्षतः पुरः ॥२२॥ कार्यद्वयंसमायातं विनाद्रव्यंभवेत्कथं ॥ किंमयापातकंचीर्णयेनजाता सुतामयि ॥२३॥ निर्धनस्यगृहस्थस्यकन्याजन्मनसौख्यदं ॥ तस्मातकांतकयारित्यासंसारस्ते भविष्यति ॥२४॥ धनहीनाद्वरंमृत्युर्नात्रकार्याविचारणा ॥ धन हीनस्यनिंदंत्तिसर्वेहिकूलबांधवाः ॥२५॥ धनहीनंस्वभार्यापित्यकाद्रव्येश्वरंव्रजेत् ॥ पुत्रोवावयं पितुर्नैवमनुनेनिर्धनस्यहि ॥२६॥ द्रव्यमर्जयविप्रत्वंकिंकणैर्धन-माप्यते ॥ देहपोषणमात्रंधकणैरेवमजायते ॥२७॥ व्यापारेवसतेलक्ष्मीः किंचित्किंचित्कर्षणे ॥ सेवायांनियतानास्तिभिक्षायांनकदाचन ॥२८॥ परंतु ब्रह्मणोदिष्टंकर्मविप्रभ्ययद्भवेत ॥ आपत्कालेतुविप्रोपिकूर्यात्कर्मान्यवर्णजं ॥२९॥

कोविदोवाच ॥ हे पति ! जुवो आ पुत्र जनोइने लायक उंमरवाळो थयो छे अने आ आपणी कन्या पण परणवाने लायक थइ छे ॥ २२ ॥ माटे हजु आपणे बे कार्य करवाना बाकी छे. वळी आपणी पासे कंइ द्रव्य नथी. हे पति ! म्हें पूर्वे केवा पाप कर्म कर्या हशे के, म्हने बे संतानो थया हाय हवे हुं शुं करुं. ॥ २३ ॥ कारण के: गरीब माणसने कन्यानो जन्म सुख आपनार नथी माटे हवे संसार शी रीते तरी जवाशे. ॥ २४ ॥ हे पति ! धन वगर तो मरवुंज सारुं छे. तेमां कंइ विचार करवानो नथी. अने धन वगर आपणा बंधु पण आपणो त्याग करे छे, ॥ २५ ॥ वळी हे पति ! द्रव्य विना तो पोतानी स्त्री पण त्याग करे छे. अने पुत्र पण पिताना वचनने मानतो नथी. माटे आपणे तो हवे मरवुंज सारुं छे ॥ २६ ॥ तेथी तमे उद्यम करी लक्ष्मीने प्राप्त करो. वळी तमे मुठी अनाज मागी लावो छो. पण तेमांथी कंई पैसो बचतो नथी. ॥ २७ ॥ व्यापार करवाथी लक्ष्मीनो वधारो थाय छे. पण सेवा करवाथी तथा भिक्षा मांगवाथी कंइ द्रव्य प्राप्त थवानुं नथी. ॥ २८ ॥परंतु भिक्षातो ब्राह्मणनो जन्म लइ मांगवी पडे छे. अने ज्यारे आपत्काल आवे त्यारे अन्य वर्णोनी माफक पैसा भेगा करवा जोइए. ॥ २९ ॥

માટે હે પતિ ! આ પુત્ર તથા કન્યાનું સ્મરણ કરી તમે કંઇ જશો તો તમને દ્રવ્ય જરુર મળશે અને આપણું કાર્ય થશે. ॥ ૩૦ ॥ હે નાથ ! તમને હું મારી જીભથી પરદેશ જવાનું કહું છું. તેમાં મારી જીભ તુટી પડે તો સારું કારણ કે: મારો હક તમને કહેવાનો નથી, પણ લાલચને આધીન થઇ તમને કહેવું પડે છે. ॥ ૩૧ ॥ શ્રી ભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! આવા પ્રકારના પોતાની સ્ત્રીના વચન સાંભળી તે વ્યગ્રધુરિ બ્રાહ્મણ કોવિદાના પ્રત્યે કહેવા લાગ્યો કે: હે સ્ત્રી ! તારા વચન સાંભળી હવે મને ધીરતા રહેતી નથી. અને હવે હું શું કરું. ॥ ૩૨ ॥ હે પતિ ! સ્ત્રીઓને પોતાના પતિ વિના મરી ગયા પછી મોક્ષનું સાધન નથી. અને જે સ્ત્રીઓ પોતાના સ્વામિની પુજા કરી છે. તેવી સ્ત્રી નરકમાં જતી નથી. ॥ ૩૩ ॥

तस्मादिच्छदयासिंधोपुत्रकन्यांहदिस्मरन॥ द्रावेतोमेकदास्यातांसंस्कारेणसमन्वितौ॥३०॥ वदंत्यागच्छगच्छेतिजिह्वायामेसुदारुणं॥ छिद्रंनजायतेनाथत्ववशा-किंकरोम्यहं ॥३१॥ स्त्रीणांभर्तासमंनास्तिनिधानंमोक्षसाधनं॥ भर्तारंपूजयेद्यासानरकंन च पश्यति ॥३२॥ श्रीभगवानुवाच ॥ एवं निशम्यवचनं निजभार्या-योक्तंचिंतापरः समजनिसचविप्रवर्यः ॥ तांपत्युवाचलक्ष्मेममनास्तिधैर्यंयेनोद्यमेनविधिवद्धनमानयिष्ये ॥३३॥ नदृष्टोस्तिमयादेशोनास्तिमेयजमानकः ॥ नमेवैद्यकलाकांतेनास्तिविद्यासुलक्षणा ॥३४॥ ज्योतिषेनास्तिमेज्ञानंरागज्ञानंनमेयवै ॥ किंकरोमिक्वगच्छामिमूर्खहस्तेधनंकुतः ॥ ३५ ॥ अनाथंदुर्बलं-विप्रंमांज्ञात्वावंध्यसंभवाः ॥ प्रयच्छंतिकरुणानमद्यंक्षीप्रातीरनिवासिने ॥३६॥ ममकष्टप्रदंजातंतवसंगमजंसुखं ॥ येनद्रव्यार्जनेऽशक्तंमांनियोक्ष्योधनार्जने ॥३७॥ इत्येववचनंश्रुत्वाकोविदापुनरब्रवीत ॥ ममापितृगृहेगच्छकांतद्रव्यार्थमादरात ॥३८॥ दशयोजनमात्रेणगमनेनदयांकुरु ॥ ममपितृन्वंचयित्वामन्माता-तास्त्वं प्रदास्यति ॥३९॥ क्रूरः पिताभ्रातरश्चनदद्यैवदमाविभो ॥ एकांतेमातरंब्रूहिक्षिप्रंदद्याप्रदास्यति ॥४०॥ इत्येवंवदतोर्लक्ष्मीर्गतारात्रिस्तयोतदा ॥ प्रातर्गंतु-मनश्चक्रेद्विजः श्वसुरसद्मनि ॥४१॥ आमंत्रणंसमायातंतद्दिनेज्ञातिसंभवं ॥ कतिभिर्दिवसैः प्राप्तंसदन्नंभाग्ययोगतः ॥४२॥

હે સ્ત્રી ! હું કોઇ દિવસ પરદેશ ગયો નથી. તેમ મારે કોઇ યજમાન નથી. તેમ વૈદુ કરવાની રીત પણમને આવડતી નથી. ॥૩૪॥ તેમ જ્યોતિષ પણ મને આવડતું નથી. માટે હે સ્ત્રી ! મારા જેવા મુર્ખના હાથમાં દ્રવ્ય કયાંથી આવે. ॥ ૩૫ ॥ હે સ્ત્રી ! હું અનાથ તેમજ દુર્બલ છું. મેં મારા જન્મમાં ક્ષીપ્રા નદી ઉપર દાણા માગી ગુજરાન ચલાવેલું છે. ॥ ૩૬ ॥ હે સ્ત્રી ! તારા સંગવડે કરી મને બહુ દુઃખ પડયું છે. હું શી રીતે આ સંસાર નીભાવીશ. તે મને કંઇ સુજતું નથી. ॥ ૩૭ ॥ આવા પ્રકારે તે કોવિદાએ પોતાના પતિના વચન સાંભળી તે કોવિદા કહેવા લાગી કે: હે પતિ ! તમે હવે દ્રવ્ય માગવા કોઇ ઠેકાણે જશો નહિ. પરંતુ કેવલ તમે મારા પિતા પાસે જશો. તો. તમને દ્રવ્ય મળશે. ॥ ૩૮ ॥ અહીંથી મારા પિતાનું ઘર દશ ગાઉ આવ્યું છે ત્યાં જઇ મારા પિતા અગર માતા પાસે જઇ કહેજો કે: હે માતા ! મારે છોકરાને જનોઇ તથા છોડીને કન્યાદાન આપવું છે. માટે મને દ્રવ્ય આપો તેમ કહેવાથી તમને મારી માતા છાનું દ્રવ્ય આપશે. ॥૩૯॥ તેમાં મારા પિતા તથા ભાઇ પાસે માંગશો નહિ. કારણ કે:તે ઘણાજ ક્રુર સ્વભાવના છે. કેવલ આ વાર્તા મારી માતાને કહેશો. ॥ ૪૦ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! ઉપર પ્રમાણેની વાતો કરતા કરતા રાત્રિ જતી રહી અને વહાણુ વાયું એટલે તે વ્યગ્રધુરિ બ્રાહ્મણ પોતાના સાસરે જવા તૈયાર થયો. ॥ ૪૧ ॥ હવે તેજ દિવસે પોતાની નાતમાં જમવાનું આમંત્રણ આવ્યું. ત્યારે બ્રાહ્મણે વિચાર કર્યો કે: આજે ઘણે દિવસે ભાગ્યવડે કરી સારાં ભોજનનું આમંત્રણ આવ્યું છે. માટે મારા સાસરે આવતી કાલે જઇશ. કારણ કે: શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે, "ભોજન ઠેલીને જવું. તે અપશુકન કહેવાય છે. ॥૪૨॥

हवे ते व्यग्रधूरि ब्राह्मण सायंकाले पोतानी नातमां भोजन करवा गयो, ते वखते ते नातमां घणांज माणसो भराइ गयाहता. तेथी तेने बेसवा सारी जगा मळी नहि, तेम कोइए तेने जगा बेसवा आपी नहि तेथी ते घणोज आकुळ व्याकुळ थइ गयो, ॥ ४३ ॥ अने कहेवा लाग्यो के. हे दुष्ट ब्राह्मणो ! तमे मने बेसवा जगा आपता नथी. तेम मारुं पात्र पण तमे पीरस्यु नथी. आम कही छेल्लो जमवा बेठो. ॥ ४४ ॥ ते समये एक नातनो छोकरो पीरसवा आव्यो अने कहेवा लाग्यो के: हवे जाने छानोमानो बेसी रहे. तारे घेर हमे जमवा आवीये त्यारे न आपीस, एकनो जमवा मोडुं आववुं अने उपरथीमीजाज करवो छे. ॥ ४५ ॥ उपर प्रमाणेना कडवास भर्या वचनो सांभळी जेम तेम करी जम्यो अने पाछो पोताने घेर आव्यो. ॥४६॥ हवे ते व्यग्रधूरि ब्राह्मणे घेर आवी पोतानी स्त्रीने बनेली सघळी वातो कही अने विचार करवा लाग्यो के: हुं क्यारे जनोइ तथा कन्यादान करुं, ब्राह्मणने जमवा बोलावुं. अने क्यारे हुं ते अपमाननो बदलो लउं. ॥ ४७ ॥

द्विजपंक्तौभोजनार्थंगतेविप्रेनिशामुखे ॥ न प्रापसुस्थलंतत्रव्यग्रधूर्व्यग्रतांगतः ॥४३॥ रेरेदुष्टाममकथंस्थलंनास्तिशुभात्रहं ॥ पात्रंमेपूरितंनास्तिसर्वे-संप्राप्तभोजनाः ॥४४॥ तदाभोजनदातुश्चपुत्रश्चैकोदुरुद्गहः ॥ प्रेषणार्थसमायातोधुरंव्यग्रपुरंमति ॥४५॥ इत्थंनिजगदतस्तस्यगृहस्थस्यसुतस्यच ॥ यत्किंचिद्भो-जनंकृत्यव्यग्रधूः स्वगृहंययौ ॥४६॥ वृत्तांतंकथयित्वासवनितांकोविदांमति ॥ चिंतयारजनीसार्धंहापयोमाससद्विजः ॥४७॥ किंकरोमिकगच्छामिधनार्थंवद-भामिनि ॥ येनानियधनंचारुयजेरुद्रंसुकर्मणा ॥४८॥ उपनीयसुतंस्वंचकन्यादानंविधायच ॥ संभोज्यवाडवान्सर्वान्दत्वादानान्यनेकशः ॥४९॥ कोविदोवाच॥ साभिमानंवचः कांतनशृणोतिस्वयंप्रभुः ॥ अभिमानविहिनस्यशृणोतिवचनंहरिः ॥५०॥ यः कर्तापापराशेश्चसभोक्तानात्रसंशयः ॥ यः कर्तापुण्यदानस्यस-भोक्तापुण्यकर्मणां ॥५१॥ विनापुण्यंनदानंस्याद्विनादानंसुखंकुतः ॥ विनासुखंकुतः शांतिर्विना शांतिंकुतोगतिः ॥५२॥ कणान्याचयताकांतत्वयादानंकृतं-नहि ॥ यथातेवैभवः कांततथादानंकरोम्यहं ॥ ५३॥ नसाधितंमयापर्वभोजनेनद्विजन्मनां ॥ तदालक्ष्मीः कुतोलभ्यानूनमायुष्मतात्वया ॥५४॥ पंचपर्वा-णिदानेनसाधिता निनशाश्वतः ॥ तदालक्ष्मीसुखंतस्यकांतस्वप्नेपिदुर्लभं ॥५५॥

हवे हुं शुं करुं, क्यां जउं, हे स्त्री ! हुं धन क्यांथी लावुं के: जे धन वडे करी हुं महारुद्र करुं. ॥ ४८ ॥ अने ब्राह्मणोने घणां प्रकारना दान क्यारे आपुं. ॥ ४९ ॥ कोविदोवाच ॥ हे पति ! तमे अभिमानना वचन बोलशो नहि कारण के: ते अभिमान भगवानने प्रिय नथी. अने आपणी फरीयाद भगवान पोते सांभळता नथी. ॥५०॥ हे स्वामि ! जे मनुष्य जेवा पाप करे छे. तेनो भोक्ता पोतेज छे. एमां कंइ संशय नथी. ॥५१॥ पुण्य दान यथा शक्ति करवुं, दान वगर सुख मळतुं नथी. ते सुख वगर शांती पण थती नथी, अने तेज शांति वगर सद्‌गति थती नथी. ॥५२॥ हे स्वामि ! तमे दाणा माग्या छतां कंइ पर्वमां दान आप्युं नहि. ॥५३॥ आवी आपणी परीस्थितिमां म्हें कोइ दिवस ब्रह्म भोजन पण करायुं नथी. तो आपणने लक्ष्मी केवी रीते प्राप्त थाय. ॥५४॥ अने वळी पंचपर्वणिमां पण में शास्त्र प्रमाणे दान कर्युं नथी. तेथी करी हे पति ! आपणने स्वप्नामां लक्ष्मीनुं सुख क्यांथी होय. ॥ ५५ ॥

कारण के: लक्ष्मीवाळा मनुष्यो गरीब माणसनी वेदनाने जाणता नथी. तेवा मनुष्योनो भार शेष नाग पोते धारण करे छे. अने तेमना उपर भगवान पोते सूतेला छे. ॥ ५६ ॥ वळी हे स्वामि ! तप करवा वडे करी लक्ष्मी प्राप्त थाय छे. अथवा दान करवाथी प्राप्त थाय छे. अने यज्ञनी उपासना करवाथी मळे छे. ॥५७॥ माटे ते बधी दरेक चिंतानो त्याग करी तमे पोते मारा पिताने घेर जावो. अथवा तो कोइ धार्मिक राजा पासे जाव. अथवा तो कोइ दयाळु शेठ पासे जावतोज आपणुं कार्य थशे. ॥ ५८ ॥ जो राजा प्रसन्न थशे तो तमने घणुंज द्रव्य आपशे. पण बीजा कोइ पासे जशो नहि. तेमां तमने द्रव्य मळशे नहि. ॥ ५९ ॥ हवे आवा प्रकारना पोतानी स्त्रीना वचन सांभळी ने व्यग्रधुरि कहेवा लाग्यो के: हे स्त्री ! तुं म्हने एक दिवस चाले तेटलुं खावानुं भाथुं करी आप. ॥ ६० ॥

लक्ष्मीवंतोनजानंतिप्रायेणपरवेदनां ॥ शेषंभूमिभराक्रांतेतस्मिनशेतेस्वयंहरिः ॥५६॥ तपसाप्राप्यतेलक्ष्मीः पर्वदानकृतेनवा ॥ यज्ञोपासनयानैवप्राप्यासाकमलाजनैः ॥५७॥ एतत्सर्वंपरित्यज्यगच्छमेमातृदर्शने ॥ अथवानृपशार्दूलमन्यंयाचयनान्यथा ॥५८॥ राजातुष्टोमहादानंददात्येवनसंशयः ॥ अन्योदातुंनशक्नोतिमनसावांछितंधनं ॥५९॥ प्रियांप्रोवाच विप्रोसौप्रातर्गंतुंसमुत्सुकः ॥ देहिमेमार्गमध्येहिदिनैकस्यचवेतनं ॥६०॥ दिनद्वयस्यमार्गोस्तिक्षुधार्तः केनकर्मणा ॥ निर्गमामिच पंथानंविनान्नंधनवर्जितः ॥६१॥ तत्कांतावचनंश्रुत्वायाचयित्वान्यतोहात् ॥ ददौपिष्टंगृहीत्वातुदत्त्वंविप्रोगतोध्वनि ॥६२॥ पंचयोजनमेकेनान्हासौविप्रोजगामह ॥ नद्युपकंठकेग्रामेस्थितिंचक्रेनिशामुखे ॥६३॥ जलमात्रंप्राशयित्वाश्रांतोभुक्तिंनचाचरत् ॥ ब्राह्मेमहूर्तेसंबुध्यशुश्रावयोषितांस्वरं ॥६३॥ सखीगच्छगतारात्रिजातोऽरुणमुखोरविः ॥ मलमासेमहापुण्यंजायंतेमज्जतांजले ॥६४॥ धन्यास्तेमानवालोकेमलमासेसमागते ॥ स्नानंकृत्वानदीतोयेपूजयंतिसुरानद्विजान ॥६५॥ श्रुत्वाकथांमहापुण्यांमलमाससमुद्भवां ॥ व्रजंतिवैष्णवंधामचेत्थंव्यासमुखात्श्रुतं ॥६६॥ तस्माद्गच्छसखीशीघ्रंनद्यांस्नानंचकारह ॥ स्नात्वाचम्ययथाशक्त्याजपंकृत्वानमनरवि ॥६७॥ गंतुंचचालविप्रोसौतदातीरेददर्शह ॥ पतितांताम्रमुद्रांसजग्राहैकांपतनभुवि ॥६८॥

हे स्त्री ! अहींथी जता रस्तामां बे दिवस लागे छे. तेथी खावानुं भाथुं जोइए माटे म्हने खावानुं आप. ॥७१॥ हे स्त्री ! हुं काले जे लोट लाव्यो छुं. ते म्हने आप ते लइ ते व्यग्रधुरि पोते पोताना मार्गे जतो हवो. ॥ ६२ ॥ हवे रस्तामां जता जता एक नदी आवी. अने एक गाम आव्युं. अने रात पडी जवाथी पोते नदीना कांठा उपर रात्रि गाळतो हवो. ॥६३॥ रस्ते चालता घणोज थाक लागेलो तेथी तेणे रसोई बनावी नहि, पण पाणीपीने त्यांज रह्यो, हवे ज्यारे प्रातस्काल थयो त्यारे ते गामनी एक बीजी सखीओ एक बीजाने जगाडी कहेवा लागी के: हे सखीओ ! उठो स्नान करवानो टाईम थयो छे. ॥ ६४ ॥ आजे पुरुषोत्तम मास बेठो छे. आ मलमासमां स्नान, दान, करवाथी मनुष्यो घणांज सुखने पामे छे. ॥६५॥ तेमज पुण्य कारक कथा सांभळवाथी, वैष्णवना मंदिरमां दर्शन करवाथी, अने व्यास पुराणिना दर्शन करवाथी, मनुष्यो धन्यवादने पामे छे. ॥ ६६ ॥ माटे हे सखीयो ! तमे उतावळथी चालो नदीये जइ स्नान करो. आवा प्रकारना वचन व्यग्रधुरिना सांभळवामां आव्या एटले ते पण उठीने नदी उपर स्नान करवा गयो. ॥६७॥ त्यां आगळ नदीमां स्नान करी, जप करी पाछा आवती वखते रस्तामां एक तांबानी मुद्रिका पडेली तेना जोवामां आवी तेथी ते मुद्रिकातेणे लइ लीधी. ॥७८॥

हवे ते व्यग्रभुरि ते मुद्रिकाने लइ ज्यां व्यास पुराणि कथा वांचता हता, त्यां आगळ कथा सांभळवा बेठो. ॥ ६९ ॥ ते कथा सांभळवामां तेनी बुद्धिस्थिर थइ, तेमां दानना महिमाने सांभळ्यो अने विचार करवा लाग्यो के: ॥ ७० ॥ अरे ! मने धिक्कार छे के: में मारी आखी जींदगी दाणा मागवामां गाळी छे. ब्राह्मणोने सारा दान आप्या नथी. हुं कोइ दिवस तीर्थना पाणीमां नाह्यो नथी. ॥ ७१ ॥ तेम परोपकार पण कर्यो नथी, मारो आखो जन्म नकामो गयो छे. सारा प्रकारनुं गोदान कर्युं नथी. ॥ ७२ ॥ पापी एवा में कोइ दिवस व्यासनी पूजा पणकरी नथी. पण केवळ दाणा मागवामांज मारो जन्म गयो छे. ॥ ७३ ॥ तेमां में कोइ दिवस भगवानना चारित्र्यनी कथा सांभळी नथी, तेमज वैधृटमां थोडुं पण कर्युं नथी. ॥ ७४ ॥ व्यतीपातमां पण दान कर्युं नथी तेज कारणथी दुष्ट एवा मारामां दरिद्रतानो नाश थयो नथी. ॥ ७५ ॥

तीरादग्रेगतोयावत्तात्वपौराणिकंद्विजं ॥ कथयंतंकथांदिव्यांदृष्ट्वाश्रोतुंमनोदधे ॥६९॥ कथायांश्रूयमाणायांतस्यबुद्धिः स्थिराभवत् ॥ श्रुतोदानस्यमहिमापंचपर्वसमुद्भवः ॥७०॥ व्यग्रभूश्चिंतयामासधिग्मांमूढंकणप्रियं ॥ दानंनत्तंविप्राय न स्नातं तीर्थवारिभिः ॥ ७१॥ परोपकारोपिनकृतोगतंजन्मवृथामम ॥ गोदानं न कृतंसम्यक्सवत्सरिसंयुतं॥७२॥ मलमासेव्यासपूजानकृतापापकर्मणा॥ कणानयाचयतोनित्यंगतंजन्मनिरर्थकं॥७३॥ इष्टापूर्तादिकंनैवतथानाचरितंमया ॥ वैधृतौनकृतंपुण्यंलेशमात्रंकदाचन ॥७४॥ व्यतीपाते च संप्राप्तेनदत्तंशुद्धहाटकं ॥ दरिद्रंनगतंत्यक्त्वामांदुष्टंतेनहेतुना ॥७५॥ पूर्णिमायाव्रतंचारुचरितंनमयाशुभं ॥ तेनपापेनलिप्तोस्मिदुःखेनानेनकिंपुनः ॥७६॥ अमायांपितृतृप्त्यर्थंश्राद्धंनाचरितंमया ॥ तेषांनिश्वासतोनूनंकमलादूरतः स्थिता ॥७७॥ द्वादशीपर्वनमयाचरितंचेतसाशुभं ॥ तेनपापेनसर्वत्रनसुखंवर्त्ततेमयि ॥७८॥ संक्रांतेश्चव्रतंचात्रभावितं न भवेभवे ॥ भवस्तेनप्रसन्नोमेनजातुजायतेमम ॥७९॥ पुष्पदंतोपरागश्च तथाचार्द्धोदयेसति ॥ पर्वणिनकृतंदानंदाहतोस्मीतिचाब्रवीत् ॥८०॥ नकृतंचाश्विनेमासिशक्तिप्रीत्यैव्रतंकदा ॥ कृष्णजन्मव्रतंचापिशिवजन्मव्रतं तथा ॥८१॥ दशावतारजन्मापिसाधितंनमयाध्रुवं ॥ गाणपत्यैव्रतंनैवसारंव्रतमथापिवा ॥८२॥ शाक्तंव्रतंकृतंनैवसर्वदेवप्रिय तथा ॥ कथाश्रुताद्विजेंद्रस्य तस्मैदत्तंनकिंचन ॥८३॥

सुंदर पर्वी पूर्णिमानुं व्रत्त कर्युं नथी. तेथी करी मने बहुज दुःख पडे छे. ॥ ६६ ॥ अमावास्यामां पितृ तर्पण पण कर्युं नथी. तेना पापथीज मारे घेर लक्ष्मी स्थिर रहेती नथी. ॥ ७७ ॥ अने सारी बुद्धिथी द्वादशिनुं व्रत्त कर्युं नथी तेना पाप वडे करी म्हने कोई जग्या उपर सुख मळतुं नथी. ॥७८॥ धन्ने संक्रांतिमां महादेवनी पूजा करी नथी. तेथी करी मारा उपर महादेव प्रसन्न थता नथी. ॥ ७९ ॥ पुष्करराज तथा प्रागराजमां जइ पर्वणिने दिवसे कंइ पुण्य कर्युं नथी. अरेरे, म्हने धिक्कार छे. में पापीए आ शुं कर्युं, हवे मारी शी गति थशे. ॥ ८० ॥ में कोइ दिवस आसो मासमां देविनी प्रसन्नता वास्ते नवरात्रि कर्यां नथी, शिवरात्रिनुं व्रत्त पण कर्युं नथी, तेमज जन्माष्टमीनुं व्रत्त पण कर्युं नथी. ॥ ८१ ॥ भगवानना दशे अवतारनी कथा सांभळी नथी: गणपतिनुं व्रत्त, देवनुं व्रत्त, ॥ ८२ ॥शक्तितनुं वृत, अने दरेक देवने प्रिय एवा ब्राह्मणो पासे कथा सांभळ छतां दक्षिणा आपी नथी. ॥ ८३ ॥

कारण के: जे मनुष्य कथा सांभळे छे. पण दक्षिणा आपता नथी. तो तेवा मनुष्योने पूर्वजन्मनुं तथा कथा सांभळवानुं पुण्य मळतुं नथी ॥८४॥ माटे करी ब्राह्मणने दक्षिणा अगर वस्त्र, धन, वीगेरे आपवुं. के: जे आपवाथी तेनो दोष लागतो नथी. पण आ वखतमां में जरा पण दान आपवानी मरजी करी नथी.॥८५॥ व्यग्रधुरुवाच ॥ हे पुराणि ! तमे सारामां सारी कथा कही छे के: ते सांभळवाथी मने हालमां संसार सागरने तरी जवानी इच्छा थइ छे. ॥८६॥ माटे हे व्यासपुराणि ! तमने आपवा लायक मारी पासे दक्षिणा नथी परंतु हुं आपुं ते कृपा करी तमे ग्रहण करो. ॥ ८७ ॥ व्यासउवाच ॥ हे ब्राह्मण ! तमारे अगर मनुष्य मात्रे दान पैसानुं करवुं नहि पण अन्ननुं करवुं. अने कदाच अन्न न मळे तो ब्राह्मणने घेर हंमेशा पाणी भरवुं. ॥ ८८ ॥ अथवा तो ब्राह्मणनुं घर गोमयवडे करीलींपी आपवुं. अथवा कपडां धोइ आपवा, वासण उटकी आपवा, कचरो वाळी आपवो. ॥८९॥ तो हे ब्राह्मण ! तेम करवाथी कथा सांभळवानुं फळ मळे छे. घरकाम करवा, पवन नाखवो. अने व्यासपुराणिने भगवान मानी नमस्कार करवा. ॥ ९० ॥ वळी हे ब्राह्मण ! आजे वैधृतनी पर्वणि आवी छे. तेमां दान पुण्य करवाथी हजार घणुं पुण्य प्राप्त थाय छे. ॥ ९१ ॥

श्रुत्वाकथांयोनददातिमानवो व्यासायविप्रायधनमन्नवस्त्रकं ॥ तस्यैवश्रोतुः सकलंपुराकृतं शुभंफलंशुद्धपुराणकृत् व्रजेत् ॥८४॥ तस्माद्देयंद्विजेंद्राय किंमयायेनदोषभाक् ॥नस्यामहंतथाकर्तुं तत्कालेसौमनोदधे ॥८५॥ व्यग्रधुरुवाच ॥ व्यासपौराणिकश्रेष्ठ तववाक्यप्रसादतः ॥ जातामेनिर्मलाबुद्धिरधुना-भवतारिणी ॥८६॥ तवत्रोधसमंनास्ति दातव्यंममसंनिधौ ॥ परंतुकृपयाकिंचित् गृह्णासिचेद्ददाम्यहं ॥८७॥ व्यासउवाच ॥ दानंदद्यात् द्विजेंद्रायवित्तशाठ्य विवर्जितः ॥ वित्ताभावेगृहंगत्वा जलभांडापूरयेत् ॥८८॥ लेपयेद्गोमयेनैववस्त्राणि क्षालयेत्तथा ॥ पादसंवाहनं कुर्यात्पात्राणांमार्जनंतथा ॥८९॥ कुर्वीतकथा श्रवणसिद्धये ॥ व्यासंविष्णुस्वरुपेण हृदिध्यात्वानमेद्बुधः ॥९०॥ वैधृतिः प्रथमंपर्ववर्ततेस्मिन दिनेद्विज ॥ अत्रदत्तंचसाहस्रगुणितंस्यान्मलिम्लुचे ॥९१॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्यव्यग्रधुः प्रणिपत्यतं ॥ पिष्टंदत्वाद्विजेंद्रायलब्धमुद्रान्वितंययौ ॥९२॥ तद्दिनेक्षुधयाक्रांतोगतः श्वाशुर्यसद्मनि ॥ भुक्त्वापित्वासुखंसुप्त्वा-प्रातर्गंतुंमनोदधे ॥९३॥ श्रमंनिर्धूयगंतव्यमित्युक्तः श्वशुरस्त्रिया ॥ द्वितीयेदिवसेस्थित्वापुनः श्वोगंतुमुत्सुकः ॥९४॥ श्वश्र्वादत्तंधनंगुप्तंतत् ज्ञातंश्यालकेन हि ॥ गृहीत्वायातिभामोयंगृह्णामिकपटेन तत् ॥९५॥

आवा प्रकारना व्यासजीना वचन सांभळी ते व्यग्रधुरिप ब्राह्मण (व्यास)ने नमस्कार करी पोतानी पासे जे कंई लोट हतो ते तथा मुद्रिका व्यासने दानमांआपी दीधी अने त्यांथी आगळ चालतो हयो. ॥९२॥ हवे ते दिवसे अपवास कर्यो. पछी पोताना सासराने घेर गयो. त्यां भोजन पाणी करी सुइ गयो. ज्यारे सवार थई त्यारे पोताना घेर जवानो विचार कर्यो. ॥ ९३ ॥ त्यारे पोतानी सासुए कह्यं के, हे जमाई ! तमे घणे दूरथी आव्या छो माटे तमारो थाकपूरो थाय त्यारे जजो एम करतां बीजे दिवसे जवा तैयार थयो ॥ ९४ ॥ ते वखते तेनी सासुए छानामाना पैसा आप्या. ते वात तेना साळाना जाणवामां आवी. तेथी तेणे विचार कर्यो के: आनी पासेथी पैसा छानामाना लई लेवा. ॥ ९५ ॥

आवा प्रकारना विचार करी ज्यारे पोताना वनेची व्यग्रधुरि गया, ते तेना जाणवामां आव्युं. तेथी तेनी पाछळ छानोमानो गयो त्यारे पांच गाउ जतां रस्तामां नदी आवी तेथी ते व्यग्रधुरि पोताना कपडां काढी नाखी स्नान करवा गयो ते वखते तेना शाळाए आवी पाछळथी कपडां फंदी अंदरथी द्रव्य लई गयो. ॥९६॥ जेथी करी ते व्यग्रधुरि वहुज कोपायमान थयो अने पोताना घर तरफ जतो हवो. ॥९७॥ हवे आवता आवता गामनी भागोळे रात पडी जवाथी, त्यांज रात रह्यो. अने तेनी पासे एक आंबळानुं झाड उग्युं हतुं. ॥९८॥ तेथी ते आंवळाने लइ पोतानो खडीओ भरवा मांडयो अने ते भरी पोते पोताना घेर घणाज हर्षथी जतो हवो. ॥ ९९ ॥ घेर जतानी साथे पोतानी स्त्रीने जोवामां आव्यो तेथी ते कोविदा सारा पकवान बनाववानी वस्तु वहेपारीने त्यां लेवा गई. ॥ १०० ॥ अने विचार करवा लागी केः मारा पति आजे मारी माता पासेथी घणुज द्रव्य लाव्या छे. ते जोवा पोताने घेर जवा लागी अने रांधवानी रसोइ पण लेती आवी. ॥१०१॥ त्यार पछी ते वस्तुथी सारा पकवान बनावी पोते घणोज आनंद मानवा लागी केः आजे हुं मारा पतिने सारुं भोजन करावीश. ॥ १०२ ॥

नदीतीरेस्नातुकामेभामेतायेपमर्पति ॥ विचिन्वन वस्त्रगंद्रव्यं गृहीत्वाशालकोगतः ॥९६॥ गृह्णतिशालकेद्रव्यं संतप्तोव्यग्रधुद्विजः ॥ गृहंजगामममौनेन-ममादृष्टेधनंनहि ॥९७॥ धात्र्याः फलानिपुष्टानिक्षिप्तागोण्यांस्वकांसके ॥ आच्छाद्यान्येनवस्त्रेणसहर्षोगृहमागतः ॥ ९८ ॥ दूराद्दृष्टः स्वपत्न्यासौगृहीत्वाम्वं समागतः ॥ तदर्थभोजनंकुर्यायेनकेनाप्युपायतः ॥९९॥ वणिगाहेतस्यभार्याप्रोवाचेदंवचःशृणु ॥ अपेक्षितं प्रयच्छाप्युश्वस्तेदास्यामिवैधनं ॥१००॥ मद्भर्त्रा द्धनमानीतं पितृगेहान् न संशयः ॥ व्येतुनेसंशयः सत्यमित्युक्तासागृहंययौ ॥१०१॥ स्वयंपाकः कृतः साध्व्यावैश्यदत्तेनचांधसा ॥ भोजितः परमान्नेन बहु प्रेमपुरस्सरं ॥१०२॥ शीघ्रंभुक्तागतोभर्त्तायाममध्येभयातुरः ॥ अतः परंकथंलज्जामदीयास्थास्यतीतिच ॥१०३॥ गोणीधात्रीफलानांच मयानीनास्तिसद्मनि ॥ तद्विश्वासतयामद्य साध्व्यान्नंसन्यगर्पितं ॥१०४॥ भार्यादृग्गोचरीभूतं यदाद्रव्यंभवेन्नहि ॥ अवकाशोगृहेनस्यादृगंतुमे मंदिरेतदा ॥१०५॥ व्यग्रधुरुवाच ॥ अपिशंकरसर्वसर्वप्रणगतोऽस्मि तवपादपंकजं ॥ ममचित्तसमुद्भवंविभोव्यसनं शीघ्रमपाकुरुप्रभो ॥१०६॥ इत्येवंस्तुवतस्तस्यविप्रस्य च शिवालये ॥ मोवाचाकाश वाकृतत्र्यजदुखंमहामते ॥१०७॥

हवे त्यार पछी ते व्यग्रधुरि भयनो मार्यो गाममां जतो रह्यो अने विचार करवा लाग्यो केः हमणां मारी स्त्री म्हने शोधवा आवशे. हवे मारी लाज शी रीते रहेशे ॥ १०३ ॥ अने में मारा खडीयामां आंवळा भर्या छे. तेने द्रव्यमानी मारी स्त्री वहेपारीने त्यां जइ माल, लई आवी छे ॥ १०४ ॥ पण ज्यारे तेना जोवामां आवशे केः आमां द्रव्य नथी. त्यारे मने शोधवा नीकळशे. त्यारे हु बीजे नहि जतां महादेवना मंदिरमां जतो रहीश ॥१०५॥ आवाप्रकारनो विचार करी ते व्यग्रधुरि महादेवना मंदिरमां गयो. अने त्यां जइ स्तुति करवा लाग्यो केः ॥१०६॥ व्यग्रधुरुवाच ॥ हे शरणागतने शरण आपनार ! तमारा चरण कमळने हुं नमस्कार करुं छुं. हे महादेव ! तमे मारा चित्तमां थयेला दुःखनो नाश करो. ॥ १०७ ॥

उपर प्रमाणेनी स्तुति करवाथी महादेव तेना उपर प्रसन्न थया अने पटलामां आकाशवाणि थइ के: हे ब्राह्मण ! तुं तारी चिंतानो नाश करी तारा घेर जा ॥१०८॥ तुं घेर जइ तारा लावेला खडीयामां जे आंबळा छे ते मोति थइ जशे. जेम हाथीना गंड स्थलमांथी मद झरे छे. तेम तारा आंबळा साचा मोति थइ गया छे ॥ १०९ ॥ वळी तमे वैधृतनी पर्वणिमां दान कर्युं हतुं, तेनुं तमने पुण्य प्राप्त थयुं छे. आम बोलता आकाशवाणि थती बंध थइ गई. अने पोते आनंदथी घेर गयो. ॥ ११० ॥ त्यारे ते कोविदा पण ते मोतिने जोई घणोज हर्ष पामी अने जेम इंद्राणी इंद्र राजानुं पूजन करे तेम ते कोविदा पण व्यग्रधुरिनुं पूजन करवा लागी ॥ १११ ॥ त्यार पछी ते मोतिमांथी एक मोति लई वेपारीने दाणाना पैसा आपवा गई तेमां आखुं मोति वेपारीने आपी दीधुं. तेथी ते व्हेपारी पण घणाज आनंदने पामतो हवो ॥ ११२ ॥

गृहंगच्छसुखेनैवगोणीस्थामलकानिते ॥ जातामुक्ताभद्रमानेगजकुंभोद्भवाइव ॥१०८॥ वैधृतौदानयोगेनस्वल्पेनापिद्विजोत्तम ॥ चिंतांत्यजगृहंगच्छ दर्शयस्वधनंस्त्रियै ॥१०९॥ इत्युक्तांनर्दधेसावाक द्विजोगत्वागृहांतरे ॥ गोणींपश्यन् प्रसन्नात्माभार्यायैस्वंन्यवेदयत् ॥११०॥ भार्यापिभूवसौल्लासाद्वामुक्तामयं धनं ॥ स्वामिनं पूजयामासयथेंद्राणीपुरंदरं ॥१११॥ एकंमुक्ताफलंनीत्वातस्मैवैश्यायसार्पयेत् ॥ तन्मौल्ये सोऽसमर्थोभूत्परमानंदतांगतः ॥११२॥ व्यग्रधूर-पिकन्यायादानार्थमुत्सुकोऽभवत् ॥ सोपवीतं विधायादौस्वसुतंममविह्वलः ॥११३॥ श्रीभगवानुवाच ॥ पुनर्यज्ञाः कृतास्तेनविविधाः कमलेनदा ॥ एवंवैधृति योगस्यदानमाहुमनीषिणः ॥११४॥ इमांकथांयः शृणुयान्मनुष्यस्तस्य धनंयच्छतिविश्वनाथः ॥११५॥ इतिश्रीमत्पुराण संहितायां मलमासमहात्म्ये वैधृति पर्वनिरुपणेऽष्टादशोऽध्यायः ॥१८॥ श्रीरुवाच ॥ इदंतुकौतुकंकांतमयायत्वन्मुखात् श्रुतं ॥ स्वल्पापासान्महत्पुण्यदायकंपर्वचोत्तमं ॥१॥ अतः परंव्यतीपात पर्वनाथवदस्वमे ॥ परोपकृतये विष्णोमदर्थवासुरोत्तम ॥२॥ परोपकारोतिप्रियस्तवचेतसि सर्वथा ॥ वर्ततेवदतस्मात्वंयेन लोकोभवेत्सुखी ॥३॥

अने व्यग्रधुरिए पोताना पुत्रना प्रेमवाळो थई जनोइ तथा कन्याने कन्यादान पण आप्युं. ॥ ११३ ॥ श्री भगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! ते प्रमाणे ते व्यग्रधुरिए सारा प्रकारना यज्ञो कर्या अने ब्राह्मणे करेला अपमाननो बदलो वाळ्यो एवा प्रकारना एक वैधृतमां स्वल्पदान करवाथी घणांज सुखने पाम्यो हतो. ॥ ११४ ॥ जे मनुष्यो आ कथाने सांभळे छे. तो विश्वनाथ भगवान् तेने अनेक प्रकारना सुखने आपे छे ॥११५॥ ए प्रमाणे श्रीमत्पुराण संहितानो मलमासना महात्मनो वैधृत पर्वना दानना महिमानो अढारमो अध्याय पुरो ॥ १८ ॥ हे भगवान् ! मैं आजे तमारा मुखथी कौतुकावाळी कथा सांभळी. तेमां थोडुं पण दान करवाथी मनुष्य मात्र उत्तम फळने पामे छे. ॥ १ ॥ हवे पछी व्यतीपातनुं पर्व आवे छे. ते वृतना महिमाने परोपकार अर्थे अथवा तो मारा उपर उपकार करी कही संभळावो ॥ २ ॥ केमके: तमारा मनमां जे मनुष्य परोपकार करे छे ते मनुष्य तमने घणांज प्रिय छे. माटे जेनाथी मनुष्यमात्र सुखने पामे तेवा व्यतीपातनी कथा कही संभळावो ॥ ३ ॥

हे मधुसूदन ! व्यतीपातमां दान करवाथी मनुष्य मात्र केवा सुखने पामता हशे ते म्हने कही संभळावो ॥४॥ हे भगवन् ! में तमारा मुखथी व्यतीपातनी कथा सांभळी नथी, अने वैधृटनी कथा तमे आगळ कही गया छो. माटे व्यतीपातनी उत्पत्तीनी कथा कही संभळावो. ॥५॥ श्री भगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! तमने दरेक संपत्तीने आपनार व्यतीपातना व्रतनी कथा कहुं छुं. अने गरीब मनुष्योए तो आ व्रत विशेष करी करवुं. के जेनाथि सुख प्राप्त थाय ॥६॥. तीथि वार, नक्षत्र योग करण. संवत्सरने ब्रह्माजीए बनावेला छे ॥ ७ ॥ हे देवि ! हवे आगळ तमने व्यतीपातनी उत्पत्तीनी कथा कहुं छुं. ते तमे सांभळो, हवे वराह भगवान् तथा धरणीना संवादनी कथा कहुं छुं ॥ ८ ॥ धरण्युवाच ॥ हे वराह भगवान् ! व्यतीपातनी पूजा क्यारे करवी, केवी रीते करवी, अने तेनुं फळ मनुष्य मात्रने केवा प्रकारनुं मळे छे. तमने कृपा करीने कही संभळावो ॥ ९ ॥

व्यतीपानेफलंकिस्यात्किदानं मधुसूदन ॥ तद्वदस्वविशेषव्रतत्कथांच जगत्पते ॥४॥ वैधृतेः कथयोत्पत्तिव्यतीपातस्यचानघ ॥ त्वत्मीत्यैव्रतमेतच्च करिष्येतवसंन्निधौ ॥५॥ श्रीभगवानुवाच ॥ कुरुदेवित्रतंचारुसर्वसंपत्प्रदायकं ॥ निर्धनानां विशेषेण कर्तव्यंमुखमिच्छतां ॥ ६ ॥ तीथिवारौचनक्षत्र योगौच करणानिच ॥ ब्रह्मणानिर्मितान्याहुः संवत्सरमुखात् द्विजाः ॥ ७ ॥ व्यतीपातसमुत्पत्तींकथयामिशृणुप्रिये ॥ वाराहेधरणीवाक्यमुवाच व्रतहेतवे ॥ ८ ॥ धरण्युउवाच ॥ यस्त्वयोक्तोव्यतीपातस्तस्यकर्मवदस्वतत् ॥ कदापूज्यः कथंपूज्यः पूजितेचात्रकिंफलं ॥९॥ वराहउवाच ॥ यदाब्रहस्पते भार्यातारांजग्राह शीतगुः ॥ मित्रत्वात्माहतंसूर्यस्त्यजभार्यां ब्रहस्पते ॥१०॥ चक्रेचंद्रोनतद्वाक्यं हितंशिक्षापितंयदि ॥ रुष्टस्तदाकिलादित्योदीप्तदृष्ट्याव्यवैक्षत ॥११॥ तावत्सोमोपि रुष्टोस्यततोऽन्योन्यमवेक्ष्यतां ॥ उभयोदृष्टि संयोगात् क्रुद्धयोः सोमसूर्ययोः ॥१२॥ उद्यतास्योऽभवद्घोरः पुरुषः ॥ पिंगलेक्षणः दष्टोष्टदीर्घदशनोभ्रूकुटि कुटिलाननः ॥१३॥ कपिलश्मश्रुकेशांतालंबग्रीवः कृशोदरः ॥ शिरालोदीर्घजंघश्चसूर्याग्नियमसंन्निभः ॥१४॥ सभोक्तुकामस्त्रैलोक्यंरवींदुभ्यां निवारितः ॥ सोन्वपृच्छतसूर्येंदुक्षुधितोभक्षयामिकिं ॥१५॥ त्रैलोक्यंभोक्तुकामोहं भवद्भ्यांविनिवारितः ॥ सोचपृच्छतसूर्येंदुक्षुधितोभक्षयामिकिं ॥१६॥

वराह उवाच ॥ हे धरणी ! एक समयने विशे गुरु ब्रहस्पतीनी तारा नामनी स्त्री हती. तेने चंद्रमा उपाडी लई जतो हतो. ते वखते सूर्यने खबर पडी तेथी सूर्य कहेवा लाग्यो केः हे मित्र ! तुं आपणा गुरुनी स्त्रीने छोडी दे. ते आपणा गुरु छे ॥ १० ॥ छतां पण ते चंद्र शिक्षावाळा वाक्यने मान्यो नहि. तेथी सूर्य तेना उपर घणोज क्रोधायमान थयो. ॥ ११ ॥ अने सूर्यने क्रोधायमान् थयो जाणी चंद्र पण क्रोधायमान् थयो आवी रीते बन्ने क्रोधायमान् थया. ॥ १२ ॥ हवे क्रोध युक्त थवाथी बन्ने जण परस्पर बाजवा लाग्या. अने तेमांथी एक भयंकर पुरुष उत्पन्न थयो. तेनी लांबी आंखो हती लांबा हाथपग हता. अने मोढुं विकाळ हतुं ॥ १३ ॥ तेथी शरीरनां रुंवाडा काळा हता, लांबी डोक हती, कृश शरीर हतुं. सूर्य अने अग्नि समान् यमराज जेवो देखातो हतो. ॥ १४ ॥ हवे ते पुरुष सूर्य चंद्र तथा त्रैलोक्यने भक्षण करवा तैयार थयो अने कहेवा लाग्यो केः म्हने तमे खावानुं आपो ॥१५॥ हे सूर्य चंद्र ! शुं तमे म्हने त्रैलोक्यनुं भक्षण करवा उत्पन्न कर्यो छे. म्हने भूख बहु लागी छे. हवे हुं शुं करुं. ॥ १६ ॥

सूर्यसोमावुचतुः ॥ हे पिंगलाक्ष पुरुष ! तुं अमारा बंने क्रोधथी उत्पन्न थयो छुं तेथी तारुं नाम आजथी व्यतीपात एवुं राखवामां आव्युं छे. ॥ १७ ॥ जे वखते तारी उत्पत्ती थइ छे. तेवुंज तारुं नाम राखवामां आव्युं छे. अने तारा योगमां मनुष्य मात्र दान करशे. ते दानथी तने तृप्ति थशे. हे पापने नाश करनार व्यतीपात ! तारुं कल्याण थावो. अवा प्रकारनुं वरदान तेने आप्युं. ॥ १८ ॥ वराहउवाच ॥ एटला माटे हे पृथ्वी ! ते व्यतीपातनुं मनुष्यो व्रत करे छे. अने ते कारणथी तेने व्यतीपात नामनी पर्वणि कहेवामां आवे छे. हवे तेमां दान करवाथी जे फळ थाय छे ते हुं तमने कहुं छुं. ते तमे सांभळो ॥१९॥ ते व्यतीपातमां दान करवाथी मनुष्य मात्र उत्तम प्रकारना फळने पामे छे. हवे तेनी पुजाविधि तमने कहुं छुं ते तमे सांभळो ॥२०॥ हवे ज्यारे व्यतीपात आवे त्यारे मनुष्य मात्रे नदीमां स्नान करी तेना नामनी माळा फेरववी. अने व्यतीपातने नमस्कार करवा. ॥ २१ ॥

सूर्यसोमावुचतुः ॥ कोपदृष्टेर्नौविविधादतिपाताद्भवानभूत् ॥ व्यतीपातइतिनामभवान् भुविभविष्यति ॥ १७ ॥ यस्मिन्कालेत्वदुत्पन्निस्तदाकल्याण कारिणः ॥ व्यतीपातायभद्रंतेन्वयियः पापकारकः ॥१८॥ वराहउवाच ॥ एतस्मात्कारणाद्भूमे व्यतीपातोर्च्यतेनरैः ॥ अर्चितेस्तुफलं यत्स्यात्तदुक्तंते समासतः ॥१९॥ विस्तरेणार्चनफलंगदितुंकेनशक्यते ॥ यथार्च्यतेव्यतीपातः सविधिः श्रूयतामिति ॥२०॥ शुभोव्यतीपातदिने वगाहयेतमंसेव्यमानेन महानदीजलं ॥ उपवासेद्वैपवमानजापकोजपेत्तमंत्रंव्यतीपाततेनमः ॥२१॥ छादितेताम्रपात्रेण शर्करापूरितेघटे ॥ कांचनाब्जेप्रतिष्ठाप्यहेममष्टभुजंनरं ॥२२॥ गंधपुष्पाक्षतैधूपैर्दीपवस्त्रनिवेदनैः ॥ भक्ष्यैर्भोज्यैः फलैश्चित्रैर्मासिमार्गशीरर्चयेत् ॥२३॥ नमस्तेस्तुव्यतीपातसोमसूर्यसुत प्रभो ॥ यद्दानादिकृतंकिंचित्तदनंत मिहास्तुमे ॥२४॥ इत्युक्त्वापंचरत्नाढ्यं सुपुष्पाक्षतमंडलं ॥ प्रक्षिप्यतत्क्षणादेवसर्वपापक्षयो भवेत् ॥२५॥ यदिद्वितीयेचदीने व्यतीपातोभवेन्नहि ॥ तस्मिन्ने वदिनेकार्यदानपुण्यादिसर्वथा ॥२६॥ कुर्यादेवमासिमासि व्यतीपातांस्त्रयोदश ॥ चतुर्दशेतु संप्राप्तेकुर्यादुद्यापनंबुधः ॥ २७ ॥ व्यतीपातायस्वाहेतिक्षीरवृक्ष समिधघृतं ॥ आज्यक्षीरफलानांचहोतव्यं वैशतंशतं ॥२८॥

त्यार पछी तांबाना वासणमां शर्करा थी परिपूर्ण घटमां सोनानी मूर्ति बनावी ते घडा उपर स्थापन करवी. ॥२२॥ अने गंध, पुष्प अक्षत, धूप, दीप, वस्त्र, नैवेद्य, वीगेरेथी पूजा करवी. आ वृत्त मागशर मासमां करवुं ॥ २३ ॥ पछी नमस्कार करी प्रार्थना करवी केः हे सोम सूर्यना पुत्र ! तमने हुं नमस्कार करुं छुं. अने में कंइ पूर्वे जे कंइ दान कर्युं होय तेने आ वखते अनंत रुपमां आपजो ॥ २४ ॥ आम कही पांचे रत्नने पुष्पाक्षत साहित्य घडा पासे मूकी देवा तेम करवाथी मनुष्य मात्रना तमाम पापो नाश थता हवा ॥ २५ ॥ हवे जे दिवसे व्यतीपातनुं वृत्त करीए तेज दीवसे दान पुण्य करवा पण बीजे दीवसे व्यतीपात होय के न होय तेथी जे दिवसे व्यतीपात होयते दिविसे दान करवुं ॥२६॥ ए प्रमाणे हे पृथ्वी ! तेर व्यतीपातना व्रत करवा अने ज्यारे चौदमो व्यतीपात आवे त्यारे तेनुं विधि सहित उद्यापन करवुं. ॥२७॥ अने तेमां "व्यतीपातायस्वाहा" आमंत्रथी, खीर, वृक्षनी समिधो घी, फळ वीगेरेनी सो सो आहुतिओ आपी होम करवो. ॥ २८ ॥

अने साकरथी भरेलो घडो, तेनी साथे अस्कर अने शैयानुं दान करवुं. ॥ २९ ॥ अने प्रार्थना करवी के: हे रवींदुपुत्र व्यतीपात ! तमने हुं नमस्कार करुं छुं. तमे मने दरेक प्रकारना सुखने आपी मारा जे जे पापो होय तेनो नाश करी अनंत फळने आपजो. ॥ ३० ॥ आवा प्रकारनी प्रार्थना करी बीजी बधी वस्तु गोरने पूजा करी तेमज गळाने शोभावनार कुंडळ वीगेरे आपवा. ॥३१॥ दुधवाळी गाय, तथा सुवर्ण करता श्रेष्ठ दक्षिणा शैयादान ॥३२॥ सुंदर एवा दंतपत्रो, ते पण सोनाथी अलंकार कराएला, सोनानी मूर्तिथी युक्त आपवा. ॥ ३३ ॥ वळी पाथरवानी चादर आपवी ते पण धूप सुगंधी युक्त आपवी. तांबूल कुंकुम, कपुरथी सुगंधी युक्त चंदन आपवुं. ॥ ३४ ॥ दीप, उपानह (जोडा) छत्री, चामर, आसन आपवा ते आपवा वडे करी मनुष्य मात्र सूर्य लोकने पामता हवा. ॥ ३५ ॥

शर्कराघटपूर्णेन सहसोपस्करंनरं ॥ शय्यांचोपस्करैर्युक्तांप्रदद्याद्व्रतदेशिने ॥२९॥ वंदेऽव्यतीपातमहंमहांतंरवींदुसूनुंसकलेष्टलब्ध्यै ॥ समस्तपापस्यमम क्षयोस्तुपुण्यस्यचानंतफलंसदास्तु ॥३०॥ इतिसमर्प्यगुरुंपरिपूजयेत् कटककुंडलकंठविभूषणैः ॥ सकलमेवसमर्पययथोचितं तदुपलभ्यमिहशृणुतन्महि ॥ ३१ ॥ गांचपयस्विनींदद्यात्सुवर्णंवरदक्षिणां ॥ तस्मैशैय्यांसमादाय सारदारुमयींदृढां ॥३२॥ दंतपत्राचितांरम्यांहेमपट्टैरलंकृतां ॥ हेमतूलाप्रतिच्छन्नांसुभगेंदुपधानिकां ॥३३॥ प्रच्छादनपरीयुक्तां धूपगंधादिवासितां ॥ तांबूलकुंकुमक्षोदकर्पूरागुरुचंदनां ॥३४॥ दीपकोपानहौछत्रंप्रदद्याच्चामरासनं ॥ देहांतेसूर्यलोकाय विमाने रत्नसुप्रभैः ॥३५॥ गणयित्वाव्यतीपात देवार्चयतियोनरः ॥ सर्वपापहरौतस्यभवतोभानुशीतगू ॥३६॥ पठतिलिखति यः शृणोति वै तत्कथयतिपश्यति कारयन्यवश्यं ॥ रविशशिपदमापसोपिदेवश्चिरसमयं परिपूज्यमानआस्ते ॥३७॥ श्रीभगवानुवाच ॥ इतिवाहजोत्पत्तिः पातस्यकथितामया ॥ उद्यापनंफलंचैव घटीकानांनिरुपितं ॥३८॥ श्रीरुवाच ॥ केनेदंतुव्रतंचीर्णं पुराकृष्णावदस्वतत् ॥ यस्यश्रवणमात्रेण व्रतारंभभवेन्मतिः ॥ ३९ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ अत्राहंवर्णयिष्यामिव्यतीपातकथाशुभां ॥ मार्कंडेस्यधर्मस्य संवादेनशृणुष्वतत् ॥४०॥ एकदापर्यटन् लोकान् मार्कंडेयोमहामुनिः ॥ गजाह्वयेजगामासौधर्मेणपूजितस्ततः ॥४१॥ स्तंप्रोवाच धर्मायसुखासनसमाश्रितं ॥ मुनिपप्रच्छभावेन व्यतीपातकथानकं ॥४२॥

जे मनुष्य व्यतीपातनी गणत्री करी तेनुं पूजन करे छे. तेवा मनुष्योना पाप सूर्य चंद्रना ग्रहणो नाश करे छे. ॥३६॥ अने व्यतीपातनुं स्मरण करनार, पूजन करनार, कथा करनार, मनुष्यो सूर्य, चंद्र समान पवित्र कहेवामां आवे छे. ॥ ३७ ॥ श्री भगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! ए प्रमाणे म्हें तमने व्यतीपातनी कथा कही संभळावी छे. अने ते व्रतनुं उद्यापन केवी रीते करवुं ते पण में तमने कही संभळाव्युं छे. ॥ ३८ ॥ श्रीरुवाच ॥ हे भगवन् ! आ व्यतीपातनुं व्रत आगळ कोणे करेलुं छे. ते कहो के: जेना वडे करी हुं पण ते व्रत करवा तत्पर थाउं. ॥ ३९ ॥ श्री भगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी तमे पूछेला प्रश्ननी व्यतीपातनी मार्कंडरुषि अने धर्मराजना संवादवाळी शुभ एवी कथा कहुं छुं. ते तमे सांभळो. ॥ ४० ॥ हवे एक समयने विशे मार्कंडेयमुनि फरता फरता हस्तिनापुरमां राजा युधिष्ठर पासे गया. त्यां आगळ धर्मराजाए मुनिनी पूजा करी बेसवा आसन आप्युं. ॥ ४१ ॥ ते वखते हे लक्ष्मीजी ! धर्मराजा पूछता हवा के: हे महामुनि ! तमे मने व्यतीपातनी कथा भाववडे करी कही संभळावो. ॥ ४२ ॥

युधिष्ठिर उवाच ॥ हे मुनि ! तेमज कया व्रत करवा वडे करी दरेक प्रकारना सुख मळे अनेतेथी करी मनुष्य मात्रने सुख थाय. ॥४३॥ अने वळी ते व्यतीपातनुं व्रत आगळ कोणे करेलुं ते व्रत करवाथी कोना दुःखनो नाश थयो. ते सर्वे म्हने कही संभळावो. ॥ ४४ ॥ मार्कंडेय उवाच ॥ हे धर्मराजा ! पूर्वे आ व्यतीपातनुं व्रत हर्यश्व नामना राजाए कर्युं हतुं अने तेनुं पुण्य एक भुंडने आपी ते भुंड मनुष्य देह पाम्यो हतो. ॥ ४५ ॥ हे धर्मराजा ! एक समयने विशे हर्यश्व राजा पोताना सैन्य साथे वनमां मृगया रमवा गयो. ते वनमां जइ आम तेम फरतां तेमना जोवामां एक भुंड आव्यो ॥ ४६ ॥ ते भुंडनी केडनो भाग बळेलो हतो. मों तथा हाथ पग पण बळेला हता. आवा प्रकारना भुंडने जोइ. राजाने तेना उपर बहु दया आवी तेथी तेने पूछता हवा ॥ ४७ ॥

युधिष्ठिरउवाच ॥ केनव्रतेनचीर्णेन न पश्येद्यमयातनां ॥ तत्तेपृच्छाम्यहं विप्रव्रतानामुत्तमं व्रतं ॥ ४३ ॥ तद्व्रतं ब्रूहिदेवर्षेकृत्वाजयति विप्रियं ॥ कस्यदुःखंगतंदूरंकेनेदं च कृतंपुरा ॥४४॥ मार्कंडेयउवाच ॥ शृणुराजन् व्रतमिदंहर्यश्वेनपुराकृतं ॥ तेनैवराज्ञानहतंशूकरायच दुःखीते ॥४५॥ एकदास्वल्प सैन्येनमृगयायारागमत्तमः ॥ अंतश्चरन् वनेराजन् दृष्टवांस्तत्रचशूकरं ॥४६॥ दग्धपृष्ठकटिंचैवदग्धग्रीवमुखोदरं ॥ दृष्ट्वाविधंतंतुकृपांचक्रेदयापरः ॥४७॥ केन कर्मविपाकेनत्ववस्थांप्राप्तवानिमां ॥ अहोकष्टमहोकष्टं शूकरेणोपभुज्यते ॥४८॥ अवश्यमेवभोक्तव्यंकृतंकर्मशुभाशुभं ॥ केनकर्मविपाकेन चैवंप्राप्तोसितद्वद ॥४९॥ शूकरोवाच ॥ शृणुराजन्नहंपूर्वं वैश्योविश्वसखोभवं ॥ आशाकृद्भयोनदाताहमाश्रीतेभ्यश्च किंचन ॥ ५० ॥ श्रुत्वाश्चबहवोधर्माः पुराणश्रुतिनोदिताः ॥ तथापिपापबुध्याहं न करोम्यात्मनोहितं ॥५१॥ आशापाशमनुप्राप्तारप्राशास्त्रविनिर्गताः ॥ कृतवान् पापमेवाहं किंचिन्सुकृतं न कृतं ॥ ५२ ॥ एकदातुद्विजः कश्चित् व्यतीपातेगृहंमम ॥ आगत्ययाचतेमां च न किंचिद्दत्तवानहं ॥५३॥

हे भुंड ! तारी आवी खराब दशा कोणे करी. तेम कया कर्मना पापवडे करी तने आवी अवस्था प्राप्त थइ. तेमां पण कष्टनी वात छे के. हे भुंड! तारी आवी दशा केम थइ. ॥ ४८ ॥ मनुष्य मात्रे करेला शुभ तथा अशुभ कर्म अवश्य भोगववांज पडे छे. माटे हे भुंड ! तारी आवी दशा कया खराब कर्मथी थइ ते मने कहे ॥ ४९ ॥ शुकरोवाच ॥ हे राजा ! हुं पूर्वे विश्वसखा नामनो वाणीयो हतो. तेमां एक दिवस मारे घेर एक आशावाळो अतिथि मांगवा आव्यो हतो. तेने में कंइ पण दान आप्युं नहि. ॥ ५० ॥ हे राजा ! में आगळ अनेक प्रकारना धर्मने सांभळया हता. पुराणश्रुतिओने पण सांभळी हती. छतां पापी एवा में मारा हाथे कंइ पण दान पुण्य कर्युं नहि ॥ ५१ ॥ केवल आशा (माया) वडे करी शास्त्रने सांभळयां छतां में पाप कर्म कर्याज कर्या पण सुकृत कर्म कोइ दिवस कर्युं नहि. ॥५२॥ एम करतां एक दिवस व्यतीपातनो योग आव्यो तेमां मारे घेर एक ब्राह्मण भिक्षा लेवा आव्यो छतां पापी एवा मे तेने जरापण दान आप्युं नहि ॥ ५३ ॥

पण उपरथी ते गरीब ब्राह्मणने में गाळो दीधी हती. त्यारे ते ब्राह्मण कहेवा लाग्यो के: हे भाइ ! आजे सारामां सारी व्यतीपातनी पर्वणि छे. माटे तुं यथाशक्ति दान आप. ॥५४॥ ते दान आजे मेरु पर्वत समान फळने आपनार थशे. अने तमने दरेक जन्ममां ते दाननुं फळ मळशे. हे राजा ! ते भिखारीए म्हने आवा सारा वाकयो कह्यां छतां पण तेने में गाळो दीधी. ॥५५॥ ते गाळो देवाथी ते ब्राह्मण मारा उपर कोधायमान थयो अने म्हने श्राप आप्यो के: हे वैश्य ! तारा अवतारमां तारुं आखुं शरीर बळ्या करजो. ॥ ५६ ॥ अने तारा अंग (शरीर) उपर धगधगता अग्निनो दाह थजो. अने पाणी वगरना देशमां ॥५७॥ शुकरनी योनिमां तारो अवतार थजो. आवो म्हने हे राजा ! ते ब्राह्मणे श्राप आप्यो ते श्रापथी मे ते ब्राह्मणने बहु कालावाला कर्या. त्यारे ते ब्राह्मण कहेवा लाग्यो के. ॥ ५८ ॥

मयानिराकृतोत्यंतंवचोभिर्निष्ठुरैस्तथा ॥ व्यतीपातोथरेवैश्यकिंचिद्देह्यर्थिनेवसु ॥५४॥ तन्मेरुतुल्यंभवतिप्राप्स्यसेत्यन्यजन्मनि ॥ कुपितेनमयातस्मै निष्ठुरावाकूसमीरीता ॥५५॥ ततश्चकुपितोविप्रोममशापमथाददत् ॥ आशानिर्दहतेयद्वनममांगानिपृथकूपृथक् ॥५५-२॥ तथैवतवचांगानिदहंतुवन्हिनाधम॥ अरण्ये निर्जलेदेशेद्रुमविस्मृते ॥५६॥ तत्रशूकरयोनौत्वं प्रमूर्तिसमवाप्नुहि ॥ प्रसादितोमया विप्रः पुनरप्युक्तवांस्तथा ॥५७॥ जातित्वेशूकरत्वेपीइत्युक्तासजगामह ॥ तेनशापेनराजन् वै शूकरत्वमवाप्तवान् ॥५८॥ अहंदुःखाहसंजानिनिर्जलेनिर्जनेवने ॥ केनत्वंमुच्यतेपापात् ममाचक्ष्वेहशूकर ॥ ५९॥ राजोवाच ॥ येन शक्योमयाकर्तुंतवशापस्यसंक्षयः ॥६०॥ शूकरोवाच ॥ श्रूयतामममराजेंद्रमुक्तिः स्यायेनकर्मणा ॥६१॥ व्यतीपातव्रतंनामकृतं राजंस्त्वयापुरा ॥ तस्यकिंचि- त्फलंदेहियेनमुक्तिर्भवेन्मम ॥६२॥ यथामातासुतस्येह सर्वस्वसुखकारिणी ॥ तथाव्रतमिदंराजन्निहलोकेपरत्रच ॥६३॥ यथैवाभ्युदितः सूर्योअशेषंचतमोदहेत् ॥ इदंव्रतंतथैवेहसर्वपापंव्यपोहतु ॥६४॥

हे वैश्य ! तुं शुकरनी जातमां भुंड थईने रहीश. माटे हे राजा ! ते श्राप वडे करी मारो भुंडनो अवतार आव्यो छे. तेथी हुं आनिर्जन देशमां पाणी वगर बहुज दुःख पामुं छुं ॥ ५९ राजोवाच ॥ हे भुंड ! तारो आ अवतार कया उपायो वडे करी नाश थई शके. ते कर्म करवाथी तारा पापोनो नाश थाय. तेवा मारी शक्ति प्रमाणे हुं उपायो करी तारो श्राप नाश करुं. माटे ते उपाय म्हने बताव ॥ ६०॥ शुकरोवाच ॥ हे राजा ! मारी मुक्ति केवी रीते थशे ते हुं तमने कहुं छुं. ते तमे सांभळो ॥ ६१ ॥ हे राजा ! तमे आगळ व्यतीपातनुं उत्तम व्रत कर्युं छे तेमांथी कंइ फळ मने आपो के: जेना फळ वडे करी मारी मुक्ति थाय ॥ ६२ ॥ हे राजा ! जेवी रीते छोकरानी माता दरेक सुखने आपे छे. तेवी रीते आ व्यतीपातनुं व्रत दरेक प्रकारना सुखने आपता छे. ॥ ६३ ॥ जेवी रीते सूर्य उगतांज अंधकार नाश पामे छे तेवी रीते मनुष्य मात्रे करेला जे जे पापो होय छे तेनो नाश आ व्रत करवाथीज थाय छे. ॥ ६४ ॥

जेम भगवान् पोते मनुष्य मात्रने निवृत्ति आपे छे. तेम आ वृत्त करवाथी मनुष्य मात्र आ लोक तथा परलोकमां सुख पामे छे. ॥ ६५ ॥ हे राजा ! ग्रहण वखते दान करे तो सो घणुं, तिथीना क्षयना दिवसे दान करे तो एक हजार घणुं भगवाननी प्रीतिने अर्थे दान करे तो दश हजार घणुं, अने व्यतीपातमां दान करवाथी मनुष्य मात्र अनंत फळने पामता हवा. ॥ ६६ ॥ हवे हे राजा ! तमे व्यतीपातनुं वृत माघ तथा फागण अथवा गमे ते मासमां करजो अने हुं कहुं तेवी रीते तेनुं विधान करजो. ॥ ६७ ॥ जे दीवसे व्यतीपात आवे त्यारे आ वृतनो आरंभ करजो. तलथी परिपूर्ण वामण ब्राह्मणने आपजो. ॥६८॥ अने पछी शंख, चक्र, पद्म, वनमालाने पहेरनार सुवर्ण जेवा वस्त्रथी युक्त भगवाननी पूजा करजो. ॥ ६९ ॥ गायना दुधनी खीर बनावी अने कांसाना उत्तम पात्र उपर भगवाननुं स्थापन करजो. ॥ ७० ॥

यथाविष्णुर्ददातीहनृणांपरमनिर्वृतिं ॥ ददात्येवन संदेहोस्तथा व्रतमिदंशुभं ॥६५॥ शतमिंदुक्षयेदानं सहस्रंदिनक्षये ॥ विष्णवेशतसाहस्रंव्यतीपाते त्वनंतकं ॥६६॥ व्यतीपातव्रतस्यास्यविधानं शृणुतत्वतः ॥ माघेवाफाल्गुनेवापि चान्यस्मिन्मासिवाभवेत् ॥६७ ॥ व्यतिपात दिनेयास्मिन्नारभेतव्रतमुत्तमं ॥ तिलैः पूर्णशरावंवामगुडंगुरवेऽर्पयेत ॥६८॥ शंखचक्रगदापाणिपद्महस्तहिरण्मयं ॥ वस्त्रयुग्मेनसंवेष्ट्य पूजयेद्गरुडध्वजं ॥६९॥ गोक्षीरेणैवसंपूर्णं कांस्य-भाजनमुत्तमं ॥ स्थापयेद्देवदेवस्यस्थानेतत्रैवकल्पयेत् ॥७०॥ शय्यांचगंधिधौतत्रस्थाप्यदेवमनुस्मरन् ॥ अनंतशायिनंदेवमनंतफलदंशुभां ॥ ७१ ॥ लक्ष्म्या-सहान्वितं विष्णुंभक्त्यासंपूजयेद्गुरुं ॥ वैदिकेनैवमंत्रेण जातिपुष्पैः समर्चयेत् ॥ ७२ ॥ पायसान्नेननैवेद्यंशर्करासंयुतेनवा ॥ दत्वानैवेद्यंदेवस्यपुनः प्रार्थनमारभेत् ॥ ७३ ॥ व्यतीपातदीनेदेवतुभ्यंयत्सम्मर्पितं ॥ व्रतो पदेशविप्रायब्राह्मणायविशेषतः ॥७४॥ भूमिंवाथसुवर्णंवादक्षिणामाविधीयते ॥ ब्राह्मणान भोजयित्वातुव्रतमेतत्समापयेत् ॥७५॥ इदंव्रतंत्वयाराजन गृहीतं पूर्वजन्मनि ॥ स्वर्गापवादंनृणांतत्फलं किंचिदर्पय ॥७६॥ एवमुक्तान्नृप-श्रेष्ठःशूकरायफलंददौ ॥ तत्क्षणात्तेनचपुराशूकरोमुक्तकिल्बिषः ॥७७॥

अने तेनी पासे सारा प्रकारनी शैया मूकजो अने देवनुं स्मरण करजो. तेथी सारा फळनी प्राप्ति थाय. ॥ ७१ ॥ तेमां लक्ष्मीजी सहवर्तमान भगवाननी भक्ति करी पुरोहितनुं पूजन करजो ते कर्मवेदोक्त मंत्रथी करजो. अने तेमां सारा प्रकारना पुष्पो भगवानने चढावजो ॥७२॥ अने ते भगवानने नैवेद्य दुध तथा साकरनुं करजो त्यार पछी हे राजा ! तेमनी प्रार्थना करजो ॥ ७३ ॥ हे व्यतीपात ! हुं मारी शक्ति प्रमाणे तमने जे कंई अर्पण करुं छुं ते तमे मानी लेजो. त्यार पछी ब्राह्मणनी पूजा करजो ॥ ७४ ॥ अने भूमि अथवा सुवर्णनी दक्षिणा आपजो अने ते वृतना ब्राह्मणोने भोजन करावजो ॥७५॥ हे राजा ! आ व्यतीपातना वृतने तमे पूर्व जन्ममां ग्रहण करी कर्युं हतुं तेथी तमे स्वर्गने पामशो. माटे तमे करेला वृत्तनुं पुण्य म्हने आपो के जेथी मारा पापनो नाश थाय ॥ ७६ ॥ आवा प्रकारना भुंडना वचन सांभळी ते हर्यश्वराजाए ते भुंडने वृत्तनुं पुण्य आप्युं. तेज क्षणे ते भुंड मुक्तिने पामतो हवो. ॥ ७७ ॥

अने राजाए आपेला पुण्यथी भूंडनो अवतार नाश थयो. अने उत्तम भूषणोथी युक्त देह थयो. तेथी दिव्य एवा विमानमां बेसी आ प्रमाणेना वाक्यो बोलतो हवो. ॥७८॥ हे मनुष्यो ! तमे जाणता नथी के, शुं. आ व्रत तमे केम करता नथी. आ व्रत करवाथी आ लोकमां पण तमे सुखने पामशो. ॥७९॥ तमे सारा सुखने जुवो, मारी कथा सांभळो. पहेलां हुं भूंड हतो. अने व्रतना पुण्य प्रभावथी मनुष्य देहने धारण कर्यो छे. माटे करी हे मनुष्यो ! तमे हवे जीवता सुधी व्यतीपातनुं व्रत करवा मांडो के: जेनाथी तमारा पापो नाश थाय. ॥८०॥ आ प्रमाणे राजाना देखतां ते भूंड मनुष्य देहने धारण करी स्वर्गमां गयो. ते जोइ ते राजा घणोज हर्षनी साथे आश्चर्ययुक्त थतो हवो त्यार पछी ते राजा पोते पोताना घेर जतो हवो ॥ ८१ ॥.

मुक्तःशूकरदेहात्सर्वाभरणभूषितः ॥ दिव्येविमानेसंस्थाप्यवाक्यंचेदमुवाचह ॥७८॥ हेजनाःकिंनजानाथंव्यतीपातंव्रतोत्तमं ॥ इहैवसुखदंनृणांपरत्रच परांगतिः ॥७९॥ दृष्टंमयासुखंप्राप्तंव्रतस्यास्यप्रभावतः ॥ विश्वासः क्रियतामस्मिन् व्यतीपातेव्रतोत्तमे ॥८०॥ इत्युक्त्वास्वर्गतः सोथराज्ञोवैपश्यतस्तथा ॥ तंदृष्ट्वाविस्मितोराजागृहमागत्यसत्वरः ॥८१॥ व्यतीपातानपुनः कृत्वादत्वादानान्यनेकशः ॥ हर्यश्वः प्राप्तवांस्तेनतद्विष्णोः परमंपदं ॥८२॥ अतस्त्वंकुरुरा-जेंद्रव्यतीपातंव्रतोत्तमं ॥ सर्वपापक्षयकरंनृणांमुक्तिप्रदायकं ॥८३॥ इदंयः कुरुतेमर्त्यः श्रद्धयाभावसंयुतः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोविष्णुसायुज्यमाप्नुयात् ॥८४॥ इत्युक्त्वांदधेदेविमार्कंडेयोमहामुनिः ॥ चकारराजशार्दूलोव्रतमेतद्युधिष्ठिरः ॥८५॥ इतिश्रीमत्पुराणसंहितायांमलमासमहात्म्ये व्यतीपातव्रतनिरूपणे एकोनविंशोऽध्याय ॥ १९ ॥

अने घेर गया पछी ते हर्यश्व राजाए फेरथी व्यतीपातनुं व्रत कर्युं. ब्राह्मणोने घणांज प्रकारना दान आप्या. ते व्रतना पुण्य प्रभावथी ते हर्यश्व राजा परंपदने पामता हवा. ॥८२॥ हवे मार्कंड रुषि राजा युधिष्ठिर प्रत्ये कहेता हवा के: हे राजा ! तमे पण आ उत्तम व्यतीपातनुं व्रत करो के. जेनाथी तमे उत्तम पदने पामशो. अने मनुष्य मात्र करशे तो तेमना तमाम पापो नाश थइ अंते मुक्तिने पामता हवा. ॥ ८३ ॥ जे मनुष्यो आ व्रतने श्रद्धा पूर्वक करे छे. तेवा मनुष्यो पोताना तमाम पापोनो नाश करी अंते मोक्षने पामता हवा. ॥ ८४ ॥ हे लक्ष्मीजी ! आवा प्रकारना वचनो बोलता मार्कंड मुनि अंतर्ध्यान थइ गया. अने युधिष्ठिर राजाए व्रतनो आरंभ कर्यो. ॥ ८५ ॥ ए प्रमाणे श्रीमत्पुराण संहितानो मलमासना महात्मनो व्यतिपातना व्रतनो ओगणीसमो अध्याय पुरो ॥ १९ ॥

श्रीरुवाच ॥ हे भगवान ! स्त्रीओने सुख आपनार अने श्रेष्ठ एवा दरेक प्रकारना सुखने आपनार. ॥ १ ॥ तथा मनुष्य मात्रने वांच्छित फळ आपनार एवा हे भगवान ? तमे पूर्णिमानुं व्रत आगळ कह्यु हतुं छता पणहुं भूली गइ छुं. माटे आ वख्ते फेरथी म्हरा उपर कृपाकरी म्हने कही संभळावो. ॥ २ ॥ केः जे व्रतना प्रभावथी स्त्रीओ भाग्यवान थाय. अने पुत्र पुत्रादि, धन, धान्यने प्राप्त करे. ॥३॥ तेथी दरेक प्रकारना सुखने आपनार एवा पूर्णिमाना व्रतने कही संभळावो. ॥४॥ श्रीभगवानुवाच ॥ हे रमे ! तमने हित कारक तथा दरेक शास्त्रमां घणां प्रकारना पूर्णिमाना व्रतो कहेला छे. ते व्रतो हुं तमने कहुं छुं. ते तमे सांभळो. ॥ ५ ॥ ते शास्त्रोमां कुळना धर्म अने चारे वर्णना धर्मो पण कहेला छे. माटे हे देवि ! ज्यारे कार्तक मासनी पूर्णिमा आवे त्यारे आ पूर्णीमाना व्रतनो आरंभ करवो. ॥ ६ ॥

श्रीरुवाच ॥ भगवन्जगतामीशत्वदचैकंपरायणं ॥ स्त्रीणांसुखकरंश्रेष्ठंसर्वसौख्यप्रदायकं ॥१॥ पुरुषाणांहितकरंवांछितार्थफलप्रदं ॥ पौर्णिमापर्वभवमोक्तंपूर्ववदस्वतत् ॥२॥ यस्याव्रतस्यचीर्णेननारीसौभाग्यभाग्भवेत् ॥ पुत्रपौत्रादिसंयुक्ताधनधान्यगृहान्विता ॥३॥ जायतेनाथतन्मारुवदविस्तरतोमम ॥ सर्वेश्वरविशेषज्ञकृपांकुरुदयानिधे ॥४॥ श्रीभगवानुवाच ॥ समुद्रसंभवेदेविशृणुवक्ष्यामितेरितं ॥ बहूनिसंतिशास्त्रेषुपौर्णिमायाव्रतानिहि ॥५॥ कुलधर्माश्चतत्रैववर्णानांसंत्यनेकशः ॥ कार्तिक्यांपूर्णिमायांतुकर्त्तव्यंपूर्णिमाव्रतं ॥६॥ कास्यपात्रंपंचपलंमोदकेनचपूरितं ॥ यज्ञोपवीतसंयुक्तंसदक्षिणफलंतथा ॥७॥ निमंत्र्यब्राह्मणंचैकंशास्त्रविद्याविशारदं॥ नांधंनवंध्यंनव्यंगंनचैनक्षत्रसूचकं ॥८॥ निंदकंदुष्टकर्माणंतंविप्रंभोजयेन्नहि॥ शांतंशास्त्रविदंश्रेष्ठमर्चयित्वासुभक्तितः॥९॥ भोजयित्वापरान्नेनपौर्णिमादिवसेशुभे ॥ तांबूलंदक्षिणांदत्वाकांस्यपात्रंकरेऽर्पयेत् ॥१०॥ एवंद्वादशविप्रेभ्यः कांस्यपात्राणिद्वादश ॥ मासि मासिपौर्णमास्यांभोजयित्वासमर्पयेत ॥११॥ पुनश्चकार्तिकेमासितस्योद्यापनमाचरेत् ॥ पद्ममष्टदलंकृत्वातांदुलैर्गोधूमैरपि ॥१२॥ एकंकुंभंमध्यदेशेस्थापयित्वासुशोभनं ॥१३॥ तस्योपरिन्यसेद्विष्णुंरमांचस्वर्णनिर्मितां ॥ अर्घ्यंदद्यात्श्रीफलेनपूजांकुर्याद्यथाविधि ॥१४॥ लक्ष्मीनारायणप्रीत्येकुर्याज्जागरणंनिशि ॥ चंद्रंचपूजयित्वाहिसदाकार्यं च भोजनं ॥ १५ ॥

ते व्रतमां कांसानुं वासण, पंचपल्लव मोदक, जनोई दक्षिणाने. ॥ ८ ॥ मेगी करी सात विद्वान अने सुपात्र ब्राह्मणने बोलावी पूजा करवी पण आंधळा, वांझ्या, शरीरे कोडवाळा, खराब नक्षत्रमां जन्म थयो होय तेवा. ॥ ८ ॥ निंदा करनारा, दुष्ट कर्म करनारा, ब्राह्मणोने बोलाववा नहि, अने तेवाने ब्रह्म भोजन पण कराववुं नहि. ॥ ९ ॥ पण सुपात्र विद्वान, ब्राह्मणने बोलावी (पूर्णिमाना दिवसे) ब्रह्म भोजन करावी तांबूल दक्षिणा आपी पूर्वे कहेली वस्तु ब्राह्मणने आपी नमस्कार करवा. ॥१०॥ ए प्रमाणे एक वरसनी बारे पूर्णिमाना दिवसे बार पात्रो (कांस्यापात्र) ब्राह्मणने आपी व्रत पुरुं करवुं. ॥ ११ ॥ हवे तेम करतां बार पूर्णिमा पुरी थाय अने तेरमी पूर्णिमा आवे त्यारे विधि सहित उद्यापन करवुं. ते केवी रीते करवुं केः चोखा अगर तेमां घौंउ घडे करी अष्ट दल काढवुं. ॥ १२ ॥ ते अष्ट दलनी मध्यमां एक सुंदर कळस स्थापन करवो. ॥१३॥ ते मध्य कळसनी उपर लक्ष्मीजी सहवर्तमान भगवाननी मूर्ति मूकवी, ते पछी विधि पूर्वक तेनी पूजा करवी. अने श्रीफळनुं दान अर्घ्यप्रदान करवुं. ॥ १४ ॥ हवे ते व्रतना दिवसे भगवाननी प्रीति वास्ते रात्रे जागरण करवुं अने, ज्यारे चंद्रोदय थाय त्यारे तेनुं पूजन करी हंमेसां (दर पुनमे) भोजन करवुं. ॥ १५ ॥

ते भोजन मग, घउ, चोखानुं हविष्यान्न भोजन करवुं. ए प्रमाणे जे स्त्री आ व्रतनो आरंभ करे छे, तेने पुत्रपुत्रादिनुं सुख मळे छे. ॥ १६ ॥ अने वृत्त ज्यारे पुरुं थाय त्यारे स्त्रीयो अवश्य पुत्रना सुखने पामे छे. तेमां कंइ विचार करवा जेवो नथी. ते व्रत करवाथी दरिद्रतानो नाश थाय छे, ॥१७॥ अने ते गुप्त वृत्त करवुं पण बहु विस्तारथी करवुं नहि. तेमां दातण अंघेडानुं करवुं. ॥१८॥ ते वृत्तना दिवसे स्त्रीए पोताना स्वामिनो संगकरवो नहि. कोइनी निंदा करवी नहि, जुठुं बोलवुं नहि. ॥ १९ ॥ अने उद्यापनना दिवसे पांच ब्राह्मणोने जमाडवा. तेमां त्रण कुवारिका तथा बे बटुकने जमाडवा तेवी रीते पांच जणने भोजन कराववुं. ॥ २० ॥ अने वृत्तना उद्यापनना मंडलने ब्राह्मणने भक्तिपूर्वक आपी देवुं. अने ते पण भगवाननी प्रीतिना अर्थे आपवुं. ॥ २१ ॥ जेवी रीते मांगलीक वृत्त करवाथी पुत्र प्राप्ति थाय छे. तेवी रीते आ पूर्णिमानुं वृत्त करवाथी पण पुत्र प्राप्ति थाय छे. माटे आ वृत्त दरेक स्त्रीयोए अवश्य करवुं. ॥ २२ ॥

भक्षणीयंहविष्यान्नंमुद्गगोधूमतंदुलैः ॥ एवंविधंतुयानारीपुत्रमाप्न्यैवतंचरेत् ॥१६॥ व्रतांतेपुत्रमाप्नोतिनात्रकार्याविचारणा ॥ दारिद्र्यंनाशमायाति-व्रतस्यास्यप्रभावतः ॥१७॥ गुप्तंव्रतंसदाकार्यंनकुर्याद्बहुविस्तरं ॥ अपामार्गेणसर्वत्रकर्त्तव्यंदंतधावनं ॥ १८ ॥ स्वामिसंगोनकर्त्तव्यः व्रतस्यदिवसेसदा ॥ असत्यंनैववक्तव्यंनिंदाकार्यानकस्यचित् ॥१९॥ पंचोद्यापन दिवसेभोजनीयाद्विजास्तथा ॥ तिस्रःकुमारिकाः प्रोक्ताबटुकंत्वेकमेवहि ॥२०॥ मंडलंद्विजवर्या-यदेयंभक्तयासमन्वितं ॥ लक्ष्मीनारायणौमह्यंप्रियेतामितिचार्पयेत् ॥ २१ ॥ मंगलस्यव्रतेनेवपुत्रप्राप्तिर्यथाभवेत् ॥ अनेनापिकृतेनेवभवत्येवनसंशयः ॥ २२ ॥ सकामं चैव निष्कामंव्रतमेतत्समीरितं ॥ दारिद्र्यनाशनेचैतत्कर्तव्यंधनदायकं ॥२३॥ पितृतुष्ट्यैचकर्तव्यंव्रतमेतन्नसंशयः ॥ प्रसन्नाः पितरस्तस्यप्रयच्छंतिस्व वांच्छितं ॥२४॥ मार्गशीर्ष्यांपौर्णिमायांदद्यान्मोदकपंचकं ॥ सुवासिनीभ्योगंधादिदत्वाभक्तिसमन्वितां ॥ २५ ॥ तासांतुमस्तकेतैलंदत्वाचकुंकुमादिभिः ॥ मार्गशीर्ष्यांपौर्णमास्यांकुर्याद्व्रतंपंचकं ॥२६॥ पंचपुत्रसुखंभुक्तास्वामिसौख्यमनंतकं ॥ धनधान्ययुतासाध्वीदेहांतेस्वर्गमाप्नुयात् ॥२७॥ पौष्यांतुपौर्णमास्यां-विनिहारादिनेभवेत् ॥ चंद्रंसंपूज्यविधिवत्ततोभोजनमाचरेत् ॥२८॥

सकाम तथा निष्काम वृत करवाथी. धन प्राप्त थाय छे. दरिद्रतानो नाश थाय छे. ॥ २३ ॥ तेमज आ वृत करवाथी पोताना पितृओ पण संतोषने पामे छे अने ज्यारे पितृओ संतोष पामें तोज आपणां मनोरथ सिद्ध थाय छे. तेमां कंइ संदेह नथी. ॥ २४ ॥ हवे ज्यारे मागसर मासनि पूर्णिमा आवे त्यारे सुवासिनी स्त्रीने गंधाक्षतथी पूजन करी पांच मोदकनुं दान करवुं. ॥ २५ ॥ अने ते स्त्रीना माथामां तेल नांखी कंकुनो चांल्लो करी मागसरमासनी पूर्णिमानो अपवास पांच वर्षसुधी करवो. ॥२६॥ तेम करवाथी दरेक स्त्रीने पांच पुत्र उत्पन्न थता हवा. अने पोताना स्वामिनुं सुख प्राप्त करी धन धान्यथी युक्त थइ, अंते स्वर्गने पामती हवी. ॥ २७ ॥ हवे पोष मासनी पूर्णिमानो अपवास न थाय तो तेज दिवसे सायंकाळे चंद्र दर्शन थाय त्यारे एक वखत भोजन करी वृत्त करवुं. ॥ २८ ॥

हवे तूनना दिवसे जमनानी रसोइ पोताना हाथे बनाववी ते बहार पवित्र जगा उपर बनाववी पण घरमां रांधवी नहि. अने ते दिवसे आनंदमां रहेवुं. ॥ २९ ॥ हवे ज्यारे पूर्णिमा आवे ते दिवसे सवारमां वहेला उठी तळाव अथवा नदीमां विधिपूर्वक स्नान करी सूर्यने नमस्कार करी पोताने घेर जवुं. ॥ ३० ॥ स्नान करी घेर जइ देवनी पूजा करवी, निराहार रहेवुं अने चंद्रोदय थाय त्यारे पोते बनावेली रसोइनुं नैवेद्य करी भोजन करवुं. ॥३१॥ हे लक्ष्मीजी ! कहेली विधि प्रमाणे जे स्त्री आ वृत करे छे. ते पोतानी माताना सुखने पामी सौभाग्यवाळी थइ तेने तेना जेवोज पुत्र उत्पन्नथ तो हवो. ॥ ३२ ॥ आ वृत दरेक स्त्रीए पोष मासनी पूर्णिमाने दिवसे करवुं के: जे वृतना प्रभाववडे करी दरेक प्रकारना सुखने पामती हवी. ॥ ३३ ॥ हवे माघ मासनी पूर्णिमानुं वृत शुभोदय माटे करवुं. तेमां आदरपूर्वक पांच श्रीफळो आपवा. ॥ ३४ ॥

स्वयंपाकोवह्निकार्योनूतनेवैमहानसे ॥ मिष्टान्न भोजनंकृत्वासुखेनविहरेत्ततः ॥२९॥ प्रातःस्नानंतडागादौकर्त्तव्यंविधिनासह ॥ धौतवस्त्रंपरिधाय सूर्यनत्वागृहंव्रजेत् ॥३०॥ देवान्संपूज्यविधिवन्निराहारतयाशुभे ॥ चंद्रोदयेनिवेद्याथततोभोजनमाचरेत् ॥३१॥ एवंयाकुरुतेनारीसामातृसुखमाप्यते ॥ सौभाग्यंसुस्थिरंतस्याः पुत्रोवस्यादृगुणान्वितः ॥३२॥ इदंव्रतंसदाकार्यंपौष्यांपौष्यांसदास्त्रीभिः ॥ यस्याव्रतप्रभावेनसर्वसौख्यानिसाधयेत् ॥३३॥ माघ्यांतु-पौर्णिमायांचव्रतंकार्यं शुभोदये ॥ सजलानि श्रीफलानिपंचदेयानिचादरात् ॥३४॥ सुवासिनीः पूजयित्वापंचगंधादिना तथा ॥ ताभ्यस्तुनारिकेलानिदेया-निविधिपूर्वकं ॥३५॥ सापिदद्यात्पौर्णमास्यांयागृह्णातिरमाफलं ॥ तयापिपंचदेयानिपौर्णमास्यांफलानिहि ॥३६॥ यागृह्णातिनारिकेलं सापिपंचगुणंततः ॥ आगतायांपौर्णमास्यांसाप्निदद्यान्नसंशयः ॥३७॥ एवंयाकुरुतेनारीपातिव्रत्यपरायणा ॥ सौभाग्यमतुलं प्राप्यपतिलोकमवाप्नुयात् ॥३८॥ हुताशनींपूजयित्वा कृत्वाप्रदक्षिणक्रियां ॥ राढादेवीप्रसन्नास्यात्सर्वदारोगनाशिनी ॥३९॥ इदंव्रतनरैः कार्यंनारिभिश्चविशेषतः ॥४०॥ चैत्र्यांचपूर्णिमास्यांच व्रतंकुर्युः सदास्त्रियः॥ उमादेविप्रसन्नार्थमेकभक्तंविशेषतः ॥४१

ते दिवसे पांच सौभाग्यवंती स्त्रीओने बोलावी ते पांचनी गंधादिथी पूजा करी ते पांचेने पाणीवाळा नारियेळ आपी देवा. ॥३५॥ हवे जे स्त्रीए पूर्णिमानुं वृत्त कर्युं होय ते पांचेने नारियेळ आपे, तो ते स्त्रीओए पाछा ते स्त्रीने तेज नारियेळ पाछा आपवां. ॥३६॥ जे स्त्रीए एवी रीते पांच नारियेळ आप्यांहोय छे. तो ते माघ मास आवे त्यारे आपनार स्त्री घणाज सुखने पामे छे. अने अंते पतिना लोकने पामती हवी. ॥३७॥ ए प्रमाणे जे स्त्री पतिवृतापणे आ वृतने करे छे तेवी स्त्रीओ घणां सौभाग्यने प्राप्त करी अंते मोक्षने पामे छे. ॥३८॥ हवे फागण मासनी पूर्णिमाने दिवसे होळीनुं पूजन करवुं. अने तेनी प्रदक्षिणा करी नमस्कार करवा. तेम करवाथी होळीमाता प्रसन्न थाय छे. अने मनुष्य मात्रना जे जे रोगो होय छे तेनो नाश थाय छे. ॥ ३९ ॥ आ वृत्त मनुष्योए पण करवुं. तेमां विशेष करी स्त्रीए करवुं. ॥४०॥ हवे चैत्र मासनी पूर्णिमानुं वृत दरेक स्त्रीए करवुं. तेथी करी उमादेवि प्रसन्न थाय छे. माटे ते दिवसे एकवार भोजन करवुं. ॥ ४१ ॥

ते दिवसे त्रण ब्राह्मणने सारां प्रकारना अन्न रांधी जमाडवा. अने पापनो नाश थाय तेटला माटे तांबूल साथे दक्षिणा आपवी. ॥ ४२ ॥ आ चैत्र मासनी पूर्णिमानुं वृत्त आठ वर्ष करवुं. केः जे वृत करवाथी दरेक प्रकारना दोषोनो नाश थाय छे. तेमज आ व्रत वंध्याना दोषनो पण नाश करनार छे ॥ ४३ ॥ आ वृत्त करनार साध्वि स्त्री पुत्रपुत्रादिना सुख भोगवी पोताना पतिनी साथे सुख भोगवे छे, अने धन धान्यवाळी थाय छे. तेमां कंइ संशय नथी. ॥ ४४ ॥ हवे वैशाख मासनी पूर्णिमा आवे त्यारे भगवाननी प्रीतिने वास्ते पांच ब्राह्मणोने जमाडवा, तेमने चंदननो चाल्लो करी रसपुरी जेवा सुंदर भोजन बनावी ते ब्राह्मणोने जमाडवा. ॥ ४५ ॥ अने ते दरेक ब्राह्मणने पाणीथी भरेलो घडो, तथा विंझणो वस्त्र सहित दानमां आपवो. तेम करवाथी मनुष्यो घणांज सुखने पामता हवा. ॥ ४६ ॥

मिथुनंभोजयेद्भक्त्याशुभान्नेनसमन्वितं ॥ तांबूलंदक्षिणादेयासर्वपापविशुद्धये ॥४२॥ अष्टवर्षमिदंकृत्वासर्वदोषात् प्रमुच्यते ॥ नभवेत्काकवंध्यासान दुष्टानचदुर्भगा ॥४३॥ पुत्रपौत्रवतीसाध्वीस्वामिसौख्यान्विताबहु ॥ धनधान्यसमायुक्ताभवत्येवनसंशयः ॥४४॥ वैशाख्यांविष्णुदैवत्यां भोजयेद्विप्रपंचकं ॥ आम्रैश्चवसदन्नेनचंदनागुरुलेपनैः ॥४५॥ प्रत्येकंसजलंकुंभंसकलं व्यंजनान्वितं ॥ सवस्त्रंयाप्रयच्छंतितासांपुण्यमहच्छृणु ॥४६॥ दशवर्षमिदंकार्यं पंचवर्षमथापिवा ॥ वर्षैकंवाजन्ममध्येयानारीकुरुतेव्रतं ॥४७॥ तस्यापुण्यमनंतस्यादश्वमेधसमंरमे ॥ ब्राह्मणाभोजनीयास्तेयेशास्त्रार्थैकतत्पराः ॥ ४८ ॥ विष्णुभक्ताः प्रसन्नास्याः क्रोधलोभविवर्जिताः ॥ इदंव्रतंसदाकृत्वावैशाख्यां विष्णुदैवतां ॥४९॥ विष्णुलोकं च गच्छंतिविमानेनार्कवर्चसा ॥ सालोक्यंवाथसायुज्यंप्राप्नुवंति न संशयः ॥५०॥ ज्येष्ठ्यांचैवरमेकार्यंव्रतंसर्वार्थसाधनं॥ वटसावित्रीसंज्ञंतुमहाभयनिवारणं ॥५१॥ पतिसौख्यप्रदंनित्यंमातृपितृसुखावहं ॥ कर्त्तव्यंविधिनादेवितदुद्यापनसंयुतं ॥५२॥ आषाढयांपौर्णमास्यांतकोकिलाव्रतमाचरेत् ॥ उमामहेश्वरप्रीत्यैत्रिवर्षंपापनाशनं ॥५३॥ सोद्योपनंचकर्तव्यंयत्राषाढद्वयंभवेत् ॥ एवंयाकुरुतेनारीसासौभाग्यंलभेद्बहु ॥५४॥

अने आ वैशाख मासनुं व्रत आवी रीते दश वर्ष अथवा पांच वर्ष अथवा एकज वर्ष दान आपी करवाथी. ॥४७॥ हे लक्ष्मीजी ! तेमने एक अश्वमेध कर्यानुं पुण्य प्राप्त थाय छे. ते वृत्तमां सुपात्र ब्राह्मणोने जमाडवा ॥४८॥ जे मनुष्य भगवानना भक्त छे, तेमणे तो आ व्रत अवश्य करवुं. तेमां क्रोध लोभनो त्याग करवो. ॥ ४९ ॥ आवा प्रकारना व्रत्तने करनार मनुष्यो सूर्यसमान तेजस्वी एवा उत्तम प्रकारना विमानमां बेसी सूर्य लोकने पामता हवा. ॥ ५० ॥ हे लक्ष्मीजी ! दरेक प्रकारना साधन वास्ते ज्येष्ट मासनी पूर्णिमानुं व्रत्त करवुं ते व्रत्तने वड सावित्रीनुं व्रत्त कहेवामां आवे छे अने ते मोटा पापनो नाश करनार छे. ॥५१॥ ते व्रत्त करवाथी स्त्रीयो माता, पिता, पोताना स्वामिनुं सुख पामे छे. माटे हे देवि ! ते व्रत्तनुं उद्याप सारी रीते करवुं. ॥५२॥ हवे आगळ अषाढ मासनी पूर्णीमानुं व्रत्त करवुं, ते उमामहेश्वरनी प्रीति वास्ते त्रण वर्ष सुधी करवुं. अने ते करवाथी दरेक पापोनो नाश थाय छे. ॥५३॥ अने तेम करतां एक अधिक अषाढ मास आवे तो ते बंने पूर्णीमानुं उद्यापन एकहारे करवुं. तेम करवाथी ते व्रत्तदरेक स्त्रीओने सौभाग्य आपता छे. ॥५४॥

हवे ज्यारे श्रावण मासनी पूर्णीमा आवे त्यारे पांच ब्राह्मणने बोलावी पांच मोदकनुं दान आपवुं. आवा प्रकारनुं जे स्त्री व्रत करे छे तेने पांच यज्ञ कर्यानुं फळ मळनुं हतुं. ॥५५॥ अने ते श्रावण मासनी पूर्णिमानुं पांच वर्ष व्रत करे छे. तेवी स्त्रीयो आ लोकमां सुख भोगवी अंते मोक्षने पामे छे. ॥५६॥ शिव धर्मना अथवा शिवना भक्त आ उत्तम व्रतना प्रभाव वडे करी आ लोकमां सुख भोगवी अंते तेमना (शिवना) पदने पामता हता. ॥ ५७ ॥ भाद्रपद मासनी पूर्णिमाना व्रतने सारी रीते करवुं. ते व्रत उमामहेश्वरनुं कहेवाय छे. अने ते सर्व सपत्नीने आपनार छे. ॥ ५८ ॥ माटे करी महादेव उपर प्रीति राखी ते व्रतनुं उद्यापन करवुं. आ व्रतने करनार मनुष्यो महादेवनी पासे वास करी रहे छे ॥ ५९ ॥ उमामहेश्वरनुं व्रत दरेक प्रकारना अर्थ साधवा करवुं अने ब्रह्म भोजन करवुं. ॥ ६० ॥ आसो मासनी माणेकठारी पुनमनुं व्रत महालक्ष्मी प्रीत्यर्थे करवुं. तेथी रात्रिए महालक्ष्मी पोते कहे छे के, आटली वधी रात कोण जागरण करे छे. जे करतुं होय ते मारी पासे आवो, हुं तेमने धन्यवाद आपुं. ते व्रतने "कोजागर" नामनुं व्रत कहेवामां आवे छे. ॥६१॥

श्रावण्यांपंचविप्रेभ्यो मोदकान पंचदीपने ॥ पंचयज्ञोपवीतनानिफलानिपंचभामिनि ॥५५॥ वर्षपंचकमेतद्धियावज्जीवमथापिवा ॥ यावत्करोतिव्रतं साव्रजेद्वैष्णवंपदं ॥५६॥ शैवंवाशिवभक्तास्तुपदंयांतिव्रतोत्तमात् ॥ इहलोकेसुखंभुक्तानपश्येद्यमयातनां ॥५७॥ प्रौष्ठपद्यांपौर्णमास्यांस्त्रीभिः कार्यंव्रतंशुभं उमामहेश्वराख्यं च सर्वसंपत्प्रदायकं ॥५८॥ सोद्यापनंचतत्कार्याच्छिवप्रीत्यै विशेषतः ॥ याकरोतिव्रतंनारीसास्याच्छंकरसन्निधौ ॥५९॥ उमामहेश्वरंकृत्वा व्रतंसर्वार्थसाधनं ॥ ब्राह्मणानभोजयेद्यातु सामयात्सर्वार्थमंदिरं ॥६०॥ अश्विन्यांपौर्णमास्यांतु व्रतंकोजागराभिधं ॥ कर्त्तव्यंचप्रयत्नेन रात्रौमहालक्ष्मीवदति तच्छृणु ॥६१॥ एवंद्वादशसुश्रोणिमयाप्रोक्ताहिपूर्णिमाः ॥ तासांव्रतानिचारुणि कृतकांतेमुदेमम ॥६२॥ व्रतानियाभिस्तुकृतानिपुर्वताएवमान्याहिनृणांभवेयुः॥ यानाचरंतिव्रतदेवविप्रगुर्वर्चनं तानभवंतिधन्या ॥६३॥ अत्राहंवर्णयिष्यामि पुरातनकथानकं ॥ यस्याः श्रवणतोदेविबुद्धिर्दृढतराभवेत् ॥ ६४ ॥ कान्यकुब्जेव सन् विप्रोबालकद्वयसंयुतः ॥ दुष्कालेकष्टमापन्नस्तस्यपत्नीदिवंगता ॥६५॥ संध्यास्नानरतोविप्रोयाचनाभिरात्मवान् ॥ सदाचारपरोनित्यंस्त्वसन्नस्थोद्य किंचनः ॥६६॥ दुष्कालपीडितश्चासीत् बालौवस्त्रविवर्जितौ ॥ रोदनंकुरुतोनित्ययाचंतौवाकथंचन ॥६७॥

माटे हे लक्ष्मीजी ! में बारे मासनी बार पूर्णिमा बनावी छे. तेथी तेनुं व्रत तमे पोते आनंदथी करो. ॥ ६२ ॥ तेमां हे देवि ! जे मनुष्यो आ व्रत करे छे. ते म्हने घणांज वहाला छे. अने जे करतां नथी ते म्हने मान्य नथी. ॥ ६३ ॥ हवे हे लक्ष्मीजी ! तमने आ विषयनी एक कथा कहुं छुं. ते तमे सांभळो. के, जे सांभळवाथी मनुष्य मात्रनी दृढ बुद्धि थशे. ॥ ६४ ॥ हवे कान्यकुब्ज गाममां एक ब्राह्मण रहेतो हतो. तेने बे बाळको हता तेमां एक समय दुकाळ पडवाथी तेनी स्त्री मरी गइ तथा धन धान्यनो नाश थइ गयो ॥६५॥ ते ब्राह्मण निरंतर स्नान संध्या करतो हतो, सारा आचारविचार पाळतो हतो. जे कंइ अनासुरतीथी भिक्षा मळे तेने रांधी पोतानुं गुजरान चलावतो हतो. ॥६६॥ ते दुकाळमां धन वस्त्र वगरनो थई गयो हतो. तेना बाळको उघाडा शरीरे फरता हता. तेथी तेओ रुदन करी कहेता हता के: हे भाइ ! कोइने जो दया आवे तो अमने पहेरवना कपडा आपो. ॥६७॥

तेमां जे कोई मनुष्य जे कंइ दान आपे तेने ते सुख पूर्वक ग्रहण करता हता ॥ ६८ ॥ एम करतां करतां तेज गामना राजाने घेर पुत्रनो जन्म थयो. ते पुत्रनो जन्म कूलने वधारनार थयो ॥६९॥ ते राजाने वृद्धावस्थामां वंश वधारनार पुत्रनो जन्म थयो. तेथी गाममां तमाम ब्राह्मणोने बोलावी दान आप्या. अने ते पुत्रना जात कर्मादि संस्कार पण कर्या. ॥ ७० ॥ ते राजाए दरेक ब्राह्मणोने बोलावी दान आप्या पण पेलो गरीब ब्राह्मण आव्यो नहि. त्यारे ते राजाए तजवीज करीने ते ब्राह्मणने दान आपवा गयो. ॥७१॥ छतां पण ते ब्राह्मणे राजानुं दान लीधुं नहि. तेथी ते ब्राह्मणने राजाना अनुचरो लई गया. अने राजाए अनुचर मारफते ब्राह्मणने दान आपवानुं कह्युं. ॥ ७२ ॥ छतां पण तेणे लीधुं नहि. त्यारे राजा कहेवा लाग्यो केः हे अनुचरो ! तमे तेने दान आपशो नहि. जेवुं तेवुं नसीब. अने तेने घेर जवादो. ॥ ७३ ॥

केनचायुष्मतादत्तंपत्रंपुष्पंफलादिकं ॥ गृह्णंतीसुखमेधातेकेनचिद्दैवयोगतः ॥६८॥ एवंचक्लेशसंयुक्ते ब्राह्मणेतिष्ठतिगृहे ॥ तस्मिन् पुरेनृपस्यासीत्पुत्रः कुलविवर्द्धनः ॥६९॥ अग्रजस्यसुखंजातंलोकादिनांतथैवच ॥ ब्राह्मणेभ्योधनंदत्तंनृपेण जातकर्मणि ॥७०॥ स्वाचारनिरतोऽयाचीसविप्रोबालसंयुतः ॥ ७१ ॥ नागृहीद्धनमेतत्तुगृहानीतमपिचरैः ॥ चरैर्निवेदितंराज्ञेधनंदत्तंद्विजातिषु ॥७२॥ परंतुनृपशार्दूलविप्रश्चैकोवसन् गृहे ॥ नगृह्णातीनितद्भागस्तिष्ठंतुमंदिरेतव ॥७३॥ एवमुक्तागतादूताराजाविप्रगृहंनिशि ॥ गुप्तंगत्वावदद्वाक्यंकिन्नांगीकुरुषेधनं ॥७४॥ उरगः कंचुकेनवदारिद्र्येणा संवेष्टितः ॥ दुष्कालेच समायानीतंधन देनेवतेगृहे ॥७५॥ अयाचितव्रतंतेऽस्तुनदोषोगृह्णतस्तव ॥ द्विगुणं च मयानीतं धनदेनेवतेगृहे ॥७६॥ किमर्थंनैवगृह्णासिपापंसाधुरिवानघ ॥ किंमयाचरितंदुष्टं कर्मतद्वदमाचिरं ॥७७॥ विप्रउवाच ॥ राजन्गच्छगृहंधीमन्नगृहीष्यामित्वद्धनं ॥ अनेकरुधिरप्रायंनृपाणां धनमुच्यते ॥७८॥ विषभक्षणतोनाशोयया स्यात्पापकर्मणः ॥ ममसंध्याविनाशार्थंत्वंधनंदातुमुद्यतः ॥७९॥

हवे तेम करतां ज्यारे रात पडी त्यारे ते राजा पोते ब्राह्मणने घेर गयो. अने छानो मानो कहेवा लाग्यो केः हे ब्राह्मण ! तमे मारुं अन्नदान केम ग्रहण करता नथी. ॥ ७४ ॥ वळी जुवो हे महाराज ! तमारा शरीर उपर पहेरवाना वस्त्र नथी जो कहो तो हुं तमने वस्त्र आपुं वळी तमारी पासे दुकाळ पडवाथी द्रव्य पण नथी तेथी तमे कहो तेनुं दान आपुं ॥ ७५ ॥ हे ब्राह्मण ! तमे मारी पासे मागवा आव्या नथी, तेथी तमने हुं आपुं छुं, तेनो दोष तमने लागशे नहि. माटे आ मारुं बमणुं द्रव्य तमे ग्रहण करो. ॥ ७६ ॥ अगर न ग्रहण करो तो तेनुं कारण म्हने कहो. मारामां कंइ पाप छे केः मारुं आचरण खराब छे, मारुं द्रव्य पापवाळुं छे के शुं. ते म्हने कृपा करी कही संभळावो. ॥ ७७ ॥ विप्रउवाच ॥ हे राजा ! तमे तमारा घेर जाव. हुं तमारा धनने ग्रहण करीश नहि. कारण केः राजानुं द्रव्य लोही समान् कहेवामां आवे छे. ॥ ७८ ॥ वळी ते द्रव्य झेर समान पण गणाय छे केः जेनाथी पापकर्म करवामां मन थाय छे. हे राजा ! जो हुं तमारुं द्रव्य लउं तो मारी संध्या स्नाननुं फळ नष्ट थइ जाय. ॥ ७९ ॥

जेम स्त्रीने पोतानो पति देव समान छे. अने कृपणने द्रव्य व्हालुं छे. राजाने युद्ध व्हालुं छे. तेवी रीते म्हने केवल स्नान संध्या व्हाला छे ॥ ८० ॥ माटे हे राजा ! कदाच हुं तमारा द्रव्यने ग्रहण करुं तो मारामां दरिद्रता आवे. तेना प्रमादवडे करी मारा तमाम आचारनो नाश थाय. ॥८१॥ हे राजा ! जुवो मनुष्ये वेदनो अभ्यास घणोज कर्यो होय, दरेक ज्ञानमां कुशळ विद्या भणेलो होय. पण ज्यां सुधी तेनामां आचार न होय तो ! ते बधा शास्त्र तेनो मृत्युकाले त्याग करे छे. ॥ ८२ ॥ माटे करी हे राजा ! तमे मने हंमेशा माननीय छो तेम हुं पण तमने माननीय छुं. आवा प्रकारना धर्म संकटथी तमे अने हुं बंन्ने जण भ्रष्ट थइशुं. ॥ ८३ ॥ हे राजा ! जो तमे कंई श्रम वडे करी पैसा लावो अने तेनुं दान आपो तो ! हुं ते दान ग्रहण करीश. ते सिवाय हुं तमारा द्रव्यने लइश नहि ते तमे सत्य मानजो ॥ ८४ ॥

पतिव्रतानांपतिरेवदैवतंनृपः प्रजानांगुरुरात्मवर्त्मनां ॥ धनंविशांक्षत्रधनस्ययुद्धं तथैवसंध्याममदैवतंपरं ॥८०॥ तवभुक्तेधनेराजन् प्रमादोजायतेमयि ॥ प्रमादात्कालयोपेनस्वाचारस्यविनाशनं॥८१॥ आचारहीनंनपुनंतिवेदायद्यप्यधीताः सहषड्भिरंगैः ॥ छंदांस्येनंमृत्युकालेत्यजंतिनीडंशकुंताइवजातपक्षाः ॥८२॥ मान्योसिराजनममसर्वथात्वंतथापिमान्योहमितिप्रसिद्धं ॥ एवंविधेस्मिन किलधर्मसंकटेकरोपिचेद्धच्युभयोरपीष्टं ॥८३॥ कृत्वाश्रमंत्वंनिजदेहतोनृपधनंसमानीयददस्वमह्यं ॥ ततोगृहीष्यामिसुखप्रदं तनमैवनान्यदितिसत्यमुक्तं ॥८४॥ श्रुत्वानृपोविप्रवचोसिरात्रौगत्वास्वयंत्यक्तनिजैकवेशः ॥ लोहस्यकर्त्तारमुपेत्य राजाप्रोवाचदास्यंममदेहिकामिन् ॥८५॥ घनाभिघानेममशक्तिरस्तिसर्वाधिकातः करवाणिकिंते ॥८६॥ दत्वार्धमुद्रांनृपतिस्वगेहंगत्वास्वपनप्रातरथोदतिष्ठन् ॥ विप्रंसमाहूय ददौ द्विजायवस्वर्धमुद्रां शुभपूर्णिमायां ॥ ८७ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ तद्धनंविप्रवर्येणा क्षिप्तंवैतुलसीदले ॥ तदंकुरः समुद्भूतोरजताकृतिरुत्तमः ॥ ८८ ॥

आवा प्रकारना वचन सांभळी ते राजाए पोतानो वेश बदली गरीब जेवो थई एक लुहारने घेर जइ कहेवा लाग्यो केः हे भाइ ! मने आजनी रात तमारे घेर नोकर राखो तेमां तमे कहेशो ते काम हुं करीश. त्यारे लुहार पोते कहेवा लाग्यो केः हे नोकर ! तारे रहेवुं होय तो रहे पण तारे अहीं रही मणनो घण उपाडी तपेला लोढा उपर मारवो पडशे. अने तेनी मजुरी तने सवारे अडधो रुपीयो आपीश. ॥ ८५ ॥ आवा प्रकारना लुहारनो वचन सांभळी ते राजा विचार करवा लाग्यो केः में कोई दिवस एक शेरनो भार उचक्यो नथी. तो आ मण शी रीते उचकाशे. छतां पण तेणे आखी रात घण उपाड्या. तेथी तेना कुणा हाथ उपर फोल्ला पडी गया. ॥ ८६ ॥ अने सवारे अडधो रुपीयो लइ ते राजा घेर आव्यो. ते पछी सवारे तेज ब्राह्मणने बोलावी शुभ एवी पूर्णिमाना दिवसे ते राजाए दान कर्युं. ॥ ८७ ॥ श्री भगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! त्यार पछी ते ब्राह्मणे अडधा रुपीयाने लई पोताने घेर आवी तुलसीना क्यारामां नाख्यो. तेमांथी एक अंकूर रुपाना समान उत्पन्न थतो हवो. ॥ ८८ ॥

हवे त्यार पछी ते रुपाना झाडने छ मास थया पछी तेने फळ बेठा अने ते पाक्या. ॥८९॥ हवे एक दिवसने विशे ते ब्राह्मण फरतो फरतो ते रुपाना झाड पासे गयो. त्यां पाकेला फळने जोइ एक फळ काप्युं. तो तेमांथी द्रव्य भोंय उपर पड्युं ॥९०॥ ते फळमांथी पचीस अढ्या रुपीया पड्या. तेथी तेणे बीजुं फळ तोड्युं तो तेमांथी पण तेटलाज अढ्या पड्या. ते जोइ ते ब्राह्मण घणुंज आश्चर्य पामतो हवो. ॥९१॥ ए प्रमाणे ते ब्राह्मणे बधां फळ तोडी नाख्यां तेथी बहुज द्रव्य भेगुं थयुं. ॥ ९२ ॥ ते द्रव्य वडे करी तेना बे पुत्रोने यज्ञोपवीतनां संस्कारो कर्या. पोतानी ज्ञातिने ब्रह्मभोजन कराव्युं. अने बीजा पण सारा कर्मो कर्या. ॥ ९३ ॥ आ प्रमाणे करता ज्यारे बधा फळ थइ रह्या. अने छ मास गया पछी ते झाडने बीजा फळो आव्या. ॥ ९४ ॥ अने ते द्रव्य वडे करी दरेक पर्वणिमां महारुद्र जेवा यज्ञो पण कर्या ॥ ९५ ॥

फलानितत्रजातानीकार्पासानेवसुंदरि ॥ षण्मासैः फलितोवृक्षः तुलसीवनमध्यगः ॥८९॥ एकस्मिन दिवसेविप्रः फलमेकंविदारयन ॥ पक्वंदृष्ट्वा भोक्तुकामस्तस्मात् द्रव्यंपपातह ॥९०॥ पंचविंशतिसंख्याकावस्त्वर्धानिर्गतास्ततः ॥ पुनर्विभेदविप्रोसौद्वितीयं फलमादरात् ॥९१॥ एवंसर्वाणि विप्रेणफलानिदारितानिच ॥ तेभ्योद्रव्यं च संजातं तेनासौकृतवानशुभं ॥९२॥ पुत्रौचैवोपनीतौद्वौज्ञातिभोजनपूर्वकं ॥ अन्यान्यपिसुकर्माणि कृतानिविधिनास्वयं ॥९३॥ एवंच कुर्वतस्तस्यषण्मासांतरतः पुनः ॥ पुनः फलानिजातानितस्मिन् रौप्यांकुरेतदा ॥९४॥ संग्रहास्यमहानासीद्विप्रगेहेधनस्य च ॥ महारुद्राः कृतास्तेन पंचपर्वाणिसर्वथा ॥९५॥ गृहाणिचकृतान्यासनराजसदमनिभानिवै ॥ रक्षणंरौप्यवृक्षस्यसर्वगोप्यतमंकृतं ॥९६॥ शतचंडीकृतानेनलक्षचंडीतथा पुनः ॥ देवव्रतानिचीर्णानिसदानानिद्विजेन च ॥९७॥ पुरेऽष्टादशवर्णानांभोजनंसम्यगर्पितं ॥ वापिकुपतडागानिचातुर्मास्यव्रतंकृतं ॥ ९८ ॥ एकस्मिनदिवसेतेनविप्रेण राजसत्तमः ॥ भोजनार्थसमाहूतः स्वगृहेसपरिच्छदः ॥९९॥ भोजनंविविधंदत्तंराज्ञेतेनद्विजन्मना ॥ तांबूलानिचदत्तानिगृहेसंविशितस्ततः ॥ १०० ॥ दृष्ट्वा वंद्रावनेवृक्षराजंफलसंयुतं ॥ प्रोवाचकिमिदंविप्रदृष्यनेवृक्षसंज्ञितं ॥१०१॥ फलानिचारुणिरौप्येणसदृशाकृतिः ॥ कुतः संपादितोभव्यः कल्पवृक्षसमद्युतिः ॥१०२॥ विप्रउवाच ॥ विस्मृतंतवराजेंद्रपूर्णिमायांत्वयार्पितं ॥ वस्त्रर्धस्वप्रयासोत्थंतेनायंजनितेद्रियः ॥१०३॥

ते द्रव्य वडे करी ते ब्राह्मणे राजाना समान बंगलो बनाव्यो. अने ते वृक्षनुं छानुं मानुं रक्षण करतो हवो ॥९६॥ शतचंडी, लक्षचंडी, तथा बीजा घणां देव व्रतो कर्या, तेमां पण दान आप्या. ॥ ९७ ॥ दरेक अढार प्रकारनी वर्णो (जाति) ने भोजन कराव्युं. तेमज कुवा, वाव तळाव, अने चातुर्मासनुं व्रत पण कर्युं. ॥ ९८ ॥ हवे एक दिवसने विशे ते ब्राह्मणे राजाने पोताना परिवार सहित भोजन करवानुं आमंत्रण आप्युं. ॥ ९९ ॥ तेमां ते ब्राह्मणे राजाने सारा प्रकारना पकवान् बनावी भोजन कराव्युं अने तांबूल लीधा पछी आम तेम ते राजा फरवा लाग्या ॥१००॥ फरतां फरतां ते राजाना जोवामां एक वृक्ष आव्युं तेथी राजा ब्राह्मणने पूछवा लाग्यो के, हे ब्राह्मण ! आ वृक्षनुं नाम शुं छे. ॥ १०१ ॥ वळी आ वृक्ष उपर सुंदर फळो बेठेला छे. ते पण रुपानी आकृतिवाळा छे तेथी हे ब्राह्मण ! तमे आ भव्य एवा वृक्षने क्यांथी लाव्या छो. ते मने कहो. ॥१०२॥ विप्रउवाच ॥ हे राजा ! तमे म्हने पूर्णिमाने दिवसे बोलावी आनुं दान आप्युं हतुं. ते भूली तमे गया के, शुं ! ॥१०३ ॥

आवा प्रकारनां वचन सांभळी ते राजाए मनमां विचार कर्यो. अने दरेक पंच पर्वणिमां ब्राह्मणोनी पूजा करवा लाग्यो. ॥१०४॥ आ वचन कही ते ब्राह्मणे राजाने एक फळ तोडी आप्युं. अने राजा ते अडधाने जोइ बहुज आश्चर्यने पामतो हवो. ॥१०५॥ हवे कोई समये दैवयोगथी ते ब्राह्मणने घेर महायोगी पराशर मुनि तीर्थ यात्रा करता आव्या. तेमनी पूजा करी भोजन कराव्युं अने पूछवा लाग्यो के: ॥ १०६ ॥ विप्रउवाच ॥ हे पराशर मुनि! तमे अहीं पधारी मने घणोज पवित्र कर्यो छे. परंतु हे महाराज! मारी एक शंका छे के: मारां कया दैव वडे करी हुं आटलो बधो धनवान थइ गयो. तेमां मारी स्त्री दुकाळमां मरी गइ छे. मारी कंगाल अवस्था हती अने अत्यारे हुं आवी सारी हालतमां छुं. माटे तेनुं कारण मने कहो. ॥१०७॥ पाराशर्य उवाच ॥ हे ब्राह्मण! तमे पूछेला प्रश्ननी वात संक्षेपमां कहुं छुं, ते तमे सांभळो. कारण के: मारे जवानी उतावळ छे तेथी हे ब्राह्मण! तमारी जे स्त्री मरी गइ तेणे एक उत्तम व्रत कर्युं हतुं. ॥ १०८ ॥

इत्युक्त्वा तत्फलैकंराज्ञेदत्वाद्विजन्मना ॥ विदार्यपममज्ञोभूद्राजापश्यनत्रमुंस्ततः ॥१०४॥ तदाप्रभृतिराजासौकौतुकाविष्टमानसः ॥ विप्रान्संपूजया-मासपर्वसुपर्वसुमुदा ॥१०५॥ कदाचिद्दैवयोगेनतस्यविप्रस्यमंदिरे ॥ पाराशर्योमहायोगीतीर्थंकुर्वनसमागतः ॥१०६॥ विप्रउवाच ॥ एकमेसंशयंछिंधिममचेत-सिसंस्थितं ॥ केनाहंदैवयोगेनप्राप्तवानस्मिवैधनं ॥१०७॥ पाराशर्यउवाच ॥ शृणुसंक्षेपतोविप्रविलंबोज्जायतेमम ॥ तवभार्यामृतायातुतयाचैकंव्रतंकृतं ॥१०८॥ कार्तिक्यांपूर्णिमास्यांतुविस्मृतंतत्रकिंद्विज ॥ कांस्यपात्राणिदत्तानिमोदकादियुतानि च ॥१०९॥ इदंयः शृणुयान्मर्त्यः भक्तिभावेनसादरं ॥ तस्यस्यादच-लालक्ष्मीरंतेमुक्तिरवाप्नुयात् ॥११०॥ इतिश्रीमत्पुराण संहितायांमलमासमहात्म्ये द्वादशपूर्णिमाव्रतनिरुपणेविंशोऽध्यायः ॥२०॥ श्रीभगवानुवाच ॥ अतः परंप्रवक्ष्यामिदर्शपर्वोत्तमोत्तमं ॥ यस्यांश्राद्धेनदानेनेनपितृलोकेपमेश्वरः ॥१॥ दर्शश्राद्धसमंनास्तिपावनंभुवनत्रये ॥ ते धन्याश्चस्त्रीयः प्रोक्ताः श्राद्धार्थपाक-कारकाः ॥२॥ ते धन्याः पुरुषाज्ञेयादर्शयांश्रपितृनयजंतिये ॥ श्राद्धंकुर्वंतियन्नेनतेषांपुत्रादिसंपदः ॥३॥ अमावास्यां महापर्वप्रोक्तंकांतेमुनिश्वरैः ॥ सोमवारेणतत्रैतस्यानदापुण्यमनंतकं ॥४॥

ते व्रत कार्तिक मासनी पूर्णिमानुं कर्युं हतुं ते तमने याद नथी के शुं! तेमां तेणे कांस्य पात्रनुं दान कर्युं हतुं. आ प्रकारे बोलता ते मुनि अंत-र्ध्यान थई गया. ॥ १०९ ॥ हे लक्ष्मीजी! मैं तमने पूर्णिमानो महिमा कही संभळाव्यो छे. तेने जे मनुष्य भक्तिपूर्वक सांभळे छे. तेवा मनुष्योने घेर लक्ष्मी अचल थई वास करे छे अने ते मनुष्यो मुक्तिने पामे छे ॥ ११० ॥ ए प्रमाणे श्रीमत्पुराण संहिताना मलमास महात्मनी बारे पूर्णिमाना महिनानो विशमो अध्याय पुरो ॥ २० ॥ श्री भगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी! हवे तमने आगळ अमावास्या पर्वणिनुं उत्तम व्रत कहुं छुं ते तमे सांभळो के: जेमां दान करवाथी मनुष्यो पितृलोकने पामता हवा. ॥१॥ हे देवि! आ त्रणे जगतमां अमासना श्राद्ध सिवाय कोइ पवित्र श्राद्ध नथी. तेमां आडनी रसोइ स्त्रीए पवित्रता वडे करी बनाववी. ॥ २ ॥ आ अमासने दिवसे जे मनुष्य श्राद्ध करे छे तेमने धन्य छे. अने तेमने पुत्रपुत्रादिनुं सुख मळे छे, अने पितृदोष लागतो नथी. ॥ ३ ॥ हे लक्ष्मीजी! आ पर्वने मुनिश्वरोए सोमव्रति अमासनुं पर्व कहेलुं छे. तेमां श्राद्ध करवाथी मनुष्यो अनंत फळने पामता हवा ॥४॥

हवे जुवो. सोमवती अमास आवे, रवीवारी सीतला सातम आवे. मंगळवारे गणेश चोथ आवे, अने बुधवारे जन्माष्टमी आवे तेमां ॥ ५ ॥ अने सूर्यचंद्रना ग्रहणमां स्नान पुण्य करवाथी मनुष्य मात्र सारा प्रकारना सुखने पामता हवा. ॥६॥ हवे ते व्रतना कथा स्कंदनी अंदरलख्युं छे के: ॥ सूतोवाच ॥ हे ऋषियो ! जुवो भारतना युद्धमां भीष्मपितामहे दश दिवसनुं युद्ध मांग्युं हतुं अने दुर्योधनने दश दिवस शरणे राख्यो हतो. हवे ज्यारे दश दिवस पुरा थया तेज दिवसे भीष्मे हथियार नाखी दीधा. अने कंठे प्राण आवी गया पथारीमां पड्या त्यारे युधिष्ठिर तेमनी पासे गया अने नमस्कार करि कहेवा लाग्या के, ॥ ७॥ हे पिता ! आ दुर्योधने खराब बुद्धि राखी आखा कूळनो नाश कराव्यो. ॥८॥ कौरव वंशनो नाश थयो तेथी भीमसेनने घणो क्रोध थयो के: हवे ज्यारे फरीथी युद्ध थशे त्यारे तेमां हुं दुर्योधनने मारीश. ॥ ९ ॥

अमावास्यातुसोमेनसप्तमीभानुनासह ॥ चतुर्थीभूमिपुत्रेणसोमपुत्रेणचाष्टमी ॥५॥ चतस्त्रिस्त्विथयस्त्वेताः सूर्यग्रहणसंन्निभाः ॥६॥ अथस्तद्व्रतकथास्कांदे ॥ सूतउवाच ॥ शरतल्पगतंभीष्ममुपगत्ययुधिष्ठिरः ॥ कृतप्रणामोधर्मात्माहितंवचनमुक्तवान ॥७॥ हतेषुकुरुमुख्येषुभीमसेनेनकोपिना ॥ यथा परेषु भूतेषु हतेषुयुधिजिष्णुना ॥८॥ दुर्योधनकुमंत्रेणजातोऽस्माकंकुलक्षयः ॥ नसंइन्द्रविपातालेबालवृद्धातुराहते ॥९॥ अवशिष्टावयंपंचवंशेभारतसंज्ञके ॥ एकातपत्रमपि चराज्यंमह्यंनरोचते ॥१०॥ अश्वत्थामास्त्रनिर्दग्धोउत्तरागर्भसंयुतः ॥ अतोमेद्विगुणंदुःखंपिंडविच्छेददर्शनात् ॥११॥ किंकरोमिकगच्छामिपितामहवदाधुना ॥ येन संपद्यतेसद्यः संततिश्चिरजीविनी ॥१२॥ भीष्मउवाच ॥ शृणुराजन् प्रवक्ष्यामिव्रतानामुत्तमंव्रतं ॥ यस्यश्रवणमात्रेणसंततिश्चिरजीविनी ॥१३॥ अमावास्यायदापार्थसोमवारयुताभवेत् ॥ तस्यामश्वत्थमागत्यपूजयित्वा जनार्दनं ॥१४॥ अष्टोत्तरशतंकुर्यात्तस्मिनवृक्षेप्रदक्षिणां ॥ तावत्संख्यानुपादायरत्नानिचफलानि च ॥१५॥ व्रतराजमिदंराजनविष्णोः प्रीतिकरंपरं ॥ उत्तरांकारयप्रीत्यागर्भोजीवमवाप्स्यति ॥१६॥ भविष्यति गुणीपुत्रस्त्रिषुलोकेषुविश्रुतः ॥ श्रुत्वापितामहवचः मत्युवाचयुधिष्ठिरः ॥१७॥

अने हवे हमे फक्त पांच भाइ बाकी रह्या छीए. ते सिवायना बधानो नाश थइ गयो छे माटे हुं एकलोज छुं. तेथी म्हने राज्य गमतुं नथी हवे हुं शुं करुं. ॥ १० ॥ वळी हे महाराज ! अश्वत्थामाना दिव्य अस्त्रथी उत्तरानो गर्भ (परिक्षत) बळी गयो हशे. माटे मने बे बाजुथी दुःख उत्पन्न थयुं छे ॥११॥ हवे क्यां जउं, हे पितामह ! ते मने कहो के: जे उपायो कर्यावडे करी मारी प्रजा लांबा काळ सुधी जीवे. ॥ १२ ॥ भीष्म उवाच ॥ हे राजा युधिष्ठिर ! तमने एक उत्तम व्रत्त कहुं छुं. ते तमे सांभळो के. जेना श्रवण मात्रथीज तमारी प्रजा लांबा काळ सुधी जीवसे. ॥ १३ ॥ हे पार्थ ! ज्यारे सोमवती अमास आवे त्यारे पींपळा आगळ जइ भगवाननुं पूजन करी. ॥ १४ ॥ एकसो आठ (१०८) फेरानी प्रदक्षिणा करी स्तुति करजो के: जे करवाथी तमने सारुं फळ मळसे. ॥ १५ ॥ हे राजन ! आ व्रतराज करवाथी भगवाननी परंप्रीति थशे अने उत्तरानो गर्भ पण फेरथी सजीवन थशे. ॥ १६ ॥ अने तेज गर्भथी त्रण लोकमां नहि सांभळेलो पुत्र उत्पन्न थशे. आवा प्रकारनां वचन सांभळी ते राजा युधिष्ठिर फेरथी पूछता हवा. ॥ १७ ॥

युधिष्ठिर उवाच ॥ हे महाराज ! ते वृत्त राजना व्रतना महिमाने कहो. अने ते वृत्त आगळ कोणे करेलुं ते पण म्हने कहो. ॥ १८ ॥ भीष्म उवाच ॥ हे राजा ! एक कांतिसंज्ञा नामनी नगरी हती. तेमां चारे वर्णना मनुष्यो रहेता हता अने पोते पोताना कार्य करवामां तत्पर हता. ॥१९॥ ते नगरी अस्ताचल पर्वतना जेवी शोभती हती. तेमां रहेनार स्त्रीयो पण सारा रुपथी शोभती हती. ॥२०॥ सुंदर रत्नोथी शोभती एवी ते नगरीमां घणो बळवान रत्नसेन नामनो राजा हतो. ॥२१॥ ते रत्नसेन राजा प्रजानुं रक्षण करतो हतो तेना नगरमां देवशर्मा नामनो ब्राह्मण हतो. तेने धनवती नामनी स्त्री हती. तेनामां नाम प्रमाणे गुणो हता. ॥२२॥ ते धनवतीने सात पुत्रो सारा गुणवाळा हता अने एक गुणवती नामनी कन्या हती. ॥ २३ ॥ तेने तेना साते पुत्रोने परणाव्या हता. तेथी ते पुत्रो पोतानी मरजीप्रमाणे वर्तता हता. अने तेमने गुणवती नामनी कन्या घणीज प्रीय हती. ॥२४॥ तेमां एक समये एक ब्राह्मण राजाने घेर भिक्षा मागवा आव्यो. ते पोताना ब्रह्म तेजथी मूर्ति माफक शोभतो हतो. ॥ २५ ॥

युधिष्ठिरउवाच ॥ तदव्रतंव्रतराजाख्यं विस्तरेणप्रकाशय ॥ येनप्रकाशितंमर्त्येकेनेदंविहितंप्रभो ॥१८॥ भीष्मउवाच ॥ आस्तेयासर्वविख्याता-कांतिसंज्ञामहापुरी ॥ ब्रह्मक्षत्रियविट्शूद्रैः स्वकर्मनिरतैर्वृता ॥१९॥ रजताचलसंकाशासौधसंघैर्विराजिता ॥ सुवेषैर्नागरीकरेवाममरावती ॥२०॥ तेजोवती रत्नाढ्यापावकस्यमहापुरी ॥ तत्रराजारत्नसेनो बभूवामितविक्रमः ॥२१॥ तस्मिन् वसतिभूपेत्रनाम्नाधनवतीशुभा ॥ यथार्थनामधेया सा लक्ष्मीरिवस-विग्रहा ॥२२॥ तस्यांनुजनयामाससप्तपुत्रान् शुभान्वितान ॥ एकांदुहितरंरम्यांनाम्नागुणवतींनृप ॥२३॥ कृतदाराश्चतेपुत्राविहरंतियथासुखं ॥ कंन्याकुमारि-कात्रासीदनुरुपाप्रियार्थिनी ॥२४॥ अत्रांतरेद्विजः कश्चिद्भिक्षार्थीसमुपागतः ॥ दीप्यमानः स्वतेजोभिर्मूर्तिमानिवपावकः ॥२५॥ द्वारदेशमुपागम्यप्रयुयोजा शिषंमुदा ॥ देवस्वामिस्नुषाः सप्तसमुत्थायससंभ्रमं ॥२६॥ भिक्षांप्रत्येकमानिन्युर्ददुस्तस्मैद्विजन्मने ॥ अवैधव्याशिषंप्रादात्ताभ्यः सौभाग्यसंपदः ॥२७॥ ततो गुणवतीमात्राप्रहितासहभिक्षया ॥ विप्रायभिक्षांप्रददौकृत्वापादाभिवंदनं ॥२८॥ आशिषंचददौविप्रशुभेधर्मवतीभव ॥ सार्वलक्ष्यंगुणवतीश्रुत्वाप्रत्याययौगृहं ॥२९॥ मात्रेनिवेदयामासआशिषो तेनयोजितां ॥ श्रुत्वाधनवतीं पुत्रींकरेधृत्वासमाययौ ॥३०॥ स्नुषाभ्यामगताभ्योमेत्वयादत्तावराशिषः ॥ अवैधव्यकरा पुत्रासुखसौभाग्यसाधकाः ॥३१॥ सुतायांप्रणतायांमेविपरीतंत्वयोदितं ॥ भद्रेधनवतीभूयादित्युदीयपुनः पुनः ॥३२॥ आशीः प्रत्युक्ताविमर्षेकारणंवदसत्वरं ॥ कंन्यामित्वं धनवतीमख्यातचरिताशुचि ॥३३॥

हवे ते ब्राह्मणे त्यां आवी भिक्षा मागी तेथी तेना सात पुत्रोनी वहुए भीक्षा आपी. ॥ २६ ॥ ते भिक्षा लइ ब्राह्मणे आशिर्वाद आप्या के; हे स्त्रीओ ! तमे विधवा थशो नहि. सौभाग्यवाळी थजो. अने सारा प्रकारनी संपत्तिने भोगवजो. ॥ २७ ॥ त्यार पछी ते गुणवतीनी माताए पण गुणवतीने भिक्षा आपवा मोकली ते भिक्षा लई ते ब्राह्मणे ॥ २८ ॥ आशिर्वाद आप्या केः धर्मवाळी थावो, सारा लक्षणवाळी थावो आवा प्रकारना वचन सांभळी ते गुणवती पोताना घरमां गई. ॥ २९ ॥ अने ब्राह्मणे आपेला आशिर्वादना वचनो पोतानी माताने कह्या. तेथी ते धनवती गुणवतीने लइ ब्राह्मण पासे आवी पूछती हवी. ॥ ३० ॥ हे महाराज ! ज्यारे मारी पुत्रीए आवी तमने नमस्कार कर्या. त्यारे तमे तेने अखंड सौभाग्यवाळीथा ॥ ३१॥ हे महाराज ! तमे एवा आशिर्वादना वचनो केम कह्यां. ते वचन तमे विपरीत कहेला छे. पण तमारे तो हे भद्रे ! तुं धनवाळीथा आवा आशिर्वाद आपवा जोईए. ॥ ३२ ॥ पण तमे एवा आशिर्वाद आप्या तेनुं कारण मने कही संभळावो. ॥ ३३ ॥

द्विजउवाच ॥ हे धनवती ! मारो आपेलो आशिर्वाद बराबर छे, अने ते पण में तेना सूखना अर्थे आपेलो छे. ॥ ३५ ॥ कारण केः तमे ज्यारे आ कन्याने परणावशो त्यारे तेमां (लग्नमां) समपदि थशे. तेज वखते तमारी छोकरी वैधव्यवाळी बनशे. केम केः ते गुणवती ज्यारे मने भिक्षा आपवा आवी त्यारे में तेना कपाळनी रेखा जोइ हती एटले में तेने एवा आशिर्वाद आप्या हता. ॥३५॥ माटे करी तमे सोमा नामनी धोबणने तेडी लावो तेना पुण्य प्रभावथी आ विधवानां दोशनो नाश थशे. ॥ ३६ ॥ आवा प्रकारना ब्राह्मणना वचन सांभळी ते फेरथी, पूछवा लागी केः हे ब्राह्मण ! सोमाना आववाथीज मारी पुत्रीनुं वैधव्य नाश थशे पण. ॥ ३७ ॥ धनवत्युवाच ॥ ते सोमा कोण छे. क्यां रहे छे. कया कूलमां उत्पन्न थइ छे. माटे हवे समय नहि वीताडता जलदीथी मने कहो. ॥ ३८ ॥

द्विजउवाच ॥ यथायोग्यापयुक्तेयंमयाशीर्दुहितुस्तव ॥ इयंसप्तपदीमध्येविधवात्वमवाप्सति ॥ ३४ ॥ यदागताभवेत्सोमागृहेवैतवसुंदरि ॥ तस्याः पूजनमात्रेणभवेद्वैधव्यनाशनं ॥३५॥ अतोमयाशीर्दत्तेयंशुभेधर्मवतीभव ॥ श्रुत्वाधनवतीजाताचिंताकुलितचेतसा ॥३६॥ उवाचवचनंदीनं प्रणिपत्यपुनः पुनः॥ सोमागमनमात्रेणभवेद्वैधव्यभंजनं ॥३७॥ धनवत्युवाच ॥ का का सोमात्वयाप्रोक्ताकाजातिः कुलसंस्थितिः ॥ तस्मादिदमहाभागनकालोविस्तरस्यमे ॥३८॥

द्विजउवाच ॥ सासोमारजकीप्रोक्तास्थितिस्तस्यातुसिंहले ॥ साचेदायातितेवेश्मतदावैधव्यभंजनं ॥ ३९ ॥ इत्युक्त्वाब्राह्मणोन्यत्रगतोभिक्षांप्रतिक्षया ॥४०॥ इयंसुललितापुत्राः स्वसागुणवतीशुभा ॥ सोमागमनमात्रेणभवेद्वैधव्यनाशनं ॥४१॥ अस्तियस्याः पितुर्भक्तिर्मातुर्वचनगौरवं ॥ संप्रयातुसहस्वस्रासोमामान पितुंद्रुतं ॥४२॥ पुत्राउचुः ॥ ज्ञातंमातस्तवस्वांतं पुत्र्याः स्नेहवशंवदं ॥ यातदेशांतरंपुत्राः प्रख्यापयसिदुर्गमं ॥४३॥ अंतरादुस्तरंसिंधुः शतयोजनविस्तरः॥ अशक्यंगमनंतत्रनक्षमागमनेवयं ॥४४॥ अपुत्रः सप्तभिः पुत्रैरहंयास्यामिसिंहलं ॥ आनयिष्यामितांसोमांपुत्रीवैधव्यनाशनीं ॥४५॥

द्विजउवाच ॥ हे धनवती ! ते सोमा जाते धोबण छे, सिंहलद्विपमां रहे छे. जो ते आवशे तोज तमारुं काम थशे. ॥ ३९ ॥ आवा प्रकारना वचन कही ते ब्राह्मण भिक्षा मागवाने माटे जतो रह्यो. ॥४०॥ अने ते वात धनवती घरमां आवी पुत्रो प्रत्ये कहेवा लागी केः हे पुत्रो ! तमे तमारी व्हेन गुणवतीनुं वैधव्य मटाडवा मागता होय तो तमे सोमा नामनी धोबणने अहीं बोलावी लावो. ॥ ४१ ॥ जो तमारे माता, पिता, बहेनमां भक्ति होय तो तमे तमारी व्हेनने लइने जावो. ॥ ४२ ॥ पुत्राउचुः ॥ हे माता ! तमारा वचनने अमे मानीये छीये. तेथी तमने सोमा नामनी धोबणने गमे त्यांथी लावी आपीशुं. ॥ ४३ ॥ पण हे माता ! सिंहलद्विप एक हजार गाउ दूर छे. वचमां समुद्र छे. तेथी अमे जवाने शक्तिमान नथी. ॥ ४४ ॥ अरे हे पुत्रो ! तमे आ शुं बोलो छो. तमारा छतां पण हमे पुत्र वगरना छीये तेम आजथीज मानी शुं. माटे तमे कोई जशो नहि हुं पोते सिंहलद्वीप जइश अने त्यां जई मारी पुत्रीनुं वैधव्य मटाडीश. ॥ ४५ ॥

आवा प्रकारना वचनो तेना नाना पुत्र शिवस्वामीए सांभळ्या पछले ते कहेवा लाग्यो केः ॥ ४६ ॥ हे पिता ! तमे एवुं बोलशो नहि. हुं तमारो पुत्र छुं. मारा जीवतां छतां सिंहलद्वीप जवाने कोण शक्तिमान छे. ॥ ४७ ॥ आम कही ते एकदम उभो थइ पोताना पिताने नमस्कार करी पोतानी व्हेनने साथे लइ सिंहलद्वीप जवा तैयार थयो. ॥ ४८ ॥ त्यां आगळ चालतां चालतां तेणे एक सुंदर घटावाळुं झाड तेना जोवामां आव्युं. तेथी तेनी थडमां जइ बेठो. हवे हे लक्ष्मीजी ! ते झाडनी उपर गीधना त्रण बच्चा रहेता हता. ॥४९॥ त्यार पछी ते शिवस्वामि समुद्रने केवी रीते तरी जवो तेनोचि चार करवा लाग्यो ॥ ५० ॥ हवे ते गीध पोताना बच्चा माळामां मूकी तेमने खावा चारो लेवा गयुं हतुं. ते लइ माळामां आवी बच्चां ने खावा आप्युं ॥५१॥ ते खावा आप्या छतां पण बच्चा खाता नथी तेथी ते गीध पूछवा लाग्युं के, ॥ ५२ ॥

एवंवादिनीसक्रोधंशिवस्वामिनितत्क्षणे ॥ शिवस्वामिकनीष्टस्तुपुत्रः प्रोवाचसत्वरं ॥४६॥ मैवंवदमहाभागराशावेश वशंगतः ॥ मयितिष्टतिकः शक्तोगंतुं द्वीपंहिसिंहलं ॥४७॥ इत्युक्त्वासहसोत्थाय प्रणम्यशिरसामुदा ॥ प्रतस्थेसहितः सख्याद्वीपंसिंहलसंज्ञितं ॥४८॥ सकियद्भिर्दिनैर्गत्वातीरं प्राप्यसरित्पतेः ॥ तंतर्तुमवुधितत्रप्रकारमकरोत् द्विजः ॥४९॥ सददर्शसुविस्तीर्णन्यग्रोधद्रुममंतिके ॥ तत्कोटरेसुखासीनागृध्रराजसुतास्त्रयः ॥५०॥ तत्पादतलेस्थित्वा ताभ्यांनीतंतुनद्दिनं ॥ शावकानां कृतेगृध्रोगृहीत्वाशिशुभोजनं ॥५१॥ भोजनंदत्तमपितेभुंजतेश्मनशावकाः ॥ पप्रच्छचागतोगृध्रः शावकास्तेहिविह्वलाः ॥५२॥ गृध्रउवाच ॥ कथंनभुंजतेपुत्राभवंतः क्षुधिताअपि ॥ आनीतंकोमलंमांसं भवद्योग्यमिदंमया ॥५३॥ बालकाउचुः ॥ एतद्वृक्षतलेतातमानवावत्रतिष्ठतः ॥ अस्वीकृतेतयोस्तातकथंभुंजामहेवयं ॥५४॥ एतच्छ्रुत्वातुगृध्रस्तुकरुणाहतचेतनः ॥ तयोरंतिकमागत्य वचनंसमभाषतः ॥५५॥ गृध्रउवाच ॥ जातोह्यियुवयोः कामोभोजनंक्रियतामिदं ॥ पारमुत्तारयिष्यामिजलधेः प्रातरेवतु ॥५६॥ ततोरात्र्यांव्यतीतायामुदिते च दिवाकरे ॥ पारमुत्तारितौतुगृध्रराजेनवेगिना ॥५७॥ सिंहलद्वीपमागत्यस्थितौसोमागृहांतिके ॥ ततः प्रत्युषसमयेसंमृज्यांगणमंडलं ॥५८॥

गृध्र उवाच ॥ हे बाळको ! तमे आजे खावा केम बेसता नथी. तमने भूख बहु लागी छे. आजे हुं तमारा माटे सुंदर मांस खावा लाव्यो छुं माटे तमे खाव. ॥ ५३ ॥ बालका उचुः ॥ हे पिता ! जुवो आ वृक्षनी नीचे कोइ मनुष्य आवी रहेला छे. ते बीचारा भूख्या तरस्या छे. अने घणांज दुःखी छे. तेओ खाय नहि तो अमाराथी केवी रीते खवाय माटे हमे खाता नथी. ॥ ५४ ॥ आवा प्रकारना वचन सांभळी ते गृधराज घणीज दयावाळो थइ. शिवस्वामि पासे आवी कहेवा लाग्यो केः ॥ ५५ ॥ गृध्र उवाच ॥ हे भाइ ! तमे विचार करशो नहि हुं तमारुं काम करी आपीश. तमे आ भोजन करो अने तमने आ समुद्रनी पेले पार लइ जइश. ॥ ५६ ॥ हवे तेम करता रात पूरी थइ अने सूर्य भगवान प्रकाशमान थया. त्यारे ते गृध्र राजे ते शिव स्वामि तथा तेनी व्हेनने समुद्रनी पेले पार मूकी आव्यो. ॥ ५७ ॥ अने तेओ सिंहलद्वीपमां गया पछी सोमा धोबणना घर आगळ आवी आंगणामांथी कचरो पूंजो काढवा लाग्या. ॥ ५८ ॥

तेना घरने छाणथी लीपी आप्युं आ प्रमाणे सेवा करतां करतां एक वर्ष जतुं रह्युं ॥ ५९ ॥ हवे केटला समय पछी ते सोमा नामनी धोबण पोताना घरने लीपतां एवा भाइ व्हेनने जोवाथी तेमने पोतानी पासे बोलाव्या अने ते पुछवा लागी के: ॥ ६० ॥ हे भाई ! तमे मारा आंगणामां शा माटे महेनत करो छो. वळी तमे कोण छो. ते म्हने कहो. ॥ ६१ ॥ वळी तमे ब्राह्मण कन्या थइ आवुं कर्म केम करो छो. अने आ तमारो भाइ पण तमारी साथे काम करे छे. ते घणुंज दुर्लभ छे. ॥ ६२ ॥ सोमोवाच ॥ अरे भाई ! आवा काम तमे करशो नहि हुं बळी गइ, मारो नाश थयो के: तमे ब्राह्मण छो वळी मारे घेर आवुं काम करो छो. हवे मारी कइ गति थशे. ते कंइ हुं जाणी शक्ति नथी. ॥ ६३ ॥ हुं घणीज पापिष्ट बनी. तमे पोते ब्राह्मण थई आवुं विरुद्ध आचरण केम कर्युं. ते म्हने कहो ॥ ६४ ॥

लेपनंचक्रतुस्तत्रतदावानोदिनंप्रति ॥ सेवांविदधतोस्तत्रपूर्णः संवत्सरोययौ ॥५९॥ स्नुषाः पुत्रीन् समाहूयसोमापप्रच्छविस्मिता॥ मार्जनंलेपनं कोवाकरोतिममकथ्यतां ॥६०॥ ददर्शब्राह्मणींकन्यांमार्जयंतीगृहांगणं॥ लिंपंतमंगणप्राप्तं भ्रातरंचसुदुर्लभं ॥६१॥ सोमापप्रच्छतौगत्वाकोयुवांकथ्यतां मम ॥ उचतुस्तौतदा दृष्ट्वावावांब्राह्मणपुत्रकौ ॥६२॥ सोमोवाच ॥ दग्धास्मिबतनष्टास्मिब्राह्मणोगृहमार्जकौ ॥ कागतिर्बतयास्यामिपापादस्मादसंशयं ॥६३॥ पापजातिरहंजाता रजकीसर्वतोद्विज ॥ कथंत्वंब्राह्मणोभूत्वाविरुद्धंमेचिकीर्षसि ॥६४॥ शिवस्वाम्युवाच ॥ एषागुणवतीनामस्वसाममसुमध्यमा ॥ अस्याः सप्तपदीमध्येवैधव्यं संप्रपश्यते ॥६५॥ तवसांनिध्यमात्रेणभवेद्वैधव्यभंजनं ॥ अतोहंसहितः स्वस्यादास्यकर्मकरोमिते ॥६६॥ सोमोवाच ॥ अतः परंनकर्तव्यंयास्यामित्वशासनात् ॥ इत्युक्त्वागृहमागत्यस्नुषाभ्यः प्रत्युवाचह ॥६७॥यः कश्चिन ममराज्येस्मिन म्रियतेमानवकचित् ॥ तथैवरक्षणीयोसौयावदागम्यतेमया ॥६८॥ कर्त्तैचिद्वचनात्कोपिनदग्धव्यः कथंचन ॥ तथेत्युक्त्यास्नुषाभिः सासोमायातामहांबुद्धिं ॥ ६९ ॥ पारमुत्तारयामासक्षणेनद्विजपुत्रकौ ॥ स्वयमाकाशयानेन साततारमहार्णवं ॥७०॥ प्राप्ताः कांतीपुरींसर्वेनिमेषात्तत्प्रभावतः ॥ सोमादृष्ट्वाघनवर्ती दृष्ट्वापूजामथाकरोत् ॥७१॥

शिवस्वाम्युवाच ॥ हे सोमा ! आ मारी गुणवती नामनी व्हेन छे. तेना नसीबमां तेने परणावती वखते सप्तपदीमां वैधव्यने पामशे तेवुं लख्युं छे. ॥ ६५ ॥ माटे ते दोष तमारा आववाथी नाश थशे तेथी हुं तमने तेडवा आव्यो छुं. अने आ दासकर्म पण हुं तेटला वास्तेज करुं छुं. ॥६६॥ सोमोवाच ॥ हे भाइ व्हेन ! हवेथी आवुं खराब काम तमे करशो नहि. कारण के: तमे ब्राह्मण छो. तेथी हुं तमारी साथे आवीश. आम कही ते सोमा पोताना घरमां जइ पोतानी पुत्री प्रत्ये कहेवा लागी के: ॥ ६७ ॥ हे पुत्री ! आ मारा राज्यमां कोइ मरी जाय तो तेने ज्यां सुधी हुं आवुं त्यां सुधी तेनुं तमे रक्षण करजो. ॥ ६८ ॥ वळी तारे कोइने कडवा वचन कहेवा नहि. आ प्रमाणे ते सोमा पोतानी पुत्रीने कही शिवस्वामीनी जोडे जवा लागी ॥६९॥ हवे चालता चालता ते समुद्र आव्यो तेने एकज क्षणवारमां आकाश मार्गे थइ उतरी गया ॥ ७० ॥ अने ते बधा शिवस्वामीने घेर आव्या. त्यार पछी गुणवतीने जोइ सोमाए तेनुं पुजन कर्युं ॥ ७१ ॥

त्यार पछी ते शिवस्वामीए पोतानी व्हेनने परणाववानुं कह्यु ॥७२॥ ते पछी सारो दिवस जोइ ते गुणवतीने एक रुद्रशर्मा नामना ब्राह्मण साथे परणावी ॥७३॥ त्यारे ते लग्नमां वैदिक मंत्रथी विधि कराामां आवी अग्नि प्रगट कर्यो. अने ज्यां सप्तपदीनो वखत थयो. के तेज वखते ते रुद्रशर्मा पृथ्वी उपर पडी मरी गयो. अने हाहाकार वर्त्तायो. ॥ ७४ ॥ हवे रुद्रशर्माना मरी जवाथी तेना बांधवो बधा रोककळ करवा लाग्या. तेथी ते सोमा पण एकदम आकुळव्याकुळ थइ गइ. ॥ ७५ ॥ हवे त्यार पछी ते सोमाए विचार करी पोताना करेला व्रत राजमांथी ते रुद्रशर्माने व्रत्तनो संकल्प करी मृत्युने नाश करवा सोमवती अमासनुं पुण्य तेना हाथमां आप्युं. ॥ ७६ ॥ तेथी ते रुद्रशर्मा आळस मरडी उभो थयो. अने सोमाए व्रत्तराजनुं व्रत्त करवानुं कही ते गुणवतीने परणावी रुद्रशर्माने घेर मोकली ॥ ७७ ॥

अत्रांतरेशिवस्वामीनदादेशानरात्स्वसुः ॥ ततः सारजकीप्रोक्तावैवाहिकर्मकारयेत् ॥७२॥ सुलग्नेचमुनक्षत्रेदेवस्वामीतुकन्यकां ॥ ददौतस्मैगुणवतीं गुणीनेरुद्रशर्मणि ॥७३॥ ततोवैवाहिकेमंत्रैर्हूयमानेहुताशने ॥ ततः सप्तपदीमध्येरुद्रशर्माभृतस्तदा ॥७४॥ रुरुदुः बांधवाः सर्वेस्थिताः सोमांनिराकुला ॥ आक्रांदः समहानासीलोकानां तत्रपश्यतां ॥७५॥ धनवत्यैचसातूर्णंव्रतराज प्रभावजं ॥ पुण्यंसंकल्प्यविधिवद्दौमृत्योर्विनाशनं ॥ ७६ ॥ रुद्रशर्मापितस्माच व्रतराजनिवेधन ॥ आमंत्र्यतां धनवतीं सोमप्रायाद्गृहंप्रति ॥७७॥ एवंसारजकीसोमाजीवयीत्वामृतंद्विजं ॥ चचालहर्षसंपूर्णः पूर्णकामः स्वमंदिरं ॥७८॥ अत्रांतरेगृहेतस्यप्रथमंतनयामृताः ॥ पुनःस्वामिमृतस्तस्यजामाताच ततोमृतः ॥७९॥ ततोऽश्वत्थतरुंप्राप्यनदीतीरभवंपथि ॥ स्नात्वाविष्णुंसमभ्यर्च्यशर्कराभिः प्रदक्षिणां ॥८०॥ भीष्मउवाच ॥ साचकारमहाभागा तदैवाष्टोत्तरं शतं ॥ यदाप्रदक्षिणावर्नकृतंशर्करहस्तया ॥८१॥ तदाजीवितवंतस्तेजामातृपतिपुत्रकाः॥ नगरश्रीसमाकीर्णतद्गृहं च विशेषतः ॥८२॥ अथायातामहाभागासोमास्वभवनंप्रति ॥ जीवितंवीक्ष्यभर्त्तारंपुत्रान जामातरंतथा ॥८३॥ अतुलांस्तानसमासाद्यजगामकृतकृत्यतां ॥ प्रणिपत्यस्नुपाः सर्वाः पप्रच्छुस्तांतपस्विनीं ॥८४॥

ए प्रमाणे ते सोमा धोवणे मरेला ब्राह्मणने सजीवन करी पोतानुं काम पुरुं थयुं मानी घणांज हर्षथी पोताने घेर जती हवी. ॥ ७८ ॥ हवे ते सोमा पोताने घेर आवी जुवे छे. तो तेनी पुत्री, तेनो पति, जमाइने मरी गयेला जोया. ॥ ७९ ॥ त्यार पछी ते सोमाए सोमवती अमास आवी त्यारे पींपळाना झाड पासे जइ. नदीमां स्नान करी, भगवाननुं पूजन करी शाकरनी प्रदक्षि फरी हती. ॥ ८० ॥ भीष्म उवाच ॥ माटे हे राजा युधिष्ठिर ! ते सोमाए एकसोने आठ फेरा "ॐनमो भगवते वासुदेवाय नमः" आ मंत्र वडे जप कर्यो तेना पुण्य प्रभावथी ॥ ८१ ॥ ते सोमाना पुत्र, पति, जमाइ, वीगेरे मरेला हता तेने सजीवन कर्या. अने आखा नगरनी शोभा वधवा लागी. ॥ ८२ ॥ हवे ते व्रत्त करी पोताने घेर आवी जोयुं तो पोताना स्वामि, पुत्री, वीगेरेने सजीवन थयेला जोया ॥ ८३ ॥ ज्यारे सोमा घेर आवी त्यारे तेमनी पुत्री वीगेरेए तेने नमस्कार कर्या अने ते तपस्वी पत्नी सोमाने पूछवा लाग्या के: ॥ ८४ ॥

स्नुषाउचुः ॥ हे माता ! अमे बधा मरी गया हता, अने अत्यारे पाछा जीवता थया तेनुं शुं कारण ते अमने कहो ॥ ८५ ॥ सोमोवाच ॥ हे पुत्री ! एक गुणवती नामनी ब्राह्मणनी कन्याने में मारा व्रतनुं पुण्य आपी वैधव्यना दोशनो नाश कर्यो. तेथी ते पुण्य हुं खवाथी तमे बधा मरी गया हता. ॥ ८६ ॥ त्यार पछी में कंई खाधुं नहि. अने सोमवती अमास आवी त्यारे पींपळा पासे जइ, नदीमां स्नान करी, भगवाननुं पूजन करी, प्रदक्षिणा करी. ॥ ८७ ॥ साकरनी प्रदक्षिणा करी भगवाननुं एकसो आठवार नाम दीधुं, ते पुण्यना प्रभाव वडे करी तमे बधा सजीवन थया. ॥८८॥ माटे हे पुत्री ! तुं आजथी माडी आ व्रत कर. तेथी तमने वैधव्यनो दोश लागशे नहि. ॥ ८९ ॥ त्यार पछी ते सोमाए ते पुत्री पासे व्रत करायुं. अने तेना पुण्य प्रभाववडे करी अनेक प्रकारना भोगविलास भोगवी पोताना पुत्रोनी साथे ॥ ९० ॥

स्नुषाउचु ॥ मृतास्तेतनयादेविपतिजामातृबंधवाः ॥ जीवितास्तेकथंदेवीमृतास्तेनकथंवद ॥८५॥ सोमोवाच ॥ गुणवत्यैमयादत्तंव्रतराजस्यपुण्यकं ॥ मृतास्तेतद्विपाकेनपतितामातृपुत्रकाः ॥८६॥ नूलकंनमयास्पृष्टंमूलकंचतथापिवा ॥ अश्वत्थेविष्णुमभ्यर्च्यतदातत्रप्रदक्षिणां ॥८७॥ शर्कराहस्तयतत्रकृतमष्टोत्तरंशतं ॥ जीवितास्तत्प्रभावेनपतिजामातृपुत्रकाः ॥८८॥ सर्वाभिः क्रियतामद्यव्रतराजोविधानतः ॥ भविष्यतिनवैधव्यंसौभाग्यंसंभविष्यति ॥८९॥ स्नुषास्ताः कारयामासतथासोमाव्रतेश्वरं ॥ भुक्त्वा भोगानबहूंस्तत्रपुत्रपौत्रादिभिः सह ॥९०॥ तैश्चसर्वैः परिव्रतात्विष्णुलोकमवाप्ससि ॥ इत्येतत्कथितंपार्थविस्तरेण मयातव ॥९१॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ महात्म्यं व्रतराजस्यकोविधिर्वदविस्तरात् ॥ कर्त्तव्यंकेनभीष्मेदंनारीभिः पुरुषेणवा ॥९२॥ भीष्मउवाच ॥ अमावास्यातिथिः पार्थसोमवारान्वितायदा ॥ तदापुण्यतमः कालोदेवानामपिदुर्लभः ॥ ९३ ॥ एषतेकथितोभूपव्रतराजविधिर्मय ॥ द्रौपदीं च सुभद्रां च कारयस्व तथोत्तरां ॥९४॥ उत्तरागर्भसंस्थस्तुसद्योजीवितमाप्स्यते ॥९५॥ भीष्मउवाच ॥ व्रतमिदमखिलंनरेंद्रविष्णोः श्रुतमनयाहिपराक्रमत्वयाहि ॥ पतिधनसुतमिच्छतीपुरंध्रीसपदिकरोतुनचात्रचीत्रमस्ति ॥९६॥

विष्णु लोकने पामी हती. माटे हे युधिष्ठिर ! तमने में सोमवती अमासनो महिमा कही संभळाव्यो छे. ॥ ९१ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ हे पितामह ! हवे ते सोमवती अमासनुं व्रत केवी रीते करवुं तेनो विधि कहो. अने आ व्रत स्त्रीए करवुं के; पुरुषोए करवुं ते पण कहो. ॥ ९२ ॥ भीष्म उवाच ॥ हे राजा ! ज्यारे अमास सोमवारी होय ते पुण्य काल समजवो. अने ते काल देवोने पण दुर्लभ छे. ॥ ९३ ॥ ते दिवसे पवित्र थइ पींपळानी प्रदक्षिणा करी व्रत करवुं. हे राजा ! ए प्रमाणे में तमने अमावास्यानो महिमा कही संभळाव्यो छे. ते व्रतने द्रौपदी, सुभद्रा, तथा उत्तरानी पासे करावो ॥ ९४ ॥ जो आ व्रतने उत्तराणी करशे, तो, जे गर्भने अश्वत्थामाए बाणनो प्रहार कर्यो छे. ते फेरथी सजीवन थशे. ॥ ९५ ॥ भीष्म उवाच ॥ हे राजा ! आ परंविष्णु कथानो महिमा तमने पराक्रम वडे करी कही संभळाव्यो छे. माटे पति, धन, सुत, वीगेरेनी इच्छा होय तो, आ व्रतनो आरंभ करो. आ व्रत कंई जेवुं तेवुं नथी. ॥ ९६ ॥

हे पार्थ ! हवे तमने आ व्रतनुं उद्यापन केवी रीते करवुं. तेनो विधि तमने कहुं छुं. ते तमे सांभळो. ॥ ९७ ॥ एक सर्व तो भद्र मंडल काढवुं. तेनी मध्यमां एक तांबानो उत्तम कुंभ मूकवो. तेना उपर भगवाननी सुवर्णनी मूर्ति मूकवी. ॥ ९८ ॥ अने व्रतमां बार ब्राह्मणोने ब्रह्म भोजन करावबुं. ते जनोईवाळा ब्राह्मणो होवा जोईए अने तेमने दक्षिणा आपी नमस्कार करवा. ॥ ९९ ॥ अने भगवानने भोंय उपर दंडवत् प्रणाम करवा ते पछी भगवाननुं विसर्जन करवुं माटे आ प्रमाणे दरेक सुखने आपनार आ सोमवती अमासनुं व्रत करवुं. ॥ १०० ॥ ए प्रमाणे श्रीमत्पुराण संहितानो मलमास महात्मनो एकविंशसमो अध्याय पुरो ॥ २१ ॥ श्री रुवाच ॥ हे भगवन् ! दरेक शास्त्रने जाणनार ! हुं तमारा चरण कमलनुं सेवन करुं छुं. तेथी तमे मारा सामु जुवो. ॥ १ ॥

शृणुपार्थप्रवक्ष्यामिउद्यापनविधिंपरं ॥ यंविनापूर्णतानस्याद्व्रतस्यनफलंलभेत् ॥९७॥ सर्वतोभद्रमध्येतुस्थापयेत्कुंभमुत्तमं ॥ तत्रप्रतिमां विप्रसौवर्णां च चतुर्भुजां ॥९८॥ द्वादशब्राह्मणान्भोज्यघृतपायसलड्डुकैः ॥ उपवीतानित्रीणितेभ्योदद्याच्चदक्षिणां ॥९९॥ प्रणम्यदंडवद्भूमौमार्थयित्वाविसर्जयेत् ॥ अनेनविधिनाकार्यंव्रतमेतत्सुखप्रदं ॥१००॥ इतिश्रीमत्पुराणसंहितायां मलमासमहात्म्ये दर्शपर्वकथनेकर्विंशोऽध्यायः ॥२१॥ श्रीरुवाच ॥ अथसुरेश्वरनाथ कृपानिधेसकलवेदविशारदहृत्पते ॥ कमलकोमलपादतलार्थिनीमिहविलोकयमाममृयादृशी ॥ १ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ कांतेस्मिनजगतिजीवाधन्यास्तेनात्र संशयः ॥ आचरंतिव्रतंचारुवैष्णवंयेशुभानने ॥ २ ॥ तावद्गर्जंतितीर्थानि तावद्यज्ञक्रियाखिला ॥ यावन्नभूयतेपुण्याद्वादशीपापनाशनी ॥ ३ ॥ उपोष्यैकादशीं कृत्वापारणंद्वादशीदिने ॥ धात्रीमूलेपिंडदानंकरोति पुरुषो यदि ॥४॥ कृताः यज्ञाः सदातेनगयायांपितृपक्षके ॥ अहोमुधन्यास्तेलोकायेषांबुद्धिर्हरेर्दिने ॥५॥ तुलसीपत्रमिश्रांन्नंमक्षिकापदमात्रकं ॥ द्वादश्याश्चदिनंप्राप्यतर्पणंकुरुतेप्रिये ॥६॥ जलंतदमृतीभूयपितॄणामुपतिष्ठति ॥ दिनमेकंहरेर्यस्तुनकरोत्पलवाहनं ॥७॥ तस्यक्षेत्रेखिलंधान्यमक्षयंजायतेनृणां ॥ द्वादशीदिनमेकंतुवाहनं न करोतियः ॥ ८ ॥ हरेस्तुदिवसेमाप्ते भूमिदानंकरोतियः ॥ तस्यपुण्यप्रभावे न वैकुंठे वसते ध्रुवं ॥ ९ ॥

श्री भगवानु वाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! आ जगतमां जेटला मनुष्यो छे. ते दरेकने धन्य छे. तेमां कंइ संशय नथी. ॥ २ ॥ मनुष्य मात्रे ज्यां सुधी द्वादशीनुं व्रत सांभळ्युं नथी. कर्युं नथी त्यां सुधी तेवा मनुष्योने दरेक तीर्थ यज्ञ कर्यानुं फळ मळतुं नथी. ॥३॥ पवित्र पवी एकादशीनो अपवास करी द्वादशीना दिवसे पारणुं करे छे. अने आंबळाना झाड नीचे पिंड दान करे छे. ॥ ४ ॥ तेवा मनुष्योए यज्ञ कर्या छे. गयाजीमां श्राद्ध कर्युं छे एम हुं मानुं छुं. अने एवा लोकोने धन्य छे केः म्हने प्रीय एवी द्वादशीनुं व्रत करे छे. ॥ ५ ॥ हवे द्वादशीने दिवसे मांखीना जेटली तुलसीथी युक्त अन्ननुं दान करे छे. तेवा मनुष्यो मने बहुज वहाला छे. ॥ ६ ॥ अने तर्पणमां तुलसीनुं पान नाखी तर्पण करे छे. तो ते पाणी अमृतना समान पवित्र थाय छे. ॥ ७ ॥ जे मनुष्य उपर प्रमाणे तर्पण करे छे. तेवा मनुष्योने घेर अनेक प्रकारना धन धान्यनो वधारो थाय छे. ॥ ८ ॥ आवुं कर्म करवामां विचार करवो नहि. अने भगवानने प्रीय एवी बारसने दिवसे जे मनुष्य भूमिनुं दान करे छे. तेवा मनुष्यो भूमि दानना प्रभावथी वैकुंठमां जाय छे. ॥ ९ ॥

जे मनुष्य बारसने दिवसे वस्त्रनुं दान करे छे. तेवा मनुष्योनो वास चंद्रना भुवनमां थाय छे. ॥ १० ॥ बारसने दिवसे जे कोइ मनुष्य विद्यानुं दान करे छे. तेवा मनुष्यो स्वर्गमां वास करी रहे छे. अने तेमने फेरथी माताना उदरमां जन्म लेवो पडतो नथी. ॥ ११ ॥ जे मनुष्य जोडानुं दान करे छे. तेवा मनुष्यने भगवान् पोते दरेक मनोरथने आपे छे. ॥ १२ ॥ जे मनुष्य सुवर्ण तथा रत्नोथी मढेली पादुकानुं दान करे छे. तेवा मनुष्यो वैकुंठमां लांबा काळ सुधी वास करे छे ॥ १३ ॥ पट्टकूल, कार्पास, तृण, उन, मुंजनुं दान करवाथी स्वर्गलोकनी प्राप्ति थती हवी ॥ १४ ॥ जे मनुष्य बारसना दिवसे भेंस अगर गायना घीनुं दान करे छे, तेवा मनुष्यो वैकुंठने पामता हवा. ॥ १५ ॥ हे लक्ष्मीजी ! कोई पण उपाये आ मलमासमां हंमेशां घीनुं दान करवुं. अने ते न बने तो केवल बे बारसने दिवसे तो अवश्य घीनुं दान आपवुं. ॥ १६ ॥

हरेस्तुदिवसेप्राप्तेदत्तंवस्त्रंद्विजातये ॥ तेषांवासोष्टकलपंतुचंद्रस्यभुवनंप्रति ॥१०॥ माधवस्यदिनेप्राप्तेविद्यादानंकरोतियः ॥ सचिरंवसतेस्वर्गेपुनरावृत्तिदुर्लभं ॥११॥ उपानहौघृतंयोददातिद्विजायते ॥ द्वादश्यांद्वादशीनाथोददातिसर्वमिप्सितं ॥१२॥ पादुकेरत्नखचितेकारितेकनकादिभिः ॥ योमयच्छतिसुविप्रायवैकुंठेवसतचिरं ॥१३॥ पट्टकूलंचकार्पासंकौशेयंतृणसंभवं ॥ और्णिकंमौंजकंदत्वास्वर्गलोकेमहीयते ॥ १४ ॥ घृतंगव्यंमाहिषंददातिद्वादशीदिने ॥ वैकुंठेवसतेदिव्येघृतविंदुसंख्यया ॥१५॥ केनाप्युपायतोदेविघृतंदेयंमलिम्लुचे ॥ द्वादश्यांतुविशेषेणकृष्णायांशुक्लतोपिवा ॥१६॥ घृतंदानफलंवक्तुंमयाशक्यंन सुंदरी ॥ यत्घृतंदेवभोज्यंस्यात्घृतंसर्वरसोत्तमं ॥१७॥ संक्षयंयांतिदेवेशिघृतदानप्रभावतः ॥ गव्यंकोटिगुणंप्रोक्तंमाहिषंलक्षमात्रकं ॥१८॥ कापिलंतुघृतंदत्तमनंतद्वादशीदिने ॥ कांस्यपात्रेणसंयुक्तमनंतफलदंपुनः ॥१९॥ मलमासेसमायातेवस्त्रंरंगेणसंयुतं ॥ ददातितस्यगेहेतुसुस्थिराभवसुंदरी ॥२०॥ घृतदत्वाधिकेमासिद्वादश्यांकिमुशोचसे ॥ भयंत्यजमहाबुद्धेयमस्येतिब्रवीन्मनुः ॥२१॥ मलमाससमोमासोनतिथिद्वादशीसमा ॥ नान्नदानसमंदानंनदेवःपुरुषोत्तमात् ॥२२--२३॥

हे रमे ! ते दान करवाथी मनुष्यो केवा फळने पामे छे ते हुं कंइ कहेवाने समर्थ नथी. अर्थात् अनंत फळने पामे छे. ॥१७॥ कारण के; ते वडे करी घीनुं देवताओ भोजन करे छे. कारण के; तेनो स्वाद उत्तम कहेवाय छे. ॥१८॥ हे देवि ! ते गायना घीनुं दान कर्या वडे करी कोटि फळ मळे छे. अने भेंसना घीनुं दान करवाथी मनुष्यो अनंत फळने पामता हवा. ॥ १९ ॥ अने कपिला गायना घीनुं दान कर्युं होय तो. अने ते कांसाना पात्रमां कर्युं होय तो पण अनंत फळने आपता छे. हे लक्ष्मीजी ! जे मनुष्य ब्राह्मणने सुंदर रंगेला वस्त्रनुं दान करे छे. तेवा मनुष्योने घेर तुं वास करी रहे छे ॥ २० ॥ हे देवि ! यमराज पण कहे छे के; हे मनुष्यो ! अधिक मासनी बारसने दिवसे घीनुं दान करी मारा भयनो नाश करो. अने शोक शा माटे करो छो. ॥ २१ ॥ आ मलमासनी बारस सिवाय कोई उत्तम तिथी नथी. अने अन्नदान सिवाय बीजुं कोइ श्रेष्ठ दान नथी. तेम पुरुषोत्तम देव सिवाय कोई बीजो देव नथी. ॥ २२-२३ ॥

जे मनुष्ये मलमासमां अनाजनुं दान कर्युं छे. तेवा मनुष्योए पोताना पितृओने नरकमांथी बचाव्या छे. तेम समजवुं माटे हे देवि ! मनुष्य मात्रे अन्ननुं दान करवुं. ॥ २४ ॥ आ लोकमां जे मनुष्ये अन्ननुं दान कर्युं छे. तेणे पारकाना प्राण बचाव्या बराबर छे अने तेज अन्नतो आश्रय करी दरेक जीवो ब्रह्मांडमां रहेला छे. ॥ २५ ॥ हे लक्ष्मीजी ! मलमासनी बारसने दिवसे जे मनुष्य अन्ननुं दान करे छे. अने मारुं पूजन करे छे. तेमज मारी प्रीतियासे घृत, अन्ननुं दान करे छे. ॥२६॥ तेवा मनुष्योने धन्य छे. तेज कृत कृत्य छे. अने तेजेज पोतानो जन्म सार्थक कर्यो छे. अने तेजेज दरेक स्वार्थनो नाश करी मारुं व्रत कर्युं छे ॥ २७ ॥ हवे आ कलियुगमां जे मनुष्य बारसने दिवसे अन्ननुं दान करे छे. तेवा मनुष्यानो आवरदा तथा सौभाग्यनो वधारो थाय छे. ॥ २८ ॥

द्वादश्यामन्नदानंयेकूर्वंतिमुमध्यमे ॥ तेनैवतारिताः सर्वेनरकात्पूर्वजाः किल ॥२४॥ अन्नदोपुरुषोलोकेप्राणदः कथ्यतेबुधैः ॥ अन्नमाश्रीत्यतिष्ठंति-जीवाब्रह्मांडगोलके ॥२५॥ द्वादश्यांममासस्य यः करोतिममार्चनं ॥ वस्त्रमन्नंघृतंवापिदेयंमत्प्रीतिहेतवे ॥२६॥ ते धन्याः कृतकृत्यास्ते तैः प्राप्तंजन्मनः फलं ॥ सर्वार्थोधिगतस्तैस्तु यैः कृतंद्वादशीव्रतं ॥२७॥ कलायाममिद्वादश्यामन्नदानंकरोतियः ॥ सौभाग्यवर्धनेतस्यतथायुर्वर्धतेध्रुवं ॥२८॥ पापकोटिसहस्त्रा-णिपापकोटिशतानि च ॥ विलयंयांतिदेवेशीमलमासेतिथौमम ॥२९॥ माघस्नानसहस्त्रैस्तुप्रयागेयत्फलंभवेत् ॥ तत्फलंलभतेदेविद्वादश्यांचमलिम्लुचे ॥३०॥ समानीयकुरुक्षेत्रेकपिलाशतदानतः ॥ रवौग्रहणेफलंयच्चतत्फलंद्वादशीदिने ॥३१॥ तदन्नंमेरुतांयातिर्किपुनर्मलमासके ॥ सकर्पुरचतांबुलंद्वादश्यां यः प्रयच्छति ॥३२॥ यावत्कर्पुरकणिकापत्रसंख्याचयावती ॥ तावत्कल्याणिवसतिपितृभिः परिवारितः ॥३३॥ विष्णुलोकेसदायुक्तस्तुयमानस्तुयोगिभिः ॥ न तेषां पुनरावृत्तिर्विष्णुलोकात्कथंचन ॥३४॥ असंक्रांतेचान्नदानं यैः कृतंद्वादशीदिने ॥ मा देविद्वारकांयाहिप्रयागंकाशिकामपि ॥३५॥

मनुष्योए एक हजार पाप कर्यां होय, वळी दरिद्र होय तेवा मनुष्यो जो मलमासनी बारसना दिवसे दान करी मारुं व्रत करे छे. तो तेना तमाम पापो नाश थाय छे. ॥ २९ ॥ आखो मलमास प्रयागमां जई स्नान करी दान करे छे. अने तेवुंज दान जो मनुष्यो आ मालमासनी बारसने दिवसे करे तो तेवुंज पुन्य प्राप्त थाय छे. ॥ ३० ॥ हवे कुरुक्षेत्रमां जइ सो कपिला गायोनुं दान करे छे सूर्य चंद्र ग्रहणमां दान करे छे. अने जे पुण्य थाय छे. तेवुंज पुण्य एक बारसना दिवसे दान करवाथी प्राप्त थाय छे. ॥ ३१ ॥ जे मनुष्य बारसना दिवसे कपूर, चंदन, तांबूलनुं दान करे छे. तेवा मनुष्योने एक मेरुपर्यंत समान फळ मळे छे. ॥ ३२ ॥ हे लक्ष्मीजी ! ते कपूरना जेटला रजकणो होय. जेटला पान होय. तेटलाज वर्ष ते मनुष्यो पितृलोकमां वास करी रहे छे. ॥३३॥ तेवा मनुष्योनी योगियो पण पूजा करे छे. अने फेरथी तेने संसारमां जन्म लेवो पडतो नथी. ॥३४॥ हे लक्ष्मीजी ! मलमासमां जे मनुष्ये बारसना दिवसे दान कर्युं छे. तेवा मनुष्यो जो प्रयाग, काशी, द्वारका विगेरे तीर्थ न करे तो कंइ हरकत नथी. अर्थात् तीर्थयात्रा न करे तो पण चाले. ॥३५॥

माटे हे लक्ष्मीजी ! तमे पण भक्ति पूर्वक अहीं रही द्वादशीनुं व्रत दान करो, अने मनुष्यो तो संसारना मोहमां पडी बारसने दिवसे दान पण करता नथी. ॥ ३६ ॥ हवे जे मनुष्य मलमासनी बारसना दिवसे पुण्य करता नथी. तेमने दुःख, दारिद्र, रोग उत्पन्न थाय छे अने मरी गया पछी यमराजनो भय पण लागे छे. ॥३७॥ मलमासनुं व्रत करी कथा सांभळे छे. पण व्यासनी पूजा करता नथी. तेवा मनुष्यो हंमेशां शोक कर्यांज करे छे. ॥३८॥ अने तेमनो दश हजार वर्ष पिशाच योनिमां जन्म लइ पाछो भगवाननी महेरबानी वडे करी मनुष्य देह पामे छे. ॥ ३९ ॥ माटे करी भगवाननी कथा सांभळवी स्नान पुण्य करवुं. अने व्यासनी पूजा करवी ॥ ४० ॥ हे लक्ष्मीजी ! कथा सांभळी व्यासने अन्ननुं दान करवुं. ते सिवाय अपात्रने दान आपवुं नहि. ॥ ४१ ॥

इहैवकुरुमद्भक्त्याद्वादश्यांद्वादशीव्रतं ॥ न करोतिनरोमोहाद्दानंवैद्वादशीदिने ॥३६॥ दुःखदारिद्ररोगाणामास्पदंजायतेहिसः ॥ यामीपीडाभवेत्तस्य-पंचत्वेमतिसर्वथा ॥३७॥ एकादशीकथांश्रुत्वाद्वादश्यांप्रेमसंयुतः॥ व्यासं न पूजयेदन्नैः सोपिशोचत्वमाप्नुयात् ॥३८॥ दशवर्षसहस्राणियोनौस्थित्वापिशाचके॥ पुनर्मानुष्यमासाद्यहरेर्दिनप्रभावतः ॥३९॥ कथांश्रुत्वाहरिदिनेद्वादश्यांप्रेमनिर्भरः ॥ व्यासंसंपूज्यविधिवद्दत्वान्नंमुच्यते पुनः ॥४०॥ तस्मात्व्यासायदातव्य-मन्नंवैद्वादशीदिने ॥ विनाव्यासंचयद्दत्तंतत्सर्वंनिष्फलंभवेत् ॥४१॥ व्यासोनारायणः साक्षाद्यस्यवाक्यामृतेन च ॥ पुनर्जन्मभवन्नैवमुच्यतेसर्वबंधनात् ॥४२॥ पत्रंपुष्पंफलंचैवघृतंक्षीरंपयोमधु ॥ अन्नं धनं तथा वस्त्रंगांचशैयादिसंग्रहं ॥४३॥ अत्रतेकथयिष्यामि कथांपौराणिकींशुभां ॥ यस्याः श्रवणमात्रेणमुच्यतेजन्म-बंधनात् ॥४४॥ मथुरायांधनीकश्चित्वणिकूतस्यास्तिकामिनी ॥ सास्नात्वायामुनेतोयेकथांशुश्राववैष्णवीं ॥४५॥ मलमासे कथांश्रुत्वास्वग्रहेसासमागता ॥ ततोविचारमापन्नाकिंकृतंमंदयामया ॥४६॥ कथांश्रुतामेविप्रस्यमुखाच्च यमुनातटे ॥ तस्मैकिंचिन्नदत्तंवैनिष्फलंश्रवणंकृतं ॥४७॥ पूर्वंमयाश्रुतंशास्त्रंतत्रैवंनिश्चयः श्रुतः ॥ स्वर्गेमर्त्येचपातालेनादत्तमुपतिष्ठति ॥४८॥ इतिमिमांसमानामास्वगृहेरुचिरानना ॥ सेवकद्वयमाहूयतौप्रोवाचवणिक्प्रिया ॥४९॥

कारण के; व्यास पोते भगवानज छे. मनुष्य मात्रे फेरथी संसारमां न आववुं होय तो व्यासना अमृतरुपी वचनो सांभळवा. ॥४२॥ पान, फळ, फुल, घी, दुध, पाणी मध, अन्न, धन, वस्त्र, दुधवाळी गाय, शैया, घर वीगेरेनुं दान करवुं. ॥४३॥ हे लक्ष्मीजी ! हवे तमने हुं बारसनी कथा कहुं छुं ते तमे सांभळो. के, जे सांभळवाथी मनुष्य मात्र जन्म बंधननो त्याग करी मोक्ष पामता हवा. ॥ ४४ ॥ हवे मथुरा नगरीमां एक वाणीयानी स्त्री रहेती हती. ते स्त्री यमुनामां स्नान करी हमेशां कथा सांभळती हती. ॥ ४५ ॥ ते वाणियानी स्त्री कथा सांभळी पोते पोताना घेर आवी त्यारे विचार करवा लागी के, म्हें कोई दिवस कथामां कहेलुं दान कर्युं नथी. ॥४६॥ में यमुना नदी उपर व्यासनी पासेथी कथा सांभळी पण तेमने कंई दान आप्युं नहि. तो हवे मनेकथा सांभळयानुं फळ मळशे नहि. ॥ ४७ ॥ म्हें पूर्वे शास्त्र सांभळ्युं छे के; स्वर्ग, मृत्यु, पातालमां दान कर्या वगर रहेवातुं नथी. ॥४८॥ आ प्रमाणे विचार करी पोताना बे नोकरोने बोलावी कहेवा लागी के. ॥ ४९ ॥

2

हे महोदर तथा हे विशालाक्ष ! तमे मारुं वचन सांभळो ज्यां यमुना नदी छे. त्यां आगळ एक व्यास पुराणि कथा वांचे छे. ॥ ५० ॥ तेमनी पासे जइ आ श्रीफळ तथा आ दश लाडवा छे. ते तमे त्यां आगळ बेठेला व्यासपुराणिने दानमां आपी आवो. ॥५१॥ वळी आ सुवर्णनी मुद्रिका पण लइ जाव. तेनुं दान आपी तमे जल्दी पाछा आवो. ॥५२॥ ते प्रमाणे शेठाणीना वचन सांभळी ते सेवको आपवा जता हवा त्यां केटलो मार्ग गया पछी ते उभा रह्या. ॥ ५३ ॥ अने विचार करवा लाग्या के: हे विशालाक्ष ! आ श्रीफळ अने आ सुवर्णनी मुद्रिका ॥ ५४ ॥ तथा आ दश लाडु छे ते बधी वस्तुओ आपी देवी तेवी तारी बुद्धि छे के: शुं ! ते मने कहे. ॥ ५५ ॥ त्यारे विशालाक्ष कहेवा लाग्यो के: हे महोदर ! आ बधी वस्तुमांथी अडधी वस्तु व्यासने आप्या वगर आपणे बे वहेंची लइए त्यारे महोदर कहेवा लाग्यो के: ॥ ५६ ॥

महोदरविशालाक्षयुवांमद्वचनेनहि ॥ गच्छतांयमुनातीरेयत्रव्यासकथाश्रुता ॥५०॥ गत्वाव्यासायदेयानिसहकारफलानि च ॥ रंभाफलानिचारुणि तथैतानमोदकानदश ॥५१॥ स्वर्णमुद्रामिमांचैकांग्रहित्वागच्छतांद्रुतं ॥ दत्वानम्यचतंविप्रंशीघ्रमागम्यतांग्रहं ॥५२॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्याबाढमुक्तागतौचतौ ॥ फलादिकंसमादायपथिगत्वास्थितौचतौ ॥५३॥ महोदरोविशालाक्षंप्रोवाचवचनंपथि ॥ इमानिसहकाराणितथारंभाफलानिच ॥५४॥ किंसमग्रेणदत्तेनव्यासाये-तिमतिर्मम ॥ विशालाक्षोपितंप्राहतदर्धंदीयतामिति ॥५५॥ पूर्वस्नेहो न व्यासेस्तिवणिकपत्न्यायतोभयं ॥ यद्दत्तंतद्धिव्यासस्यलाभरूपंभविष्यति ॥ ५६ ॥ महोदरउवाच ॥ किंकष्टंकुरुतेव्यासः छायामाश्रित्यवृक्षजां ॥ गंधपुष्पार्चितः सम्यक्वदत्येकांकथांमुदा ॥ ५७ ॥ आवयोस्तुमयासोस्तिगृहमध्येनिरंतरं ॥ तस्माद्भक्षावहेनूनमाधामत्रैवमोदकान ॥५८॥ रंभाफलानिसर्वाणिसहकाराणियानि च ॥ नचदेयानिविप्रायभक्षणीयानि सर्वथा ॥५९॥ महोदरविशालाक्षौ-विचार्यैवंपरस्परं ॥ भक्षणार्थंप्रवृत्तौतोयदत्तंवैश्यभार्यया ॥६०॥ व्यासंदृष्ट्वागतौतौहास्यंचक्रतुरादरात् ॥ इदृशाः बहवःसंतिकथकास्तैश्चकिंभवेत् ॥६१॥ प्रतार-णार्थंलोकानांपुरोधृत्वाहिपुस्तकं ॥ उच्चैस्वरेणवदतियथार्त्तोरोगपीडितः ॥६२॥

महोदर उवाच॥ हे विशालाक्ष ! आपणां शेठाणी व्यासने ओळखता नथी, माटे आ वातनी खबर कोइने पडशे नहि. आ व्यासने आपवाथी शुं फळ थाय. वळी छाया तळे बेठा छे. तेमने शुं दुःख छे. अने मोटा थइ कथा वांचवा बेठा छे. ॥५७॥ अने आपणने शेठाणीने घेर बहुज दुःख पडे छे. माटे करी आजे आपणा भाग्यवडे करी शेठाणीए आपणने आ वस्तु आपवा मोकलया छे. तेथी आ जे दश लाडु छे. तेने अहींज खइ जइए. ॥५८॥ अने आ श्रीफळ तथा आ वस्तु ब्राह्मणने आपवी नथी अने आपणे खई जवी. ॥ ५९ ॥ आ प्रमाणे ते बन्ने जणा विचार करी शेठाणीए आपेली वस्तु खावा तैयार थया. ॥ ६० ॥ अने ते वस्तु खइ गया. हवे ज्यां आगळ व्यास पुराणि हता. त्यां तेमने जोवा आव्या अने कहेवा लाग्या के: आवा ब्राह्मणो कथा वांचवामां शुं समजे. ॥ ६१ ॥ वळी हे विशालाक्ष ! आ व्यास उंचा आसने बेठा छे. अने लोको नीचा आसन उपर बेठा छे. आडुं पानु हाथमां राख्युं छे. मोटी बूमो पाडी वांचे छे. जेम रोगी मनुष्यो बूमो पाडे तेम आ व्यासपण रोगवाळा होय तेवुं लागे छे. ॥ ६२ ॥

माटे आपणे जे खावानुं काम कर्युं ते सारुंज कर्युं छे. अने आप्युं नहि ते पण सारुंज कर्युं छे. जो आप्युं होत तो आपणने पाप लागत. हवे आपणे आपणा घेर जइए. ॥ ६३ ॥ अने घेर जइ शेठाणी पासे जई कहेवुं केः अमे ब्राह्मणने यमुना नदी उपर दान आपी आव्या छीये. ॥ ६४ ॥ त्यां आगळ बहुज ब्राह्मणो हता. तेमांथी अमे एक ब्राह्मणने दान आप्युं छे. ॥ ६५ ॥ आ प्रमाणे विचार करी ते सेवको पोते घेर जइ शेठाणीने जेवी वातक हेवानी हती ते वधी वात कही संभळावी. ॥ ६६ ॥ हवे समय जतां ते बन्ने सेवको मरी गया. ते पछी तेमनो अवतार गधेडानो आव्यो. ॥ ६७ ॥ अने शेठाणीनो द्रोह कर्यो तेथी तेना पापना लीधे कुंभारने घेर विष्ठा भक्षण करवानो आव्यो. अने तेओ बहुज दुःख पाम्या. ॥६८॥ अने ते गधेडाना शरीर उपर भार नाखवाथी शरीरनुं चामडुं उखडी गयुं. तेथी कागडा गीध वीगेरे चांचो मारी मांस खावा लाग्या. ॥ ६९ ॥

आवाभ्यांतुकृतं सम्यक्दत्तमस्मैनकिंचनं ॥ अतः परंगमिष्यावइत्युक्तातौगृहेगतौ ॥६३॥ वैश्यपत्नीसमीपेतुगत्वेवंमोचतुः स्फुटं ॥ सर्वंदत्तंहिजेंद्राय-यमुनातीरवासीने ॥६४॥ बह्वासंतितत्रैवपुराणकथनोद्विजाः ॥ परंत्वेकायदत्तंहियथाबुध्याविचार्य च ॥६५॥ एवंमवरणांकृत्वावैश्यपत्न्याद्विजस्य च ॥ चक्रतस्तद्गृहेसर्वकर्मयद्दास्यसंभवं ॥६६॥ महोदरविशालाक्षौमृतौकालेनतौयदा ॥ रासभीयोनिमापन्नौभक्ष्यभक्ष्याविचारणात् ॥६७॥ स्वामिद्रोहः कृतस्ता-भ्यांविप्रद्रोहस्तथैवच ॥ तद्दोषेणकुलालस्यगेहेकष्टमवापतुः ॥ ६८ ॥ भारवाहात्सदापृष्टेचर्महीनंतयोरभूत् ॥ काकचंचुपुटाक्रांतमष्टमांसौविचेरतुः ॥ ६९ ॥ कदाचिद्दैवयोगेनजग्मतुस्तौप्रभासके ॥ कुलालेननीयमानौकस्यचिद्भारसंग्रहात् ॥७०॥ प्रभासेतुमहाक्षेत्रेपपतुर्जलमुत्तमं ॥ तत्तीरकर्दमालिप्तौदिनत्रयकृतस्थिती ॥७१॥ भारक्षिप्तामप्रभासेतुगृहित्वारासभद्वयं ॥ पुनः स्वस्थानमायातोनिजकार्येकरोमुदा ॥७२॥ एवंबहुतिथेकालेतदेवरासभद्वयं ॥ पंचत्वमगमत्तत्रकुलाल-ग्रहसंन्निधौ ॥७३॥ ततोजातोवलिवर्दौकस्यचित्शुद्रजन्मनि ॥ शकटेयोजयित्वातौवृषभौशिक्षितौततः॥७४॥ शुद्रः कदाचिद्गतवान्रेवायात्रामतिस्वयं ॥ शक-टेनसहैवासौताभ्यांयुक्तेनचादरात् ॥७५॥ रेवाजलंपपतुस्तौवृषौशुद्रसव्रजौ ॥ स्नापितौतेनशुद्रेणनर्मदाजलमध्यतः ॥७६॥ मधुमासेपौर्णिमायांरेवायात्रांविधाय च ॥ शुद्रोजगामात्मगृहंशकटेनसमन्वितैः ॥७७॥ तत्रमार्गेवस्थितः कश्चिन्महापुरुषएकलः ॥ पथिश्रांतोमहादुःखीगंतुशक्तोनचाभवेत् ॥७८॥

हवे तेम करतां करतां कोई दिवसे ते गधेडाने लई कुंभार प्रभास पाटण कंइ काजे माटे जतो हवो. ॥ ७० ॥ ते प्रभास उत्तम क्षेत्र छे. तेना पवित्र पाणीमां रही ते गधेडाए त्रण दिवस स्नान कर्युं. पाणी पीधुं. तेथी तेना पापनी मुक्ति थती हवी. ॥ ७१ ॥ त्यार पछी ते कुंभार जात्रा करी पाछो पोताने घेर आवतो हवो. ॥ ७२ ॥ एम करतां करतां केटले दिवसे ते बे गधेडा मरी गया. ॥ ७३ ॥ त्यार पछी तेमनो जन्म कोइ शुद्रने घेर बळदनो आव्यो. ते शुद्रे ते बळदने गाडामां नाखी हींडता शीखवाड्युं. ॥ ७४ ॥ त्यार पछी ते शुद्र ते बे बळदने लइ गाडा साथे रेवाजी जात्रा करवा जतो हवो ॥७५॥ त्यां ते बळदने रेवा नदीमां स्नान कराव्युं. पाणी पीवराव्युं. ॥७६॥ हवे ते शुद्रे चैत्र मासनी पूर्णिमाना दिवसे यात्रा करी पोते गाडुं लइ पोताने घेर आववा नीकळ्यो ॥७७॥ त्यारे आवतां आवतां रस्तामां एक साधु पुरुष बेठा हता. तेमनामां चालवानी जरापण शक्ति हती नहि. ॥७८॥

ते साधु विष्णु भक्त हता, शांत आत्मावाळा, केः जेना दर्शन मात्रथी मनुष्य मात्रना पापो नाश थइ जाय, तेवा दर्शनीय हता. ॥ ७९ ॥ आ प्रमाणे रस्तामां बेठेला साधुने जोइ ते शुद्र पूछवा लाग्यो केः हे साधु ! तमे आ निर्जन प्रदेशमां एकला केम बेठा छो तमे कोण छो. ॥८०॥ हे साधु ! तमे उभा थावो अने आ मारा गाडामां बेसी जावो, तमे मारी साथे चालो, अने आ निर्जन प्रदेशमां रहेशो नहि. ॥८१॥ हे महाराज ! आ वन गडामां वाघ, शियाळनो भय होय छे, तेथी तमे अशक्त शरीरवाळा शुं करशो. ॥ ८२ ॥ आवा प्रकारना वचन बोली ते शुद्रे महाराजने उभा करी गाडामां बेसाडी पोताना गाम भणी जतो हवो. ॥ ८३ ॥ हवे रस्तामां जतां जतां मध्यान्ह काळ थयो ताप पडवा लाग्यो, तेथी बळदो हांफवा लाग्या. त्यारे शुद्र विचार करवा लाग्यो केः ॥ ८४ ॥ आ मारा बळदो थाकी गया छे, माटे आ वडनी नीचे विश्रांति लइ आगळ मारा घेर जइश. ॥ ८५ ॥ आवो विचार करी ते शुद्र पोताना गाडाने लइ साधु साथे वड पासे गयो. त्यां आगळ ते शुद्र उंघवा लाग्यो. ॥ ८६ ॥

विष्णुभक्तोमहाधीरः शांतात्माविष्णुवल्लभः ॥ यस्यश्रवणदर्शने न पश्यंतिपापराशयः ॥७९॥ शकटेनव्रजन्मार्गेतंप्रोवाचवनेस्थितं ॥ किमर्थमत्रविजनेस्थितोसिविष्णुवल्लभः ॥८०॥ उतिष्टशकटंसाधोसमारुह्यपुरंमति ॥ गच्छस्वत्वंमयासार्धं न स्थेयंनिर्जनेत्वया ॥८१॥ दुष्टसत्वैः समाकीर्णेवनेव्याघ्रादिभिः सदा ॥ एकाकित्वंकारित्यासमर्थोदेहरक्षणे ॥८२॥ समुत्थायततः साधुः शीघ्रंशकटमारुहन् ॥ जगामनगरंदिव्यं शुद्रेणसहवैष्णवः ॥८३॥ मार्गेहिगच्छतस्तस्य मध्याह्नः समजायत ॥ तापाक्रांतो च वृषभौज्ञात्वाशुद्रोभ्यचिंयत् ॥ ८४ ॥ मार्गेवटः समायातोबहुशाखः सुपत्रधृक् ॥ तत्रश्रमंचापनियगच्छेयंस्वनिकेतनं ॥८५॥ विचार्यैवसमनसासाधुनीसहतद्वटे ॥ स्थितिंच कारधर्मात्मालेभेनिद्रासमन्वितः ॥८६॥ साधुरपिस्थितस्तत्रगीतापाठं चकारह ॥ तस्मिन्वटेस्थितश्चैकः पिशाचश्रुतवान् हि तं ॥८७॥ गीतापाठस्यमहात्म्यंश्रुत्वातत्रपिशाचराट् ॥ जातिस्मरत्वमापन्नोमुक्तकंठेरुरोदह ॥८८॥ रुदतस्तुपिशाचस्यवटस्थस्यतदारमे ॥ शब्दंश्रुत्वासमायाताश्चत्वारोन्येपिशाचकाः ॥८९॥ चतुर्दिक्षुवटस्थस्यसमायातापिशाचकाः ॥ रुदतंतंपिशाचेशंप्रोचुस्तेकष्टमत्रकिं ॥९०॥ तान्प्रत्याहपिशाचोसौगीताश्रवणमात्रतः ॥ जातिस्मरत्वमापन्नोसाधुदर्शनतस्तथा ॥९१॥ एवंप्रवदतां तेषांपिशाचानांपरस्परं ॥ शुद्रोनिद्रांपरित्यज्यस्थितोविस्मितमानसः ॥९२॥

अने ते साधु महाराज त्यां बेसी गीताजीनो पाठ करवा लाग्या ते वखते ते वड उपर एक पिशाच ते गीताना पाठने सांभळतो हवो ॥ ८७ ॥ एम करतां ते पिशाचे आखी गीता सांभळी तेथी तेने पूर्व जातिनुं स्मरण थयुं अने वड उपर बूमो पाडी रोवा लाग्युं ॥ ८८ ॥ हे लक्ष्मीजी ! ज्यारे ते पिशाच रोवा लाग्यो त्यारे तेनुं रुदन सांभळीने बीजा चार पिशाचो आवता हवा ॥ ८९ ॥ अने ते चारे पिशाचोए आवी रुदन करवानुं कारण पूछयुं ॥ ९० ॥ हे पिशाचभइ ! तमे रुदन केम करो छो. त्यारे ते पिशाच कहेवा लाग्यो केः हे भइ ! आ साधु गीता वांचता हता. ते मारा सांभळवामां आवी. तेथी म्हने मारी पूर्वजातिनुं स्मरण थयुं. तेथी मने रुदन आवे छे. ॥ ९१ ॥ आ प्रमाणे पिशाचो परस्पर वातो करता हता. त्यां आगळ ते शुद्र उंघमांथी उठी गयो. ॥ ९२ ॥

त्यारे तेना ओवामां ते पांच पिशाचो आव्या. तेथी तेने भय लाग्यो. अने पोतानी आंखोने बे हाथे बंध करी दीधी. तथा भयनो मार्यो एकदम साधु महाराजना खोळामां सुइ गयो. ॥ ९३ ॥ त्यारे ते साधु महाराज कहेवा लाग्या के: हे शुद्र ! तारा भयनो नाश कर. ते पिशाचो तने भय करशे नहि. हुं आ गीतानो पाठ करुं छुं. माटे हरकत करशे नहि. ॥ ९४ ॥ वळी हे शुद्र ! आ गीतानो पाठ सांभळवाथी माता पिताना मोसाळना, सोनानी चोरी करनार, दारु पीनार, ब्रह्मघाती वीगेरे मनुष्यो मोक्षने पामता हवा. ॥ ९५ ॥ माटे हे शुद्र ! गीताना पाठ समान् तमाम पापने नाश करनार कोई उत्तम पाठ नथी. तो पिशाचो मोक्ष पामे तेमां कंइ नथी. ॥ ९६ ॥ आवा प्रकारना साधुना वचन सांभळी ते शुद्र उभो थयो. अने नमस्कार करी पूछवा लाग्यो के: ॥ ९७ ॥

पिशाचापंचकंदृष्ट्वाभयंप्राप्यसुदारुणं ॥ नेत्रौपिधायहस्ताभ्यांसाधुसंगेपपातह ॥९३॥ साधुप्रोवाचतंशुद्रंभयंत्यजपिशाचकं ॥ नतेपीडयितुंशक्तागीतास्तिममसन्निधौ ॥९४॥ मातृहामुच्यतेपापात् पितृहागुरुतल्पगः ॥ स्वर्णस्तेयीमद्यपानीब्रह्महापिविमुच्यते ॥९५॥ गीतापाठात्समंनास्ति पापराशीविनाशनं ॥ पिशाचमोक्षणंतत्रकिंमात्रंशृणुशूद्रज ॥९६॥ इतिसाधुवचः श्रुत्वाशूद्रोभूत्स्वस्थमानसः ॥ प्रोवाच वैष्णवंतंचप्रणिपत्य पुनः पुनः ॥९७॥ शूद्रउवाच ॥ पिशाचोयं किमर्थंवैरोदनं कुरुतेवटे ॥ चत्वारोन्येपितत्संगंप्राप्यतिष्टंतिवैष्णवः ॥ १०८ ॥ त्वदाज्ञयाहंप्रच्छामिपिशाचंदारुणंप्रति ॥ किमर्थंरोदनंचात्रकरोषिदुर्मनाइव ॥९९॥ साधुरुवाच ॥ अहंप्रच्छामि तान सर्वान पिशाचान् शृणुष्वभो ॥ एतेषांपूर्वजन्मादिसर्वंजानाम्यहंखलु ॥१००॥ रेरेपिशाचराजत्वं केनपापेनवैवने ॥ इदृशींयोनिमापन्नस्तथान्येभ्रातरस्तव ॥१०१॥ पिशाचउवाच ॥ महाभागदयासिंधोतवदर्शनमात्रतः ॥ जातिस्मरत्वमापन्नोगीतापाठः श्रुतोमया ॥१०२॥ पूर्वजन्मनिविप्रोहंधनवान् शास्त्रवर्जितः ॥ येनकेनाप्युपायेनसंचितंबहुलंवसु ॥ १०३ ॥ नददामिनभक्षामिदातारंकारयाम्यहं ॥ बहुसत्यंवदाम्येनन स्नानंनचपूजनं ॥१०४॥

शुद्रउवाच ॥ हे साधु महाराज ! आ पिशाच एकलो पोते रुदन केम करे छे. वळी आ बीजा पिशाचो तेनी पासे केम बेसी रह्या छे. ॥९८॥ माटे हेमहाराज ! जो तमारी मरजी होय तो हुं ते पिशाचोने रुदन करवानुं कारण पूछुं. ॥९९॥ साधु रुवाच ॥ हे शुद्र ! तुं पूछीश नहि. पण हुंज पुछुं छुं. ते तु सांभळ. तेमने मेंज आवो अवतार आप्यो छे. ॥ १०० ॥ हवे साधु महाराज पूछवा लाग्या के: हे पिशाच ! तुं आ वनमां एकलो केम छे. तारो अवतार आवो केम आव्यो. अने आ बीजा चार पिशाच तारा भइ छे. के शुं ! ते म्हने कहे. ॥ १०१ ॥ पिशाच उवाच ॥ हे महान्‌योगि ! तमारी गीता सांभळवाथी मने मारी पूर्वे जातिनुं स्मरण थयुं छे. ॥ १०२ ॥ हे महाराज ! हुं पूर्वे ब्राह्मण हतो. मारी पासे पैसा बहुज हता. हुं भण्यो न हतो. पण जेम तेम करी द्रव्य भेगुं कर्युं हतुं.॥१०३॥ ते द्रव्यने में कोई दिवस दानमां आप्युं न हतुं. तेम में पण खाधुं नहतुं. हुं असत्य बोलतो हतो. स्नान पण करतो नहतो. भगवाननी पूजा करतो न हतो. ॥ १०४ ॥

पण मारी एक स्त्री धणीज पवित्र हती ते स्त्री बारसने दिवसे स्नान करी पवित्र थइ दान पुण्य करती हती. ॥ १०५ ॥ अने हे साधु ! एक बीजुं पण में दुष्ट कर्म कर्युं हतुं. केः हुं यजमानने घेर जई विरोध कर्म करतो हतो. ॥ १०६ ॥ हवे हे महाराज ! आ बीजा चार पिशाचो छे. ते पूर्वे मारा शिष्यो हता. ते चारे चार वर्णना हता. तेथी तेओ पोते पोतानी जातिमां पर्वमां दान पुण्य करवानी ना पाडता हता. ॥ १०७ ॥ ते पापना प्रभाव वडे करी अमारो अवतार पिशाचनो आव्यो छे. अने अमे पांचे जण आमथी तेम फर्या करीए छीये. अने बहु दुःख पामीए छीये. ॥ १०८ ॥ माटे हे साधु ! हवे वधारे कहेवानुं कंई नथी. पण अमारा कया पुण्यवडे करी आजे आपना दर्शन थया. ॥१०९॥ तो हे महाराज ! दुष्ट एवा अमारी मुक्ति कयारे थशे अने आ अमारा अवतारनो नाश कयारे थशे. तेवा उपायो अमारा उपर दया करी कही संभळावो. ॥ ११० ॥

परंतुममभार्यैकामाच्चीव्रतपरायणा ॥ दानंदानुसमुद्युक्तानिशिद्धाद्वादशीदिने ॥१०५॥ अन्यश्चैवमहासाधो मया च दुष्कृतंकृतं ॥ यजमानगृहेगत्वा विरोधंकृतवानहं ॥१०६॥ ममशिष्याहिचत्वारश्चतुर्वर्णसमुद्भवाः ॥ चातुर्वर्ण्यनिशेधंतिदानार्थचसुपर्वसु ॥१०७॥ पिशाचास्तेनपापेनसंजातानिर्जनेवने ॥ वयंपंच भ्रमामोत्रनितरांदुःखपीडिताः ॥ १०८ ॥ अतः परंकिमुक्तेनबहुना वैष्णवाधुनी ॥ केनपुण्येनसंभूतंदर्शनंतवमारिष ॥ १०९ ॥ अतः परंकथंमुक्तिरस्माकंदुष्टचेतसां ॥ अचिर्णजायतेनाथतद्वदस्वदयान्वितं ॥११०॥ साधुरुवाच ! अत्रतेमिलिताः सर्वेदुःखभाजोनसंशयः ॥ चत्वारोहिभवंतश्चबलिवर्दद्वयंतथा ॥१२१॥ शुद्रोपियस्तैलेशृणुध्वंप्रवदामिवः ॥ रेवातीर्थप्रसादेनमलमासेकृतेन च ॥१२२॥ अयंशुद्रोव्रतंकृत्वाद्वादश्यामुक्तिमाप्स्यति ॥ बलिवर्दाविमौद्वौचजातौ च मम वाहकौ ॥ ११३ ॥ पुरुषोत्तममासेस्मिन् गंतव्यंनात्रसंशयः ॥ वयंस्नात्वासमायाताशकटेनसमन्विता ॥ ११४ ॥ पिशाचउचुः ॥ कथंरेवातटेस्माकं प्रवेशस्तु भविष्यति ॥ दारुणंशिवशूलंनोभेत्स्यतेचेचकागतिः ॥११५॥ साधुरुवाच ॥ धेनवोयत्रगच्छंतिपानार्थनर्मदातटे ॥ तदातच्छायमाश्रित्यगंतव्यंतज्जलांतिके ॥११६॥ श्रीभगवानुवाच ॥ एवमुक्त्वागतासर्वेरात्रोक्तंतत्रसत्वरं ॥ शुद्रस्वसकटयुक्तश्चपिशाचापंच एवच ॥११७॥ सर्वेषांपश्यतांतत्रवनेवटसमीपतः ॥ पिशाचमोचनंकृत्वातत्रैवांतर्दधेप्रिये ॥११८॥ वैष्णवेनैववेशेणपुरुषोनमरुपधृक् ॥ शुद्रभावपरिक्षार्थपिशाचार्थगतोवने ॥११९॥

साधु रुवाच ! हवे महाराज पोते विचार करे छे. केः आ बधा दुःखवाळा मने अहीं भेगा थया छे. आ चार पिशाचो अने आ बळद मळी छ पापी थया. ॥ १११ ॥ अने आ सातमो शुद्र छे. ते पण पापी छे. माटे आ सातेने रेवा नदी उपर लइ जउं ॥ ११२ ॥ हवे आ शुद्र छे. ते बारसनुं वृत्त करी मोक्ष पामशे. अने आ बे बळद छे. ते मारो भार खेंचवाथी मोक्षने पामशे. ॥ ११३ ॥ हवे ते साधु पिशाचो प्रत्ये कहेवा लाग्या केः हे पिशाचो ! आ मलमास चाले छे. तेथी तमे अमारी साथे रेवाजी आवी स्नान करशो तो मोक्षने पामशो. ॥ ११४ ॥ पिशाचाउचुः ॥ हे साधु महाराज ! अमे बधा रेवाजी आवीये तो खरा. पण त्यां आगळ अमने महादेवजी त्रिशुलथी भेदी नाखे तो अमे शुं करीये. ॥११५॥ साधु रुवाच ! आवा प्रकारना ते पिशाचोना वचन सांभळी भगवान् पोते कहेवा लाग्या केः हे पिशाचो ! तमे ज्यां आगळ नर्मदा नदीमां गायो पाणी पीवे छे. त्यां आगळ तमे गायोनी छायानो आश्रय करी पाणी पासे जइ स्नान करजो. ॥ ११६ ॥श्री भगवानुवाच ! हे लक्ष्मीजी ! आवा प्रकारना वचन सांभळी ते साते जणा नर्मदामां स्नान करवा गया. ॥१२७॥ त्यार पछी ते साते जणाए स्नान करी पवित्र थइ मोक्षने पाम्या हता. अने हुं त्यांथी अंतर्ध्यान् थई गयो हतो. ॥ ११८ ॥ हवे भगवान् पोते वैष्णवनुं स्वरुप लइ शुद्रना भावने जाणवा अने पिशाचोनो मोक्ष करवा पोते गया हता. ॥ ११९ ॥

अने मथुरामां जे वैश्य स्त्री हती. के: जेणे व्यासने दान आपवा चे नोकरोने मोकल्या हता. ते शेठाणीए हे लक्ष्मीजी ! सारा प्रकारना व्रतो कर्या हता. तेथी ते पण मोक्षने पामी हती. ॥ १२० ॥ ए प्रमाणे श्रीमत्पुराण संहितानो मलमासना महात्मनो बाविसमो अध्याय पुरो ॥ २२ ॥ श्रीरुवाच ॥ हे भगवन् ! तमारी अमृत समानवाणि फेरथी संभळावो के: जेथी दरेक संदेहनो नाश थाय ॥ १ ॥ हे विभो ! तमे आगळ पंच पर्वणिमां संक्रांतिनुं व्रत कही गया छो. माटे ते संक्रांति पांचे पर्वमां छे के: नहि. ॥ २ ॥ अने वळी में शास्त्रमां सांभळयुं छे के: सूर्यनी संक्रांतिमां दान करवाथी मेरु पर्वत समान दाननुं फळ मळे छे. ॥ ३ ॥ तेटला माटे हे भगवन् ! हुं तमारी दासी छुं माटे ते संक्रांतिमां दान करवाथी मनुष्य मात्र केवा प्रकारना सुखने पामता हशे ते मने कहो. ॥ ४ ॥

मथुरायांपुराप्रोक्तावणिक्पत्नीशुभानना ॥ सहकाराणिचस्वर्णव्यासार्थंप्रेशितंयया ॥१२०॥ इतिश्रीमत्पुराणसंहितायांमलमासमहात्म्येद्वादशीमहिमा वर्णनंनामद्वाविंशोऽध्यायः ॥२२॥ श्रीरुवाच ! भगवन्श्रोतुमिच्छामितवचक्राब्जनार्दन ॥ सिद्धांतंब्रूहिदेवेशसंदेहस्यविनाशनं ॥१॥ पंचपर्वसुसंक्रांतिरुक्ता- वानत्वयाविभो ॥ संक्रांतिरपिपर्वास्तिनवेतिपंचसुप्रभो ॥२॥ शास्त्रेपुश्रूयतेकांत संक्रांतौदानमुत्तमंरवेः ॥ संक्रमणेदानमल्पंमेरुसमंस्मृतं ॥३॥ तस्माद्वदविभो- मह्यंकिंकर्यैकंजलोचन ॥ संक्रांतिदानजंपुण्यंश्रोतुमिच्छामिसांप्रतं ॥४॥ श्रीभगवानुवाच ॥ शृणुभृगुकुलोत्पन्नेकमलेकमलालये ॥ संक्रांतिरपिपर्वास्तिनात्रकार्या विचारणा ॥५॥ संक्रांतद्वादशीयुग्मंव्यतीपातोथवैधृति ॥ पंचपर्वन्विदंप्रोक्तंपूर्णिमामाविवर्जितं ॥६॥ संक्रांतौयत्कृतपुण्यंतत्साहस्रगुणंभवेत् ॥ विषुवेयत्कृतंदानं तदक्षयमुदाहृतं ॥७॥ यत्कृतंकर्मसंक्रांतौतदनंतायकल्प्यते ॥ षौडशीतिमुखेयद्वैपुण्यंशतगुणंस्मृतं ॥८॥ घृतदानं वस्त्रदानंगोदानंमौंजिबंधनं ॥ कन्यादानंभूमि दानंसंक्रांतौचाक्षयस्मृतं ॥९॥ उष्णोदकेनचस्नायात् संक्रांतौचरवेर्दिने ॥ उष्णोदकेनयस्नातसरोगीजायतेनरः ॥१०॥ संक्रांतौतिलदानं च प्रोक्तंश्रेष्ठंमनि- षिभिः ॥ सर्वथातत्प्रकर्त्तव्यं तिलदानंशुभेप्सुभिः ॥११॥ सप्तजन्मसुदारिद्रंयतस्यस्पर्शंकरोतिन ॥ संक्रांतौयेनविप्रायगुप्तदानंकृतंयदि ॥ १२ ॥ संक्रांतौयाः प्रयच्छंतिश्रीफलानां च पंचकं ॥ सुवासिनीभ्यः संपूज्य ताः प्राप्नुवंतिसुप्रजाः ॥१३॥ दारिद्रस्यविनाशायसंक्रांतौ दानमाचरेत् ॥ ब्राह्मणान् भोजयेद्भुरिदारि- द्र्यंतेननश्यति ॥१४॥

श्री भगवानुवाच ! हे भृगुकुळमां उत्पन्न थयली लक्ष्मीजी ! संक्रांति पण पर्व कहेवामां आवे छे. तेमां कंइ विचार करवानो नथी. ॥५॥ संक्रांति बे बारस, व्यतीपात, वैधृत, आटली पंच पर्वणि कहेवामां आवे छे, अने आगळ पूर्णिमा पर्वणि कही छे. तेनो त्याग करी उपरनी संक्रांति ग्रहण करवी. ॥६॥ दरेक संक्रांतिमां दान पुण्य करवाथी मनुष्यो अनंत फळने पामता हवा. ॥७॥ जे कर्म संक्रांतिमां करवामां आवे छे ते अनंत फळने आपता छे.॥८॥ तेमां वस्त्र, दान, गौदान, घृत, मौंजिबंधन, कन्यादान भूमिदान, वीगेरेनुं संक्रांतिमां दान करवाथी मनुष्य मात्र अक्षय पुण्यने पामता हवा. ॥९॥ मनुष्य मात्रे सूर्य संक्रांतिमां उना पाणीए स्नान करवुं नहि. अने कोइ मनुष्य स्नान उना पाणीए करे छे. तो तेने रोग थाय छे. ॥१०॥ हवे संक्रांतिनी अंदर तलनुं दान करवुं ते विद्वान पुरुषोए श्रेष्ठ कह्युं छे. माटे करी दरेक अर्थने प्राप्त करवा मनुष्य मात्रे तलनुं दान करवुं. ॥११॥ हे देवि ! जे मनुष्ये संक्रांतिमां छानुं- मानुं दान कर्युं छे तेवा मनुष्योना साते जन्मना पापो नाश थाय छे. ॥१२॥ जे मनुष्य संक्रांतिमां दान करी सुवासिनी स्त्रीनी पूजा करी पांच श्रीफळो आपे छे. तेवा मनुष्योने सारी प्रजा उत्पन्न थती हवी ॥१३॥ परलोकमां सुख थाय तेवी बुद्धिवडे करी मोदकनुं दक्षिणा सहित दान ब्राह्मणने आपे छे. तेथी भगवान् पोते प्रसन्न थाय छे. ॥ १४ ॥

मनुष्य मात्रे पोताना दरिद्रतानो नाश करवा संक्रांतिमां सुवर्णनुं दान करवुं अने ब्राह्मणोने जमाडवा तेथी दरिद्रतानो नाश थाय छे. ॥ १५ ॥ ते सुवर्णना दान सिवाय त्रणे जगतमां बीजुं कोइ श्रेष्ठ दान नथी. माटे करी पोताना आत्मानुं हित इच्छनार मनुष्योए सुवर्णनुं दान करवुं. ॥१६॥ हे लक्ष्मीजी ! तमने आ विशयमां एक पुराणनी कथा कहुं छुं. ते तमे सांभळो. ॥ १७ ॥ हे कांते ! एक सारा कुळमां उत्पन्न थयेलो धनेश्वर नामनो ब्राह्मण हतो. ते हरिद्वारमां रही हंमेशा भिक्षा मागतो हतो. ॥ १८ ॥ ते धनेश्वर आ गाममांथी बीजे गाम जइ भिक्षा मागी लावतो हतो. तेने एक स्त्री हती. ॥ १९ ॥ तेनी स्त्री पण तेनी माथे दरिद्रवाळी हती. तेमने वस्त्र पहेरवाना हता नहि अने गमे तेटलुं फरे तो पण तेने एक शेर भिक्षा मळती हती. ॥२०॥ ते धनेश्वर जो एक गाममां भिक्षा मागे तो पण शेर भिक्षा मळती हती अने बे गाम भिक्षा मागे तो पण सरखीजमळती हती. ॥२१॥

दारिद्र्यनाशनेयेषांयदाबुद्धिः प्रजायते ॥ तदासंक्रांतिवेलायां दद्याद्विप्रायकांचनं ॥१५॥ कांचनेनसमंनास्तिदानंचभुवनत्रये ॥ यदीच्छेदात्मनः शुद्धिंतेनदेयंहिकांचनं ॥१६॥ शृणुकांतेप्रवक्ष्यामिकथांपौराणिकींशुभां ॥१७॥ आसिदेकोद्विजः श्रेष्ठकुलोत्पन्नोधनेश्वर ॥ हरिद्वारेवसन्नित्यंभिक्षावृत्तिंचकारह ॥१८॥ ग्रामात् ग्रामांतरंगच्छन् प्रत्यहंद्विजसत्तमः ॥ कृतदारः प्रतिग्रामंभिक्षायांचापरायणः ॥ १९ ॥ दरिद्रवस्त्रहीनश्चतस्यभार्यापिताहशी ॥ प्रत्यैकंप्रत्यहं धान्यंप्राप्नोतिसद्विजोत्तमः ॥२०॥ एकग्रामेतदेवस्यप्रच्छमात्रंचधान्यकं ॥ द्विग्रामयाचनेपिस्यात्तदेतत्प्रच्छमात्रकं ॥ २१ ॥ अर्धग्रामस्ययांचायांप्रच्छमेकं न संशयः ॥ तेनान्नेनद्विजः सर्वव्यवहारंकरोतिहि ॥२२॥ नगृहेतलसंयोगंप्राप्नोतिदीपमात्रकं ॥ तदासीमंतिनीकेशाः कथंस्नेहमहोययुः ॥ २३ ॥ ताम्रपात्रंगृहे नास्तिअलंकारः कुतः स्त्रियः ॥ घृतंविनावैश्वदेवोभवेन्नैद्विजग्रहे ॥२४॥ एवंकष्टेनसंयुक्तौप्रांजलौतौचदंपती ॥ चिंतापरौचसंजातावन्योन्यंप्रोचतुः रहः ॥२५॥ सीमंतिन्युवाच ॥ शृणुस्वामिन् वचोमह्यंदीनायाः सांप्रतंमम ॥ तैलंनविद्यतेगेहेयेनदीपकरोम्यहं ॥२६॥ प्रच्छात्रमध्यात् किंनाथकरोमिकिंघृतादिकं ॥ वस्त्रं न वर्ततेचान्यत्पात्रंनैवास्तिताम्रजं ॥२७॥ नकुंकुमंललाटेमेतैलसिक्तानमेकचाः ॥ कुचौचनैवसंवित्तौवस्त्राभावेनवेष्टितं ॥२८॥

अने अडधा गाममां भिक्षा मागे तोपण सरखीज भिक्षा मळती हती. अने तेज अन्नथी पोते पोतानो निर्वाह चलावता हता. ॥ २२ ॥ ते धनेश्वरने सीमंतिनी नामनी स्त्री हती. तेना घरमां दीवो बाळवानुं तेल पण हतुं नहि तो माथाना वाळमां क्यांथी तेल नाखे. ॥ २३ ॥ तांबानुं वासण हतुं नहि तो. अलंकार क्यांथी लावे, अने घी विना वैश्वदेव क्यांथी करे. ॥ २४ ॥ आवा प्रकारना कष्टथी ते बन्नेजण पोते पोतानो निर्वाह चलावता हता. त्यारे सीमंति स्त्री धनेश्वरने कहेवा लागी केः ॥ २५ ॥ सीमंतिन्युवाच ॥ हे स्वामि ! तमे मारा वचन सांभळो. आपणे हालमां गरीब छीये वळी आपणां घरमां तेल नथी तो दीवो क्यांथी करुं. ॥ २६ ॥ हे स्वामि ! तमे रोज एक शेर भिक्षा मागी लावो छो. तेमांथी घी पण क्यांथी लावुं. अने तांबानुं पात्र अने बीजा वासणो पण नथी. ॥ २७ ॥ वळी मारा कपाळमां कंकु विना चाल्लो पण शुं करुं, जुवो हे स्वामि ! तेल विना आ मारा माथाना वाळ नकामा थइ गया छे. वळी आ मारी छाती उपर ढाकवानुं एक पण वस्त्र नथी. ॥२८॥

वळी मैं मारा शरीर उपर अलंकार तो पहेर्या नथी. माटे आपणे केवा पाप कर्म कर्या हशे के; अत्यारे आपणे धन पाणी वगरना थइ गया छीये. ॥ २९ ॥ में कोइ दिवस भगवानना भक्त साधुओने जमाडया नथी. कारण केः जेना घेर भोजन करी अतिथि संतोष पामे छे. तोज पितृओ संतोष माने छे. ॥ ३० ॥ वळी म्हने पण व्रत, दान, पुण्य, कर्या सिवाय प्रजा उत्पन्न थती नथी. तो हे नाथ! हवे हुं शुं करुं, क्यां जउं. हवे मारी शी दशा थशे. ॥ ३१ ॥ हे स्वामि! में पूर्वे कंइ दान कर्युं नथी, तेथी करी आ मारुं यौवन पण नकामुं जाय छे ॥ ३२ ॥ विप्रउवाच ॥ हे स्त्री! नानपणमां विधात्रा मनुष्य मात्रना जे लेख लखे छे. तेवीज ते मनुष्यनी दशा थाय छे. माटे कोइ पुरुषो पोतानुं भविष्य जाणी शकता नथी. ॥ ३३ ॥ हे स्त्री! आपणने आटलुं जे अन्न मळे छे ते सारुंज छे. अने तेज भगवान् पाछो आपणने आपशे. ॥ ३४ ॥

अलंकारानमेदृष्टाशरीरेकांतसर्वदा ॥ कृतंकिमावयोपापंधान्यकष्टंसदायतः ॥२९॥ नातिथिर्भोजितः साधुः हरिभक्तः कदामया ॥ यस्यगेहेतुष्यत्यतिथीतुष्टाः स्युः तस्यपूर्वजाः ॥३०॥ नव्रतंनैवदानंच न प्रजाजायतेमम ॥ किंकरोमिकगच्छामिनाथकिंगतिरिदृशी ॥३१॥ किंचित्पुण्यंपुरानाथनमयाचरितं प्रभो ॥ येनाहंदुर्दशांप्राप्तायौवनोद्दामसुंदरी ॥३२॥ त्वयापिकांतकिंचिद्वापुण्यंनाचरितंकिल ॥ येनत्वंसकलंग्रामंभ्रमन् प्रच्छाधिकंनहि ॥३३॥ विप्रउवाच ॥ यद्धात्रालिखितंकिंचममाग्रेपिभविष्यति ॥३४॥ आदौविप्रकुलेवासंकर्तुंलक्ष्मीश्चलज्जति ॥३५॥ समुद्रः शोषितस्तातोमैत्रावरुणिनापुरा ॥ इत्थंरमाविष्णुंमाह तस्मात् विप्रानमेप्रिया ॥३६॥ तस्मात् चिंतानकर्त्तव्याव्यवहारेषुकदाचन ॥ जनेतायोस्तिलोकानांचिंतातस्यभविष्यति ॥३७॥ सीमंतिन्युवाच ॥ युक्तियुक्तमिदंवाक्यंनैवसिद्धांतसंभवं ॥ उद्योगेनभवेत्सर्वं नात्रकार्याविचारणा ॥३८॥ उद्योगादनिवृत्तस्यसुसहायस्य धीमतः ॥ छायेवानगतातस्यनित्यंश्रीः सहचारिणी ॥३९॥ उद्योगाद्दैवमुत्पन्नंविनोद्योगंविनश्यति ॥ तस्मात्सहायमाश्रीत्यकार्यउद्योगएवसः ॥ ४० ॥ कंसहायंकरोम्यत्रद्रव्यस्योपार्जनंप्रति ॥ येनेमेनिश्चलंगेहे धनंतिष्ठतिपुष्कलं ॥४१॥

हे स्त्री! पहेला तो लक्ष्मी पोते ब्राह्मणने घेर वास करतां लज्जा पामे छे. ॥३५॥ जो सांभळ पूर्वे ज्यारे अगस्त ऋषिए समुद्रने शोषी लीधो हतो, त्यारे लक्ष्मीजीए भगवानने कह्युं हतुं के; ब्राह्मणो म्हने प्रिय नथी. ॥ ३६ ॥ माटे तमे चिंता करशो नहि. जेणे आपणने जन्म आप्यो छे. तेज आपणने खावानुं आपशे. ॥ ३७ ॥ सीमंतिन्युवाच ॥ हे स्वामि! तमे आ वातो युक्तिप्रयुक्तिथी कही संभळावो छो. पण उद्योग कर्या विना कंइ काम थतुं नथी. माटे उद्योग तो करवोज जोइए. ॥ ३८ ॥ उद्योग वडे करी बुद्धिवान् मनुष्योनी सहाय मळे छे. अने तेवा मनुष्योने छायानी माफक लक्ष्मी पोते सहचारिणी बने छे. ॥ ३९ ॥ उद्योगथी दैव अनुकूळ थाय छे. अने उद्योग विना दैव पण नाश थाय छे. माटे उद्योगनी सहायथी बधां काम करवा. ॥ ४० ॥ द्विजउवाच ॥ हे स्त्री! हुं कोनी सहायता वडे करी द्रव्य प्राप्त करुं के; जेनाथी आपणे घेर पुष्कळ लक्ष्मीनो वास थाय. ते तुं म्हने कहे. ॥ ४१ ॥

हे स्वामि ! हुं तमने फेरथी पुंछुं छुं. के: म्हने प्रजा थाय तेवुं व्रत होय तो मने बतावो. ॥ ४२ ॥ आ प्रमाणे वातो करतां करतां तेमने रात्रिए उंघ आवी नहि अने सवारे कयो उद्यम करवो तेनो निश्चय करता हवा. ॥ ४३ ॥ हवे ज्यारे सवार थयुं त्यारे ते धनेश्वर ब्राह्मण गंगा नदी उपर भिक्षा मागवा गयो. ते नदीमां स्नान करी देवने नमस्कार करी ज्यां मनुष्यो स्नान करता हता त्यां जतो हवो. ॥ ४४ ॥ ते पछी ते धनेश्वर ककेदारेश्वर महादेवमां पुराणि कथा वांचता हतां त्यां तेमनी पासे जई पूछवा लाग्यो के: ॥ ४५ ॥ द्विजउवाच ॥ हे व्यासपुराणि ! तमारी पासेथी हुं एक प्रश्नोत्तर सांभळवानी ईच्छा राखुं छुं के: जेना वडे करी मारी स्त्रीनो तथा मारा संदेहनो नाश थाय. ॥ ४६ ॥ हेमहाराज ! हुं दररोज गाममां भिक्षा मांगवा जउं छुं. पण मने आखा गाममांथी एक शेर लोट मळे छे. अने तेथी वधारे लोट मळतो नथी ॥ ४७ ॥ अने अडधा गाममां फरुं तो पण एक शेरज लोट मळे छे. तो तेमांथी मारुं तथा मारी स्त्रीनुं भरण पोषण शी रीते थइ शके. ॥ ४८ ॥

अन्यत्मच्छाम्यहंकांते प्रजायाः सुखहेतवे ॥ तद्व्रतंचकरिष्यामिदेहकष्टेननित्यदा ॥४२॥ एवंतौनिशिगेहस्थौदंपतिक्लेशसंयुतौ ॥ चक्रतुः शयने निद्रांप्रातरेवोदतिष्ठतां ॥४३॥ विप्रोभिक्षाटनंकर्त्तुंगतोगंगातटेशुभे ॥ स्नात्वादेवान प्रणम्याशुस्थितः पौराणिकांतिके ॥ ४४ ॥ केदारेश्वरलिङ्गस्यसमीपेकथयन द्विजः ॥ कथांशिवप्रियः साधुः पृष्टस्तेनद्विजन्मना ॥४५॥ द्विजउवाच ॥ भगवन् श्रोतुमिच्छामि त्वन्मुखाच्चैकमुत्तरं ॥ येनाहंगतसंदेहोभवामिभार्ययासह ॥४६॥ अहंभिक्षाटननित्यं करोमिप्रतिमंदिरं ॥ प्रच्छाधिकंकदाप्यन्नंगामाश्रित्यनतिष्टति ॥४७॥ स्वल्पंभ्रमामिचेत् ग्रामेप्रच्छान्न्युनंभवेन्नहि ॥ तेनकिंव्य-वहारोमेसभार्यस्यभवेद्गृहे ॥४८॥ तस्माद्वदविशेषज्ञममयोग्यंव्रतादिकं ॥ यस्यः प्रभावतः शीघ्रंमनोवांछितमाप्नुयां ॥४९॥ पौराणिकउवाच ॥ शृणुविप्र वदाम्यत्रधनधान्यविवर्द्धनं ॥ पुत्रपौत्रादिजननं व्रतंचोद्यापनान्वितं ॥५०॥ केदारस्योत्तरेभागेवर्त्ततेपिप्पलोत्तमः ॥ तस्यप्रदक्षिणार्थंभार्यांप्रेशयनित्यदा ॥५१॥ यदाप्रदक्षिणालक्षंभविष्यतितदाद्विजः ॥ उद्यापनार्थंच घृतंतुभ्यंदास्यति शंकरः ॥५२॥ ततः संक्रांतिसंभूतंव्रतभार्यामकारय ॥ संक्रांतिव्रतपुण्येनसुप्रभास्ते भविष्यति ॥५३॥ संक्रांतिनांसमंपुण्यं व्रतंनास्तिजगत्रये ॥ पुण्यंयशस्यमायुष्यंसर्वसंपत्प्रदायकं ॥५४॥

माटे हे महाराज ! मारा लायक कंई करवा जेवुं व्रत होय तो ते मने कही संभळावो. के: जे कर्या वडे करी मारा मनोरथ परिपूर्ण थाय. ॥४९॥ पौराणिक उवाच ॥ हे धनेश्वर ! तमने धन धान्यनो वधारो थाय, पुत्र पौत्रादि उत्पन्न थाय. तेवुं उद्यापन सहित व्रत कहुं छुं ते तमे सांभळो ॥ ५० ॥ हे ब्राह्मण ! आ केदारेश्वर महादेवनी उत्तर दिशामां एक पिपळानुं वृक्ष छे. तेनी प्रदक्षिणा करवा तमारी स्त्रीने हंमेशा मोकलजो. ॥५१॥ ते एक लाख प्रदक्षिणा थशे त्यारे तमने शंकर भगवान उद्यापन करवा घी मेळवी आपशे. ॥५२॥ ज्यारे संक्रांति आवे त्यारे आ व्रत तमारी स्त्रीनी पासे आरंभ करावजो, ते व्रतना प्रभावथी तेनी सारी कांति थशे. ॥ ५३ ॥ अने आ संक्रांतिनुं व्रत करवाथी सूर्य भगवान प्रसन्न थई सारा प्रकारना गाय, घोडा, हाथीना सुखने आपशे. ॥ ५४ ॥

हे ब्राह्मण ! आ संक्रांतिना व्रत्त सिवाय त्रणे जगतमां कोइ उत्तम व्रत्त नथी. ते व्रत्त करवाथी, आयु, पुण्य, यश. संपत्तीना सुखने आपतां छे ॥५५॥ विप्रउवाच ॥ हे महाराज ! म्हने संक्रांतिना वृत्तनी विधि शास्त्र प्रमाणे कही संभळावो. ते वृत्त केवी रीते करवुं. ॥५६॥ पौराणिकउवाच ॥ हे ब्राह्मण ! तमने संक्रांतिनी विधि कहुं छुं. ते तमे सांभळो. हवे ते व्रत्त स्त्री, पुरुष, अथवा राजा करे छे. तो दरेक प्रकारना मनोरथ प्राप्त करे छे. ॥५७॥ हवे जे दिवसे संक्रांति होय ते दिवसे सवारमां स्नान करी सूर्यने नमस्कार करी व्रत्तनो नियम धारण करवो. ॥ ५८ ॥ अने मनमां निश्चय करवो के; हे देव ! तमारी भक्ति माटे हुं आजथी व्रत्त करुं छुं. तेमां आवता दरेक विघ्नोनो नाश करजो. ॥ ५९. ॥ आवा प्रकारनो निश्चय करी कंकुवडे तांबाना पत्रा उपर अष्ट कोण यंत्र काढवुं. तेना पहेला खानामां "भानु" नाम लखवुं. अग्नि खुणामां "सूर्य" लखवुं ॥६०॥ दक्षिणमां "विवस्वंत" लखवुं, नैरुत्यमां "पूष्ण" लखवुं, पश्चिममां "आदित्य" लखवुं. वायव्यमां "तपनुं" नाम लखवुं. ॥६१॥

चिरसौभाग्यदंचारुव्रतनामुत्तमंव्रतं ॥ सूर्यप्रीतिकरंश्रेष्ठंगोवाजिगजदायकं ॥ ५५ ॥ विप्रउवाच ॥ संक्रांतिव्रतमुक्तंतेपूर्वंयत्फलदंमहत् ॥ संक्रांतिव्रत मुद्दिश्यकिंकिंकार्यंफलेप्सुभिः ॥५६॥ पौराणिकउवाच ॥ अथांतः संप्रवक्ष्यामिधान्यव्रतमनुत्तमं ॥ यत्कृत्वाहिनरोराजन् सर्वान् कामान् वाप्नुयात् ॥५७॥ अयनेविषुवेचैवस्नानं कृत्वाविचक्षणः ॥ व्रतस्यनियमं कुर्यात्ध्यात्वादेवंदिवाकरं ॥५८॥ करिष्यामिव्रतंदेवत्वद्भक्तस्त्वत्परायणः ॥ तदविघ्नेनमेपातुतवदेव-प्रसादतः ॥५९॥ इत्युच्चार्यलिखेत्पद्मंकुंकुमेनाष्टपत्रकं ॥ भास्करंपूर्वपत्रेषुआग्नेयेचरविंतथा ॥६०॥ विवस्वतंतथा सौम्येनैरुत्येपूषणंतथा ॥ आदित्यंवारुणे पत्रेवायव्येतपनंतथा ॥६१॥ मार्तंडमितिकौबेरेऐशान्येभानुरेवच ॥ एवंच क्रमशोभ्यर्च्यविशेषंमध्यदेशतः ॥६२॥ कृतांजलिपुटोभूत्वाअर्घ्यंदत्वाहभस्तये ॥ कालात्मासर्वभूतात्मावेदात्माविश्वतोमुखः ॥६३॥ व्याधिमृत्युजराशोकसंसारभयनाशन ॥ इममर्घ्यंगृहाणत्वंममदारिद्र्यभंजनं ॥६४॥ आचमनंचतथास्नानं वस्त्रंयज्ञोपवितकं ॥ गंधं च कुंकुमंचैवरक्तचंदनमस्तुने ॥६५॥ संक्रांति दिवसंप्राप्यस्नानंकार्याजलैः शुभैः ॥ गृहेस्नानंहिकर्तव्यंतडागादौतथैवच ॥६६॥ वस्त्रा कलं-रणोपेतो भक्तिभावसमन्वितः ॥ तदग्रेलवणंपात्रेसगुडंस्थापयेद्बुधः ॥६७॥ पूजितस्त्वंयथाशक्त्याप्रसीदममभास्करः ॥ लवणंसगुडंपात्रंब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥६८॥

उत्तर तरफ "मार्तंडनुं" नाम लखवुं, इशाने "भानु" लखवुं. एवी रीते अष्ट कोण बनावी मध्यमां भगवाननुं स्थापन करवुं. ॥ ६२ ॥ पछी बे हाथे संपुट करी अर्घ्य आपवो अने शास्त्र प्रमाणे भगवाननी पूजा करवी. कालात्मा सर्वभूतात्मा, विश्वतो मुख. ॥ ६३ ॥ ए प्रमाणे भगवाननुं नाम बोली व्याधी, मृत्यु, जरा, शोक, अने संसारना भयने नाश करनार तमे पोतेज छे. अने मारा आपेला अर्घ्यनुं ग्रहण करी मारा दरिद्रनो नाश करजो ॥६४॥ आचमन, स्नान, वस्त्र, यज्ञोपवीत, गंध, पुष्प, अक्षत, वीगेरेथी भगवाननी पूजा करी, नमस्कार करवा. ॥ ६५ ॥आ प्रमाणे संक्रांति आवे त्यारे सवारमां तळाव, नदी, कुवा उपर जइ स्नान करवुं. ॥ ६६ ॥ अने धोयेला वस्त्रने पहेरवा अने अष्ट दलनी उपर सुवर्णनी भगवाननी मूर्तिनुं स्थापन करवुं ॥६७॥ पोतानी शक्ति प्रमाणे सूर्यनी पूजा करवी. अने भगवाननी आगळ गोळना पात्रने मुकी नैवेद्य धरावबुं. ॥ ६८ ॥

एवी रीते बार संक्रांति पुरी थाय त्यारे सोनानी सूर्यनी मूर्तिबनाववी. रातुं वस्त्र, छत्र, चंदन तथा ॥६९॥ राती गायनी साथे ते सुवर्णनी मूर्ति तथा सर्वोपस्कर साथे ब्राह्मणने दानमां आपी देवा. ए प्रमाणे करवाथी हे लक्ष्मीजी ! मनुष्यो केवा प्रकारना पुण्यने पामतां हशे. ॥ ७० ॥ ते पुण्य तो हे लक्ष्मीजी ! शिव पण कही शका नथी. जेम सूर्य अंधकारनो नाश करे छे. तेम आ व्रत करवाथी दरिद्रतानो नाश थाय छे. ॥ ७१ ॥ हवे जे मनुष्य आवी रीते संक्रांतिनुं व्रत करे छे. तेवा मनुष्यो दरेक प्रकारनी संपत्तीने प्राप्त करी अंते विमानमां बेसी ॥ ७२ ॥ ज्यां आगळ अप्सराओ पंखा नाखे छे. सारा अलंकार पहेरेला छे. एवा सूर्य लोकमां एक कल्प सुधी वास करी रहे छे. ॥ ७३ ॥ ए प्रमाणे संक्रांतिनुं फळ पुरातनीओए कहेलुं छे. माटे हे ब्राह्मण धनेश्वर ! जो तमारे सुख पामवानी इच्छा होय तो आ व्रतनो आरंभ करो. ॥ ७४ ॥ दरेक कर्ममां भाव एज प्रधान वस्तु छे. माटे भावना कारणने प्रधान मानी दरेक कार्य करवा ते विना कंइ नकामुं छे. ॥ ७५ ॥

एवंसंवत्सरेपूर्णेभानुंकुर्याद्धिरण्मयं ॥ रक्तवस्त्रयुगछत्ररक्तचंदनअर्चितं ॥ ६९ ॥ रक्तधेनुसमायुक्तंब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ एवंकृतेतुयत्पुण्यंप्राप्यतेभुवि मानवैः ॥७०॥ तत् केनगदितंशक्यंब्रह्मणाथगतेनच ॥ दारिद्र्यंनाशमाप्नोति तमः सूर्योदयेयथा ॥ ७१ ॥ लवणाचलदानस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ सर्व कामसंपूर्णात्माविमानवरमध्यगः ॥७२॥ विजितश्चाप्सरोभिश्चदिव्यालंकारसंयुतः ॥ सूर्यलोकेवसेत् कल्पंत्यज्यमानः सुरादिभिः ॥७३॥ इतिलवणसंक्रांतेः फलमुक्तंपुरातनैः ॥ इप्सितंयदिसुखंविप्रकुरुप्रीतिपुरस्सरं ॥७४॥ भावोहिकारणंप्रोक्तंसर्वकर्मसुसर्वथा ॥ तस्मात् भावप्रधानंहिव्रतंफलतिनान्यथा ॥ ७५ ॥ श्री भगवानुवाच ॥ इतिविप्रः वचः श्रुत्वागतानार्यैन्यवेदयेत् ॥ विचार्यचकृतंताभ्यांधान्यसंक्रांतिकंव्रतं ॥७६॥ प्रच्छंदत्वाद्विजेंद्रायस्थितौसंक्रांतिवासरे ॥ उपवासः कृतस्ताभ्यांयतोव्रतैनैववेश्मनि ॥७७॥ एवमेकादशगतामासाव्रतसमन्विताः ॥ द्वादशेमासिसंप्राप्तेऽभूतांचिंतान्वितौचतौ ॥७८॥ विप्रउवाच ॥ श्रृणु- कांतेव्रतंचारुनिर्विघ्नेनकृतंमुदा ॥ उद्यापनंकथंकार्यंविनाद्रव्यंशुचिव्रते ॥ ७९ ॥ व्रतभंगकृतोनास्तिकष्टेनविहितंव्रतं ॥ यदिचोद्यापनंसम्यग्जायतेचेद्भवेत्तदा ॥८०॥ सीमंतिन्युवाच ॥ यस्यव्रतंकृतंकांतलज्जातस्यैववर्तने ॥ अष्टौदिनानिवर्षस्यमध्येसंतिद्विजोत्तम ॥८१॥

श्री भगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! आवा प्रकारना वचन सांभळी ते ब्राह्मणे पोतानी स्त्रीने व्रतनो महिमा कही दरेक प्रकारना सुखने आपनार व्रत करवा तत्पर थया. ॥ ७६ ॥ हवे ते धनेश्वर गाममांथी एक शेर अनाज मागी लावे छे. तेनुं संक्रांतिमां दान कर्युं. ॥७७॥ अने उपवास करी व्रत करवुं शरु कर्युं. तेम करतां बारमी संक्रांति आवी त्यारे तेमने चिंता थवा लागी केः ॥ ७८ ॥ विप्र उवाच ॥ हे स्त्री ! आपणे विघ्न वगर संक्रांतिनुं आनंदथी व्रत कर्युं छे. पण हवे तेनुं सारी रीते उद्यापन कराय तोज सारुं ॥ ७९ ॥ वळी ते व्रतमां कंई भंग कर्यो नथी अने ते व्रत कष्टथी पुरु कर्युं छे. पण तेनुं उद्यापन द्रव्य विना शी रीते करवुं. ॥ ८० ॥ सीमंतिन्युवाच ॥ हे स्वामि ! आपणे जे भगवाननुं व्रत कर्युं छे तेज आपणने द्रव्य आपशे अने हवे आ व्रतना आठ दिवस बाकी रह्या छे. ॥ ८१ ॥

माटे करी आपणां घरमां गायना छाणथी लीपी तेनी अंदर सारा प्रकारना चित्रामण काढो. अने आ रवीवारना दिवसे व्रतनुं उद्यापन करीशुं ॥ ८२ ॥ फळ, फुल, पाणी, दर्भासन, अर्घ्य आपवा माटीनुं वासण वीगेरे भेगा करो ॥ ८३ ॥ अने आजथी माडी आपणे उपवास करवा. तेम करवाथी आठ दिवसमां आठ शेर अनाज भेगुं थशे. ॥ ८४ ॥ ते आठ शेर अनाज थशे त्यारे ब्राह्मणोने बोलावी दान करीशुं. अने ते ब्राह्मणने दान आपी आपणे तेमने नमस्कार करीशुं. ॥ ८५ ॥ हे स्वामि ! जुवो हवे गोदान बाकी रहशे तो हुं दररोज ब्राह्मणने घेर एक बेडुं पाणी रेडी आवीश. ते गोदान कर्या समानज कहेवाय छे. ॥ ८६ ॥ ए प्रमाणे बन्ने जणा वातो करे छे. तेवामां संन्यासिनुं रुप लइ भगवान् पोते धनेश्वरने घेर आवता हवा. ॥ ८७ ॥ संन्यासिने आवेला जाणी ते दंपतीए बेसवा आसन आप्युं. पूजा करी नमस्कार कर्या ॥ ८८ ॥ वर्ण्युवाच ॥ हे ब्राह्मण ! तमारे पुत्र नथी केः शुं. वळी तमारे पहेरवाना वस्त्र पण नथी. धन, वासण पण नथी. तो हे ब्राह्मण ! हुं तमारा आवा प्रकारना दुःखने केम जोवुं छुं. ॥ ८९ ॥

तस्माद्गृहंगोमयेनलेपनीयंमृदातथा ॥ चित्राणिच विचित्राणिकार्याणिरवीवासरे ॥८२॥ पत्रपुष्पफलंतोयंदर्भानामासनंतथा ॥ अर्घ्यार्थंमृन्मयं पात्रंकृत्वाचार्घ्यंकरिष्यथः ॥८३॥ अद्यप्रभृतिचावाभ्यां न भोक्तव्यं कदाचन ॥ मच्छान्नसंग्रहेणेकद्रोणोऽष्टदिवसैर्भवेत् ॥८४॥ तंद्रोणद्विजवर्यायदापयिष्याव एवहि ॥ साष्टांगप्रणतिंकृत्वास्थास्यावोगुरुसन्निधो ॥८५॥ गोदानफलसिध्यर्थंकरिष्येहंशृणुप्रिय ॥ शतकुंभजलंविप्रगेहेनेष्याम्यहंकिल ॥८६॥ इतिचिंतातुरौ-ज्ञात्वामूर्यस्तौद्विजदंपती ॥ संध्याकालेसमायातोवर्णिवेशेणतद्गृहे ॥८७॥ तस्यसेवाकृतताताभ्यांकिंचिन्मूलफलादिना ॥ दर्भासनोपविष्टस्तुवर्णिप्रोवाच दंपतीं ॥८८॥ वर्ण्युवाच ॥ नपुत्रोनधनंगेहे न वस्त्रंनचपात्रकं ॥ कथंकष्टमिदंविप्रदृश्यतेनववेश्मनि ॥८९॥ वतोसिंश्वदरिद्रेणनिहारेणयथारविः ॥ भवद्भ्यांन कृतंकिंचिदानमित्यनुमीयते ॥९०॥ स्वल्पंबीजंयदाभूमौक्षिप्यतेयेनजंतुना ॥ बहुबीजानिमाभूमिस्तस्मैकालेप्रयच्छति ॥९१॥ सवर्णिवचनंश्रुत्वाविप्रप्रोवाचतं प्रति ॥ वर्णिन्सत्यमिदंवाक्यंनादत्तमुपतिष्ठति ॥९२॥ व्रतमेकंमयारब्धंशक्त्यानुसारमात्रकं ॥ परंतूद्यापनेतस्यचिंतामेजायतेभृशं ॥९३॥ यदिजानासिचेच्छास्त्रं-तर्हिमांवदमद्धितं ॥ दरिद्रोस्मिसमाभार्योहंमच्छान्नोधिकमाप्नुयां ॥९४॥

तमे दरिद्रतानो नाश करवा कंइ व्रत पण कर्युं नथी, दान पण कर्युं नथी. ॥ ९० ॥ वळी जुवो हे ब्राह्मण ! जे मनुष्य पृथ्वीमां एकज दाणो वावे छे. तो ते एकज दाणो घणां दाणांने आपनार थाय छे. माटे तमे जरा पण दान कर्युं नथी तो तमने फळ क्यांथी मळे. ॥९१॥ आवा प्रकारना वचन सांभळी ते धनेश्वर कहेवा लाग्यो केः हे महाराज ! तमे जे वात करी ते बधी बराबरज छे. केमकेः दान विना कंइ फळ मळतुं नथी. ॥९२॥ फक्त में मारी शक्ति प्रमाणे एक व्रतनो आरंभ कर्यो छे. ते आजे पुरुं थयुं छे. हवे तेनुं उद्यापन द्रव्य वगर शी रीते करवुं. तेनी मने चिंता थाय छे. ॥ ९३ ॥ तो हे महाराज ! जो तमे शास्त्रने जाणता हो तो मने कहो. वळी हुं दरिद्र छुं. मने आवा गाममांथी एक शेरज भिक्षा मळे छे. तेनुं कारण मने कहो. ॥ ९४ ॥

वर्णुवाच ॥ हे धनेश्वर ! कोइ व्रत कष्ट वगर थता नथी माटे आ तमे करेला व्रतनुं उद्यापन गमे तेम करी करवुं जोइए ॥ ९५ ॥ आ प्रमाणे वातो करता रात्रि गया पछी सवार पडयुं त्यारे ते संन्यासि जवा तैयार थया. अने कहेवा लाग्या केः हे ब्राह्मण ! तुं मने कंई दान आप. ॥९६॥ तेमां जो पात्र तथा वस्त्रनुं दान आपीश तो तारे घेर लक्ष्मीनो वधारो थशे. अने आपवुं न होय तो हुं मारे मार्गे पडुं माटे तेनो जल्दीथी उत्तर आप. ॥९७॥ त्यारे ते दंपती विचार करवा लाग्यां केः आपणां घरमां एक वस्त्र अने एकज पात्र छे. आवो विचार करी ते वस्त्र पण आपी दीधा. ॥९८॥ ते लइ संन्यासि महाराज गया. अने तेमने गया त्रण दिवस थया त्यां तो हे लक्ष्मीजी ॥९९॥ ते धनेश्वर माटी लेवा माटी खाणे गयो. ते माटी खोदतां तेने घणुंज द्रव्य जडयुं ते पोताना टोपलामां मुकी पोते घेर आवी व्रतनुं उद्यापन कर्युं. ते पुत्रवान् थयो अने व्रतना प्रभाव वडे करी विमानमां बेसी स्वर्गे जतो हवो ॥ १०० ॥ ए प्रमाणे श्रीमत्पुराण संहितानो मलमास महात्मनो संक्रांतिना महिमानो तेवीसमो अध्याय पुरो. ॥ २३ ॥

यत्युवाच ॥ व्रतंकष्टंविनानस्यादव्रतानांसुखमुत्तमं ॥ येनकेनाप्युपायेनव्रतंसांगंसमाचर ॥९५॥ एवंसंवदतोरात्रिर्गताप्रातर्यदाभवत् ॥ व्रजन्प्रोवाचतं विप्रंकिंचिद्देहिममद्विज ॥९६॥ पात्रवस्त्रप्रदानेनतवलक्ष्मीर्भविष्यति ॥ नोचेद्गच्छामिभद्रंतेशीघ्रमुत्तरमुच्यतां ॥ ९७ ॥ एकमस्तिगृहेपात्रंधौत्रमेकंचमत्तनौ ॥ दत्वातद्वल्कलैर्वीतः स्थास्यामिनात्रसंशयः ॥९८॥ इत्युक्त्वासददौपात्रंधौत्रंचवर्णिनेस्वयं ॥ ततोदिनत्रयंजातंतत्राश्चर्यमुमेश्रृणु ॥९९॥ मृत्तिकानयनार्थायगतौ तौदंपतीयथा ॥ मृत्तिकाखननात्प्राप्तंनिधानंधनमक्षयं ॥ भोगान् भुक्त्वातुद्रव्येणसूर्यलोकंसगच्छतु ॥१००॥ इतिश्रीमत्पुराणसंहितायांमलमासमहात्म्येसंक्रांति महिमानिरूपणेत्रयविंशोऽध्यायः ॥२३॥ ऋषयउवाच ॥ साधूक्तंभवतातातमृततत्त्वंभवार्णवं ॥ वर्णनं च विशेषेणनः श्रुतंपंचपर्वणां ॥१॥ अतः परंसूर्यपर्वफलंब्रूहि महामते ॥ चंद्रपर्वतथाब्रूहिकिंफलंदानजंतथा ॥२॥ सूतउवाच ॥ सूर्यपर्वमहाश्रेष्ठंस्याद्दानकर्मणि ॥३॥ ब्रह्महत्यादिकंपापंकांचनेनविनश्यति ॥ न सुवर्णात्परं दानंग्रहणेचंद्रसूर्ययोः ॥४॥ यथार्थमुच्यतेदेविसर्वदानोत्तमोत्तमं ॥ माषमात्रसुवर्णस्यदानेनतृणकोनृपः ॥५॥

ऋषय उवाच ॥ हे सूतपुराणि ! तमे संसाररुपी सागर तरवा उत्तम प्रकारनी कथा कही छे अने विशेष करी पंच पर्वणिनी कथा पण सांभळी छे. ॥ १ ॥ तो हे मुनि ! हवे अमने सूर्य पर्वना महिमाने कहो तथा चंद्रना पर्वने कहो केः तेमां दान करवाथी मनुष्य मात्र केवा प्रकारना सुखने पामता हशे ॥ २ ॥ सूत उवाच ॥ हे ऋषियो ! सूर्यनुं पर्व उत्तममां उत्तम छे. तेमां कुरु क्षेत्रमां वधारे उत्तम छे. अने चंद्र पर्वमां दान करवाथी मनुष्यो श्रेष्ठ फळने पामे छे. ॥ ३ ॥ चंद्र तथा सूर्यना ग्रहणमां सुवर्णनुं दान करवाथी ब्रह्महत्यानुं पाप नाश थाय छे. अने सुवर्णना दान सिवाय कोइ उत्तम दान नथी. ॥ ४ ॥ हवे भगवान् पोते लक्ष्मीजी प्रत्ये कहेता हवा. हे लक्ष्मीजी ! ग्रहणना दिवसे जे मनुष्य सुवर्णनुं दान आपे छे. तेवा मनुष्यो उत्तम लोकने पामता हवा. जुवो तृणक नामना राजाए एक मांखीना पग जेटलुं ग्रहणमां सुवर्णनुं दान कर्युं हतुं ॥ ५ ॥

तेथी ते दानना प्रभाववडे करी तेनुं राज्य बीजाना हाथमां गयुं हतुं. ते तेने पाछुं मेळव्युं हतुं. अने अंते मुक्तिने पाम्यो हतो ते सुवर्ण तेने पोतानी स्त्रीना दांतमांथी उखाडी दान कर्युं हतुं. ॥ ६ ॥ लक्ष्मीरुवाच ॥ हे भगवान ! ते तृणक कोण हतो कया वंशमां उत्पन्न थयो हतो ते मने कहो. ॥ ७ ॥ श्री भगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! एक रुकमवती नामनी नगरीमां सूर्यवंशमां धर्मिष्ठ नामनो राजा हतो. ॥ ८ ॥ ते दक्ष प्रजापतिनी माफक प्रजानुं पालन पोषण करतो हतो. ब्रह्माजीना जेवो विद्यामां श्रेष्ठ हतो. बुद्धिमां गुरु ब्रहस्पति जेवो हतो. अने रुपमां कामदेवना जेवो हतो. ॥९॥ ते धर्मिष्ट राजाने पांच पुत्रो हता तेमां सौथी नानो तृणक राजा हतो. तेमां चार पुत्र तो नारदजीना उपदेशथी मोक्षनुं साधन करी मोक्ष पाम्या हता. ॥ १० ॥ हवे तेम करतां धर्मिष्ट राजा मरी गयो. ते पछी ते तृणक राजा गादी उपर आव्यो. तेने खराब मित्रोनी सोबत थवाथी ते दुष्ट लक्षण वाळो थयो.॥११॥

राज्यंप्राप्यगतंहस्तादंतेमुक्तिमवापह ॥ भार्यादंतगतंस्वर्णमुत्क्षिप्यादाद्विजायते ॥६॥ लक्ष्मीरुवाच ॥ अत्रमेसंशयः कांतयोऽदात्माषवर्णकं ॥ तृण्णकः कोस्तिराजासौकस्मिनवंशेसमुद्भवः ॥७॥ श्रीभगवानुवाच ॥ सूर्यवंशीसमाख्यातोधर्मिष्ठनामतोनृपः ॥ रुक्मवत्यांम्वनगर्याधर्मेणासिद्धुरंधरः ॥ ८ ॥ प्रजानांपालनेदक्षब्रह्मेवाध्ययनेरतः ॥ गुरुणानसमोबुध्यारुपेणमन्मथोपमः ॥९॥ तस्यपुत्राभवन्पंचतनमध्येतृण्णकोलघुः ॥ चत्वारोनारदेनत्यनीतामोक्षैकसाधने ॥१०॥ धर्मिष्टेस्तुदिवंयातेतृण्णकोराज्यभागभूत ॥ नीचमित्रप्रियोदुष्टलक्षणः संगतेर्वशात् ॥११॥ मृगयागमनेरक्तोधर्महीनमतिस्तथा ॥ सुलज्जातस्यकांतासीत्किंचिद्धर्मपरायणा ॥१२॥ राज्यंपाल्यतस्तस्यशरदांदशकंययौ ॥ अधर्मेणशनैस्तत्रचोरैः सहपदंकृतं ॥१३॥ कामक्रोधस्तथालोभस्त्रयोपितत्र संगताः ॥ एकस्मिनदिवसेतस्यपुरोधानृपमुक्तवान ॥१४॥ पुरोहितउवाच ॥ शृणुराजेंद्रवक्ष्यामिसर्वारिष्टहरंवचः ॥ यस्यश्रवणमात्रेणमंदाः स्युर्बुद्धिवर्धनः ॥१५॥ पितर्युपरतेतातधर्मिष्टेतवमानद ॥ तदाप्रभृतिलोकेभ्योधर्मोदूरंप्रयातिहि ॥१६॥ यत्रधर्मस्ततोराजनसर्वदाजयमुच्यते ॥ धर्मस्तुतवजिह्वायांवर्त्ततेचेत्करिष्यति ॥ १७ ॥

ते तृणक राजाने मृगया रमवानो बहुज शोख हतो अने धर्मने मानतो नहतो. पण तेनी सुलज्जा नामनी स्त्री धर्मने मानी तेनुं पालन करती हती. ॥ १२ ॥ ते तृणकने दश वर्ष गादीए आव्या पुरा थया. अने अधर्म पण त्यारथीज शरु थयो. ते अधर्म तेना पिताना वखतमां हतो नहि अने आ तृणकना वखतमां तो चोरी लुटफाटनो धंधो शरु थयो हतो ॥ १३ ॥ तेना राज्यमां. काम, क्रोध, लोभ, मोह, पण प्रवेश करी चूक्या हता. हवे एक दिवसने विशे पोतानो राज्य गोर आवीने कहेवा लाग्यो केः ॥ १४ ॥ पुरोहित उवाच ॥ हे राजा तृणक ! तमने दरेक दुःखने नाश करनार वचन कहुं छुं. ते तमे सांभळो.॥ १५ ॥ हे राजा ! ज्यारथी तमारा पिता धर्मिष्ट मरी गया छे त्यारथी मांडी प्रजाना मनुष्योमां धर्म रह्यो नथी. ॥ १६ ॥ कारण केः जेना राज्यमां धर्म होय तेना राज्यमां जय जयकार थइ रहे छे. अने आ तमारा राज्यमां तो धर्म छेज नहि. अने ते धर्म फक्त तमारी जीभ उपरज छे. ॥ १७ ॥

वळी ते धर्मनुं कार्य करवामां तमने महेनत पडशे नहि. तेमां तो यत्नवडे करी महादेवनी विधिपूर्वक पूजा करो, भगवाननुं मनमां स्मरण करो. ॥ १८ ॥ स्नान, संध्या, जप, होम, स्वाध्यायनुं पालन करो, अने ब्राह्मणोने अनेक प्रकारना दान आपो केः जे आपवाथी तमारुं कल्याण थशे. ॥ १९ ॥ अने तमारी राणी पासे आ मळमासनुं व्रत करावो के, जेनाथी दरेक पापोनो नाश थाय. ॥२०॥ श्री भगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! आवा प्रकारना पुरोहितना वचन सांभळी ते तृण्णक राजा पुरोहित उपर एकदम क्रोधायमान थइ गयो. अने बोल्यो केः हे दूतो ! आ शठ माणसने राज्यनी बहार काढी मूको. कारण केः जेम आवे तेम बकवाद कर्या करे छे. ॥२१॥ अहीं व्रत करवाथी शुं थाय, तेमज, स्नान, संध्या, जप होम, कंइ छेज नहि. ॥२२॥ तेथी हे पुरोहित ! हुं ज्यारे वृद्ध थइश, त्यारे तमे जे कार्य करवानुं कह्युं छे, ते करीश. वळी जुवो, पुरुषोनो कोइ गुरु छे ज नहि. तो तमे मने व्रत करवानुं केम कहो छो. ॥ २३ ॥

न श्रमस्तवराजेंद्रधर्मकार्येभव्यति ॥ व्रतंकुरुहरेः पूजांध्यानं च विधि पूर्वकं ॥१८॥ संध्यास्नानंजपोहोमः स्वाध्यायादियथाविधि ॥ देहिदानानिवि-प्रेभ्योयेनश्रेयोभवत्तव ॥१९॥ अथान्यदपिवक्ष्यामिभार्यायैव्रतमादिश ॥ अयंमासः समायातः पापहापुरुषोत्तमः ॥२०॥ श्रीभगवानुवाच ॥ इतिश्रुत्वावचो-राजाचुकोपमतीतंगुरुं ॥ शठमेनंगुरुंराज्यान्नीयतांबहिराद्दताः ॥२१॥ किंव्रतेनभवेदत्रनशुभंनावलोकितं ॥ किंध्यानंकिंव्रतंकार्यंगुरुवाक्यंनरोचते ॥२२॥ वृद्धोयदाभविष्यामितदाकार्यं व्रतादिकं ॥ नपुंसकोगुरुर्भातियन्मांयोजयतेव्रते ॥२३॥ पितृपितामहंराज्यंमाप्तंभाग्येनमेधुना ॥ अन्यथानव्रजेयुस्तेभ्रातरोमे-वनंध्रुवं ॥२४॥ एवंगुरुमनादृत्यभर्त्सयित्वाययौनृपः ॥ गुरुणामनसाशप्तोभ्रष्टराज्योभवाधुना ॥२५॥ शतवर्षमिदंराज्यंभवाननभोक्तुंनचार्हति ॥ इत्युक्ताशीघ्र-मायातोगुरुर्निजनिकेतनं ॥२६॥ गुरुकोपादभुतंराज्यंवर्षमध्येनसंशयः ॥ लुंठीतंनगरं सर्वंशत्रुभिर्युद्धपूर्वकं ॥२७॥ रात्रौपलायितोराजाभार्ययाचसुलज्जया॥ गर्भवत्याविशेषेणरात्रौगंतुंनशक्यते ॥२८॥ तौदंपतीपुरंत्यक्त्वागतौरात्रौवनांतरे ॥ मृगव्याघ्रवराहैश्चवृकैश्चपरिवेष्टिते ॥२९॥ सावनेसुषुवेपुत्रंसुलज्जानृप-सन्निधौ ॥ जलार्थंप्रेषितः पत्न्यानदीतीरगतोनृपः ॥३०॥

हे गोरमहाराज ! हुं आ राज्य तो (पिता पितामहनुं) मारा भाग्यवडे करी पाम्यो छुं. अने कदाच जो मारुं भाग्य न होत तो माराथी मोटा चार भाई शु करवा मरी जात ॥ २४ ॥ हे लक्ष्मीजी ! आ प्रमाणेना वचनो बोली ते तृण्णक राजा गोरनुं अपमान करी जतो रह्यो अने गुरुए पोतानुं अपमान थयुं जाणी श्राप आप्यो केः हे राजा ! तारा आखा राज्यनो नाश थाओ. ॥ २५ ॥ अने हे राजा ! सो वर्ष पुरा राज्य तमे भोगवशो नहि. आवा प्रकारनो श्राप आपी ते गोर पोताना घेर गया ॥ २६ ॥ ते पछी ते श्रापवडे करी तेना राज्यने शठ राजाए युद्धमां जीती लीधुं. ॥ २७ ॥ तेथी ते तृण्णक पोतानी स्त्रीने साथे लई रातमांने रातमां नासी गयो ते वखते ते सुलज्जा गर्भवंती हती तेथी चालवाने पण ते शक्तिमान् नहती. ॥ २८ ॥ अने ज्यां आगळ वाघ, सिंह, राक्षसो रहेला छे, तेवा वनमां वास कर्यो ॥ २९ ॥ ते भयंकर वनमां हे लक्ष्मीजी ! सुलज्जाने एक पुत्रनो प्रसव थयो. तेथी तेणे राजाने पाणी लेवा नदी उपर मोकल्यो. ॥ ३० ॥

हवे ज्यां राजा पाणी भरवा गयो छे. त्यां जता रस्तामां एक पुत्रवाळी ब्राह्मणनी स्त्री रुदन करती कहेवा लागी के: हे राजा ! हुं पति विनानी स्त्री छुं. तेथी तमे मारुं रक्षण करो ॥ ३१ ॥ हे राजा ! मारा पतिने वाघे तथा सिंहे मारी नाख्यो छे. अने आ भयंकर एवा वनमां तमने जोइ हुं तमारी शरणे आवी छुं. माटे तमे मारुं रक्षण करो ॥ ३२ ॥ आवा प्रकारना ते स्त्रीना वचन सांभळी ते राजाए कह्यु के: हे स्त्री ! तुं भयनो त्याग कर अने मारा साथे चाल. ॥ ३३ ॥

तत्रैकाब्राह्मणीदीनारुदंतिविजनेवने ॥ सुपुत्रानुपतींमाहत्राहिमांपतिवर्जितां ॥३१॥ व्याघ्रेणनीयतेस्वामिभक्षणार्थबलेनहि ॥ बलेनसहितायाताद्दष्ट्वां-तांमानुषांकृतिं ॥३२॥ माभैरितिवचोराजातामुक्तासत्वरंययौ ॥ व्याघ्रेणभक्षितंविप्रंदष्ट्वाप्रोवाचतांप्रति ॥३३॥ किंवृथालापनेनात्रपतिस्तेभक्षितः खलु ॥ मत्सार्धंगच्छसुश्रोणिस्वस्थाभूत्वासुखेनहि ॥३४॥ इत्युक्त्वानीरमागत्यनद्याम्नोयेच्छयानृपः ॥ पित्वाजलंविप्रपत्न्याः पात्रेनिरमथाग्रहीत्॥३५॥ तयासहनृपः शीघ्रंजगामस्वस्त्रीयंप्रति ॥ मार्गेनिवेदयनसर्वंदुःखंतस्यैद्विजस्त्रीयं ॥३६॥ प्रसूतिस्थानमासाद्यराजाचिंतापरोभवत् ॥ प्रहरेदिवसेजातेकमेकांतिवैनृपः ॥३७॥ प्रसूतिवृक्षशिखरेखगः प्रोवाचतेनृप ॥ गुह्यकेनसुतोनीतौराक्षसापहृताचसा॥३८॥ उत्तरस्यांगतोयक्षः॥ पश्चिमांप्रतीराक्षसः किमर्थंशोचसेराजन्नजीवन्गच्छपुरंप्रति ॥३९॥ कुरुयत्नंशरीरस्ययेनाग्रेश्रेयमाप्स्यसि ॥ पापेनजायतेकष्टंवियोगोपिचपापतः ॥४०॥ ऋणानुबंधिनः सर्वेपशुपत्नीसुतादयः ॥ ऋणक्षयेक्षयंयांतितत्रका-परिवेदना ॥४१॥ विनापुण्यंसुखंनास्तिसकलेजगतितले ॥ तस्मात्पुण्यंहिकर्तव्यंसेवनीयः सदाहरिः ॥४२॥

हवे तुं व्यर्थ शोकनो त्याग कर अने मारी साथे तुं अनेक प्रकारना सुख भोगव. ॥ ३४ ॥ आ प्रमाणे कही ते तृष्णक राजा नदी उपर गयो अने त्यां जई पाणी पीधुं अने पोतानी स्त्री वास्ते पाणी लइ लीधुं. ॥ ३५ ॥ हवे ते राजा ब्राह्मणनी स्त्रीने लइ पोतानी स्त्री पासे जतो हवो जता जता ते ब्राह्मणनी स्त्रीने पोताना दुःख शोकनी वातो करता हवो. ॥ ३६ ॥ तेवी वातो करता करता पोताना स्थाने आव्या. पण तेणे सुलज्जाने दीठी नहि. अने ज्यारे एक प्रहर दिवस उग्यो त्यारे. ॥३७॥ ते झाड उपर एक पक्षिराज आवी कहेवा लाग्यो के: हे राजा ! तृष्णक ! तारा पुत्रने गुह्यक राजा हरण करी गयो छे. अने तारी स्त्रीने राक्षस लई गयो छे. ॥ ३८ ॥ ते यक्ष राजा उत्तर दिशामां गयो छे. अने स्त्रीने लई राक्षसो पश्चिम दिशामां गया छे. माटे हे राजा ! तुं शोक शा माटे करे छे. हवे तारे जो जीववुं होय तो तारा नगरमां जतो रहे. ॥ ३९ ॥ त्यां जइ तारा शरीरनुं रक्षण कर, अने पाप करवाथी दुःख थाय छे. अने पापथीज स्त्री पुत्रनो वियोग थाय छे. ॥ ४० ॥ हे राजा ! दरेक स्त्री, बंधु, पुत्र, ऋणथीज उत्पन्न थाय छे. अने ऋणानुबंध पुरो थाय छे. त्यारे तेनो पण नाश थाय छे. माटे जराके दुःखने पामशो नहि. ॥ ४१ ॥ आ पृथ्वी उपर पुण्य कर्या वगर सुख मळतुं नथी. माटे हंमेशा मनुष्य मात्रे पुण्य कर्म करवुं. अने भगवाननुं स्मरण करवुं. ॥ ४२ ॥

आ प्रमाणे बोलता ते पक्षीराज अंतर्धान थई गयुं. ते जोई राजा विस्मय पामी बोलवा लाग्यो केः हवे हुं शुं करुं. ॥ ४३ ॥ त्यार पछी तेराजा ब्राह्मणना पुत्र तथा स्त्रीने लइ पोते चालवा लाग्यो. अने जे गाम ते स्त्रीनुं हतुं ते गाममां जतो हवो. ॥ ४४ ॥ अने ते गाममां ते ब्राह्मणनी स्त्रीने मुकी तेना आशिर्वाद लई राजा तृष्णक पोतानी स्त्री तथा पुत्रनी शोधमां आम तेम भमवा लाग्यो. ४५ ॥ त्यार पछी ते तृष्णके पुत्र तथा स्त्रीनी शोध करी छतां पण जडया नहि. तेथी ते निराश थतो हवो. ॥ ४६ ॥ श्रीरुवाच ॥ हे भगवान् ! तमे आगळ खगपक्षी कही गया ते पक्षीराज कोण हतो. केः जे पक्षीराजे राजाने ज्ञाननी वार्ता करी उपदेश आप्यो हतो. ते मने कहो. ॥ ४७ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! ते पक्षीराज पोते तृष्णक राजानो पिता धर्मिष्ठ हतो. ॥ ४८ ॥

इत्युक्त्वांतर्दधेपक्षीपश्यतोतस्तयोस्तदा ॥ राजा विस्मयनापन्नः किंकरोमीत्यचिंतयत् ॥४३॥ ब्राह्मणींपुत्रसंयुक्तांगुरोधायनृपोययौ ॥ यत्रैवविप्रभार्यायाग्रामोभूत्तत्रवेगतः॥४४॥ विप्रभार्यांशिपंगृह्यराजासौनिर्गतस्ततः॥ भार्यापुत्रवियोगार्त्तोवभ्रामशोधपूर्वकं॥४५ ॥ भार्याशुद्धिर्नचप्राप्तायांहृत्वाराक्षसोगतः॥ यक्षेणैवहृतः पुत्रस्तस्यशुद्धिर्नविद्यते ॥४६॥ श्रीरुवाच ॥ कोयंखगस्त्वयाप्रोक्तोनृपंतंप्रत्युवाचह ॥ ज्ञानिनामहशैर्वाक्यैर्येनराजाहिबोधितः ॥४७॥ श्रीभगवानुवाच ॥ तृष्णकस्यपितायोभूद्धर्मिष्टोज्ञानिनांवरः ॥ केनचिदैवयोगेनसएवखगतांगतः ॥४८॥ मरणावसरेतेनफलंदृष्टंचदाडिमं ॥ भक्षितंनमयेतद्धीत्युक्त्वाप्राणानमुंचत ॥४९॥ नराणांवानथास्त्रीणामंतेयामतिरुच्यते ॥ गतिः सैवभवत्येषांनात्रकार्या विचारणा ॥५०॥ इतितेकथितंदेविपुनः किंश्रोतुमिच्छसि ॥ ज्ञानिनामपि चेतांसिविपर्ययेषुपतंतिहि ॥ ५१ ॥ श्रीरुवाच ॥ राक्षसेनसुलज्जासाग्रहीतादुष्टचेतसा ॥ भक्षितावाथकिंजातंतन्मेवदविशेषतः ॥ ५२ ॥ यक्षेणगृहितोबालः कथारित्यावदस्वतत् ॥ मातुःस्वकाशान्नीतोवा तन्मातादुरतः स्थिता ॥५३॥ श्रीभगवानुवाच ॥ नीरार्थंचगतोराजावृक्षमुलेस्त्रीयंत्यजन ॥ विलंबेमहतिजातेतृषाक्रांतात्रभूवसा ॥५४॥

ते राजानो जीव मरती वखते एक गोखलामां सुंदर दाडम पडयुं हतुं. ते जोइ तेने दाडम खावानी मरजी थइ पण तेवामां तेना प्राण चाल्या गया. तेथी तेनो जन्म पक्षीनो आव्यो छे. ॥४९॥ हे रमे ! स्त्री, अगर पुरुष मरी जाय छे. ते वखते ते मनुष्यनी जेवी वासना थाय छे. तेवीज तेनी योनि प्राप्त थाय छे. ॥ ५० ॥ माटे करी हे लक्ष्मीजी ! तमे मने जे प्रश्न पुछयो हतो तेनो महिमा तमने कही संभळाव्यो छे माटे हवे आगळ तमे शुं सांभळवा मागो छो तेने म कहो. ॥ ५१ ॥ श्रीरुवाच ॥ हे भगवान् ! हवे जे राक्षस तृष्णकनी स्त्रीने लइ गयो हतो, ते स्त्रीनुं राक्षस भक्षण करी गयो केः तेनुं आगळ शुं थयुं. ॥ ॥ तेमज पुत्रने यक्ष लई गयो हतो. ते केवी रीते लइ गयो. ते पुत्रनी माता दुर हती के, बाळकनी पासे हती. ते बधुं मने विचार पूर्वककही संभळावो. ॥५३॥ श्रीभगवानुवाच ! हे लक्ष्मीजी ! हवे ते तृष्णक ज्यारे पाणी लेवा गयो त्यां तेने वार लागी. अने तेनी स्त्रीने बहुज तरस लागी हती. ॥ ५४ ॥

त्यारे सुलज्जाए पोताना पुत्रने वृक्षनी छायामां सुवार्यो. तेना उपर पांदडा ढांकी देवताओनी स्तुति करवा लागी केः ॥५५॥ हे ब्रह्मांडने धारण करनार ! जेणे आ पुत्रने उत्पन्न कर्यो छे. अने पालन करशो तेवा कृपाळु भगवान आ पुत्रनुं रक्षण करजो. अने शक्तिनी साथे महादेव पण आ पुत्रनुं रक्षण करशो. ॥ ५६ ॥ आ प्रमाणेनी स्तुति कर्या पछी ते स्त्री पाणी लेवा गइ त्यां तेने वार लागी अने आवती वखते मार्गने भूली गइ. ॥ ५७ ॥ हवे अहीं पुत्र बहुज रोवा लाग्यो एटलामां एक यक्षराज पुत्रने माताए त्याग करेलो जाणी अने पोताने कंई संतान नथी एम मानी ते पुत्रने घणांज आनंदथी पोताने घेर लई जतो हवो. ॥ ५८ ॥ हवे ते यक्ष ते पुत्रने पोतानी स्त्रीने आप्यो अने बकरी तथा गायनुं दुध पइ मोटो करतो हवो. ॥५९॥ हे लक्ष्मीजी ! दरेक वस्तु भाग्यथी ज प्राप्त थाय छे. तेमां कंइ द्रव्य के विद्यानी जरुर होती नथी. ॥ ६० ॥

वृक्षमूलेसुतंत्यक्त्वाप्रोवाचेदंवचस्तदा ॥ पत्रैराच्छाद्यतंसुमाविदंप्रोवाचसातदा ॥५५॥ ब्रह्मांडधारितंयेनसृष्टं च पालितं तथा ॥ सत्वांरक्षतु विश्वेशः सत्यासहसदाशीवः ॥५६॥ इत्युक्त्वासागतादुरंजलार्थराजभामिनी ॥ मार्गभ्रष्टावभुवासौपुनरागमनेयदा ॥५७॥ यक्षः कश्चिद्वनेदृष्ट्वारुदंतंमातृवर्जितं ॥ सुतंवंध्योगृहित्वातंसहर्षः स्वगृहंययौ ॥५८॥ पालयामासयक्षौसौस्वकांतायैसमर्प्यतं ॥ अजधेनुपयोभिश्चतथैवावहुरक्षणैः ॥५९॥ भाग्यंफलतिसर्वत्रनविद्या न च पौरुषं ॥ मातृत्यक्तोयथावालः पालितोगुह्यकेनच ॥६०॥ मार्गभ्रष्टांसुलज्जांतांराक्षसोभेत्यसत्वरं ॥ स्कंधमारुह्यशैलस्यगृहामध्येजगाह ॥ ६१ ॥ कुटुंबी राक्षसस्तत्रलंकास्थानात्पलायितः ॥ केनचिद्दैवयोगेनवसतिस्मचिरंवने ॥६२॥ रक्षआनीयतांवालांस्वराक्षस्यैन्यवेदयत् ॥ इदंभक्ष्यंमयानीतंयथेच्छसितथाकुरु ॥६३॥ राक्षसीराक्षसंप्राहश्वोस्यापाकोभविष्यति ॥ रक्षणीयमिदंयत्नान्निशायांतत्रसन्निधौ ॥ ६४ ॥ पक्वमासंमयाकांतत्वनितंगतोन्हिमत् ॥ यथेच्छंभक्षकर्बूर-माकंठभक्षितंमया ॥६५॥ गृहाणमदिराकांततीव्रांचानंदकारिणीं ॥ ययाशोकंनजानासिश्रमंचाध्वनिसंभवं ॥ ६६ ॥ पाययित्वाचमदिरांपीत्वासाशयनंययौ ॥ महानससमीपेतांसुलज्जाविनिवेशयच ॥६७॥

हवे ते सुलज्जा मार्गथी भ्रष्ट थइ तेथी ते राक्षसना जोवामां आवी एटले ते तेने पोताना खभा उपर नाखी पर्वतनी उपर गुफामां लइ गयो. ॥६१॥ पण तेना कुटुंबी माणसोए तेने स्त्री लावेलो जाणी काढी मूक्यो. तेथी ते राक्षस दैवयोगे एक वनमां रहेवा लाग्यो. ॥ ६२ ॥ हवे ते राक्षसे ते बाळाने लावी पोतानी स्त्रीने कहेवा लाग्यो केः हे स्त्री ! हुं आ भक्ष लाव्यो छुं. माटे तारे आने मरजीमां आवे तेम करजो. ॥ ६३ ॥ त्यारे राक्षसनी स्त्री कहेवा लागी केः हे स्वामि ! काले आनुं भक्षण आपणे करीशुं. माटे आनुं रात्रे रक्षण करजे. ॥६४॥ हे स्वामि ! आ स्त्रीने अग्निमां पकावीशुं. अने तेने आखी खइ जईशुं. ॥ ६५ ॥ हे कांत ! हवे तमे आ दरेकने आनंद आपनार मदिरानुं पान करो केः तेना वडे करी तमने शोक जणाशे नहि. ॥ ६६ ॥ एम कही ते मदिरा ते स्त्रीये तथा राक्षसे पीधी अने रात्रे तेओ उंघी गया. अने ते सुलज्जाने रसोडामां पुरी दीधी. ॥ ६७ ॥

हवे ते सुलज्जाने खबर पडी केः आ राक्षस बहु निर्लज्ज छे. ते पोताना बाळको साथे पर्वतमां सुइ गयो छे. तेथी शोक सागरमां डुबेली सुलज्जा ह्रदय साथे विचार करवा लागी केः ॥ ६५ ॥ हे दयानिधि ! में पूर्वे केवां पाप कर्मो कर्यां हशे केः मारे मारा स्वामिनो पण वियोग थयो. ॥ ७१ ॥ सवार पडतां मारा देहना ककडा थई जशे. अने आ राक्षसनी स्त्रीराक्षसी मारुं भक्षण करशे. हवे मारी दशा केवी थशे. ॥ ७० ॥ ए प्रमाणे सुलज्जा पोते गुफामां रही विचार करती अने रुदन करती पोताना पाप कर्मनो विचार करी निंदा करती हती. ॥ ७१ ॥ तेज समयने विषे तेनो ससरो धर्मिष्ट पोते पक्षीना रुपमां भगवाने मोकल्यो अने एकदम आवी सुलज्जाने कहेवा लाग्यो केः ॥ ७२ ॥

महानिद्रांगतौतौतुबालकैः सहपर्वते ॥ शोकसागरमग्नासासुलज्जाचिंतयत्ह्रदि ॥६८॥ किंकृतंमनुपिपूर्वेजेमयापातकंमधुरिपोदयानिधे ॥ स्वामिनो ममवियोगएवनकिंचकृष्णकिलपुत्रसंक्षयः ॥६९॥ प्रातरेत्यममदेहचूर्णतांराक्षसीक्रकचतः करिष्यति ॥७०॥ इत्येवंमनसासाध्वीसुलज्जाकंदरांतरे ॥ चिंतयंती निजंकर्मनिंदयंतिरुरोदह ॥७१॥ तदापक्षीस्वरुपेणतस्याः श्वसुरआगतः ॥ हरिणाप्रेरितः सद्यः सुलज्जांप्राहसत्वरं ॥ ७२ ॥ पर्वतेस्मिन् कथंघोरेविषादंकुरुषे स्नुषे ॥ मत्पृष्टारोहणेदक्षाभवगच्छावहेनगात् ॥७३॥ सत्यंज्ञात्वासुलज्जासाखगमारुह्यनिर्ययौ ॥ यत्रदेशेस्थितिः स्वामितुष्णकः पुण्यवर्जित ॥७४॥ स्नुषां मुमावतीर्यासौखेपपातखगोत्तमः ॥ व्रजनप्रोवाचतांपुत्रिगयाश्राद्धादिमेगतिः ॥७५॥ विंध्यस्योत्तरदिग्भागेकुरुक्षेत्रसमीपतः ॥ वारणावतमित्युक्तंपुरंतत्रजगामसा ॥७६॥ प्रविशंतिपुरेतस्मिन्नागच्छंतींचतुष्णके ॥ तृष्णाकस्तांददर्शाथप्रोवाचप्रेमविह्वलः ॥ ७७ ॥ तृष्णकउवाच ॥ कुतः समागताकांतेपुनर्जातैवसांप्रतं ॥ पक्षीणाकथितंतत्रतेकांताराक्षसाहृता ॥७८॥ गतौनित्याचपुत्रंतेयक्षश्चैकोनसंशयः ॥ इत्युक्ताभोजितासाध्वीतृष्णकेननिजालये ॥७९॥ सुलज्जयापितत्सर्वस्यात्म दुःखंनिवेदितं ॥ गयाश्राद्धार्थमुक्तंहिश्वसुरस्यचतद्वृतः ॥८०॥

हे पुत्री ! तुं आ पर्वतनी गुफामां बेसी तुं रुदन केम करे छे. तुं जल्दी उभी था अने मारी पांखो उपर बेसीजा हुं तने एकदम बहार लइ जउं. ॥ ७३ ॥ आ प्रमाणे आ पक्षीराजना वचन सांभळी ते सुलज्जा एकदम पक्षीनी पांखो उपर बेसी गइ. तेम करवाथी ते बेय जण बहार नीकळी. ॥७४॥ ज्यां राजा तृष्णक हतो. त्यां आगळ ते पक्षीए मुकी दीधी. अने ते पाछो एकदम आकाश मार्गे उडी गयो. ॥ ७५ ॥ अने जता जता कहेतो गयो केः हे पुत्री ! तुं गयाजीमां जई मारु श्राद्ध करजे. केः जेनाथी मारी मुक्ति थाय. ते पछी ते सुलज्जा काशीए जती हवी. ॥७६॥ ते नगरीमां प्रवेश करतानी साथे तेने सामा रस्ता उपर तृष्णकना जोवामां आवी. तेथी ते राजा प्रेमथी विव्हल थई कहेवा लाग्यो के. ॥ ७७ ॥ तृष्णक उवाच ॥ हे सुलज्जा ! तुं क्यांथी आवी क्यां जाय छे. तुं जे वृक्ष तले बेठी हती. ते वृक्ष उपर एक पक्षी बेठुं हतुं. तेणे म्हने तने राक्षसो लइ गया छे एवी वात करी हती. ॥ ७८ ॥ आ प्रमाणे वातो करतां ते सुलज्जाने पोताना मकान उपर लई जइ भोजन कराव्युं. ॥ ७९ ॥ अने ते पछी ते सुलज्जाए पोताना दुःखनी वात कही संभळावी. अने खगराजनुं रुप लइ तमारा पिताए मने छोडावी हती. तेमणे कह्युं हतुं केः मारुं गयामां जइ श्राद्ध करजो. माटे हुं आवी अहीं छुं. ॥८०॥

हे लक्ष्मीजी ! त्यार पछी ते तृष्णके काशीमां पितृश्राद्ध कर्युं. अने एक वर्ष सुधी त्यांज रह्या. तेमज घणां कष्टथी लोकोनी सेवा करवा लाग्या. ॥ ८१ ॥ ते राजा तृष्णके पोताना गोरनुं अपमान कर्युं. तेथी तेनुं फळ भोगव्युं. तथा तेने घणुज दुःख पड्युं. सुलज्जाना शणगारनो पण नाश थयो. ॥ ८२ ॥ हवे तेम करता एक दिवसने प्रत्ये ते नगरीना ब्राह्मणो यजमाने आपेला दानने लइ पोतपोताने घेर जता हता. ॥ ८३ ॥ ते दान गाय, घोडा, मातंग, दासी, दास, रथ, पालखी, धन, धान्य, जुदा जुदा वस्त्र. ॥ ८४ ॥ प्रवाल, मणि, मोति, फळ, फळादि, पात्र, छत्र, वींजणो लइने जता एवा ब्राह्मणोने जोइ राजा तृष्णक पूछतो हवो ॥ ८५ ॥ हे ब्राह्मणो ! तमने आटला बधा दान कोणे आप्या छे. के: ते लई तमे तमारे घेर जाव छो ते मने कहो. ॥ ८६ ॥

वर्षमात्रौस्थितौतत्रदंपतीवाराणावने ॥ दासवल्लोककृत्यानिचक्रतुः दुःखकर्षितौ ॥८१॥ गुरोः शापतयाभुक्तंतापकष्टंसुदारुणं ॥ अलंकारादिकंसर्वंतदं गच्छंचभक्षितं ॥८२॥ एकदातत्पुरेविप्रागच्छंतस्वान् गृहान् प्रति ॥ यजमानेनदत्तानिदानानिप्रतिगृह्यच ॥ ८३ ॥ धेनवोश्वाश्वमातंगादासीदासारथादयः ॥ पिविकाधनधान्यानिवस्त्राणिविविधानिच ॥८४॥ वल्कलानिविचित्राणिमुक्ताफलानिच ॥ पात्राणिचैवछत्राणीव्यंजनानिबहुनिच ॥८५॥ तृष्णकोभार्ययासार्द्ध ब्राह्मणान् प्राहसादरं ॥ केनदत्तमिदंसम्यक्गृहित्वागच्छथाधुना ॥८६॥ ब्राह्मणाउचुः ॥ रेरेमुढनजानासिराजानंशत्रुकर्षणं ॥ तेनदत्तमिदंसर्वंपंचपर्वाणिकु-र्वता ॥८७॥ राज्यलाभोहिदानेनपुत्रलाभोहिदानतः ॥ द्रव्यलाभोभवेद्दानात्सर्वदानेनवाप्यते ॥८८॥ एवमुक्तागताविप्राचिंतामापसतृष्णकः ॥ किंकिंदानं मयादेयंद्विजातिपुवरानने ॥८९॥ पुरोहितेनचागत्यप्रोक्तवाक्यंनृपात्मज ॥ विफलंनकृतंक्रोधात् तस्येदंफलमागतं ॥९०॥ एवंविचार्यमाणौसौसुलज्जातृष्ण कोपुरे ॥ दशवर्षाणिसम्प्रथोभुक्तवंतौयदृच्छया ॥९१॥ एकदातत्पुरोलोकाः पुरुषोत्तममासिच ॥ कुरुक्षेत्रंगताः सर्वेस्नानदानार्थमादरात् ॥९२॥ तावपित्वरि-तंजग्मुर्लोकैः सार्धंबुभुक्षितौ ॥ कुर्वंतौलोकसेवांचक्षात्रधर्मोचितां पथि ॥९३॥

ब्राह्मण उचुः ॥ हे मूर्ख माणस ! तुं सांभळ के; आ पंच पर्वणिमां राजाए शत्रुनो नाश थवा अमने दान आप्यां छे. ॥ ८७ ॥ वळी हे मूर्ख ! राज, द्रव्य, पुत्र, स्त्री वीगेरेनो लाभ मनुष्य मात्रने दान आपवाथीज प्राप्त थाय छे. ॥ ८८॥ आवा वाक्य सांभळी ते राजा तृष्णक विचार करवा लाग्यो के: हुं ब्राह्मणने उत्तममां उत्तम केवा प्रकारनुदान आपुं. ॥८९॥ ज्यां आगळ आवो विचार करे छे. तेवामां ते राजा तृष्णकना गोर आवी पहोंच्या अने कहेवा लाग्या के: हे राजा ! तमने आ अधर्मनुं फळ मळ्युं छे. ॥९०॥ हे लक्ष्मीजी ! त्यार पछी ते गोर राजा तृष्णकने पोताना राज्यमां लइ गयो अने मरजीमां आवे तेवी रीते दश वर्ष राज्यमां काढया ॥ ९१ ॥ एम करता एक दिवसने प्रत्ये पुरुषोत्तम मास आववाथी नगरना मनुष्यो कुरु क्षेत्रमां स्नान, दान करवा जता हवा. ॥९२॥ तेवुं जाणी ते तृष्णक राजा तथा सुलज्जा पण ते लोकोनी साथे क्षत्रिनो धर्म जाणी लोकनी सेवा करती जती हवी. ॥ ९३ ॥

हवे जे स्थळने जमदग्निए पवित्र कर्युं हतुं. तेवा पवित्र कुरुक्षेत्रमां मलमासमां तेमणे स्नान दान कर्युं. ॥९४॥ अने एक आखो मास रही लोकोनी साथे कथा सांभळी अने दान देवुं करवुं ते विचार करवा लाग्या के: ॥ ९५ ॥ आपणे ब्राह्मण पासेथी उत्तम कथा सांभळी छे ते पण हृदयने आनंद आपनारी छे. माटे जो आपणे दान नहि आपीए तो कथा श्रवणनुं फळ आपणने मळसे नहि. ॥ ९६ ॥ वळी आपणी पासे वस्त्र पण नथी तथा धन, द्रव्य वीगेरे दान करवानुं पण छे नहि. माटे हवे शुं करीए ॥९७॥ त्यारे सुलज्जा कहेवा लागी के: हे स्वामि ! जुवो आ मारा दांत छे. तेना उपर सुवर्ण मढेलु छे. ते सुवर्णनुं दान करो अने बीजा उपायो हवे रहेवा दो ॥ ९८ ॥ कारण के: भगवान पोते आपणी दशाने जाणे छे. पण जेनी पासे पैसा वधारे होय तेने तो दुःखज पडे छे. ॥ ९९ ॥

मलमासंसमग्रंचस्नातौपंहदेपुच ॥ जामदग्न्यकृतेतीर्थेसर्वपापप्रणाशने ॥ ९४ ॥ मासांतेतत्कथांश्रुत्वालोकैर्दानंकृतंयदा ॥ ब्राह्मणायतदातौचविचारं जग्मतुः परं ॥९५॥ कथाश्रुत्याकुरुक्षेत्रेविप्रस्यवदनाच्छुभा ॥ मासेनिरंतरंसम्यग्यथार्थाहृदयं गमाः ॥९६॥ वस्त्रंचेदीयतेकाल तदपीहनविद्यते ॥ पात्रंनास्तितथा धान्यंविपुलंनिकटेप्रियः ॥९७॥ परंनुममदंतेत्रिपुस्वर्णचकिंचन ॥ रेखारुपंकृतंपूर्वंतंनिष्काष्यददस्वहि ॥९८॥ पुरुषोत्तमदेवोसौसर्वंवेत्तिहृदाशयं ॥ वित्तशाठ्यं यत्रास्तितत्रदोषोमहान भवेत् ॥९९॥ एवमुक्तंतयामाल्याततृणाकस्तत्समाचरन ॥ शराग्रेणविकृष्याथददौविप्रायहाटकं ॥१००॥ अतः परंश्रृणुश्रीस्तमनयोः पुत्रचेष्टितं ॥ यक्षेणपालितः सोथयौवनंप्राप्यसुंदरं ॥१०१॥ कृतदारस्तुयक्षेणसर्वाभरणभूषितः ॥ क्रीडांचकारतत्क्षेत्रेगुह्यकस्यपुरेमले ॥१०२॥ सुरम्योदैव योगेनयक्षः पंचत्वमागतः ॥ तत्पत्निचमहाभागादिवमापसुलोचना ॥१०३॥ त्यक्तकल्मषसुपुत्रोसौपित्र्यंराज्यंचकारह ॥ कदाचिद्धनमादायकुरुक्षेत्रंसमागतः ॥१०४॥ तस्यसेनाचमहतिचतुरंगसमन्विता ॥ आनितायक्षभवनात पुण्यार्थंतेनवस्तशा ॥१०५॥

आ प्रमाणे विचार करी ते राजा तृणके, एक हथियार वडे ते सुलज्जाना दांतमां रहेला सुवर्णने काढी ते कथा वांचनार ब्राह्मणने दानमां आपतो हवो. ॥ १०० ॥ हवे हे लक्ष्मीजी ! बीजी वात तमने कहुं छुं ते तमे सांभळो के: जे पुत्रने यक्षराज लइ गयो हतो ते पुत्र दिवसो जता सुंदर यौवनने प्राप्त करतो हवो. ॥ १०१ ॥ अने ते पुत्र मोटी उंमरनो थयो जाणी तेने परणाव्यो. त्यार पछी ते पुत्रे पोतानी स्त्रीनी साथे रतिविलासादिकनुं सुख भोगववा माड्युं. ॥ १०२ ॥ हवे तेम करतां करतां ते यक्षराज दैवयोगे करी मरण पामतो हवो. अने तेनी सुलोचना नामनी स्त्री पण मरी गइ. ॥ १०३ ॥ त्यार पछी ते पुत्रे पोतानुं राज्य चलाववा मांड्युं. एम करता एक दिवसने प्रत्ये सारा प्रकारना द्रव्यने लई ते यक्षपुत्र कुरुक्षेत्रमां जतो हवो. ॥ १०४ ॥ ते पुत्रे पोतानी मोटी सेनाने साथे लइ कुरुक्षेत्रमां ते यक्षराजनी पाछळ गौदान करवा साथे गाय लई लावलश्कर साथे आवतो हवो. ॥ १०५ ॥

त्यार पछी कुरुक्षेत्रमां आवी विधिपूर्वक स्नान करी अनेक प्रकारना दान पुण्य कर्या अने ज्यां आगळ पोताना मातापिता कथा सांभळवा बेठा छे. त्यां आगळ कथा सांभळवा आवतो हवो. ॥ १०६ ॥ ते पुत्र सुलज्जा पासे बेठो पटलामां सुलज्जा विचार करवा लागी केः आज मारो पुत्र छे. तेणे अत्यारे यौवन दशाने प्राप्त करी छे. ॥ १०७ ॥ शुं आने यक्षराज लइ गयो हतो ते तो आ ! पुत्र नहि. पण तेने जोइ आ मारा स्तन उभरी जाय छे. माटे आ मारोज पुत्र छे. ॥ १०८ ॥ सुलज्जो वाच ॥ हे पुत्र ! तुं कोण छे. कोनो पुत्र छे. तारा माता पिता छे केः नहि. ॥ १०९ ॥ हे भाई ! हुं तने पूछुं छुं केः तुं कोण छे. खेद करीश नहि. हुं तो फक्त तारा उपर स्नेह आववाथी कहुं छुं. आवा प्रकारना माताना वचन सांभळी ते पुत्र कहेवा लाग्यो केः ॥ ११० ॥

स्नात्वापंचहृदेतीर्थेदत्वादानान्यनेकशः ॥ श्रोतुंकथांसमायातोयत्रतौपितरौनिजो ॥१०६॥ तत्समीपउपाविष्टः सुलज्जातंददर्शह ॥ कोयंममसुताकारो दृश्यतेप्राप्तयौवनः ॥१०७॥ यक्षेणयोहृतेबाल्येसोयमेवनसंशयः॥ प्रस्नुतौमेस्तनौदृष्ट्वामुखमेतस्यहेप्रिय ॥१०८॥ सुलज्जोवाच ॥ त्यक्तलज्जोपितांदृष्ट्वासुलज्जां संनिधौस्थितः ॥ कोसित्वंकस्यपुत्रोसिकमाताचपिताकतौ ॥१०९॥ खेदमाकुरुमच्छायामहंस्नेहादूब्रवीमिते ॥ श्रुत्वावचनंमातुस्त्यक्तलज्जोब्रवीचतां ॥११०॥ मातृपितृविहीनंमारुदंतंविजनेवने ॥ समानीयग्रहेयक्षसभार्योपालयच्छनैः ॥ १११ ॥ यक्षौपिराज्यमांदत्वासभार्योहिदिवंगतः ॥ तत्सद्धिमुपादायस्नानार्थंचा गतोस्म्यहं ॥११२॥ श्रीभगवानुवाच ॥ इत्येतत् ब्रुवतस्तस्यस्तनधारासुखंप्रति ॥ पपाततस्यास्तत्रैवकमलेपश्यतांसतां ॥११३॥ पुत्रमंकमुपादायमूर्द्धन्याघ्रा यहर्षिता ॥ तृष्णकोपितथैवासीन्हर्षनिर्भरमानसः ॥११४॥ ववंदेपितृचरणौराजपुत्रः प्रतापवान् ॥ सर्वंसमर्पयामासयक्षोपार्जितमेवहि ॥११५॥ पिबिका-वाहनंतेनमातुर्दत्तंसुखासये ॥ वस्त्रालंकारकादीनिददौमात्रेमुहर्षितः ॥ ११६ ॥ पितृश्राद्धनिमित्तंहिगयायांसगतोनृपः ॥ ईशानादिपदेश्राद्धं तृष्णकेन-कृतंमुदा ॥ ११७ ॥

हे माता ! मारा पिता तथा माता मने वनमां एकलो मूकी कंइ जता रह्या हता. अने मने यक्षराजे मोटो कर्यो छे. ॥ १११ ॥ ते यक्षराज पण मने मूकी मरी गया छे. तेथी हुं तेमनी पाछळ श्राद्ध करवा अहीं आव्यो छुं. ॥ ११२ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! आ प्रकारे माता तथा पुत्र वातो करे छे. तेवामां माताना स्तनमांथी दुधनी धारा नीकळी ते धारा ते पुत्रना मोंमां पडी अने ते दरेकना जोवामां आवी. ॥ ११३ ॥ अने ते पुत्रने पोतानोज मानी खोळामां बेसाडी ते सुलज्जाए पुत्रनुं माथुं सुंघी घणोज आनंद पामती हवी. अने राजा तृष्णक पण आनंदने पामतो हवो ॥ ११४ ॥ त्यार पछी ते पुत्रे पिताने नमस्कार कर्या अने यक्षराजनी जे मालमता हती ते बधी राजा तृष्णकने सोंपी दीधी. ॥ ११५ ॥ अने पोतानी बेसवा पालखी तथा पहेरवाना सारा प्रकारना वस्त्रो आप्या. तेथी ते सुलज्जा घणी आनंदने पामती हवी. ॥११६॥ त्यार पछी ते राजा तृष्णके पोताना पितानुं श्राद्ध कर्युं अने ते श्राद्ध क्रिया वडे करी पोताना पिताने खगराज योनिमांथी मुक्त कर्यो हतो. ॥ ११७ ॥

ते कुरुक्षेत्रमां ते पुत्र घणां दान कर्यां अने तेना पिताने मुक्त कर्यो. ॥ ११८ ॥ त्यार पछी ते राजा तृष्णक पोताना पुत्रनी साथे पोतानी रुक्मवती नामनी नगरीमां जई मोटा सैन्यनी साथे युद्ध करी शत्रुने जीती पोतानुं राज्य पाछुं मेळव्युं हतुं. ॥ ११९ ॥ माटे हे लक्ष्मीजी ! में तमने सुवर्णदानना महीमावाळी कथा कही संभळावी छे. ते बधो प्रभाव राजा तृष्णकने सुवर्णदान कर्याथी प्राप्त थयो हतो. ॥ १२० ॥ ए प्रमाणे श्रीमत्पुराण संहितानो मलमास महात्म्यनो सुवर्ण दानना महिमानो चोवीसमो अध्याय पुरो ॥ २४ ॥ श्रीरुवाच ॥ हे भगवन् ! तमे आगळ सुवर्णनो महिमा सारी रीते कही संभळाव्यो छे. अने तेनुं फळ मनुष्य मात्रने सारुंज मळे छे. अने जेनी बुद्धि सुवर्णदान करवामां थाय छे. तेवा मनुष्योने धन्यवाद छे. ॥ १ ॥ परंतु हे भगवन ! हुं तमने एक प्रश्न पुछवानी इच्छा राखुं छे केः तमारी कथारुपी अमृतपान वडे करी मने फेरथी पण पुछवानुं मन थाय छे. ॥ २ ॥

तत्रदानान्यनेकानिसपुत्रेणकृतानिच ॥ खगदोषविनिर्मुक्तंपितरंसददर्शह ॥११८॥ पुत्रेणसहितोराजारुक्मवत्यांजगामह ॥ सैन्येनमहताशत्रुनजित्वायन्नृपतिस्तदा ॥११९॥ एवंसुवर्णस्यमयानिरुपितः प्रभावएवसकलाघहारी ॥ सुवर्णदानात्परंहिदानंपापापहंपुण्यविवर्द्धनंच ॥१२०॥ इतिश्रीमत्पुराणसंहितायां मलमासमहात्म्येसुवर्णदानमहीमावर्णनेचतुर्विंशोऽध्यायः ॥२४॥ श्रीरुवाच ॥ भगवन कथितंसम्यक्स्वर्णदानफलंमहत् ॥ स्वर्णदानेमतिर्येषांतेधन्यामानवाभुवि ॥१॥ परंत्वेकंप्रपृच्छामितुभ्यंकृष्णमहामते ॥ त्वत्कथामृतपानार्थंपरंकौतुहलंयतः ॥२॥ दानंकृतंदैवयोगादाचारः पालितो न हि ॥ तदायुर्वर्द्धतेपुंसांशतायुर्जायतेनवा ॥३॥ शतायुरुक्तः पुरुषः शतंवीर्यः शतेंद्रियः ॥ कस्मान्म्रियंतेपुरुषाबालाअपिजगत्पते ॥४॥ कर्मणाकेनचायुष्माननरोभवतिभूतले ॥ केनवालभतेकीर्तिंकेनमोक्षमवाप्नुयात् ॥५॥ तपसाब्रह्मचर्येणजपहोमैस्तथौषधैः ॥ जन्मतोयदिवाचारात्तन्मेब्रूहिजगत्पते ॥६॥ श्रीभगवानुवाच ॥ क्षीरोदतनयेचारुभाससेशृणुमंदिरे ॥ संशयंतेपनेष्यामिशृणुष्वेकाग्रबुद्धया ॥७॥ यथायुर्विवृद्धेतस्वाचारेणनृणामिह ॥ तथादानैर्जपैर्होमैर्नैवायुर्वर्द्धतेशुभे ॥८॥ आचाराल्लभतेह्यायुराचारादिप्सिताः प्रजाः ॥ आचाराल्लभतेमोक्षमाचारोहंत्यलक्षणं ॥९॥

हवे हे भगवन ! मनुष्यो दैवयोगवडे करी सारा दान कर्यां होय पण आचार विचार पाळता न होय, तो तेवा मनुष्योनो आवरदा सो वर्षनो थाय केः नहि. ते मने कहो. ॥३॥ अने कदाच सो वर्षनो आवरदा थाय. तो तेमनी इंन्द्रियनो प्रभाव कायम रहे केः नहि. अने कदाच रहे तो पृथ्वी उपर बालकथी माडीने मोटा मनुष्योनुं मृत्यु केम थाय छे. ॥ ४ ॥ अने कया कर्म वडे करी मनुष्य मात्रने पृथ्वी उपर जन्म लेवो पडे छे. अने कया कर्म वडे करी मनुष्य मात्र कीर्ति तथा मोक्षने पामता हशे. ते मने कहो. ॥ ५ ॥ तप, ब्रह्मचर्य, जप, होम, औषधि, वीगेरेना जन्मथीज आचार राखे छे. तेवा मनुष्योना आचार वधे केः नहि, ॥ ६ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! हुं तमने तमारो संशय नाश करवा कथा कहुं छुं. ते तमे सांभळो ॥७॥ मनुष्य मात्रने आचार पाळवाथीज आयुष्यनो वधारो थाय छे. तेवो जप, होम, दान करवाथी आयुष्यनो वधारो थतो नथी ॥८॥ ते आचार पाळवाथी मनुष्य मात्र आयुष्य तथा इच्छित प्रजा प्राप्त करे छे. अने मोक्ष पण आचार पाळवाथी प्राप्त थाय छे. ॥ ९ ॥

अने अनाचार पाळवाथी रोगोत्पत्ति थाय छे. तेना घरमां दुकाळ पडे छे. माटे करी मनुष्य मात्रे पोतना आचारने छोडवो नहि. ॥ १० ॥ हे लक्ष्मीजी ! आ त्रणे जगतमां आचार सिवाय कंइ छेज नहि. केमके: सूर्य पोते अंधकारनो नाश करे छे तेम आचार पाळवाथी मोक्ष मळे छे. ॥ ११ ॥ माटे करी दरेक दुःखमांथी बचवा अनाचार नहि पाळता मनुष्य मात्रे आचार पाळवो अने तेवा मनुष्यनो सो वर्षनो आवरदा थाय छे. ॥१२॥ जे पुरुष नास्तिक छे. क्रियानो लोप करनार, गुरुनी निंदा करनार, शास्त्रनुं उलंघन करनार, एवा जे अधर्मि मनुष्यो छे. तेमनो आवरदा घटतो जाय छे. पण वधतो नथी. ॥ १३ ॥ हे देवि ! जे मनुष्य लक्षणवाळो न होय पण आचार पाळी श्रद्धा राखी माता पितानी सेवा करे छे. तेवा मनुष्यनो सो वर्षनो आवरदा थाय छे. ॥ १४ ॥

अनाचारस्यसततंरोगोगेहंनमुंचति ॥ दुर्भिक्ष्यंजायतेतत्रयत्राचारोनविद्यते ॥ १० ॥ आचारेणसमंनास्तिपावनंभुवनत्रये ॥ यथातमोविनाशायसूर्यं प्रबलउच्यते ॥११॥ तथादुःखविनाशायस्वाचारः परमोमतः ॥ तस्मादाचारवान्नंशतायुर्भवेन्नरः ॥१२॥ येनास्तिकानिः क्रियावागुरुशास्त्रातिलंघिनः ॥ अधर्मे प्रागताचारास्तेभवंतिगतायुषः ॥१३॥ सर्वलक्षणहीनोपिसदाचारयुतोनरः ॥ श्रद्धानोमातृसेवीशतवर्षाणिजीवति ॥१४॥ अक्रोधनः सत्यवादीभूतानामपि हिंसकः ॥ नित्यंहरिकथासक्तः शतवर्षाणिजीवति ॥१५॥ असत्यंवदतिप्रीत्यायदाविप्रादिकान् स्पृशेत् ॥ साधुर्निदारतोयोसावल्पायुर्जायतेहिसः ॥१६॥ करोतिविधवासंगंस्वांकांतांपरित्यजयः ॥ अनाथस्यधनंहत्वास्वल्पायुर्जायतेनरः ॥१७॥ अथशिक्षांप्रवक्ष्यामिसर्वसाधारणीं प्रियां ॥ यामासाधनरोजातुदुःख भूमिंनपश्यति ॥१८॥ लक्ष्मीश्चस्थीरतांयातितथायुर्बलमेवच ॥ दारिद्र्यंनाशमाप्नोतिशास्त्रोक्तंपालयेद्यदि ॥१९॥ ब्राम्ये मूहूर्तेचोत्थायचिंतयेदात्मनोहितं ॥ नेक्षेदभ्योदितंसूर्यंनास्तायंतंकदाचन ॥२०॥ परदारपरद्रव्यपरनिंदासमंशुभे ॥ न हिदृशमनायुष्यंवर्त्ततेभुवनेष्विह ॥ २१ ॥ तृणछेदंनखैर्नैवकूर्याचैलाविलेखनं ॥ स्वल्पौपादौनधावेतदंतानसंशोधयेत्सदा ॥२२॥

अने जे मनुष्य क्रोध विनानो छे. हिंसा करता नथी, हंमेशा हरिकथा सांभळे छे तेवा मनुष्यो सो वर्षना आयुष्यवाळा थाय छे. ॥१५॥ ब्राह्मणनो स्पर्श करी तेमनी प्रीति वास्ते असत्य बोलनार. अने साधु पुरुषोनी निंदा करनार, तेवा मनुष्योनो आवरदा घटतो जाय छे. ॥ १६ ॥ जे मनुष्य पोतानी स्त्रीनो त्याग करी विधवा स्त्रीनो संग करे छे. तेवा मनुष्यनो आवरदा घटतो जाय छे. ॥ १७ ॥ हे लक्ष्मीजी ! हुं जे रस्तो बतावुं छुं. ते रस्ते चालवाथी मनुष्य मात्रनो आवरदा घटतो नथी. अने मारी कहेली आ शिक्षाने ग्रहण करनार मनुष्यो कोइ दिवस दुःख पामताज नथी. ॥१८॥ शास्त्र प्रमाणेना वचन पालन करवाथी आवरदा, तथा लक्ष्मी स्थिर थइ रहे छे अने दारिद्रतानो नाश थाय छे. ॥१॥ जे मनुष्य प्रातःकाले वहेला उठी भगवाननुं स्मरण करे छे. अने आत्मा चिंतन करे छे. सूर्य उगता पहेला उठी जाये छे. तेमने कोइ दिवस दुःख पडतुं नथी. ॥२०॥ पारकी स्त्रीने माता समान गणनार; परनिंदा नहि करनार, जे मनुष्यो छे. तेमना आयुष्यनो वधारो थाय छे. ॥ २१ ॥ मनुष्यमात्रे नख वडे घास तोडवुं नहि. पृथ्वीने हाथ वडे खोतरवी नहि. बे पग सामसामी घसीने धोवा नहि. अने दांत वडे नख कापवा नहि. ॥ २२ ॥

मेला वस्त्र पहेरवा नहि. पण जो सुखनी ईच्छा होय तो मांथामां तेल नाखी स्वच्छ रहेवुं. ॥ २३ ॥ मनुष्य मात्रे बे कालनी संध्या वखते मैथुननो त्याग करवो. अने पारकी निंदा कर्या वगर अध्यन करवुं. ॥ २४ ॥ पाणीमां नग्न स्नान करवुं नहि. तेम नग्न सुवुं नहि. तेम गर्भवंती स्त्रीनी साथे गमन करवुं नहि. तेमज श्रीफळना पाणीने पीवुं नहि. ॥ २५ ॥ हवे मनुष्य मात्रे नदीनो: नखवळा प्राणिनो, शींघडावाळा प्राणीनो, शस्त्रवाळानो ब्राह्मनो, अने स्त्रीनो कोइ दिवस विश्वास करवो नहि. ॥ २६ ॥ मनुष्य मात्रे उभा उभा स्नान करवुं नहि, प्रेत बाळया पछी विधि पूर्वक स्नान करवुं. ॥ २७ ॥ हे लक्ष्मीजी ! आ मल मासमां बायणानो उमरो मूकवो नहि, खाणीओ बनाववो नहि. पण वडे करी मुशळ बनाववुं नहि. ॥ २८ ॥ स्त्री पुरुषोए साथे एकला जवुं नहि. तेमज त्रण ब्राह्मणोए साथे जवुं नहि. बळता अग्निमां पाणी रेडवुं नहि, अने दर्पणमां सूर्यनुं प्रतिबिंब जोवुं नहि. ॥ २९ ॥

मलिन्यंचैववस्त्राणांनकर्तव्यंकदाचन ॥ केशाः स्नेहेनसंरक्ष्याः जनेनसुखमिच्छता ॥ २३ ॥ उभेसंध्येत्यजेन्निद्रामाहारंमैथुनंतथा ॥ न विनाध्ययनं चैवपरनिंदादिकंतथा ॥२४॥ जलेनानोनचस्नायान्ननग्नः शयनंचरेत् ॥ नगच्छेद्गर्भिणींभार्यांश्रीफलाम्बपिबेज्जलं ॥ २५ ॥ नदीनांचनखीनांचशृंगीणांशस्त्रधारिणां ॥ मद्यपानांच तथास्त्रीणांविश्वासंनैवकारयेत् ॥२६॥ उर्ध्वस्थितेनवैपुंसास्नानंकार्यंकदापिन ॥ प्रेतस्यद्वादशाहेतुस्नानमूर्ध्वंविधियते ॥२७॥ देहल्या मासनंनैवकर्तव्यंचतथोखले॥ मुशलोल्लंघनेनैवकर्तव्यंशुभमिच्छता ॥२८॥ स्त्रीपुमांसौनगच्छेतनगच्छेद्वाडवत्रयं ॥ अग्नौजलंक्षिपेन्नैवनसूर्याभिमुखंष्ठिवेत् ॥२९॥ परस्त्रीयासहैकेननगंतव्यंकचित्पथि ॥ पितापुत्रौनगच्छेतांनगच्छेद्भ्रातरद्वयं ॥३०॥ नकार्योगतवस्तुनांशोकः पुसांशुभेच्छुना ॥ मातःसायंसदाकार्यमत्यहंशिवदर्शनं ॥३१॥ पंथादेयोब्राह्मणायगोभ्यो राजभ्यएव च ॥ वृद्धायभारतप्तायगर्भिण्यैदुर्बलायच ॥३२॥ मातृपितृवचःपाल्यंगुरुशास्त्रवचस्तथा ॥ साधुवाक्यमाप्तवाक्यंराज्ञीवाक्यं सतिस्त्रीयः ॥३३॥ प्रदक्षिणांप्रकुर्वीतपरिज्ञातानवनस्पतीन ॥ उपानहौचवस्त्रादिधृतमन्यैर्नधारयेत् ॥३४॥ अकालेगमनंमार्गेनकुर्यात्पर्वमैथुने ॥ नैकगोत्रेनचदीनेनकन्यायांपरणी तथा ॥३५॥

मनुष्य मात्रे पारकी स्त्री साथे एकला जवुं नहि. पिता पुत्रे साथे जवुं नहि. ॥ ३० ॥ गयेली वस्तुनो शोक करवो नहि. अने सवारे तथा संध्याकाले महादेवना दर्शन करवा. ॥ ३१ ॥ हवे ब्राह्मण तथा राजानी स्वारी आवती होय ते वखते तथा वृद्धने, गायने, भारवाळा माणसने, गर्भवंती स्त्रीने, दुर्बळने अवानो मार्ग उजदी आपवो. ॥ ३२ ॥ माता, पिता, गुरु, शास्त्रने जाणनारने मान आपवुं. पतिव्रता स्त्रीने तथा राजाने पण मान आपवुं. ॥ ३३ ॥ जे उत्तम वनस्पति छे, तेनी प्रदक्षिणा करवी. अने पारका जोडा. तथा वस्त्रने पहेरवा नहि. पशु योनि साथे गमन करवुं नहि (व्यभिचारादि) ॥ ३४ ॥ अकाले गमन करता मार्गमां मैथुन करवुं नहि, तेमज सगोत्रनी कन्या परणवी नहि. ॥ ३५ ॥

मनुष्य मात्रे दक्षिण दिशामां बेसी कोइ दिवस संध्या करवी नहि, कारण केः ने करवाथी राक्षसो तेनुं फळ लई जाय छे. ॥ ३६ ॥ रजस्वला स्त्रीये काइ दिवस व्रतारंभ करवो नहि. अने कदाच व्रतना वचमां मासिक आवे तो तेनो दोष लागतो नथी. ॥ ३७ ॥ ब्राह्मणोए बोलाव्या वगर यज्ञमां जवुं नहि. अने कदाच जाय छे. तो आयुष्यनो नाश थाय छे. ॥ ३८ ॥ मनुष्य मात्रे पोतानुं टुंकुं जीवन समजी काम, क्रोध, लोभ, मोह, मत्सरनो त्याग करी केवल भगवाननुं स्मरण करवुं. के, जेनाथी मुक्तिनो मार्ग प्राप्त थाय. ॥ ३९ ॥ जे मनुष्य वेद शास्त्रने जाणी बीजाने घेर जई उपदेश करे छे. तो तेनाथी घर पवित्र थाय छे. ॥४०॥ माटे हे लक्ष्मीजी ! मनुष्य मात्रे जो मोक्षनो मार्ग प्राप्त करवो होय तो दान लेवा आवेला मनुष्यने दाननुं अपमान नहि करतां दान आपवुं. ॥ ४१ ॥

स्वासनस्यदृशीकार्यादक्षिणेनदिशंक्वचित् ॥ राक्षसाः प्रतिगृह्णीयुर्जपंहोमंतथाबलं ॥३६॥ रजस्वलातुयानारीव्रतारंभंविवर्जयेत् ॥ व्रतमध्येसमायाते-
रजस्तत्र न दुष्यति ॥ ३७ ॥ अनाहूतो न गच्छेतविप्रायज्ञादिकर्मसु ॥ अनाहूतमनायुष्यंदूरतः परिवर्जयेत् ॥३८॥ कामक्रोधादिकंसर्वंज्ञात्वास्वल्पं च जीवनं॥
तस्माद्बुद्धिस्थिरांकृत्वायोश्रयेन्मांस मुक्तिभाक् ॥३९॥ योवेदशास्त्रबोधेननित्यमागत्यसद्मनि ॥ पवित्रीकुरुतेजंतुसपूज्यः परमोमम ॥४०॥ तस्मैदेयंहिसर्वस्वं-
गोमुक्त्यर्थंश्रमंचरेत् ॥ एवं यः कुरुतेदेविमदाज्ञांसोतिजीवती ॥ ४१ ॥ तस्मैसुखासनंदेयंपाद्यमर्घ्यादिकं तथा ॥ तस्मैतुभोजनंदेयंप्रणामादिसमन्वितं ॥४२॥
तमनादृत्यदेवेशीनदेयंपरतः क्वचित् ॥ तस्यापमानतोदेविममप्रीतिर्नजायते ॥ ४३ ॥ दीर्घायुर्लभतेनूनंरोगहीनंसुखोदयं ॥ नभयं जायते जंतोस्तस्यमत्कृप-
याभुवि ॥ ४४ ॥ अनेनैवविधानेनस्वाचारंपालयेत्तुयः ॥ तत्धन्योमानवोलोकेमृद्गलोवैयथाभवत् ॥ ४५ ॥ स्तन्मासेयेकरिष्यंतिव्रतंविप्रस्यपूजनं ॥
देवानांदर्शनंस्नानंतेषांमुक्तिंददाम्यहं ॥ ४६ ॥ श्रीरुवाच ॥ कोसौवैमुद्गलोनामऋषिर्वाक्षत्रियोपिवा ॥ ब्रह्मचारीगृहस्तोवाधन्यः प्रोक्तस्त्वयाविभो ॥४७॥

वेद शास्त्र जाणनार मनुष्यने बेसवा आसन आपवुं. बने पाद्य, अर्घ्य, आपी भोजन आपवुं, तथा नमस्कार करवा. ॥ ४२ ॥ अने तेमनुं अपमान नहि करतां दान आपवुं. अने जे मनुष्य वेद शास्त्रने जाणनार मनुष्यनुं अपमान करे छे. ते मने प्रिय नथी. ॥४३॥ अने जे मनुष्य अपमान करता नथी तेवा मनुष्योनुं आयुष्य लांबु थाय छे. तेमने कोइ दिवस रोगोत्पत्ति थती नथी. अने तेवा मनुष्योने कोइ दिवस भय लागतो नथी. ॥४४॥ हे लक्ष्मीजी ! उपर कहेला आचारोनुं जे मनुष्य पालन करे छे. तेवा मनुष्योने हुं मुद्गल ऋषिनी माफक धन्यवाद आपु छुं. ॥४५॥ जे मनुष्य आ मल मासनुं व्रत करी ब्राह्मणनुं पूजन करी, देव दर्शन करे छे तेमने हुं मोक्ष आपुं छुं. ॥ ४६ ॥ श्रीरुवाच ॥ हे भगवान् ! तमे आगळ मुद्गलनुं नाम कह्युं ते क्षत्रिय हता के; ऋषि हता, ब्रह्मचारी हता, गृहस्थ हता, ते मने कहो. ॥ ४७ ॥

श्री भगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! मुद्गलनी वात तमने कहुं छुं. ते तमे सांभळो. ॥ ४८ ॥ हवे हे कांते ! त्रेतायुगमां एक घणाज धार्मिक मुद्गल नामना ऋषि हता. अने तेमने स्त्री पुत्रादिनो परिवार हतो. ॥ ४९ ॥ ते ऋषि घर्मना कार्य कर्या पछी वानप्रस्थ धर्मने पाळता हता. ॥ ५० ॥ ते ऋषिने सुज्ञाना नामनी स्त्री हती, तेमने धर्मिष्ठ नामनो पुत्र हतो ते धर्मिष्ठने क्षमा नामनी स्त्री हती. अने दया नामनी छोकरी हती. ॥ ५१ ॥ ते पांचेजण परोपकार करवामां समर्थ हता. जेम पृथ्वीमां पांचगुणो छे. ते (पृथ्वी, अप, तेज, वायु, आकाश) तेवा तेमनामां पण पांच गुण हता. ॥५२॥ अने तेम करता तेओ कुरुक्षेत्रमां गया त्यां जइ हे लक्ष्मीजी ! तेमणे शुं कर्युं ते वात तमे सांभळो. ते पांचे जणना अद्भूत कर्मो हता. ॥ ५३ ॥ हवे ते मुद्गल ऋषि प्रातःकालमां स्नान करी पवित्र आचार पाळी हृदयमां भगवाननुं स्मरण करता हता अने कुरुक्षेत्रमांथी अनाज मागी लावता हता. ॥५४॥

श्रीभगवानुवाच ॥ शृणुसुंदरसर्वांगीकमलेकमलोलये ॥ मकरंदनिखिलंतस्यवृत्तांतंवच्मिवेगतः ॥४८॥ त्रेतांतेमुद्गलोनामऋषिः परमधार्मिकः ॥ सपुतश्चसभार्यश्चस्नुषापुत्रीसमन्वीतः ॥४९॥ सचारधर्मविधिवत्गार्हस्थ्येनकर्मणा ॥ गार्हस्थ्यंसमनुभूयवानप्रस्थमथाकरोत् ॥५०॥ तस्यभार्यास्तिसुज्ञानाधर्मिष्ठोमुद्गलात्मजः ॥ धर्मिष्ठस्यक्षमाभार्यादयासीन्मुद्गलात्मजा ॥५१॥ एतत्पंच कर्माख्यातंपरोपकरणंक्षमं ॥ भूरादिपंचकमिवकुरुक्षेत्रमथागमत् ॥ ५२ ॥ तेषांवृत्तिंशृणुश्रीस्त्वंयांश्रुत्वाविस्मयोभवेत् ॥ अद्भुतंचरितंतेषांपंचानामपिसुंदरी ॥५३॥ प्रातःस्नात्वाविधानेन स्मरंतोमाधवंहृदि ॥ शिलोंच्छंकारयामासुर्गहीतान्नाश्चक्षेत्रतः ॥५४॥ सप्तभिर्दिवसैरेकंप्रस्थमेकस्यजायते ॥ अष्टमेदिवसेसर्वमेकीकृत्याश्रमस्थकान् ॥५५॥ क्षेत्रेनिक्षिप्यषष्ठांशंषष्ठांशंतुजले तथा ॥ शेषान्नंभोजनंकुर्युस्तंतिपंचतेतदा ॥५६॥ सिद्धंपाकंविधायाथवैश्वदेवार्थमादरात् ॥ उद्धास्यान्नंततः किंचित्कुर्यान्नैवेद्यकंहरेः ॥५७॥ संतर्प्याग्निंवहिः स्थित्वा मुद्गलोधर्मतत्परः ॥ गोदोहेनसमंकालमतिथ्यर्थंचकारह ॥५८॥ कृत्वासप्तोपवासान्यः कुटुंबेनसमन्वितः ॥ अष्टमेदिवसेप्राप्तेनचक्रेविइलंमनः ॥५९॥ भार्यापितादयीसुज्ञाधर्मिष्ठश्च तथा सुतः ॥ क्षमापुत्रवधुसाध्वीदयापुत्रीतथैवसा ॥ ६० ॥ अन्योन्यंभक्तिमंतस्तेशास्त्रमार्गानुसारिणः ॥ स्वाचारनिरताः शांताः पंचैवतेनसंशयः ॥ ६१ ॥

तेवी रीते ते पांचने पा शेर अनाज मळतुं हतुं. ते ज्यारे सात दिवस पुरा थता त्यारे आठमे दिवसे सरखा भाग पाडी वहेंची खाता हता. तेमां पण. ॥ ५५ ॥ ते अन्ननो छठ्ठोभाग पृथ्वीने आपता हता. बीजो छठ्ठो भाग जलने आपता हता. अने बाकी रहे तेने एकजवार भोजन करता हता. ॥ ५६ ॥ पोताना हाथे रसोइ बनावी वैश्वदेव करी अने जे कंइ खावानुं बनाव्युं होय तेनुं भगवानने नैवेद्य करी. ॥ ५७ ॥ अग्निने जमाडी पोते जमता हता. ए प्रमाणे ते मुद्गल ऋषि पोते पोताना धर्मनुं पालन करता हता. तेवा समयने विशे सांयकाळे कोई अतिथि भिक्षा करवा आवता हवा. ॥५८॥ हवे ज्यारे ते अतिथि भिक्षा करवा आव्या त्यारे ते मुद्गल ऋषिए अनाज रांधी खाधुं हतुं. तेथी तेओ विचार करवा लाग्या के: ॥ ५९ ॥ हवे आपणे शुं करवुं तेमनी स्त्री तथा पुत्र, पुत्रवधु, छोकरीओ पण साथे भूखी रही विचार करवा लागी. ॥ ६० ॥ ते बधा शास्त्रने अनुसरीने चालता हता. ते पांचे जण आचारमां सरखा तथा शांत हता. तेमां कंइ संशय नथी. ॥ ६१ ॥

हवे पाछा ज्यारे सात अपवास पुरा थया त्यारे विश्वदेव वखते फेरथी भगवाने ते मुद्गल ऋषिनी परिक्षा करवा मोकल्या ॥ ६२ ॥ त्यारे ते ऋषि दुर्वासामुनिने जोइ घणांज आनंदमां आवी गया. अने कहेवा लाग्या केः मारा एवा केवा भाग्य हशे केः मारा घेर आजे मुनिराज पधार्या ते पण पाछा विश्वदेव वखतेज आव्या. ॥ ६३ ॥ हवे दुर्वासामुनिए स्नान करी आचमन कर्या पछी भिक्षा आपवानुं कह्युं. तेथी मुद्गले भिक्षा आपी ते भिक्षा दुर्वासामुनि जमी गया तेथी ते मुद्गलऋषि पूछवा लाग्या केः हे महाराज ! हवे भिक्षा आपुं केः न आपु. ॥ ६४ ॥ त्यारे दुर्वासामुनि कहेवा लाग्या केः हे मुद्गलऋषि ! जो तारी पासे भिक्षा होय तो मने आप. हु हजु भूख्यो छुं. अने जो न होय तो हुं भूख्यो जतो रहुं. ॥ ६५ ॥ आवा प्रकारना मुनिना वचन सांभळी ते मुद्गलऋषि पोतानो भाग आपवा तैयार थया त्यारे तेमनी सुबाला नामनी स्त्री कहेवा लागी केः ॥ ६६ ॥

वैश्वदेवस्यवेलायांदुर्वासामुनिपुंगवः ॥ भोजनार्थंसमायातोविष्णुनाप्रेरितोहृदि ॥६२॥ प्रसन्नोमुद्गलोजातोवीक्ष्यदुर्वाससंमुनिं ॥ मद्भाग्येनसमायातोवैश्वदेवांतएवसः ॥६३॥ स्नात्वाचम्यविधानेनभुक्तवंतंमुनिंप्रति ॥ पप्रच्छमुद्गलोयोगींग्रहतांयदिरोचते ॥६४॥ इत्युक्तेमुद्गलस्तस्मैस्वंभागंदातुमुद्यतः ॥ तदाप्रोवाचमुज्ञानामुद्गलंप्रणिपत्यसा ॥६५॥ अस्तिवेदीयतांमह्यंसुपात्रायबुभुक्षिते ॥ नोचेदपूर्णभोज्योहंगमिष्येन्यतस्थलंप्रति ॥६६॥ सुज्ञानोवाच ॥ स्वामिन्मादेहिभागस्त्वंमदीयंदेहिचार्थिने ॥ स्वामिन्यभुक्तेकाष्टाभोजनंकुरुतेनघ ॥६७॥ अवमत्यचभर्तारंयानारीसत्कुलोद्भवा ॥ भोजनंकुरुतेचादौसाभवेदुःखभाजनं ॥६८॥ मुद्गलउवाच ॥ धन्यासित्वं न संदेहः कुलजासिवरानने ॥ परंतुमनुजाः सर्वेदत्वाभार्याहिभुंजते ॥६९॥ भर्त्रापोष्यासदाभार्यास्वन्नेनाभरणादिना ॥ पुष्पैरपिनताडयासासापराधीभवेद्यदि ॥ ७० ॥ इत्युक्त्वाप्रददौतस्मैभिक्षवेऽन्नंमुदान्विता ॥ य भुक्त्वा तदपिसंतोषंनापभिक्षुस्तदाऽरमे ॥ ७१ ॥ पुत्रः प्रोवाच धर्मिष्ठोमुद्गलंप्रतिसत्वरं ॥ भक्षनवीक्ष्यभागंतंभिक्षुणामातुरेव च ॥ ७२ ॥ मद्भागंदेहिभोतातसुपात्रायच भिक्षवे ॥ ममसार्थकतातेनभवत्येवनसंशयः ॥ ७३ ॥

सुज्ञानोवाच ॥ हे स्वामि ! तमे तमारा भागने रहेवा दो. अने आ मारो भाग आपी दो. कारण केः तमे भूख्या रहो अने हुं खउ ते खोटुं कहेवाय. ॥ ६७ ॥ हे स्वामि ! जुवो जे कुळवान स्त्री छे. ते पोताना स्वामिना खाधा पहेल भोजन करे छे. तेवी स्त्रीओ हंमेशा दुःखने पामे छे. ॥ ६८ ॥ मुद्गल उवाच ॥ हे स्त्री ! तने धन्यवाद छे. तुं माननीय छे. परंतु दरेक मनुष्यो पोतानी स्त्रीने आप्या पछी भोजन करे छे. ॥ ६९ ॥ कारण केः मनुष्य मात्रे पोतानी स्त्रीने सारा प्रकारना अन्न वस्त्रथी पोषण करवुं. पण जो ते पराधीन होय तो पण ते स्त्रीओने पुष्पथी पण मारवी नहि. ॥ ७० ॥ हे लक्ष्मीजी ! आवा प्रकारना पोतानी स्त्रीना वचन सांभळी ते मुद्गलऋषिए पोतानी स्त्रीनो भाग दुर्वासामुनिने आपी दीधो छतां पण ते मुनि तेटला अन्नथी संतोष पाम्या नहि. ॥ ७१ ॥ त्यारे पोताना पुत्रो कहेवा लाग्या केः हे पिता ! मारी माताना भागथी आ मुनि संतोष पाम्या नथी माटे. ॥ ७२ ॥ आ जे मारा भागनी भिक्षा छे ते मुनिने आपी दो केः जेनाथी हुं कृत कृत्य थई जइश. ॥ ७३ ॥

हे लक्ष्मीजी ! आवा प्रकारना पोताना स्वामि धर्मिष्टना वचन सांभळी तेनी स्त्री क्षमा पण कहेवा लागी के, आ मारो भाग आपी दो केः हुं कृतकृत्य थइ कहेवाउ. ॥७४॥ मुद्गल उवाच ॥ त्यार पछी ते मुद्गल विचार करवा लाग्या के, आ बधायना भागने हुं आपी दउ केः जेनाथी आ मुनि भुख्या रहे नहि अने मने दोश लागे नहि. ॥७५॥ आ प्रमाणेनो विचार करी ते मुद्गलऋषि ते बधी भिक्षामांथी अडधी भिक्षा मुनिने आपी. ते पण जेम अग्निमां हुतद्रव्य होमवाथी बळीने भस्म थई जाय छे. तेवी रीते ते मुनि भिक्षाने खइ गया. ॥ ७६ ॥ त्यारे ते धर्मिष्ट पूछवा लाग्यो केः हे महाराज ! आ मारा भागनी भिक्षा पण तमे खई जाव के. जेथी मारा पापो नाश थाय. ॥ ७७ ॥ आवा प्रकारना वचन सांभळी ते पण भाग मुनि भिक्षा करी गया छतां पण ते तो भुख्या रह्या त्यारे कहेवा लाग्या के, ॥ ७८ ॥

तदापुत्रप्रियावाक्यमुवाच साक्षमासती ॥ मद्भागंदीयतांतस्मै तेन सार्थकताभम ॥७४॥ मुद्गलउवाच ॥ अतः परंमयादेयमस्मैचाखंहिभिक्षवे ॥ गृयंपोप्यतयामेस्युस्तोदोपो न वैभवेत् ॥७५॥ इत्युक्ताभिक्षवेप्रादात्स्वंभागंमुदितोद्विजः ॥ भुक्त्वान्नमपितत्सर्वंहुताशनइवस्थितः ॥७६॥ पुनः पप्रच्छपुत्रोसौ-भोक्तुमिच्छास्तितेयदि ॥ मद्भागंभक्षयित्वेपिभिक्षुस्तंप्राहसत्वरं ॥७८॥ पुत्रभागेभक्षितोपिसंतुष्टोनभवद्यदा ॥ ददौपुत्रवधूभागंतंभुक्तापिक्षुधार्दितः ॥७९॥ पुत्र्यादत्तमपिभुक्ताभागंसंतोषमाप्तवान ॥ पंचानामपिपंचैवभागानभुक्तायर्यौततः ॥८०॥ अष्टोपवासाः संजाता तेषांपुण्यात्मनांरमे ॥ परंतुमनसादुःखं न प्रायुः पंचमर्त्यथा ॥८१॥ पुनःशिलोंछद्रव्यार्थंगत्वादिनाष्टकंरमे ॥ मेलितंकष्टतश्चान्नंपंचभिःप्रस्थपंचकं ॥ ८२ ॥ वैश्वदेवस्यवेलायां पुनर्भिक्षुः स एवच ॥ दुर्वासाहर्षसंयुक्तोभिक्षार्थं च समागतः ॥ ८३ ॥ सहकुटुंबीमुद्गलोपिप्रसन्नोभून्नसंशयः ॥ धन्योस्मिकृतकृत्योस्मिदुर्वासापुनरागतः ॥८४॥ एकभागंयति-र्भुक्ताद्वितीयेदृष्टिमादधौ ॥ द्वितीयंपूर्ववद्भुक्तातृतीयंभुक्तवानसा ॥८५॥

हे मुद्गल ! हुं तारा पुत्रनी भिक्षा खई गयो छतां पण हजु भुख्यो छुं. तेथी आ तारी पुत्रवधूनो भाग आप. ॥ ७९ ॥ हवे आ एकज भागथी मने संतोष थशे. अने ते भाग तथा तेनी पुत्रीनो भाग एम करी ते पांचेना भागनी भिक्षा करी मुनिपोते पोताना स्थानके जता हवा. ॥८०॥ हे लक्ष्मीजी ! आ प्रमाणे ते ऋषिने आठ अपवास नकोयडा थया. छतां पण तेमने जरापण शोक थयो नहि. ॥ ८१ ॥ ए प्रमाणे करतां पाछा आठ दिवस थया पछी रसोइ बनावी विश्वदेव करे छे. त्यां तो ॥ ८२ ॥ पाछा फेरती दुर्वासामुनि घणाज हर्षथी भिक्षा लेवा आवता हवा. ॥ ८३ ॥ तेमने भिक्षा मागवा आवेला जाणी कुटुम्ब साथे मुद्गलऋषि घणांज आनंदमां आवी गया. अने कहेवा लाग्या केः मने धन्य छे केः तेज दुर्वासामुनिपाछा मारे घेर भिक्षा लेवा आव्या. ॥ ८४ ॥ हवे ते दुर्वाशामुनि एक भागनी भिक्षा करी पाछा बीजा भागनी रसोई पण खइ गया. तेवी रीते ते दुर्वासामुनि बाकीना त्रण भागनी भिक्षा करी गया. ॥ ८५ ॥

एम करता ते दुर्वासा मुनि पांचे भागनी भिक्षा लइ गया अने आशिर्वाद आपी पोते पोताना स्थानके जता हवा. ॥८६॥ ए प्रमाणे ते मुद्गल रुषिने अपवास छ मास सुधी थया अने पाछा तेज दुर्वासा मुनि भिक्षा लेवा आवता हवा. ॥ ८७ ॥ अने तेमणे पहेलानी माफक भिक्षा करी वधाने भुख्या राख्या तेमज आचमन करी घरनी बहार आव्या अने रुषि प्रत्ये वैदिक मंत्रथी बोलवा लाग्या. ॥ ८८ ॥ ध्रुवासि नामना मंत्र बोलतानी साथे विमानमां बेसी भगवान् पोते मुद्गल रुषिने तेडवा आवता हवा. ॥ ८९ ॥ ते भगवाने शंख ,चक्र, गदा, पद्म, वनमालाने धारण करनारा, गरुडना वाहनवाळा, पीळा पीतांबरने पहेरनारा, श्याम आकृतिवाळा, चार हाथवाळा एवाभगवानना दर्शन थया. ॥ ९० ॥ अने भगवाननी साथे ब्रह्माजी तथा बीजा रुषियो आव्या हता. इंद्रादि सर्व देवता पण मुद्गल रुषिने जोवा आव्या हता. ॥९१॥

एवंभुक्तातुपंचानांभागंभिक्षुर्यथारुचिः ॥ दत्वाशिषंययौस्वैरंदुर्वासाभिक्षुकोत्तमः ॥८६॥ एवंषण्मंडलंजातभुक्ताभुक्तामुनेर्यदा ॥ अष्टमेमंडलेभिक्षुः
पुनरेवसमागतः ॥८७॥ पूर्ववद्भोजनंकृत्वायदाचम्यगृहाद्बहिः ॥ स्थितोमुनिस्तुदुर्वासामंत्रंमोवाचवैदिकं ॥८८॥ ध्रुवासीतिचमंत्रंवैप्रोक्तेदुर्वाससासति ॥ सवि-
मानोहरिस्तत्रमुद्गलंनेतुमागतः ॥८९॥ शंखचक्रगदापद्मधारीगरुडवाहन ॥ पीतांबरधरः स्रग्वीघनश्यामश्चतुर्भुजः ॥९०॥ ब्रह्मणासहतेसर्वेरुषयश्चसमागताः ॥
इंद्राद्याश्चसुराः सर्वेमुद्गलंद्रष्टुमागताः ॥९१॥ दैत्याश्चदानवाश्चैवगंधर्वाश्चाप्सरोगणाः ॥ यक्षाश्चकिंन्नराश्चैवपुण्यात्मानश्चपन्नगाः ॥९२॥ त्रैलोक्यस्थाश्चतेसर्वेकूरु
क्षेत्रेसमागताः ॥ धन्योयंमुद्गलश्चास्यकुटुंबंधन्यमेवच ॥९३॥ एवंसर्वेसमायातामुद्गलस्यनिवेशने ॥ तदाविष्णुः प्रसन्नः सन्मुद्गलंसस्वजेमुदा ॥ ९४ ॥
देवदुंदुभयोनेदुःखात्पेतुःपुष्पवृष्टयः ॥ संतानकमलाश्चारुगंधयुक्ताहिरण्मयीः ॥९५॥ विमानेस्थापयित्वातंमुद्गलंसकुटुंबकं ॥ चतुर्भुजंविधायाथवैकूंठनीतवान्
हरिः ॥९६॥ पुरुषोत्तममासस्यकृष्णपक्षेशुभेतिथौ ॥ पंचम्यांगुरुयुक्तायांकूरुक्षेत्राद्गतोमुनिः ॥९७॥ श्रीरुवाच ॥ धन्योयंमुद्गलः प्रोक्तोयेनेत्थंपालितंव्रतं ॥
धन्यस्त्वंजगतांनाथभक्तानांमुक्तिदायकः ॥९८॥

दैत्य, दानव, सर्प, यक्ष, किंनर, गंधर्व, अप्सरा वीगेरे पण जोवा आव्या हता. ॥ ९२ ॥ अने त्रैलोकयना देवो पण कुरुक्षेत्रमां आव्या हता. अने कहेता हता के: आमुद्गल रुषिने धन्यवाद छे. तेमना कुटुंबने पण धन्यवाद छे ॥९३॥ आ प्रमाणे दरेक रुषिओ मुद्गलना आश्रममां आव्या हता. तेथी भगवान् पोते प्रसन्न थया हता. ॥ ९४ ॥ ते वखतने विषे देवना नगारा वागवा लाग्या. आकाशमांथी फुलनो वरसाद वरषवा लाग्यो: सारा चंदननी सुगंधीवाळो पवन वावा लाग्यो. ॥९५॥ हवे ते वखतने विषे मुद्गलरुषि पोताना कुटुंब साथे विमानमां बेसी भगवाननी साथे वैकूंठमां गया हता. ॥९६॥ ते मुनि मलमासनी कृष्णपक्षनी पांचमने गुरुवारना दिवसे कुरुक्षेत्रमांथी वैकूंठमां गया हता. ॥ ९७ ॥ श्री रुवाच ॥ हे भगवन् ! ते मुद्गल रुषिने धन्यवाद छे. अने तमने पोताने धन्यवाद घटे छे के, तमे मनुष्य मात्रने मोक्ष आपो छो. ॥ ९८ ॥

सूतोवाच ॥ हे ऋषियो ! जे मनुष्यभाववडे करी आदरपूर्वक आ कथा सांभळे छे. तेवा मनुष्योना दरेक मनोरथ सिद्ध थाय छे अने अंते मुक्तिने पामता हवा. ॥ ९९ ॥ माटे आ कथा मलमासमां विशेष करी मनुष्य मात्रे सांभळवी जोईए. ॥ १०० ॥ ए प्रमाणे पुराण संहितानो मलमास महात्मनो मुद्गल ऋषिना आचार विषेनो पचीसमो अध्याय पुरो ॥ २५ ॥ श्री लक्ष्मीरुवाच ॥ हे भगवन् ! मनुष्य मात्रने आनंद आपनार तमे मने पुरुषोत्तम महात्मने कही संभळावो केः जे सांभळवाथी मनुष्य मात्र सुखने पामे ॥ १ ॥ हे भगवन् ! तमारी अमृत सरखी कथा सांभळवाथी मलीन मनुष्यो पण पवित्र थाय तेवी मलमासनी उत्तम कथा कहो. ॥२॥ श्रीभगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! तमने मलमासना महात्मनी कथा कहुं छुं. केः ते कथा सांभळवथी मनुष्य मात्रनुं कल्याण थशे. ॥ ३ ॥

सूतउवाच ॥ शृणोतिभावेनकथानकंहरेर्योवैमनुष्यः परमादरेणवै ॥ तस्यार्थसिद्धिंविदधातिमाधवोऽप्यनेश्वधान्यैश्वतथैवमुक्तिभिः ॥ ९९ ॥ श्रोतव्यं सर्वदाचैतद्भावेनैवकथानकं ॥ मलमासेविशेषेणव्रतसंपूर्तिहेतवे ॥१००॥ इतिश्रीमत्पुराणसंहितायांमलमासमहात्म्येमुद्गलाचारमुक्तिनिरूपणेपंचविंशोऽध्यायः ॥२५॥ श्रीलक्ष्मीरुवाच ॥ पुनः कथयदेवेशभक्तानंदविधायक ॥ पुरुषोत्तममहात्म्यंशृण्वतांसुखदायकं ॥ १ ॥ श्रोतव्यंसर्वथाविष्णोस्त्वकथामृतमुत्तमं ॥ यस्य श्रवणमात्रेणपुनातिमलिनोजनाः ॥२॥ श्रीभगवानुवाच ॥ शृणुकांतेवदाम्यत्रपुरातनकथांशुभां ॥ यस्याः श्रवणतः पुसांकल्याणंचोपपद्यते ॥३॥ अस्तिमालव केदेशेसुमतिर्नामभूपतिः ॥ धर्मिष्टः सत्यवादीचप्रजापालनतत्परः ॥४॥ मणिभद्रपुराधीशः सर्वोत्तमगुणार्णवः ॥ प्रतापीविजयीनेताविप्रसेवारतःसदा ॥५॥ शिवविष्णुनमस्यायांसदालालनमानसः ॥ सुमुख्याकांतयासीर्धसदाचारपरायणाः ॥ ६ ॥ मणिभद्रंपुरंचारुचातुर्वर्ण्यविराजितं ॥ दृढदुर्गपताकाढ्यंहेमगोपुर- शोभितं ॥७॥ यत्रवर्णाहिचत्वारः स्वेस्वेकर्मणितत्पराः ॥ आश्रमाश्रमसदाचारानिपुणाः शुभवर्चसः ॥ ८ ॥ अमात्यौतस्यभूपस्यसुमतेर्द्वौबभूवतुः ॥ एकैकस्य सुताः पंचजातावंशविवृद्धये ॥९॥ विभक्ताभ्रातरः सर्वेतिष्ठंतिस्मनिजालये ॥ अष्टपुत्राः शुभाचाराद्वौतुदुष्टौबभूवतुः ॥ १० ॥ कदर्यकृपणाख्यौद्वौयथा नामतथाफलौ ॥ धनोपार्जन संसक्तौशौचाचारविवर्जतौ ॥११॥

हे लक्ष्मीजी ! आगळ मालव देशमां एक सुमति नामनो राजा हतो. ते धर्मिष्ठ हतो. सत्यवादी तथा प्रजानुं पालन करवामां तत्पर रहेता हतो. ॥४॥ ते राजा मणिभद्र देशनो अने सर्व गुणोमां श्रेष्ठ एवो सुमति राजा हतो. ते प्रतापी तथा ब्राह्मणनी सेवा करवामां तत्पर रहेतो हतो. ॥ ५ ॥ ते सुमति नामनो राजा महादेव तथा विष्णुनी मानस सेवा करी लाड करतो हतो. तेने सुमुखी नामनी स्त्री हती. तेनी साथे सदाचार पूर्वक रहेतो हतो. ॥ ६ ॥ ते मणिभद्र नगरमां चारे वर्णवाळा मनुष्यो रहेता हता. ते नगरने फरतो कोट हतो. मोति तथा सुवर्ण समान ते नगरी शोभती हती. ॥७॥ तेमां रहेनार दरेक मनुष्यो पोत पोताना काममां तत्पर रहेता हता. अने चारे आश्रमना सदाचार पाळता हता. ॥८॥ हवे ते सुमति राजाने बे प्रधान हता. ते बे प्रधानोने वंशनी वृद्धि करे तेवा पांच पुत्रो हतो. ॥ ९ ॥ ते दशे पुत्रो पोते जुदा जुदा रहेता हता. तेमां आठ पुत्रो सारा गुणवाळा हता. अने बे पुत्रो खराब हता. ॥१०॥ ते बे दुष्ट पुत्रना नाम कृपण तथा कदर्य हतुं ते बंन्नेना नाम प्रमाणे गुणो हता. ॥ ११ ॥

तेमां कृपण नामनो पुत्र हतो ते दरेकनी निंदा करतो हतो. अने आखो दिवस शरीर उपर धूळ उडाडतो हतो. ॥१२॥ हवे एक दिवसने विषे कदर्य कृपणने घेर जई कहेवा लाग्यो के: हे भाइ कृपण ! तुं मारा सत्य वचनने सांभळ ॥ १३ ॥ जो: मने द्रव्य घणुंज प्रिय छे. तेमतने पण प्रिय छे के: नहि ते म्हने कहे ॥ १४ ॥ कृपण उवाच ॥ हे भाइ कदर्य ! तुं द्रव्य मेळवुं केवी रीते करे छे, केवी रीते तेनुं रक्षण करे छे. ते पण मने कहे ॥१५॥ कदर्यउवाच ॥ हे कृपण ! हुं तो एम कहुं छुं के: मारा प्राणनो नाश थजो पण द्रव्यनो नाश थशो नहि. तेवो मारो निश्चय छे. अने हुं तो स्वप्नामां पण धननो लाभ क्यारे थाय तेवो विचार करुं छुं ॥ १६ ॥ अने अनाजने हुं जाते रांधी थोडामांथी थोडो आहार करुं छुं. अने बीजाने रांधवा त्रण वार तोळीने आपुं छुं. ॥ १७ ॥

निंदकौसर्ववर्णानां कृपणेशौविशेषतः ॥ धूलिधूसरसर्वांगौकायाशंकौदिवानिशं ॥ १२ ॥ एकदा कृपणंप्राहकदर्यस्तद्गृहागतः ॥ रेरेकृपण मद्वाक्यंशृणुसत्यंवदामिते ॥ १३ ॥ यथाद्रव्यंप्रियंमेस्तितथास्तेस्तिनवाप्रियं ॥ १४ ॥ कृपणउवाच ॥ कदर्यकथयामाशुत्वंवलभंतवकीदृशं ॥ धनंहिवर्त्तते तन्मांकथयस्वयथार्थतः ॥१५॥ कदर्यउवाच ॥ प्राणागच्छंतुमाद्रव्यंगच्छतुमत्करात्किल ॥ सप्नेप्यहंचिंतयामिधनलाभमहंसदा ॥१६॥ मितंभक्ष्याम्यहंनित्यमन्नं पचामिस्वकरेणतत् ॥ तोलयित्वात्रिवारंचपरमस्मैन ददाम्यहं ॥१७॥ वस्त्राणिसंधयित्वाहंनित्यंपरिदधाम्यहं ॥ चीवराणिपथिस्थानितेषांकंथांकरोम्यहं ॥१८॥ उपानद्वर्जितौपादौपरितापेपिमेक्षमौ ॥ उच्छिर्षेस्वकरंदत्वाभूमौशय्याकरोम्यहं ॥१९॥ बदरीबीजमादायमुखशुद्धिंकरोम्यहं ॥ येनकेनाप्युपायेनधनवृद्धिंकरो-म्यहं ॥२०॥ उद्वाहंनकरिष्यामिधनव्ययभियाकिल ॥ भार्याव्ययंकरोत्येवधनस्यैवनसंशयः ॥२१॥ पंचमूनास्वहंदक्षः कांतायाः किंमयाजनं ॥ प्रथमातुमृता कांताद्वितीयांनकरोम्यहं ॥२२॥ भ्रातृगेहेनगच्छामितथान्येषांचवेश्मसु ॥ स्वजनानांहिसंबंधोधनव्ययकरः खलु ॥२३॥ नददामिचविप्रायभिक्षवेनददाम्यहं ॥ नभिन्यैनरंकायस्वजायांधायचैवहि ॥२४॥

वळी हुंवस्त्रने सांधा मारी पहेरुं छुं. पण नवुं वस्त्र पहेरतो नथी. अने मार्गमां जेटलां लुगडाना ककडा पडया होय तेने वेणी लावी पहेरण बनावुं छुं. ॥ १८ ॥ अने मारा पगमां जोडा पहेर्या वगर तापने सहन करुं छुं. तेमज मारा हाथनुं ओशिकुं करी पृथ्वी उपर सूइ रहुं छुं. ॥ १९ ॥ बोरना ठळीया लावी मुखनी शुद्धि करुं छुं. अने गमे तेवा उपायो करी धननुं रक्षण करुं छुं. ॥ २० ॥ तेमज पैसानुं खर्च थई जाय तेटला माटे हुं लग्न करतो नथी. अने कदाच परणी ने स्त्री लावुं तो तो वधारेज खर्च थाय. कारण के: स्त्रीओ पोतेज वधारे खरच करावनारी होय छे. तेमां कंइ संशय नथी. ॥ २१ ॥ वळी मारे पांच डाह्या पुत्रो छे. तो बीजी स्त्री लावी हुं शुं करुं. तेमां पहेली स्त्री मारी मरी गई एटले ते पण सारुं छे. ॥ २२ ॥ हुं मारा भाइ अथवा बीजाने घेर जईश नहि. कारण के: सगां संबंधी साथे स्नेह करवो ते पण नकामोज छे. तेमां द्रव्यनुं खर्च थाय छे. ॥ २३ ॥ तेमज हुं ब्राह्मण तथा भिखारीने जरा पण दानमां कंइ द्रव्य दान आपतो नथी. ॥ २४ ॥

आवी रीते कंजुसाइ करी हे कृपण ! जेटला पैसा बापए आप्या हता, तेना करता हालमां बमणा थया छे. अने मारे घेर एक ब्राह्मण भिक्षा लेवा आव्यो छे. तेथी हुं मारुं घर बंध करी अहीं आवतो रह्यो छुं. ॥ २५ ॥ हे कृपण ! आजे बारसनी पर्वणि छे. तेथी मारे घेर ब्राह्मण भिक्षा लेवा आव्यो छे. तेथी हुं अहीं आव्यो छुं. घणी महेनतथी भेगुं करेलुं द्रव्य शुं ! ब्राह्मणने अपातुं हशे. ॥२६॥ कृपण उवाच ॥ हे कदर्य ! तने धन्यवाद छे. तुं मारो मित्र छे. मारा प्राण करतां पण घणोज वहालो छे. तारी तथा मारी मित्रता सरखीज छे. ॥ २७ ॥ जेवा तारामां गुण छे तेवाज मारामां पण छे. हुं तारा विचारने मळतोज माणस छुं. तेमां कंई संशय नथी. ॥ २८ ॥ मारामां पहेलाना करता अत्यारे अधिक गुणो आव्या छे. माटे धनना विशयमां एक वात तने कहुं छुं ते तुं सांभळ. ॥ २९ ॥

द्विगुणंनकृतंद्रव्यंपित्रादत्तंततोमया ॥ एकः समागतो विप्रइदानींमद्गृहेविभो ॥ २५ ॥ यांश्राथेंद्वादशीयोगात्तस्मादत्राहमागतः ॥ किमर्थंदापयिष्यामिकष्टेनोपार्जितं धनं ॥२६॥ कृपणउवाच ॥ धन्यासित्वंममसखामियोसिममप्राणवत् ॥ समानशीलस्त्वमसिततः सख्यंभविष्यति ॥२७॥ यथात्वयिगुणाः संतिधनस्योपार्जनेगुणाः ॥ ममापितादृशीः संतिगुणानास्त्यत्रसंशयः ॥२८॥ कतिचिन्मेगुणास्तातत्वत्तोधिकतमाः खलु ॥ तान् श्रृणुधन सिध्यर्थंवदामितुभ्यमादरात् ॥२९॥ स्तुतिंकृत्वापरेषांचसर्वंभक्ष्यामिसत्वरं ॥ नददाम्यहमन्यस्मैस्फुटितांच वराटिकां ॥३०॥ तैलपात्रंगृहीत्वाहंसंध्याकालेनिजालयात् ॥ हनुमत्सोधतः सर्वमानयामिनिरंतरं ॥३१॥ चितावसिष्टकाष्टैश्चकरोमिपाकमुत्तमं ॥ ममभार्याद्वयंजातंमृतंचममभास्यतः ॥३२॥ नासनपुत्रास्ततः सौख्यंवर्ततेममसर्वथा ॥ भगिन्येकातुमेपूर्वंमृतामातुः मुखंमम ॥३३॥ गोधूमाः संतिमेगेहेभक्षयामिनतानहं ॥ कोद्रवाः सतुषायेस्युस्तान् भक्ष्याम्यहमादरात् ॥३४॥ तक्रंपिबामिसक्षारंपयस्त्यक्त्वानिरंतरं ॥ इत्येव मादयोमेगेगुणाः संतिधनार्जने ॥ ३५ ॥ इत्येवंसल्पंसंतौतुकुर्वंतौधनमेलनं ॥ कालंचापृष्ठतः कृत्वाधनलोभवशंगतौ ॥३६॥ एकदाकृपणस्याथोगत्वाधेनुर्वनांतरे ॥ तस्या अन्वेषणार्थायकदर्यकृपणौगतौ ॥३७॥

हे कदर्य ! हुं पारकी स्तुति करी एकदम जे हाथमां आवे तेनुं भक्षण करी जउं छुं अने बीजा कोईने आपतो नथी. ॥३०॥ वळी मारे जो तेल जोइए तो संध्याकाळे तेलना पात्रने लइ हुं हनुमान पासे जइ तेमने चडेलुं तेल लइ आवुं छुं. कारण के: ते तेल हनमानजीने नकामुं छे. तेथी हुं ते तेलनो उपयोग करुं छुं. ॥ ३१ ॥ अने लाकडा जोईए तो लोकोनां ज्यां मडदा बाळ्या बधेला होय त्यां जइ लाकडा लावी हुं रसोई बनावुं छुं. मारा सारा भाग्यवडे करी मारी बे स्त्रीयो पण मरी गइ. ॥ ३२ ॥ तेमज मारी व्हेन पण मरी गइ वळी म्हने एक पण पुत्र नथी माटे तो अत्यारे हुं बहुज सुख भोगवुं छुं. ॥ ३३ ॥ हे भाई ! मारे घेर मनमान्या घउं पडया छे. छतां जरा पण खातो नथी. पण ज्यारे खावानुं कंइ न मळे त्यारे तेनो उपयोग करुं छुं. ॥३४॥ हुं दुधनो त्याग करी मीठा साथे हंमेशा छाश पीवुं छुं. आवा प्रकारना मारामां उत्तम गुणो छे. ॥३५॥ हे लक्ष्मीजी ! आ प्रमाणे ते बंने भाइ काळने पछवाडे गणी धन बचाववाना उपायो करता हता. अने धनने वश थई रहेता हता. ॥३६॥ हवे एक समयने विषे ते बंने भाइ पोतानी गायनी शोध करवा वनमां जता हवा. ॥ ३७ ॥

ते बन्ने आ वनमांथी बीजा वनमां गया पण तेमनी गाय मळी नहि. त्यारे तेमना जोवामां एक घणांज कीचडमां पडेली गाय जोवामां आवी ॥३८॥ ते गायने पोतानी मानी हे लक्ष्मीजी ! ते बन्नेए धइ ते गायने कादवमांथी बहार काढी पण आ गाय आपणी नथी. तेम मानी तेने मूकी दइ पोतेपोताने घेर जता हवा. ॥३९॥ हे लक्ष्मीजी ! तेमना घर आगळ, सूर्यना तापथी बचवा एक पिपळो तथा वडना झाडने रोप्युं हतुं अने तेने सारी रीते मोह्य करता हता. ॥४०॥ तेम रोगने नाश करवावाळा, आंवळा, कपिच्छ, बिलि, वीगेरे पण वाव्या हता. ॥४१॥ तेमणे हंमेशा स्वार्थने माटे लोभ करी द्रव्यने भुमिमां दाटयुंज हतुं. पण तेनो कोइ दिवस सदुपयोग कर्यो न हतो. ॥४२॥ द्रव्यना लोभथी तेमणे दरेकना सारा नरसा वचनो मान्य कर्या हता. पण काळना वचनोने मान्य करवा तेवो समर्थ हता नहि. ॥ ४३ ॥

वनांतरेभ्रमंतौतौतांधेनुंवनापतुः स्मह ॥ कर्दमेपतितामन्यांकस्यचित्गामपश्यतां ॥ ३८ ॥ स्वांगामिवतुतांमत्वानिकास्यकर्दमाद्बहिः ॥ ममनेयमिति ज्ञात्वापुनः स्वगृहमापतुः ॥३९॥ छायार्थस्वगृहद्वारेवटमेकंचपिप्पलं ॥ रोपयामासतुः प्रीत्यासंतप्तौरवितेजसा ॥४०॥ रोगघ्यनाशनार्थायपिचुमंदंनिचख्नतुः ॥ कपिच्छबिल्वाऽमलकीसहकारादिकांस्तथा ॥४१॥ आरामंचक्रतुः सम्यक्स्वार्थंतौलोभसंयुतौ ॥ धनंभूमिगतंसर्वंकृतवंतौसदैवहि ॥४२॥ सर्वेषांवचनाताभ्यां कृताद्रव्यस्यलोभतः ॥ कालस्यवचनानैवकर्तुंशक्तौबभूवतुः ॥४३॥ कंठेप्राणाः समायातातापएकस्मिन् दिवसेतयोः ॥ नेतुंसमागतादूतायमस्यनिरपत्रपाः ॥४४॥ बध्वातौनिरतौकदर्यकृपणौतदा ॥ यमदूतानयंतीस्मसप्रहारं यमांतिके ॥४५॥ बहुशस्ताडितौतौचसंयमिन्यांयमाज्ञया ॥ मद्गुरैस्तोमरैश्चैवपट्टिशैर्द्रयातथा ॥४६॥ नयध्वमेतौभोदूताः कुंभिपाकेसुदारुणे ॥ कदर्यकृपणौदुष्टौवर्षाणामयुतायुतं ॥४७॥ तस्मिनवसरेधेनुरेकातत्रसमागता ॥ मानेयौकुंभिपाके- तावित्माहशमनंप्रति ॥४८॥ आभ्यामहंकर्दमाच्चबहिर्निष्कासिताबभूत् ॥ तेनपुण्येनद्वावेतौकुंभिपाकेदिमाक्षिप ॥ ४९ ॥ मलमासेकर्दमान्मांतौनिष्कासितौ यतः ॥ ततोनयोग्यौतौनेतुंकुंभिपाकेसुदारुणे ॥५०॥

हे लक्ष्मीजी ! एम करतां करतां एक दिवसने विषे तेमने कंठे प्राण आव्या. अने यमना दुतो हाथमां हथियार लइ तेमने बांधवा आवता हवा. ॥ ४४ ॥ अने ते पापीने दुतोए बांध्या. अने मारता मारता यमराज पासे लई गया. ॥ ४५ ॥ ते बन्नेने यमराजनी आज्ञा वडे करी बहु मार मार्यो, मदुगर, दंड, तोमर, गदावडे करी मार मारता हता. ॥४६॥ त्यार पछी यमराजे कह्युं के: हे दुतो ! तमे आ बन्ने दुष्ट माणसने कुंभिपाक नामना नरकमां नाखो ॥ ४७ ॥ आवा प्रकारनी यमराजनी आज्ञा सांभळतानी साथे एक गाय त्यां आवी कहेवा लागी के: हे यमराज ! तमे आ बन्नेने नरकमां नाखशो नहि. ॥ ४८ ॥ हे यमराज ! आ बन्ने माणसे मने कादवमांथी बहार काढी हती. तेथी तेना पुण्यवडे करी तेमने नरकमां नाखशो नहि. ॥ ४९ ॥ हे यमराज ! आ कर्दम तथा कर्पणे मने मलमासमां कादवमांथी बहार काढी हती तेथी तेमने नरकमां नाखशो नहि. ॥ ५० ॥

आ प्रमाणे गाय वचन बोली उभी रही. त्यां तो पिपळो, तथा वड बन्ने आवी कहेवा लाग्या के: ॥ ५१ ॥ हे यमराज ! आ भाईओए छाया करवा अमने रोपी अमारुं रक्षण कर्युं हतुं. त्यार पछी आ बे भाइ मरी गया छे. माटे करी अमारा पुण्य प्रभावथी तेओ नरकने लायक नथी. ॥५२॥ त्यारे चित्रगुप्त पोते विचार करवा लाग्या के: हे यमराज ! आ बन्ने दुष्टने नरकमां नहि नाखता तेमना कर्म प्रमाणेनी योनिमां जन्म आपो. ॥ ५३ ॥ आवा प्रकारना वचन सांभळी यमराजे तेमनो पृथ्वी उपर कृपण हतो तनो एकने माकडानो अवतार आप्यो अने बीजानो तेने रमाडनार मदारीनोज न्म आप्यो. ॥५४॥ तेमां कदर्य हतो ते मर्कट थयो अने पालन करनार मदारीनो जन्म आप्यो. ते द्वैतवनमां मर्कट तथा विंध्याचळमां मदारी उत्पन्न थया. ॥ ५५ ॥ हवे तेम करतां ते मदारी द्वैत वनमां आवतो हवो. ॥ ५६ ॥

इत्युक्तामास्थिताधेनुस्तदाश्वत्थादयोंघ्रिपाः ॥ प्रोचुर्यमंमूर्त्तिमंतः स्मितपूर्वंसमागताः ॥ ५१ ॥ अस्मानसंरोप्यचारामेमृतावेतौयमप्रभो ॥ कदर्यकृपणौतस्मान्नैवयोनरकालये ॥५२॥ चित्रगुप्तोपितत्राहनेयोयोग्यौयमेश्वर ॥ अन्यायोनिंप्रदेहित्वंभूतलेकर्मणासमां ॥ ५३ ॥ विचार्यैवंयमस्तौतुपातयामास भूतले ॥ एकोगान्मर्कटींयोनिमन्यस्तत्पालकोभवत् ॥५४॥ कदर्योमर्कटश्चासीत्कृपणोभूत्तस्यपालकः ॥ मर्कटोभूद्द्वैतवनेपालकोविंध्यमूर्द्धनि ॥५५॥ कतिभिर्दिवसैः सोथमर्कटानांच पालकः ॥ वनेद्वैतेसमायातः पितृमातृसमागमात् ॥५६॥ तत्रैकोमर्कटोदृष्टः कदर्योयोभवत्पुरा ॥ मर्कटपालेनसहसागृहीतोनिजयुक्तिभिः ॥५७॥ अन्यैर्मर्कटैःसार्द्धंरमयामासमर्कटः ॥ तद्विद्यांशिक्षयामासप्रहारंमाप्यदारुणं ॥५८॥ रज्जुंनिर्गमनंचादौशिक्षितंमर्कटेनतत् ॥ नृत्यादिकंचसकलंज्ञातवान् विधिपूर्वकं ॥५९॥ मर्कटंतंगृहीत्वानुययौमर्कटपालकः ॥ देशंग्रामंपुरंमाप्यनृत्यंदर्शितवान् स्फुटं ॥६०॥ एवंबहुतिथेकालेमतस्तस्यचान्वहं ॥ मलमासेसमायातेकेदारेशमुपागतः ॥६१॥ तत्रतीर्थंचकारासौमर्कटेनसमन्वितः ॥ पीत्वागंगाजलंतत्रपूतात्मासमजायत् ॥६२॥ मायापुर्यांस्थितौतौतुमर्कमर्कटपालकौ ॥ गंगास्नानंकृतंताभ्यांमहापातकनाशनं ॥६३॥

त्यां आगळ ते मर्कट तेना जोवामां आव्यो. तेथी मर्कटना पालके तेने युक्तिथी बांधी लीधो. ॥ ५७ ॥ अने बीजा मर्कटनी साथे तेने पण रमतो रमाडवा मांडी अने घणोज मार मारी सारामां सारी कळाओ शीखवाडवा माडी. ॥ ५८ ॥ पहेल वहेला तो ते मर्कटने दोरडा कूदता शीखवाडयुं. अने बीजी पण कळाओ शिखवाडी. ॥ ५९ ॥ त्यार पछी स मदारी मर्कटने लइ दरेक देशमां फरी मर्कटनी नृत्य कळाओ बतावती हतो ॥ ६० ॥ एम करतां करतां मल मास आववाथी ते मदारी मर्कटने लइ केदारेश्वर महादेव आगळ रमतो रमाडवा जतो हवो. ॥ ६१ ॥ त्यां आगळ तेणे मर्कट सहित स्नान कर्युं अने गंगा नदीनुं पाणी पीवाथी पवित्र थयो. ॥ ६२ ॥ तेवी रीते आव्यो मलमास तेमणे महादेव आगळ नृत्य कर्म कर्या कर्युं. ॥ ६३ ॥

અને તે બન્ને જણે માયા પુરીમાં વાસ કરી ગંગા નદીનું પાણી પી પોતાના પાપના સમુહને નાશ કરતા હવા. ॥ ६४ ॥ તેમણે હે લક્ષ્મીજી ! આવો મલ માસ વિશેષ કરી સ્નાન કર્યું. તેથી પાપના સમુહનો નાશ કરી બંન્ને જણ મૃત્યુ પામતા હવા. ॥ ६५ ॥ તે પછી બન્ને જણા ઉત્તમ પ્રકારના વિમાનમાં બેસી સ્વર્ગે ગયા હતા. હે લક્ષ્મીજી ! તે વધો પ્રભાવ ગંગા જળનોજ હતો. ॥ ६६ ॥ ત્યાર પછી દિવ્ય વસ્ત્રને ધારણ કરનાર, દિવ્ય દેહને ધારણ કરનાર, દેહવાળા બન્યા હતા. ॥ ६७ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! તે કદર્ય તથા કૃપણે ફક્ત મલમાસમાં એક કાદવમાં પડેલી ગાય કાઢી હતી. અને વૃક્ષનું રોપણ કર્યું હતું. તેથી તેના પુણ્ય પ્રભાવ વડે કરી તે દુણે સ્વર્ગમાં ગયા હતા. ॥६८॥ માટે કરી આ મલ માસના મહાત્મને કોઇ કહેવા સમર્થ નથી. પણ જે મનુષ્યે કાંસાના પાત્રનું દાન કર્યું છે. તેજ દાન સુવર્ણ દાન કરતાં ઉત્તમમાં ઉત્તમ વ્રત છે. ॥६९॥ અને તેવા મનુષ્યોને ધન્યવાદ છે કે; જેણે કાંસ્ય પાત્રનું દાન કર્યું છે. તેવા મનુષ્યોએ કાંસાના વાસણમાં ભોજન કરવું નહિ. પણ દાન કરવાથી અંતે મનુષ્યમાત્ર મોક્ષને પામતા હવા. ॥ ७० ॥

मर्कटोपितदातेनप्रेरितोनृत्यकर्मणि ॥ शिवाग्रेकृतवान् नृत्यंमलमासेनिरंतरं ॥६४॥ मलमासेविशेषेणसुस्नातौगांगवारिणि ॥ तेनध्वस्तमलौजातौतत्र पंचत्वमापतुः ॥६५॥ विमानवरमारुह्यगतौतौस्वर्गमंडले ॥ मलमासप्रसादेनगंगाजलप्रभावतः ॥६६॥ दिव्यांबरधरौजातौदिव्यगंधानुलेपनौ ॥ दिव्यदेहधरौ चारुमुकुटांगदभूषणौ ॥६७॥ गौरेकाकर्दमात्ताभ्यांवहिर्निष्कासितायतः ॥ वृक्षाश्चरोपितातताभ्यांतेनयातौदिवंहितौ ॥६८॥ मलमासस्यमहात्म्यंकेनवक्तुंहि शक्यते ॥ यस्मिन्दत्तंकांस्यपात्रंसहेमव्रतमुत्तमं ॥६९॥ तस्यपुण्यप्रभावेनस्वर्गेवसतिमानवः ॥ कांस्यपात्रेनभोक्तव्यंदातव्यंकांस्यमेवच ॥७०॥ इतिश्रीमत्पुराण संहितायांमलमासमहात्म्येमहात्मनिरुपणेषड्विंशोऽध्यायः ॥२६॥ श्रीरुवाच ॥ मलमासव्रतस्यायथाशक्त्याकृतस्य च ॥ यत्फलंजायतेपुंसांतद्देवकथयस्वमे ॥ १ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामिमलमासफलंमहत् ॥ यच्छ्रुत्वामानवोभक्त्यामुच्यतेयोनिसंकटात् ॥२॥ अत्रतेकथयिष्यामिकथांपापप्रणाशिनीं ॥ यांश्रुत्वाब्रह्महास्तेयीमुच्यतेसर्वपातकैः ॥३॥ वीरबाहुरितिख्यातोमच्छदेशोद्भवोनृपः ॥ सोमवंशीवशीदांतः प्रजापालनतत्परः ॥४॥ युधिष्ठिरसत्येदानेक- र्णेनसंमतः ॥ क्षमयापृथिवीतुल्यः सर्वशास्त्रार्थपारगः ॥ ५ ॥

એ પ્રમાણે શ્રીમત્પુરાણ સંહિતાનો મલ માસ મહાત્મનો છવીસમો અધ્યાય પુરો. ॥ २६ ॥ શ્રીરુવાચ ॥ હે ભગવાન્ ! મનુષ્ય માત્રે આ મલ માસનું વ્રત યથાશક્તિવડે કર્યું હોય તેવા મનુષ્યો કેવા પ્રકારના ફળને પામતા હશે તે મને કહો ॥ १ ॥ શ્રી ભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! તમે પૂછેલા પ્રશ્નની કથા કહું છું. તે તમે સાંભળો કે; જે સાંભળવાથી મનુષ્ય માત્રના તમામ પાપો નાશ થશે. ॥२॥ તેમજ આ કથા સાંભળવાથી બ્રહ્મહત્યા કરનાર મનુષ્ય પણ પોતે પોતાના પાપનો નાશ કરશે. ॥ ३ ॥ એક મચ્છ દેશમાં વીરબાહુ નામનો રાજો હતો. તે સૂર્યવંશી તથા દમનશીલ અને પ્રજાનું પાલન કરવામાં તત્પર રહેતો હતો. ॥ ४ ॥ તે રાજા સત્યતામાં યુધિષ્ઠર જેવો હતો. દાન કરવામાં કર્ણ જેવો હતો. ક્ષમા આપવામાં પૃથુરાજ જેવો હતો. તેમજ તે વીરબાહુ દરેક શાસ્ત્રને જાણતો હતો. ॥ ५ ॥

ते वीरबाहु राजा न्याय आपवामां रामचंद्र समान् हतो. अने दान, मान ध्यानमां जमदग्नि समान हतो. ॥ ६ ॥ समुद्र समान गंभीर हतो. बाण मारवामां अर्जुन जेवो हतो. प्रतापमां सूर्य समान हतो. अने गुणोमां सर्वथी श्रेष्ठ हतो. ॥ ७ ॥ हे लक्ष्मीजी ! ते वीरबाहु श्रीरंग देशना राजानी यशोवती नामनी कन्या साथे परण्यो हतो. ॥८॥ ते यशोवती बल, यौवनथी अभिमानी हती, ते वीरबाहुने एक घणोज प्रिय हेमांगद नामनो प्रधान हतो ॥९॥ ते प्रधान राजानी सारी रीते सेवा करतो हतो. ते विद्वान् हतो. तेने गुणवती नामनी प्रतिव्रता स्त्री हती. ॥ १० ॥ हवे हे लक्ष्मीजी ! ते गुणवतीने ब्राह्मणना सत्संगथी व्रतो करवामां प्रेम बहुज हतो. अने देवनुं पुजन करवामां पण तत्पर रहेती हती. ॥ ११ ॥ पछी करता दरेक पापने नाश करनार मलमास आव्यो. त्यारे गुणवतीए एकवार भोजन करवुं, मौनव्रत धारण करवुं तेवा प्रकारना व्रतनो आरंभ कर्यो. ॥१२ ॥

रामचंद्रइवन्यायेश्रीमानगुणकराडिव ॥ दानेमानेतथाध्यानेजामदग्न्यइवापरः ॥ ६ ॥ समुद्रइवगांभीर्येहननेचार्जुनोपमः ॥ प्रतापिभास्करइवसर्वेलोकोत्तरागुणाः ॥ ७ ॥ श्रीरंगवासीनराजासीद्धर्मवत्सलः ॥ यशोवतीतिनाम्नावैतस्यपत्नीबभूवह ॥ ८ ॥ बलयौवनगर्विष्ठासाभिमानवतीशुभा ॥ तस्यभूमिपतेर्मंत्रीहेमांगदइतिप्रिये ॥९॥ बभूवस्वामिभक्तश्चदक्षःश्वरस्तथैवच ॥ तस्यभार्यागुणवतीसतिप्रियपरायणा ॥१०॥ व्रतादिकरणेप्रेमसंयुताविप्रसेवने ॥ सत्संगमरतानित्यंदेववंदनतत्परा ॥११॥ मलमासः समायातः सर्वपापप्रणाशनः ॥ गुणवत्यासमारब्धंव्रतमेकांतरंतदा ॥१२॥ दत्वादानंकथांश्रुत्वासाजगामनृपगृहे॥ यशोवत्यैनुतत्सर्वंप्रमासमंवतंजगौ ॥१३॥ गुणवत्युवाच ॥ शृणुस्वामिनिमद्वाक्यंहितार्थंतेवदाम्यहं ॥ मलमासेसमायातेयेमज्जंतिनदीजले ॥१४॥ तेषांपापानिनश्यंतिजन्मजन्मकृतान्यपि ॥ दानंयेचप्रकुर्वंतिशृण्वंतीतिकथांचये ॥१५॥ पयोव्रतादिकंयेवैकुर्वंतिकामिनीगणाः ॥ तेषांपुण्यमनंतंस्यान्नात्रकार्याविचारणा ॥१६॥ तवजीहागतंसर्वंदानार्थंद्रव्यमेवच ॥ अश्वाः संति गजाः संति संति कोशाः नृपेश्वरी ॥ १७ ॥ तस्मात्कुरुप्रयत्नेनमलमासव्रतंशुभं ॥ जनाः सर्वेप्रकुर्वंतिदानादिपूजनंहरेः ॥१८॥ यशोवत्युवाच ॥ अस्माकंकिंव्रतैः कार्यंयदिकुर्वंतिचेत्प्रजाः ॥ तद्दशांशफलंनूनमस्मास्वेवागमिष्यति ॥१९॥

अने ते गुणवतीए ब्राह्मणोने दान आपी कथा सांभळी. वीरबाहु राजाने घेर यशोवतीनी पासे जइ कहेवा लागी केः हे यशोवती ! ॥ १३ ॥ गुणवत्यु वाच ! तुं मारा हितकर वचनोने सांभळ. ते वाक्य तारा हितकारकज छे. आ मलमास चाले छे. तेमां नदीमां स्नान करवाथी ॥ १४ ॥ मनुष्य मात्रना जन्म जन्मांतरमां करेला जे जे पापो होय तेनो नाश थाय छे. अने जे भगवाननी कथा सांभळी दान करे छे. ॥ १५ ॥ तेमज पयोव्रतादि करे छे. तेवा मनुष्य मात्रने अनंत फळ मळे छे. तेमां कंई संदेह नथी. ॥ १६ ॥ माटे हे नृपेश्वरी ! तमारे घेर हाथी घोडा, रथ, द्रव्य वीगेरे घणुंज छे तेथी तमारी जीभवते हुकम करवाथी ते बधुं थइ रहे तेम छे. ॥ १७ ॥ अने हालमां तमारामां दान करवानी शक्ति पण छे. तेथी तमे आ मलमासनुं व्रत प्रयत्नथी करो. ॥ १८ ॥ यशोवत्युवाच ॥ हे गुणवती ! मारी सर्वे प्रजा व्रतो करे छे. तेथी मारे व्रत करवानी जरुर नथी. अने ते व्रतना दशमा भागनुं फळ अमने मळवानुंज छे. माटे ते हुं करीश नहि ॥१९॥

वळी जो हुं टाढे पाणीए स्नान करुं छुं तो मने मारा आवा शरीरे रोग उत्पन्न थाय छे. माटे ते स्नान करवुं पण नकामुं छे. ॥ २० ॥ श्रीभगवानु वाच॥ हे लक्ष्मीजी ! आवा प्रकारना यशोवतीना वाक्य सांभळी ते गुणवती पोते पोताने घेर जती हवी. ॥ २१ ॥ अने ते गुणवतीए मलमासनुं व्रत कर्युं तथा तेनुं उधापन पण कर्युं तेमां घणाज ब्राह्मणोने ब्रह्मभोजन कराव्युं ॥ २२ ॥ तेथी करी ते गुणवती ते व्रतना प्रभाव वडे करी सौभाग्यने प्राप्त करी, धन तथा पुत्रना सुखने पामती हवी. अने जे यशोवती हती तेणे मलमासनुं अपमान कर्युं ॥२३॥ ते अपमाननुं फळ केवुं भोगव्युं तेने हे लक्ष्मीजी ! तमे सांभळो केः ते यशोवतीना सुंदर गुणवाळा बे पुत्रो मरी गया. ॥ २४ ॥ ज्यारे बे पुत्रो मरी गया तेथी तेने घणांज प्रकारनो शोक कर्यो. अने राजापण शोकनो मार्यो घणोज दुर्बळ थइ गयो ॥ २५ ॥

शीतलेनाजलेनाहंयदास्नानंकरोम्यहं ॥ तदारोगाः प्रजायंतेशरीरेनात्रसंशयः॥२०॥ श्रीभगवानुवाच॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्यायशोवत्याः सुदारुणम् ॥ गृहेस्वेगादगुणवतीविस्मयोत्फुल्ललोचना ॥२१॥ स्वयंव्रतंचकाराशुमलमासेसुखप्रदं ॥ सोद्यापनंकृतंदिव्यंबहुब्राह्मणभोजनं ॥२२॥ सौभाग्यमतुलंप्रापधनंपुत्रा-दिसंयुतं ॥ मलमासावमानेचयशोवत्याकृतंमहत् ॥ २३ ॥ अपमानेमलमासस्ययज्जातंतच्छृणुप्रिये ॥ यशोवत्यामृतौपुत्रौद्वौचैवगुणसुंदरै ॥ २४ ॥ महत्कष्टं-ततोजातंपुत्रशोकोद्भवंतदा ॥ राजापिपुत्रशोकेनपरंकार्श्यत्वमागतः ॥२५॥ तदासचिवभार्यासागुणवत्यपिसुंदरी ॥ प्रविश्यराज्यभवनंरोदनार्थंगतातदा ॥२६॥ पुत्रशोकाकुलाराज्ञीरुरोदसुस्वरंमहत् ॥ अन्याभिरक्षितेद्वेतुरोदनंत्यजतामिति ॥२७॥ गतशोकोनकर्त्तव्यइतिमाहुर्मनीषिणः ॥ जातस्यहिध्रुवोमृत्युर्ध्रुवंजन्ममृत-स्यच ॥२८॥ पूर्वपापानुसारेणपुत्रौपंचत्वमापतुः ॥ कुरुपुण्यमहद्देवियतस्तेसंततिर्भवेत् ॥२९॥ धर्मेणजायतेद्रव्यं धर्मेणपुत्रदर्शनं ॥ धर्मेणरोगहानिःस्यात् धर्मेणैवजयः स्मृतः ॥३०॥ धर्मेणकीर्तिरतुलाधर्मतोऽभयमेवच ॥ मोक्षोभवतिधर्मेणसौभाग्यंधर्मतः सदा ॥३१॥ तस्मात्धर्मप्रकर्तव्योनात्रकार्याविचारणा ॥ पापेनजायतेशोकः पापादुर्बुद्धिरुच्यते ॥ ३२ ॥

हवे ज्यारे यशोवतीना बे पुत्रो मरी गया त्यारे ते गुणवती रोवाने माटे राजाने घेर आवती हवी. ॥ २६ ॥ त्यारे पुत्रना शोकथी ते यशोवती बहुज रुदन करती हती. त्यां तेने बीजी बे स्त्रीओ रुदन बंध करवानुं कहेती हती. ॥ २७ ॥ हवे ते बे स्त्रीओ कहेवा लागी केः हे राणी ! तमे शोक करवो रहेवा दो. कारण केः शास्त्रमां कह्युं छे केः जे मनुष्यनो जन्म थाय छे. तेज पाछो मरी जाय छे. माटे कोइ अमर नथी. एम समजी तमे तमारुं रुदन बंध करो. ॥ २८ ॥ हे राणी ! ते पुत्रो पूर्वना पापकर्म वडे करी मरी गया छे. माटे शोक बंध करी कंइ दान, पुण्य करो केः जेनाथी तमने सारी प्रजा उत्पन्न थाय. ॥ २९ ॥ जुवो धर्म करवाथी द्रव्य मळे छे. अने तेज धर्मथी पुत्र पण उत्पन्न थाय छे. तेनाथी रोगनी हानी थाय छे. अनेज यशयकार पण धर्मथीज थाय छे. ॥३०॥ धर्म करवाथी कीर्तिनो वधारो थाय छे. तेनाथी भयनो नाश थाय छे. मोक्ष, सौभाग्य पण तेनाथीज मळे छे. ॥ ३१ ॥ माटे करी मनुष्य मात्रे धर्म करवो. तेमां विचार करवो नहि. अने पापकर्मथी शोक थाय छे. तेमज दुर्बुद्धि पण उत्पन्न थाय छे. ॥३२॥

पापथी खराब बुद्धि थई प्रजा खराब उत्पन्न थाय छे. रोग, दरिद्रता, पापथीज थाय छे. तेथी पापनो नाश करी पुण्य कर्म करवुं जोईए. ॥३३॥ हे लक्ष्मीजी ! उपर प्रमाणेनी वातो करी स्त्रीओए ते यशोवतीने रुदन करती शांत करी ॥३४॥ हवे यशोवतीना पुत्र मरी जवाथी गुणवती रुदन करवा आवी त्यारे तेना मस्तक उपर कंकुनो चांल्लो करी आवी तेथी तेने यशोवती क्रोधायमान थई कहेवा लागी के: ॥ ३५ ॥ हे गुणवती ! मारा बे पुत्रो मरी गया छे. तेथी तुं तारा माथामां सिंदूर अने काजल आंजी अहीं रोवा आवी छे. तने मारा पुत्रोनु दुःख अरापण नथी ॥ ३६ ॥ आवा प्रकारना यशोवतीना वचन सांभळी ते गुणवती पोताने घेर गई. त्यारपछी ते यशोवती पोताना स्वामीने कहेवा लागी के: हे स्वामि ! आजे में कौतुक उपजावे तेवी वात जाणी छे. ते तमे सांभळो. ॥ ३७ ॥

पापादुष्टप्रजोत्पत्तिः पापद्रोगसमुद्भवः ॥ पापादारिद्र्यमतुलंतस्मात्पापंपरित्यजेत् ॥३३॥ एवंशीक्षाकृतास्त्रीभिः राजपत्न्यैयदातदा ॥ विररामसु- दुःखायराजपत्नीयशोवती ॥३४॥ गुणवत्यामुखंदृष्ट्वंयशोवत्यांमकुकुमं ॥ सकज्जलंससिंदूरंरोदनानंतरंयदा ॥३५॥ कज्जलादिकथंकृत्वारोदनार्थसमागता ॥ मत्पुत्रनाशजनितंदुःखमस्यानिविद्यते ॥३६॥ गतायांगुणवत्यांतुराज्ञीमाहनृपंपति ॥ दृष्टंमेकौतुकंकांततच्छृणुष्ववदामिते ॥३७॥ गुणवत्यामयादृष्टंमुखंकुंकुम संयुतं ॥ सकज्जलंससिंदूरंशोकक्लेशविवर्जितं ॥३८॥ मत्पुत्रनाशस्तस्यास्तुसुखायैवबभूवह ॥ अनपत्येनृपेजातेमद्भर्ताराज्यकृद्भवेत् ॥३९॥ दक्षस्त्वमसिराजेंद्र यथास्यात्तद्विधीयतां ॥ पुत्रदुःखादतितरामिदंमेदुःखमद्भुतं ॥४०॥ श्रीभगवानुवाच ॥ राज्ञीवाक्यंसमाकर्ण्यवीरबाहुनृपस्तदा ॥ चिंतेविचारयामाससत्यमेत असंशयः ॥४१॥ राज्यस्यग्राहकान्नूनंकेनस्युर्जगतीतले ॥ राज्यलोभान्मृताः केचिच्छूराः संग्राममूर्धनि ॥४२॥ राज्यार्थस्वसुतांदातुंतत्पराहीनजातिषु ॥ भवंत्ये वनसंदेहस्तस्माद्राज्यंगुणोत्तरं ॥४३॥ पुरुषोत्तमदेवोत्रक्षणंकिंकरिष्यति ॥ स्नानंकुर्वेतिमच्छाया अस्मदर्थेनदीजले ॥४४॥ एवंविचार्यमनसाक्रूरकर्मानृपस्तदा ॥ हेमांगदंसमाहूयबंदीवेश्मन्यवासृजत् ॥४५॥

हे नाथ ! जे वखते गुणवती आपणे घेर आवी हती त्यारे तेना माथामां सिंदूरनी आड करी हती. अने तेनामां शोकना एके चिन्हो हता नहि. ॥३८॥ हे स्वामि ! मारा बे पुत्रो मरी गया ते तेना सुख वास्ते मरी गया, के: आपणा राजाने पुत्र छे नहि. तेथी मारा स्वामिने राज्यगादी मळशे आवुं तेना मनमां थयु छे. ॥३९॥ माटे हे स्वामि ! आ राज्यना स्वामि तमे पोतेज छो. तेथी तमे धारो ते करवा समर्थ छो मने तो मारा बे पुत्रना मरी जवाथी बहुज दुःख थयुं छे. ॥४०॥ श्री भगवानुवाच ! हे लक्ष्मीजी ! ते वीरबाहुए राणीना वचन सांभळी मनमां विचार करवा लाग्यो के: मारी स्त्रीए कहेली वात बधी साचीज छे. तेमां कंइ संदेह नथी ॥४१॥ आ जगत उपर राज्य करवा कोण समर्थ छे. कारण के: राज्यना लोभथी केटला राजा पण मरी गया. केटला बळवान् राजाना माथा युद्धमां कपाइ गया. ॥४२॥ माटे राज्य तो पुत्रनेज आपवुं बीजाने आपवुं नहि. तेमां कंइ संशय नथी. माटे राज्य श्रेष्ठमां श्रेष्ठ छे. ॥४३॥ अहीं भगवान् वृत्त करवाथी सुंरक्षण करनार छे. स्नानथी जो मनुष्य पवित्र थता होततो माछला नदीमां रोज स्नान करे छे. ते मांछला पण अमारे वास्तेज स्नान करे छे. ॥४४॥ आ प्रमाणेनो विचार करी ते क्रूर वीरबाहुए हेमांगद मंत्रीने बोलावी पूछया कर्या वगर एकदम बंदी खाने नाखी दीधो. ॥ ४५ ॥

अने तेनी स्त्री गुणवती तथा पुत्रोने दोरडां वडे बांधी तेमने जेलमां नाखी दीधा. ॥४६॥ त्यारे हेमांगद कहेवा लाग्यो केः हे राजा ! मारा कया अपराधने लइ तमे मारा वधाय माणसने जेलमां नाख्या छे. ते मने कहो ॥४७॥ राजोवाच ॥ हे मंत्री ! मारा पुत्रोना मरी जवाथी तारी स्त्री राजी थइ. अने ज्यारे रोवा आवी त्यारे कपाळमां आड करी हती. आंखोमां मेस आंजी हती. ॥४८॥ हेमांगद उवाच ॥ हे राजा ! हुं तमने सत्य वचन कहुं छुं ते तमने पसंद पडे तोज सांभळजो केः ते मारी स्त्रीने मलमासनुं व्रत करवाथी तेनुं मुख कंकुवाळु थयुं छे. ॥४९॥ राजोवाच ॥ हे प्रधान ! तमे तो शुं पण दरेक प्रधानो बोलवामां बहुज वाचाल होय छे. तेओ सत्यासत्यनो विचार करतां नथी. तेतो पोतानुं कार्य करी पारका कार्यो करे छे. ॥ ५० ॥ आवा प्रकारना वचन कही ते वीरबाहु राजा वनमां मृगया रमवा गयो. त्यारे ते हेमांगद पोतानी स्त्री गुणवती प्रत्ये कहेवा लाग्यो केः ॥ ५१ ॥

भार्यांगुणवतीचैवपुत्रवर्गादिसंयुतां ॥ निगडैर्बंधयामासकोपविस्फुरिताधरः ॥४६॥ हेमांगदस्तुसचिवः प्राहराजानमेवतं ॥ कापराधोममस्वामिन्ये नाहंबंधनीकृतः ॥४७॥ राजोवाच ॥ तवभार्यामुखाकृत्यारुग्णाराज्ञीब्रुवाचमां ॥ तेनत्वांशांतयिष्यामिमित्यहंशस्त्रघातनै ॥४८॥ हेमांगदउवाच ॥ राजन्सत्यं वदाम्यत्रश्रुयतांयदिरोचते ॥ मलमासव्रतेनास्यामुखमस्तिसकुंकुमं ॥४९॥ राजोवाच ॥ सचिवाः बहुवक्तारः सत्यासत्यविचारणे ॥ स्वकार्यसाधयित्वैवपर कार्यरताः खलु ॥५०॥ एवमुक्त्वागतोराजामृगयायांवनांतरे ॥ सचिवोबंधवेश्मस्थः स्वभार्याप्रत्युवाचह ॥५१॥ हेमांगदउवाच ॥ शृणुकांतेनृपेणेत्थमुपालब्धो स्म्यहंसति ॥ सकुंकुममुखंदृष्ट्वारोदनावसरेतथा ॥५२॥ गुणवत्युवाच ॥ चिंतांत्यजमहाबुद्धेपुरुषोत्तमईश्वरः ॥ बंदीगृहगतंत्वांमांमोक्षयिष्यतिसर्वथा ॥ ५३ ॥ राजामित्रंभवेन्नैवकाकशुद्धोनचोच्यते ॥ मद्यपः सत्यवादीनपुंश्चलीनसतीक्वचित् ॥५४॥ तस्यांगुणवतीरात्रौजगामशरणंहरेः ॥ तुष्टावपरयाभक्त्यापुरुषोत्तम-मीश्वरं ॥५५॥ पुरुषोत्तमदेवेशसृष्टिस्थित्यंतकृद्विभो ॥ मायातीतगुणातीतः प्रकृतेश्चपरः प्रभुः ॥५६॥ त्वंमांपाहिपरानंदसर्वकारणकारण ॥ षडूर्मिरहितमेष्ठ सर्वेषांजन्मनामिह ॥ ५७ ॥

हेमांगद उवाच ॥ हे गुणवती ! राजाए मने ठपको आप्यो हतो केः तारी स्त्री गुणवति ज्यारे मारे घेर रुदन करवा आवी त्यारे तेनुं कंकुवाळु मुख जोइ राणी क्रोधायमान थई हती. ॥५२॥ गुणवत्युवाच ॥ हे स्वामि ! तमे हवे चिंता करशो नहि. अने पुरुषोत्तम भगवान आपणने आ बंदीखानामांथी छोडावशेज. ॥५३॥ हे स्वामि ! कोइ दिवस राजा मित्र थता नथी, अने कागडानी चांच पवित्र होती नथी. मद्यपान करनार कोइ दिवस सत्य बोलता नथी. स्त्रीओमां कोईकज पतिव्रता होय छे ॥५४॥ हे लक्ष्मीजी ! ते रात्रे गुणवती भगवानवुं स्मरण करवा लागी. अने भगवाननी स्तुति करवा लागी के ॥५५॥ हे पुरुषोत्तम भगवान् ! तमे दरेकने उत्पन्न करो छो, अने नाश पण करो छो, माया गुणनो त्याग करी केवल ईश्वर रुपे रहेला छे. ॥५६॥ हे भगवन् ! तमे अहीं आवी अमारुं रक्षण करो. हुं छ उर्मिथी दरेक जन्ममां रहित छुं. ॥ ५७ ॥

हे विष्णु ! आ त्रणे जगतमां तमारा सिवाय मारे कोइनो आसरो नथी. अने माता, पिता, भाइ, स्वजन पण तमे पोतेज छो. ॥५८॥ हे जगत्पति ! दुःखरूपी सागरमां पडेली एवी मारो तमे उद्धार करो हुं दरेक मनोरथनो त्याग करी केवल तमारुंज स्मरण करुं छुं. ॥५९॥ जे स्मरण करवाथी तमाम दुःखो नाश थाय छे. माटे इमारुं आ दुःख नाश करो. ॥६०॥ दरेक प्रकारना सुखने आपनार, ध्यान करवा लायक, के जेना पगमांथी गंगा नदी नीकळी अने लोकनुं पालन करे छे. एवा भगवानने हुं नमस्कार करुं छुं. ॥६१॥ हे देवकीजीना पुत्र ! विष्णु ! हे दिनबंधु ! दयाने करनार तमे मारुं रक्षण करो ॥६२॥ हे प्रभु ! तमारुं आवाहन तथा अर्चन पूजाने हुं जाणती नथी. अने मारी गति करनार तमे पोतेज छो. ॥ ६३ ॥ हे लक्ष्मीजी ! आ प्रमाणेनी स्तुति करी ते गुणवती सुई गइ अने हुं ॥ ६४ ॥

त्वत्तः परतरं विष्णो किमस्ति जगतीतले ॥ मातापितात्वमेवासि भ्रातास्वजनएवच ॥५८॥ दुःखसागरमग्नानां त्राताभव जगत्पते ॥ येत्वामनुस्मृतानित्यं त्यक्त्वाविषयजंसुखं ॥५९॥ त्वन्नामस्मृतिमात्रेणमुच्यते भवबंधनात् ॥ किमिदंतवदुःखंमेयतोनाशयितोभवान् ॥ ६० ॥ नमामिविष्णोतवपादपंकजंसुखावहं ध्यानकृताजनानां ॥ यतोनयंगांगजलंविनिसृतंपुनातिलोकत्रितयंजगत्पते ॥६१॥ पाहिकृष्णमहाविष्णोदेवकीनंदनाव्यय ॥ दीनबंधोदयासिंधोकरुणाकरहत्यते ॥६२॥ आवाहनं न जानामि न जानामि विसर्जनं ॥ पूजनंते न जानामित्वंगतिर्ममसर्वथा ॥६३॥ इत्येवंस्तवनंकृत्वासुष्वापसचिवांगना ॥ क्षीराब्धेः कमलाकांतोहंविनिद्रोभवं तदा ॥६४॥ अहंत्रैविक्रमोभूत्वागत्वावैराजमंदिरे ॥ सुप्तंसभार्यंराजानंहत्वान्यष्टिकात्रयं ॥६५॥ रेरेदुष्टनजानासिहेमांगदंचमंत्रिणं ॥ गुणाढ्यांचैवतद्भार्यांमद्भक्तांत्वितिपापकृत् ॥६६॥ विमुच्यबंदीवेश्मन्यौतावेतौदंपतीशुभौ ॥ मदुद्वृतस्यावमानेनमृतौतेतनयौशुभौ ॥६७॥ इदानींतेमृतोहस्ती-सजीवोऽभिभविष्यति ॥ यदासभार्यस्तौनत्वामोचयिष्यसिदंपती ॥६८॥ इत्युक्त्वांतर्दधेविष्णुः स्वप्नस्येसतिवैनृपे ॥ मातर्मृतंगजंश्रुत्वास्वप्नस्मृतिमवापसः ॥६९॥ स्त्रीवाक्यंचेतसाश्रुत्वा सचिवोमेवमानितः ॥ तदर्थंभगवान्साक्षात् स्वप्नमध्येसमागतः ॥७०॥

त्रैविक्रम थइ ते राजा वीरबाहुने घेर जइ स्त्री साथे सुतेला एवा ते दुष्ट राजाने त्रण लाकडी मारी उंघमांथी उठाड्यो अने कहेवा लाग्यो के: ॥६५॥ हे दुष्ट ! तुं जाणतो नथी अने हेमांगदने बंदी खानामां पुरी दीधो छे. पण तेनी स्त्री तो सारा गुणवाळी छे. ॥ ६६ ॥ माटे हे दुष्ट वीरबाहु ! तेमने बंदी खानामांथी छोडी मूकजे. तारी स्त्रीये मारुं अपमान कर्युं हतुं. तेथी तारा बे पुत्रो मरी गया छे. ॥ ६७ ॥ हे राजा ! तारो हाथी मरी गयो छे ते जीवतो थशे पण तुं तारी स्त्रीनी साथे हेमांगद तथा गुणवतिने नमस्कार करी माफी मांगी छोडी मूकशे तो ते तारो हाथी जीवतो थशे ॥ ६८ ॥ आ प्रमाणे ते वीरबाहुने स्वप्नामां कही भगवान् त्यांथी अंतर्धान थई गया. अने ज्यारे वहाणु वायुं त्यारे ते वीरबाहुने स्वप्नानी वात याद आवी. ॥६९॥ अने हाथी मरी गयानी वात पण जाणी अने विचार करवा लाग्यो के: मैं मारी स्त्रीना वचन मानी प्रधानने वगर वांके जेलमां नाख्यो तेथी भगवान् साक्षात् आवी म्हने स्वप्नामां कही गया. ॥ ७० ॥

अने ते भगवाने मने त्रण लाकडी मारी उंघमांथी उठाड्यो. तथा शिक्षा करी जता रह्या. तेमज मंद बुद्धिवाळा में स्त्रीना द्वेषकारक वचनने सांभळ्युं ॥७१॥ हितने माटे आप्त मनुष्यनुं कथन सांभळवुं अने विशेष करी गुरुना वचनने मान आपवुं पण ज्यारे विनाश करवो होय तो शत्रुनी बुद्धि प्रमाणे चालवुं अने दुःखी थवुं हो तो स्त्रीना वचनने मानवुं. ॥७२॥ आवा प्रकारनो विचार करी ते वीरबाहुप ते प्रधान तथा गुणवती तेना पुत्रोने छोडी कहेवा लाग्यो केः ॥७३॥ हे हेमांगद ! तमारा बधायनी उपर भगवान प्रसन्न थया छे. तेमां कंइ शंशय नथी. कारण केः भगवाने मने राते आवी त्रण लाकडी मारी अने उपदेश आपी जता रह्या हता ॥ ७४ ॥ हे बुद्धिमान् प्रधान ! तमे मारा करेला अपराधनी माफी आपो. तमे कुळना क्रमथी आवेला छो. ॥ ७५ ॥ आवा प्रकारना ज्यां राजा वचन बोले छे. तेवामां दुतोप आवी खबर आपी केः तमारो हाथी मरी गयो हतो ते हवे जीवतो थयो छे. ॥७६॥

यष्टिकात्रयघातेनशिक्षांकृत्वागतोहरिः ॥ कृतंमयासुमंदेनस्त्रीवाक्यंद्वेषकारकं ॥७१॥ आप्तबुद्धिर्हितार्थायगुरुबुद्धिर्विशेषतः ॥ शत्रुबुद्धिर्विनाशायस्त्री बुद्धिर्दुःखदायिनी ॥७२॥ एवंविमिमांसमानोसौवीरबाहुर्नृपस्तदा ॥ सचिवंबंधवेश्मस्थंमोचयित्वेदमब्रवीत् ॥७३॥ प्रसन्नोजगतांनाथोयुवयोर्नात्रसंशयः ॥ यष्टि त्रयप्रहारेणस्वप्नेतेनास्मिताडितः ॥७४॥ क्षमांकुरुमहामाज्ञसाचिव्यंकुरुमेऽनघ ॥ कुलक्रमादागतोसिमेऽपराधंक्षमस्वमो ॥ ७५ ॥ एवंवदतिभूपालेतमदूतोवद द्वचः ॥ राजंस्तेगजराजोयंमृतः संजीवितः पुनः ॥७६॥ भद्रजातिरथहस्तिमृतोभूच्चनिशामुखे ॥ प्रबुद्धइवराजेंद्रसमुत्थितइतिशृणु ॥ ७७ ॥ अलंकारादिकंसर्व ददौतस्मैवरायसः ॥ दुंदुभीनांनिनादार्थमाज्ञापयतसेवकान् ॥७८॥ ब्राह्मणास्तत्रचाहूयदत्वादानान्यनेकशः ॥ प्रसादयामासतदासचिवंवस्त्रभूषणैः ॥ ७९ ॥ रथेनिवेश्यसचिवंशिबिकायांतुतत्स्त्रीयं ॥ गीतवादित्रनिर्घोषैःप्रेशयामासस्वगृहे ॥८०॥ राजापिमलमासस्यपुरुषोत्तमदेवतां ॥ ज्ञात्वाविस्मयमापन्नश्चिंतयामास चेतसि ॥८१॥ प्रियाप्रोवाचराजासौशृणुकांतेवचोमम ॥ त्वयाहंप्रेरितोदुष्टेमंत्रीबंधनकर्मणि ॥८२॥ सत्यंवददुराचारेत्वयादेवोऽवमानितः ॥ तेनपुत्रद्वयंनष्टं तवैवेतिमतिर्मम ॥८३॥

हेराजा ! भद्रजातिवाळा रथनो हाथी काले संध्याकाळे मरी गयो हतो ते जीवतो थयो छे. आवा प्रकारना वचनथी राजा वीरबाहुने घणोज आनंद थतो हवो. ॥७७॥ ते अनुचरने पण सारा प्रकारनी पहेरामणी आपी अने कह्युं केः हे नोकरो ! तमे नगारां वगडावो. ॥७८॥ हवे ते वीरबाहुप ब्राह्मणोने घणाज दान आप्या. तेमज हेमांगद प्रधानने पण प्रसन्न करी सारा प्रकारनां वस्त्रालंकार आप्या. ॥७९॥ ते वीरबाहुप हेमांगदने सारा रथमां बेसाडी तथा गुण-वतीने सारी पालखीमां बेसाडी वादित्र तथा नगाराना अवाजनी साथे पोताना घेर मोकलतो हवो. ॥८०॥ त्यार पछी वीरबाहु राजाए पण मलमासमां सारा प्रकारनां दानो कर्या. अने मलमासना महात्मने जाणी घणोज आश्चर्य पाम्यो. ॥८१॥ ते पछी यशोवती वीरबाहुने कहेवा लागी केः हे स्वामि ! तमे मारा वचनोने सांभळो. में तमने खोटा वचनोथी भंभेरी प्रधानने भ्रष्ट करवा मोकल्या हता. ॥८२॥ में दुराचारने सत्यपूर्वक मानी देवनुं अपमान करी कंइ फळ काढ्युं नहि. तेमां मारा बे पुत्रो मरी गया. ॥८३॥

त्यार पछी हवे वीरबाहु पोते हेमांगदने बोलावी पूछवा लाग्यो के: हे प्रधानजी ! मारा उपर पुरुषोत्तम भगवान् केवी रीते प्रसन्न थाय. ॥८४॥ तनो जो कोइ उपायो होय तो मने कही संभळावो. के: ते प्रकारने हुं करुं के: जेनाथी मने सुख थाय. जो दान, व्रत, भोजन, विगेरे जे कहो ते करवा तैयार छुं. ॥ ८५ ॥ सचिवउवाच ॥ हे राजाजी ! हवे ज्यारे मलमास आवे. त्यारे तमे उत्तम प्रकारना व्रतनो आरंभ करजो. ते व्रत करवाथी तमे पवित्र थशो ॥ ८६ ॥ श्री भगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! पवा प्रकारना ते वीरबाहुप प्रधानना वचन सांभळी मलमासना उत्तम प्रकारना व्रतो करी पोताना पापनो नाश कर्यो. अने यशोवती राणीप पोते करेला पापने साथे लइ घणां प्रकारना दुःखने पामी अने अंते नरकमां जती हवी. ॥८७॥ हे कांते ! मनुष्यो जेवा कर्म करे छे. तेवाज फळने पामे छे. माटे दरेक मनुष्यना सारा तथा नरसा कर्मने हुं पोते जोनार छुं. ॥ ८८ ॥

राजासचिवमाहूयप्रोवाचविनयान्विता ॥ पुरुषोत्तमदेवस्यप्रसादोमेकथंभवेत् ॥८४ ॥ तंप्रकारंवदास्मभ्यंतत्करिष्येनसंशयः ॥ व्रतंवादानमेवात्र पूजनंद्विजभोजनं ॥८५॥ सचिवउवाच ॥ मलमासोयदाराजन्नागमिष्यतिवैपुनः ॥ तदाकुरुव्रतंसम्यक्तेनपूतोभविष्यसि ॥८६॥ श्रीभगवानुवाच ॥ सचिवो-क्तंनृपःकृत्वापापमुक्तोबभूवह ॥ राज्ञीतुनरकंप्राप्यदुःखमापमहत्तदा ॥८७॥ याकरोतियथाकर्मतथाततफलमर्हति॥ शुभाशुभानांद्रष्टातुभगवानहमेवहि ॥८८॥ इदमेवकथानकंरमेमलममासेहिशृणोतियोनरः ॥ अखिलंविनिहत्यपातकंममलोकंमनियातिसोंततः ॥८९॥ धन्यंयशस्यमायुष्यंस्वर्गमोक्षैकसाधनं ॥ अध्यायं शृण्वतांपुंसांकृष्णोस्तुसुफलमद ॥९०॥ इतिश्रीमत्पुराणसंहितायांमलमासमहात्म्येसप्तविंशोऽध्यायः ॥२७॥ ऋषयउचुः ॥ सूतसूतमहाबुद्धेसर्वशास्त्रविशारद ॥ श्रुत्वात्वयंनतृप्ताःस्मसत्यहंनूतनांकथां ॥१॥ पुरुषोत्तममासस्यमहिमाह्यतुलः श्रुतः ॥ अवशिष्टंभवेत्किंचित्तन्मध्येचेद्वदस्वनः ॥२॥ सूतउवाच ॥ शृणुध्वमादरा-त्सर्वेकथयामिशुभांकथां ॥ रमापप्रच्छयाविष्णुंप्रतितांपापनाशनीं ॥ ३ ॥ श्रीलक्ष्मीरुवाच ॥ भगवन्वदमेकृष्णमलमासकथानकं ॥ श्रुतेनयेनजायंतेनृणांसर्वे मनोरथाः ॥ ४ ॥

हे रमादेवि ! आ कथा जे मनुष्यो सांभळे छे तेवा मनुष्यो पोताना पापनो नाश करी अंते वैकुंठमां जता हवा. ॥ ८९ ॥ अने आ अध्याय सांभळवाथी धन, यश, आयुष्य, स्वर्ग, मोक्ष वीगेरेने भगवान् पोते आपता हवा. ॥ ९० ॥ प प्रमाणे श्रीमत्पुराण संहितानो मलमास महात्मनो सत्ता-विशमो अध्याय पूरो. ॥ २७ ॥ ऋषयउचुः ॥ हे सूतपुराणि ! दरेक शास्त्रने जाणनार तमारी कथानुं अमे अमृत पान कर्युं छतां पण अमे शांत थया नथी. ॥ १ ॥ हमे तमारी पासेथी मलमासना महिमाने सांभळयो छे अने ते महिमानी मध्यमां जे कंइ बाकी विषय होय तो ते विषय कथाना रुपमां कही संभळावो. ॥ २ ॥ सूतउवाच ॥ हे ऋषियो ! लक्ष्मीजीप पोते भगवानने पापने नाश करनारी कथा कहेवानुं कह्युं हतुं. ते कथा तमे सांभळो. ॥ ३ ॥ श्री लक्ष्मीरुवाच ॥ हे भगवान् ! तमे मलमासनी कथा मने कही संभळावो के: जे सांभळवाथी मनुष्यमात्रना दरेक मनोरथो परिपूर्ण थाय. ॥ ४ ॥

श्री भगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! आ विषयमां तमने एक पुराणनी कथा कहुं छुं केः जे कथाना श्रवणथीज मनुष्यो दरेक संकटोमांथी मुक्त थशे. ॥ ५ ॥ हवे भारतखंडमां मणिमा नामनो राजा हतो. ते समुद्रना जेवो गंभीर हतो. नर्मदा नदी जेवो पुण्यात्मा हतो. ॥ ६ ॥ ते राजा शीणोर गाममां रहेतो हतो. हंमेशा ब्राह्मणोने दान आपतो हतो. दानमां कर्णराजा जेवो हतो. रुपमां सुवर्णना जेवो तेजस्वी हतो. ॥ ७ ॥ ते मणिमा राजाना गाममां एक विष्णुशर्मा नामनो ब्राह्मण हतो. तेने सुमति नामनी स्त्री हती. तेने बे संतानो पण हता. ॥८॥ ते सुमति पारकी निंदानो त्याग करी केवल पति सेवा करवामां समर्थ हती. अने विष्णुशर्मा हंमेशा स्नान करी पवित्र थई, वेदोक्त मंत्रवडे महादेवनी पूजा करतो हतो. साथे साथे विष्णु तथा सूर्यनी सेवा पण करतो हतो. ॥ १० ॥

श्रीभगवानुवाच ॥ रमेशृणुत्वदाम्यत्रशुभांपौराणिकींकथां ॥ यस्याः श्रवणमात्रेणजनोमुच्येतसंकटात् ॥५॥ अस्तिवैभारतेखंडेमणिमाग्रामभूपतिः ॥ समुद्रगामिनीयत्रनर्मदासरितांवरा ॥६॥ शेमुषीपुरवासीचसदाब्राह्मणपूजकः ॥ वदान्येनजितः कर्णोवर्णोयस्यहिरण्मयः ॥७॥ तत्पुरेविष्णुशर्माभीदूब्राह्मणः सकुटुंबकः ॥ सुमतिस्तस्यभार्यासीत्संतानद्वयसंयुता ॥८॥ पतिसेवापरानित्यंपरनिंदापराङ्मुखी ॥ ब्राह्मणोविष्णुशर्मासौवेदाध्ययनतत्परः ॥९॥ शुचिः स्नानरतः शांतश्छांदसः शिवपूजयः ॥ विष्णुसेवारतोनित्यंरविसेवनतत्परः ॥१०॥ यात्रोद्देशेनविप्रोसावेकाकीनिर्गतोगृहात् ॥ कुर्वन्नेकानितीर्थानिप्रभासंस्वेच्छयाययौ ॥११॥ सोमनाथंचसंपूज्यकृतार्थोभूतद्विजोत्तमः ॥ यस्यभाग्यंभवेत्तस्यसोमनाथस्यदर्शनं ॥१२॥ हरिहरकथांश्रुत्वायथामुक्तोभवेन्नरः ॥ दर्शनंसोमनाथस्यतथास्वान्मोक्षदायकं ॥१३॥ गत्वाप्रभासेविप्रेणश्राद्धंचविधिनाकृतं ॥ तर्पिताः पूर्वजास्तेनसंतोषंपरमंययो ॥ १४ ॥ द्रव्याभावतयातस्यवासीदूब्राह्मणभोजनं ॥ यात्राकृताबहुतरानदत्तंकेनचिद्धनं ॥१५॥ मनसाचिंतयामासविष्णुशर्मातदाप्रिये ॥ अतः परंमयाकार्यंधनोपार्जनमुत्कटं ॥१६॥ विद्यापाठगताश्रेष्टाधनंहस्तगतंशुभं ॥ भार्याप्रेमवतीश्रेष्टापुत्रस्त्वाज्ञाकरः शुभः ॥१७॥

हे लक्ष्मीजी ! ते विष्णुशर्मा एकलो पोताने घेरथी नीकळी तीर्थयात्रा करवा जतो हवो. अने त्यां अनेक प्रकारनी तीर्थयात्रा करी छेवटे प्रभासपाटण जतो हवो ॥ ११ ॥ ते विष्णुशर्माए प्रभासमां आवी सोमनाथ महादेवनी पूजा करी कृतकृत्य थयो. हे लक्ष्मीजी ! जे मनुष्यना भाग्य होय तेज पोते आ महादेवना दर्शन करे छे. ते पण भाग्य विना कंइ बनतुंज नथी. ॥ १२ ॥ जेनाथी मनुष्य मात्रनी मुक्ति थाय तेवी भगवाननी कथा सांभळी अने मोक्षने आपनार सोमनाथ महादेवना दर्शन कर्या ॥१३॥ ते ब्राह्मणे विधिपूर्वक श्राद्ध करी पोताना पितृओने संतोष कर्या ॥ १४ ॥ हवे ते विष्णुशर्मा पासे ब्रह्मभोजन करवाना पैसा हता नहि. तेथी ते द्रव्य मेळववा घणांज उपायो कर्या छतां पण कंइथी द्रव्य मळ्युं नहि. ॥१५॥ हे लक्ष्मी ! ज्यारे ते ब्राह्मणने कंइ द्रव्य मळ्युं नहि त्यारे ते ब्राह्मण मनमां विचार करवा लाग्यो केः हवे मारे महेनत करी द्रव्य प्राप्त करवुं. ॥१६॥ कारण केः शास्त्रमां कह्युं छे केः विद्यानुं हंमेशा पठन करवाथी, धनने वापरवाथी, भर्या जे स्त्री ते प्रेमवाळी होवाथी, अने पुत्र आज्ञा मानवाथीज श्रेष्ठ कहेवामां आवे छे. ॥ १७ ॥

आवा प्रकारनी चिंता करे छे. तेवामां एक वाणीआनो पुत्र आवी कहेवा लाग्यो के. ॥ १८ ॥ वैश्यसूनुरुवाच ॥ हे ब्राह्मण ! तमे मारा वचनो सांभळो. तमे आवी रीते उदास केम बेसी रह्या छो. वळी, तमारुं मन विचारमां केम छे. ते मने कहो. ॥ १९ ॥ विष्णुशर्मा उवाच ॥ हे वैश्य पुत्र ! हुं घणोज भणेलो छुं. तो पण मारी पासे एक पैसो नथी. अने मारे अहीं ब्रह्मभोजन कराववुं छे तेनी हुं चिंता करुं छुं. ॥ २० ॥ अने आ देशमां तो विद्या करता धन वधारे श्रेष्ट मनाय छे माटे धन क्यांथी लाववुं तेनो विचार हुं करुं छुं. ॥ २१ ॥ वैश्यसूनुरुवाच ॥ हे ब्राह्मण ! हुं पण तमारा जेवो ज माणस छुं. अने हुं मारा घेरथी आदरपूर्वक धन कमाववा नीकळयो छुं. ॥ २२ ॥ परंतु मारे कोइनो संगाथ नथी. तेमज मने रत्नोने तपासवानी परिक्षा करतां आवडे छे ॥ २३ ॥

एवंचिंतयतिप्रातर्द्विजेवविष्णुशर्मणि ॥ तदाकश्चिद्वैश्यसूनुर्विष्णुशर्माणमुक्तवान ॥ १८ ॥ वैश्यसूनुरुवाच ॥ हे विप्रश्रृणुमद्वाक्यंकिमर्थंश्रमवानसि ॥ चिंतातुरंचपश्यामिमानसंतवसांप्रतं ॥१९॥ विष्णुशर्मा उवाच ॥ निर्धनोस्मिविद्ययायुक्तः श्रद्धास्तिविप्रभोजनं ॥ विनाद्रव्यंकथंतत्स्यात्तस्माच्चिंतांकरोम्यहं ॥२०॥ विद्यातोपिधनंचात्रश्रेष्ठंज्ञातंमयाधुना ॥ धनार्थं च प्रयत्नोवैकर्तव्योनात्रसंशयः ॥२१॥ वैश्यसूनुरुवाच ॥ भवतासदृशश्चास्मिनिर्द्धनोहंद्विजोत्तम ॥ धनार्थ-निर्गतश्चास्मिस्वगृहादहमादरात् ॥ २२ ॥ परंतुसंगतिर्नास्तिपरराष्ट्रप्रवेशने ॥ रत्नादीनांपरीक्षायांममास्तिज्ञानमुत्तमं ॥ २३ ॥ एतस्मिन्नंतरेतत्रकश्चिद्वैश्य समागतः ॥ सोवाचविष्णुशर्माणं वैश्यसूनुंचसत्वरं ॥२४॥ अस्माकंवर्त्ततेस्वामिधनदेनसमोत्रहि ॥ सयातिनावमारुह्यरत्नद्वीपंमतिद्रुतं ॥२५॥ तस्यैवापेक्षित-श्चासीद्रत्नादीनांपरिक्षकः ॥ विद्वान्ब्राह्मणकश्चिदपेक्षास्तिस्वसंगृहे ॥२६॥ तदर्थमागतोस्म्यहंयुवांपृच्छामिसादरं ॥ यदिवांधनलिप्साचेत्तर्ह्यागंतव्यमेवहि ॥२७॥ मत्स्वामिदास्यतेद्रव्यंयथान्यायंपणेनहि ॥ तौविचार्यगतौशीघ्रंयत्रास्तेधनपालकः ॥२८॥ श्रीभगवानुवाच ॥ धनपालसंमतौचनौकायोगासमाश्रितौ ॥ प्रभा-साम्निर्गतानौकाबहुवस्तुप्रपूरिता ॥२९॥ बहुमानयसंयुक्ताधनपालस्ययास्मृता ॥ नौकायांतज्जलंगृहीतंविप्रकारणात् ॥३०॥

हे लक्ष्मीजी ! आवा प्रकारनी ज्यां वातो करे छे. तेवामां एक बीजो वैश्य कहेवा लाग्यो के, ॥ २४ ॥ हे भाइओ ! अमारा शेठ घणा धनवान छे. तेओ हालमां उत्तम प्रकारना रत्नोना वहाणने लइने बहार गाम जाय छे. ॥ २५ ॥ ते धनपाल शेठने कोई एक सारा रत्नना परिक्षकने जोइए छीये. तेमज एक विद्वान माणस पण जोइए छीये. ॥ २६ ॥ माटे जो तमारे आववानी मरजी होय तो अने धन कमाववुं होय तो. मारी साथे एकदम चालो. ॥ २७ ॥ अने मारा स्वामि तमने सारो पगार आपशे. आवा वचन सांभळी ते बन्नेजणा धनपाल शेठने घेर जता हवा. ॥ २८ ॥ श्री भगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! हवे ते शेठे विष्णुशर्मा पासे सारो दिवस जोवडावी अनेक प्रकारथी भरपुर एवी नौकाने लई प्रभासमांथी वहाण हंकारावी आगळ जता हवा. ॥ २९ ॥ ते वहाणमां घणांज माणसो हतां. अने ते धनपाल शेठे ब्राह्मणना कहेवाथी नौका चलाववा मांडी हती. ॥ ३० ॥

ते नौका पवना सपाटाथी एकदम चालवा माडी. अने कोई दिवस जो पवन न होय तो रस्तामां उभी रहेती हती. ॥ ३१ ॥ आ प्रमाणे चालता चालता ते नौका एकदम चालवा माडी अने बार रात्रि दिवस गया पछी मोटा समुद्रमां गइ. तेमां जतानी साथे आमथी तेम हालवा लागी हमणां उंधी पडशे. तेवी बीक पण लागवा लागी. ॥ ३२ ॥ हवे नौकाना हालवाथी दरेक मनुष्यो भगवाननुं स्मरण करवा लाग्या के: हे जगन्नाथ ! हे प्रभु ! अमने बचावो. हे शंकर ! तमे अमारुं रक्षण करो. ॥ ३३ ॥ अने जे विष्णुशर्मा हतो ते पोते पोतानी स्त्री, पुत्रने संभाळवा लाग्यो. के: हे भगवान् ! मारी स्त्रीनुं शुं थशे. घेर केम चालतुं हशे. ॥ ३४ ॥ हे भगवान् ! मे शास्त्र वीरुद्ध करी नौकानुं काम हाथमां लीधुं छे. में धनना लोभथी हाथे करी दुःख उभुं कर्युं छे. ॥ ३५ ॥

वाताधीनतयानौकागच्छतिप्रत्यहंद्रुतं ॥ कदाचिद्वायुनानीतागच्छत्युन्मार्गक्षमेवसा ॥ ३१ ॥ एवंद्वादशरात्रंचगतानौकामहार्णवे ॥ सामुद्रजल-कल्लोलैर्हन्यमानाइतस्तः ॥३२॥ सर्वेस्मरंतिदेवेशंपरमात्मानमव्ययं ॥ पाहिविष्णोजगन्नाथकरुणाकरशंकर ॥३३ विष्णुशर्मापिसस्मारभार्यांस्वांस्यसुतानतदा॥ हेहरेममभार्यायाकागतिर्भाविनीविभो ॥३४॥ मयाशास्त्रविरुद्धं च नौकारोहादिकंकृतं ॥ धनलोभमंदेनहाकष्टंमेसमागतं ॥३५॥ रत्नवेत्तापितंप्राहश्रृणुविप्र-वचोमम ॥ पितरौममवृद्धौस्तमत्सुतौज्ञानदुर्बलौ ॥३६॥ ताभ्यांनिवारितश्चाहंनिर्गतोस्मिगृहाद्विभो ॥ किंकरोमिकगच्छामिनात्रकार्याविचारणा ॥३७॥ एकएव-जगन्नाथस्तारयिष्यतिसर्वतः ॥ यद्भावितद्भवत्येवनात्रकार्याविचारणा ॥३८॥ एकस्तत्रसमायातः पर्वतोयोजनायतः ॥ तत्तीरेसंस्थितानौकाप्रातःकाली भवत्तदा ॥३९॥ नौकातःकेचिदुत्तीर्णाः पर्वतंद्रष्टुमुत्सुकाः ॥ विष्णुशर्मातदोत्तीर्णोगृहीतंपुष्पसंचयं ॥४०॥ पुनर्नावसमारुढाः लोकाः सर्वेमुपर्वतात् ॥ विष्णु शर्मागतोदूरंपुष्पार्थपर्वतंप्रति ॥४१॥ मार्गभ्रष्टोभवत्तत्रभ्रममाणस्तुपर्वते ॥ भ्रमनतीरमथागत्यनापश्यन्नावमेवतां ॥४२॥ गतानौकास्थितोविप्रएकाकीपर्वतेतदा॥ रुरोदमुक्तकंठोसौविधातः किंकृतंत्वया ॥४३॥

हवे रत्ननी परिक्षा करनार वैश्य पुत्र कहेवा लाग्यो के: हे विष्णुशर्मा ! में मारा माता, पिता, स्त्री तथा ज्ञान दुर्बल बेपुत्रोनो त्याग करी. ॥ ३६ ॥ हुं छानोमानो घेरथी नीकळी गयो छुं, हवे हुं शुं करुं. अने आगळ जीववानी आशा पण रहेती नथी. ॥ ३७ ॥ आपणने उगारवा केवल भगवाननोज आशरो छे. हवे जे थवानुं हशे ते थशेज. तेमां कंइ विचार करवानो छेज नहि. ॥ ३८ ॥ आ प्रमाणे करता सवारमां ते नौका एक योजनवाळा पर्वत पासे उभी रही. ॥ ३९ ॥ अने ते नौका उभी रहेवाथी केटला मनुष्यो पर्वत जोवानी ईच्छाथी उतरी पडया. तेमां विष्णुशर्मा पण पुष्पो लेवा उतरी पडयो. ॥ ४० ॥ त्यार पछी दरेक मनुष्यो नौकामां बेसी गया. पण जे विष्णुशर्मा हतो ते पुष्प लेवा गयो. ॥ ४१ ॥ ते पुष्पने लेवा जता पर्वतना मार्गमां भूलो पडयो. तेथी घणीज वारे फरता किनारा उपर आव्यो. अने आवीने जोयुं तो नौका जोवामां आवी नहि. ॥ ४२ ॥ नौकाने जती रही जाणी ते विष्णुशर्मा मुक्त कंठे रोवा लाग्यो. अने कहेवा लाग्यो के: हे विधात्रा देवि ! तमे मारा उपर केवा प्रकारनो कोप कर्यो. ॥ ४३ ॥

मारा पूर्वेनां कैवां पाप हशे के: नौका पण मारो त्याग करी जती रही. जेवी रीते माता बाळकने मुकी मरी जाय तेवीज मारी दशा थई गइ. ॥४४॥ अरे शुं ! रत्ननी परिक्षा करनारे पण मने संभाळ्यो नहि. अरे रे हवे हुं शुं करुं, आवा प्रकारनो बहुज विलाप करवा लाग्यो. ॥ ४५ ॥ हवे हे लक्ष्मीजी ! ते ब्राह्मणे बधुं काळने आधीन मानी पोताना मनने स्वच्छ कर्युं, अने आम तेम पाणी शोधवा लाग्यो. ॥ ४६ ॥ पाणीनी शोध करतां तेना जोवामां एक झरणुं आव्युं, तेथी तेमां पाणी पीवा जतो हवो. ॥ ४७ ॥ ते ब्राह्मणने सख्त तरस लागवाथी बे हाथना खोबे करी पाणी पीवा जाय छे. तेवामां एक राक्षसे आवी पीवानी साफ ना पाडी. ॥ ४८ ॥ अने कहेवा लाग्यो के: हे ब्राह्मण ! तुं पाणी पीश नहि. उभो रहे आ पाणीमां झेर नाखेलुं छे. माटे पीश नहि. ॥ ४९ ॥

केनपापप्रसंगेनत्यक्तामांनौर्गताद्रुतं ॥ सद्योजातंसुतंत्यज्यजननीवगतामभो ॥४४॥ केनापिनस्मृतोहंवैश्येनस्थेनसजुषापिवा ॥ एवंविलप्यबहुधाकरुणांरत्नपर्वते ॥४५॥ सर्वकालकृतंमत्वास्वच्छंचित्तंचकारह ॥ जलंविचिन्वनविप्रोसौतत्रैवचसुपर्वते ॥४६॥ दुराभिर्झरणांदृष्ट्वाशीघ्रंतत्रजगामसः ॥४७॥ तृषार्तःसजलंपातुंपाणीभ्यांयावदग्रहीत् ॥ तावदागत्यत्वरितमेकंरक्षोन्यषेधन ॥४८॥ तिष्ठतिष्ठद्विजश्रेष्ठमाजलंपिबदूषितं ॥ विषवल्लिदलैर्युक्तंत्वंकिंसंहर्तुमिहेच्छसि ॥४९॥ तच्छ्रुत्वावचनंतस्यरक्षसोविप्रसत्तमः ॥ उवाचवचनंचारुस्मयन्निबसधैर्यवान् ॥ ५० ॥ विष्णुशर्मोवाच ॥ कोसित्वंकुतआयातोमदात्मरक्षणायहि ॥ रक्षोरुपतयाभासिरसिचेदयाकृतः ॥५१॥ ब्रह्मराक्षसउवाच ॥ विप्रमेश्रूयतांवाक्यंवदामिहितमावयोः ॥ नासत्यमुच्यतेनूनमधुनाराक्षसापिह ॥५२॥ अहंपूर्वभवेपापंनैकृतवानवहू ॥ तस्यनिर्हारमिच्छामीत्येवंबुद्धिर्ममाभवत् ॥५३॥ त्वत्संसर्गात्समुत्पन्नादर्शनात्तवबाडव ॥ ममदुष्टामहाबुद्धिराक्षसस्यविशेषतः ॥ ५४ ॥ साकथंनिर्मलाजातातवदर्शनमात्रतः ॥ दर्शयामिसरोरम्यंस्वच्छनीरसमन्वितं ॥५५॥ तत्रगत्यजलंपीत्वास्नात्वामेनुदसंशयं ॥ तृषार्तोसिमहाबुद्धेतस्माद्गच्छसरोंतिकं ॥५६॥ श्रीभगवानुवाच ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्यजगामद्विजसत्तमः ॥ तत्रसरोवरेरम्येस्नानंकृत्वाजलंपपौ ॥५७॥

आवा प्रकारना राक्षसना वचन सांभळी ते ब्राह्मण कहेवा लाग्यो के: ॥ ५० ॥ विष्णुशर्माउवाच ॥ हे राक्षस ! तुं कोण छे, क्यांथी आवे छे. अने तुं राक्षस छतां मारुं रक्षण केम करे छे. ते मने कहे. ॥५१॥ ब्रह्मराक्षसउवाच ॥ हे ब्राह्मण ! तुं मारा वाक्यने सांभळ, के: हालमां हुं राक्षस छुं. छतां पण हुं बोलतो नथी. ॥ ५२ ॥ हे ब्राह्मण ! में पूर्वे घणांज पाप कर्मो कर्या हता. ते पापने कोई पण उपाये नाश करवानी मारी बुद्धि थइ छे. ॥ ५३ ॥ अने ते बुद्धि पण तमने जोइने थई छे. नहितर अमारी राक्षसनी बुद्धि दुष्टज होय छे. ॥ ५४ ॥ ते खराब बुद्धि तमारा दर्शनथीज सारी थइ जशे. अने जो तमारे पाणी पीवुं होय तो. अहींथी दुर एक सरोवर छे. त्यां जइ तमे पाणी पीवो ॥ ५५ ॥ हे ब्राह्मण ! ते सरोवरमां जई स्नान करी पाणी पीवो. हे महान् बुद्धिवाळा ! तमने तरस लागी छे माटे तमे त्यां जलदी जाव. ॥ ५६ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! त्यार पछी ते ब्राह्मण राक्षसना वचन सांभळीने सुंदर एवा सरोवरमां जइ स्नान करी पाणी पीधुं. ॥ ५७ ॥

त्यारपछी स्नान कर्ममांथी परवारी संध्या करी देव पूजन करी पंचायतनुं विष्णु पूजन पण करी. ॥ ५८ ॥ श्रीमद्भागवतनी सारा पुष्पो वडे पुजा करी. ते वखते राक्षस गणो दूर हतो. धूप, दीप, नैवेद्य करी. ॥ ५९ ॥ भगवानने जमाडया अने भगवानना चरणोदकनुं पान कर्युं. ॥६०॥ हवे ते ब्राह्मण पूजापाठ करी भगवाननी स्तुति करवा लाग्यो के: ॥ ६१ ॥ विष्णुशर्मोवाच ॥ हे भगवन ! आ आखुं जगत तमाराथी व्याप्त छे. तमे त्रण माया वडे करी दरेक गुणोनो त्याग करो छे. ॥ ६२ ॥ दरेकवेद शास्त्रोमां तमारा नामनुं संकीर्तन कर्युं छे. माटे हे करुणानिधि ! हुं आपना श्रेष्ठ नामनुं स्मरण करुं छुं. ॥ ६३ ॥ हे भगवन ! हुं हंमेशा भागवतनो पाठ करुं छुं. पण मने घणुंज दुःख पडे छे. तो ते आपना नामथी दुःख थवुं न जोइए अने मने तो दुःखज पडे छे. ॥ ६४ ॥

स्वच्छोभूत्वाततोविप्रः संध्यावंदनमादरात् ॥ विधायदेवपूजांचविष्णुपंचायनान्वितां ॥५८॥ श्रीमद्भागवतंतेनपूजितंकुसुमैर्नवैः ॥ वन्हिर्धुपार्थमानीतोरक्षसादूरतस्तदा ॥५९॥ फलादिभिश्चनैवेद्यंकृतंतेनद्विजन्मना ॥ स्वस्थेनचेतसाविष्णोर्नवभिश्चरणोदकं ॥६०॥ स्तुतिंचकारविप्रोसौविष्णोः स्तोत्रैरनेकधा ॥६१॥ विष्णुशर्मोवाच ॥ त्वयाव्याप्तंजगदखिलमेतच्चरमथोतथास्यास्नुस्वात्मनजनितमधुनापाणितमहो ॥६२॥ सकलेष्वपिचवेदेषुनामसंकीर्तनंतव ॥ एवंवरमितिज्ञात्वाकरोमिकरुणानिधे ॥६३॥ श्रीमद्भागवतंनामपठामिप्रत्यहंमुदा ॥ परंतुपरमानंददुःखंमेचेतसिस्थितं ॥६४॥ गृहंबालांतथापत्यंज्ञातिस्वजनबांधवान् ॥ त्यक्ताहंपर्वतेविष्णोपतितोर्णववेष्टिते ॥६५॥ निर्धनोस्मिविशेषेणतस्मान्मेनोमनःस्थिरं ॥ किंकरोमिकगच्छामित्वमेवगतिरद्यमे ॥६६॥ अनेनरक्षसामुक्तोभक्षणात्करुणात्मना ॥ अयमेवमहाविष्णोप्रसादः सांप्रतंतव ॥ ६७ ॥ आवाहनंनजानामिनजानामिविसर्जनं ॥ पूजांनैवाभिजानामिस्त्वंगतिपरमेश्वरः ॥६८॥ श्रीभगवानुवाच ॥ एवंस्तुतोयदावैहंकांतेविप्रेणपर्वते ॥ उच्चस्वरेणविजनेतदामांकरुणाविशत् ॥ ६९ ॥ प्रेशितोनारदः शीघ्रंप्रत्यक्षोभूत्द्विजांतिके ॥ वीणांविचरयन्नामगृणन्मेप्रेमपूरितः ॥७०॥

हे प्रभु ! में मारे घेर बालक तथा स्त्रीने एकला मूक्या छे. अने हुं आ पर्वत उपर एकलो आवी रह्यो छुं. ॥ ६५ ॥ वळी मारी पासे द्रव्य नथी मारुं मन स्थिर रहेतुं नथी. हुं शुं करुं, क्यां जउं, हे प्रभु ! मारे फक्त एक तमारोज आशरो छे. ॥६६॥ हुं तमारी कृपाथीज राक्षसना हाथमांथी मुक्त थयो छुं हु शु करुं, कया जउं हे प्रभु ! मारे फक्त एक तमारो आशरो छे. ॥६६॥ हुं तमारी कृपाथीज राक्षसना हाथमांथी बची गयो छुं. तेज तमारी महेरबानी छे. एम हुं मानुं छुं ॥ ६७ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ आ प्रमाणे ज्यारे ते ब्राह्मणे उंच्चे स्वरथी मारी प्रार्थना करी तेथी मने दया आवी. ॥ ६८ ॥ ते दया वडे करी में तरतज नारदऋषिने ते ब्राह्मण पासे मोकल्या. ॥६९॥ ते नारदजी हाथमां वीणाने लइ वगाडता मारुं स्मरण करता ब्राह्मण पासे गया. ॥७०॥

ते ब्राह्मणे नारद ऋषीने आवेला जाणी तेमने नमस्कार कर्या. अने घणांज आश्चर्यने पामतो कंई बोल्या चाल्या वगर उभोज रह्यो. ॥७१॥ त्यारे नारदजी पोते कहेवा लाग्या के: हे ब्राह्मण ! तुं जरा पण चिंता करीश नहि. अने तुं तारे घेर एकज क्षणमां जतो रहीश. ॥ ७२ ॥ हे लक्ष्मीजी ! ते नारदजीए पछी रीते ब्राह्मणने आश्वासन आप्युं. त्यां तो पेलो राक्षस हतो तेणे आवी नारदजीने नमस्कार कर्या. ॥ ७३ ॥ तेथी नारदजीए ते राक्षसने आवकार आपी बेसवानुं कह्युं. तेथी ते राक्षस त्यां बेठो. त्यारे नारदजीना प्रत्ये ब्राह्मण कहेवा लाग्यो के: ॥७४॥ विष्णुशर्मो वाच ॥ हे नारदजी ! तमारा आववा वडे करी मने धन्य छे. हुं आपना दर्शन करी कृतकृत्य थयो छुं. ॥ ७५ ॥ परंतु हे नारदजी ! जो तमे सांभळो तो मारुं ते वाक्य परोपकारथी युक्त छे ॥७६॥ हे नारदजी ! आ राक्षसे मारा प्राणने बचाव्या छे. अने बचावी मारुं रक्षण कर्युं छे. ते तो ठीक पण तेणे मारुं भक्षण कर्युं नहि. तेथी तेणे मारा उपर बे प्रकारनो उपकार कर्यो छे. ॥ ७७ ॥

दृष्ट्वानारदमायांतंप्रणिपत्यचपादयोः ॥ विस्मितः क्षणमात्रेणनकिंचिद्वचनंजगौ ॥७१॥ नारदोसौमहाभागोब्राह्मणंवाक्यमब्रवीत् ॥ माचिंताकुरुवि-प्रेंद्रगृहेयास्यसितत्क्षणात् ॥७२॥ एवमाश्वासितोविप्रोनारदेनमहात्मना ॥ तदारक्षोपितत्रैवनारदंप्रणतो मुदा ॥७३॥ विष्णुशर्मोवाच ॥ धन्योस्मिकृतकृत्योस्मि तवदर्शनमात्रतः ॥ देवानांदुर्लभंप्रन्रेतवदर्शनमुत्तमं ॥७४॥ नारदेनक्षितः प्रीत्यातिष्टेतिवचसातदा ॥ तदारक्षोपितत्रैवनारदंप्रोक्तवान्वचः ॥ ७५ ॥ परंत्वेकं वदाम्यद्ययदिनाथशृणोषिचेत् ॥ परोपकारनिपुणंवचनंचविशेषतः ॥७६॥ अनेनरक्षसामेद्यप्राणाः संरक्षिताविषात् ॥ भक्षितोनस्वयंतेनचोपकारद्वयंकृतं ॥७७॥ जलंचदर्शितंतेनपीतंस्वच्छंदतोमया ॥ अतएनंविशेषज्ञदयांकर्तुमिहार्हसि ॥७८॥ त्यक्त्वायंराक्षसंदेहंयथवैमानुषोभवेत् ॥ केनकर्मविपाकेनराक्षसींयोनिमाप्तवान् ॥७९॥ नारदउवाच ॥ शृणुविप्रवदाम्येतत् कारणंदुष्टजन्मिनः ॥ वैराटनगरेचायंशुद्रोयंज्ञानदुर्बलः ॥८०॥ कदाचिद्दैवयोगेनचंदनास्नातुमागतः ॥ शुक्लेश्वर समीपेतुचंदनायांशुभेतटे ॥८१॥ व्यतीपातस्ययोगेनसर्वैनागरिकैः सह ॥ जन्ममध्येचंदनायांनस्नातः प्रीतिपूर्वकं ॥८२॥ स्वकुटुंबेनचानीतोबलेनचंदनातटे ॥ तत्रैकोब्राह्मणश्रेष्टोधवलेश्वरमंडपे ॥८३॥

तेणे मने सुंदर पाणी बताव्युं. ते पाणी में आनंदथी पीधुं माटे हे नारदजी ! तमे आना उपर विशेष करी कृपा करो ॥ ७८ ॥ ते राक्षसनो देह त्याग करी, मनुष्य देह केवी रीते प्राप्त थाय. आ राक्षसना कया पापवडे करी आवी राक्षस योनि आवी छे. ते मने कहो ॥७९॥ नारद उवाच ॥ हे विष्णु शर्मा ! तमने हुं कहुं छुं. ते तमे सांभळो आ राक्षस पूर्वे वैराट नगरमां ज्ञान दुर्बल नामनो शुद्र हतो. ॥८०॥ ते शुद्र कोइ दैवयोग वडे करी वैराट नगर (धोळका) मां शुक्लेश्वर महादेव आगळ चंदना नामनी नदीमां स्नान करवा आव्यो. ॥८१॥ ते दिवसे व्यतीपातनो योग हतो. तो पण नगरवासी मनुष्योनी साथे आखा जन्ममां एकवार आ चंदना नदीमां प्रीतिपूर्वक स्नान कर्युं नहि. ॥८२॥ ते पण तेने बळजबरीथी तेना कुटुंबे स्नान करवा मोकल्यो हतो. हवे ते चंदना नदी उपर धवलेश्वर मंडपनी अंदर एक ब्राह्मण कथा वांचतो हतो ॥८३॥

તે બ્રાહ્મણ મલમાસની સારી કથા વાંચતો હતો. અને માણસો સાંભળતા હતા. તેવું જોઈ શ્વાન દુર્બલ પણ કથા સાંભળવા ગયો ॥૮૪॥ તે શુદ્રે ત્યાં બેસી ઉત્તમ પ્રકારની કથા સાંભળી. તેમાં થોડીવાર તો તેને કથા સાંભળવાનું મન થયું. તેથી તેમાં લીન થતો હવો. અને પાછો તેની નિંદા કરવા લાગ્યો કેઃ ॥૮૫॥ શુદ્ર ઉવાચ ॥ હે બ્રાહ્મણ ! તમે આ ગપ્પા મારી માણસોને કેમ છેતરવા બેઠા છે. અને ગપ્પા મારી દાસની માફક પૈસા લો છો. ॥૮૬॥ આ મલમાસ છે. પણ તેનો કોણ દેવ છે. હું તો બારજ માસ જાણું છું. પણ આ બાર માસમાંથી તેરમો માસ તમે કયાંથી લાવ્યા છો. ॥૮૭॥ રુતુ પણ બારજ છે. તેમ માસ બારજ છે. અને આ તેરમો માસ કયાંથી આવ્યો. વળી આ તેરમા માસમાં આમ બરાડા પાડી કેમ બોલ્યા કરો છો. ॥૮૮॥ જેવી રીતે આ ત્રણજ ભુવન છે. તેમ ચોથું ભુવન નથી તેવી રીતે આ તેરમો માસ નકામોજ તમે કાઢયો છે. ॥૮૯॥

पुरुषोत्तममासस्यकथांचक्रेजनाग्रतः ॥ शुद्रोयंवालिशोनामश्रवणार्थसमागतः ॥८४॥ निष्ठनातेनशुद्रेणश्रुतंमाहात्म्यमुत्तमं ॥ क्षणमात्रपुनश्चासौकथा निंदापरोभवेत् ॥८५॥ शुद्रउवाच ॥ अरेविप्रकिमर्थत्वंजनानवंचयसेकथं ॥ धनंगृह्णासिजगतांकथालापेनदस्युवत् ॥८६॥ कोयंमासश्चकोदेवः पुरुषोत्तमइत्यपि ॥ द्वादशैवश्रुतामासायदयंचायतरेसैः ॥८७॥ ऋतुमासद्वयेनैवकास्त्ययचत्रयोदशः ॥ कस्मात्त्रयोदशंमासंवृथाब्रूषेद्विजाधम ॥८८॥ यथात्रिभुवनंसर्वेवदंति-नचतुर्थकं ॥ तथात्वमपि मासेषुव्यर्थंब्रूषेत्रयोदशं ॥८९॥ किमर्थंदीयतेलोकैर्दानानिविपुलानिते ॥ कष्टेनोपार्जितंद्रव्यंव्यर्थंमुर्खाददत्यमी ॥९०॥ इमानिकांस्यपात्राणिघृतेनपूरितानिति ॥ स्वर्णयुक्तानिदृश्यंतेमोदकाश्चतिलान्विताः ॥९१॥ पुंगीफलसमायुक्तास्ताम्रमुद्राविराजिताः ॥ यज्ञोपवीतसंयुक्तालक्ष्णाभिः समावृताः ॥ ९२ ॥ पुष्पमालाश्च दृश्यंतेतवकंठेद्विजाधम ॥ ललनारोपिताभव्यायथावैवाह्यकर्मणि ॥९३॥ अर्चापिदृश्यतेभालेचांगरागेणसंयुता ॥ धूपस्ते-दृश्यतेचाग्रेवीजितोव्यजनेनच ॥९४॥ राजावद्भासमेमूढकथाकथनमात्रतः ॥ धनवोपिचदृश्यंतेदानार्थमाहृतानरैः ॥ ९५ ॥ सवत्साश्चसघंटाश्चसालंकारान वाश्रयाः ॥ वस्त्राण्यपिचदृश्यंतेसप्तधान्यंतथा फलं ॥९६॥ एवंवदतिशुद्रेवैजनाः सर्वेसमुपस्थिताः ॥ स्वंस्वंवेश्मगताः सर्वेगतपौराणिकोपिच ॥९७॥

આ મનુષ્યો તમને દાન પણ નકામાંજ આપે છે. આ કષ્ટથી મેળવેલા દ્રવ્યને મૂર્ખ મનુષ્યો મહેનત કર્યા વગરજ તમને આપી દે છે. ॥૯૦॥ આ કાંસાના પાત્રમાં ઘી ભરી મૂકેલુ છે તે પાત્રુ સુવર્ણ જેવું દેખાય છે. અને આ મોદક તલ, વીગેરે પણ લોકોએ આપેલાં છે. ॥ ૯૧ ॥ હે અધમ બ્રાહ્મણ ! તમારા આ ગળામાં ફુલનો હાર નાંખેલો છે. જેમ વિવાહમાં ગીત ગાવા વૈરા ભેગા થાય છે. તેવી રીતે આ બૈરા તમારી પાસે ભેગા થયા છે ॥ ૯૨ ॥ વળી આ સોપારી, પૈસા, ફળ, ફળાદિ, જનોઇ, વીગેરે પડેલા છે. અને આ બધાં માણસો ભેગા થઈ બેઠેલા છે. ॥૯૩॥ તેમજ તમારા કપાળમાં ચંદન ચોપડેલુ છે. આ બૈરા ભેગા થઇ તમને વાયરો નાખે છે. ॥૯૪॥ વળી તમે મૂઢ થઇ હાથમાં પાના લઈ ગાદી ઉપર બેઠેલા છો. તેથી તમે રાજા જેવા દેખાવો છો. આ લોકોએ આપેલા દાનથી ધનવાન્ પણ કહેવાવ તેવા છો. ॥૯૫॥ આ વાછરડાને ઘંટા બાંધેલી છે. તથા તેવી ગાયો, વસ્ત્ર, સાત ધાન્ય પણ પાસે પડેલાં છે. ॥૯૬॥ આ પ્રમાણે શુદ્રના બોલવાથી દરેક મનુષ્યો તથા તે પુરાણિ કથા વાંચવી બંધ કરી પોતે પોતાને ઘેર જતા રહ્યા. ॥૯૭॥

आवा प्रकारना अपमान कर्याथी ते महादेवना एक गणे ते शुद्र उपर क्रोधायमान थइ, हस्तमां त्रिशूळ लइ करी मार मार्यो. अने महादेवनी आज्ञाथी श्राप आप्यो के: ॥९८॥ हे शुद्र ! तुं भगवानना महात्मने जाणतो नथी. अने तेनी पाछी तुं निंदा करे छे. माटे तारो राक्षसनो अवतार थशे. पण ते थोडीवार कथा सांभळी हती तेथी तने ज्यारे नारदजी मळशे त्यारे तारा श्रापनुं निवारण थशे. ॥ ९९ ॥ आवा प्रकारनो श्राप आपी ते महादेवनो गण त्यांथी अंतर्धान थइ गयो. अने ते वखत पण हे ब्राह्मण ! तारा सत्संगथी आजे आव्यो छे. ॥१००॥ माटे हे राक्षस ! तुं मारा वचनने मान्य करी आजेज आ विष्णुशर्माने तारा स्कंध उपर बेसाडी आ पर्वत उपरथी तुं तेने तेना घेर मूकी आव. ॥१०१॥ तेने नमस्कार करी घेर लइजा अने आगळ वैशाख मास आवे छे. ते मलमास छे. ॥ १०२ ॥

शुक्लेश्वरगणश्चैकोक्रुध्वाशुद्रंपथिस्थितं ॥ घातयित्वात्रिशूलेनशापोदत्तः शिवाज्ञय ॥ ९८ ॥ क्षणमात्रंश्रुतात्विष्णोः कथानेनदुरात्मना ॥ तस्मादनुग्रहः कालेनारदान्भविष्यति ॥९९॥ इत्युक्त्वांतर्दधेतत्रशुक्लेश्वरगणस्तदा ॥ सोयंकालः समायातः सत्संगेनशुभंनृणां ॥१००॥ रक्षः शृणुवचोमह्यमद्यप्रभृतिचादृतः ॥ इमंनयद्विजंभक्तयास्कंधेकृत्वाचपर्वतात् ॥१०१॥ स्थापयाशुद्विजंग्रामेप्रणिपत्य पुनः पुनः ॥ पुरुषोत्तमोपिमासोवैशाखोभविताचिरं ॥१०२॥ विष्णुशर्ममुखात् श्रेष्ठंपुरुषोत्तमकथानकं ॥ माममात्रंश्रुत्यततोमुक्तोभविष्यसि ॥१०३॥ गत्वाशुक्लेश्वरंदेवंप्रणिपत्यपुनः पुनः ॥ चंदनायास्तटेरम्येविराटनगरांतिके ॥१०४॥ कृतयुगेकृत्यवतीनामात्रेतायांमणिकर्णिका ॥ द्वापरेचंदनानामाकलौसाभ्रमतीस्मृता ॥१०५॥ क्षमापनंविधायार्थदेवदेवस्यशूलिन ॥ अर्चयित्वाविधानेनततोमुक्तो भविष्यसि ॥१०६॥ एवंविधानिकर्माणिशुक्लेशस्य महात्मनः ॥ संतिकलौसगुप्तानिकृतानितेनशंभुना ॥ १०७ ॥ महापापाजनाः सर्वेभविष्यंतिकलौयुगे ॥ यमेनप्रार्थितः शंभुः कृतवान्गोपनंततः ॥१०८॥ द्वापरादौस्वयंज्योतिः पत्यक्षश्चंदनातटे ॥ त्रयोदशदिनैः साक्षाद्दर्शनंयोनिनोददात् ॥१०९॥ श्रीभगवानुवाच ॥ इत्युक्त्वांतर्दधेशीघ्रंनारदोदेवदर्शन ॥ ब्राह्मणस्यमुखंदत्वामुनिः स्वैरगतिर्ययौ ॥११०॥ इतिश्रीमत्पुराणसंहितायां मलमासमहात्म्येनिंदानिरुपणंनाम अष्टाविंशोऽध्यायः ॥२८॥

ते मलमासमां हे राक्षसतुं विष्णुशर्मा पासेथी भगवाननी कथाने सांभळजे. ते कथा एक आखो मास सांभळवाथी तारी मुक्ति थशे. ॥१०३॥ अने वैराट नगरमां चंदना नदीमां स्नान करी पवित्र थइ शुक्लेश्वर महादेवने नमस्कार करजे. ॥ १०४ ॥ कारण के; ते चंदना नदी सत्युगमां कृतवती नामथी ओळखाती हती. त्रेतायुगमां मणिकर्णिकाना नामथी, द्वापरयुगमां चंदना वतीना नामथी. तथा कलियुगमां साभ्रमती (साबरमती) ना नामथी ओळखाय छे. तेमां स्नान करजे. ॥१०५॥ हे शुद्र ! त्यां जइ महादेवने नमस्कार करी वारंवार तेमनी क्षमा मांगजे. अने विधिपूर्वक पूजा करवाथी तारी मुक्ति थशे. ॥१०६॥ आ प्रमाणे ते शुक्लेश्वर महादेवनो महिमा छे. ते कलियुगमां गुप्त रहेलो छे. ॥१०७॥ आ कलियुगमां लोको पापीष्ट थशे तेवुं जाणी यमराजे महादेवने आ वात गुप्त राखवानुं कह्युं छे. ॥१०८॥ अने तेज महादेव द्वापरयुगमां साक्षात् ज्योतिनुं रुपचंदना नदी उपर धारण करी तेरमा दिवसे दर्शन आपशे. ॥१०९॥ श्री भगवानुवाच॥ हे लक्ष्मीजी ! आ प्रमाणेना वचन कही ते नारदजी पोतानी गति लइ करी अंतर्ध्यान थइ गया. ॥११०॥ ए प्रमाणे श्रीमत्पुराण संहितानो मलमास महात्मनो निंदा विषयनो अट्ठाविशमो अध्याय पुरो ॥२८॥

लक्ष्मीरुवाच ॥ हे भगवन् ! सकलविश्वाधार, मनुष्य मात्रने सुख आपनार, तमारी कथारुपी अमृतपान करवाथी हुं घणीज कृतकृत्य थई गइ छुं ॥ १ ॥ हे भगवन् ! तमारा वीना संसारना दरेक मनुष्यो भोगविलासमां आसक्त रहे छे. अने जातिथी अंध बनेला तथा मदवडे करी छकी गएला मनुष्योने तमारा विना बुद्धि आपनार कोइ बीजो नथी. ॥२॥ हे महाबाहो ! हवे एकज मारा हृदयनो संशय छे. तेनो मारा उपर कृपा करी नाश करो. तमे आगळ वात कही गया ते विष्णुशर्मा केवी रीते पर्वत उपरथी घेर गयो ॥३॥ अने धनपाल वाणियानी नौका ब्राह्मणने मूकी जती रही हती. ॥४॥ हे कृष्ण ! ते नौका धनपाल शेठने घेर केवी रीते गइ तथा जे कंइ अवशेष होय ते कथा कही संभळावो. ॥५॥ श्री भगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! मनुष्य मात्रने सुख आपनारी तथा जेना श्रवण मात्रथी कृतार्थ करनारी कथा तमने कहुं छुं ते तमे सांभळो ॥६॥

लक्ष्मीरुवाच ॥ हे स्वामिन् सकलाधारसर्वेषांसुखदायकं ॥ त्वत्कथामृतपानेनकृतकृत्यास्मिमानद ॥१॥ त्वामृतेयोषितंनाथभोगतत्परमानसं ॥ ज्यात्यांधामदारूढांकोस्तिबोधयिताविभो ॥२॥ एकंवदमहाबाहोमेसंशयंहृदिसंस्थितं ॥ विष्णुशर्माकथंरीत्यापर्वतात् गृहमागतः ॥ ३ ॥ समुद्रेनगतानौकावणिजोयागतापुरा ॥ यांत्यक्त्वाकष्टमापन्नोविष्णुशर्माद्विजोत्तम ॥४॥ सानौकापुनरायाताकदाकृष्णास्ववेश्मनि ॥ अन्यच्चकथयात्वमत्रशिष्टंचयद्भवेत् ॥५॥ श्रीभगवानुवाच ॥ शृणुकांतेप्रवक्ष्यामिजनानांसुखदायकं ॥ यस्यश्रवणमात्रेणसकृतार्थोभवेज्जनः ॥६॥ गतेथनारदमुनौविष्णुशर्मद्विजोत्तम ॥ पूजितोराक्षसेनादौकुसुमैश्चधनैस्तथा ॥७॥ पूर्वनेयानिरत्नानिविचिन्वन राक्षसोत्तमः ॥ अर्पयामासविप्रायमहामूल्यानिसत्वरं ॥८॥ संतुष्टंद्विजमादायस्वस्कंधेराक्षसस्तदा ॥ अंतरिक्षचरस्तूर्णंप्रापयामासतद्गृहं ॥९॥ स्थित्वाग्रामसमिपेतंप्रणिपत्यपुनः पुनः ॥ कृतार्थंकुरुविप्रेंद्रपुरुषोत्तमकथानकैः ॥१०॥ विष्णुशर्मोवाच ॥ अत्रतीष्टमहाबुद्धेपिप्पलेनिर्मलेधुना ॥ गृहित्वापुस्तकंप्रातः कथयिष्येकथानकं ॥११॥ श्रीभगवानुवाच ॥ एवमुक्त्वाद्विजेंद्रोसौसरत्नोगृहमाविशत् ॥ यस्यभार्यातथापत्यंदुःखीतविरहाग्निना ॥१२॥

हे लक्ष्मीजी ! जे वखते नारदजी गया, ते पछी राक्षसे ते विष्णुशर्मानी पुष्प तथा धनवडे पूजा करी. ॥७॥ अने ते राक्षसे समुद्रमांथी मेळवेला दरेक रत्नो ब्राह्मणने आपी दीधा. ॥८॥ त्यार पछी संतोष पामेला ब्राह्मणने लइ राक्षसे खभा उपर बेसाडी अंतरिक्ष रीते विष्णुशर्माने घेर लइ गयो. ॥९॥ अने गामनी भागोळे विष्णुशर्माने उतारी नारदजीना कहेवा प्रमाणे वारंवार नमस्कार करी कहेवा लाग्यो केः हे ब्राह्मण ! तमे म्हने मलमासनी कथा कही संभळावो केः जेनाथी मारी सद्‌गति थाय. ॥१०॥ विष्णुशर्मोवाच ॥ हे राक्षस ! तमे हालमां आ पिपळाना वृक्ष पासे रहो. अने ज्यारे सवार पडशे त्यारे तमने हुं मलमासनी कथा कही संभळावीश ॥११॥ श्री भगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! आवा प्रकारना वचन कही ते विष्णुशर्मा पोताने घेर गयो. त्यां जई जुवे छे तो पोताना स्त्री, पुत्र, बधा वियोगवाळा थयेला जोवामां आव्या. ॥ १२ ॥

अने विष्णुशर्मानी स्त्रीए स्वामिने आवेला जाणी जेम "जड"मां चेतन आवे तेम ते सुमतिना शरीरमां प्राणआव्या अने ते सुमतिए भक्तिपूर्वक विष्णु शर्मानुं पूजन करी भोजन कराव्युं. ॥ १३ ॥ हवे हे लक्ष्मीजी। ज्यारे मध्यान्ह समय थयो त्यारे ते ब्राह्मणे मलमासनी कथानो आरंभ कर्यो. ॥ १४ ॥ अने समय प्रमाणे ते ब्राह्मणे पोतानी कन्याने कन्यादान तथा पुत्रने यज्ञोपवीतना संस्कारो कर्या ॥ १५ ॥ तेमज यज्ञोपवीतना संस्कार करी ब्रह्मभोजन करी सारा प्रकारनी दक्षिणाओ आपी. अने राक्षसने पापने नाश करनार एवी मलमासनी कथा पण कही संभळावी ॥१६॥ ते राक्षसे पिपळाना वृक्षनी मध्यमां रही अधिकारी मनुष्योनी साथे कथा सांभळी ॥ १७ ॥ तेज वखते हे लक्ष्मीजी! ते राक्षसे पोताना प्राणनो त्याग करी अलंकारथी युक्त देहवाळो थई. ॥ १८ ॥

भार्यापिस्वामिनंदृष्ट्वादेहेप्राणमिवागतं ॥ पूजयामासविधिवद्भोजयामासभक्तितः ॥ १३ ॥ प्रारब्धाचकथातेनमध्याह्नेचविशेषतः ॥ पुरुषोत्तमदेवस्ययस्यादत्यंतवल्लभा ॥१४॥ सुमुहूर्तेद्विजेंद्रेणदत्तंयज्ञोपवीतकं ॥ कन्यादानंकृतंतेनस्वस्थोभूद्राडबोत्तमः ॥१५॥ विप्रानसंभोजयामासयज्ञान्कृत्वा सदक्षिणान् ॥ कथांच श्रावयित्वासौराक्षसायमलापहा ॥१६॥ राक्षसोपिकथांश्रुत्वा गुप्तंपिप्पलमध्यगः ॥ अधिकारिजनैः सार्धंपुरुषोत्तममासके ॥ १७ ॥ मुक्तोभवत्तदादेविराक्षसीतनुतस्तदा ॥ दिव्यांबरधरोभूत्वादिव्यालंकारभूषितः ॥१८॥ विमानवरमारुह्यपूजयित्वासदाशिवं ॥ जगामशीघ्रंवैकुंठेसर्वेषांपश्यतां शतां ॥१९॥ अथवैश्योसमुद्रेसौनौकारूढांस्त्रियः पुरा ॥ सानौकापिसमायातावहुरत्नैः प्रपूरिता ॥ २० ॥ वणिक्पुत्रंसमासाद्यनौकाधीशोहिसत्वरं ॥ पूजितो मानितश्चासीद्धनपालपुरः सरो ॥२१॥ विष्णुशर्माजगामाशुनौकाधीशगृहंतदा ॥ शोधंचकृतवांस्तत्रतदासौविष्णुशर्मणः ॥२२॥ क्गतोसिमहाबुद्धेपर्वतंप्राप्यसुव्रत॥ मन्नौकातुगतादूरंत्वांविहायतदाद्विज ॥२३॥ योजनानांशतार्धंनगत्वासासुस्थिराभवत् ॥ तदातवस्मृतिजाताक्गतोब्राह्मणोत्तमः ॥ २४ ॥ हाहाकृत्वापपाताहं नौकायांविरहेणते ॥ नपीतंचजलंचान्नंनभक्षितवानहं ॥२५॥

महादेवनुं पूजन करी उत्तम प्रकारना विमानमां बेसी दरेक मनुष्योना जोतां वैकुंठमां गयो हतो. ॥१९॥ हवे हे लक्ष्मीजी! जे नौका ब्राह्मणने मूकी जती रही हती. ते नौका दरेक प्रकारना रत्नोथी भरपूर तथा ते वैश्य पुत्रने साथे लई धनपाल शेठने घेर आवी गइ हती. ॥२०॥ त्यार पछी ते विष्णुशर्मा धनपाल शेठना घरने शोधी काढी. वैश्यपुत्रने मळवा गयो ॥ २१ ॥ ते वैश्यपुत्रे विष्णु शर्माने आवेलो जाणी तेनी पूजा करी अने कहेवा लाग्यो के: ॥ २२ ॥ हे विष्णुशर्मा! तमे पर्वत उपर गया पछी आव्या नहि माटे तमे क्यां गया हता. अने ज्यारे नौका तमने मूकी ॥ २३ ॥ पचास गउ गई त्यां आगळ उभी रह्या पछी मने स्मृति थइ के: विष्णुशर्मा क्यां जता रह्या. ॥ २४ ॥ मेंहे तमने शोध्या पण तमे न मळ्या तेथी हुं हाहाकार करतो एकदम वहाणमां पड्यो. अने ते पछीथी में पाणी तथा भोजननो त्याग कर्यो. ॥ २५ ॥

हे विष्णुशर्मा ! तमारा विरहथी म्हने ब्रह्महत्यानुं पाप लाग्युं तेवुं थयुं. पण तमे पर्वत उपर अहीं केवी रीते आव्या ते मने कहो ॥ २६ ॥ विष्णुशर्मो वाच ॥ हे वणिक पुत्र ! ज्यारे नौका पर्वत आगळ उभी रही त्यारे तेमांथी उतरी पुष्प लेवा माटे हुं गयो. अने त्यांथी पाछो आव्यो त्यारे म्हने नौका जोवामां आवी नहि. ॥२७॥ श्री भगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! ए प्रमाणे ते ब्राह्मणे जे जे बीना बनी हती ते बधी ते वैश्यपुत्रने कही संभळावी हती. माटे हे कल्याण करनार लक्ष्मीजी ! दरेक मनुष्योए ब्राह्मणनुं सेवन पूजन करवुं. कारण के: ते ब्राह्मणोमां हुं पोते वास करी रह्यो छुं. ॥२८॥ माटे मने प्रीय एवा आ मलमासमां अखंड दीवो बाळी व्रत करी बारमने दिवसे दान करवुं. ॥ २९ ॥ हवे जे मनुष्य मलमासमां तुलसी, पिंपळो, संन्यासि अने व्यासपुराणिनुं श्रद्धापूर्वक पूजन करे छे. ॥३०॥ तेवा मनुष्यो भयंकर एवा नरकनो त्याग करी सनातन एवा ब्रह्मपद (मोक्ष) ने पामे छे. अने आ मलमासमां मनुष्य मात्रे द्रव्य भेगा करता समजवुं नहि. पण दान करवामां बुद्धि थाय तेवुं मारु स्मरण करवुं. ॥ ३१ ॥

ब्रह्महत्यासमंदुखंभुक्तंतद्विरहाग्निना ॥ कथंसमागतस्तातनस्माद्वैपर्वतोत्तमात् ॥ २६ ॥ विष्णुशर्मोवाच ॥ त्यक्तानौकांवणिक्श्रेष्ठगतः पर्वतसानुनि ॥ पुष्पार्थंचगतोदूरंतेनैवांतरताचनौः ॥२७॥ श्रीभगवानुवाच ॥ सर्वांनिवेदितंतेनवणिगश्रेष्ठद्विजेनह ॥ तस्मात्सर्वात्मनाभक्तेकर्तव्यंद्विजसेवनं ॥ २८ ॥ पुरुषोत्तम मासस्यमहात्म्यंविष्णुवल्लभं ॥ द्वादश्यामपिश्रोतव्यमखंडव्रतहेतवे ॥२९॥ तुलस्यश्वत्थगोविप्रसंन्यासिनां पुजनंशुभे ॥ अधिमासेचयाकूर्याद्व्यासपूजनमाद-रात् ॥३०॥ सतीर्त्वानरकंघोरंयातिब्रह्मसनातनं ॥ वित्तशाठ्यंनकर्तव्यंदानेमन्मासिमानवैः ॥ ३१ ॥ घृतपात्रंस्वर्णयुक्तंभोजनंव्यंजनान्वितं ॥ समोदकजलं कुंभंयथाशक्त्याचदक्षिणां ॥३२॥ योदद्यान्मलमासेवैसयातिपरमांगतिं ॥३३॥ इत्येतद्वर्णितंदेविमलमासकथानकं ॥ यस्यश्रवणमात्रेणकृतार्थोजायतेजनः ॥३४॥ मन्ममासेयत्कृतंपुण्यं तदनंतायकल्पते ॥ पुष्पपत्रंफलंतोयंहेमवस्त्रघृतादिकं ॥३५॥ सूतउवाच ॥ इतिश्रीकृष्णनाथेनलक्ष्म्यैश्रेष्ठंनिवेदितं ॥ प्रसन्नहृदयालक्ष्मीः कृष्णोक्तंतचकारह ॥३६॥ मयापिकथितंविप्राभवदग्रेकथानकं ॥ यूयंतुसर्वेसर्वज्ञामन्मतिष्ठाकृताद्विवः ॥३७॥

घीथी भरेला कांसानुं पात्र, वींजणो, मोदक सहित कुंभनो घडो, अने तेना उपर यथाशक्ति दक्षिणा मूकी. ॥ ३२ ॥ जे मनुष्यो दान सत्पात्रे आपे छे. तेवा मनुष्यो उत्तम गतिने प्राप्त करे छे. ॥ ३३ ॥ हे लक्ष्मीजी ! आ उत्तम एवी मलमासनी कथा तमने में कही संभळावी छे. के: जेना श्रवण मात्रथी मनुष्यो कृतकृत्य थइ जाय छे. ॥ ३४ ॥ आ मलमासमां पुष्प, फळ, घृत, सुवर्ण, वस्त्रनुं दान करवाथी मनुष्य मात्र अनंत फळने पामतां हवा. ॥३५॥ सूतोवाच ॥ हे ऋषियो ! ए प्रमाणे भगवाने लक्ष्मीजी प्रत्ये कथा कही संभळावी हती. तेथी प्रसन्न थयेला लक्ष्मीजीए ते दरेक व्रतो करवा माड्या. ॥ ३६ ॥ हे ऋषियो ! में पण तमने तेवीज कथा कही संभळावी छे. अने तमे सर्वज्ञ थइ मारी प्रतिष्ठानो वधारो कर्यो छे. ॥ ३७ ॥

अने भगवाननी कथा कहेवाथी हुं लोकोमां धन्यवाद पाम्यो छुं जे मनुष्य भगवानना मुखमांथी नीकळेली पापने नाश करनारी कथा श्रवण करशे तेवा मनुष्योना पापनो नाश थई अंते वैकुंठमां जता हवा. ॥ ३८ ॥ जे मनुष्य मलमास पुस्तकनुं पूजन करी व्यासनी पूजा करे छे. अने वस्त्र, सुवर्णनुं दान करे छे. तेवा मनुष्यो उत्तम एवा मोक्ष पदने पामता हवा. ॥३९॥ भगवान् अने महादेवमां कंई फेरफार छेज नहि. ते तो पोते सत्यस्वरूप छे. माटे हे ऋषियो ! महादेव तथा विष्णु भगवाननी भक्ति करवाथी तमारी पण सद्गति थशे. अने मनुष्य मात्रनो मोक्ष थशे. ॥ ४० ॥ ए प्रमाणे श्रीमत्पुराण संहितानो मलमास महात्मनो ओगणत्रिशमो अध्याय पुरो. ॥ २९ ॥ लक्ष्मीरुवाच ॥ हे भगवन् ! हवे मारो छेल्लामां छेल्लो एक संदेह छे. तेनो तमे नाश करो. केः प्राणी मात्र यम मार्गे जता अटके. तेवा मार्गनी कथा मारा उपर कृपा करी कही संभळावो. ॥ १ ॥

अहंधन्यतमोलोकेकुर्नास्मिकथयाहरेः ॥ यश्रोष्यंतिकथामिमांहरिमुखान्संनिसृतांपावनीं ॥ पापघ्नींसुखदायिनींसुतवलद्रव्यादिदात्रींपरां ॥ तेयास्यंति विहायपातकचयंमोक्षंजनाः सर्वदा ॥ भुक्तासर्वसुखंमहीतलगतंस्थित्वाविमानोत्तमे ॥३८॥ व्यासपूजांचयेकुर्युभावेनैवसपुस्तकां ॥ वासोहिरण्यरत्नादितेयांति परमंपदं ॥३९॥ हरिः सत्यः शिवः सत्योनांतरंत्वोभयोर्मनाक् ॥ तस्माच्छिवेनविष्णौचसमाभक्तिर्विधीयते ॥४०॥ इतिश्रीमत्पुराणसंहितायां मलमासमहात्म्ये राक्षसमोक्षनिरुपणोनामएकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥२९॥ लक्ष्मीरुवाच ॥ भगवन् पुनरेवाहंसंदेहंतन्नुमुच्यता ॥ तत्कृपासिंधुमासाद्यर्यमनोनौकयामिव ॥१॥ परोप-कृतयश्चैवदानाध्ययनतत्परः ॥ जायतेभाग्यवंतश्चसर्वसंपद्गृहान्वीतः ॥२॥ श्रीभगवानुवाच ॥ सुवर्णंरजतंवापिताम्रंवापिजनेश्वरी ॥ मोदकान् योददात्येव दक्षिणाभिसमन्वितान् ॥३॥ कार्पासंलवणंश्चैववस्त्रंधान्यंधनादिकं ॥ बहुफलप्रदंतस्यात्पुण्यकालेप्रयच्छति ॥४॥ शृणुकांतेप्रवक्ष्यामितवसंदेहनाशनम् ॥ अत्रते वर्णयिष्यामिकथांपौराणिकींशुभां ॥५॥ आस्तेयासर्वविख्याताकांतीसंज्ञामहापुरी ॥ द्विजक्षत्रिवैश्यशूद्रैः स्वकर्मनिरतैर्वृतः ॥ ६ ॥ तस्मिन्वसतिवैश्योसौनाम्ना ज्ञानवीरशुभा ॥ अभवत्तस्यपत्नीचनाम्नासत्यवती शुभा ॥७॥

हे भगवन् ! मनुष्य मात्र मलमासमां स्नान करी परोपकार वास्ते जे कंई दान करे छे. तेवा मनुष्यो कया फळने प्राप्त करी केवा भाग्यशाळी थता हशे. ते मने कहो ॥ २ ॥ श्री भगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! जे मनुष्य, सुवर्ण, रजत, तांम्र, (तांबु) मोदक, अने तेना उपर दक्षिणा मूकी ॥ ३ ॥ वळी कार्पास, लवण, वस्त्रः धन, धान, वीगेरेनुं जे मनुष्य दान करे छे. तेवा मनुष्यो भगवानना पदने पामता हवा. ॥ ४ ॥ हे लक्ष्मीजी ! तमने आ विषयनी एक कथा कहुं छुं ते तमे सांभळो. ॥ ५ ॥ हवे हे लक्ष्मीजी ! पृथ्वी उपर कांतीसंज्ञा नामनी नगरी हती. तेनी अंदर चारे वर्णो रहेती हती. तेओ पोते पोताना कार्य करवामां तत्पर हती. ॥ ६ ॥ ते नगरीमां एक ज्ञानवीर नामनो वाणीओ रहेतो हतो. तेने सत्यवती नामनी स्त्री हती. ॥ ७ ॥

तेओ महान् पवित्र हता. हवे एक दिवसने विशे ते वैश्यने घेर एक ब्राह्मण भिक्षा लेवा आव्यो. ते पोते वह्नि समान तेजवाळो हतो. ॥ ८ ॥ त्यारे ते बंन्ने जणा विचार करवा लाग्या केः आजे उत्तममां उत्तम पर्व छे. तेमां आपणे दान शेनुं करवुं. ॥९॥ आवा प्रकारनो विचार करी तेमणे जल्दीथी रहेवानुं जे घर हतुं ते तथा गाय वीगेरे सर्वोपस्कर सहित कृष्णार्पण करी ते भिक्षा लेवा आवेला ब्राह्मणने दानमां आपी दीधुं त्यार पछी ते बंन्ने जणा वनमां तपश्चर्या करवा जता हवा ॥ १० ॥ हवे जतां जतां रस्तामां एक वडना नीचे विश्रांति करवा बेठा. अने त्यारे रात पडी त्यारे ज्ञानवीरनी सत्यवती नामनी स्त्री हती ते मरी गइ. अने ते ज्ञानवीर रात्रे बीक लागवाथी वृक्ष उपर जइ बेठो. ॥११॥ त्यारे ते वृक्षनी उपर हंसनो माळो हतो, ते माळामां हंस तथा हंसली रहेता हता. तेओ पोताना बच्चांने माळामां मुकी समुद्र किनारे खावा मोतिनो चारो लेवा गयां हतां. ॥ १२ ॥

अत्रांतरेद्विजः कश्चित् भिक्षार्थसमुपागतः ॥ दिप्यमानस्वतेजोभिर्मूर्तिमानीवपावकः ॥८॥ ज्ञानवीरतस्यपत्नीच पर्वकालेकिंददाम्यहं ॥ इतिनिचार्य माणासौकिंकिंदानुंद्विजायवै ॥९॥ इत्युक्तासहसोत्थायप्रणम्यशिरसामुदा ॥ तपस्येसहीतपत्नीवनगतेवटवृक्षके ॥१०॥ तस्यपत्नीदीवांगत्यवटवृक्षेसमुपस्थितः ॥११॥ तत्वृक्षेसुखासीनाहंसराजसुताव्रयः ॥१२॥ तत्वृक्षडालेननागेनभक्ष्मुताव्रयः ॥ तस्यदृष्टेनवैश्येनरक्षितोचसुतापियः ॥१३॥ सददर्शनिशायांचसमुद्रेहं सहंसणी ॥ भोजनदत्तमपिपुत्रप्रातःकालेसमुपागतः ॥१४॥ हंसउवाच ॥ कथंनभुंजनेपुत्राभवंनक्षुधितामपि ॥ आनीतमोतिसन्यंचभवयोग्यमिदंमया ॥१५॥ पुत्राउचुः ॥ एतत् वृक्षस्थलेतातमानवावत्रतिष्ठति ॥ अग्निकृतेरक्षणेननागंचभक्षितोमया ॥१६॥ यस्यगेहेसमायानेभिक्षुकेदूरतः पिता ॥ यदत्वातंनभोक्तव्य मितिशास्त्रविदोविदुः ॥१७॥ इत्येवंवचनंश्रुत्वाजगामवणिजानप्रति ॥ ददौएकंफलंचेव हंसराजेनवैपुमान ॥१८॥ ज्ञानवीरउवाच ॥ इदंफलंचकिंकार्यभक्षितं सुकृतंमया ॥ ज्ञानधर्मिष्टवचनंश्रुत्वाहंसराजोवचनंजगु ॥ १९ ॥

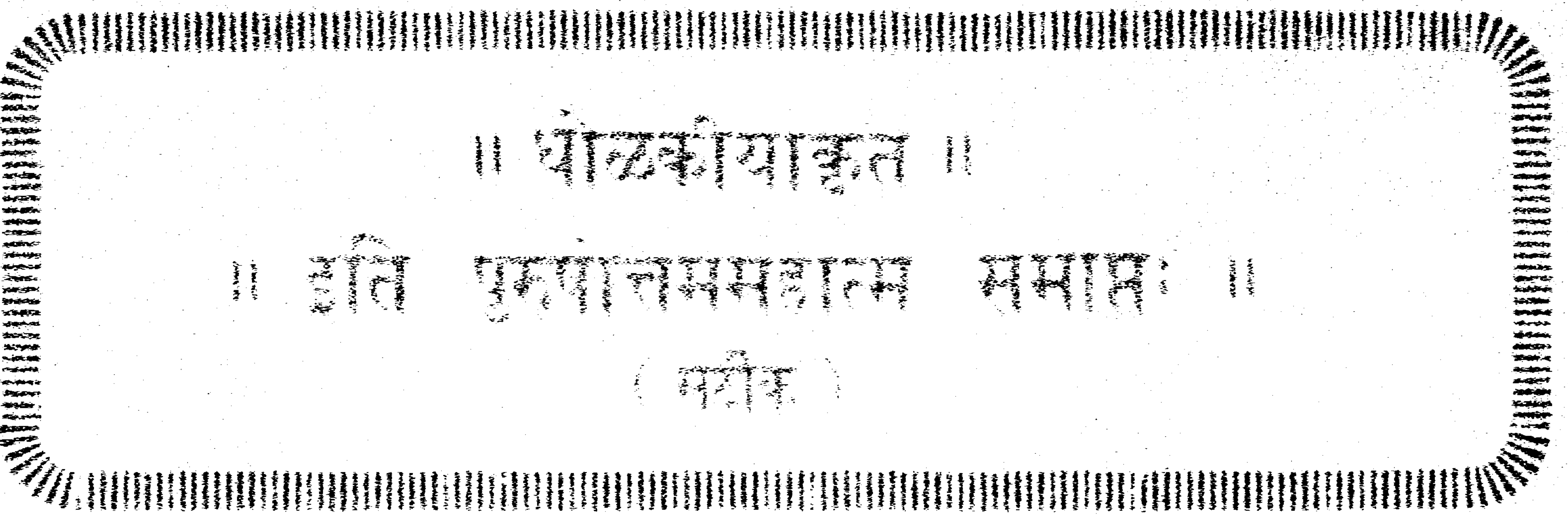
तेवामां हे लक्ष्मीजी ! ते हंसना बच्चांने एक नाग (सर्प) खावाने माटे वृक्ष उपर चडवा लाग्यो. ते वृक्ष उपर बेठेला ज्ञानवीरना जोवामां ते साप आव्यो. तेथी तेने विचार थयो केः आ साप जो उपर चडी जशे, तो हंसना बच्चांने मारी नाखशे. एवो विचार करी ते ज्ञानवीरे लाकडी वडे करी ते सापने दूर फेंकी दई बच्चांनुं रक्षण कर्युं. ते हंसना जोवामां आव्युं. ॥१३॥ त्यार पछी हे लक्ष्मीजी ! हंस तथा हंसलीए सवारे चारो लावी पोताना बच्चांने खावा आप्युं. पण बच्चा खाता नथी. त्यारे हंस पोते कहेवा लाग्यो केः ॥ १४ ॥ हंस उवाच ॥ हे बच्चां ! हमे त्यारे तमारी पासे आवीये छीये त्यारे तमे एकदम अमने वाझी पडो छो. अने आजे आम रीसाइ केम जावो छो. ते मने कहो. ॥१५॥ पुत्रा उचुः ॥ हे पिता ! आ वृक्षनी नीचे जे माणस छे. तेणे तमारा गया पछी आपणा माळामां एक सर्प अमने खावा माटे आवतो हतो, तेने आ माणसे फेंकी दइ अमारुं रक्षण कर्युं छे ॥१६॥ वळी शास्त्रमां कह्यु छे केः कोइ अतिथि भिक्षा लेवा आवे अने तेने भिक्षा आपीये नहि तो आपणांथीशी रीते खवाय. माटे तेने पहेला आपो पछीथी हमे खईशुं. ॥ १७ ॥ आवा प्रकारना पोताना बच्चांना वचन सांभळी ते हंसराजे एक फळ ज्ञानवीरने आप्युं. ॥१८॥ ज्ञानवीर उवाच ॥ हे हंसराज ! तमे आ फळमने आप्युं तो छे. पण आ फळ खावाना काममां लेवुं केः शा काममां लेवुं. ते मने कहो. त्यारे हंस कहेवा लाग्यो केः ॥१९॥

हंसउवाच ॥ हे वैश्य ! मने आ फळ ब्रह्माजीए आप्युं छे. पण शा काममां लेवुं तेनी मने खबर नथी. माटे चालो आपणे ब्रह्माजी पासे जइए. त्यां जइ ते हंसराज पूछवा लाग्यो केः हे पिताजी ! तमे आ फळ मने शा काम माटे आप्युं छे. ते मने कृपा करी कहो ॥२०॥ ब्रह्माउवाच ॥ हे हंस ! आ फळ तो मने महादेवजीए आप्युं हतुं. ते फळ शा कामनुं छे. ते तो हुं पण जाणतो नथी. माटे चालो आपणे सर्वे कैलासमां महादेव पासे जइए. त्यां जइ महादेवने नमस्कार करी पूछता हवा केः ॥२१॥ ब्रह्माउवाच ॥ हे महादेवजी ! तमे आ फळ मने शा माटे आप्युं हतुं. अने आ फळ शा कामनुं हशे. ते मने कहो ॥ २२ ॥ महादेव उवाच ॥ हे ब्रह्माजी ! आ फळ तो मने विष्णु भगवाने आप्युं हतुं. आवा प्रकारना वचन सांभळी महादेव, ब्रह्मा, हंस अने ज्ञानवीर ते बधा वैकुंठमां भगवान पासे जइ पूछवा लाग्या केः ॥ २३ ॥

हंसउवाच ॥ अस्मिनपितामहंदत्वाहंसवैश्यस्वर्गेगतः ॥ अस्यफलस्यकिंकार्यंनमामिच पितामहः ॥२०॥ ब्रह्माउवाच ॥ इदंफलंमहादेवेनदत्वा-किंकार्यफलंभवेत् ॥ कैलासेसर्वगत्छेनुपप्रच्छविनयान्वितः ॥२१॥ ब्रह्माउवाच ॥ फलंतस्यकिमयादत्तंकिंकार्यं किंफलंभवेत् ॥ ब्रह्मस्यवचनंश्रुत्वाशंकरोवचनंजगु ॥२२॥ महादेवउवाच ॥मयाचवैकुंठंगत्वाविष्णुदत्वाफलमियं॥ शंकरोवचनंब्रुहिसर्वेवैकुंठंप्रतिजग्मतुः ॥२३॥ सूतउवाच ॥ दत्वादानंद्विजेंद्रायगतोसौ विष्णुपदानि ॥ विष्णुसायुज्यमापन्नोव्रतपुण्यप्रभावतः ॥ २४ ॥ इतिश्रीमत्पुराणसंहितायां मलमासमहात्म्येत्रिंशो ऽध्यायः ॥३०॥ श्रीरस्तु ॥ संवत् १९९५ना वर्षे श्रीशाके १८६१ उत्तरायन गते श्रीसूर्येशुभे ॥चैत्रमासेशुक्लपक्षे नवम्यांसौम्यवासरे ॥ समाप्तोऽयंकृतोग्रंथः स्वकीयां मातृभाषया ॥१॥ श्रीरस्तु ॥

हे भगवन् ! आपे आ फळ मने आप्युं छे. ते शा कामनुं छे. ते अमने कहो त्यारे भगवान् पोते कहेवा लाग्या केः हे ब्रह्माजी तथा महादेव ! अरे आश्चर्यनी वात छे केः तमे बधा भेगा थइ आजे अहीं आव्या छो. हवे आ फळ छे. ते शा कामनुं छे. ते तमे सांभळो. आ तमारी साथे आवेला वैश्ये पृथ्वी उपर जन्म लइ परोपकारार्थे घणुंज दान कर्युं छे. मलमासमां व्रत करी ब्राह्मणोने सारा प्रकारना दानो आप्या छे. पण आ जे फळ छे. ते सर्वे तमे भेगा थइ आजे मने पाछुं आपो छो. तेथी हुं तमारा उपर प्रसन्न थयो छुं. हे वैश्य ! तें मारी भक्ति, मारुं स्मरण, दया, धर्म घणुंज कर्युं छे तेथी आ फळ तमने हंसराज पासेथी मळ्युं छे. ते शा कामनुं छे ते तमे जुवो. आम कही भगवाने ते फळ फाडी नाख्युं तो तेमांथी रहेवाना महेल, बाग, बगीचा धन, धान्य वीगेरे भगवाननी माया वडे थई गयुं. हे वैश्य ! हुं तमने आजथी तमे करेला व्रत दानना प्रभावथी मोक्ष आपुं छुं. ॥ २४ ॥ सूतौवाच ॥ हे ऋषियो ! ते वैश्ये अनेक प्रकारना दानो आप्या हतां ते दानना प्रभावथी ते वैश्य भगवानना पदने पाम्यो हतो. ॥२५॥ ए प्रमाणे श्रीमत्पुराण संहितानो मलमासना महात्मनो परोपकारार्थे करेला दाननो तथा कृष्ण भगवाने लक्ष्मीजी प्रत्ये कहेलो अने सूतपुराणिए सौनकादि ऋषि प्रत्ये कहेलो त्रिशमो अध्याय पुरो ॥ ३० ॥ श्रीरस्तु ॥ संवत् १९९५ ना वर्षे श्रीशाके १८६१ श्रीरस्तु ॥ संवत् १९९५ ना वर्षे श्रीशाके १८६१ ना चैत्र सुदी नोमने बुधवारे धोळकाना ज्योतिषीशास्त्री रमणलाल फकीरभाइ व्यासे लोकोपकारार्थे आ ग्रंथ छपावी प्रसिद्ध कर्यो ॥ श्रीरस्तु ॥

॥ पेंढकीयाकृत ॥

॥ इति पुरुषोत्तममहात्म समाप्त: ॥

([illegible])